

שבוע פרשת יתרו

(24 – 30 January 1967)

י"ד – כ' שבט תשע"ז

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה'י' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

**מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַוֵּרֹת בִּי נִשְׁמָתִי
בְּחַמְלָתָהּ. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.**

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוְּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:**

**וְהִעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי
כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ,
וְצִאֲצֵאֵי כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כְּלָנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֹךְ וְלוֹמְרֵי
תוֹרָתְךָ לְשִׁמְחָה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְּלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:**

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוּ מִכָּל
הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נוֹתֵן
הַתּוֹרָה:**

**וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אֶהֱרֹן וְאֶל־בְּנָיו
לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם:**

**יְבָרְכֵךְ יְהוָה וַיִּשְׁמְרֵךְ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחַנֵּךְ: יִשְׂאֵ
יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׂם לְךָ שָׁלוֹם:**

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמֵי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֵנִי אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטור, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוְּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:**

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין שלידי לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוְּנוּ עַל מִצְוֹת תְּפִלִּין:**

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכּוֹתָו לְעוֹלָם וָעֶד:

**וְאֶהְבֵּת אֶת יי אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לִבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל
מַאֲדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ**

**הַיּוֹם, עַל לִבְּךָ. וְשָׁנַנְתָּם לְבִנְיָן וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ,**

**וְהָיוּ לְטוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ.
וְהָיָה אִם שָׁמַע תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה**

**אֲתֶכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יי אֱלֹהֵיכֶם וְלְעֲבֹדוֹ, בְּכָל
לִבְבְּכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטַּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה**

**וּמְלֻקּוֹשׁ, וְאֶסְפַּת דֶּגְלֶךָ וְתִירֶשֶׁךָ וַיְצַהֲרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדֶךָ
לְבַהֲמֹתֶךָ, וְאִכְלֹתָ וּשְׂבַעְתָּ. הַשְּׂמֵרוֹ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם,**

**וּסְרַתְּם וְעִבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה
אָף יי בְּכֶם וְעִצַּר אֶת הַשְּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטַּר וְהָאֲדָמָה לֹא**

**תִּתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאִבַּדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַפְּחוּהָ אֲשֶׁר יי
נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם,**

**וְקִשְׁרַתְּם אֹתָם לְאוֹת עַל יָדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֵיכֶם.
וְלִמְדַתְּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ**

**וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ
וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וַיְמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר**

**נִשְׁבַּע יי לְאַבְתִּיכֶם לְתַת לָהֶם, בְּיַמֵּי הַשְּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.
וַיֹּאמֶר יי אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ**

**אֲלֵהֶם וְעִשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל פְּנֵי כְּבוֹדָהֶם לְדֹרֹתָם,
וְנָתַנוּ עַל צִיצִית הַכִּנָּף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית,**

**וְרָאִיתֶם אֹתוֹ, וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעִשִּׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא
תִּתּוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים**

**אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעִשִּׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתַי, וְהִייתֶם
קִדְּשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֲתֶכֶם,**

**מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהָיוֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי
אֱלֹהֵיכֶם) אָמַת.**

נכון לומר קודם התפילה:

**הֲרִינִי מִקְּבֵל עָלַי מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל וְאֶהְבֵּת לְרַעְךָ בְּמוֹךְ
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק
לימי החודש.**

**יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבֶנָּה בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ.**

אֲךְ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ וַיִּשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פְּנֵיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קמנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה לחשם, תחישם - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נתון צדקה (לכר משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שנתן לו מתורתו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושכתבו על זה "להשם הארץ ומולואה" (או בראשית־תובת "לה") בצירוף שמם - ודברים אלו היו ברשותו ואחריותו ויניחם בחירו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו יהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קיד.

בו מבואר מפני מה זכה יהודה למלכות:

א בַּצֵּאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם בֵּית יַעֲקֹב מַעַם לַעֲזֹ: ב הִיתָה יְהוּדָה לְקֹדֶשׁוֹ יִשְׂרָאֵל מִמְשָׁלוֹתָיו:
 ג הַיָּם רָאָה וַיִּגַּם הַיַּרְדֵּן יִסַּב לְאַחֹר: ד הַהָרִים רָקְדוּ כְּאֵילִים וְגִבְעוֹת כְּבְנֵי־צֹאן: ה מִהַ־לֶּךְ
 הַיָּם כִּי תָנוּס הַיַּרְדֵּן תִּסַּב לְאַחֹר: ו הַהָרִים תִּרְקְדוּ כְּאֵילִים וְגִבְעוֹת כְּבְנֵי־צֹאן: ז מִלִּפְנֵי אֲדוֹן
 חֲוֵלֵי אֶרֶץ מִלִּפְנֵי אֱלֹהֵי יַעֲקֹב: ח הַהֶפְכִי הַצּוּר אַגְס־מַיִם חֲלֹמִישׁ לְמַעֲיָנו־מַיִם:

קמו.

תפילה על אריכות הגלות שיעשה למען שמו שלא יתחלל:

א לֹא לָנוּ | יְהוָה לֹא־לָנוּ כִּי־לְשִׁמּוֹךְ תֵּן כְּבוֹד עַל־חֲסִדְךָ עַל־אֲמַתְךָ: ב לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם
 אִי־הָיָא אֱלֹהֵיהֶם: ג וְאֱלֹהֵינוּ בַּשָּׁמַיִם כֹּל אֲשֶׁר־חָפֵץ עָשָׂה: ד עֲצִיבֵיהֶם כֶּסֶף וְזָהָב מַעֲשֵׂה
 יְדֵי אָדָם: ה פָּה־לָהֶם וְלֹא יִדְבְּרוּ עֵינֵי לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ: ו אֲזִנִּים לָהֶם וְלֹא יִשְׁמְעוּ אָף לָהֶם
 וְלֹא יִרְיֹחוּ: ז יְדִיהֶם | וְלֹא יִמְיִשּׁוּן רַגְלֵיהֶם וְלֹא יִחַלְכוּ לֹא־יִהְיֶהוּ בְּגִרוֹנָם: ח כַּמּוֹהֵם יִהְיוּ
 עֲשִׂיהֶם כֹּל אֲשֶׁר־בְּטַח בָּהֶם: ט יִשְׂרָאֵל בְּטַח בִּיהוָה עֲזָרָם וּמִגֹּגָם הוּא: י בֵּית אֶהְרֹן בְּטַחוֹ
 בִּיהוָה עֲזָרָם וּמִגֹּגָם הוּא: יא יִרְאֵי יְהוָה בְּטַחוֹ בִּיהוָה עֲזָרָם וּמִגֹּגָם הוּא: יב יְהוָה זְכָרְנוּ יִבְרַךְ
 יִבְרַךְ אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל יִבְרַךְ אֶת־בֵּית אֶהְרֹן: יג יִבְרַךְ יִרְאֵי יְהוָה הַקְּטָנִים עִם־הַגְּדֹלִים: יד יִסַּף
 יְהוָה עֲלֵיכֶם עֲלֵיכֶם וְעַל־בְּנֵיכֶם: טו בְּרוּכִים אַתֶּם לִיהוָה עֲשֵׂה שְׁמִים וְאֶרֶץ: טז הַשָּׁמַיִם
 שְׁמִים לִיהוָה וְהָאֶרֶץ נָתַן לְבְנֵי־אָדָם: יז לֹא הַפְתִּים יְהַלְלוּ־יָהּ וְלֹא כָל־יִרְדֵי דוּמָה:
 יח וְאַנְחֵנוּ | נִבְרַךְ יְהוָה מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם הַלְלוּ־יָהּ:

אגרות קודש

ב"ה, י"ט שבט, תשכ"א

ברוקלין.

שלום וברכה!

...לכתבה איך אפשר למנוע הביטויים בלתי רצויים הנשמעים בכתתה.

יש להסביר - אשר כל אחד ואחת מבני ישראל, אהבת השי"ת אליהם עוד יותר מאהבת הורים לבן יחידם אשר נולד להם לעת זקנותם, וכתורת הבעש"ט בזה, ועוד - אשר השי"ת עליו נאמר, הנוטע און הלא ישמע, אם יוצר עין הלא יביט, וכשמדברים טוב על בנו של המקום ב"ה - הרי הוא רואה מבטי ומקשיב הדבור תוכנו ואופן הדבור. ומובנת הזחירות שצריכה להיות בזה - שלא לפגוע במלך מה"מ הקב"ה.

ומכ"ש וק"ו, האם ה' מעיז מי שהוא לדבר לא כן על בנו של מלך בשר ודם בנוכחות המלך וכו'. ובודאי תוכל להוסיף ביאור והדגש בהאמור, ומה שיפעול עוד יותר - באם יתלו בכותל החדר בו לומדים סיסמא שתוכנה לפי ערך - התבונן מה שאתה מדבר כי עין רואה ואוזן שומעת וכו'.

מפתח כללי

- (א) סדר הנחת תפילין ..... ב
- (ב) מזמורי תהלים קיד, קטו ..... ג
- (ג) מאמר ד"ה ומשה נגש אל הערפל
שבת פרשת יתרו, כ"ף שבט היתשכ"ה ..... ה
- (ד) שיחת שבת פרשת יתרו,
כ"ף שבט, היתשכ"ה ..... יג
- (ה) לקוטי שיחות – פרשת יתרו
(בלה"ק) כרך טז ..... יח
- (ו) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח
המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל ..... כה
- (ז) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת יתרו ..... כו
- (ח) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת יתרו ..... כז
- (ט) שיעורי תהלים לשבוע פרשת יתרו ..... נב
- (י) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת יתרו ..... נג
- (יא) לוח "היום יום" לשבוע פרשת יתרו ..... סא
- (יב) הלכה יומית לעיון ברמב"ם ..... סד
- שיעורי רמב"ם**
- (יג) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת יתרו ..... סז
- (יד) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת יתרו ..... קלב
- (טו) – ספר המצוות לשבוע פרשת יתרו ..... קנד
- (טז) נביאים וכתובים
ישעיה פרק יט, משלי פרק כו-כו ..... קנו
- (יז) משניות – מסכת מכשירין
ביאור קהתי ..... קנח
- (יח) עין יעקב מסכת יומא ..... קסג
- (ט) מסכת גיטין עם ביאורים
מדף מב עד דף מח ..... קסד
- מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:**
- (כ) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
אדמו"ר הזקן ..... קצב
- (כא) שולחן ערוך הלכות שבת
לפי לוח רב יומי אדמו"ר הזקן ..... קצג
- (כב) לקוטי תורה
אדמו"ר הזקן ..... קצה
- (כג) שערי תשובה
אדמו"ר האמצעי ..... קצט
- (כד) מאמרי הצ"צ – מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו
אדמו"ר ה"צמח צדק" ..... ר
- (כה) תורת שמואל תרל"ב
אדמו"ר מוהר"ש ..... רא
- (כו) שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב
אדמו"ר מוהרש"ב ..... רב
- (כז) ספר המאמרים קונטרסים חלק ב
אדמו"ר מוהרי"צ ..... רג
- (כח) ספר השיחות ה"ש"ת-תש"א בלה"ק
אדמו"ר מוהרי"צ ..... רד
- (כט) אגרות קודש
אדמו"ר מוהרי"צ ..... רה
- (ל) חומש לקריאה לציבור לשבת פרשת יתרו ..... רז
- (לא) לוח זמנים לשבוע פרשת יתרו ..... ריד
- (לב) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש ..... רטו

40 שלגבי החושך נאמר 'בורא', הדבר רומז לעולם הבריאה **וְעוֹלָם הַיְצִירָה**
 41 **נִקְרָא בְשֵׁם "עֲנָן"**⁸ שהוא הסתר יותר מ'חושך' סתם, **וְעוֹלָם**
 42 **הַעֲשִׂיָה נִקְרָא בְשֵׁם "עֲרַפֵּל"** שהוא מסתיר ומחשיך יותר מ'ערפל',
 43 **וְזֶהוּ הַפִּירוּשׁ הַפְּנִימִי שֶׁל הַפְּסוּק "וּמִשָּׁה נִגַּשׁ אֶל הָעֲרַפֵּל", שֶׁהוּא**
 44 **עוֹלָם הַזֶּה** החלק התחתון והנחות
 45 של עולם העשייה, **"אֲשֶׁר שָׁם**
 46 **הָאֱלֹקִים"**, פירושו: **שְׁעוֹלָם**
 47 **הַעֲשִׂיָה נַעֲשֶׂה נוצר ונברא בסוד**
 48 **הַשֵּׁם הַקְּדוּשׁ אֱלֹקִים** הקשור במידת
 49 הגבורה, שורש הצמצום וההעלם
 50 **(עַד-כְּאֵן-לְשׁוֹנוֹ** של אדמו"ר
 51 **הַזֶּקֶן)**. ועל זה כותב ה'צמח
 52 **צְדֵק'** ב'הגהות' שלו על המאמר,
 53 **שְׁמָה שְׁכַתָּב** במאמר של אדמו"ר
 54 **הַזֶּקֶן, שְׁ"עֲרַפֵּל" הוּא עוֹלָם**
 55 **הַעֲשִׂיָה, וְאִם-כֵּן הַחֲשֵׁךְ הַעֵב**
 56 **שְׁלוֹ הוּא לַגְּרִיעוּתָא** חושך של
 57 גירעון וחיסרון, **לֹא מִשְׁמַע כֵּן**
 58 **מִמָּה שְׁכַתוּב⁹ הַיְוֵי אָמַר**
 59 **לְשׁוֹן בְּעֲרַפֵּל** והמשמעות של
 60 הפסוק היא הפוכה, היינו ש'ערפל' הוא
 61 מקום ראוי שבו ישכון ה'. **וּמִבֵּינֵי**
 62 **גַּם דְּבָרֵי הַגְּמָרָא בְּמִסְכַּת**
 63 **תְּהִלָּה¹⁰**, לגבי שבעת הרקיעים
 64 ושמותיהם ומה יש בכל אחד מהם
 65 **עֲרֻבוֹת שְׁבוּ צְדֵק מִשְׁפָּט**
 66 **וּצְדָקָה וְכוּ', וְכֹסֵף הַכְּבוֹד**
 67 **מְלֶךְ אֶל-חֵי רַם וְנִשְׂא שׁוֹכֵן**
 68 **עֲלֵיהֶם בְּעֲרֻבוֹת כּוּ', וְהַחֲשֵׁךְ**
 69 **וְעָנָן וְעֲרַפֵּל מְקִיפִין אוֹתוֹ,**
 70 **שְׁנַאמְר¹¹ יִשֶׁת חֲשֵׁךְ סִתְרוֹ**
 71 **סְבִיבוֹתָיו גו'** "סוכתו חשכת מים
 72 עבי שחקים" (וּפְרִיף) והגמרא
 73 שואלת) **וּמִי אֵיכָא חֲשׂוּכָא קָמִי**
 74 **שְׁמַיָא** וכי יש חושך לפני ה'.

1 בתיאור מעמד מתן תורה בפרשת השבוע, פרשת יתרו, נאמר:
 2 **וּמִשָּׁה נִגַּשׁ אֶל הָעֲרַפֵּל אֲשֶׁר שָׁם הָאֱלֹקִים¹, וּפִירֵשׁ רִשִׁי,**
 3 **לְפָנַי מְשַׁלֵּשׁ מְחִיצוֹת,** כלומר, משה התקרב להר סיני לא רק אל
 4 הערפל אלא כנסס מבעד לשלוש מחיצות שהן **חֲשֵׁךְ עָנָן וְעֲרַפֵּל,**
 5 **שְׁנַאמְר²** בתיאור מעמד מתן תורה
 6 בפרשת ואתחנן וְהָהָר הָרַם סִינִי בְּעַר
 7 **בְּאֵשׁ עַד לֵב הַשָּׁמַיִם חֲשֵׁךְ**
 8 **עָנָן וְעֲרַפֵּל, עֲרַפֵּל הוּא עֵב**
 9 **הָעָנָן וְכוּ' "שאמר לו' והקרוש"**
 10 **ברוך-הוא למשה רבינון הנה אנכי בא**
 11 **אליך עבב הענן."**

בס"ד. שבת פרשת יתרו, כ"ף
שבט, ה'תשכ"ה
(הנחה בלתי מוגה)

1 **וּמִשָּׁה נִגַּשׁ אֶל הָעֲרַפֵּל אֲשֶׁר שָׁם הָאֱלֹקִים¹,**
 2 **וּפִירֵשׁ רִשִׁי, לְפָנַי מְשַׁלֵּשׁ מְחִיצוֹת,**
 3 **חֲשֵׁךְ עָנָן וְעֲרַפֵּל, שְׁנַאמְר² וְהָהָר הָרַם בְּאֵשׁ עַד**
 4 **לֵב הַשָּׁמַיִם חֲשֵׁךְ עָנָן וְעֲרַפֵּל, עֲרַפֵּל הוּא עֵב**
 5 **הָעָנָן וְכוּ'. וּמִבֵּינֵי ה'צמח צְדֵק'³ בְּהִגְהוֹתָיו**
 6 **לְמַאמְר אַדְמו"ר הַזֶּקֶן דְּבוּר-הַמִּתְחִיל הַזֶּה (שְׁלֹא**
 7 **נִדְפַס עֲדִין, וְהַתְקֵה שְׁיִוְדָפַס בְּקָרוֹב)⁴, שְׁבִסְפֹר**
 8 **'עֲמֵק הַמְּלֶךְ'⁵ כְּתָב, שְׁ"עֲרַפֵּל" (שֶׁהוּא חֲשֵׁךְ**
 9 **יִתְרַ מְחֲשֵׁף סֵתֵם, וְכַנְ"ל שֶׁהוּא עֵב הָעָנָן) הוּא**
 10 **עוֹלָם הַעֲשִׂיָה [וְעַל-פִּי-זֶה יֵשׁ לֹאמַר, שְׁ"חֲשֵׁךְ**
 11 **עָנָן וְעֲרַפֵּל" הֵם ג' עוֹלָמוֹת בְּרִיאַת-הַיְצִירָה-**
 12 **עֲשִׂיָה⁶, וְהֵינּוּ, שְׁעוֹלָם הַבְּרִיאָה נִקְרָא בְשֵׁם**
 13 **חֲשֵׁךְ, כְּמוֹ שְׁכַתוּב⁷ בּוֹרָא חֲשֵׁךְ, וְעוֹלָם הַיְצִירָה**
 14 **נִקְרָא בְשֵׁם "עָנָן"⁸, וְעוֹלָם הַעֲשִׂיָה נִקְרָא בְשֵׁם**
 15 **"עֲרַפֵּל", וְזֶהוּ "וּמִשָּׁה נִגַּשׁ אֶל הָעֲרַפֵּל", שֶׁהוּא**
 16 **עוֹלָם הַזֶּה, "אֲשֶׁר שָׁם הָאֱלֹקִים", פִּירוּשׁ:**
 17 **שְׁעוֹלָם הַעֲשִׂיָה נַעֲשֶׂה בְּסוֹד אֱלֹקִים (עַד-כְּאֵן-**
 18 **לְשׁוֹנוֹ). וְעַל זֶה כּוֹתֵב ה'צמח צְדֵק', שְׁמָה שְׁכַתָּב**
 19 **שְׁ"עֲרַפֵּל" הוּא עוֹלָם הַעֲשִׂיָה, וְאִם-כֵּן הַחֲשֵׁךְ**
 20 **הַעֵב שְׁלוֹ הוּא לַגְּרִיעוּתָא, לֹא מִשְׁמַע כֵּן מִמָּה**
 21 **שְׁכַתוּב⁹ הַיְוֵי אָמַר לְשׁוֹן בְּעֲרַפֵּל. וּמִבֵּינֵי גַם**
 22 **דְּבָרֵי הַגְּמָרָא בְּמִסְכַּת תְּהִלָּה¹⁰, עֲרֻבוֹת שְׁבוּ צְדֵק**
 23 **מִשְׁפָּט וּצְדָקָה וְכוּ', וְכֹסֵף הַכְּבוֹד מְלֶךְ אֶל-חֵי**
 24 **רַם וְנִשְׂא שׁוֹכֵן עֲלֵיהֶם בְּעֲרֻבוֹת כּוּ', וְהַחֲשֵׁךְ וְעָנָן**
 25 **שְׁנַאמְר¹¹ יִשֶׁת חֲשֵׁךְ סִתְרוֹ סְבִיבוֹתָיו גו'.**

12 **וּמִבֵּינֵי ה'צמח צְדֵק'³**
 13 **בְּהִגְהוֹתָיו לְמַאמְר אַדְמו"ר**
 14 **הַזֶּקֶן דְּבוּר-הַמִּתְחִיל הַפּוֹתַח**
 15 **בַּפְּסוּק הַזֶּה "וּמִשָּׁה נִגַּשׁ אֶל הָעֲרַפֵּל"**
 16 **(שְׁלֹא נִדְפַס עֲדִין, וְהַתְקֵה**
 17 **שְׁיִוְדָפַס בְּקָרוֹב)⁴, שְׁבִסְפֹר**
 18 **'עֲמֵק הַמְּלֶךְ'⁵ מְתוּרַת הַקְּבֵלָה**
 19 **כְּתָב, שְׁ"עֲרַפֵּל" (שֶׁהוּא חֲשֵׁךְ**
 20 **יִתְרַ מְחֲשֵׁף סֵתֵם, וְכַנְ"ל**
 21 **שֶׁהוּא עֵב הָעָנָן, לֹא הִסְתַּר רִגְלִי**
 22 **אֵלָּא הִסְתַּר גְּדוּל, כִּשֵּׁם שֵׁיב הָעָנָן**
 23 **אֵינוֹ עֵן רִגְלִי אֵלָּא עֵן עֵבָה בְּמִיחָד)**
 24 **הוּא עוֹלָם הַעֲשִׂיָה** העולם
 25 **הַתְּחַתּוֹן** ביותר מבין ארבעת העולמות
 26 **הַכְּלָלִיִּים** אצילות-בריאה-יצירה-עשייה
 27 **וְעַל-פִּי-זֶה יֵשׁ לֹאמַר,**
 28 **שְׁ"חֲשֵׁךְ עָנָן וְעֲרַפֵּל" הֵם ג'**
 29 **עוֹלָמוֹת בְּרִיאַת-הַיְצִירָה-**
 30 **עֲשִׂיָה⁶, שֶׁהֵם עוֹלָמוֹת שְׁבָהֵם יֵשׁ**
 31 **מִצִּיאוֹת שֶׁל נְבִרָאִים הַנְּחַשְׁבִים מִצִּיאוֹת**
 32 **כְּפִנֵי עֲצֵמָה וְאִינֵם בְּטָלִים לְאֵלוֹקוֹת**
 33 **כְּבִיטוּל מוֹחֵלֵט כְּמוֹ הַסְּפִירוֹת**
 34 **הָעֲלִיּוֹנוֹת שֶׁבְּעוֹלָם בְּאֲצִילוֹת, כִּךְ**
 35 **שְׁבִמּוּבֵן מְסוּיִים יֵשׁ בְּעוֹלָמוֹת בְּרִיאַת-**
 36 **יצירה-עשייה העלם והסתר על האור**
 37 **הָאֵלוֹקִי וְהֵינּוּ, שְׁעוֹלָם הַבְּרִיאָה**
 38 **נִקְרָא בְשֵׁם חֲשֵׁךְ, כְּמוֹ**
 39 **שְׁכַתוּב⁷ בּוֹרָא חֲשֵׁךְ וְכוּיֹן**

(1) פרשתנו כ, יח. (2) ואתחנן ד, יא. (3) נדפס בקונטרס בפ"ע (עם הערות מכ"ק אדמו"ר שליט"א) - קה"ת תשכ"ה, ואח"כ באוה"ת פרשתנו ע' א'ח ואילך. וראה גם סה"מ תרנ"ח ס"ע קפו ואילך. רד"ה ומשה נגש אל הערפל תרפ"ב (סה"מ תרפ"ב ע' שג.) (4) נדפס לאח"כ במאמרי אדמו"ר הזקן על פרשיות התורה פרשתנו ע' שלו ואילך. (5) שער יז (עולם הבריאה) פי"ג. (6) ראה גם סה"מ עת"ר ס"ע רלח. (7) ישע"י מה, ז. וראה לקו"ת שה"ש ד, ג. ובכ"מ. (8) ראה גם סה"ש תש"ד ע' 79. (9) מלכים-א ח, יב. (10) יב, סע"ב ואילך. (11) תהלים יח, יב.

שבת פרשת יתרו, כ"ף שבט, ה'תשכ"ה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

42 להיות התגלות בינה. אבל מן החכמה עצמה אין יכול לירד להשתלשל ממנה
 43 בחינת בינה. רק שורש בינה והתגלותה היא התגלות 'עתיק', בה ועל ידה
 44 נשתלשל ונתגלה בהרחבה".
 45 ומדייק במאמר¹⁵, דצריך להבין מה שכתוב "ומלשה נגש
 46 אל הערפל", שמיחד ענין זה
 47 של העלייה לבחינת 'בינה' למשה
 48 דוקא, הלא אז (במתן-תורה)
 49 היתה התגלות אלקות גדולה
 50 (התגלות העצמות עצמותו
 51 ומותו של הקדוש-ברוך-הוא בעצמו)
 52 לכל ישראל ולא רק למשה רבינו
 53 בלבד?
 54 וגם צריך להבין מה שכתוב
 55 "אשר שם האלקים", שם
 56 אלקים דוקא (אף שישנם
 57 לקדוש-ברוך-הוא שמות נעלים
 58 יותר משם אלקים, ועד לשם
 59 הוי', שהוא שם העצם כו'¹⁶
 60 ולא רק שם שמתייחס לתכונה או
 61 פעולה מסוימת), הלא בהר סיני
 62 נגלה הקדוש-ברוך-הוא, כמאמר
 63 חכמינו ז"ל, כזקן מלא רחמים¹⁷
 64 ולמה אם כן נזכר כאן שם אלוהים
 65 שהוא השם של מידת הרין?
 66 (ב) וממשיך במאמר¹⁵,
 67 שתחלה צריך להקדים מהו
 68 הענין והחידוש המיוחד דמתן-
 69 תורה, דלקאורה, הלא
 70 האבות קימו כל התורה קודם
 71 שנתנה¹⁸?
 72 ובהגהת העצמה צדק'¹⁹, כתב
 73 שמעלת אברהם אף שהיה קודם
 74 מתן תורה היתה גדולה מאד,
 75 שהיתה עבודתו בבחינת
 76 רצוא ושוב, ככתוב לגבי חיות
 77 הקודש (המלאכים) של המרכבה
 78 העליונה שהן רצות רצוא ושוב",
 79 היינו מצד אחד רצוא", תשוקה ושיאפה לרובק בה' בתכלית הרביקות עד
 80 לאיבוד המציאות, ומצד שני 'שוב' למעמד ומצב שבו ימלא את תפקידו, וכך
 81 גם בעבודת ה' של האדם למטה, מצד אחד רצוא" ושיאפה לרובק באלוקות
 82 עד כלות הנפש, ומצד שני 'שוב' למלא תפקידו כנשמה בגוף, כמו שכתוב

1 והקתיב¹² הוא גלא עמיקתא גו' ונהורא עמה שרא והרי
 2 כתוב: הוא גילה עמוקות וגו' והאור שורה עמו. (ומלשני והגמרא מרצח)
 3 לא קשיא, אין זו קושיא הא זה, הפסוק האומר ש'ערפל' הוא מקום שבו
 4 שוכן ה', מדבר בכתבי גראי הבתים הפנימיים, הא הפסוק ממנו עולה
 5 שערפל הוא חושך והסתר בכתבי
 6 בראי בתים החיצוניים, ופירש
 7 רש"י, בכתבי גראי - ונהורא
 8 עמה שרא.
 9 ומבאר העצמה צדק', שענין
 10 החושך בכתבי בראי העדר הגלוי
 11 של האור האלוהי בתים החיצוניים,
 12 קאי מכוון על בחינת הנתר
 13 שנקרא ישת חושך סתרו,
 14 וה'כתר' נקרא 'חושך', כי פתרא
 15 עילאה, בחינת 'כתר' עליון
 16 אויבא שחור הוא לגבי אור-
 17 אין-סוף¹³ שהוא אור גדול לא
 18 מוגבל כלל.
 19 ועל-פייזה מבאר העצמה צדק'
 20 בהגהת האמרות ששולש
 21 הבחינות, חושך ענין וערפל,
 22 הם פתח בחינת 'כתר' עליון
 23 שלמעלה מהספירות והוא אור אלוהי
 24 כלי גבול אך גם בו קיים העלם מסוים
 25 לגבי האין-סוף' עצמו (חושך),
 26 חקמה ראשית הספירות שהיא
 27 מציאות שיש לה הגדרה, ויש בה
 28 העלם יותר מאשר ב'כתר' (ענין),
 29 ובחינה שהיא הסתעפות של החכמה
 30 ובה המציאות עוד יותר מוגדרת
 31 (ערפל). ופירוש "ומלשה נגש
 32 אל הערפל" הוא ענין עלית
 33 ה'תפארת' הקו האמצעי במידות
 34 העליונות (בחינתו של משה)
 35 ב'בינה' (ערפל), ומה שכתוב
 36 "אשר שם האלקים", הינו
 37 לפי שהתגלות 'עתיק' בחינת
 38 'עתיק יומין' (הבחינה הנעלית והפנימית ב'כתר) הוא ב'בינה'¹⁴
 39 (כמבואר בקבלה וחסידות, ולדוגמה ב'תורה אור' פרשת לך-לך: "כשנצרך
 40 להשתלשל המדרגה [דנקודת החכמה] שתהיה ההתבוננות בהרחבה [בינת],
 41 צריך שיהיה מן מקור עליון הגבוה ביותר מבחינת חכמה [עתיק], ואז יכול

(12) דניאל ב, כב. (13) ראה תקו"ז ת"ע קרוב לסופו (קלה, ריש ע"ב). וראה לקו"ת מטות פב, א. בלק סט, א. נצבים מח, א. (14) ראה זח"ג קעח, ב. תו"א לך יא, סע"ב. (15) אוה"ת שם ע' א"ט. (16) כסף משנה הל' ע"ז פ"ב ה"ז. פרדס שער יט (שער שם בן ד'). (17) מכילתא ופירש"י עה"פ פרשתנו שם, ב. (18) יומא כח, ב. וש"נ. (19) אוה"ת שם ס"ע א"ט ואילך.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 המידות העליונות חֲסֵד-גְבוּרָה-תְּפָאֶרֶת, הֵינּוּ, שֵׁם הַיְוָי מִידַת 43
 2 חֲסֵד והגילוי כְּפִי שְׁמֵלוּבָשׁ בְּשֵׁם אֱלֹקִים מִידַת הַגְּבוּרָה, שְׁמֵשׁ 44
 3 עֵינַי הַאֹרֹר והגילוי בְּתוֹךְ הַמָּגֵן הַהֶעֱלַם וְהִסְתֵּר עַל הָאֹרֹר והגילוי כֹּוֹ²³, 45
 4 כְּפִי שֶׁנִּרְמַז בַּכּוּחַ "כִּי שֶׁמֶשׁ וּמִגֵּן ה' אֱלֹקִים" וְזוֹ הַמְּשַׁכָּה שֶׁנִּמְשַׁכָּה עַל יְדֵי 46
 5 הַאֲבוֹת לִפְנֵי מִתָּן תּוֹרָה אָבֵל 47
 6 "וְשְׁמֵי הַיְוָי", הֵינּוּ שְׁמֵשׁ 48
 7 הַיְוָי²³, הַאֹרֹר והגילוי שֶׁל בְּחִינַת 49
 8 אֹר-אֵינ-סוֹף הַמְּלוּבָשׁ 50
 9 בַּחֲכָמָה, שְׁנֵקְרָא "אֱמֶת", עַל 51
 10 שֶׁם שֶׁבְּחִינַת זֶה הַאֹרֹר מֵאִיר בְּמִלּוּאוֹ, 52
 11 לֵאלֹהֵי הָעֲלִמוֹת וְהַסְתֵּרִים, לְהִיּוֹת 53
 12 גִּילּוּי שֶׁל הַאֹרֹר בְּרִגְגָה נְעִלִית בִּיּוֹר 54
 13 כְּפִי שְׁפוּלָא קָמָה כְּלָא חֲשִׁיב 55
 14 מְמֵשׁ שֶׁהַכֹּל לִפְנֵינוּ נִחְשָׁב מִמֶּשׁ 56
 15 כ"לא", כְּאִילוֹ אֵינוֹ קִיִּים, מוֹצִיא 57
 16 חֲמָה מִנְּתִיקָה²⁴, כְּפִי שֶׁשֶׁמֶשׁ 58
 17 הֵיא לֵאלֹהֵי מִגֵּן וְנִתְקַן הַמְּסַתֵּר זֶהוּ 59
 18 הַאֹרֹר הַנְּעִלָה הַזֶּה הַנִּמְשָׁף עַל-יְדֵי 60
 19 הַתּוֹרָה כֹּוֹ כְּפִי שֶׁהֵיא לְאַחַר מִתָּן 61
 20 תּוֹרָה. 62
 21 וּבְמִקּוּם אַחֵר²⁵ מְבַאֵר, 63
 22 שֶׁהָאֲבוֹת הַמְּשִׁיבֵי מִלְּמַעְלָה 64
 23 לְמַטָּה אֹרֹר אֱלֹקִי רַק מְעוֹלָם 65
 24 הָאֲצִילוֹת, הַרְאִשׁוֹן וְהַנְּעִלָה מִבֵּין 66
 25 אֲרִבְעַת הָעוֹלָמוֹת שֶׁבִּסְדֵּר הַשְּׁתַלְשׁוּתוֹ 67
 26 (שֶׁבּוֹ הַאֹרֹר יוֹרֵד וְנִמְשָׁךְ מִמְּדִרְגָּה 68
 27 לְמְדִרְגָּה כְּטַבְעוֹת שֶׁל שְׁלֹשֶׁת 69
 28 הָאֲחוּזוֹת זֶה בְּזוֹ) וְאִילוֹ עַל-יְדֵי 70
 29 מִתָּן-תּוֹרָה נִמְשָׁף מִבְּחִינַת 71
 30 שְׁלֵמַעְלָה מֵהַשְּׁתַלְשׁוּתוֹ, 72
 31 בְּחִינַת "כִּי לֹא אָדָם"²⁶ כֹּוֹ 73
 32 שֶׁלְּמַעְלָה מִבְּחִינַת 'אָדָם' שֶׁיֵּשׁ לוֹ צִיּוֹר 74
 33 קוֹמָה' הַמְּסַמֵּל אֶת סֵדֵר הַשְּׁתַלְשׁוּתוֹ. 75
 34 וּבְמִבְּאֵר גַּם בְּמֵאֵר זֶה²⁷, 76
 35 שְׁעָקֵר עֵינָיו מִתָּן-תּוֹרָה הוּא 77
 36 לְהִמְשִׁיךְ בְּבְחִינַת הַתּוֹרָה 78
 37 שְׁנֵקְרָאת "אָדָם", מְאֵין-סוֹף 79
 38 בְּרוּף-הוּא מְמֵשׁ לְמַעְלָה 80
 39 מִבְּחִינַת 'אָדָם'. 81

1 1 בַּאֲבֵרָהם אֲבִינוּ הַלּוֹף וְנִסּוּעַ גוֹ²⁰ וּמִבּוֹאֵר בַּחֲסִידוֹת שֶׁלִּפְנֵי הַפִּירוּשׁ
 2 הַפְּנִימִי הַכּוּחַ מִתְאַר אֶת ה'מִסְעֵ' וְהַתְּקִימוֹת שֶׁלוּ בְּעוֹבֵרֵת ה', וְלִכְּן נִתְּנָה
 3 לוֹ לְאֲבֵרָהם אֲבִינוּ הַתּוֹרָה, וְעוֹד לִפְנֵי מִתָּן תּוֹרָה קִיִּים רַמ"ח מְצוֹת-
 4 עֲשֵׂה וְשִׁס"ה מְצוֹת לֹא-תַעֲשֶׂה, שֶׁהֵן בְּחִינַת רְצוּא-וְשׁוּב²¹,
 5 מְצוֹת 'עֲשֵׂה' - רְצוּא' וּמְצוֹת לֹא-
 6 תַעֲשֶׂה - 'שׁוּב' וְזוֹהִי שִׁטָּה 1
 7 אַחַת, שְׁאֲבָרָהם זְכָה לְבְּחִינַת 2
 8 רְצוּא-וְשׁוּב כְּעוֹבֵרֵת ה' מְצַד 3
 9 שֶׁרָשׁ נִשְׁמָתוֹ, וְכָל אָדָם יוֹכֵל 4
 10 לְהִגִּיעַ לְבְּחִינַת רְצוּא-וְשׁוּב 5
 11 עַל-יְדֵי הַתּוֹרָה. וְשִׁטָּה 6
 12 שְׁנֵי, שֶׁהֵמְשִׁכּוֹת וְגִילּוּי 7
 13 הָאֱלֹקוֹת דְּאֲבָרָהם מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה 8
 14 הֵיוּ (בְּעֵקֶר) בְּעוֹלָמוֹת 9
 15 הָעֲלִיוֹנִים הַרוּחָנִיִּים, וְכִדֵּי לְהִיּוֹת 10
 16 הַמְּשַׁכָּת אֹר-אֵין-סוֹף הַאֹרֹר 11
 17 הָאֱלֹקִי הַבְּלִי גְבוּל גַּם לְמַטָּה וְלֹא 12
 18 רַק בְּרוּחָנִיּוֹת, הֵרִי זֶה עַל-יְדֵי 13
 19 מִתָּן-תּוֹרָה וְדַבֵּר זֶה לֹא הֵיחָא אֲצֵל 14
 20 אֲבֵרָהם אֲבִינוּ. וּמִיּוֹבֵן, שֶׁמָּה 15
 21 שְׁכַת בְּשִׁטָּה הַשְּׁנֵי, אֵינוֹ 16
 22 שׁוּלָל אֶת הָאֲמֹר לְגַבֵּי הַשִּׁטָּה 17
 23 הַרְאִשׁוֹנָה שֶׁהֵמְשַׁכּוֹת שֶׁפַּעֵל אֲבֵרָהם 18
 24 הֵיוּ בְּרוּחָנִיּוֹת - אֵלָא מוֹסִיף עַל 19
 25 מָה שְׁכַת בְּשִׁטָּה הַרְאִשׁוֹנָה, 20
 26 וְהֵינּוּ, שְׁעֵנִין זֶה גּוֹפָא עֲצֵמוֹ 21
 27 שְׁלֵאֲחֵרִי מִתָּן-תּוֹרָה יֵשׁ 22
 28 בְּיִכּוּלֵת שֶׁל עוֹבֵרֵת ה' בְּקִיּוֹם 23
 29 הַמְּצוֹת לְהִמְשִׁיךְ אֹר-אֵין-סוֹף 24
 30 לְמַטָּה (בְּשִׁטָּה הַשְּׁנֵי), הֵרִי 25
 31 זֶה עֵנִין שְׁנֵאֲמֵר וְשִׁיף לְכָל 26
 32 אָדָם. 27
 33 וּמוֹסִיף בְּהִגָּת ה'צִמְח 28
 34 צָדֵק: וְיֵשׁ שִׁטָּה שְׁלִישִׁית, 29
 35 עַל-דֶּרֶךְ מָה שְׁכַתוֹב²² וְאֵרָא 30
 36 אֵל אֲבָרָהם בְּאֵל-שְׁדֵי, 31
 37 (אָבֵל) וְשְׁמֵי הַיְוָי לֹא נוֹדַעְתִּי 32
 38 לָהֶם, כִּי זֶה שֶׁם הַיְוָי נִמְשָׁף רַק 33
 39 עַל-יְדֵי הַתּוֹרָה וּמְצוֹת בְּנִשְׁמִיּוֹת 34
 40 בְּפִעֵל כְּפִי שֶׁהוּא לְאַחַר מִתָּן תּוֹרָה, 35
 41 וְהֵינּוּ, שֶׁהָאֲבוֹת הַמְּשִׁיבֵי וְגִילּוֹ 36
 42 אֱלֹקוֹת מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה מִבְּחִינַת

(20) לֶךְ-לֶךְ יב, ט. וְרֵאָה תו"א פֶּרֶשְׁתָּנוּ עַג, ד. 21) תו"א מַגְלַת אֶסְתֵּר צו, ג. 22) ר"פ וְרֵאָה. 23) ע"פ תְּהִלִּים פֶּד, יב. וְרֵאָה תְּנִיא שַׁעַר הַיְחוּד וְהַאֲמוּנָה רַפ"ד. אוה"ת (יְהִל אֹר) תְּהִלִּים ס"ע ש וְאֵילֶךְ. 24) לְשׁוֹן חו"ל - נִדְרִים ח, ב. 25) רֵאָה סה"מ תְּרַל"ב ח"א ע' קִטְז וְאֵילֶךְ. תְּרַנ"ד ע' קִצוֹ וְאֵילֶךְ. תְּרַע"ח ע' קִסֵּד וְאֵילֶךְ. וְעוֹד. 26) שְׁמוּאֵל-א טו, כט. 27) ע' אֵיב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וְזֶה גַם מֵה שְׁעֲנִין הַתּוֹרָה הוּא גִילוי רְצוֹן הָעֲלִיּוֹן מִמֶּשׁ, 2 הרצון עצמו ולא רק הסתעפות שלו שְׁזָהוּ בְּחִינַת הָרְצוֹן הַפְּשוּט הַלֵּא 3 מוּגֵר שְׁלִמְעֵלָה מֵהַשְּׂכָל וְעַל-דֶּרֶךְ 4 שְׁמֻצְיָנוּ בְּנוֹגֵעַ לְרַבִּי עֲקִיבָא, שְׁהַקְבָּ"ה אָמַר בַּמַּעֲנֵה לְשַׁלְּתוֹ 5 שֶׁל מֹשֶׁה רַבִּינוּ שְׂרָאָה שֶׁהוּמָאִים 6 עֲתִידִים לְסַרֵּק אֶת בְּשֵׂרוֹ שֶׁל רַבִּי 7 עֲקִיבָא בַּמְסַרְקוֹת שֶׁל בְּרוּל, הָאֵם ז'ו' 8 תּוֹרָה זֶה שְׂכָרָה: שְׂתוֹק, כֶּף עֲלָה 9 בַּמַּחֲשָׁבָה²⁸, בַּמְדִּירָגָה שְׁמַלְמַעְלָה 10 מֵהַבְּנֵה וְהַשְּׂכָל בִּשְׂכָל, וְהָרִי אֶצֶל 11 רַבִּי עֲקִיבָא הִיָּה עֲנִין שְׁהוּא 12 הַפֶּךָ הַשְּׂכָל (כְּפִי שְׁהַקְשָׁה 13 מִשֶּׁה ז'ו' תּוֹרָה וְזו' שְׂכָרָה²⁸), וְהִנְנוּ, שְׁזָהוּ עֲנִין שְׂאִינוּ 14 שְׂכָרָה²⁸), וְהִנְנוּ, שְׁזָהוּ עֲנִין 15 שְׂאִינוּ מוֹשֵׁג כֶּלָּל בַּשְּׂכָל 16 כו'²⁹ וּמַעַם מֵהוּתוֹ אִי אִפְשָׁר לְהַבִּין 17 וְלַהֲשִׁיג אוֹתוֹ בְּהִיגוֹן שְׂכָלִי, הוּו 18 מְדִירָגַת הַתּוֹרָה מִצַּד עֲצֻמָּה, רְצוֹן 19 'פְּשׁוּט' וְנַעֲלָה מֵהַשְּׂכָל הַמוּגֵר. וְזָהוּ 20 הַחֲדוּשׁ דְּמַתְּנֵי-תּוֹרָה, שְׁגַם 21 עֲנִין שְׁלִמְעֵלָה מֵהַשְּׂכָל 22 לְגַמְרִי, וּמַצַּד עֲצֻמוֹ הוּא לְמַעֲלָה 23 מֵהַתְּלַבְּשׁוֹת בִּשְׂכָל אֲנוּשִׁי נִמְשָׁךְ 24 לְמִטָּה בַּשְּׂכָל הָאָדָם כו'. 25 וּמוּכָן, שְׁהַחֲדוּשׁ דְּמַתְּנֵי-תּוֹרָה 26 לְפִי הַשִּׁטָּה הַשְּׂלִישִׁית הַמְּשַׁכַּת 27 עֲנִין שְׁלִמְעֵלָה מֵהַשְּׂכָל בִּשְׂכָל כּוֹלָל 28 גַם אֶת שְׁתֵּי הַשִּׁטּוֹת שְׁלִפְנֵי- 29 זָה, וְהִנְנוּ, שְׁלֹא-אֲחֵרֵי מַתְּנֵי- 30 תּוֹרָה נִמְשַׁכְתָּ הַבְּחִינָה 31 שְׁלִמְעֵלָה מֵהַשְּׂתַלְּשׁוֹת 32 (כְּשִׁטָּה הַשְּׂלִישִׁית) עַל-יְדֵי 33 כָּל אָדָם (כְּשִׁטָּה הָרְאשׁוֹנָה), 34 וּבְאֹפֶן שְׁנֹמֵשֵׁךְ גַם לְמִטָּה 35 (כְּשִׁטָּה הַשְּׂנִיָּה) כִּי כֶּשֶׁם 36 שֶׁהַשִּׁטָּה הַשְּׂנִיָּה לֹא חוֹלֶקֶת עַל 37 הָרְאשׁוֹנָה אֵלֶּא מוֹסִיפָה עֲלֶיהָ, כֵּךְ 38 הַשִּׁטָּה הַשְּׂלִישִׁית לֹא חוֹלֶקֶת עַל שְׁתֵּי 39 הַשִּׁטּוֹת הַקּוֹדְמוֹת אֵלֶּא מוֹסִיפָה עֲלֵיהֶן. 40 (ג) וּמִמְשִׁיךְ בַּמֶּאֱמָרָה³⁰ חֲנוּכָּה, 41 דִּבְרוּרֵי-הַמַּתְחִיל 'וּמִשָּׁה נִיגַשׁ אֶל הָעַרְפֶּל' לְאֲדוּמִ"ר זֹקֵן, אֶף מֵהִיכָן יִזְכָּה 42 לְזָה הָאָדָם לְכוּחַ לְקַבֵּל אֶת הַתּוֹרָה וְלַהֲמַשִּׁיךְ אֶלּוֹקוֹת לְמַטָּה כֹּלל הַמְּבוֹאֵר
- לעיל, למרות שבאמת האדם הוא השפל שבכל הבירות, כדאיתא כמובא בגמרא³¹ מפני מה נברא אדם בערב שבת, ביום השישי לבריאת העולם, שאם תזוה דעתו עליו ויבוא לידי גאוה, אומר לו: יתוש קדמך במעשה בראשית (הינו, שאפילו יתוש האדם (הינו), שמכניס שרק קולט ומקבל לעצמו ואינו מוציא³² אינו משפיע כלל לאחרים, שהוא קליפה בריאה השייכת לצד של היפך הקרושה (הנקרא 'קליפה' על שם שמעלים ומסתיר על האלוקות כמו קליפה המכסה על הפרי) היותר תחתונה כו'³³ הנחותה ביותר מבין הקליפות עצמן כי בקרושה יש נתינה והשפעה וה'קליפה' רוצה רק לקבל ולא לתת ולהשפיע, ואפילו קליפה נחותה זו קודמת לאדם כו')?
- אף הענין הוא, שמי שהוא במדרגה תחתונה ובעניינו האדם יכול לעלות להתעלות יותר ממי שנמצא בדרגה עליונה ממנו, והינו לפי שיש לו שרש גבוה ונעלה יותר, שלכן בגלל הכוח המיוחד שמקבל משרשו יכול יש לו את הכוח והיכולת לירד למדרגה תחתונה כזו כו' ולכן אין להתפלא שהתורה ניתנה דווקא לאדם התחתון ודווקא לו ניתן הכוח להמשיך אלוקות למטה. ועוד זאת, סיבה נוספת לכך שהתורה והכוח להמשיך אלוקות למטה ניתנו לאדם, למרות שפלותו, היא שזוהו מצד גודל המעלה והחשיבות שבברור ההעלם דלמטה, בעולם הזה יש העלם והסתור גדול ביותר על האלוקות וכאשר האדם עובד עבודתו כאן למטה ומברר את הטוב מהרע ומעלה אותו לקדושה, יש לכך חשיבות רבה במבאר במאמר³⁴ בפירוש הכתוב וּלְכַבֹּדֵי בְּרָאתוֹ גו', הכתוב אומר שהעולם נברא לכבודו של הקדוש-ברוך-הוא אבל לפי הפירוש הפנימי יש בכתוב זה גם רמז לכך שהעולם מעלים ומסתיר על

(28) מנחות כט, ב. (29) ראה אה"ת שם ע' א"א. (30) ע' א'טו. (31) סנהדרין לח, א. (32) גיטין נו, ב. (33) ראה תניא פכ"ד.

(34) ע' א"י ואילך. (35) ישעי' מג, ז.

ומשה ניגש אל הערפל אשר שם האלוקים

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

43 הנעלית שלמעלה מגילוי (וזהו "אשר שם האלוקים", ששם
44 אלוקים האמור כאן אינו העלם וצמצום במונן הרגיל אלא קאי מכוון על
45 בחינת ההעלם העצמי⁴⁰).

46 (ד) והנה על-פי האמור לעיל, יש לומר, שגם הענין ד'נגש
47 אל הערפל אשר שם

48 האלוקים" (שמההעלם הכי
49 עליון, בחינת "ישת חשף
50 סתרו", החושף' שלמעלה

51 מהתגלות נמשך אור אלוקי עד
52 להעלם היותר תחתון
53 שבעולם הזה) שיש לאמתו של

54 דבר לכל אדם כמבואר לעיל לגבי
55 הכוח להמשיך אלוקות על ידי התורה

56 והמצוות. ואף שהכתוב הזה עצמו
57 מחלק בין כל העם למשה,
58 כמו שכתוב ויעמד העם

59 מרחוק ומשה (לבדו) נגש
60 אל הערפל גו', הנה לאמתו של

61 דבר גם כל העם שיש לבחינת
62 הערפל, ההעלם העצמי שלמעלה
63 מגילוי, כפי שממשיך ומבאר.

64 ובחידים, שהמעמד ומצב
65 ד'ויעמד העם מרחק" גופא
66 עצמו, הרי אף שלכאורה משמעות

67 הענין היא שהעם הוא מרחוק ולא
68 שיך לדרגה זו, מכל מקום הדבר
69 מורה שיש להם לעם שיכות

70 עם הבחינה שנמצאים
71 ברחוק מקום ממנה, פי אילו
72 לא היו שכינים כלל לבחינה

73 זו, לא היה נופל עליהם
74 אפילו הלשון של "עמידה
75 מרחוק" כי גם עמידה מרחוק

76 מוכיחה על קשר ושיכות מסוימת.
77 ועוד זאת, דמשמעות לשון

78 הכתוב "ויעמד העם מרחק
79 ומשה נגש אל הערפל" היא,

1 האלוקות ש"כבודי" הוא לשון מלבוש (כמאמר רבותינו
2 ז"ל³⁶ רבי יוחנן קארי למאני מכבודתא קורא לבגדים מכבדי
3 האדם), שהוא הבגד והלבוש אמנם מכבד את האדם אך בר כבוד גם מכסה
4 ומעלים דבר המעלים, והינו, שהקב"ה מלביש ומכסה ומעלים

5 את עצמו בתוך העולמות,
6 עולם לשון העלם³⁷, וזהו

7 תכלית פונת הבריאה, לגלות
8 את האלוקות המכוסה והנסתר, כפי
9 משמשיך. כמאמר רבותינו

10 ז"ל³⁸ כל מה שברא הקב"ה
11 בעולמו לא בראו אלא
12 לכבודו, בבביל הלוש המכסה

13 הינו, כדי שתהיה העבודה
14 לברר את ההעלם ולהמשיך
15 גילוי אלוקות למשה (לפי

16 הביאור הראשון האדם זכה למתן תורה
17 וניתן לו הכוח לגלות אלוקות בעולם
18 מפני שהוא נמשך משורש גבוה ביותר

19 ולפי הביאור השני האדם זכה לכך כי
20 אמנם מצד עצמו הוא שפל ונחות, אבל
21 הוא נמצא למטה ועוסק בבירור

22 ההעלם של העולם הזה ודווקא בכך
23 נשלמת הכוונה והמטרה של הבריאה).
24 ועל-פי-זה יש להוסיף ולתוף

25 בין שני הפירושים בענין
26 "הערפל אשר שם

27 האלוקים", הנזכרים לעיל בתחילת
28 המאמר, הפירוש ש"ערפל"
29 קאי מכוון על עולם העשייה

30 התחתון (שנעשה נברא בסוד
31 אלוקים, השם המורה על הצמצום
32 וההעלם שזהו תכלית ההעלם

33 שמצד שם אלוקים), והפירוש
34 ש"ערפל" קאי על בחינת
35 "ישת חשף סתרו" (פנ"ל

36 סעיף א), שהיא בחינה נעלית מאד,
37 העלם שלמעלה מגילוי, פי על-ידי
38 ברור ההעלם דעולם הזה

39 הנמוך ביותר באלוקות מגיעים
40 לבחינת ההעלם העצמי³⁹
41 מתעלים ומתקשרים במודריגות גבוהות

42 מאד, שהם 'העלם' מצד העצם והמהות

ש"כבודי" הוא לשון מלבוש (כמאמר רבותינו
ז"ל³⁶ רבי יוחנן קארי למאני מכבודתא), שהוא
דבר המעלים, והינו, שהקב"ה מלביש את עצמו
בתוך העולמות, עולם לשון העלם³⁷, וזהו
תכלית פונת הבריאה, כמאמר רבותינו ז"ל³⁸ כל
מה שברא הקב"ה בעולמו לא בראו אלא
לכבודו, הינו, כדי שתהיה העבודה לברר את
ההעלם ולהמשיך גילוי אלוקות למשה.

ועל-פי-זה יש להוסיף ולתוף בין שני
הפירושים בענין "הערפל אשר
שם האלוקים", הפירוש ש"ערפל" קאי על עולם
העשייה (שנעשה בסוד אלוקים, שזהו תכלית
ההעלם שמצד שם אלוקים), והפירוש ש"ערפל"
קאי על בחינת "ישת חשף סתרו" (פנ"ל סעיף
א), פי על-ידי ברור ההעלם דעולם הזה מגיעים
לבחינת ההעלם העצמי³⁹ (וזהו "אשר שם
האלוקים", ששם אלוקים קאי על בחינת ההעלם
העצמי⁴⁰).

(ד) והנה על-פי האמור לעיל, יש לומר, שגם
הענין ד'נגש אל הערפל אשר שם
האלוקים" (שמההעלם הכי עליון, בחינת "ישת
חשף סתרו", נמשך עד להעלם היותר תחתון
שבעולם הזה) שיש לאמתו של דבר לכל אדם
מרחוק ומשה (לבדו) נגש אל הערפל גו',
הנה גם כל העם שיש לבחינת הערפל.
ובחידים, שהמעמד ומצב ד'ויעמד העם
מרחוק" גופא, מורה שיש להם שיכות עם
הבחינה שנמצאים ברחוק מקום ממנה, פי אילו
לא היו שכינים כלל לבחינה זו, לא היה נופל עליהם
אפילו הלשון של "עמידה מרחוק" כי גם עמידה
מרחוק מוכיחה על קשר ושיכות מסוימת.
ועוד זאת, דמשמעות לשון הכתוב "ויעמד העם
מרחק ומשה נגש אל הערפל" היא,

(36) שבת קיג, א-ב. (37) ראה לקו"ת שלח לו, ד. (38) אבות ספ"ו. (39) ראה המשך תרס"ו ע' צג. סה"מ תרע"ח ע' קכה.
(40) ראה המשך תרס"ו ע' צא.

שבת פרשת יתרו, כ"ף שבט, ה'תשכ"ה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

44 כמבואר בתניא שם לגבי ענין היראה, ועוד זאת, ש**בְּכָל דוֹר וְדוֹר**
 45 **יִרְדְּדוּן נִיצוֹצוֹת מְנַשְׁמַת מֹשֶׁה רַבְּנוּ עֲלֵיוֹ-הַשְּׁלוֹם וּמְחַלְפֵּשִׁין**
 46 **בְּגוֹף וְנֶפֶשׁ שֶׁל חֲכָמֵי הַדּוֹר, עֵינֵי הַעֲדָה, לְלַמֵּד דַּעַת אֶת**
 47 **הָעַם כּו'** ובאמצעותם ענייניו של משה רבנו מגיעים בסופו של דבר אל
 48 העם כולו.

49 (ה) **וְהַעֲנִין בְּזָה, דְּהִנֵּה, מֹשֶׁה**
 50 **עֲנִינוּ הַעִיקָרֵי תוֹרָה, שֶׁהָרִי**
 51 **מֹשֶׁה⁴⁴ קָבַל תוֹרָה מִסִּינַי,**
 52 **מִהַקְדוּשׁ-בְּרִיךְ-הוּא כּו'** ו**מִסְרָה**
 53 **כּו', לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְעַד**
 54 **שֶׁהַתוֹרָה נִקְרְאת עַל שְׁמוֹ שֶׁל**
 55 **מֹשֶׁה רַבִּינוּ, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב⁴⁵ זָכְרוּ**
 56 **תּוֹרַת מֹשֶׁה עֲבָדֶי⁴⁶. וְכִמּוֹ-כֵן**
 57 **בְּחִינַת מֹשֶׁה שֶׁבְּכָל אֶחָד**
 58 **וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל הוּא עֲנִין**
 59 **לְיִמּוּד הַתּוֹרָה. וְעַל-יְדֵי**
 60 **בְּחִינַת מֹשֶׁה שֶׁבִּנְפִשׁוֹ שֶׁל כָּל**
 61 **אֶחָד ואחד מישראל, נִמְשָׁךְ אֹר**
 62 **הַתּוֹרָה והכוח להמשיך ולגלות**
 63 **אלוקות על-ידי התורה (כמבואר לעיל)**
 64 **גַּם בְּבְחִינַת "הָעַם" שֶׁבִּנְפִשׁוֹ**
 65 **הַדְּרוֹגוֹת הַנְּמוּכוֹת בְּנִשְׁמַתוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד**
 66 **מִיִּשְׂרָאֵל (כְּשֵׁם שֶׁמֹּשֶׁה רַבְּנוּ**
 67 **נִמְשָׁךְ עֵינֵין הִירָאָה וְעֵינֵין הַתּוֹרָה**
 68 **בְּכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, בְּכָל הַמְּדַרְגּוֹת**
 69 **וּבְכָל הַסּוּגִים מִ"רְאִשִּׁיכֵם**
 70 **שֶׁכְּטִיכֵם עַד חוֹטֵב עֲצִיף**
 71 **וְשׂוֹאֵב מִיַּמֶּיךָ"⁴⁷), וְהֵינּוּ,**
 72 **שֶׁלְיִמּוּד הַתּוֹרָה נוֹתֵן פֶּתַח**
 73 **וְחַיּוֹת בְּכָל עֲנִינֵי הָעֲבוֹדָה,**
 74 **בְּכָל שָׂאֵר הָעֲנִינִים שְׂבַחֵם כָּל יְהוּדֵי**
 75 **עוֹבֵד אֱת ה' הֵן בְּעֲבוּרַת הַתְּפִלָּה**
 76 **וְדַאף שֶׁתְּפִלָּה קוֹדֶמַת**
 77 **לְתוֹרָה, לְפִי סֵדֵר הַדְּבָרִים שֶׁל עֲבוּדַת**
 78 **הַיּוֹם וְכִמְאֵמֵר אָבָּא בְּנִימִין**
 79 **שְׁבִיקֵשׁ שְׁתֵּהָא תְּפִלְתִּי סְמוּכָה**
 80 **לְמִטְתִּי⁴⁸, מִיד בְּקוּמוֹ מִשְׁנֵחוֹ,**
 81 **וְלְיִמּוּד הַתּוֹרָה הוּא לְאַחַר הַתְּפִלָּה**
 82 **הִנֵּה גַם עֲנִין זֶה גּוֹפֵא עֲצָמוֹ**
 83 **שֶׁתְּפִלָּה קוֹדֶמַת לְתוֹרָה, הָרִי**

1 **שֶׁבְּתַחֲלָה לְפָנֵי שְׁמֵשׁה נִיגַשׁ אֶל הָעֶרְפֶּל הִנֵּה גַם מֹשֶׁה עֲמַד יַחַד**
 2 **עִם כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵרְחוֹק, וְאַחֲרֵיכֵן נִגַּשׁ מֹשֶׁה אֶל**
 3 **הָעֶרְפֶּל, וְשָׂאֵר הָעַם נִשְׂאָרוֹ עַל עַמְדָם בְּמִקּוֹם שֶׁבוֹ עַמְדוֹ קוֹדֵם**
 4 **לְכֵן בִּיחַד עִם מֹשֶׁה רַבְּנוּ. וּמִזֶּה מוֹבָן, שֶׁ"מֵרְחוֹק" הוּא מְקוֹם בְּזָה**
 5 **שֶׁמִּמֶּנּוּ נִגַּשׁ מֹשֶׁה אֶל הָעֶרְפֶּל**
 6 **וְהִירֵי זֶה הוֹכַחַת שֶׁהַמְקוֹם שֶׁבוֹ עַמְדוֹ בְּנֵי**
 7 **יִשְׂרָאֵל קֶשֶׁר אֶל הָעֶרְפֶּל, וְמַהוּוה**
 8 **נְקוּדַת-מוֹצֵא לְגַשְׁתֵּי אֶל הָעֶרְפֶּל.**
 9 **וְהֵינּוּ, שְׁלֹא זֶה בְּלִבְדֵי שְׂגָם**
 10 **הַבְּחִינָה ד"מֵרְחוֹק"**
 11 **כְּשֶׁלְעֲצָמָה שִׁיכַת לְבְּחִינַת**
 12 **"הָעֶרְפֶּל" כִּפִּי שְׂמוּבֵן מִבִּיאֹר**
 13 **הַקּוֹדֵם שֶׁעֲצֵם הָעֵמִידָה כְּלִפִּי הָעֶרְפֶּל,**
 14 **אִפִּילוֹ מֵרְחוֹק, מוֹכִיחָה עַל שִׁיכוֹת,**
 15 **אֲלֵא עוֹד זֹאת, שֶׁהִיא הָעֵמִידָה**
 16 **מֵרְחוֹק גַּם הִכְנָה שֶׁמִּמֶּנּוּ בְּאִים**
 17 **לְבְּחִינַת "הָעֶרְפֶּל" אֵלָּא שֶׁבְּפוּעַל**
 18 **רַק מֹשֶׁה נִיגַשׁ.**
 19 **וְעוֹד הַסֵּבֵר מְדוּעַ לְמִוֹת שֶׁהָעֵמִידָה**
 20 **הִיחֵת מֵרְחוֹק הִיא הוֹכַחַת עַל קֶשֶׁר**
 21 **וְשִׁיכוֹת לְעֶרְפֶּל וְהוּא הָעֶקֶר,**
 22 **הַסֵּבֵר זֶה הוּא הַסִּיבָה הָעִיקָרִית לְכֵן**
 23 **שֶׁלְאַמְתּוֹ שֶׁל דָּבָר כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כָּל**
 24 **הָעַם, שִׁיכִים לְבְּחִינָה זֶה שֶׁעַל-יְדֵי-**
 25 **זֶה שֶׁמֹּשֶׁה נִגַּשׁ אֶל הָעֶרְפֶּל,**
 26 **הַמְשִׁיךְ בְּחִינָה זֶה לְכָל בְּנֵי**
 27 **יִשְׂרָאֵל, גַּם לְאֵלוֹ שֶׁהֵם**
 28 **בְּבְּחִינַת עִם (מְלִשׁוֹן**
 29 **עוֹמְמוֹת⁴¹ שֶׁמִּשְׁמַעוּ מִצִּיאוֹת**
 30 **נִפְדַּרְתִּי בְּפִנֵּי עֲצָמָה). וְכִמּוֹבָן גַּם**
 31 **מִהַמְבָּאָר בְּתַנִּיָּא⁴² בְּנוֹגַע**
 32 **לְעֲנִין הִירָאָה, שֶׁפִּיּוֹן שְׁלִגְבֵי**
 33 **מֹשֶׁה מִילְתָּא זוֹטְרְתִי דְּבֵר קֶטֶן**
 34 **הִיא⁴³, וּבִנְקַל לְהִגִּיעַ לִירָאָה ה',**
 35 **כְּכַתוּב "מַה ה' אֲלֵיךְ שׂוֹאֵל מֵעַמְךָ כִּי**
 36 **אִם לִירָאָה", וּמִשְׁמַעוֹת הַכְּתוּב הִיא**
 37 **שֶׁהַבְּקֶשָׁה הִיא דְּבֵר קַל לְבִיצוּעַ, הָרִי**
 38 **בְּגַלל שֶׁכֵּן זֶה לְגַבֵּי מֹשֶׁה שֶׁבְּרַגְתּוֹ**
 39 **אֵכָן קַל לְהִגִּיעַ לִירָאָה ה' זֶה נִעֲשֶׂה**
 40 **עֲנִין שֶׁשִּׁיף וְנוֹגַע לְכָל בְּנֵי**
 41 **יִשְׂרָאֵל, כִּי כָּל נֶפֶשׁ וְנֶפֶשׁ**
 42 **מִבֵּית יִשְׂרָאֵל יֵשׁ בָּהּ מִבְּחִינַת**
 43 **מֹשֶׁה רַבְּנוּ עֲלֵיוֹ-הַשְּׁלוֹם כּו'**

19 **וְעוֹד הַסֵּבֵר מְדוּעַ לְמִוֹת שֶׁהָעֵמִידָה**
 20 **הִיחֵת מֵרְחוֹק הִיא הוֹכַחַת עַל קֶשֶׁר**
 21 **וְשִׁיכוֹת לְעֶרְפֶּל וְהוּא הָעֶקֶר,**
 22 **הַסֵּבֵר זֶה הוּא הַסִּיבָה הָעִיקָרִית לְכֵן**
 23 **שֶׁלְאַמְתּוֹ שֶׁל דָּבָר כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כָּל**
 24 **הָעַם, שִׁיכִים לְבְּחִינָה זֶה שֶׁעַל-יְדֵי-**
 25 **זֶה שֶׁמֹּשֶׁה נִגַּשׁ אֶל הָעֶרְפֶּל,**
 26 **הַמְשִׁיךְ בְּחִינָה זֶה לְכָל בְּנֵי**
 27 **יִשְׂרָאֵל, גַּם לְאֵלוֹ שֶׁהֵם**
 28 **בְּבְּחִינַת עִם (מְלִשׁוֹן**
 29 **עוֹמְמוֹת⁴¹ שֶׁמִּשְׁמַעוּ מִצִּיאוֹת**
 30 **נִפְדַּרְתִּי בְּפִנֵּי עֲצָמָה). וְכִמּוֹבָן גַּם**
 31 **מִהַמְבָּאָר בְּתַנִּיָּא⁴² בְּנוֹגַע**
 32 **לְעֲנִין הִירָאָה, שֶׁפִּיּוֹן שְׁלִגְבֵי**
 33 **מֹשֶׁה מִילְתָּא זוֹטְרְתִי דְּבֵר קֶטֶן**
 34 **הִיא⁴³, וּבִנְקַל לְהִגִּיעַ לִירָאָה ה',**
 35 **כְּכַתוּב "מַה ה' אֲלֵיךְ שׂוֹאֵל מֵעַמְךָ כִּי**
 36 **אִם לִירָאָה", וּמִשְׁמַעוֹת הַכְּתוּב הִיא**
 37 **שֶׁהַבְּקֶשָׁה הִיא דְּבֵר קַל לְבִיצוּעַ, הָרִי**
 38 **בְּגַלל שֶׁכֵּן זֶה לְגַבֵּי מֹשֶׁה שֶׁבְּרַגְתּוֹ**
 39 **אֵכָן קַל לְהִגִּיעַ לִירָאָה ה' זֶה נִעֲשֶׂה**
 40 **עֲנִין שֶׁשִּׁיף וְנוֹגַע לְכָל בְּנֵי**
 41 **יִשְׂרָאֵל, כִּי כָּל נֶפֶשׁ וְנֶפֶשׁ**
 42 **מִבֵּית יִשְׂרָאֵל יֵשׁ בָּהּ מִבְּחִינַת**
 43 **מֹשֶׁה רַבְּנוּ עֲלֵיוֹ-הַשְּׁלוֹם כּו'**

(41) תניא שעהיוה"א פ"ז (פא, ב). וראה גם סה"מ תר"ס ע' ה. (42) רפמ"ב. (43) ברכות לג, ב. (44) אבות רפ"א. (45) מלאכי ג, כב. (46) שבת פט, א. (47) לשון הכתוב - ר"פ נצבים. (48) ברכות ה, ב. וראה לקו"ת ברכה צו, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 זֶה נִלְקַח מֵהַתּוֹרָה עֲצֻמָּה, שֶׁהַתּוֹרָה מוֹרָה שְׁצָרִיף לְהִיּוֹת עֲנִין
2 הַתְּפִלָּה בְּכָל־לַיְלָה, וְגַם פְּרָטֵי הָעֲנִינִים בְּנוֹגַע לְאוֹפֵן הַתְּפִלָּה
3 וְאִם כֵּן לִמְעַשֵּׂה גַם הַתְּפִילָּה הַקּוֹדֶמֶת לְתוֹרַת בְּסוֹר הַזְּמַנִּים בָּאָה מֵהַתּוֹרָה וְהִיא
4 עַל פִּי הַתּוֹרָה, וְאִין זֶה פְּלֵא שֶׁהַכּוֹחַ לְעִבּוֹדַת הַתְּפִילָּה בָּא מִלִּמּוּד הַתּוֹרָה].
- 5 הֵן בְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת, וְעַד
6 לְעִבּוּדָה ד' בְּכָל דְרָכֶיךָ
7 דְעָהוּ" 49 שֶׁכָּל בָּא בְּכוּחַ הַתּוֹרָה
8 וְעַל יְדֵי לִמּוּד הַתּוֹרָה.
9 וְיִצְחָק בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה (וּכְלָל מֵה
10 שֶׁנִּמְשָׁךְ וּמִקְבֵּל כּוֹחַ מִמֶּנּוּ) צָרִיף
11 לְהִיּוֹת הָעֲנִין ד' מִשָּׁה נִגְשׁ
12 אֶל הָעֲרַפֵּל, שֶׁגַם בְּחִינַת
13 'עֲרַפֵּל', יֵשֶׁת חֲשׂוֹף סְתוּר, שֶׁהוּא עֲנִין הָרְצוֹן הַפְּשׁוּט
14 שֶׁהוּא עֲנִין הָרְצוֹן הַפְּשׁוּט
15 הַלֵּא מוֹגֵד שֶׁלְּמַעְלָה מִהַשְּׂגָה
16 וְהַבְּנָה שְׂכִילִית, יוֹמֵשׁ בְּלִמּוּד
17 הַתּוֹרָה בְּהִבְנָה וְהַשְּׂגָה.
18 וְזֶהוּ פְּלָלוֹת הָעֲנִין דְלִמּוּד
19 פְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה, תּוֹרַת הַחֲסִידוּת, שֶׁגַם הָעֲנִינִים
20 הַחֲסִידוּת, שֶׁגַם הָעֲנִינִים
21 דְרִזִּין וְרִזִּין דְרִזִּין סוּדוֹת וְסוּדֵי
22 סוּדוֹת שְׂכִילִית
23 מִהַשְּׂגָה, שֶׁמִּצַּד עֲצֻמָּה הֵם נִעְלָמִים
24 מִלְּבוֹא וְלִרְדָּת בְּשֶׁכַל אֲנוּשֵׁי צָרִיכִים
25 לְבָא בְּלִמּוּד בְּאוֹפֵן שֶׁל
26 הִבְנָה וְהַשְּׂגָה, וְיִכְדְּבֵרֵי כ"ק
27 אֲדָמוּר (מְהוֹרָשׁ"ב)
28 נִשְׁמָתוֹ-עֲדוֹן⁵⁰, שְׁלִמּוּד תּוֹרַת
29 הַחֲסִידוּת צָרִיף לְהִיּוֹת בְּעִין
30 הַשְּׂכֵל וְהַבְּנָה וְהַשְּׂגָה בְּלִמּוּד
31 הַסּוּגִיּוֹת בְּגִלְיָא חֵלֶק הַנְּגַלָּה
32 שֶׁבַּתּוֹרָה הַגְּמָרָא וְהַהֲלָכָה וְכוּ'.
33 וְזֶהוּ גַם פְּלָלוֹת הָעֲנִין
34 שְׁלִמּוּד הַתּוֹרָה צָרִיף לְהִיּוֹת
35 בְּרִצְאוֹת שְׂמִים⁵¹, וְלֵא רַק
36 בְּלִמּוּד תּוֹרָה שְׂכֵכְתָב, שְׂפָה
37 מוֹדַגֵּשׁ עֲנִין הַקְּדוּשָׁה כּוּ'
38 יוֹתֵר מֵאֲשֵׁר עֲנִין הַהִבְנָה
39 וְהַשְּׂגָה, וְאִם כֵּן מוּבֵן יוֹתֵר שְׂבַגְלָל
40 הַקְּדוּשָׁה הַלִּמּוּד צָרִיף לְהִיּוֹת מִתּוֹךְ
41 רִצְאוֹת שְׂמִים אֶלָּא גַם בַּתּוֹרָה
- שְׂבַע־ל־פֶּה, שְׁעָקְרָה הוּא עֲנִין הַהִבְנָה וְהַשְּׂגָה (פְּיִדוּעַ
הַחֲלוּק בֵּין מְקָרָא וְקַבְלָה שְׂבָחָם יֵשׁ עֲנִין בְּלִמּוּד גַּם לֵא הַבְּנָה
וְהַשְּׂגָה לְמַשְׁנָה וְתִלְמוּד⁵² שְׂבָחָם הַבְּנָה וְהַשְּׂגָה הֵם עֲנִין עִיקָרִי),
הֵנָּה הֵגַם שֶׁהִבְנָה וְהַשְּׂגָה קְשׁוּרָה עִם תְּנוּעָה שֶׁל הַתְּפִשְׁטוּת
הַמִּצְיָאוֹת שֶׁל הָאָדָם הַלּוּמָד, וְהַדְּבָר
מְבִיא לִידֵי בִיטוּי אֶת הַמַּעֲלוֹת
וְהַכִּישְׁרוֹנוֹת שְׁלוֹ, וְאֵילוּ יִרְאֵת
שְׂמִים פּוֹעֲלַת תְּנוּעָה שֶׁל
כִּיּוּץ הַמִּצְיָאוֹת הָאִשִּׁית (הַפֶּף
הַהַתְּפִשְׁטוּת), מְכַל-מְקוֹם
צָרִיף לְהִיּוֹת לִמּוּד הַתּוֹרָה
בְּהִבְנָה וְהַשְּׂגָה וְיִרְאֵת
שְׂמִים' - שְׂגִיחָם יַחַד, וְלֵא זֶה
בְּלִבְד שֶׁהַכִּיּוּץ שְׂמִצַּד
הַיִּרְאָה לֵא יִפְרִיעַ לְהִבְנָה
וְהַשְּׂגָה לְמִרוֹת שֶׁלְּכַאוּרָה הַכִּיּוּץ
הִיא יְכוּל לְגַרוֹם לֶכַךְ כִּי עֲשׂוּי לְמוֹנֵעַ
מֵהַיְכוּלוֹת וְהַכִּישְׁרוֹנוֹת לְפַעוּל
וְלַהֲבַטָּא, אֶלָּא אֲדָרְבָּה, שְׂעַל-
יְדֵי הַיִּרְאֵת שְׂמִים' יִתּוֹסֵף
בְּהִבְנָה וְהַשְּׂגָה גּוּפָא עֲצֻמָּה.
וְזֶהוּ "וּמִשָּׁה נִגְשׁ אֶל
הָעֲרַפֵּל", שֶׁגַם בְּחִינַת
'עֲרַפֵּל', רְצוֹן פְּשׁוּט
שֶׁלְּמַעְלָה מִהַשְּׂכָל, הַרְצוֹן
הַאֲלוּקִי הַעֲלִיּוֹן הַלֵּא מוֹגֵד שֶׁלְּמַעְלָה
מִמְדֵּרְגַת הַמּוֹחִין נִמְשָׁךְ לְמִשָּׁה,
בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה, כּוֹלָל גַּם
תּוֹרָה שְׂבַע־ל־פֶּה אִף שְׁלִמּוּדָה
הוּא מִתּוֹךְ הַבְּנָה וְהַשְּׂגָה שְׂכִילִית.
וְזֶהוּ גַם מֵה שְׂמִצְיָנוּ הָעֲנִין
ד' שְׂתוּק, כֶּף עֲלָה
בְּמַחְשָׁבָה" עֲנִין הַקְּשׁוּר בְּרְצוֹן
הַעֲלִיּוֹן שֶׁלְּמַעְלָה מִהַמּוֹחִין וְלֵא יוֹרֵד
לְהַבְּנָה וְהַשְּׂגָה כְּמוֹ שֶׁאֵר עֲנִינֵי הַתּוֹרָה
בְּשִׂיכּוֹת לְרַבֵּי עֲקִיבָא דוּקָא
(כְּנ"ל סְעִיף ב), דְּהִגָּה אֲמָרוּ
בְּחִינַת 'עֲרַפֵּל', רְצוֹן פְּשׁוּט שֶׁלְּמַעְלָה מִהַשְּׂכָל, נִמְשָׁךְ לְמִשָּׁה, בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה,
כּוֹלָל גַּם תּוֹרָה שְׂבַע־ל־פֶּה. וְזֶהוּ גַם מֵה שְׂמִצְיָנוּ הָעֲנִין ד' שְׂתוּק, כֶּף עֲלָה
בְּמַחְשָׁבָה" בְּשִׂיכּוֹת לְרַבֵּי עֲקִיבָא (כְּנ"ל סְעִיף ב), דְּהִגָּה אֲמָרוּ רַבּוֹתֵינוּ

(49) משלי ג, ו. וראה רמב"ם הל' דעות ספ"ג. 50) הובא באג"ק אדמו"ר מוהר"י צ"ח ע' שסח. 51) ראה קונטרס עץ החיים פכ"ב. וראה ספר השיחות תרפ"ט ע' 75 ואילך. לקו"ש ח"ד ע' 316 ואילך. 52) ראה לקו"ת ויקרא ה, ג-ד. שה"ש ג, סע"ג ואילך. 53) סנהדרין פו, א.

שבת פרשת יתרו, כ"ף שבט, ה'תשכ"ה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 רבוֹתֵינוּ ז"ל⁵³ כּוֹלְהוּ כֹל הַמְשֻׁנִּיּוֹת, הֵינּוּ כֹל הַתּוֹרָה אֱלִיבָא דְרַבִּי וְעַד שֶׁהַשְּׂכָל טוֹעֵן שֶׁזֶהוּ הַפֶּה הַשְּׂכָל (שהרי זו הטענה והתמיהה
- 2 לְעִקְבָא, מֵתַיִמִים לְשִׁיטְחוֹ, הֵינּוּ
- 3 שְׂרָבִי עִקְבָא הוּא מְקוֹר 1 ז"ל⁵³ כּוֹלְהוּ אֱלִיבָא דְרַבִּי עִקְבָא, הֵינּוּ שְׂרָבִי
- 4 תּוֹרָה שְׂבַע־לִפְּהָ, שְׂעִקְרָה 2 עִקְבָא הוּא מְקוֹר תּוֹרָה שְׂבַע־לִפְּהָ, שְׂעִקְרָה
- 5 הֲבֵנָה וְהַשְּׂגָה. וְאֵילוּ בְּעֵנְוֹן 3 הֲבֵנָה וְהַשְּׂגָה. וְאֵילוּ בְּעֵנְוֹן דְ"שְׂתוֹק, כֶּף עָלָה
- 6 דְ"שְׂתוֹק, כֶּף עָלָה 4 מִתְבַּטָּא הַרְצוֹן הַפְּשׁוּט שְׂאִין לוֹ
- 7 מִתְבַּטָּא הַרְצוֹן הַפְּשׁוּט לֹא בֵּא 5 מְקוֹם בְּשָׂכָל, וְעַד שֶׁהַשְּׂכָל טוֹעֵן שֶׁזֶהוּ הַפֶּה
- 8 בְּשׁוֹם אֹפֶן בְּהַתְּלַבְּשׁוֹת בְּשָׂכָל, 6 הַשְּׂכָל ("זו תורה וזה שְׂכָרָה"). וְהֵינּוּ שְׂגָם
- 9 מִתְבַּטָּא הַרְצוֹן הַפְּשׁוּט שְׂאִין 7 בְּהֲבֵנָה וְהַשְּׂגָה בְּלִימּוּד תּוֹרָה שְׂבַע־לִפְּהָ צְרִיף
- 10 לֹא מְקוֹם בְּשָׂכָל וְאִין אִפְשָׁרוּת 8 לְהַמְשִׁיף בְּחִינַת הַרְצוֹן הַפְּשׁוּט שְׂלֵמְעָלָה
- 11 שֶׁהַשְּׂכָל הָאֲנוּשִׁי יִקְלוֹט וַיִּתְּפוֹס אוֹתוֹ, 9 מְטַעַם-וְדַעַת.
- 12 שְׂכָרָה וְזֶה שְׂכָרָה").
- 13 וְהֵינּוּ שְׂגָם בְּהֲבֵנָה וְהַשְּׂגָה
- 14 בְּלִימּוּד תּוֹרָה שְׂבַע־לִפְּהָ
- 15 שְׂבַחֲלֵק זֶה שֶׁל הַתּוֹרָה הַהֲבֵנָה
- 16 וְהַשְּׂגָה הִיא עֵינֵי עִיקְרֵי וְהַכְּרָחִי,
- 17 כַּמְבוּאָר לְעֵיל, צְרִיף לְהַמְשִׁיף
- 18 בְּחִינַת הַרְצוֹן הַפְּשׁוּט
- 19 שְׂלֵמְעָלָה מְטַעַם-וְדַעַת וְלֹכֵן
- 20 הַלִּימּוּד צְרִיף לְהִיוֹת מִתּוֹךְ יִרְאֵת שְׂמִימִ,
- 21 כַּמְבוּאָר לְעֵיל.
- 22

אגרות קודש

ב"ה, כ"א שבט, תשט"ו
ברוקלין.

הרה"צ והרה"ח בנש"ק בעל מדות כו'
מוה"ר חיים שמעון זאב שי

שלום וברכה!

בנועם קבלתי מכתבו מיום ההילולא של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נב"מ זי"ע בלול
מפרד"ס התורה בהנוגע לשמא מילתא הוא של בעל ההילולא, אשר אם בכל אדם אמרו, אשר הקב"ה
משים בפי החורים השם ההוא המוכרח אל הנשמה ההיא כפי המקום באדם העליון אשר ממנו חוצב
והשם הזה נרשם למעלה בכסא הכבוד (ראה שער הגלגולים הקדמה כ"ג). וראה ג"כ עמק המלך שער
א' סוף פרק ד'. אור החיים הקדוש דברים כ"ט י"ט. דגל מחנה אפרים לבראשית (עוד), הרי עאכ"כ
שמו של נשיא ישראל שנשמתו היא בחי' ראש ומוח לנשמות דורנו, וכמובא בתניא קדישא פרק ב'.

ויש להוסיף רמז עה"כ במכתב כתר"ר ע"פ המבואר, דיוסף הוא בגימטריא שש פעמים הוי'
(לקו"ת להאריז"ל פי וישב ובכ"מ), והוא הי' דור הששי מרבנו הזקן מיסד תורת חסידות חב"ד. ויצחק
הוא בגימט' שמונה פעמים הוי' (פע"ח בפי הגדה בכ"ח) כי הי' דור השמיני מהבעש"ט מיסד תורת
חסידות הכללית (ויעיין ג"כ ל"ת להאריז"ל ס"פ וירא ע"ד שייכות יוסף ויצחק וגימט' הני"ל). וכידוע
בפירוש רז"ל עה"כ בראשית ברא **אלקים**, בקש הקב"ה לברוא את העולם במדת הדין ראה שאין
העולם מותקיים שיתף עמו מדת הרחמים, וכמ"ש ביום עשות ה' **אלקים** ארץ ושמים, דפירוש זה
השיתוף הוא הנהגה נסית בעולם על ידי הצדיקים, ומרומז כ"ז בהשמות עצמן: יוסף לאמר יוסף הוי'
לי בן אחר, ופירש אדמו"ר הצמח צדק, אשר הוא מהפך את האחר להיות בן. יצחק, צחוק עשה לי
אלקים, ע"י ברור וזיכוך ההעלם דשם אלקים, שהוא מגן לשמש שם הוי', ימלא שחוק פיניו לעתיד
לבוא (עיין מדרש הנעלם בראשית קט"ו א' ואילך), ע"י עבודת הבירורים והזיכוך בזה בזמן הגלות.
והמתבונן בדברי ימי חיי כ"ק מו"ח אדמו"ר בעלמא דין ופעולותיו יראה אשר שנים שהם אחד הני"ל
הם הם יסוד ותכלית עבודתו בקדש.

מוסג"פ העתק מכתבי בנוגע לאחד ממנהגו שבטח יעניין את כתר"ר שי'.

בכבוד ובברכה לבריאות.

בס"ד. שיחת ש"פ יתרו, כ"ף שבט, ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

- 1 א. נתבאר פירושו רש"י ריש פרשתנו, "וישמע יתרו", "מה שמועה שמע ובא" (רק עכשיו, לאחרי
- 2 ראש חודש סיון שאז באו בני-ישראל למדבר סיני, ולא תיכף לאחרי יציאת מצרים²) קריעת ים-סוף
- 3 ומלחמת עמלק³ - שיתרו בא (לא כדי להתגייר⁴, אלא) כדי⁵ לתקן את הקלקול שנעשה על-ידי מלחמת⁶
- 4 עמלק - חלישות בחשיבות וכבוד של בני-ישראל לעיני העמים (הן מפני החוצפה שהעזו לצאת למלחמה
- 5 נגד בני-ישראל מבלי להתפעל מכל הנסים שנעשו להם⁷, והן מפני שניצחוהו באופן של מלחמה, בדרך
- 6 הטבע⁸), והתיקון לזה - על-ידי-זה שיתרו⁹ "כהן מדין", שר וכהן לעבודה-זרה (שהיה מכיר בכל עבודה-זרה
- 7 שבעולם, שהיתה לו ידיעה והשגה¹⁰ בכל הממוצעים שבכל העולמות שעל-ידם היא השפעת החיות כו',
- 8 אלא שטעה¹¹ לחשוב שיש להם כח ושלטון, היפך האמת שאינם אלא כגרון ביד החוצב בו¹²), בא אליהם;
- 9 וכל זה - לאחרי שכבר נפעל בו הביטול¹³ בקריעת-ים-סוף¹⁴, כמו שכתוב¹⁵ "כי שמענו את אשר הוביש
- 10 ה' את מי ים סוף גו' וימס לבבנו ולא קמה עוד רוח באיש גו'".

10 וע"ד מ"ש הרמב"ם במו"נ (ח"ב פ"ד ואילך) אודות א' הפילוסופים, שהיתה לו ידיעה בחכמת החקירה כו', עד שהגיע לגלגל התשיעי, שכל הפועל.

11 היינו, טעות שבאה מצד ידיעה והשגה, ולא ענין של תאוה כו'. - ולהעיר גם ממענה כ"ק מו"ח אדמו"ר (ראה גם תורת מנחם - התועדויות ח"י ע' 279. ושי"נ) לא' שטען למה מדברים עמו על הנחת תפילין, בה בשעה שהוא "אפיקורס": האם אתה חושב ש"אפיקורס" הוא מי שמפצה גרעינים ("קנאקט סעמיטשקעס") ביוהכ"פ*? ...! - "אפיקורס" הוא מי שעוסק בעניני חכמה, וגם חכמה אלקית, ועד ש"יודע את רבוננו", אלא ש"מכוין למרוד בו" (תו"כ ופרש"י בחוקותי כו, יד. ועוד), והיינו, שלימודו הוא כדי למרוד כו'; אבל מי שמתנהג באופן הנ"ל הוא למטה ממדרגת אדם - בהמה לא נורמלית, בצורת אדם! ...

12 ועל זה צריך להזהיר גם (ועוד יותר) במדריגות היותר נעלות - ולדוגמא: "אל תמר בו גו' כי שמי בקרבנו" (משפטים כג, כא) - דקאי על מטטרון ששמו כשם רבו (פרש"י עה"פ - מסנהדרין לח, ב), ועל זה מזהירים "אל תמר בו", מלשון תמורה, שלא להחליפו בהקב"ה (ראה סנהדרין שם. שמו"ר פל"ב, ד), כיון שאינו אלא כגרון ביד החוצב בו.

וזהו גם מה שמצינו שר' עקיבא אמר "כשאתם מגיעין אצל אבני שיש טהור אל תאמרו מים מים" (תגיגה יד, ב) - שלא להפריד מים תחתונים ממים עליונים, אלא לידע שזוהי מציאות אחת, ואילו מים תחתונים לעצמם אינם מציאות כלל (כמבואר בארוכה בהמשך תער"ב (ח"ב ע' תתקסד. ע' תתקעב)).

13 כי לולי זאת, אינו מובן, מה ראה יתרו כהן מדין לבוא ולסייע לבני' ולתקן את הקלקול שנעשה ע"י מלחמת עמלק. ובפרט שיתרו ה" חרוק מבני' יותן מאשר עמלק, שהרי עמלק ה" מזרעו של עשו שיצא מיצחק, ואילו יתרו ה" מזרע בני קטורה (מדין) שיצאו מאברהם.

14 אלא שמיד לאחרי קרי"ס לא היתה לו סיבה לבוא (כנ"ל הערה 5 בנוגע ליצי"מ), ורק לאחרי מלחמת עמלק בא כדי לתקן כו', כנ"ל בפנים.

15 יהושע ב, יו"ד-יא.

1 היינו, שמ"ש (פרשתנו יח, ה) "ויבוא יתרו חותן שמע ובניו ואשתו", ה"י זה בגלל ש"וישמע יתרו" ("שמועה שמע ובא"), ולא בשביל להביא את אשתו ובניו אל משה, שהרי ה"י יכול לשלוח אותם ע"י שליח, ולא הוצרך לבוא בעצמו.

2 ואין לומר שתיכף לאחרי שמע אודות יצי"מ יצא ממדין, אלא שנמשך זמן הליכתו עד שבא - שהרי הר סיני ה"י קרוב למדין, כפי שמוכיח הרמב"ן (ריש פרשתנו) מזה ש"משה הלך שם לרעות צאן מדין וכו'".

3 ראה גם שיחת ש"פ יתרו דאשתקד בתחלתה (תורת מנחם - התועדויות חל"ט ע' 86 ואילך). וש"נ.

4 שהרי רש"י בפשוטו של מקרא אינו מביא את גירסת הגמרא (זבחים קטז, א) "מה שמועה שמע ובא ונתגייר". והיינו, דאף שעוד בהיותו במדין שמע "את כל אשר עשה אלקים למשה ולישראל עמו גו'" - עדיין לא ה"י בדעתו להתגייר; ורק לאחרי שבא אל משה, "ויספר משה לחותנו וגו'" (יח, ח) (אף שגם אז ה"י זה רק באופן של שמיעה, ולא באופן של ראי'), אזי אמר "עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלקים כי בדבר אשר זדו עליהם" (שם, יא).

5 משא"כ לאחרי יצי"מ, אף שמע "כי הוציא ה' את ישראל ממצרים" - לא היתה לו סיבה לבוא (וכנ"ל שלא ה"י בדעתו להתגייר כו').

6 ולכן מדייק רש"י נאן: "מלחמת עמלק", משא"כ בהמשך הענין, בפירושו על "את כל אשר עשה" - "בירידת המן ובבאר ובעמלק".

7 וכמבואר בחסידות (ראה סה"מ תר"ם ח"א ע' תה. ח"ב ריש ע' תתעו. ע' תתפד ואילך) בענין קליפת עמלק, שגם כאשר רואה ענין של השגחה פרטית מהקב"ה, יש לו תוקף החוצפה להטיל ספק - "עמלק" בגימטריא "ספק" - שאין זו השגחה פרטית, אלא מקרה ח"ו בדרך הטבע.

8 כמו פורים. - ולהעיר שבשבת שקודם פורים קורין פרשת זכור.

9 שה"י באותו מקום שבו ה"י עמלק, שלכן, כאשר שאול הוצרך להלחם בעמלק, כתיב (שמואל"א טו, ו) "ויאמר שאול אל הקיני (בני יתרו) לכו סורו רדו מתוך עמלקי".

(* גם בשבת היתה הנהגה זו נחשבת לפריקת-עול. אבל, הפוקרים שרצו להבליט את גודל האפיקורסות שלהם. היו נושאים זאת אפילו ביוהכ"פ ח"ל.

1 וביאור השייכות דקריעת-ים-סוף ומלחמת עמלק¹⁶ בפנימיות הענינים - שלמרות שבקריעת-ים-סוף
2 היה חיבור עליון ותחתון (כהכנה למתן-תורה), הנה מלחמת עמלק הוכיחה שהחיבור עדיין אינו
3 בשלימותו, כי הקליפה מתנגדת עדיין, ואז בא יתרו לתקן ולהשלים את החיבור על-ידי בירור וזיכוכ
4 הלעומת-זה; וזהו העילוי שבהודאת יתרו (וכן מעלת אמירתו¹⁷ "ברוך ה' לגבי אמירת השירה דמשה
5 ובני-ישראל), שדוקא על-ידי-זה נעשה הענין דמתן-תורה¹⁸.

6 וההוראה בנוגע למתן-תורה שבכל יום, שההכנה לזה היא על-ידי העבודה בעניני הרשות הרחוקים
7 מקדושה, בדוגמת מלחמת עמלק, לאחר הקדמת ה'נתינת כח' על-ידי העבודה בעניני קדושה, בדוגמת
8 קריעת-ים-סוף - הוגה על-ידי כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקוטי-שיחות חלק י"א עמוד 74
9 ואילך.

10 ב. והוראה נוספת מזה שיתרו בא כששמע אודות מלחמת עמלק:
11 כאשר יהודי מרגיש בעצמו "מלחמת עמלק" - קרירות ("אשר קרן"¹⁹) לעניני קדושה, צריך לידע,
12 שהעצה לזה היא - ש"יתרו" שבנפשו ילך למדבר להר האלקים.

13 יכולים לחשוב שהעצה לקרירות דעמלק היא ללמוד פרק תניא, מאמר חסידות, שבו מדובר אודות גדלות
14 ה', שעל-ידי-זה "יתחמם" מעט, ולאט לאט, כשילמד עוד מאמר וכו', הנה סוף-כל-סוף יפטר מקליפת
15 עמלק.

16 ועל זה באה ההוראה, שהעצה לבטל קליפת עמלק היא - לא על-ידי הליכה בסדר והדרגה, צעד אחר
17 צעד, "מעט מעט אגרשנו"²⁰, אלא - להניח את כל הענינים והמעלות, הן הגשמיים והן הרוחניים, ולהכניס
18 את כל מציאותו ("ארינווארפן זיך אינגאנצן"), בכל התוקף, בעניני קדושה - הר האלקים.

19 וכידוע שביטול קליפת עמלק הוא (לא על-ידי טעם ודעת, אלא) דוקא על-ידי קבלת עול ושטות
20 דקדושה שלמעלה מטעם ודעת; ובזה צריך להכניס את ה"יתרו" שבנפשו שעבד על-זה, מצד הרוח שטות
21 שלמטה מטעם ודעת (כמאמר רז"ל²¹ "אין אדם עובר עבירה אלא-אם-כן נכנס בו רוח שטות") - להפוך
22 השטות דלעומת-זה לשטות דקדושה.

* * *

23 ג. מאמר (כעין שיחה) דיבור-המתחיל ומשה נגש אל הערפל.

* * *

ובפרש"י; ומלחמת עמלק - שאפילו הנצחון הי' ע"י נס המלוכב
בטבע, ועאכו"כ המלחמה שהיא בודאי ענין של העלם והסתר,
היפך מגילוי אלקות.

17 פרשתנו יח, יו"ד.

18 מעין הגילוי דלעתיד לבוא (כמבואר בתניא (פל"י)), שאז
תושלם הכוונה דדירה בתחתונים, שה"תחתון במדריגה שאין
תחתון למטה ממנו" יהי' דירה לעצמותו יח'.

19 תצא כה, יט ובפרש"י.

20 משפטים כג, ל.

21 סוטה ג, א.

16 דלכאורה, קרי"ס (השמועה שיתרו "שמע ובא") שייכת:
(א) לצי"מ (שבסיום הפסוק): "כי הוציא ה' את ישראל ממצרים"
- כיון שגמר ושלמות היציאה ממצרים היתה בקרי"ס, שהרי גם
לאחרי יצי"מ נשארו המצריים במציאותם ואח"כ רדפו אחרי
בני"י, ורק בקרי"ס, כאשר "לא נשאר בהם עד אחד" (בשלח יד,
כח), נשלמה היציאה ממצרים*, (ב) למ"ת (תוכן הפרשה) -
שבשניהם ישנו ענין של חיבור עליון ותחתון; אבל מהי השייכות
של קרי"ס למלחמת עמלק - הרי הם שני הפכים: קרי"ס - גילוי
אלקי נעלה ביותר, למעלה גם מבריאת שמים וארץ, ובאופן שכל
אחד הי' מראה באצבעו ואומר "זה א-לי ואנהו" (בשלח טו, ב

*) ואין סתירה לזה מפירוש רש"י "כי הוציא ה' וגו'", "זו גדולה על כולם" - כי: (א) "הוציא ה' וגו'" כולל גם את גמר ושלמות היציאה ממצרים
ע"י קרי"ס. (ב) גם אם נאמר ש"הוציא ה' וגו'" קאי רק על היציאה ממצרים בט"ו ניסן, י"ל, שה"גדולה" דיצי"מ מתבטאת בכך שהקב"ה הוציא
אותם ממ"ט שנתי טומאה והכניסם אל הקדושה, ובלשון ההגדה: "הוציאנו מעבדות לחירות .. מאפילה לאור גדול" (ובפרט ע"פ הידוע (נסמן
בתורת מנחם - התוודעויות חל"ז ע' 315) בביאור הטעם ש"לא עיבך המקום כהרף עין", כיון שאילו היו נשארים במצרים עוד רגע אחד, היו
מגיעים לשער הנו"ן דלענ"ו, ואז היו נשארים בגלות לעולם חל"ז; משא"כ בקרי"ס - אף שאז היתה שלימות הגאולה, וגילוי אלקות נעלה יותר
מאשר הגילוי דיצי"מ, הרי על"י זו היתה בקדושה גופא.

ד. בהמשך להאמור לעיל (במאמר²²) אודות בחינת משה שבכל אחד מישראל, שהוא ענין התורה,¹
 שמזה נמשך אל כל העם שבנפשו, שהוא ענין כללות העבודה, כולל גם עבודת התפלה - ישנו גם ענינו²
 של משה בשייכות לכללות ישראל (שהרי כל הענינים הם בדרך פרט ובדרך כלל²³), שזהו ענינם של³
 מוסדות התורה, הישיבות, שנקראים בשם "בית גדול"²⁴, "מקום שמגדלין בו תורה"²⁵, ומשם נמשך אור⁴
 התורה בכל שאר עניני עבודת בני-ישראל, וגם "בית גדול" ד"מקום שמגדלין בו תפלה"²⁵ צריך לקבל⁵
 מה"מקום שמגדלין בו תורה", כי עיקר הגדלות הוא בענין התורה.⁶
 ובנוגע למוסדות שייסדו רבותינו נשיאינו - הנה "מקום שמגדלין בו תפלה" הם הבתי-כנסיות⁷
 וה"שטיבלאך" שייסד רבינו הזקן שבהם יתפללו על-פי נוסח האריז"ל כפי שיסד רבינו הזקן²⁶, כולל גם⁸
 על-ידי הכנת ההתבוננות קודם התפלה ובעת התפלה, ובאופן שיומשך ה"בכ"ן מעבודת התפלה גם לאחרי⁹
 התפלה בהנהגת כל היום; ו"מקום שמגדלין בו תורה" הם ישיבות תומכי תמימים שנתייסדו על-ידי כבוד¹⁰
 קדושת אדמו"ר (מהורש"ב) נשמתו-עדן ובנו ממלא מקומו כבוד קדושת מורי-וחמי אדמו"ר²⁷, ששם¹¹
 לומדים תורה באופן ד"נגש אל הערפל"²⁸, כנזכר לעיל (במאמר²⁹).¹²
 וכיון שמחר מתקיימת החגיגה השנתית של ישיבת תומכי תמימים³⁰ (מקום שמגדלין בו תורה שממנו¹³
 נמשך לכל ישראל, כנזכר לעיל) - בודאי ישתתפו כולם בחגיגה, וההשתתפות תהיה באופן ד"נגש אל¹⁴
 הערפל", והיינו, שלא להתחשב בחשבונות ומדידות והגבלות של השכל, אלא לסייע לישיבה ללא הגבלות,¹⁵
 כפי שמתחייב מצד הרצון הפשוט שבנפש שלמעלה מטעם ודעת, ובמילא יהיה הענין ד"נגש אל הערפל"¹⁶
 גם בפשטות - ליטול גם מהחסכוניות הכמוסים (דוגמת ההעלם ד"ערפל") עבור הישיבה; ועל-ידי-זה¹⁷
 יומשך שפע ברכה לכל המשתתפים בכל המצטרך להם, ובאופן של הרחבה.¹⁸
 ויהי-רצון שתהיה הרחבה בישיבות תומכי תמימים - "בית גדול" כפשוטו, הן אצל התלמידים והן¹⁹
 אצל הר"מים, משפיעים ומלמדים, הרחבה ברוחניות והרחבה בגשמיות,²⁰
 [ומה שאמרו רז"ל³¹ "כל המקיים את התורה מעוני כו" - הרי ענין ה"עוני" יכול להתפרש (שלא²¹
 כפשוטו, אלא) בנוגע להכיוון דיראת שמים, כנ"ל (במאמר²⁹) שלימוד התורה צריך להיות ביראת שמים²²
 ובביטול],²³
 ועד שמזה נבוא ל"בית גדול" כפשוטו, דקאי על בית המקדש, שיתגלה בביאת משיח צדקנו, בקרוב²⁴
 ממש.²⁵

* * *

ה. נתבאר פירושו רש"י בסוף פרשתנו, "ולא תעלה במעלות על מזבחי אשר לא תגלה ערותך" -²⁶
 דלכאורה, מוטב היה שלא לפרש הטעם³² "אשר לא תגלה ערותך", כיון שעל-פי-זה צריך להיות האיסור²⁷
 ד"לא תעלה גו" גם במעלות³³ שהיו בכל המקדש³⁴, ומזה מוכח שהטעם שבכתוב בא ללמד ענין חדש²⁸
 - "והרי דברים קל-וחומר, ומה אבנים הללו שאין בהם דעת להקפיד על בזיון, אמרה תורה הואיל ויש²⁹

(ובלשון החסידות: לחבר את העשי" עם החכמה שלמעלה כו');
 אבל כאשר הטעם מעורר קושיא כו' - הרי אדרבה כו', ולכן מוטב
 ה' שיהי' הציווי ללא טעם.

33) והרי ענין המעלות שבמקדש הו"ע נעלה, כידוע בענין
 "שיר המעלות" או "שיר למעלות" (ראה פרש"י תהלים קכ, א.
 קכא, א).

34) ולהעיר, שבנוגע לענין המעלות יש לומר, דכיון שבנין
 ביהמ"ק ה' באופן ש"הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל" (דברי
 הימים-א כח, יט. וראה זכחים סב, רע"א), הנה הציווי לבנות
 מעלות במקדש שולל את האיסור ד"לא תעלה במעלות" (וכמו
 שהציווי לבנות עץ במקדש שולל את האיסור ד"לא תטע גו' עץ"
 פ' שופטים טז, כא); אבל עדיין יוקשה מהאיסור לפסוע פסיעה
 גסה (ועל זה לא שייך התירוץ ד"מיד ה' עלי השכיל"). ומצד זה
 צריך הכתוב להוסיף תיבת "עליו", ללמדנו ש"עליו אי אתה פוסע

22) פ"ד (תורת מנחם - התוועדויות חמ"ב ע' 241).

23) מלכים-ב כה, ט.

24) ראה גם תורת מנחם שם ע' 113. וש"נ.

25) מגילה כז, רע"א.

26) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות ח"ד ע' 311. וש"נ.

27) ראה גם תורת מנחם שם ע' 227. וש"נ.

28) פרשתנו כ, יח.

29) פ"ה (תורת מנחם - התוועדויות חמ"ב ע' 242).

30) ראה מכתב זאת חנוכה; טו"ב שבט שנה זו (אג"ק חכ"ג
 ע' שה ואילך; ע' שכח ואילך) - בקשר לחגיגה זו.

31) אבות פ"ד מ"ט.

32) ובהקדים - שבכו"כ ציוויים כתבה תורה הטעם (אף
 שייקף קיום המצוות צריך להיות מצד קבלת עול, להיותם רצון
 העליון) כדי שע"י ידיעת הטעם יתוסף חיות בקיום המצוה

1 בהם צורך (לכנהנים כדי לעלות על המזבח (מה-שאינ-כן בנוגע למעלות שלפני ההיכל)) לא תנהג בהם
2 (אפילו) מנהג בזיון (בלבד, "קרוב לגילוי ערוה", דחשיב בזיון לכהנים), חבירך שהוא בדמות יוצרך
3 ומקפיד על בזיונו על-אחת-כמה-וכמה" (שאינ לנהוג בו מנהג בזיון, כיון שהבזיון הוא כלפי "יוצרך")
4 - הוגה על-ידי כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקוטי-שיחות חלק כא עמוד 119 ואילך.

* * *

5 ו. הנקודה של פרשת השבוע היא - מתן תורה.
6 ואף-על-פי שהענין דמתן-תורה שבפרשת יתרו אינו דומה ואינו מגיע לענין דמתן-תורה שבחג
7 השבועות, וכידוע ביאור ה'צמח-צדק' בזה³⁵, ולכן יש דעות³⁶ שקריאת עשרת הדיברות שבפרשת יתרו
8 אינה צריכה להיות בטעם העליון (כמו בחג השבועות) - הרי גם ענינה ונקודתה של פרשת יתרו הוא
9 ענין דמתן-תורה, והדין הוא - כפי שפוסק רבינו הזקן³⁷ - שגם בפרשת יתרו קורין עשרת הדיברות בטעם
10 העליון.

11 והנה אמרו חז"ל³⁸ שבמתן-תורה "צפור לא צווח כו' שור לא געה", ומכל ד' רוחות היו שומעין את
12 הדיבור "אנכי ה' אלקיך"⁴⁰.

13 וענין זה מהוה הוראה בעבודת כל אחד מישראל,
14 - שהרי הענין דמתן-תורה ישנו תמיד, בכל דור ובכל יום, וכנוסח הברכה: "נותן התורה", לשון הוה⁴¹.
15 וזהו אחד הטעמים לכך שלאחרי "וידבר⁴² אלקים את כל הדברים האלה" כתיב "לאמר"⁴³, דהיינו, לדורות
16 הבאים, שמאז חוזר ונשנה הענין דמתן-תורה בכל הזמנים⁴⁴, ולכן אמרו רבותינו זכרונם-לברכה⁴⁵ "מה
17 להלן באימה וביראה וברתת ובזיע, אף כאן כו' "

18 שהענין ד"אנכי הוי' אלקיך" צריך להיות נשמע (לא רק בחלק ה"מדבר" שבו, אלא) גם בחלק ה"חיי"
19 שבו: צפור, שור וכו', כפי שידע איניש בנפשיה שבזמנים מסויימים ומצד ענינים מסויימים אינו דומה
20 (לא רק למלאכים, אלא) אפילו לבני אדם⁴⁶... ואף-על-פי-כן, הנה גם בזמנים וענינים אלו צריך להיות
21 נשמע הענין ד"אנכי הוי' אלקיך" - שזהו תוכן הענין ד"בכל דרכיך דעהו"⁴⁷, והיינו, ש"דרכיך" עצמם
22 נעשים קדושה⁴⁸.

23 וזהו גם אחד הטעמים לכך שכבוד-קדושת-מורי-וחמי אדמו"ר רצה שהספרים יודפסו באופן של יופי
24 והידור, אף-על-פי שזהו ענין חיצוני - כיון שגם ענינים גשמיים וחיצוניים צריכים לנצלם לקדושה.

25 ז. ענין זה קשור גם עם לימוד התניא על-ידי הרדיו⁴⁹ - כפי שנהוג כבר במשך חמש שנים, ועתה
26 מתחילה השנה הששית - כי, כל הכחות הטבעיים, גם אלו שאחרים משתמשים בהם (בעיקר) עבור
27 ענינים בלתי-רצויים, צריכים להיות מנוצלים לקדושה.

28 וכאשר מנצלים כח זה לקדושה, על-ידי-זה שלומדים ברדיו תורה, וגם פנימיות התורה - הנה מלבד
29 זאת שהעובדה שיש אחרים שמשתמשים בכח זה עבור ענינים בלתי-רצויים אינה פוגעת חסו-שולם
30 בתורה, שהרי "אין דברי תורה מקבלין טומאה"⁴⁵, אלא יתירה מזה - שהתורה פועלת ענין של טהרה,
31 שהרי תורה נמשלה לאש⁴⁵, ו"עיקר טבילותא בנורא"⁵⁰.

פסיעה גסה, אבל אתה פוסע פסיעה גסה בהיכל ובקדש הקדשים" (מכילתא עה"פ); משא"כ אם ה' כתוב רק "ולא תעלה במעלות על מזבחי", ללא טעם, אזי לא הי' מקום לקושיא מלכתחילה.
35 ראה סה"ש תש"ג ע' 119.
36 ראה מג"א או"ח ר"ס תצד.
37 שם סי"א.
38 שמו"ר ספכ"ט.
39 פרשתנו כ, ב. ואתחנן ו, ה.
40 שם פ"ה, ט. נחחומא שמות כה. תקו"ז תכ"ב (סד, ב).
תניא פל"ו.
41 ראה של"ה כה, א. לקו"ת תזריע כג, א. ובכ"מ. ואתחנן ה, ו.
42 שם, א.
43 ראה תו"א פרשתנו סז, ב. וראה גם לקו"ת שה"ש מ, א.
44 ראה עד"ז תו"א שם. לקו"ת שם מב, א.
45 ברכות כב, א. וש"נ.
46 ראה חגיגה טז, א.
47 משלי ג, ו. וראה רמב"ם הל' דעות ספ"ג.
48 ראה גם שיחת י"ט כסלו סי"ט (תורת מנחם - התועדויות חמ"ב ע' 26). וש"נ.
49 ראה גם שיחת ש"פ משפטים, פ' שקלים, מבה"ח אדר דאשתקד סט"ו (תורת מנחם - התועדויות חל"ט ע' 119). שם חמ"א ע' 202. וש"נ.
50 סנהדרין לט, סע"א.

- ח. ויש לקשר זה עם הפרשה הבאה - "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם":
 (א) "ואלה מוסף על הראשונים"⁵¹ - שהענינים שבין אדם לחבירו אודותם מדובר בפרשת משפטים, באים בהמשך ומיוסדים "על הראשונים", הענינים שבין אדם למקום עד ל"אנכי הוי' אלקיך" שבפרשת יתרו - על-דרך האמור לעיל שממשיכים את הענין ד"אנכי הוי' אלקיך" גם בשכל אנושי.
 (ב) איתא בירושלמי⁵² ש"תשים" הוא מלשון "סימה" שפירושו "אוצר" - דקאי על פנימיות התורה. ומתאים גם עם פירוש רבינו הזקן⁵³ ש"לפניהם" היינו "לפנימיותם", פנימיות הנשמה (כידוע שסתים דאורייתא קשור עם סתים דנשמה⁵⁴); וביחד עם זה ישנו גם הפירוש ד"תשים לפניהם": "תשים" - "סדורה בפיהם"⁵¹, "לפניהם" - "להראות לו פנים"⁵⁵, והיינו, שגם סתים דאורייתא ("תשים") שקשור עם סתים דנשמה ("לפניהם") צריך להיות באופן ד"סדורה בפיהם" ו"להראות לו פנים" - חיבור עליונים ותחתונים⁵⁶.
 אלא שזהו רק החיבור דסתים וגליא בקדושה, בדוגמת קריעת ים-סוף, וכאמור לעיל (סעיף א) שאין זה מספיק, אלא צריך להיות גם מלחמת עמלק - הפיכת הלעומת-זה לקדושה, שעל-ידי-זה יהיה "השם שלם והכסא שלם"⁵⁷.

(51) פרש"י ר"פ משפטים.
 (52) ע"ז פ"ב סה"ז, ובפ"מ שם.
 (53) תו"א משפטים עה, ג.
 (54) ראה זח"ג עג, א. לקו"ת ויקרא ה, ג. ובכ"מ.
 (55) עירובין נד, ב.
 (56) ראה גם תורת מנחם - התועודיות חל"ג ע' 100 ואילך.
 וש"נ.
 (57) תנחומא ס"פ תצא. פרש"י ס"פ בשלח.

אגרות קודש

בי"ה, י"ד שבט, תשכ"א

ברוקלין, נ.י.

הו"ח אי"א נו"מ עוסק בצ"צ בעל מדות תרומיות

ענף עץ אבות וכו' הרש"ז שי

שלום וברכה!

...בקשר עם היא"צ-הילולא של כ"ק מ"ח אדמו"ר, שעל פי אגרת הקדש הידועה, צדיקא דאתפטר אשתכח בכלהו עלמין יתיר מבחיוהי, ותלמידי חכמים ילכו מחיל, הרי נשמות בעל הילולא ג"כ עולה מדרגא לדרגא, לכן כל הענינים הקשורים אתו צריכים גם כן להתעלות מחיל אל חיל. ועל פי המבואר שישראל גוי אחד בארץ, שמייחדים כל הענינים שבארץ, גשמיות ורוחניות וכמות ואיכות, הרי גם העלי' צריכה להיות גם בכמות וגם באיכות. והתחל מפעולות בנוגע לילדים קטנים כפשוטו, קטנים בשנים, ועד פעולות לטובת קטנים באיכותם. ואגב מוסגי"פ קטע מדברים שנאמרו בפתחת התועדות דיום ההילולא, שבהם נגעתי בנקודה האמורה.

...הרב גורודצקי שי' מסר לי שכי' נמצא בנופש בטבריא. ויה"ר שינצל ימי הנופש במילואם, וכיון שאצל כל אדם פעיל ובפרט אצל כי' הנופש אינו אלא הכנה להוספה בפעילות לאחר זיה, הרי זוהי הכוונה בהצלחת הנופש להחליף כח להוספה בפעילות, ובנוסח פרק י"א מהמשך ההילולא, בשנת הי"א הזאת. אשר להשגת המטרה "מבזבז כל סגולות האוצרות דהון יקר הנאסף והנקבץ במשך כמה שנים מדור אחר דור".

לקוטי שיחות פרשת יתרו כרך טז

השמות⁶) נתוסף לו בזמן שהתגיייר – "כשנתגיייר
 וקיים המצוות הוסיפו לו אות אחת על שמו"⁷ – ואם
 כך, כיצד מכנה אותו התורה כאן בשם זה ("וישמע
 יתרו") בעוד שמדובר כאן על הזמן שבו הוא היה
 עדיין "כהן מדין" – לפני התגירותו?⁸

ב.

דברי הרמב"ם על "אין לקב"ה בעולמו אלא ד'
 אמות של הלכה"

כדי להבין את כל זאת, צריך להסביר תחלה קטע
 בפירוש המשניות להרמב"ם, שנראה תמוה מאוד
 במבט ראשון. הרמב"ם⁹ מביא את מאמר חז"ל¹⁰
 "(מיום שחזר בית המקדש) אין (לו) להקב"ה בעולמו
 אלא ארבע אמות של הלכה בלבד", ואומר שבלימוד
 מאמר חז"ל זה כפשוטו הוא יכול להראות רחוק מאד
 מן המציאות, כי האם אכן "ארבע אמות של הלכה"
 היא התכלית הנעלית ביותר, ואת כל שאר הדברים ניתן
 "להשליך" ("מושלכת אחר גויו")?

ומסביר הרמב"ם בהרחבה, שתכלית כל העולם
 הוא האדם, ותכליתו של האדם היא להגיע לשלמות
 המורכבת מן "החכמה"¹¹ והמעשה". כלומר, על האדם
 להתעלות בחכמה ובהשגה עד להשגת המטרה, והיא:
 "החכמה אלקית" – "לצייר לנפשו אחדות הקב"ה"¹²,
 וכל שאר החכמות האחרות הן רק הכנה, כדי שאחר-
 כך יגיעו לידיעה אלקית; ו"המעשה" – לא להיות
 שטוף בתענוגים – סור מרע, ולתקן מידותיו וכו' כראוי
 – ועשה טוב.

לאחר הסבר נרחב בענין דלעיל, מציין הרמב"ם¹³
 שכאשר יתבוננו וילמדו מדברי חז"ל את שני הענינים

א.

השאלות המתעוררות על דברי חז"ל ורש"י
 בקשר ל"וישמע יתרו"

1 על הפסוק "וישמע יתרו כהן מדין..." שואלים
 2 חז"ל: "מה שמועה שמע ובא?", וכתשובה על שאלה
 3 זו יש מספר דעות: דעה אחת אומרת "מלחמת עמלק
 4 שמע ובא", דעה שניה "מתן תורה שמע ובא", ודעה
 5 שלישית סוברת "קריעת ים-סוף שמע ובא".

6 ידועה² השאלה הנשאלת על כך: מדוע שואלים
 7 חז"ל "מה שמועה שמע" ומחפשים תשובה לכך, והלא
 8 בהמשך הפסוק עצמו נאמר שהוא שמע "את כל אשר
 9 עשה³ אלקים למשה ולישראל עמו כי הוציא ה' את
 10 ישראל ממצרים"⁴?

11 יתר על כן: דברי חז"ל, שיתרו שמע על "מלחמת
 12 עמלק" או על "מתן תורה" וכו', אינם מובנים,
 13 לכאורה, לאור הנאמר שהוא שמע "את כל אשר
 14 עשה... כי הוציא...".

15 במיוחד קשה להבין את דברי רש"י, המפרש
 16 (בעיקר) לפי פשוטו של מקרא, ואילו כאן – (א) הוא
 17 שואל בפירושו על פסוק זה את אותה השאלה (ב)
 18 בתשובתו הוא מצרף שתי דעות (מתוך השלוש
 19 הקיימות) "קריעת ים-סוף ומלחמת עמלק".

20 הכרחי איפוא לומר, שחז"ל ורש"י באים להבהיר
 21 בשאלתם ובתשובותיהם קושי מסויים בתוכן הפסוק,
 22 שאיננו מוסבר על-ידי המשך הפסוק "את כל אשר
 23 עשה וגו'", והוא דורש הסבר. לפי זה עלינו להבין:
 24 מה אינו מובן כאן בפשטם של הפסוקים?⁵

25 כמו-כן יש להבין: השם יתרו (אחד משבעת

– לענין שם יתרו) שהתורה קראו ע"ש העתיד וכמו בשם הנהר השלישי
 גו' קדמת אשור (בראשית ב, יד ובפרש"י), כי (ע"ד הפשט עכ"פ) זהו
 שייך לומר כשאין שם אחר, אבל יתרו הרי ה' לו ז' שמות כו'. ועד"ז
 צ"ל בהכ' שמות ג, ד, יח. וראה מפרשי רש"י כאן. ואכ"מ.

9 בהקדמתו לפיה"מ ד"ה אחר כן. ולהעיר שהנדפס בש"ס שלנו
 שזוהי הקדמה "מסדר זרעים" – צ"ע שה"ז הקדמת כללות פיה"מ. ואם
 מפני שסמכו לו – ה"ז סמוך למס' ברכות. וראה תרגומו של קאפאט.

10 ברכות ת, א.

11 כמה פעמים לפני זה מובא הל' "דעת" (ולא "חכמה") – וצ"ע
 אם דייק המתרגם בזה.

12 גם מרמב"ם זה מובן גודל הכרח לימוד פנימיות התורה שהיא
 חכמה האלקית, שע"י דוקא אפשר "לצייר לנפשו אחדות הקב"ה" (נוסף
 על המפורש בספר הירד חזקה (הל' יסוה"ת פ"ב ה"ב): והאין היא הדרך
 לאהבתו ויראתו בשעה שיתבונן וכו').

1) מכילתא כאן. זבחים קטז, א. ירושלמי מגילה פ"א ה"א. וראה
 לקמן הערה 79 השינויים בלשונם.

2) ראה מפרשי רש"י ויש פרשנותו. חדא"ג מהרש"א זבחים שם. כלי
 יקר כאן. ועוד.

3) ובפרש"י: בידידת המן ובבאר ובעמלק.

4) ובפרש"י: זו גדולה על כולם.

5) הכרחו של רש"י – ע"ד הפשט – לפרש שדוקא ב' ענינים אלה
 "שמע ובא" – ראה לקו"ש ח"א ע' 77 הערה 32. וראה לקמן בפנים
 סט"ז ובהערה 79.

6) מכילתא ופרש"י כאן. ופרש"י שמות ד, יח. שמו"ר פכ"ז, ה.
 נתחומא כאן ד.

7) פרש"י כאן. עד"ז בשמו"ר שם (לפי הא'). ובמכילתא כאן: שייתר
 במע"ט.

8) ודוחק לומר, כמו שכ' אחדים מהמפרשים (ראה רע"ב, וט"ז כאן

25 חז"ל "מיום שחרב בית המקדש", ומשמעותם של
 26 הדברים היא ש"ארבע אמות של הלכה" משמשות
 27 תחליף לבית המקדש, וכיוון שבבית המקדש בחוץ –
 28 בלשכת הגזית – היה בית הדין הגדול, העיקר של
 29 התורה שבעל-פה וההלכה²⁰; ובו בזמן היו מונחים
 30 שם, אך לפני ולפנים, בארון בקודש הקדשים, הלוחות
 31 (וספר התורה²¹), המציינים את פנימיות התורה ורזין
 32 דאורייתא (=סודות התורה), וכיוון שכך, מובן²²,
 33 שהכוונה ב"ארבע אמות של הלכה" המשמשות תחליף
 34 לבית המקדש לאחר חורבנו, איננה רק להלכות
 35 הקשורות למעשה, אלא גם ל"רזין דאורייתא", לחכמה
 36 ולידיעת אחדות הבורא.

37 אך לפי הסבר זה מתורצת רק השאלה השניה –
 38 מנין שמשמעות המילה "הלכה" כאן היא ידיעת
 39 אלקות, אך עדיין לא מובן מדוע משתמשים חז"ל
 40 במילה "הלכה", שמשמעותו בכל מקום אחר היא
 41 שונה? ובכלל: היכן רמזו כל הרעיון הזה בענין של
 42 "ארבע אמות של הלכה"?

ד.

ההסבר לענין

43 בפשטות – גם המצוות של אחדות ה', אהבת ה',
 44 וכדו', הן הלכות, ויש בהן כמה וכמה הלכות
 45 פסוקות²³. הרמב"ם אכן מדגיש בתחילת ספרו, שהוא
 46 ספר של הלכות ופסקי דינים, שאלה הם יסודי התורה,
 47 ושהן מתבטאות ב"לידע (באמצעות "חכמה אלקית")
 48 שיש שם מצויו" ו"אלקה זה אחד" (אחדות ה') וכו'.

ומפורש בדבריו "חכמי האומות החולפים ואשר לא ראו הנביאים ולא
 שמעו חכמתם כבר ידעו גם הם שאין האדם שלם אלא כשיהי' כולל
 הדעת והמעשה". ואיוו שייכות יש להם לד"א של הלכה?

(20) סנהדרין פו, סע"ב (במשנה). ספרי שופטים (ז, ח). רמב"ם הל'
 ממרים בתחלתן. ובהל' סנהדרין פ"א ה"ג: קובעין בתחילה ביד הגדול
 במקדש כו' ומעמידין בכל עיר כו'.

(21) לדעת ר"מ הס"ת הי' מונח בארון, ולדעת ר"י בצד הארון (ב"ב
 יד, א. פרש"י וילך לא, כו).

(22) אבל דוחק הוא, שהרי הרמב"ם שם לא הביא כלל התחלת
 מאדו"ל "מיום שחרב ביהמ"ק".

(23) ולכאורה עפ"י צ"ע – כיון ש"דע לפני מי אתה עומד" או כיו"ב
 (רמב"ם הל' תפלה פ"ד. שו"ע אדה"ז חאו"ח סצ"ח) וכוונת פסוק א'
 דק"ש מעכבות בתפלה והלכות פסוקות הן, כנ"ל – הי' צ"ל פתיחת
 התפלה בזה, ולמה "נהגו העם כו' אר"ז בנות כו" (רמב"ם סדר תפלות
 בתחלתן).

יתירה מזו – מקרא מלא דיבר הכתוב שויתא הי' לנגדי תמיד (ראה
 טושו"ע ריש או"ח) וגם בזה כמה הל' פסוקות –

ו"ל אולי מפני שהידיעה לפני מי והכוונות הנ"ל, צ"ל בכאו"א לפי
 כחו דוקא, ורצו לתקן נוסח השווה לכל, שתקנו בהתפלה עצמה, בכל
 הברכות והתפלות (ראה רמב"ם הל' תפלה פ"א ה"ד).

1 שהוזכרו לעיל: "חכמה ומעשה", או-אז יכירו
 2 באמיתותו של מאמר חז"ל זה "אין לו להקב"ה
 3 בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה"¹³.

4 וצריך להבין:

5 (א) כיצד מוסברת החשיבות המיוחדת של "ארבע
 6 אמות של הלכה" באמצעות שני הענינים של "חכמה
 7 ומעשה"? הקשר שבין "הלכה" לבין "מעשה" הוא
 8 ברור, כי ההלכה היא כדי לדעת "את המעשה אשר
 9 יעשון", ואת אלה "אשר לא תיעשנה", ו"תלמוד גדול
 10 שהתלמוד מביא לידי מעשה"¹⁴, אבל מהו הקשר שבין
 11 "חכמה", עד לידיעת "אחדות הקב"ה" – לבין
 12 הלכה¹⁵?

13 (ב) אף אם נמצא דרך להסביר שהמילה "הלכה"
 14 מכוונת גם למשמעות של "חכמה", עדיין אינו מובן:
 15 המילה "הלכה" מוזכרת בש"ס פעמים רבות, ומוסברת
 16 כפשוטה¹⁶, כלומר, דין בדרך התנהגות לפי התורה¹⁷,
 17 ומשמעות זו למילה "הלכה" מתבטאת גם בהלכה
 18 למעשה ("אל יפטר אדם מחבירו אלא מתוך דבר
 19 הלכה"¹⁸, ועוד דינים בדומה לזה). ואם כך, מנין
 20 שבמאמר חז"ל זה משמעותה של המילה "הלכה"
 21 שונה ממשמעותה בכל מקום¹⁹?

ג.

נסיון להסביר את הדברים, והקושי בזה

22 ניתן היה להסביר שדברי הרמב"ם המקשרים
 23 במקרה זה את "ארבע אמות של הלכה" עם חכמה
 24 וידיעת אלקות, נובעים בהכרח מתחילתו של מאמר

(13) בתרגומו של קאפאח: "וכיון שמדבריהם ע"ה אנו לומדים שני
 הדברים הללו כלומר החכמה והמעשה ממה שביארו וממה שרמזו בצדק
 אמרו אין לו להקב"ה בעולמו כו"ו. ולפי פשוטו הווננו שמלמוד
 תושבע"פ מגיעים לב' ענינים אלו. אבל עדיין חסר ביאור איך מגיעים
 ואיפה נרמז תכלית החכמה ידיעת אלקות ואחדות הבורא וכו', וכדלקמן
 בפנים.

(14) קדושין מ, ב. ב"ק יז, א.

(15) גם צלה"ב מה שמקשה בהתחלת דבריו "ובזמן שם ועבר ואחריו
 שלא היתה שם הלכה, הנוכל לומר שאין להקב"ה חלק בעולם כלל" –
 והרי בזמן שם ועבר הי' "בימדר" של שם ובימדר" של עבר" וכמדודו'
 עה"פ (תולדות כה, כז) "יושב אהלים". ובע"ז (לו, ב): בב"ד של שם
 גזרו כו'. – ולהעיר מרמב"ם הל' ע"ז פ"א ה"ב. מו"נ ח"ב פל"ט. וארז"ל
 (יומא כה, ב) מימיהן של אבותינו לא פרשה ישיבה כו' אברהם אבינו
 זקן ויושב בישיבה כו' יצחק אבינו זקן כו'.

(16) ראה אנציקלופדיא תלמודית ערך הלכה בתחלתו.

(17) וגם מהמשך הגמ' ברכות שם: ואמר אביי... כיון דשמענא להא..

לא הוה מצלינא אלא היכא דגריסנא.

(18) ברכות לא, א. וראה רמב"ם הל' תפלה פ"ד הי"ח. ובכ"מ.

(19) ובפרט שמשטחיות לשונו משמע שהכוונה באיש השלם הכולל
 חכמה ומעשה וכו' אינה רק לבניי אלא גם – להבדיל – באוה"ע,

ו.

כוונת בריאת האדם - התעלות מעבר לראשו

הקב"ה ברא את העולם באופן מושלם, עולם על
מילואו נברא³⁴. בכל זאת אומרים חז"ל³⁵ שאת הכל
"ברא אלקים" כדי "לעשות" – לתקן: תכליתה של
הבריאה היא, שהאדם ישפיע עליה וישפר אותה יותר
מכפי שנבראה.

ואפילו בגן עדן, עוד לפני חטא עץ הדעת, שאז
היתה השלמות הנעלית ביותר בבריאה, כבר נדרש מן
האדם הראשון "לעבדה ולשמרה"³⁶.

כשם שחלים הדברים על כלל הבריאה, כך גם לגבי
האדם:

ענין זה מתבטא גם במקומו הגשמי של האדם,
בעומק הענין של "ארבע אמות" שהוזכר לעיל: האדם
(ראשו, גופו ורגליו) לפי בריאתו, תופס מרחב של
שלוש אמות (הרומזות, באופן כללי, לשלוש הדרגות
באדם: ראש, גוף ורגל). לפי הבריאה - הראש, כשמו,
הוא הדרגה והמקום הגבוה ביותר אצל האדם, מתחתיו
הגוף, והנמוכות ביותר הן הרגליים. כלומר, על פי
הבריאה, הידיים הן משני צידי הגוף, נמוכות מן
הראש.

עבודת האדם מתבטאת בכך שהוא יתעלה מעבר
לשלוש³⁷ האמות של הבריאה, מעבר לדרגה הגבוהה
ביותר בבריאתו, שהיא הראש, מקום השכל. כלומר,
האדם לא ישאר מוגבל בהבנתו ובהשגתו לפי
ההגבלות של "ראשו" ושכלו, אלא יהיה שקוע בענינים
הנעלים מ"ראשו".

אמרו חכמים.. המעביר חפץ ברה"ד כו". וראה אוצה"ג קדושין כו, ב
סקנ"ג שגם ד"א של מציאה שייך לזה.

31 בעירובין שם בדעת ר"י "גופו שלש אמות ואמה כדי שיטול חפץ
מתחת מרגלותיו ומניח תחת מראשותיו". ור"מ ס"ל: כדי לפשוט ידיו
ורגליו. ובתוספתא (שם פ"ג ה"י): מלוא קומתו ופישוט ידיו הרי ד'.
ומוכח שגם לדעת ר"מ הכוונה לפישוט ידיו למעלה מהראש.

32 ע"פ דעת הרשב"ם ורמב"ן (ב"ב ק, ב) שג' אמות הוא ביחד עם
הראש. אבל גם לפי התוס' (ב"ב ועירובין שם. ובכ"מ) דגופו של אדם
ג' אמות היינו בלא ראשו – הרי עכ"פ אינו מגיע בראשו לד' אלא בעירוף
ידיו.

33 להעיר מרמב"ן (ובחיי) בשלח (יז, יא): אמרו במדרש כו' (בס'
הבהיר סקל"ח). וראה תו"ש עה"פ. וש"נ לבאר שבע בשו"ת.

34 ב"ר פי"ד, ז. וראה שם פי"ג, ג.

35 ב"ר פי"א, ו. וברשי" שם.

36 בראשית ב, טו.

37 ולהעיר מלקו"ת ר"פ קדושים וש"נ. דרוש ג' בחי' אדם (אוה"ת

במדבר ע' תתקסב ואילך).

1 ואפילו אצל קטן – הלכתו הראשונה ותחילת יומו
2 היא באמירת "מודה אני לפניך מלך...", ברכות וכו'.

3 וכיוון שצריך ש"כל מעשיך יהיו לשם שמים",
4 "ואפילו בשעה שהוא ישן וכו'" – כפי שמסביר
5 הרמב"ם בהרחבה בהלכות דעות²⁴, ומקומו של אדם
6 הוא ד' אמות (כפי שיובהר להלן בהרחבה), הרי שגם
7 על ה"הלכה" צריכה להיות ד' אמות".

8 והרי תרי"ג המצוות, ובמיוחד הציווי של "כל
9 מעשיך יהיו לשם שמים" ניתנו במתן תורה. ולכן מובן,
10 שעד אז, כולל "בימי שם ועבר" לא היה כל זה²⁵
11 מציאות, כפי שכותב שם הרמב"ם.

ה.

לעומקם של דברים: מדוע "מקומו של אדם"
הוא ד' אמות?

12 לגבי מספר ענינים אנו מוצאים שלכל אדם יש
13 ארבע אמות משלו²⁶. עובדה זו נלמדת²⁷ מן הכתוב²⁸
14 "שבו איש תחתיו", וזה נקרא "מקומו של אדם"²⁹.

15 בין הסיבות לכך אומרת הגמרא³⁰, שגוף האדם
16 תופס מרחב של שלוש אמות, ואמה אחת נוספת כדי
17 שהוא יוכל להרים את ידיו מעל לראשו³¹.

18 לכאורה, דורשים הדברים הסבר: הרי לגוף, כולל
19 היד במצב הרגיל, די בשלוש אמות³², ואם כך מדוע
20 "מקומו" של אדם נחשב תמיד כארבע אמות, רק בגלל
21 העובדה שלפעמים הוא מרים את ידיו במצב בלתי
22 רגיל לחלוטין³³, למעלה מראשו, ואז הוא תופס יותר
23 מקום מן הרגיל?

24 פ"ג. וראה תוספתא ברכות רפ"ד. טושו"ע או"ח סרל"א.

25 ויומתק ביותר ע"פ דברי הרמב"ם במר"ג ח"ב פל"ט, עיי"ש.

26 חוץ לתחום שבת (מכילתא) (ופרש"י) בשלח טז, כט. עירובין מה,
סע"א במשנה). וראה המאור לשבת צו, ב (לענין המעביר ד"א ברה"ר
שבבת). תר"י ברכות כז, ב (לענין איסור התפלה אחורי רבו). שיטה
למור"ק טז, א. ועוד. וכן תקנו שיהיו ארבע אמות של אדם קונות לו (ב"מ
י, א), שלדעת כמה (ר"ן גיטין עח, א. ריטב"א שם (בתי' הב'). שו"ת
הר"י מיגש סי' קו) הקנו את הד"א עצמם. ועוד.

27 לענין תחומין – מכילתא (ופרש"י) שם. עירובין מה, א. נא, א.
ירושלמי שם פ"ד, ה"א.

28 בשלח טז, כט.

29 ראה ספרי זוטא (שלח טו, לב): אל יצא איש ממקומו יהא לו
מקום וכמה אמרו ד' אמות. וראה שיטה למור"ק שם. ב"י יו"ד סי' שלד
ד"ה וזה דין בשם קונדריסים. ובאמ"ב (שער הק"ש פמ"ב): דמקומו של
אדם הוא ד"א.. לכך אסור להוציא מד"א שבבת.. וכן כשלא עירב כו'.
וראה תו"ח בשלח רנד, סע"ב ואילך.

30 עירובין מה, א. ובפס"ו בשלח שם מסיים בהמשך לזה "מכאן

20 באופן פרטי קיים ענין זה בכל חלקי התורה: יש
 21 ה"שלוש אמות", שלוש הדרגות בתורה, כפי שהיא
 22 בבריאתה, והן: פשט רמז ודרוש⁴⁷, שמהוות את
 23 ה"גוף" של התורה⁴⁸, אבל המטרה היא שהאדם יגיע
 24 ע"י יגיעתו, ל"ד' אמות", גם ל"אמה" הנוספת, לדרגה
 25 הרביעית בתורה, הנעלית מ"גוף" התורה, וזו היא
 26 בחינת הסוד שבתורה⁴⁹, "נשמתא דאורייתא" (=נשמת
 27 התורה)⁵⁰, ולדרגה הזאת בתורה קורא הרמב"ם (שם):
 28 "נכבד שבמושכלות", שבאמצעותו מגיע האדם
 29 לתכלית – "לצייר לנפשו אחדות הקב"ה"⁵¹.

30 למרות כל זאת נקראות כל ארבע האמות הללו
 31 "ארבע אמות של הלכה", בדומה למה שנאמר קודם
 32 לכן על ארבע האמות של האדם, שנקבעו בגלל הגבחה
 33 הידיים מעבר לראש, כי ההוכחה לכך שהאדם הגיע
 34 גם ל"אמה" הרביעית, לדרגת ה"סוד" שבתורה, היא
 35 רק כאשר גם בחינת התורה הנעלית מן הבריאה יורדת
 36 ומתקשרת להלכה, שמשמעותה (כפשוטה) דין בקשר
 37 לפועל, למעשה. ואדרבה⁵²: כיוון שהדרגה הרביעית,
 38 הנשמה של התורה, היא למעלה מן הבריאה – דווקא
 39 לכן חשוב יותר שהיא תרד להלכה, שתשפיע גם על
 40 המעשה.

1 התעלות זו קשורה דוקא ב"ידיו", שמסמלות את
 2 בחינת המעשה. כמאמר חז"ל³⁸, שבאמצעות צדקה
 3 נעשים מוחו ולבו זכים פי אלף. כלומר, גם התעלותו
 4 בכוחות הנעלים של השגה עד לדרגה שמעבר לשכלו,
 5 כפי שהוא בבריאתו, קשורה ב"מעשה" בפועל.
 6 במילים אחרות (ולאידך גיסא): כל הדרגות שאליהן
 7 הוא מתעלה צריכות להשפיע גם על המעשה בפועל³⁹.
 8 ומפני שני הענינים הללו "החכמה והמעשה" ניתן
 9 לו מקום של "ארבע אמות", יותר⁴⁰ משלוש האמות
 10 שלפי בריאתו⁴¹.

ז.

עניני העולם והאדם נלקחים מהתורה

11 כך הם הדברים גם לגבי התורה, כי כל עניני העולם
 12 והאדם נלקחים מן התורה⁴².

13 התורה היא "אוריין תליתאי" (=תורה משולשת)⁴³,
 14 נחלקת לשלוש דרגות, לפי התחלקותה, באופן כללי,
 15 לתורה נביאים וכתובים. (ולכן נחלקת כל הבריאה
 16 לשלוש דרגות, כידוע⁴⁴). באמצעות עבודת התשובה,
 17 הנעלית מן הבריאה, הביאו בני ישראל לידי כך
 18 שנוספה בתורה דרגה רביעית⁴⁵, דרגה של "כפליים
 19 לתושיה" בתורה, שנוספה על-ידי הלוחות השניות⁴⁶.

(הא' ע' 62 ואילך). רמ"ז לח"א ד, סע"ב.

(48) זח"ג קנב, א.

(49) כנגד עולם האצילות – נסמן בערה 47. ובאוה"ת בלק (ע' תתקלח) ופי' ד' אמות של הלכה היינו שיהי' שורה בהם ד' אותיות הוי', עיי"ש.

(50) זח"ג שם. ולכן נחלק בכללות לב' מדרי':

פשט רמז דרוש – גופא דאורייתא, תורה שבבריאה (בי"ע); סוד – נשמתא דאורייתא, שלמעלה מהבריאה (אצ"י). וראה בהקדמת הרח"ו שם. רמ"ז שם. קונט' עה"ח פי"ג-טו. ובכ"מ.

ולפעמים מבואר שה' מדרגות בתורה: ד' חלקים פרד"ס כנגד נגו"ח, ובח"י יחידה. אבל זהו בפרטיות ע"פ תורת החסידות, ובכללות מבואר ככפנים (ראה קונט' ענינה של תורת החסידות סי"א ובהנסמן שם. לקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 14 ואילך. ח"ו ע' 115 וע' 123 ואילך לענין שהתורה ניתנה בה' קולות). ואכ"מ.

(51) ובכללות יותר: ג' דרגות ראש גוף ורגל בגוף התורה: תושב"כ תושבע"פ ופנימיות התורה; נשמת התורה – בחי' אלקות שבתורה (ד"ה משכני הא') תש"א פ"ו).

(52) דכמו שבעולמות עולם האצילות הנרמז בחיבת "אף" נסמן ל"עשיתיו" דוקא (ראה לקו"ת בלק סט, סע"ג), כן גם בד' חלקי התורה פרד"ס, חלק הסוד שבתורה (אצ"י) שייך לחלק השייך לעש' דוקא (ראה לקו"ש ח"ה ע' 1 הערה 3 – לענין יינה של תורה שבפרש"י). וראה מכתב כ"ק מו"ח אדמו"ר (בשם אביו כ"ק אדני"ע) אודות ניגון אדה"ו בן ד' כבות (נדפס בהתמים ח"ה ע' סג [רמד].) אג"ק שלו ח"ב ע' ריח) שבבא הד' שהוא מכון כנגד עולם האצילות מובדל בעצם מהותו מכבא הג' (שהוא כנגד עולם הבריאה), ולהלן שם (ע' סד [488]). אג"ק שם ע' ריח. ובתורת שלום ע' 23, 25): ששייכת דוקא לבבא הא' שכנגד עולם העשי'.

(38) תו"א בתחלתו. ונת' באוה"ת שם.

(39) ועפ"ז יומתקו דברי ר"י (עירובין שם) כדי שיטול חפץ מתחת מרגלותיו ומניח תחת מראשותיו, כי הכוונה היא דבחי' הכי תחתונות (במעשה) "מתחת מרגלותיו" תתעלנה לדרגת "מראשותיו".

(40) מובן שאין לזה סתירה ממה שמצינו בכ"מ מעלה בג' לגבי ד' (שבת קד, א. פרדס ש' ערכי הכינים מע' גד. לקו"ת במדבר עט, ב. ובכ"מ). ולהעיר מצפ"נ עה"ת ר"פ ויצא.

(41) ועפ"ז יובן מה שפשוט לשון הרמב"ם משמע שמדבר בנוגע לכל אדם, גם בנוגע לאוה"ע (כנ"ל הערה 19), כי כל אדם לעמל נבוא (סנהדרין עט, ב. וראה ב"ר פל"ט, ח (בסופו). ואכ"מ.

(42) ראה ב"ר בתחלתו.

(43) ראה שבת פח, א. זח"ג רמו, א.

(44) ראה ד"ה צעקו תרפ"ח פ"ו. שה"מ תרצ"ט ע' 223 ואילך. ובכ"מ.

(45) להעיר מזהר שם, דבחי' הד' בתורה היא מלכות, ה', רביעית. יובן עפ"ז מה שההוספה דמדרש הלכות כו' תושבע"פ, שנתוסף ע"י לוחות שניות (ראה בהנסמן בערה הבאה) נק' בחי' ד' בתורה, כי מלכות פה תושבע"פ קרינן לה (הקדמת תקו"ז).

(46) שמור"ר פמ"ו, א (בסופו). פמ"ז, ז. ומשמע שגם לפנ"ז הי' תורה נביאים כתובים. וכן מובן ממדרש רז"ל עה"פ (תשא לא, יח) "ככלותו" (תנחומא תשא טו. שמור"ר פמ"א, ה. פרש"י שם). אבל ראה נדרים כב, ב. ויתירה מכ"ז אמרו"ל דאפילו מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש נאמר למשה בסניו ורקדוקי' ואותיותי' של תורה היו כתובים בלוחות ראשונות וע"כ צריך לחלק באופן ד"כתובים" תושב"כ או תושבע"פ וכו' * ובאופן דהאמירות למשה המפורשת – לאופן דאמירת מה שתלמיד ותיק יחדש – ועד"ז י"ל גם בנדו"ד.

(47) כנגד ג' עולמות בי"ע – ע"ח ומ"ה (הובאו בלקו"ד ח"ד תשעא, א). וראה הקדמת הרח"ו לשער ההקדמות (נעתק בקונט' עה"ת הוספה

ח.

1 "ד' אמות של הלכה" קשורות ל"מיום שחרב ביהמ"ק"
 2 לפי זה יובן הקשר של ארבע אמות של הלכה ל"מיום שחרב בית המקדש".
 3 למרות ש"לית אתר פנוי מיניה" (= אין מקום פנוי ממנו, מה') ומלוא כל הארץ כבודו, בכל זאת, הגילוי והשראת השכינה היו בבית המקדש⁵³, ומשם היתה השכינה מתפשטת לכל העולם. בבית המקדש היו, באופן כללי, שלושה חלקים: חצר אוהל מועד, אוהל מועד והוא ההיכל, וקודש הקדשים⁵⁴. ולמרות שהשראת השכינה היתה בכל בית המקדש, בכל זאת היה עיקר השכינה בקודש הקדשים, ובקודש הקדשים עצמו היה זה באמצעות הארון⁴⁹.
 12 ולכן מחשיבים את הארון כדרגה רביעית, למרות שהוא עמד בקודש הקדשים (הדרגה השלישית), כי באמצעותו נתגלתה בחינת התורה הנעלית מן הבריאה
 13 – "מקום הארון" כפי שהוא "אינו מן המדה"⁵⁵ – ושם נראתה "אחדות הקב"ה" בגלוי⁵⁶.
 17 יחד עם זאת היתה גם הדרגה הגבוהה קשורה ל"מעשה". נוסף לכך שבניית בית המקדש וכליו היתה על-ידי מעשה ידי אדם, היה גם סדר עבודת הכהנים בבית המקדש עצמו⁵⁷ מגיע עד לארון בקודש הקדשים – ההזאות ביום הכיפורים.

ט.

22 גם במתן תורה היו שני הענינים: חכמה ומעשה אף-על-פי שבאופן כללי, נוספה הדרגה הרביעית בתורה על-ידי הלוחות השניות, באמצעות עבודת התשובה של בני ישראל [וכך, על-ידי יגיעה "דדחקין למלה דחכמתא ודייקין לה ומחכאן לה למנדע ברירה דמלה"⁵⁸ (= שמתייגעים במילות החכמה ומדייקים בה, ומצפים לדעת את כוונת המילה) יכול כל יהודי להגיע להעלם העצמי של תורה]⁵⁹,
 29 – וכך גם לגבי כל חלקי התורה, שגם בהם נתגלתה הבחינה הרביעית, הסוד שבתורה, בעיקר בדורות האחרונים⁶⁰, והשלימות בה תהיה רק לעתיד לבוא,
 31 בגילוי תורתו של משיח, על-ידי יגיעת בני ישראל במשך זמן הגלות –
 34 בכל זאת, ידוע שמתן תורה לא יהיה שוב, כי הכל "ניתן" במתן תורה⁶¹, אלא שהגילוי וההשפעה של הדברים באים אחר-כך על-ידי עבודה ויגיעה.
 37 ולמרות שבאופן כללי ניתנו במתן תורה כל חלקי התורה בעשרת הדברות, בכל זאת, באופן פרטי, נתגלתה בחינת סוד שבתורה, "נשמתא דאורייתא", על-ידי "וירד ה' על הר סיני"⁶². כלומר, התגלות בחינת התורה הנעלית מן הבריאה אינה קשורה רק בדיבור של עשרת הדברות, אלא גם במעשה הקב"ה, כביכול: "וירד ה' על הר סיני". ובמיוחד שגם לפי פשוטם של

שגם לפני מ"ת (אצל האבות כו') ה' לימוד התורה באופן של "ריחות" (שה"ש פ"א, ג א).
 ועפ"ז יש לבאר מ"ש בלקוטי לוי"צ (אג"ק ע' רכד) שגילוי החסידות שבי"ט כסלו הוא גבוה יותר מגילוי פנימיות התורה כו' שתתגלה ע"י מ"צ (ולכן כהקדמה לזה ה' העלם גדול ביותר), ד"לתורת הנגלה ה' מקודם קרי"ס שנקרע ל"ב קרעים, ולנסתר דתורה שע"י מ"צ יהי מקודם קריעת הנהר לז' נחלים", וגילוי אור החסידות שלמעלה משניהם ה' הגאולה בי"ט כסלו, שכולל ב' הבחי' ד"ב וז' – דלכאורה: א) איך אפ"ל חיבור ב' הבחי' ד"ב וז' (גילוי תורת החסידות בי"ט כסלו), קודם שתהי' הבקיעה לז' עצמה (שזו תהי' רק לע"ל)? ב) הרי נסתר דתורה ישנו גם לפני הבקיעה לז' נחלים (דלעתיד) – אצל רשב"י כו' ומזמן האריז"ל ואילך וכז'?
 אלא שגילוי בחי' נסתר שע"י מ"צ נתגלתה כבר באופן של הכל (עכ"פ) בזמן רשב"י וכו', ומזה מובן שברוחניות (עכ"פ) כבר היתה הקריעה לז' נחלים*.
 (61) ד"ה ויאמר משה תש"ט פ"ו.
 (62) פרשתנו יט, כ.

(53) ראה תניא פנ"א ואילך. סידור צח, ד. (ובכ"מ). ושם גם לענין ד"א של הלכה.
 (54) חצר אוה"מ כנגד ב"ע, אהל מועד – היכל, כנגד אצילות, קה"ק כנגד עולמות א"ס שלמעלה מאצילות – אוה"ת ויקהל ע' בקצה. ד"ה והוא עומד תרס"ג פ"ב (סה"מ תרס"ג ע' נא). ד"ה כי הוא יברך הש"ת בתחילתו.
 (55) יומא כא, א. ב"ב צט, ב. וראה יומא שם שהיא במדר"י אחרת מהי' נסים שבביהמ"ק.
 (56) ראה המשך תרס"ו ע' רכז. ושם ע' רכח, שהו"ע יתור הוי' ואלקים מלמעלה למטה. ד"ה והוא עומד שם (ע' נח).
 (57) להעיר מלקו"ש ח"א ע' 125.
 (58) זח"א קל, ב.
 (59) נת' בארוכה בד"ה ואברהם זקן (ולאח"ז) תרס"ו. וראה שם ע' תה ואילך. ועוד.
 (60) כי אף שעיקר גילוי סודות התורה יהי' לע"ל ע"י משיח, ישקני מנשיקות פיהו (שה"ש א, ב ובפרש"י) – הרי כבר נתגלה בימי רשב"י וכו' באופן של "הבל" עכ"פ (ראה קה"ר ספ"א. רפ"ב), ובדוגמת מה

(* ועד"ז הוא בנוגע איחוד נגלה ונסתר שהי' אצל רשב"י (ראה הנסמן לעיל ע' 40 הערה 45 בשוה"ג). אבל עפ"ז שמשוואה הגילוי ד"ש כסלו לקריעה לז' נחלים דלעתיד, אולי אפ"ל שגילוי תורת החסידות בי"ט כסלו הוא לא רק באופן של "הבל" (כרשב"י כו'). כ"א שכבר "ניתן" ונמשך למטה ע"י אדמו"ר הזקן ואף שגם תורת החסידות שבתורתו של משיח תהי' באופן נעלה מאשר עתה – שה"ו לימוד ע"ד ראי' (עינין ש' האמונה פ"ט). ולכן לע"ל יש צורך בההקדמה (ובקיעה בפועל – שהיא הקדמה) רק לנסתר דתורה (שבתורתו של משיח) – בקיעה לז' נחלים – ולא לתורת החסידות (עינין של "ח"ס") – כי תורת החסידות כבר נמשכה ע"י אדה"ו.

- 1 הדברים – פירוש הירידה הזאת וגילוי 'מעשה מרכבה'
2 הם "סוד" שבתורה.
- 3 ובלשון הרמב"ם שהובא לעיל: במתן תורה היו
4 שני הענינים – "חכמה" של תורה, על כל חלקיה ועד
5 לבחינת סוד שבתורה, גילוי בחינת אהדות הבורא⁶³,
6 וכל זאת בקשר ל"מעשה" – "וירד ה' על הר סיני",
7 בנוסף לכך שרובם של עשרת הדברות הם ציוויים על
8 מעשה בפועל.
- 9 ההכנה לכך היתה צריכה להיות "ואל משה אמר
10 עלה אל ה'"⁶⁴, שהנבראים ייצאו מהגבלותיהם,
11 הגבלות התחתונים ובלשון חז"ל⁶⁵ "תחתונים יעלו
12 לעליונים".
- י.
- י. תירו - הכנה למתן תורה
- 13 לפי כל הנ"ל תיפתרנה השאלות שהובאו בסעיף
14 א':
- 15 ידועה דעת הזוהר⁶⁶, שהתורה ניתנה רק לאחר
16 שבא יתרו והתגייר. ביאת יתרו היתה הכנה למתן
17 תורה.
- 18 לכן קוראת לו התורה כאן בשם "יתרו" (וגם כל
19 הפרשה נקראת על שמו, ולא "שבת מתן תורה", אפילו
20 לא בשם נוסף, כדוגמת שבת שירה ודוגמאות נוספות),
21 כי בשם יתרו "נמצאת" הכוונה של מתן תורה:
- 22 השם "יתרו" כולל את שני השמות, גם את השם
23 יתר על-שם שיתר פרשה אחת בתורה⁶⁷, ואת ההוספה
24 של "וא"ו" בשמו יתרו, כשהוא הגיע לידי קיום
25 המצוות.
- 26 וכפי שהוסבר קודם לכן, אלה הם שני עניני
27 השלימות "חכמה" ו"מעשה", שנתהוו במתן תורה,
28 וההכנה לכך היתה יצירת⁶⁸ שני עניני השלימות הללו

על-ידי יתרו בעצמו⁶⁹.

יא.

כהן מדין - חכמה ומעשה של "לעומת זה"

- לפי זה מובן גם המשכו של הפסוק "וישמע יתרו)³⁰
31 כהן מדין", שפירושו הוא גם "כהן לעבודה-זרה"⁷⁰.
32 לכאורה, זוהי סתירה לשבחו של יתרו⁷¹?
33 ההסבר לכך:

לתואר "כהן מדין" יש שתי משמעויות: (א) כהן
34 מלשון שר⁷² (ב) כהן – כומר לעבודה-זרה.

שני הפירושים הם, באופן כללי, שני הענינים שהיו
36 אצל יתרו לפני התגיירות: (א) "כהן" מלשון שר -
37 הוא היה נכבד וחשוב אצל אומות העולם, עיקר
38 תפקידו של השר הוא בהנהגת המדינה, ובביצוע
39 פקודת המלך, מעלות המעשה (של מדין). (ב) "כהן"
40 מלשון כומר לעבודה זרה, תואר המסמל גדלות
41 וחשיבות בידיעה והשגה, וכמאמר חז"ל⁷³ (המובא
42 על-ידי רש"י) "שהיה מכיר בכל עבודה-זרה שבעולם".

המשמעות של מכיר בעבודה זרה, ובכלל בענינינו,
44 היא (כמוסבר בזוהר) שלמות בחכמה (של מדין). דבר
45 זה נבע מטעות בהבנה והשגה, בדומה להסברו הרחב
46 של הרמב"ם⁷⁴ על כך שבימי אנוש וכו' חשבו שמפני
47 שהקב"ה ברא כוכבים ומזלות וגלגלים, ונתן להם כח
48 להנהיג את העולם, צריך לשבח ולפאר את הכוכבים
49 והמזלות ולכבדם.

וזוהי משמעות המאמר⁷⁵ שיתרו "היה מכיר בכל
51 עבודה-זרה שבעולם": היתה לו ידיעה והכרה בכל
52 ה"ממוצעים" של כל העולמות. טעותו בהיותו כהן
53 מדין היתה אי הידיעה וההכרה בכך, שאלה אינם
54 מציאות בפני עצמם כלל ושאסור להחשיבם כמציאות
55 עצמאית.

(63) ראה תניא פל"ו. ובכ"מ.
(64) משפטים כד, א.
(65) תנחומא וארא טו. שמו"ר פ"ב, ג.
(66) דבר פרשתנו סז, ב. סח, א. וראה ד"ה ויאמר משה שם. לקו"ש
ח"א ע' 75 ואילך.
(67) מכילתא תנחומא (ד) ופרש"י ר"פ. ובשמו"ר פכ"ז, ח (לפי
הד"א). ובספרי (בהעלותך י, כט) הוא בשם יתרו.
(68) ראה ד"ה ויאמר משה שם, שזה שיתרו הוסיף פ' אחת בתורה
(פ' ואתה תחזה), וקודם מ"ת ה' צ"ל הודאת יתרו דוקא – בכדי שבמ"ת
תהי' גם בחי' התורה שתתגלה לעתיד, ובכדי שבכללות נש"י תהי' בחי'
ראיית המהות במ"ת. ועפ"ז תומתק ביותר שייכות יתרו לבחי' הד', סוד
שבתורה, שוהי תורתו של משיח דלעתיד וגם ראיית המהות דמ"ת,
עיי"ש.
(69) ולהעיר שבפרשתנו (פרש"י יח, יג) מדובר גם ע"ד מוצאי יחכ"פ

– יום שניתנו לוחות שניות (משנה תענית כו, ב) ובפרש"י שם), ולאחר
זה הוסיף יתרו פ' אחת בתורה (ראה לעיל בפנים שהוספה בתורה באה
בלוחות שניות). ובסיום הסדרה נאמר (כ, כא) "מזבח אדמה תעשה לי
וזבחת עליו את עלותיך גו'" – שהוא התכלית דמצות בנין ביהמ"ק
(רמב"ם ריש הל' ביהמ"ח), וע"י הקרבת הקרבנות כו' נעשה השראת
השכינה (ראה לקו"ש ח"א ע' 125 ואילך).
(70) מכילתא כאן. שמו"ר פ"א, לב.
(71) ראה עד"ז קושיית אוה"ח כאן. אבל ראה פ"ה הא' בפ"י ונתן כאן.
(72) מכילתא כאן. תנחומא שמות יא. פרש"י ויגש מז, כב. שמות ב,
טז. וראה ת"א ותי"א כאן.
(73) מכילתא יח, יא. זהר שם סט, א.
(74) הל' ע"ז בתחילתן.
(75) ראה בכ"ז לקו"ש ח"א ע' 74 ואילך.

ועל כך מסביר רש"י: "קריעת ים-סוף ומלחמת
 עמלק": קריעת ים-סוף, שנתהווה על-ידי "ויסעו"⁸¹ –
 "מעשה"; ומלחמת עמלק – שנגרמה על-ידי פגם
 ב"חכמה", כאשר שאלו "היש ה' בקרבנו אם אין"⁸²,
 והנצחון נתהווה על-ידי "נושאים עיניהם למעלה"⁸³ –
 חכמה⁸⁴. בשני ענינים אלה שמע יתרו שדרושה הכנה,
 דרושה עבודה של יציאה מהגבלות⁸⁵.

קריעת ים סוף: ידוע, שענינה של קריעת ים-סוף,
 הפיכת ים ליבשה, הוא ביטול ההגבלות והמחיצות
 שבין ההסתר וההעלם (ים) לבין הגילוי (יבשה), כפי
 שמוסבר בהרחבה במקומות אחרים⁸⁶ – ובכך
 התבטאה ההכנה למתן תורה, שענינה הוא "תחתונים
 יעלו לעליונים..."

מלחמת עמלק: קליפת (=טומאת) עמלק מבטאת
 קרירות ואדישות, "אשר קרך בדרך"⁸⁷. ה"קרירות"
 מתנגדת בעיקר לעבודה ש"למעלה מטעם ודעת"
 (עבודה שמעבר לשיקולים שכליים). בדקותם של
 הענינים מסכים עמלק עם ההכרח בעבודת הקב"ה, אך
 הוא איננו מאפשר יציאה מהגבלות, עבודה שלמעלה
 מטעם ודעת⁸⁸. וזהו תוכנה הפנימי של מלחמת עמלק:
 שבירת ה"קליפה" של קרירות, אדישות והתנגדות
 לעבודה שלמעלה מן השכל.

השמועה אודות שני ענינים אלו – קריעת ים-סוף
 ומלחמת עמלק – השפיעה על יתרו לבוא – "ובא" –
 לצאת מהגבלותיו, להתרחק מן הכבוד כ"כהן מדין",
 ולבוא למדבר שמם וכו' כדי להתגייר.

זו היתה ההכנה למתן תורה, שאז "ביטל הגזירה
 וכו'" ו"תחתונים יעלו לעליונים".

(משיחות יו"ד שבט וש"פ יתרו תשכ"ד)

הפסוק מדגיש "וישמע יתרו כהן מדין" – שבשני
 הענינים של "חכמה ומעשה" היה יתרו – ב"לעומת
 זה" (בכיוון הטומאה) – בשיא השלימות, ובכל זאת
 הוא שמע ובה והתגייר, והפך את שני עניני השלימות
 הללו לשלימויות של קדושה⁷⁶, כדלהלן: "יתרו" –
 שיתר פרשה אחת בתורה, שלימות בענין החכמה, עד
 לידיעה כי "גדול ה' מכל האלקים" – השלימות
 באחדות הבורא, ההכרה בכך של "כל האלקים", לכל
 ה"ממוצעים". אין שום שלטון וכח עצמי⁷⁷, והם רק
 "כגרון ביד החוצב בו"⁷⁸, ו"יתרו" – קיום המצוות:
 שיא השלימות במעשה.

יב.

מה גרם ליתרו לצאת מהגבלותיו?

מתן תורה הוא (כפי שמוסבר במקומות אחרים
 בהרחבה) ביטול הגזירה, עד ש"תחתונים יעלו
 לעליונים" – הנבראים ייצאו מהגבלותיהם כנבראים,
 ויתעלו לעליונים. לפיכך מובן, שגם אצל יתרו,
 שביאתו היתה הכנה למתן תורה, היתה קיימת עבודה
 זו: הוא עצמו יצא מהגבלותיו.

וזהו הדיוק בלשון רש"י "מה שמועה שמע וכו"
 (ולא בא ונתגייר). הפסוק מדבר על הגורמים שהביאו
 את יתרו לידי כך שהוא יתגייר אחר-כך, ועל כך הוא
 מסביר "את כל אשר עשה אלקים למשה ולישראל
 עמו...". אבל שאלת רש"י היא "מה שמועה שמע
 וכו"⁷⁹: את השמועות שהוזכרו לעיל שמע יתרו
 במדין, והוא יכול היה, להשאיר במדין ולהתגייר שם,
 מה הביא אותו, אפוא, לכך שהוא יבוא, שהוא יצא
 מהגבלותיו, עד לידי כך שהוא יבוא למדבר שמם,
 למקום תורה⁸⁰?

(76) להעיר גם מאוה"ח כאן.

(77) וזה הכריח יתרו ממה ש"ברבר אשר ודו עליהם": באם איבוד מצרים ה' ע"י אופן אחר, ה' מקום לטעות ולומר שגם לכוחות הטבע ישנו כח ושליטה אלא שהו' גדול מהם ושליט עליהם. אבל מזה שנאבדו בכח זה עצמו שיומו לאבד את ישראל – לא שאיבודם ה' ע"י איבוד ושבירת בכח שלהם, כ"א אדרבה, כח זה עצמו גרם איבודם – מוכרח שכל ענינו של הכח הוא רק כפי רצונו ית' (וראה ד"ה כי תראה חמור תש"ד ס"ד). וע"ד מ"ש בתוי"א (מא, ד) בפירושו הכתוב כי גדול הו' ודונונו מכל האלקים (ובחצו"ג שם מביא גם הפסוק עתה ידעתי שאמר יתרו) "ימוש על כולם להיות היש בטל... שכולם יש להם ציור ותמונה מבחי' חפץ ורצון הו'...", והיינו שציור הנבראים עצמם (לא רק נס שהו"ע שידוד הטבע) הוא מרצון הו'. וראה כלי יקר כאן ד"ה את כל אשר עשה.

(78) ראה בארוכה ד"ה מים רבים תשי"ז ובהסמך שם (סה"מ מלוקט ח"א ע' נא ואילך).
 (79) ומוכרת הוא גם מזה שרש"י בומר הגירסא שבמכילתא "ובא" ולא ככובחים "ובא ונתגייר" ולא כבירושלמי "מה שמועה שמע" (ותו לא). ועפ"ז מתורגם בדרך הפשט דפרש"י.

(80) ראה מכילתא ופרש"י עה"פ יח, ה.

(81) בשלח יד, טו.

(82) שם יז, ז.

(83) ראה ר"ה כח, א (במשנה).

(84) להעיר שקרי"ס – כסיפא דכל דרגין מלכות (מעשה), עמלק – ראשית גוים – מליקה (תו"א פה, א ואילך).

(85) עפ"ז למ"ד (במכילתא כו') "מת שמע וכו" צ"ל דס"ל דמאופן נתינת התורה בפועל ידע הענין דיציאה מהגבלות.

(86) ראה תו"א ולקו"ת (כמסומן במפתח ערך קרי"ס). וראה שער האמונה פנ"ד. המשך והחרים תרל"א ע' ה.

(87) תצא כה, יח. וכדו"ל (תנחומא שם ט. ובפרש"י) ל' קור כו'. הקרה מפני אחרים. וראה ד"ה וחי' כאשר ירים תר"פ אות ג' ואילך. ד"ה זכור וד"ה וחי' כאשר ירים תרצ"ד (סה"מ קונטרסים ח"ב ע' 570 ואילך). לקו"ש ח"א [המתורגם] ע' 189 ואילך. ובכ"מ.

(88) ובפרט שמצד קרירות דעמלק ה' יכול לטעון שמספיק יציאתו מהגבלותיו בזה שפירש עצמו מע"ז בהיותו במדין, שאז נידוהו מאצלם (תנחומא שמות יא. שמו"ר פ"א, לב. פרש"י שמות שם).

שלנגד מדת⁵ הגבורה.
יעקב הוא מדת התפארת⁶, לכן נכנסה עמו גן עדן
שמבחי' תפארת.

כי כמו שביום שלישי, שלנגד מדת התפארת נבראו אז
כל האילנות, עץ פרי עשה פרי למינו, כמו שכתוב⁷ תדשא
הארץ כו' עץ פרי עשה פרי כו', וכתוב⁸ ותוצא הארץ כו'
ועץ עשה פרי כו', וכתוב מתחלה מהקוות המים יקוו
המים אל מקום אחד⁹ שהי' ביום ג', (כי הקוות המים שייך
לצמיחת האילנות והפירות, כיו¹⁰ מים מצמיחים כל מיני
תענוג).

כמו כן גן עדן בפרט, שהוא גן שנטע בו ה' כל עץ נחמד
למראה כו' ועץ החיים כו'¹¹, ועשה ה' בו נהר להשקותו
כמו שכתוב¹² ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן, שהוא על
דרך הקוות המים ביום ג', הוא שייך למדת התפארת, וזהו
העץ חיים שבהן, העץ חיים הוא¹³ תפארת.

ג"ן עד"ן¹⁴ עם ה' אותיותיו הוא מספר יעקב"ב.
וזהו מה שכשנכנס יעקב אצלו נכנסה עמו גן עדן.
לקוטי לוי יצחק, הערות לזהור שמות-דברים עמוד ריט

ערוך מאתמול, הרי לא פירש איזה יום הי' שנדע איזו אתמול, ולא בא
לסתום אלא לפרש, על כן דרש מאתמול יום שנוכל לומר בו אתמול
היינו יום ב' ליום ראשון ולא שלשום שלא הי' לפניו יום אחר. (תפתה,
גיהנם דכתיב בההוא קרא מדורתה אש ועצים הרבה (רש"י עירובין
יט.) ועיין עירובין שם שכל המפתה ביצרו נופל שם) עכ"ל.

(5) ראה לקוטי תורה פרשת אמור ל, ד. תורת חיים בראשית ח, ד.
(6) ראה לקוטי תורה פרשת ואתחנן ה, ב ואילך. תורה אור פרשת נח
יא, א.

(7) בראשית א, יא.

(8) שם פסוק יב.

(9) שם פסוק ט.

(10) ראה תניא פרק א'.

(11) שם פרק ב, פסוק ט.

(12) שם פסוק י.

(13) ראה תורת חיים פרשת נח מו, ב בסופו.

(14) ג"ן (בחי' 53) + עד"ן (124) + 5 אותיות = 182, כמנין יעקב.

בראשית כז, כז - ויגש וישק לו וירח את ריח בגדיו
ויברכהו ויאמר ראה ריח בני כריח! שדה אשר ברכו
ה'

דלו

ביאור המדרש (ב"ר פס"ה, כב) בשעה שנכנס יעקב
נכנסה עמו גן עדן (בחי' תפארת), ובשעה שנכנס עשו
נכנסה עמו גיהנם (בחי' גבורה) וכו'

וירח את בגדיו, א"ר יוחנן אין לך דבר שריחו קשה
מן השטף הזה של עזים ואת אמרת וירח את ריח בגדיו
ויברכהו, אלא בשעה שנכנס אבינו יעקב אצל אביו נכנסה
עמו גן עדן, הדא הוא דא"ל ראה ריח בני כריח שדה,
ובשעה שנכנס עשו אצל אביו נכנסה עמו גיהנם. המד"א
(משלי יא, ב) בא זדון ויבא קלון.

בראשית רבה פרשה סה, כב

נכנסה עמו גיהנם, כדיליף לקמן פרשה סז, ב
מהכתוב מי אפא הצד ציד. ופה יליף מן בא זדון ויבוא
קלון, ודריש קלון מלשון קלי ושריפה.

יפה תואר

עשו נקרא אדמוני², הוא מבחי' פסולת³ הגבורה, לכן
נכנסה גיהנם שממדת הגבורה, כי גיהנם⁴ נברא ביום שני

(1) ראה לקמן סימן רלט, ביאור הטעם דיצחק בירך את יעקב י"א
ברכות.

(2) בראשית כה, ל.

(3) דיצחק הוא בחי' גבורה דקדושה, ועשו הוא מבחי' פסולת הגבורה.
ראה לעיל סימן קפז הערה 7. קיג. ככ. לקמן סימן רמ.

(4) (בראשית רבה פרשה ד, ו) למה אין כתיב בשני כי טוב, ר' יוחנן
תני לה בשם ר' יוסי ב"ר חלפתא שבו נבראת גיהנם שנא' (ישעי' ל,
ג) "כי ערוך מאתמול תפתה", יום שיש בו אתמול ואין בו שלשום:
[ופירושו מהר"ד, וז"ל: כי ערוך מאתמול תפתה, ואמר שהגיהנם]

המשך ביאור למסכת גיטין ליום ראשון עמ' ב

8 שאולי עד כאן לא קאמר רבי מאיר שאדם מקנה דבר שלא בא
לעולם אלא כגון שמקנה לו פירות דקל שעדיין לא צמחו, דעבידי
דאתו - שעומדים פירות אלו לבוא לעולם וסופם לצמות, אבל
הבא - כאן במוכר קנס עבדו, מי וימר דמיננה - מי יאמר שאכן
יגנה העבד, ואם תמצא לומר דמיננה - ואפילו יאירע כן שיגנה,
ממאי - מהיכן יש לנו לבטוח דמשלם בעל השור,

1 הגמרא מביאה ספק על מכירת זכות הקנס: איפעיא להו, עבד
2 שמכרו רבו לאחר לקנס בלבד, שאם יגחנו שור יהא הקנס לקונה,
3 האם הוא מכור ואם יגחנו שור יהא הקנס לקונה, או אינו מכור
4 משום שאין אדם מוכר דבר שלא בא לעולם, ולא יקבל את הקנס
5 אלא יהא לאדון. תיבעי - יש להסתפק כן לרבי מאיר, תיבעי - וכן
6 יש להסתפק כן לרבינן, שנחלקו אם אדם מקנה דבר שלא בא
7 לעולם. תיבעי לרבי מאיר שסובר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם,

מתוך הספר ילקוט גאולה ומשיח – פרשת יתרו

יט, ג – לא תגע בו יד כי סקול יסקל או ירה יירה אם בהמה אם איש לא יחיה במשוך היובל המה יעלו בהר

א. מ"ש במדרש דמאלו של יצחק נעשו ב' שופרות מקרן השמאלי שופר דמתן תורה ומהימיני שופר גדול דלעתיד לבוא, היינו כי השופר ממשיך הקול שהוא ת"ת בדבור שהוא מלכות ועכשיו מקבלת מז"א הנק' שמאל ולעתיד לבוא תקבל מא"א זהו שופר גדול כו' שמבחי' ימין ועז"נ נאום ה' לאדוני שב לימיני כו' וזהו ענין ועתה יגדל נא כח אד', שיהי' בחי' שב לימיני כו', וזהו ועתה כי אף שעיקר הארה זו לעתיד לבוא היינו בקביעות אבל להוראת שעה נמשך גם עתה כמ"ש הרמ"ז בסה"מ שם בפ"י בימי שלמה קיימא סיהרא באשלמותא, עוד פי' הרמ"ז שם נאום הוא בחי' אמן שהוא חיבור הוי' אד', הדום לרגליך כי עכשיו רגלי' יורדות משא"כ לעתיד לבוא, ובחי' אמן הנ"ל יש לפרש ע"ד אמן יהא שמ"י רבא מברך כו', זח"ב תרומה קס"ב ע"ב.

תהלים – יהל אור עמוד תכו

כ, ט – ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך

ב. ששת ימים תעבוד יש לפרשו על עסק התורה ועבודה דוקא כמו בין עובד אלקים לאשר לא עבדו, בין שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה פעמים ואחד, ועי"ז ויום השביעי שבת כו', כי אורייתא סתים וגליא, וכן ישראל סתים וגליא וכנודע מענין תלת דרגין והתורה מחברת ישראל עם הקב"ה ועי"י גליא ההתקשרות מבחי' גליא כו', אבל עי"י סתים כו', גם ב' בחי' אלו בכלל נק' אירוסין ונשואין שמ"ת שהי' גילוי גליא שבתורה נק' אירוסין, ולעתיד לבוא שיהי' גילוי פנימיות התורה נק'

נשואין, מ"מ עד"ז יובן ההפרש בין חול לשבת שהריעו לה' כל הארץ ר"ת הלכה זהו בחול, והשתחוו לה' בהדרת קודש ר"ת קבלה זהו בחי' שבת.

אור התורה פרשת יתרו עמוד תתקנו

כ, יב – כבד את אביך ואת אמך למען יאריכון ימיך על האדמה אשר ה' אלקיך נותן לך

ג. ליישב למה לא נאמר בדברות הראשונות רק למען יאריכון ימיך ובדברות ב' נאמר גם למען ייטב לך, ותו בדברות הראשונות לא נכתב אות ט' כלל ובדברות האחרונות יש ב' טתי"ן.

ואמרתי ליישב עפ"י נגלה וכבר כתבתי בספרי במס' חולין באריכות קצת וכאן אכתוב בקיצור. דיש פלוגתא לתנא דמתניתין ריש מס' פאה [פ"א מ"ב] גבי כיבוד או"א יש לו שכר בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא מדכתיב למען יאריכון ימיך ולמען ייטב לך אבל ר"י [חולין דף קמ"ב ע"א] מעשה חזא שזה קיים מצות כיבוד ומת מיד לכך דרש שכר מצות בהאי עלמא ליכא ושניהן למען יאריכון ימיך ולמען ייטב לך קאי לעולם הבא שכולו ארוך וכולו טובה והאמת הוא כדברי ר"י דהא מעשה חזא וידוע מדברי הזוהר פ' תרומה שאות ט' נותנת חיים לעולם הזה ולכן לזו שנבנית תחת אות ט' אין מתים שם וע"ש דף קנ"ב.

לכך לא נכתב בדברות הראשונות אות ט' ונאמר רק למען יאריכון ימיך לחוד להורות דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא ואריכות ימים יהי' לו לעולם הבא וממילא מוכח שגם השכר למען ייטב לך הנאמר באחרונות קאי לעולם הבא שכולו טוב וכולו ארוך.

מעשה רוקח

אגרות קודש

ב"ה, י"ח שבט, תשט"ו
ברוקלין.

שלום וברכה!

לפלא קצת שמאז נסעו מכאן לא הגיעו ממנו כל מכתבים, ולכן נעם לי בכפלים לקבל ידיעה אודותו בכלל ועי"ד אשר הווי"ח אי"א נוי"נ כו' מוה"ר... יש לו משרה בהעסק שלו, וכמבואר בכ"מ בדרז"ל אשר טוב האמיתי הוא טוב לשמים וטוב לבריות, ובפרט עי"פ דברי רבנו הזקן ופתגמו הידוע אשר "ואהבת לרעך כמוך הוא כלי לואהבת את ה' אלקיך" (וקצת ביאור בזה יש להבין ממה שכתוב בתניא פרק ל"ב), והשי"ת יצליחו בפרנסה גשמיית ובפרט בפרנסה רוחניית, ויוסיף בשתי העבודות הנ"ל בין אדם למקום ובין אדם לחבירו גם יחד.

בברכת הצלחה.

♦ יום ראשון י"ד שבט ♦

יה (א) וַיִּשְׁמַע יְתָרוֹ כְּהֵן מִדִּין חֲתָן מֹשֶׁה אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה אֱלֹהִים לְמֹשֶׁה וּלְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ בְּיַהֲרֹצְאָה אֶת־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם:

כ"ט◀ וַיִּשְׁמַע יְתָרוֹ • מה שמועה שמע ובא? קריעת ים-סוף ומלחמת עמלק (ובחים קטו). יתרו • שבע שמות נקראו לו: רעואל, יתר, חכר, חובב, קיני, פוטיאל (מכילתא). יתר, על שם שיתר פרשה אחת בתורה: "ואתה תחזה". יתרו, לכשנתגיר וקיים המצות, הסיפו לו אות אחת על שמו. חובב, שחבב את התורה, וחובב הוא יתרו, שנאמר: (שופטים ה) "מבני חבב חתן משה". ויש אומרים: רעואל אביו של יתרו היה, ומהו אומר (לעיל ב) "ותבאנה אל רעואל אביהן"? שהתינוקות קורין לאבי אביהן: אבא. ב'ספרי'. חתן משה • (מכילתא) כאן היה יתרו מתפבד במשה: אני חותן המלך, ולשעבר היה משה תולה הגדלה בחמיו, שנאמר: "וישב אל יתר חתנו". למשה ולישראל • שקול משה כנגד כל ישראל. את כל אשר עשה • להם בירידת המן, ובבאר ובעמלק. פי הוציא ה' וגו' • זו גדולה על כלם (מכילתא).

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך טז עמ' 201)

מה שמועה שמע ובא (רש"י יח, א) שאלתו אינה מה גרם ליתרו להתגיר, שהרי הדבר מפרש בפתוב – הוא שמע "את כל אשר עשה אלקים למשה ולישראל". שאלתו היא, מה גרם לו לבוא. היינו מדוע לא נשאר במדן והתגיר שם. לכן העדיף את לשון המכילתא, "ובא", על לשון הגמרא (ובחים קטו, א): "ובא ונתגיר".

(ב) וַיִּקַּח יְתָרוֹ חֲתָן מֹשֶׁה אֶת־צִפּוֹרָה אִשְׁתּוֹ מֹשֶׁה בַּדְּבַר יְתָרוֹ חֲמוּהֵי דְמֹשֶׁה יֵת צִפּוֹרָה אִתָּה אַחַר שְׁלוּחֵיהֶּ:

כ"י◀ אחר שלוחיה • כשאמר לו הקדוש-ברוך-הוא במדן: "לך שב מצרים... ויקח משה את אשתו ואת בניו וגו'", ויצא אהרן לקראתו "ויפגשוהו בהר האלהים", אמר לו: 'מי הם הללו?' אמר לו: 'זו היא אשתי שנשאתי במדן, ואלו בני'. אמר לו: 'להיכן אתה מוליכן?' אמר לו: 'למצרים'. אמר לו: 'על הראשונים אנו מצטערים, ואתה בא להוסיף עליהם?' אמר לה: 'לכי לבית אביך. נטלה שני בניה והלכה לה.'

(ג) וְאֵת שְׁנֵי בָנֶיהָ אֲשֶׁר שָׁם הָאֶחָד גִּרְשָׁם כִּי אָמַר גִּרְ הָיִיתִי בְּאֶרֶץ נֹכְרִיהָ:

ג' וְאֵת שְׁנֵי בָנֶיהָ דִּי שָׁם חַד גִּרְשָׁם אַרְי אָמַר דִּיר הָיִיתִי בְּאַרְעָא נֹכְרָאָה:

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(א) וַיִּשְׁמַע יְתָרוֹ. שבע שמות היו לו, יתרו, יתר, חכר, חובב, קיני, פוטיאל, רעואל (תחומא ישן שמות א). ויש אומרים רעואל אביו של יתרו היה, והא דכתיב (לעיל ב יח) ותבאנה אל רעואל אביהן, דרך תינוקות הוא שקורין לאבי אביהן אבא (ספרי בהעלותך עח). וקשיא למאן דאמר רעואל הוא יתרו, אי סבירא ליה נמי דחובב הוא יתרו כמו שפירש רש"י חובב על שהיבב

התורה, אם פן מאי דכתיב (במדבר י כט) ויאמר משה לחובב בן רעואל. ויש לומר דלמאן דאמר חובב הוא יתרו [אמרין שרעואל אביו של יתרו], ומה תלמוד לומר ותבאנה אל רעואל וגו' שהתינוקות וגו', ושני שמות נקראו לו, יתר על שיתר פרשה אחת בתורה, חובב על שהיבב התורה וכו'. ומכל-מקום קשיא דליכא שבע שמות בדפירש רש"י. ועוד קשיא דידיה

אדידיה, דהא כתיב דשבועה שמות נקראו לו. ועוד דלמאן דאמר רעואל זה יתרו צריך לומר דחובב לא זה יתרו. ועוד כתיב דחובב זה יתרו, דכתיב (שופטים ד א) ומבני חבב חתן משה. ועוד קשיא, דיכי מצוי למימר דנקרא חובב וקיני, והא כתיב (שם) וחכר הקיני נפרד מקיני וגו', אם כן משמע דחכר הקיני בנו של יתרו חתן משה. וצריך עיון: תורה ב

(ד) וְשֵׁם הָאֶחָד אֱלִיעֶזֶר בֶּן־אֱלֹהֵי אָבִי בְּעֶזְרִי וַיְצַלֵּנִי
 מִכַּסְעֵי וְשׂוֹכְנֵי מַחֲרָב דָּפְרָעָה:
 מַחֲרָב פְּרָעָה:

כ"ט • וַיְצַלֵּנִי מִחֲרָב פְּרָעָה • כְּשִׁגְלוֹ דָתָן וְאַבִּירָם עַל דְּבַר הַמְצָרִי וּבִקְשׁ לְהַרְגֵּ אֶת מֹשֶׁה, נַעֲשֶׂה צְוֹארוֹ
 כְּעִמּוּד שֶׁל שִׁישׁ. (מכילתא) •

(ה) וַיָּבֵא יְתָרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ אֶל־מֹשֶׁה
 אֶל־הַמִּדְבָּר אֲשֶׁר־הוּא חֲנֹה שֵׁם הַר הָאֱלֹהִים:

כ"ט • אֶל הַמִּדְבָּר • אִף אֲנִי יוֹדְעִים שֶׁבַּמִּדְבָּר הָיָה, אֲלֵא בְשִׁבְחוֹ שֶׁל יְתָרוֹ דְּבַר הַכְּתוּב, שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב בְּכַבּוּדוֹ
 שֶׁל עוֹלָם וַיִּגְדְּבוּ לְבוֹ לְצֵאת אֶל הַמִּדְבָּר, מְקוּם תְּהוֹ, לְשִׁמְעַ דְּבַרֵּי תוֹרָה.

(ו) וַיֹּאמֶר אֶל־מֹשֶׁה אֲנִי חֹתְנְךָ יְתָרוֹ בָּא אֵלָיךָ
 וְאִשְׁתְּךָ וּשְׁנֵי בָנֶיהָ עִמָּה:

כ"ט • וַיֹּאמֶר אֶל מֹשֶׁה • עַל־יְדֵי שְׁלִיחַ. אֲנִי חֹתְנְךָ יְתָרוֹ וְגו' • אִם אֵין אִתָּה יוֹצֵא בְּגִינִי, צֵא בְּגִין אִשְׁתְּךָ.
 וְאִם אֵין אִתָּה יוֹצֵא בְּגִין אִשְׁתְּךָ, צֵא בְּגִין שְׁנֵי בָנֶיהָ. (מכילתא) •

(ז) וַיֵּצֵא מֹשֶׁה לְקִרְיַת חֲתָנוֹ וַיִּשְׁתַּחֲוֶה וַיִּשְׁקָלוּ
 וַיִּשְׁאֲלוּ אִישׁ־לְרֵעֵהוּ לְשָׁלוֹם וַיָּבֵאוּ הָאֱהָלָה:

כ"ט • וַיֵּצֵא מֹשֶׁה • כְּבוֹד גְּדוֹל נִתְכַפַּד יְתָרוֹ בְּאוֹתָהּ שַׁעָה, כִּינּוֹן שֶׁיֵּצֵא מֹשֶׁה, יֵצֵא אֶהְרֵן, נָדָב וְאַבְיָהוּא. וּמִי
 הוּא שְׂרָאָה אֶת אֱלֹו יוֹצֵאֵינִי, וְלֹא יֵצֵא? • וַיִּשְׁתַּחֲוֶה וַיִּשְׁקָלוּ לוֹ • אֵינִי יוֹדֵעַ מִי הַשְׁתַּחֲוָה לְמִי. כִּשְׁהוּא אוֹמֵר:
 "אִישׁ לְרֵעֵהוּ", מִי הַקְּרוֹי אִישׁ? זֶה מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָאִישׁ מֹשֶׁה" (מכילתא) •

(ח) וַיִּסְפַּר מֹשֶׁה לְחֲתָנוֹ אֵת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה
 לְפָרְעָה וּלְמִצְרַיִם עַל אוֹדֵת יִשְׂרָאֵל אֵת כָּל־
 הַתְּלָאָה אֲשֶׁר מִצַּאתֶם בְּדֶרֶךְ וַיְצַלֵּם יְהוָה:

כ"ט • וַיִּסְפַּר מֹשֶׁה לְחֲתָנוֹ • לְמִשְׁפַּחָה אֶת לְבוֹ לְקַרְבוֹ לְתוֹרָה. (מכילתא) • אֵת כָּל הַתְּלָאָה • שֶׁעַל הַיָּם וְשֶׁל עַמְלֵק
 (מכילתא) • הַתְּלָאָה • לְמַד אֶל־פִּי מִן הַיָּסוּד שֶׁל תְּבַח, וְהַתִּי"ו הוּא תְּקוּנָה וַיִּסּוּד הַנוֹפֵל מִמֶּנּוּ לְפָרְקִים, וְכֵן:
 תְּרוּמָה, תְּנוּפָה, תְּקוּמָה, תְּנוּאָה •

(ט) וַיַּחֲדֵי יְתָרוֹ עַל כָּל־הַטּוֹבָה אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוָה
 לְיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הִצִּילוֹ מִיַּד מִצְרַיִם:

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

(ז) וַיִּשְׁתַּחֲוֶה. אֵינִי יוֹדֵעַ מִי הַשְׁתַּחֲוָה לְמִי, כִּשְׁהוּא אוֹמֵר אִישׁ לְרֵעֵהוּ מִי הוּא הַקְּרוֹי אִישׁ, זֶה מֹשֶׁה שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לג א) אִישׁ הָאֱלֹהִים. וְקִשָּׁה דְּהָא יְתָרוֹ נְמִי קְרוֹי אִישׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (לעיל ב כא) וַיֹּאמֶר
 מֹשֶׁה לְשִׁבְתָּ אֶת הָאִישׁ וְגו'. וַיֵּשׁ לְוֹמֵר דְּנִין אִישׁ מֵאִישׁ וְאֵין דְּנִין אִישׁ מִהָאִישׁ. עוֹד יֵשׁ לְוֹמֵר, שֶׁמֹּשֶׁה נִקְרָא אִישׁ סְמוּךְ לְשִׁמּוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יב א) וְהָאִישׁ מֹשֶׁה, מֵה שְׂאִין בֶּן בִּיתָרוֹ. וְעוֹד
 יֵשׁ לְוֹמֵר דְּהָךְ דְּרָשָׁא אֲתֵינָא כְּמֵאן דְּאָמַר אָבִיו שֶׁל יְתָרוֹ הָיָה רְעוּאֵל, וְהָא דְּכַתִּיב (לעיל ב כא) וַיִּתֵּן (לו) אֵת צִפְרָה בַתוֹ לְמֹשֶׁה, בַּת בְּנוֹ קָאָמַר, דְּבָנֵי בָנִים הָרִי הֵן כְּבָנִים (בבמות סב: טורה ח

כ"ט • וַיִּתְּנֵהוּ יְתָרוֹ • וַיִּשְׁמַח יְתָרוֹ, זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ. (סנהדרין צד) וּמִדְרַשׁ אֲנָדָה: 'נַעֲשֶׂה בְּשָׂרוֹ חֲדוּדִין חֲדוּדִין, מִצָּר עַל אֲבוֹד מִצְרַיִם, הֵינּוּ דְאִמְרֵי אֵינְשֵׁי: "גִּיּוּרָא עַד עֲשָׂרָה דְרֵי לֹא תִבְנִי אֲרַמְאָה בְּאַפִּיָּה". עַל כָּל-הַטּוֹבָה • טוֹבַת הַפֶּן, וְהַבָּאָר וְהַתּוֹרָה. וְעַל פֶּלֶן 'אֲשֶׁר הִצִּילוּ מִיַּד מִצְרַיִם. עַד עֲכָשׁוּ לֹא הִיָּה עֶבֶד יְכוּל לְכַרֵּחַ מִמִּצְרַיִם, שְׁהִיָּתָה הָאָרֶץ מְסֻגְרָת, וְאֵלּוּ יִצְאוּ שְׂשִׁים רְבוּאָ (מכילתא).

(י) וַיֹּאמֶר יְתָרוֹ בְּרוּךְ יְהוָה אֲשֶׁר הִצִּיל אֶתְכֶם מִיַּד מִצְרַיִם וּמִיַּד פְּרַעֲהַ אֲשֶׁר הִצִּיל אֶת-הָעָם מִתַּחַת יַד-מִצְרַיִם:

כ"ט • אֲשֶׁר הִצִּיל אֶתְכֶם מִיַּד מִצְרַיִם • אִמָּה קָשָׁה. וּמִיַּד פְּרַעֲהַ • מְלֶךְ קָשָׁה. מִתַּחַת יַד מִצְרַיִם • כְּתַרְגוּמוֹ: לְשׁוֹן רְדוּי וּמְרוּת, הִגִּד שְׁהִיו מְכַבְּדִים עֲלֵיהֶם, הִיא הַעֲבוּדָה.

(יא) עֲתָה יִדְעָתִי כִּי-גָדוֹל יְהוָה מִכָּל-הָאֱלֹהִים כִּי בִדְבַר אֲשֶׁר זָדוּ עֲלֵיהֶם:

כ"ט • עֲתָה יִדְעָתִי • מִכִּירוֹ הִיָּתִי לְשַׁעֲבַר, וְעֲכָשׁוּ בִיּוֹתֵר (מכילתא). מִכָּל הָאֱלֹהִים • מְלַמֵּד שְׁהִיָּה מְכִיר בְּכָל עֲבוּדַת אֱלִילִים שְׂבַעוּלָם, שְׁלֹא הֵנִיחַ עֲבוּדַת אֱלִילִים שְׁלֹא עֲבָדָה (מכילתא). כִּי בִדְבַר אֲשֶׁר זָדוּ עֲלֵיהֶם • כְּתַרְגוּמוֹ: בְּמֵיִם דְּמוּ לְאֲבָדָם, וְהֵם נֶאֱבָדוּ בְּמֵיִם. אֲשֶׁר זָדוּ • אֲשֶׁר הִרְשִׁיעוּ. וְרַבּוּתֵינוּ דְרִשׁוּהוּ (סוטה יא) לְשׁוֹן (בראשית כח) "וַיִּזְדַּר יַעֲקֹב נֹזֵיד": בְּקִדְרָה אֲשֶׁר בְּשָׁלוֹ, בְּהַ תִּבְשְׁלוּ.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ 'לקוטי שיחות' כרך ד, עמוד 1271 ואל"ך - מותך 'לקראת שבת')

ה'יתרו' שבכל אָחַד

בתחילת פרשתנו הובאו דברי יתרו "עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלקים" (יח, יא), ואיתא בזוהר הקדוש (ריש פרשתנו סז, א) שרק אחרי שהודה יתרו ואמר "גדול ה' מכל האלקים" הנה יכול להיות ענין מתן-תורה. כי יתרו הוא "סטרא-אחרא דאיהו סטר שמאלא", והינו בחינת הקלפות שאינן צד הקדושה, ועל-ידי שגם הוא הודה בגדולת ה' - הנה שיף שימתן הקב"ה את התורה.

ועל-פי-זה יש לבאר הטעם לקריאת סדרה זו על שם יתרו, דלכאורה מפיון שמדבר בה על מתן-תורה היו צריכים לקרוא בשם הקשור למתן-תורה?

אלא שבזה הורה לנו בדרך קבלת התורה:

כמו שמתן-תורה היתה רק אחרי שגם יתרו הודה על קיום הקב"ה, כמו-כן אם רוצים לזכות לקבל את התורה ולהבינה כראוי, אין די בזה שהנשמה הקדושה שבטבעה רוצה לקיים רצון הקב"ה יש לה רצון לקבל את התורה, אלא על האדם לפעל בעצמו שגם גופו שמצד-עצמו נמשך ורוצה ב'מוזרות' - דברים גשמיים וחמריים, גם הוא יודה ויסקים שצריך לקיים את רצון הקב"ה, וללמד את התורה ולהבינה כראוי.

ורק אחרי שגם גופו הגשמי, ה'יתרו' שבכל אָחַד, 'מוזר' ורוצה לקיים את רצון הקב"ה, אזי הוא פלי לקבלת התורה, ויוכל להבינה כראוי ולהצליח בזה.

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

(ט) וַיִּתְּנֵהוּ פִּירַשׁ רִשִׁי נַעֲשֶׂה בְּשָׂרוֹ חֲדוּדִין חֲדוּדִין וְכוּ'. וַאֲמַר רַבִּינוּ תָּם דְּמִצָּא סִמְךָ לְדַבְרֵי כְּפִירוּשׁ רִשִׁי, וְלִשְׁשׁוֹן עֶבֶד מִצְרִי וְשָׁמוֹ יִרְחַע, וַיִּתֵּן שִׁשְׁן אֶת בְּתוּ לִירְחַע עֶבֶדוֹ לְאִשָּׁה (דברי הימים א' ב לז-לח). חָשִׁיב שֶׁלֹּשׁ עֲשָׂרָה מִירְחַע עֶבֶד שִׁשְׁן עַד אֲלִישַׁמְעַע (שם פסוק מא), וְדָרִישׁ בְּפִסְקִיתָא זֶה יִשְׁמַעְאֵל בֶּן בְּתוּיָה בֶּן אֲלִישַׁמְעַע שְׁהָיָה מִן הַנְּתִינִים, מִכָּאֵן לְגַר שְׁחֹזֵר לְסוּרוֹ עַד עֲשָׂרָה דוּרוֹת, שְׁהָיָה שׁוֹפֵךְ דְּמֵיִם וְעוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה אֲרָמִי. וְשֶׁלֹּשָׁה דוּרוֹת לֹא קָא חָשִׁיב, לְפִי שְׁגַר מִצְרִי אֵינּוּ גַר עַד שְׁלֹשָׁה דוּרוֹת, וּמִשָּׁם וְאֵילָךְ תִּמְצָא עֲשָׂרָה דוּרוֹת: תורה י

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ 9' לקו"ש כרך טז עמ' 200 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

טעות עובדי עבודה־זרה הראשונים

עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי־גָדוֹל יְהוָה מִכָּל־הָאֱלֹהִים כִּי בִדְבַר אֲשֶׁר יָדוּ עֲלֵיהֶם:

כי בדבר אשר ידו עליהם – פתגומיו, במים דמו לאבדם, והם נאבדו במים (יה, יא. ובפרש"י) יש לעין מדוע רק נס זה ש"במים דמו לאבדם, והם נאבדו במים" הוא אשר הכריח את יתרו להכיר "כי גדול ה' מכל האלקים"?

וגש לבאר זה על-פי מה שכתב הרמב"ם גריש הלכות עבודה־זרה, דעובדי עבודה־זרה הראשונים לא פפרו במציאות הקב"ה ח"ו, כ"א אמו ש"הקב"ה נתן פח לכוכבים ולמזלות להנהיג העולם פרצונם, ולכן עבדו את הפוכבים והמזלות. אף בודאי גם הם הודו שביכלת הקב"ה לשלט ולהתגבר על הכוכבים והמזלות, שהרי הוא זה שנתן להם את הכח להנהיג את העולם.

ועל-פי־זה יש לומר דאם ענש המצריים לא היה על ידי המים כ"א באפן אחר, עדין היה מקום לטעות, שלמים עצמם יש פח ושליטה, אלא שהקב"ה "גבר" על פח המים, וענש את המצריים, היינו שהטבע עצמו מנהג ח"ו בידי הכוכבים ומזלות אלא שהקב"ה יכול לשדד ולשבר את הטבע על ידי פח גדול יותר,

אף מזה שהקב"ה אבדם על ידי אותו דבר שדמו לאבדם, היינו שהשתמש בכח המים גופא) ולא שאבדם על-ידי שבירת פח זה, הוכח והברר לכל, שהקב"ה הוא ה'בעל-הבית' על טבע העולם גופא, ולכחות הטבע אין שום פח ושליטה אלא הם רק 'פגרוץו ביד החוצבי', ורק על-ידי־זה בטלה הטעות דעובדי עבודה־זרה הראשונים. וק"ל.

יב וַיִּקַּח יִתְרוֹ חֵתַּן מֹשֶׁה עֵלְיָהּ וּזְבָחִים לְאֱלֹהִים וַיָּבֵא אֹהֶרֶן וְכָל זַקְנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאכֹל־לֶחֶם עִם־חֵתַּן מֹשֶׁה לְפָנָיו הָאֱלֹהִים:
יב וַיִּקְרֵיב יִתְרוֹ חֲמוּהִי דְמִשֶׁה עֲלֵנּוּ וְנִסְתַּ קִּדְשִׁין קָדָם יי וְאֵתָא אֹהֶרֶן וְכָל סְבִי יִשְׂרָאֵל לְמִיכַל לְחֵמָא עִם חֲמוּהִי דְמִשֶׁה קָדָם יי:

כ"ט◀ עלה • כמשמעה, שהיא בלה כליל. זבחים • שלמים. ויבא אהרן וגו' • ומשה היכן הלה, והלא הוא שיצא לקראתו וגרם לו את כל הכבוד? אלא שהיה עומד ומשמש לפניהם. לפני האלהים • מפאן שהנהנה מסעדה שתלמידי חכמים מסבין בה, כאלו נהנה מזיו השכינה (ברכות כז).

♦ יום שני ט"ו שבט ♦

יג וַיְהִי מִמַּחֲרַת וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה לְשֹׁפֵט אֶת־הָעָם וַיַּעֲמֹד הָעָם עַל־מֹשֶׁה מִן־הַבֶּקֶר עַד־הָעֶרֶב:
יג וַיְהִי מִמַּחֲרַת וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה לְשֹׁפֵט אֶת־הָעָם ית עמא וקם עמא עלוהי דמשה מן צפרא עד רמשא:

כ"ט◀ ויהי ממחרת • מוצאי יום הכפורים היה, כך שנינו ב'ספרי'. ומהו ממחרת? למחרת רדתו מן ההר. ועל-פרקף אי אפשר לומר אלא ממחרת יום הכפורים, שהרי קדם מתן תורה אי-אפשר לומר: "והודעתו את-חקי וגו'" ומשנתנה תורה עד יום הכפורים, לא ישב משה לשפט את העם, שהרי כ"ז בתמוז ירד ושבר את הלוחות, ולמחר עלה בהשפמה ושהה שמנים יום וירד ביום הכפורים. ואין פרשה זו כתובה בסדר, שלא נאמר: "ויהי ממחרת", עד שנה שניה, אף לדברי האומר יתרו קדם מתן תורה בא, שלוחו

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

יג) ויהי ממחרת. פירש רש"י ממחרת יום הכפורים. ממחרת יום ירידתו מן ההר. ועל פרקף אי אפשר אלא ממחרת יום הכפורים, שהרי קודם מתן תורה אי אפשר לומר והודעתו וגו' ומשניתנה תורה עד יום הכפורים לא ישב לשפוט את העם, שהרי בשבעה עשר בתמוז שבר הלוחות ולמחרת עלה בהשפמה ושהה שם (ארבעים) [שמונים] יום וירד ביום הכפורים. ואין פרשה זו כתובה על הסדר, שלא נאמר עד שנה שניה, שהרי נאמר כאן (פסוק כז) וישלח משה את חתנו, ומצינו במסע הדגלים שאמר לו משה (במדבר י כט, לא) נסעים אנחנו, אל נא תעזב אתנו, ואם זו קודם מתן תורה מששלחו וקהל היכן מצינו שחזר. ואם [תאמר] שם לא נאמר יתרו כ"א חובב ובנו של יתרו היה. הוא חובב הוא יתרו, שהרי כתיב (שופטים ד יא) מבני חובב חתן משה, עד

שיעור יומי ליום שני ט"ו שבט ושנים מקרא ואחד תרגום - יח - פרשת יתרו לא

אֶל אֲרָצוֹ לֹא הָיָה אֲלָא עַד שָׁנָה שְׁנִיָּה, שְׁהָרִי נִאָּמַר כָּאֵן: "וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה אֶת־חַתָּנוֹ", וּמִצִּינּוֹ בְּמִסְעֵי הַדְּגָלִים שֶׁאָמַר לוֹ מֹשֶׁה: (במדבר ט) "נוֹסְעִים אֲנַחְנוּ אֶל הַמָּקוֹם וְגו' אֵל נָא תַעֲזֹב אוֹתָנוּ". וְאִם זֶה קוֹדֵם מִתַּן תּוֹרָה, מִשְׁשָׁלְחוֹ וְהַלֵּךְ, הֵיכַן מִצִּינּוֹ שִׁחֲזַר? וְאִם תֹּאמַר: שֵׁם לֹא נִאָּמַר יְתָרוֹ אֲלָא חוֹבָב, וּבְנֵי שֵׁל יְתָרוֹ הֵיחָד? הוּא חוֹבָב הוּא יְתָרוֹ, שְׁהָרִי כְּתִיב: (שופטים ד) "מִבְּנֵי חוֹבָב חוֹתֵן מֹשֶׁה". וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה וְגו' וַיַּעֲמֵד הָעָם • יוֹשֵׁב כְּמִלֵּךְ וְכִלְיָן עוֹמְדִים, וְהַקְּשָׁה הַדְּבָר לִיתְרוֹ שֶׁהִיא מְזֻלָּזֶל בְּכַבּוּדָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְהוֹכִיחוֹ עַל כֵּן, שֶׁנֶּאֱמַר: "מִדּוּעַ אַתָּה יוֹשֵׁב לְבַדְּךָ" וְכִלְיָן נִצְבִים. מִן הַבְּקָר עַד הָעֶרֶב • (שבת ט) אֶפְשָׁר לֹאמַר כֵּן? אֲלָא כֹּל דִּין שְׂדֵן דִּין אָמַת לְאָמַתוֹ אֶפְלוּ שְׁעָה אַחַת, מַעֲלָה עָלָיו הַכְּתוּב כָּאֵלוֹ עוֹסֵק בַּתּוֹרָה כֹּל הַיּוֹם, וְכֵאלוֹ נַעֲשֶׂה שְׂתָף לְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ־הוּא הַמַּעֲשֶׂה בְּרֵאשִׁית שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: "וַיְהִי עֶרֶב וְגו'" (מגילה ט).

~ נקודות משיחות קודש ~ (מהתועדות ט"ו שבט תשמ"ב התועדות תשמ"ב כרך ב עמ' 871)

וַיְהִי מִמְחַרַת וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה לְשִׁפְטֵי אֶת הָעָם (יח, יג)

מוֹצָאֵי יוֹם־הַכַּפּוּרִים הֵיךְ... לְמַחַרַת רָדַתוֹ מִן הַהָר (רש"י)

הַיּוֹם שֶׁלְמַחַרַת יוֹם־הַכַּפּוּרִים מוֹרָה שֶׁבְעוֹבְדוֹת ה' נִדְרָשֶׁת הוֹסְפָה מִתְמַדַּת. גַּם לְאַחַר שֶׁמְשִׁיגִים מִצָּב נַעֲלָה כֹּל־כָּף, כְּמַעֲמָדִים שֶׁל יִשְׂרָאֵל בְּיוֹם־הַכַּפּוּרִים, יֵשׁ מָה לְהוֹסִיף, כְּפִתְגָם כ"ק אֲדַמּוּר מוֹהוֹר־ש"ב עַל יוֹם זֶה - "אִיצְטֵער דָּאָרף מַעַן עָרְשֵׁת תְּשׁוּבָה טָאן" [=רַק עֲכָשׁוּ צָרִיר לְהַתְחִיל לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה].

הוֹרָאָה זֶה יֵשׁ לְלַמֵּד גַּם מִשְׁמָה (וּתְכַנֶּה) שֶׁל כֹּל הַפְּרָשָׁה - יְתָרוֹ, "עַל־שֵׁם שְׂיִתָּר (וְהוֹסִיף) פְּרָשָׁה בַּתּוֹרָה" וְגַם הֵיךְ גַּר שֶׁהַתּוֹסֵף לְיִשְׂרָאֵל כְּקִטְן שְׂנוּלָד, וְגִלְדִיתוֹ בָּאָה לְעוֹלָם מִצִּיאוֹת נוֹסֶפֶת תְּדַשָּׁה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ו עמ' 212)

מוֹצָאֵי יוֹם הַכַּפּוּרִים הֵיךְ . . . לְמַחַרַת רָדַתוֹ מִן הַהָר (רש"י יח, יג) וְקָשָׁה, לְפִי זֶה הֵיחָד הַסְּעוּדָה בְּיוֹם כַּפּוּר. וַיֵּשׁ לֹאמַר, דְּהַנָּה כֹּל עֲנָנִי יוֹם כַּפּוּר הַתְּחִיל רַק כְּאֶשֶׁר הַקִּבְ"ה אָמַר "סְלַחְתִּי כְּדַבְּרֶיךָ", וּמֵאַזְּ הוּא נִקְבַּע "לְמַחֲלֵה וְלְסִלִּיחָה" (רש"י עקב ט, יח). מוֹבֵן אִם כֵּן, שְׂאֵי אֶפְשָׁר שְׂדִינֵי יוֹם כַּפּוּר יְחוּלוּ עַל הַיּוֹם שְׂיִרַד מֹשֶׁה מִן הַהָר (אֵף בְּחֵלֶק הַיּוֹם שֶׁלְאַחַר אֲמִירַת "סְלַחְתִּי"), כְּאֶשֶׁר חִלְקוֹ הִרְאִישׁוֹן (לְפָנַי אֲמִירַת "סְלַחְתִּי") לֹא הֵיךְ יוֹם כַּפּוּר.

יִדְוָא חַתָּן מֹשֶׁה דְמֹשֶׁה יֵת כֹּל דְּהוּא עֶבֶד לְעַמָּא וְאָמַר מָה פְּתִיחָא דִּדִּין דִּי אַתְּ עֶבֶד לְעַמָּא מָה דִּין אַתְּ יְתֵב בְּלַחֲדָךְ וְכֹל עַמָּא קְרִימִין עֲלוּךְ מִן צַפְרָא עַד רַמְשָׂא:

(יח) וַיִּרְא חַתָּן מֹשֶׁה אֶת כָּל־אֲשֶׁר־הוּא עֹשֶׂה לְעָם וַיֹּאמֶר מַה־הַדְּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר אַתָּה עֹשֶׂה לְעָם מִדּוּעַ אַתָּה יוֹשֵׁב לְבַדְּךָ וְכֹל־הָעָם נֹצֵב עֲלֶיךָ מִן־בְּקָר עַד־עֶרֶב:

טו וַאֲמַר מֹשֶׁה לְחַמּוּהִי אֲרִי אַתָּן לְוִתֵּי עַמָּא לְמַתְבַּע אֶלְפִין מִן קָדָם יי:

(טו) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְחַתָּנוֹ כִּי־יָבֵא אֵלַי הָעָם לְדַרְשׁ אֱלֹהִים:

כ"ט • כִּי יָבֵא • כִּי בָא, לְשׁוֹן הוֹנָה. לְדַרְשׁ אֱלֹהִים • כְּתַרְגוּמוֹ: לְמַתְבַּע אֶלְפִין, לְשֵׁאל תְּלַמּוּד מִפִּי הַגְּבוּרָה.

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

הָעָם הֵיךְ קוֹדֵם מִתַּן תּוֹרָה, כִּי גַם רִש"י ז"ל פִּירֵשׁ בְּפִרְשַׁת בְּשַׁלַּח (לעיל טו כה) כִּי בְּמִרָה נִצְטוּוּ עַל הַדִּינִין, וְאִם כֵּן יֵשׁ לֹאמַר שֶׁאֲכִלוּ עִמּוֹ בְּיוֹם בּוֹאוֹ. וּבְמִדְרָשׁ תַּנְחוּמָא (ישו יא) דוֹרֵשׁ יְתָרוֹ לְאַחַר מִתַּן תּוֹרָה בָּא, וְדוֹרֵשׁ עָלָיו מִקְרָא זֶה (משל יד ט) לֵב יוֹדֵעַ מֵרַת נִפְשׁוֹ וּבְשִׁמְחָתוֹ לֹא יִתְעַרֵּב זָר, אָמַר הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא בְּנֵי הַיּוֹם בְּשִׁעְבוּד מִצְרַיִם וַיְתָרוֹ הֵיךְ יוֹשֵׁב שׁוֹקֵט וּבוֹטָח, אֵינּוּ דִּין שְׂשִׁמְחָה בְּשִׁמְחַת תּוֹרָה: תורה יד

בְּיוֹם הַשְּׁלִישִׁי. וְאֶף־עַל־גַּב דְּקָרָא דִּיבָא (משה) [אֶהְרִין] מִקְמֵי דְהָאֵי קָרָא דִּיבָא מִמְחַרַת, לֹא קָאֵי אֲלָא מִמְחַרַת יוֹם הַכַּפּוּרִים, וּמַעֲשֶׂה דְאֶכִּילָה הֵיךְ בְּאוֹתוֹ יוֹם כְּמוֹ כֵּן, וּמָה שְׂיִצָּא לְקִרְאָתוֹ הֵיךְ בְּיוֹם רֵאשׁוֹן, וּמָה שְׂאֲכִלוּ עִמּוֹ הֵיךְ בְּיוֹם אַחַר. וְכֹל זֶה יֵשׁ לֹאמַר לְפִי שִׁישֵׁת רִש"י דְמִפְרָשׁ יְתָרוֹ לְאַחַר מִתַּן תּוֹרָה הֵיךְ, אֲבָל לְמָאן דְּאָמַר יְתָרוֹ קוֹדֵם מִתַּן תּוֹרָה בָּא, יֵשׁ לֹאמַר דְאֶפְשָׁר דְּוָה הַמַּעֲשֶׂה שְׂיֵשֶׁב מֹשֶׁה לְשִׁפּוֹט אֶת

כָּאֵן לְשׁוֹן רִש"י: וְקָשָׁא, דְאִם כֵּן מִשְׁמַע בְּשַׁעֲה שְׂיִרַד מֹשֶׁה מִן הַהָר דְּהִינּוּ בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים יִצָּא לְקִרְאָת חוֹתָנּוּ, וּבְאוֹתָהּ שְׁעָה וַיִּקַּח יְתָרוֹ [וגר'] עֲלָה וּזְבַחְתִּים, וְאֲכִלוּ בְּאוֹתוֹ יוֹם הַכַּפּוּרִים, וְהִיאֵךְ אֲכִלוּ וְהִלָּא כְּבָר נִתְּנָה הַתּוֹרָה. וְעוֹד קָשָׁא לְמָאן דְּאָמַר (בבבס טו) יְתָרוֹ קוֹדֵם מִתַּן תּוֹרָה בָּא. וַיֵּשׁ לֹאמַר דְּמַעֲשֶׂה זֶה שֶׁהַקְּרִיב קְרִיבּוֹת אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא הֵיךְ בְּיוֹם רָדַת מֹשֶׁה מִן הַהָר, כִּי־אִם בְּיוֹם הַשְּׁנַיִם אוֹ

(יז) כִּי־יְהִי־לָהֶם דְּבַר בָּא אֵלַי וְשִׁפְטֹתַי בֵּין אִישׁ וּבֵין רֵעֵהוּ וְהוֹדַעְתִּי אֶת־חֻקי הָאֱלֹהִים וְאֶת־תּוֹרֹתָיו:

טו כד הוי להון דינא און לנתי ודאינגא בין גברא ובין חברה ומהודענא להון ית קנמיא די וית אורניתה:

כט"ו < כי יהיה להם דבר בא אלי • מי שהיה לו הדבר, בא אלי.

(יח) וַיֹּאמֶר חֲתָן מֹשֶׁה אֵלָיו לֹא־טוֹב הַדְּבַר אֲשֶׁר אַתָּה עֹשֶׂה:

יז ואמר חמויהי דמשה לה לא תקין פתגמא דאת עבד:

כט"ו < ויאמר חתן משה • דרך פבוד קוראו הפתוב: 'חוננו של מלך'.

(יח) נָבַל תִּבְלַל גַּם־אֹתָהּ גַּם־הָעַם הַזֶּה אֲשֶׁר עִמָּךְ כִּי־כָבַד מִמֶּךָ הַדְּבַר לֹא־תוֹכַל עֲשׂוֹה לְבַדְּךָ:

יח מלאה תלאה אף את אף עמא הדין דעמך ארי לקרי מנך פתגמא לא תכול למעבדה בלחודך:

כט"ו < נבל תבלל • פתרגומו, ולשונו לשון כמישה פלייטטר"א בלע"ז, כמו: (ירמיה ח) "והעלה נבל", (ישעיה לד) "כנבל עלה מגפן", שהיא כמוש על ידי חמה ועל ידי קרח, וכחו פש ונלאה. גם־אתה • לרבות אהרן וחור ושבעים זקנים. כי־כבד ממך • כבדו רב יותר מכך.

(יט) עֲתָה שָׁמַע בְּקֻלִי אִיעָצָךְ וַיְהִי אֱלֹהִים עִמָּךְ יִיְהִי אִתָּה לְעַם מוֹל הָאֱלֹהִים וְהִבֵּאת אִתָּה אֶת־הַדְּבָרִים אֲל־הָאֱלֹהִים:

יט כען קבל מני אמלכך ויהי מימרא די כסעך הוי את לעמא (תבע) אלפן מן קדם יי ויהי מייתי את ית פתגמיא לקדם יי:

כט"ו < איעצך ויהי אלהים עמך • (מכילתא) בעצה אמר לו: צא, המלך בגבורה. היה אתה לעם מול אלהים • שלית ומליץ בינותם למקום, ושואל משפטים מאתו. את־הדברים • דברי ריבונותם.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כך לד עמ' 12)

צא המלך בגבורה (רש"י יח, יט) בפְרַשַׁת דְּבָרִים (א, טו) כתב רש"י: "זו אחת משבע מדות שאמר יתרו למשה". אמנם, פשיטא שמושה לא היה מסכים לשנות את סדר המשפט בלי הסכמת הקב"ה, וכפירש ברש"י כאן. ולהעיר ממה שכתב להלן (פסוק כא): "ברוח הקדש שעליך".

(כ) וְהִזְהַרְתָּה אֹתָהּ אֶת־הַחֻקִּים וְאֶת־הַתּוֹרָה וְהוֹדַעְתָּ לָהֶם אֶת־הַדְּרֹךְ יִלְכוּ בָּהּ וְאֶת־הַמַּעֲשֵׂה אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן:

כ ופזרה יתהון ית קנמיא וית אורניתה ומהודע להון ית אורחא דיהכון בה וית עובדא דינעבדון:

(כא) וְאִתָּה תִּחְזַה מִכָּל־הָעַם אַנְשֵׁי־חַיִל יִרְאוּ אֱלֹהִים אַנְשֵׁי אֱמֶת שְׂנְאֵי בַצַּע וְשִׂמְתָּ עֲלֵהֶם שְׂרֵי אֲלָפִים שְׂרֵי מֵאוֹת שְׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשְׂרֵי עֶשְׂרֵת:

כא ואת תחזי מכל עמא גברין דחילא דחילא די גברין דקשוט דסגן לקבלא ממוז ותמני עליהון רבני אלפין ורבני מאותא ורבני חמשים ורבני עשוריתא:

דעת זקנים מבעלי התוספות - עז והדר

(יח) גם אתה. לרבות אהרן וחור (ראה מכילתא מס' דעמלק ט). תימיה שרי חור נהרג במעשה העגל, בפירוש רש"י בפְרַשַׁת דְּבָרִים (א, טו) כתב רש"י: "זו אחת משבע מדות שאמר יתרו למשה". אמנם, פשיטא שמושה לא היה מסכים לשנות את סדר המשפט בלי הסכמת הקב"ה, וכפירש ברש"י כאן. ולהעיר ממה שכתב להלן (פסוק כא): "ברוח הקדש שעליך".

כ"ט • ואתה תחזה • ברוח הקדש שעליך • אנשי-חיל • עשירים, שאין צריכים להחניף ולהפיר פנים. אנשי אמת • אלו בעלי הבטחה שהם פדאי לסמך על דבריהם, שעל-ידי-כן יהיו דבריהם נשמעין. שנאי בצע • ששונאין את ממונם בדין, כההיא דאמרינן: 'כל דינא דמפקין ממונא מינה בדינא, לאו דינא הוא' (ב"ב נח) • שרי אלפים • הם היו שש מאות שרים לשש מאות אלף (סנהדרין יח) • שרי מאות • ששת אלפים היו. שרי חמשים • י"ב אלף. ושרי עשרות • ששים אלף. (מה שפרש רש"י על כל השרים כמה היו, והוא לכאורה ללא צורך, והנה באמת תקן בזה ותרץ קשיה בפסוק דקחשיב מלמעלה למטה, רצה לומר: המספר מרבה קדם מספר המועט, ולא היה לו לפרש אלא מתחלה שרי עשרות בראשונה, ואחר-כך בהדרגה כלם. ולפי פרושו שהזכיר ופרט סכום מגן השרים, צא וחשב וכשתדקדק במנינם, ולגביהו אחי שפיר: מספר המועט תחלה, ואחר-כך בהדרגה, כן נראה לי נכון, ודוק).

(כב) וּשְׁפֹטוּ אֶת־הָעַם בְּכַל־עַתָּה וְהָיָה כָּל־הַדָּבָר הַגָּדֹל יָבִיאוּ אֵלֶיךָ וְכָל־הַדָּבָר הַקָּטָן יִשְׁפֹּטוּהֶם וְהַקָּל מֵעֲלֶיךָ וַנִּשְׁאָו אֹתָךְ:

כ"ט • וּשְׁפֹטוּ • וידוננו, לשון צווי. וְהַקָּל מֵעֲלֶיךָ • דבר זה להקל מעליך. וְהַקָּל, כמו "והכבד את לבו", "והפכות את מאוב", לשון הוזה.

(כג) אִם אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה תַעֲשֶׂה וְצוּךְ אֱלֹהִים וַיְכַלֵּת עַמְד וְגַם כָּל־הָעַם הַזֶּה עַל־מִקְמוֹ יָבֵא בְשָׁלוֹם:

כ"ט • וְצוּךְ אֱלֹהִים וַיְכַלֵּת עַמְד • המלך בגבורה, אם יצוה אותך לעשות כן - תוכל עמד, (מכילתא) ואם יעכב על ידך - לא תוכל לעמד. וְגַם כָּל הָעַם הַזֶּה • אהרן, נדב ואביהוא ושבעים זקנים הנלוים עתה עמך (מכילתא).

♦ יום שלישי ט"ז שבט ♦

(כד) וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה לְקוֹל חֲתָנוּ וַיַּעַשׂ כֹּל אֲשֶׁר אָמַר: (כה) וַיִּבְחַר מֹשֶׁה אַנְשֵׁי־חַיִל מִכָּל־יִשְׂרָאֵל וַיִּתֵּן אֹתָם רָאשִׁים עַל־הָעַם שְׂרֵי אֲלָפִים שְׂרֵי מֵאוֹת שְׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשְׂרֵי עֶשְׂרֹת:

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

(כא) שְׂרֵי אֲלָפִים. בשלחי פרק קמא דסנהדרין (יח) מסיק שהיו שרי אלפים שש מאות, ושרי מאות ששת אלפים, ושרי חמשים שנים עשר אלף, ושרי עשרות ששת רבוא. ותימה, שהרי בשנטלת מישראל שמונה עשר אלף ושש מאות לשרי אלפים ושרי מאות ושרי חמשים, אם כן לא ישאר בישראל ששים רבוא, ולא תמצא בשרי עשרות ששת רבוא. ויש לומר דמתחלה היו בוררין לשרי עשרות ששת רבוא, ומן החשובין שבהן היו בוררין שנים עשר אלף לשרי חמשים, וגם משרי חמשים היו בוררין מחשובין שבהן ששת אלפים לשרי מאות, ומהם בוררין שש מאות לשרי אלפים. והא

כד וקביל משה למימרא דחמוהי ועבד כל די אמר: כה ובחר משה גברין דחילא מפל ישראל ומני יתהון רישין על עמא רבני אלפין רבני מאותא רבני חמשין ורבני עשוריתא:

שרי מן הששים רבוא של ישראל שהיו מן הששים רבוא של ששים שנה, אבל שרי אלפים ושרי מאות ושרי חמשים היו מן הזקנים שהיו מן ששים רבוא. ויש לומר דמתחלה היו בוררין לשרי עשרות ששת רבוא, ומן החשובין שבהן היו בוררין שנים עשר אלף לשרי חמשים, וגם משרי חמשים היו בוררין מחשובין שבהן ששת אלפים לשרי מאות, ומהם בוררין שש מאות לשרי אלפים. והא

(כו) וְשִׁפְטוּ אֶת־הָעַם בְּכֹל־עֵת אֶת־הַדָּבָר הַקָּשֶׁה וּבִיאוּן אֶל־מֹשֶׁה וְכֹל־הַדָּבָר הַקָּטָן יִשְׁפְטוּ הֵם:

כ"ט • וְדִינֵינוּ ית עמא • וּבִיאוּן • מִתְּנָן • יִשְׁפְטוּ הֵם • כְּמוֹ 'שִׁפְטוּ' (בכולם), וְכֵן (רות ב) "לא תעבורי" כְּמוֹ: 'לא תעברי', וְתַרְגּוּמוֹ: דִּינֵינוּ אַנוּן. מִקְרָאוֹת הַעֲלִיּוֹנִים הֵיוּ לְשׁוֹן צוּוִי, לְכַף מִתְרַגְּמִין "וידוננון" "ייתונון" "ידוננון", וּמִקְרָאוֹת הַלְלוֹ - לְשׁוֹן עֲשִׂיהָ.

(כו) וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה אֶת־חֲתָנוּ וַיִּלְךְ לֹו אֶל־אַרְצוֹ: כ"ט • וַיִּלְךְ לֹו אֶל אַרְצוֹ • לְגִיר בְּנֵי מִשְׁפַּחְתּוֹ (מכילתא).

♦ יום רביעי י"ז שבט ♦

יט (א) בַּחֲדָשׁ הַשְּׁלִישִׁי לְצֵאת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּיּוֹם הַזֶּה בָּאוּ מִדְּבַר סִינַי:

כ"ט • בַּיּוֹם הַזֶּה (שבת פו) בְּרֵאשׁ חֲדָשׁ. לֹא הָיָה צְרִיף לְכַתֵּב אֶלֶּא "בַּיּוֹם הַהוּא". מֵהוּ "בַּיּוֹם הַזֶּה"? שִׁיְהִיו דְּבָרֵי תוֹרָה חֲדָשִׁים עֲלֵיךְ כְּאֵלוֹ הַיּוֹם נִתְּנִי.

(ב) וַיִּסְעוּ מִרְפִּידִים וַיָּבֹאוּ מִדְּבַר סִינַי וַיַּחֲנוּ בַּמִּדְבָּר וַיַּחֲזִק יִשְׂרָאֵל נֶגֶד הַהָר:

כ"ט • וַיִּסְעוּ מִרְפִּידִים • לְמָה הֲצַרְךָ לְחֹזֵר וּלְפָרֵשׁ מֵהֵיכָן נִסְעוּ, וְהֲלֹא כְּבָר כָּתַב שְׂבַרְפִּידִים הָיוּ חוֹנִים, בְּדוּעַ שְׂמֵשׁ נִסְעוּ? אֶלֶּא לְהַקִּישׁ נִסְעֵתָן מִרְפִּידִים לְבִיאָתָן לְמִדְּבַר סִינַי: מֵה בִיאָתָן לְמִדְּבַר סִינַי בְּתִשׁוּבָה, אַף נִסְעֵתָן מִרְפִּידִים בְּתִשׁוּבָה (מכילתא) • וַיַּחֲזִק יִשְׂרָאֵל • כְּאִישׁ אֶחָד בְּלֵב אֶחָד, אֲבָל שְׂאָר כָּל הַחַנּוּת בְּתַרְעוּמוֹת וּבְמַחֲלָקֶת (מכילתא) • נֶגֶד הָהָר (מכילתא) לְמַזְרָחוֹ, וְכָל מְקוֹם שְׂאֵתָה מוֹצֵא "נֶגֶד", פָּנִים לְמַזְרָח.

(ג) וּמֹשֶׁה עָלָה אֶל־הָאֱלֹהִים וַיִּקְרָא אֵלָיו יְהוָה מִן־הָהָר לֵאמֹר כֹּה תֹאמַר לְבֵית יַעֲקֹב וְתֹאמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

כ"ט • וּמֹשֶׁה עָלָה • בַּיּוֹם הַשְּׁנִי, וְכָל עֲלִיּוֹתָיו בְּהַשְׁפָּמָה הָיוּ, שְׁנֹאמַר: (לקמן לד) "וַיִּשְׁכַּם מֹשֶׁה בַבֶּקֶר". כֹּה תֹאמַר • בְּלִשׁוֹן הַזֶּה וְכַסְדֵּר הַזֶּה (שבת פו) • לְבֵית יַעֲקֹב • אֵלֹו הַנְּשִׁים, תֹּאמַר לְהֵם בְּלִשׁוֹן רַבָּה. וְתֹאמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל • עֲנִשׁוּן וְדִקְדוּקִין, פֶּרֶשׁ לְזֻכְרֵים דְּבָרִים הַקְּשִׁין כְּגִידִין (מכילתא).

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש כרך לו עמ' 86 ואילך - מתוך 'לקראת שבת)

אָפֶן מִסִּירַת דְּבָרֵי ה' לְבִנֵי

כֹּה תֹאמַר לְבֵית יַעֲקֹב וְתֹאמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל: . . אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תְּדַבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: (יט, ג' 17) וּפֶרֶשׁ רַש"י: "אֵלֶּה הַדְּבָרִים - לֹא פָחוֹת וְלֹא יוֹתֵר."

וְכַבֵּר הַקְּשׁוּ, לְמָה תִּסְק אֲדַעֲתִין שְׂמֵשָׁה יַפְחַת או יוֹסִיף עַל דְּבָרֵי ה' עַד שִׁיִּצְטָרֵךְ אֲזַהַרָה מִיַּחַדָּת עַל כֶּף, וּבָאִם יֵשׁ מְקוֹם שְׂמֵשָׁה יַפְחַת או יוֹסִיף לְמָה הַזְּהָר רַק כָּאן וְלֹא בְּצוּוֹיִים אַחֲרֵים? וַיֵּשׁ לוֹמַר שְׂזָה בָּא בְּהַמְשָׁף לְהַכְתוּב לְבְנֵי זֶה "כֹּה תֹאמַר לְבֵית יַעֲקֹב וְתֹאמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל" וּפֶרֶשׁ רַש"י: "לְבֵית יַעֲקֹב אֵלֹו הַנְּשִׁים, תֹּאמַר לְהֵם בְּלִשׁוֹן רַבָּה. וְתֹאמַר לְבְנֵי־יִשְׂרָאֵל, עֲנִשׁוּן וְדִקְדוּקִין, פֶּרֶשׁ לְזֻכְרֵים דְּבָרִים הַקְּשִׁין כְּגִידִין."

שיעור יומי ליום רביעי י"ז שבט ושנים מקרא ואחד תרגום - יט - פרשת יתרו לה

דהיננו, שנצטוה משה שבאפן מסירתו דברי ה' יש חלוק בין אנשים לנשים. דלנשים צריך לדבר בלשון רפה, ולאנשים צריך לפרש העונשים. ונמצא שבדרך כלל נצטוה משה לפחות או להוסיף על דברי ה' ולא למסר את הדברים בדייק כפי שקבל מהגבורה.

ועל-פי-זה הנה-אמינא שגם בדברים אלו שנצטוה משה כאן למסר לבני-ישראל יש חלוק זה, ועל זה הזהר "אלה הדברים - לא פחות ולא יותר" דאף שבדרך כלל הוצרך לפחות או להוסיף, כאן לא יעשה פן אלא ימסר את דברי ה' בדייק כפי שקבלם.

(ה) אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים ואשא אתכם על-פני נשרים ואבא אתכם אלי:
ד אתון חזתון די עבדית למצרים ונטלית יתכון פדעל גדפי נשרין וקרבת יתכון לפלחני:

כ"ט • **אתם ראיתם** • (שבת פח) לא מסרת היא בינכם, ולא בדברים אני משגר לכם, לא בעדים אני מעיד עליכם, אלא "אתם ראיתם" אשר עשיתי למצרים, על כמה עברות היו חיבין לי קדם שנזדווגו לכם ולא נפרעתי מהם אלא על ידכם. **ואשא אתכם** • (מכילתא) זה היום שבאו ישראל לרעמסס, שהיו ישראל מפזרין בכל ארץ גשן, וילשעה קלה פשבאו ליסע ולצאת, נקבצו כלם לרעמסס. ואונקלוס תרגם: "ואשא", ונטלית יתכון, כמו ואסיע אתכם, - תקן את הדבור, הרף כבוד למעלה. **על פני נשרים** • פנשר הנושא גוזליו על כנפיו, שכל שאר העופות נותנים את בניהם בין רגליהם, לפי שמתיראין מעוף אחר שפורח על גביהם, אבל הנשר הזה אינו מתירא אלא מן האדם שמא ירק בו חץ, לפי שאין עוף אחר פורח על גביו, לכך נותנן על כנפיו, אומר: מוטב יבנס החץ בי ולא בכני. אף אני עשיתי בן: "ויסע מלאך האלהים וגו'", ויבא בין מחנה מצרים וגו', והיו מצרים זורקים חצים ואבני בליסטראות, והענן מקבלם. **ואבא אתכם אלי** • כתרגומו.

(ה) ועתה אם-שמעו תשמעו בקלי ושמרתם את-בריתי והייתם לי סגלה מכל-העמים כפי-כל-הארץ:
ה וקצן אם קבלא תקבלון למימרי ותשרון ית קימי ותהון קדמי חביבין מכל עממיא ארי די לי כל ארעא:

כ"ט • **ועתה** • אם עתה תקבלו עליכם, יערב לכם מכאן ואילך, שכל התחלות קשות (מכילתא. שבת פח) • **ושמרתם את-בריתי** • שאכרת עמכם על שמירת התורה. **סגלה** • אוצר חביב, כמו: (קהלת ב) "וסגלת מלכים", כלי-זקור ואבנים טובות שהמלכים גונזים אותם, כך אתם תהיו לי סגלה משאר אמות, ולא תאמרו אתם לבדכם שלי ואין לי אחרים עמכם, ומה יש לי עוד שתהא חבתכם נפרת, "פי לי כל הארץ", והם בעיני ולפני לכולם.

(ו) ואתם תהיו-לי ממלכת כהנים וגוי קדוש אלה הדברים אשר תדבר אל-בני ישראל:
ו ואתון תהון קדמי מלכין כהנין ועם קדיש אלין פתגמיא די תמלל עם בני ישראל:

כ"ט • **ואתם תהיו-לי ממלכת כהנים** • שרים, כמה דאתא אמר: (שמואל ב ח) "ובני דוד כהנים היו". **אלה הדברים** • לא פחות ולא יותר.

~ נקודות משיחות קודש ~ ('קוטי שיחות' כרך ח עמוד 442)

ואתם תהיו לי ממלכת כהנים (יט, ו)

כאן נרמזו כל שלש המעלות (כתרים) שנתנו לישראל בשעת מתן-תורה - תורה, מלכות וכהונה: **"ואתם תהיו לי"** - רמזו לתורה, על-פי פרוש המכילתא: "שתהיו פנויין לי ועוסקים בתורה";

"ממלכת" - למלכות;

"כהנים" - לכהונה.

בשעת מתן-תורה היו לכל אחד ואחד מישראל כל שלש המעלות האמורות - כל אחד מהם היה פנוי לה' ועוסק **בתורה**;

שני פתרים בראשו (שבת פח) - **כמלך**; והנה ראוי לאכל בקדשים (מכילתא) - **כהונה**.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך יח עמ' 21)

ממלכת כהנים, שרים (רש"י יט, ו) יש לשאל, מדוע לא פרש 'משרתים', כפי שפרש לעיל (ויגש מז, כב): "כל לשון כהן משרת לאלקות הוא". ויש לומר, שהתאר 'משרת לאלקות' מתאים רק במי שמשרת בבית המקדש וכדומה, כפתיב (עקב י, ח) "**לעמד לפני ה' לשרתו**", אף לא לגבי פללות קיום המצוות של עם ישראל.

♦ יום חמישי י"ח שבט ♦

וַאֲתָא מֹשֶׁה וַיִּקְרָא לְסָבִי עֲמָא וְסָדֵר
קְדָמִיהוֹן יַת כָּל פִּתְגָמֵי הָאֱלֹהִין דְּפִקְדֵיהּ יְיָ:

(י) וַיִּבֹא מֹשֶׁה וַיִּקְרָא לְזֻקְנֵי הָעָם וַיִּשְׂם לִפְנֵיהֶם אֶת
כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר צִוְּהוּ יְהוָה:

ח וַאֲתִיבּוּ כָל עֲמָא פִּתְדָא וְאַמְרוּ כָל דִּי
מִלִּיל יְיָ נַעֲבַד וְאַתִּיב מֹשֶׁה יַת פִּתְגָמֵי עֲמָא
קְדָם יְיָ:

(ח) וַיַּעֲנוּ כָל־הָעָם יַחְדָּו וַיֹּאמְרוּ כָּל אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה
נַעֲשֶׂה וַיִּשָּׁב מֹשֶׁה אֶת־דְּבָרֵי הָעָם אֶל־יְהוָה:

כז"י ◀ וישב משה את דברי העם וגו' • ביום המחרת, שהוא יום שלישי, שהרי בהשפמה עלה. וכי צריך
היה משה להשיב? אלא בא הפתיב ללמדך דרך ארץ משה, שלא אמר: הואיל וידע מי ששלחני, איני
צריך להשיב.

ט וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה הֵא אָנָּה מִתְגַּלִּי לָךְ
כְּעִיבָא דְעִנְנָא בְּדִיל דִּישְׁמַע עֲמָא בְּמַלְלוּתֵי
עֲמָךְ וְאַף כִּד דְּהִימְנוּן לְעֵלַם וְחַוֵּי מֹשֶׁה יַת
פִּתְגָמֵי עֲמָא קְדָם יְיָ:

(ט) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הִנֵּה אֲנִי בְּאֵי אֵלֶיךָ בְּעַב
הַעֲנוֹן בְּעִבּוֹר יִשְׁמַע הָעָם בְּדַבְרֵי עֲמָךְ וְגַם־כִּד
יֹאמִינוּ לְעוֹלָם וַיַּגֵּד מֹשֶׁה אֶת־דְּבָרֵי הָעָם אֶל־יְהוָה:

כז"י ◀ בעב הענון • במעבה הענון, וזהו ערפל. וגם כד • גם בנביאים הבאים אחריו. ויגד משה וגו' •
ביום המחרת, שהוא רביעי לחדש. את דברי העם וגו' • תשובה על דבר זה שמעתי מהם שרצונם לשמע
מך: אינו דומה השומע מפי השליח לשומע מפי המקלף, רצוננו לראות את מלכנו'.

י וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אֲזִיל לֹת עֲמָא וְתַזְמִינוּן
יֹמָא דִּין וּמְחַר וַיַּחְוִינוּן לְבוֹשִׁיהוֹן:

(י) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵךְ אֶל־הָעָם וְקַדְשֵׁתֶם
הַיּוֹם וּמְחַר וּכְבֹּסוּ שְׂמֹלְתֵם:

כז"י ◀ ויאמר ה' אל משה • אם פן, שמוזקין לדבר עם, לך אל העם. וקדשתם • וזמנתם, שיכינו עצמם
היום ומחר.

יא וַיְהִי וַיִּזְמִינוּן לְיוֹמָא תְּלִיתָאָה אַרְי בְּיוֹמָא
תְּלִיתָאָה וְתַגְלִי יְיָ לְעִינֵי כָל עֲמָא עַל טוֹרָא
דְּסִינֵי:

(יא) וְהָיוּ נִכְנָיִם לַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי כִּי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וַיֵּרָד
יְהוָה לְעִינֵי כָל־הָעָם עַל־הַר סִינַי:

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

ויום שבת היה בשניתנה תורה
בדמוכח פרק רבי עקיבא (פח). וזהו
שאמר הפתיב (שעה ל טו) בשובה ונחת
תושעון, זה התורה שניתנה בראשונה
בשבת שהוא יום מנוחה, ולוחות
האחרונות שהוריד משה ביום
הכפורים שהוא יום תשובה (ראה תעני
6: תורה י

ה'. ובמסכת שבת פרק אמר רבי
עקיבא (10) מסיק דהא וישב משה ויגד
משה מצות הגבלה הנה דברי רבי יוסי
בר יהודה, ורבי יהודה אומר
דמתחילה אמר מתן שכרה והיינו
וישב משה, דברים המיושבים ללב,
ולכסוף פירש ענשה דכתיב ויגד משה,
דברים הקשים בגידים, שהוא ירק מר.

(חט) וישב משה. פשוט, למה נאמר
וישב ואחר ויגד. לפי שמתחילה בא
משה להשיב דברי ישראל להקדוש
ברוך הוא, ואמר לו הקדוש ברוך
הוא המתן שאני רוצה לדבר עמך,
ודיבר עמו הדבור הנה אנכי בא אליך,
ואחר כך בשגמר הקדוש ברוך הוא
הדבור ויגד משה את דברי העם אל

כ"י • יהיו נכנים • מבדלים מאשה. (מכילתא) • ליום השלישי • (מכילתא) שהוא ששי בחדש, ובחמישי בנה משה את המזבח תחת החר ושתיים-עשרה מצבה, כל הענין האמור בפרשת "ואלה המשפטים", ואין מקדם ומאחר בתורה. לעיני כל העם • מלמד שלא היה בהם סומא, שנתרפאו כלם (מכילתא).

(יב) והגבלת אתהעם סביב לאמור השמרו לכם עלות בהר ונגע בקצהו פלהנגע בהר מות יומת:

כ"י • והגבלת • קבע להם תחומין לסימן שלא יקרבו מן הגבול והלאה. לאמר • הגבול אומר להם: השמרו מעלות מכאן והלאה, ואתה תזהירם על כך. ונגע בקצהו • אפלו בקצהו.

(יג) לאתגע בו יד פירסקול יפקל אוירה ויירה אם-בהמה אם-איש לא יחיה במשף היבל המה יעלו בהר:

יג לא תקרב בה ידא ארי אתרגמא יתרגם או אשתדאה ישדדי אם בעירא אם אנשא לא יתקדם במיגר שופרא אנון מרשן למסק בטורא:

כ"י • ירה ויירה • (סנהדרין מא) מכאן לנסקלים שהם נדחין למטה מבית הסקילה שהיה גבה שתי קומות. ויירה • ישלף למטה לארץ, כמו (לעיל טו) "ירה בים". במשף היבל • כשימשף היבל קול ארץ, הוא סימן סלוק שכינה והפסקת הקול, וכיון שנסתלק, הם רשאים לעלות. היבל • הוא שופר של איל, שכן בערבניא קורין לדכרא 'יובלא', ושופר של אילו של יצחק היה.

(יד) וירד משה מן-ההר אל-העם ויקדש אתהעם ויכבסו שמלתם:

יד ונחת משה מן טורא לות עמא זמין ית עמא ותררו לבושיהון:

כ"י • מן-ההר אל-העם • מלמד שלא היה משה פונה לעסקיו, אלא מן ההר אל העם.

(טו) ויאמר אל-העם היו נכנים לשלשת ימים אל-תגשו אל-אשה:

טו ואמר לעמא הו זמינין לתלתא יומין לא תקרבו לצד אתתא:

כ"י • היו נכנים לשלשת ימים • לסוף שלשת ימים, הוא יום רביעי, שהוסיף משה יום אחד מדעתו, כדברי רבי יוסי, (שבת פז). ולדברי האומר: 'בששה בחדש נתנו עשרת הדברות', לא הוסיף משה פלוס. ול'שלשת ימים', כמו 'ליום השלישי'. אל-תגשו אל-אשה • כל שלשת ימים הללו, כדי שיהיו הנשים טובלות ליום השלישי ותהיינה טהורות לקבל תורה, שאם ישמשו תוך שלשה ימים, שמה תפלט האשה שכבת זרע לאחר טבילתה, ותחזור ותטמא, אבל מששהתה שלשה ימים כבר הגרע מסריח ואינו ראוי להזרע, וטהור מלטמא את הפולטת.

דעת זקנים מבעלי התוספות - עז והדר

כלומר (אם) סקול יסקל [אם] ירה ויירה קודם לכן, שכן דרך הנסקלין שדוחפין קודם והדר נסקלין (סנהדרין מה). ומיהו יש לפרש בפשטו, סקול יסקל בשאינו מת בדחייה, או ירה ויירה אם מת בדחייה לבדה. ותרגומו ארי אתרגמא יתרגם או אשתדאה אישדדי: תורה יד

שם להרגו נמצא אתה עובר התחום ותתחייב. ולי נראה שבא להודיענו באיוו מיתה תהרגנו, לומר שגודן בסקילה, דלא תימא מיתתו בהנך בסתם מיתה האמורה בתורה, קא משמע לן: או ירה ויירה. או זה לשון אם הוא,

(יביג) לא תגע בו יד. למה נאמר, והלא כבר נאמר כל הנוגע שמעתי מפי רבי יצחק דהאי קרא קאי אדלעיל דכתיב כל הנוגע בהר, והכי קאמר, בשאתה בא להרוג את הנוגע, לא תגע בו יד אלא סקול יסקל, סקלהו מרחוק, שאם אתה הולך למקום שהוא

(מז) וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בַּהֵיטֵב הַפֶּקֶר וַיְהִי קָלֵת וּבְרָקִים וְעָנָן כָּבֵד עַל־הַהָר וְקַל שֹׁפָר חֲזַק מְאֹד וַיַּחֲרֵד כָּל־הָעָם אֲשֶׁר בַּמַּחֲנֶה:

טז וַהֲוֵה בְיוֹמָא תְלִיתָאָה בְמַהְוֵי צְפָרָא וְהוֵה קָלִיז וּבְרָקִיז וְעָנָא תְקִיף עַל טוֹרָא וְקַל שׁוֹפָרָא תְקִיף לְחָדָא וְזַע כָּל עַמָּא דִּי בְמִשְׁרִיתָא:

כ"ט «בְּהֵיטֵב הַפֶּקֶר • מְלֻמֵּד שֶׁהַקָּדִים עַל יָדָם, מֵה שְׁאִין דְּרָף בְּשֶׁר־וּדָם לַעֲשׂוֹת כֵּן, שִׁיָּהָא הֲרַב מִמַּתִּין לַתְּלֻמִּיד, וְכֵן מְצִינּוּ: (ביחוקאל א) "קוּם צֵא אֶל־הַבְּקָעָה וּגּוֹ' וְאָקוּם וְאַצֵּא אֶל־הַבְּקָעָה וְהִנֵּה־שָׁם כְּבוֹד־ה' עוֹמֵד".

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי 'לקוטי שיחות' כרך ג, עמוד 22 ואילך)

קולות וברקים - לשם מה?

בפְּרֻשְׁתָּנוּ מְסַפֵּר שֶׁבַעַת מִתַּן־תּוֹרָה "וַיְהִי קוֹלוֹת וּבְרָקִים גּוֹ' וְקוֹל שׁוֹפֵר חֲזַק מְאֹד" (יט, טז). וְלִפִּי פְּשׁוּטוֹ, כּוֹנֵת וּמְטַרֵת הַקּוֹלוֹת וּבְרָקִים הָיְתָה לַפְּעַל יְרָאָה וְחֲרָדָה בְּעוֹלָם, בְּבִינֵי יִשְׂרָאֵל. וְתַמּוּהָ, דְלְכַאוּרָה, גִּילּוֹי כְבוֹד ה' עֲצוּמוֹ, "אַתֶּם רְאִיתֶם כִּי מִן הַשָּׁמַיִם דִּבְרַתֵי עִמְכֶם" (כ, יט) דִּי בּוֹ כְּדִי לַפְּעַל בְּהֶם יְרָאָה וְחֲרָדָה זֶה, וְאַם־כֵּן לְשֵׁם מַה הֵיוּ הַקּוֹלוֹת וּבְרָקִים?

וַיֵּשׁ לְבָאָר זֶה עַל־פִּי הַיְדוּעַ (ראַה תַּנְחוּמָא וְאֵרָא טו. שְׁמוֹת רַבֵּה פִּרְשָׁה יב, ג) שִׁירִידַת ה' עַל הַר סִינַי לֹא הָיְתָה רַק גִּילּוֹי לְפִי שְׁעָה, אֲלָא הַתְּחִלָּה דְּמַצְבַּ חֲדָשׁ לְגַמְרֵי. שְׁלִפְנֵי מִתַּן־תּוֹרָה הָיְתָה גְזֵרָה, דְ"עֲלִיּוֹנִים לֹא יִרְדּוּ לְתַתְּוֹנִים, וְתַתְּוֹנִים לֹא יַעֲלוּ לְעֲלִיּוֹנִים", וְהֵינּוּ, שֶׁהֵיָתָה 'גְזֵרָה' - מְלֻשׁוֹן גְזֵר וְחֲתָף - בֵּין הַנְּבִרָא שְׁלֻמָּטָה וּמְקוּרוֹ בְּעֲלִיּוֹנִים, וְלֹא הֲרַגְשׁ אֲצֵל הַנְּבִרָאִים שְׁלֻמָּטָה שְׁמֻקְרָם מֵהַקְּבָ"ה, וְהוּא יִתְבַּרְף הַמְּחִיָּה וּמַהוּנָה אֶת הַכֹּל. וּבְמִתַּן־תּוֹרָה בְּטֵלָה גְזֵרָה זֶה, וְנִתַּן הַכֹּחַ לְכָל אֶחָד וְאֶחָד 'לְרֹאוֹת' כָּל נְבִרָא שְׁלֻמָּטָה אֶת שְׁרֻשׁוֹ וּמְקוּרוֹ שְׁלֻמָּעֵלָה, וְלְהִבִּין שְׁקִיּוּם וְחִיּוּת וְכָל מְצִיאוֹתֶם שֶׁל כָּל הַנְּבִרָאִים "לֹא נִמְצְאוּ אֲלָא מֵאַמְתַּת הַפְּזָאוֹ" (ראַה רַמב"ם רִישׁ הַלְכוֹת יְסוּדֵי הַתּוֹרָה). וְהִנֵּה, יְדוּעַ שְׁעִינֵן הַרְעַשׁ בָּא מְדַבֵּר חֲדוּשׁ, "וּכְמוֹ . . . כְּשֶׁמִּשְׁיַג הַשָּׁגָה חֲדָשָׁה שְׁאִינּוּ כְמוֹ שֶׁנֶּרְאָה לְעִינַיִם, יִתְהוּנָה בְּחִינַת רַעַשׁ בְּלֵב 'גְּעוּוֹאֲלֵד'" (סִפְר הַמַּאמְרִים תִּרְס"א ע' קצח).

וְזֶהוּ תְכוֹן עֵינֵן הַרְעַשׁ וְהַקּוֹלוֹת וּבְרָקִים שֶׁבְּמִתַּן־תּוֹרָה, שֶׁלֹּא הָיָה זֶה רַק רַעַשׁ הַנְּשֻׁמַּע לְאַזְנוֹ הַגִּשְׁמִיית, אֲלָא הוּא רַעַשׁ בְּתַכְנוֹ הַרוּחִנִי. דְכֹאֲשֶׁר רָאוּ שְׁאִין הַבְּרִיאָה פּוֹלָה כְּפִי מַה שֶׁנֶּרְאָה וְנִגְלָה לְעֵינֵי בְּשָׂר, שֶׁהִיא דְבָר וַיֵּשׁ בְּפִנֵּי עֲצוּמוֹ וְאִין לָהּ קוֹשֵׁר לְהַקְּבָ"ה, אֲלָא נִתְגַּלָּה לְכָל שֶׁהַבְּרִיאָה פּוֹלָה מִתַּחַדְּשֵׁת וּמִתְקַיְמַת כָּל רִגַע מֵהַקְּבָ"ה בְּעֲצוּמוֹ, הִנֵּה מִ'חֲדוּשׁ' עֲצוּם כְּזֶה, נִתְעוֹרֵר רַעַשׁ גָּדוֹל.

(יז) וַיִּצְא מֹשֶׁה אֶת־הָעָם לְקִרְאֵת הָאֱלֹהִים מִן־הַמַּחֲנֶה וַיִּתְיַצְבוּ בְּתַחֲתֵית הַהָר:

יז וְאַפִּיק מֹשֶׁה יֵת עַמָּא לְקַדְמוֹת מִיְמָרָא דִּי מִן מִשְׁרִיתָא וְאַתְעַתְדוּ בְּשַׁפּוּלֵי טוֹרָא:

כ"ט «לְקִרְאֵת הָאֱלֹהִים • (מְכִילֵתָא) מְגִיד שֶׁהַשְּׁכִינָה יִצְאָה לְקִרְאֵתֶם, כְּחֻתֵן הַיּוֹצֵא לְקִרְאֵת כְּלָהּ, וְזֶהוּ שְׁנֹאֲמַר: (דְּבָרִים לז) "ה' מְסִינֵי בָּא", וְלֹא נֹאֲמַר: 'לְסִינֵי בָּא'. בְּתַחֲתֵית הַהָר • לְפִי פְּשׁוּטוֹ: בְּרַגְלֵי הַהָר. וּמִדְרָשׁוֹ, שְׁנַתְלֵשׁ הַהָר מִמְקוֹמוֹ וְנִכְפָּה עֲלֵיהֶם כְּגִיגִית» (שַׁבַּת פח).

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

(יז) וַיִּתְיַצְבוּ וּגו'. מְלֻמֵּד שֶׁכִּפָּה עֲלֵיהֶם הָהָר כְּגִיגִית, וְאָמַר אִם אַתֶּם מְקַבְּלִים הַתּוֹרָה מוּטָב, וְאִם לֹא שָׁם תְּהֵא קְבוּרַתְכֶם (שַׁבַּת פח). וְקִשְׂרָא דְהָא אָמְרוּ מְדָ (לַהֲלֵן כּוֹז) נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמַע, וַיֵּשׁ לְזוּמַר כִּי בְּשִׁרְצָה הַקְּדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא לִיתֵן תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל אָמְרוּ כְּמַה תּוֹרוֹת יֵשׁ לָךְ, אָמַר לָהֶם אַחַת בְּכֶתֵב וְאַחַת עַל פֶּה, אָמְרוּ לוֹ שֶׁבְּכֶתֵב אָנוּ מְקַבְּלִין שֶׁבְּעַל־פֶּה אִין אָנוּ מְקַבְּלִין, מִיַּד כְּפָה עֲלֵיהֶם הָהָר כְּגִיגִית (תַּנְחוּמָא נח א). וְאַתְמַר בְּמִסְכַּת שַׁבַּת (שם) מְכַאֵן מוּדְעָא רַבָּא לְאוּרִייתָא וְכו', כְּדָאִיתָא הָתָם: וְעוֹד אִיתָא בְּמוֹדְרָשׁ (וַיְקִד לַה ט), כִּי כְּשֶׁנִּתְּן הַקְּדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל עֲטַף וְנָתַן חֲרִב בְּתוֹךְ הַתּוֹרָה, וְאָמַר לָהֶם אִם אַתֶּם מְקַבְּלִין הַתּוֹרָה מוּטָב וְאִם לֹא תִתְּרֵגוּ בְּחֲרִב זֶה, הִדָּא

הוּא דְכִתִּיב (ישעי' א ט"ו) אִם תֹּאבּוּ וְשִׁמְעַתֶּם טוֹב הָאֲרָץ תֹּאכְלוּ וּגו' וְאִם תִּמְאָנוּ וּמִרִיתֶם חֲרִב תֹּאכְלוּ וּגו' כִּי פִי ה' דֹּבֵר. וְהִיכֵן דִּיבְר, בְּשַׁעַת מִתַּן תּוֹרָה הַתְּנָה עֲמֵהוּן כֵּן. וְהוּוּ שְׁיִסַּד הַפִּיִּיט בְּאַזְקָרוֹת 'רֵאשִׁית' (מוֹסַף לַיּוֹם ב' שֶׁל שְׁבוּעוֹת), עֲטִיפַת הַזֵּינִן צְהֵלָה וְרָנָה: תּוֹרָה יח

שינה בהכנה לקבלת התורה?

בפרשתנו נאמר שלפני מעמד הר סיני 'ויוצא משה את העם לקראת האלקים' (יט, יז). ואיך בפרש"י 'ישנו להם ישראל כל אותו הלילה, לפי ששינה של עצרת ערבה והלילה קצרה כו' בא הקדוש-ברוך-הוא ומצאן ישנים כו, והנה משה מעורר לישראל כו' הדין הוא דכתיב 'ויוצא משה את העם לקראת האלקים' (שיר-השירים רבה פרשה א, יב, ט). ולכאורה הדבר תמונה ביותר, הרי ידועים דברי הר"ן (סוף פסחים) שבני ישראל ספרו את הימים, והשתוקקו בכל לבם ונפשם לקבלת התורה, ואם-כן איך אפשר שבלילה זה במקום להמתין בקצור רוח ולהתכונן לקבלת התורה, הלכו לישון, ועד ששנתם ערבה להם?

ויש לבאר הדברים, דהנה ידוע שכאשר הנשמה נמצאת בגוף, הרי היא מגבלת בהשגות שיכולה להשיג. מה שאין-כן בעת השינה כאשר מסתלקת מהגוף ועולה למעלה, הרי יש ביכולתה להשיג השגות פארו שאי-אפשר לה להשיגם כאשר הגוף ער (ראה מה שנתבאר בזה במאמר ד"ה בלילה ההוא ה"ת"ש סעיף א, ועוד).

ועל-פי-זה יש לפרש מה שישראל הלכו לישון בלילה ההוא, מפני שחשבו שאין הכנה מתאימה יותר לקבלת התורה מאשר שהנשמה תעלה למעלה ותשיג השגות נעלות לאין שעור.

אך מפל-מקום נחשב זה כחסא לגבי ישראל. כי תכלית מתן-תורה היא לפעול שגם בדברים תחתונים גשמיים ובענייני עולם הזה ישכן ויחדור אור הקדושה, ועל כן הגם שבעת השינה היו משיגים השגות נעלות, לא היה להם להתנתק מהגוף ולהשיג השגות, אלא לעבד עם הגוף ולהעלותו ולזככו כדי שגם הגוף יהיה כלי להשגות קדושות.

חייב המצות לאחרי מתן-תורה

ויתיצבו בתחתית ההר: (יט, יז)

כפה הקב"ה עליהם את ההר כגיגית, ואמר להם, אם אתם מקבלים את התורה, מוטב. ואם לאו, שם תהיה קבורתכם (שבת פח, א)

ידועה קשיית התוספות (שם ד"ה כפה) הרי "כבר הקדימו נעשה לנשמע" בה' סיון, ומדוע היו צריכים ל"כפה הקב"ה עליהם את ההר כגיגית" כדי לקבל את התורה עוד פעם (כדמשמע בגמרא שם שבניית המזבח, ובמילא גם אמירת נעשה ונשמע, היתה בחמישי בסיון)?

ויש לומר בזה, על פי מה שכתב הרמב"ם (פרוש המשניות הליו ספ"ז) דלאחרי שנתנה תורה בהר סיני, הנה גם המצוות שנצטוו בהן לפני זה, אין אנו מקימים אותן מפני הצווי שנאמר אז, אלא מפני שנצטוו בהן מפי הגבורה בהר סיני. ונמצא, דאף שנצטוו בני ישראל במצוות שונות גם לפני מעמד הר סיני, הרי החיוב לקיים אותן המצוות אז, והחיוב לקיים המצוות שלאחרי מתן-תורה – חייבים שונים הם.

ועל-פי-זה יש לומר, דמכיון שכשנאמרו בני ישראל "נעשה ונשמע" היה זה לפני מעמד הר סיני, ואז לא היה עדין החיוב לקיים המצוות כפי שהוא לאחרי מתן-תורה, הנה בקבלת המצוות דאז לא היה שיהיה קבלה אמיתית על המצוות דאחרי מתן-תורה שנצטוו בהם מפי הגבורה, כי לא היה להם אפשרות להשיג חמרת צוויים אלו. ולכן היה צריך בקבלת מצוות עוד פעם בשעת מתן-תורה בפעל.

קבלת התורה באנס או ברצון

ויתיצבו בתחתית ההר: (יט, יז)

מלמד שכפה הקב"ה עליהם את ההר כגיגית ואמר להם אם אתם מקבלים התורה מוטב ואם לאו שם תהיה קבורתכם . . . מכאן מודעה רבה לאוריתא (שבת פח, א)

וקשה (כנ"ל מלו"ט), דלפי זה לא קבלו עליהם בני-ישראל את התורה אלא מאנס, ואיך זה מתאים עם זה שהקדימו נעשה לנשמע, דמשמע מזה שקבלוהו מרצון?

ויש לבאר, דהנה זה שאדם לא קבל על עצמו על התורה והמצוות הוא מפני שאינו מכיר באמת שרק התורה והמצוות הם תכלית הטוב, והפך התורה והמצוות הוא תכלית הרע, ואם יכיר בטוב התורה והמצוות בודאי קבל על עצמו לקיים. והנה במעמד הר סיני עברו רק חמשים יום מיציאת מצרים, שהיתה ערות הארץ, במדות משחתות וכו', ואי-אפשר היה שבמשך זמן קצר כזה ישתנו מן הקצה אל הקצה להכיר שרק התורה היא חיינו, וזה שהקדימו נעשה לנשמע שהפירו במעלת התורה, היה מפני שמלמעלה "כפו עליהם" הפכה זו על ידי שהשפע עליהם אור הפרת האמת, ועל-ידי-זה

הרגישו ממש שהתורה והמצוות הם תכלית הטוב, אבל מצד שכלם ומהלך חייהם עדיו לא הגיעו להכרה זו. ולכן לאחרי מתן תורה "מודעה רבה לאורייתא" כי זה שקבלוה ברצון בזמן מתן-תורה לא היה מצד שכלם, אלא בדרך מתנה מלמעלה, אבל לאחרי זה נשאר שקיים התורה והמצוות עבודה גדולה וקשה היא.

יח וטוּרָא דְסִינֵי תִּגְנַן כְּלָה מִן קָדָם דְאַתְגְּלִי
עֲלוּהֵי יִי פְּאַשְׁתָּא וּסְלִיק תִּנְגְּנָה פִּתְנָנָא
דְאַתְוִנָא וְזַע כָּל טוּרָא לְחֻדָּא:

(יח) וְהָרָה סִינֵי עֵשָׂן כְּלוֹ מִפְּנֵי אֲשֶׁר יָרַד עָלָיו יְהוָה
בְּאֵשׁ וַיַּעַל עֵשָׂנוּ בְּעֵשָׂן הַכֹּבֵשֶׁן וַיַּחֲרַד כְּלֵי-הַהָר
מֵאֲדָ:

כ"ט • עֵשָׂן כְּלוֹ • אין "עשן" זה שם דבר, שהרי נקוד השי"ן פתח, אלא לשון פעל, כמו: אמר, שמר, שמע. לכך, תרגומו: 'תגנן כלה', ולא תרגם תננא, וכל "עשן" שבמקרא, נקודים קמץ, מפני שהם שם דבר. הכבשן • של סיד. יכול ככבשן זה ולא יותר? תלמוד לומר "בוער באש עד לב השמים". ומה תלמוד לומר "כבשן"? לסבר את האזן מה שהיא יכולה לשמע, נותן לבריות סימן הנפר להם. פיוצא בו: (הושע יא) "כאריה ישאג". וכי מי נתן פח בארי, אלא הוא, והכתוב מושלו כאריה, אלא אנו מכניין ומדמין אותו לבריותיו, כדי לסבר את האזן מה שיכולה לשמע. פיוצא בו: (יחזקאל מג) "וקולו קול מים רבים". וכי מי נתן קול למים? והלא הוא, ואתה מכנה אותו לדמותו לבריותיו, כדי לסבר את האזן.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות, כרך יג, עמוד 151)

וְהָרָה סִינֵי עֵשָׂן כְּלוֹ (יט, יח) כבוד קדושת אדמו"ר נשיא דורנו, מסביר את משמעות העש"ן שבמתן-תורה כלפי חיוּב למוֹד התורה המטל על כל אָחַד וְאָחַד:
עוֹלָם - מקום, להלמד תורה בכל בית ובכל מקום;
שְׁנָה - זמן, להרבות בכמות הזמן המקדש למוֹד התורה;
נְפֶשׁ - חיות, להוסיף באיכות הלמוד, שהלמוד יהיה בחיות יותר, וממילא ידע וישיג בעמק יותר.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך טו עמ' 224)

וְהָרָה סִינֵי עֵשָׂן כְּלוֹ (יט, יח) האלשיף הקשה: "בהר סיני אין בו אילנות ועצים, כי מדבר הוא, ואיך יהיה עשן כלו מפני האש". אבל מפרש לעיל (שמות ג, ב) שעל ההר היה סנה, ומסתבר שזה לא היה הצמח היחידי. ושם נאמר (פסוק א) "וינהג את הצאן אחר המדבר" (שלא ירעו בשדות אחרים, רש"י). וכתוב (תשא לד, א) "הצאן והבקר אל ירעו אל מול ההר ההוא". ולהעיר מרש"י שמות שם (פסוק ב): "ולא אילן אחר".

(יט) וַיְהִי קוֹל הַשֹּׁפָר הוֹלֵךְ וְחֹזֵק מְאֹד מִשָּׁה יִדְבֵּר
וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֶנּוּ בְּקוֹל:

יט וַיְהִי קוֹל שׁוֹפָרָא אֲזַל וְחֻזְףָּ לְחֻדָּא מִשָּׁה
מְמַלֵּל וּמִן קָדָם יִי מִתְעַנֵּי לָהּ בְּקוֹל:

כ"ט • הוֹלֵךְ וְחֹזֵק מְאֹד • מנהג הדייט: כל זמן שהוא מאריך לתקע, קולו מחליש וכוהה, אבל כאן: "הולך וחזק מאד". ולמה כך? מתחלה לסבר אַזְנֵיהֶם מה שיכולים לשמע. מִשָּׁה יִדְבֵּר • כשהיה משה מדבר ומשמיע הדברות לישראל, שהרי לא שמעו מפי הגבורה, אלא "אנכי" ו"לא יהיה לך", והקדוש-ברוך-הוא מסיעו לתת בו פח להיות קולו מגביר ונשמע. יַעֲנֶנּוּ בְּקוֹל • יעננו על דבר הקול, כמו: (מלכים א יח) "אשר יענה באש", על דבר האש להורידו.

♦ יום שישי י"ט שבט ♦

(כ) וַיִּרְדּוּ יְהוָה עַל-הָרָה סִינֵי אֶל-רֹאשׁ הָהָר וַיְקַרְא
יְהוָה לְמֹשֶׁה אֶל-רֹאשׁ הָהָר וַיַּעַל מֹשֶׁה:

כ וַיִּרְדּוּ יְהוָה עַל טוּרָא דְסִינֵי לְרִישׁ טוּרָא
וַיְקַרְא יְיָ לְמֹשֶׁה לְרִישׁ טוּרָא וּסְלִיק מֹשֶׁה:

כ"ט • וַיִּרְדּוּ ה' עַל-הָרָה סִינֵי • יכול ירד עליו ממש? תלמוד לומר: (לקמן ב) "כי מן השמים דברתי עמכם". מלמד שהרפין שמים העליונים ותחתונים והציען על גבי ההר כמצע על המטה, וירד פסא הכבוד עליהם.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך טז עמ' 228)

וַיֵּרָד כֶּסֶף הַכְּבוֹד עֲלֵיהֶם (רש"י יט, ט) בַּמַּכְתּוּב בְּכוֹרוֹת נֹאמַר (בא יב, יב) "וְעִבְרַתִּי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם" (אני בַּעֲצָמִי וְלֹא עַל יְדֵי שְׁלִיחַ, רש"י), וּבְכָל זֹאת לֹא מְצִינּוּ שְׁהָיוּ שָׁם קוֹלוֹת, בְּרָקִים, עָנָן, קוֹל שׁוֹפָר וְעֵשֶׂן. וּבְכַדִּי לְבָאָר אֶת הַהֶבְדֵּל בֵּין מַכְתּוּב בְּכוֹרוֹת לְבֵין מִתְּחִילֵי הַיּוֹם וְיֵרָד עַל הַר סִינַי בְּכָל הַדָּר **כְּבוֹד** מְלֻכּוֹתוֹ, **בְּהַתְּיָשׁוּבוֹת** וּבְקַבִּיעוֹת, וְיִרְיֵדָה **כִּזו** גּוֹרְמֵת לְכָל הַפְּרָטִים הַמְּזַכְּרִים לְעֵיל.

(כא) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהֵי מֹשֶׁה רַד הָעֵד בְּעַם פְּנִי־יְהֹרָסוּ אֱלֹהֵי הָהָר לְרֵאוֹת וְנִפְל מִמֶּנּוּ רַב:

כ"ט ~ **הָעֵד בְּעַם** • הַתְּרָה בָּהֶם שְׁלֵא לְעֵלוֹת בָּהֶר. **פֶּן יְהֹרָסוּ וְגו'** • שְׁלֵא יְהֹרָסוּ אֶת מַצְבֵּם עַל יְדֵי שְׂתֵאֲוֹתָם אֶל ה' לְרֵאוֹת, וְיִקְרְבוּ לְצַד הָהָר. **וְנִפְל מִמֶּנּוּ רַב** • (מכילתא) כָּל מֵה שֶׁיִּפֹּל מֵהֶם, וְאִפְלוּ הוּא יְחִידִי, חָשׁוֹב לְפָנָי רַב. **פֶּן יְהֹרָסוּ** • כָּל הַרִיסָה מִפְּרֻדַּת אֲסִיפַת הַבְּנִינָן, אִף הַנִּפְרָדִין מִמַּצֵּב אֲנָשִׁים, הוֹרִיסִים אֶת הַמַּצֵּב.

(כב) וְגַם הַכֹּהֲנִים הַנִּגְשִׁים אֱלֹהֵי הָהָר יִתְקַדְּשׁוּ פָּן יִפְרֹץ בָּהֶם יְהוָה:

כ"ט ~ **וְגַם הַכֹּהֲנִים** • אִף הַבְּכוֹרוֹת שֶׁהֻעְבְּדָה בָּהֶם (ובחיים קטו). **הַנִּגְשִׁים אֶל ה'** • לְהַקְרִיב קִרְבָּנוֹת, אִף הֵם אֵל יִסְמְכוּ עַל חֲשִׁיבוֹתָם לְעֵלוֹת. **יִתְקַדְּשׁוּ** • הֵיוּ מְזַמְנִים לְהַתְּיָצֵב עַל עַמְדָן. **פֶּן-יִפְרֹץ** • לְשׁוֹן פְּרֻצָה, יְהַרְגַּ בָּהֶם וְיַעֲשֶׂה בָּהֶם פְּרֻצָה.

(כג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֱלֹהֵי הָהָר לֹא-יִכָּבֵל הָעָם לַעֲלֹת אֶל-הָהָר סִינַי כִּי-אַתָּה הָעֹדֶתָ בָּנוּ לֵאמֹר הַגְּבַל אֶת-הָהָר וְקִדְּשָׁתוּ:

כ"ט ~ **לֹא-יִכָּבֵל הָעָם** • אִינִי צָרִיף לְהַעֲיִד בָּהֶם, שֶׁהָרִי מוֹתָרִין וְעוֹמְדִין הֵם הַיּוֹם שְׁלֹשֶׁת יָמִים, וְלֹא יוֹכְלוּ לְעֵלוֹת, שְׂאִין לָהֶם רְשׁוֹת.

(כד) וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי הָהָר לְדָרְדַר וְעֲלִיתָ אִתָּה וְאַהֲרֹן עִמָּךְ וְהַכֹּהֲנִים וְהָעָם אֱלֹהֵי הָהָר פֶּן-יִפְרֹץ-בָּם:

כ"ט ~ **לְדָרְדַר** • (מכילתא) וְהָעֵד בָּהֶם שְׁנִית, שְׂמֻזְזוּיִן אֶת הָאֲדָם קָדָם מַעֲשֶׂה, וְחוֹזְרִין וּמְזוּזִין אוֹתוֹ בְּשַׁעַת מַעֲשֶׂה. **וְעֲלִיתָ אִתָּה וְאַהֲרֹן עִמָּךְ וְהַכֹּהֲנִים** • יְכוֹל אִף הֵם עִמָּךְ? תִּלְמוּד לֹמַר: "וְעֲלִיתָ אִתָּה". אָמַר מַעֲתָה: אִתָּה - מְחֻצָּה לְעַצְמָךְ, וְאַהֲרֹן - מְחֻצָּה לְעַצְמוֹ, וְהַכֹּהֲנִים - מְחֻצָּה לְעַצְמָם. מֹשֶׁה נִגַּשׁ יוֹתֵר מֵאַהֲרֹן, וְאַהֲרֹן יוֹתֵר מִן הַכֹּהֲנִים, וְהָעָם כָּל עַקֵּר אֵל יְהֹרָסוּ אֶת מַצְבֵּם לְעֵלוֹת אֶל ה'. **פֶּן-יִפְרֹץ-בָּם** • אֶף-עַל-פִּי

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

(כא-כח) וַיֹּאמֶר ה' אֵל מֹשֶׁה רַד הָעֵד וְגו'. וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה וְגו' לֹא יִכָּבֵל וְגו'. תִּימָה מֵה הַשִּׁיב לוֹ (הַקְבִּי"ה לַמִּשָּׁה) [מֹשֶׁה לְהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא], וְכִי לֹא מְצִינּוּ כַּמָּה מְצוֹת שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן כַּמָּה אֲוֵרוֹת, וְעוֹד (עַל) מֵה הַשִּׁיב לוֹ הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אֲחֵרִי כֵן לֹף רַד וְעֲלִיתָ. וַיֵּשׁ לֹמַר הַפֶּשֶׁט דְּקָרָא, לְפִי שְׁלֵא הַתְּרָה מֹשֶׁה אֶת יִשְׂרָאֵל עַל מְצוֹת הַגְּבֻלָה שֶׁהִיא בְּמִיתָה, רַק עַל מְצוֹת פְּרִישָׁה הַזְּהִירָם כְּמוֹ שְׂתִמְצָא לְמַעֲלָה (פסוק טו), לְפִיכָף אָמַר לוֹ הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לֹף הָעֵד **בְּעַם**, דְּיוֹתֵר הִיָּה לֹף לְהַזְהִירָם עַל מְצוֹת וְעַל זֶה הַשִּׁיב לוֹ לֹא יִכָּבֵל הָעָם לַעֲלֹת [וְגו'] **כִּי אִתָּה הָעֹדֶתָ בָּנוּ** וְגו'. כְּלוּמַר גַּם אֲנִי וְאַהֲרֹן בְּכָלֵל צִוּוּי הַהַגְּבֻלָה, וְכִיּוֹן שֶׁנִּהְיֵה עִמָּהֶם שָׁם נִתְרָה בָּהֶם וְלֹא יַעֲלֶה, וְעַל זֶה הַשִּׁיב לוֹ הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לֹף רַד וְתוֹהִירָם

שיעור יומי ליום שישי י"ט שבט ושנים מקרא ואחד תרגום - יט - פרשת יתרו
 שהיא נקוד חטף קמץ, אינו זו מגזרתו, כן דרך כל תבה שנגזרתה מלאפום, כשהיא באה במקף, משתנה
 הנקוד לחטף קמץ.

(כה) וירד משה אל־העם ויאמר אלהם:

כה ונתת משה לעמא ואמר להון:

כ"ט - ויאמר אלהם • התראה זו.

~ נקודות משיחות קודש ~ משיחת יום שמחת תורה תשמ"ב

בנוגע לכללות ענין הלוחות (שהזכר לעיל) - כאן המקום להעיר ענין מסוים. ובהקדים:
 והזכר לעיל שמקומם הקבוע של הלוחות הוא - בארון, כמו שפתיב "אין בארון רק שני לוחות האבנים גו". ותכלית
 השלמות שבה - כאשר הלוחות היו בארון בתוך בית המקדש, לאחר שביני ישראל הגיעו "אל המנוחה ואל הנחלה",
 כי כאשר הלוחות היו בארון כפי שהיה במשכן (לא בארון שעשה משה כו'), היה זה באופן של עראי וכו'.
 וגם לאחר חרבן בית המקדש נשארו הלוחות בארון באופן של קביעות - כמו שפתיב הרמב"ם (הלכות בית הבחירה ריש
 פ"ק ד) ש"בעת שבנה שלמה המלך את הבית וידע שסופו לחרב, בנה בו מקום לגנוז בו הארון למטה במטמוניות עמקות
 ועקלקלות, ויאשיהו המלך צוה וגנוז במקום שבנה שלמה כו'". וגם להדעה שהארון נלקח בגלות כו' - הרי גם עתה
 נמצאים שם הלוחות באופן של קביעות כו'.

והנה, ידוע הכלל שלא ברא הקב"ה בעולמו דבר אחד לבטלה, ובפרט כאשר מדבר אודות עניני קדשה. ועל-פי-זה מוכן
 שהלוחות היו ממלאים את כל חלל הארון, באופן שלא נשאר מקום פנוי ומקום ריק, כי אם היה נשאר מקום ריק, הרי
 מקום זה הוא לבטלה חס-ושלום. ועל-דרך שמצינו שפלי שרת מקדשים כשהם מלאים דוקא.

וכמפורש בגמרא (בבא בתרא י"ד, א) "ארון שעשה משה אמתיים וחצי ארפו ואמה וחצי רחבו ואמה וחצי קומתו באמה בת
 ששה טפחים, והלוחות ארפו ששה ורחבו ששה ועביו שלשה, מונחות כנגד ארפו של ארון, כמה לוחות אוכלות בארון
 כו', פרנסת ארון לארפו. צא ופרנס ארון לרחבו, כמה לוחות אוכלות בארון ששה טפחים וכו'" - זאת אומרת, שעל-פי
 חשבון הגמרא, היה הארון מלא באופן שלא היה בו מקום פנוי.

ועל-פי-זה הרי בהכרח לומר שכל אחד מהלוחות היה רבוע של ששה טפחים על ששה טפחים, ואי-אפשר לומר שקצהו
 העליון של הלוחות היה בצורת חצי עגול, כי אז יוצא שמלמטה היה אמנם הארון מלא לגמרי, אבל מלמעלה נשאר
 מקום פנוי, בגלל הצורה חצי עגול - וזה הפך משמעות הגמרא.

ולפלא הכי גדול - שישנם כמה וכמה מוסדות וארגונים שמצירים ב"סמל" שלהם את הלוחות בצורת חצי עגול מלמעלה
 - הפך דברי הגמרא!

והמדובר, גם אודות מוסדות חנוף שמחנכים ילדי ישראל על טהרת הקדש - הנה מבלי הבט על זה שתכלית פגנת המוסד
 היא להגן על הילדים מפני השפעה מבחוץ כו', ולפעל עליהם שהנהגתם תהיה באופן ד"ק כל מעשיו יהיו לשם שמים"
 ו"בכל דרכיו דעהו", ועל-אחת-כמה וכמה בנוגע ללמוד התורה וכו', אף-על-פי-כן כאשר הם מצירים את הלוחות (על
 גבי טפסים השכיחים למוסד, פנקסי קבלות וכו'), שבהם כלולים כל עניני התורה כלה, כמבאר ב"ירושלמי" על הפסוק
 "מזה ומזה הם פתובים", שבלוחות "פתובים" כל עניני התורה כלה, אפלו מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש - הרי הם
 מצירים זאת באופן הפכי מדברי הגמרא!

וכאמור לעיל, שעל-פי דברי הגמרא, בהכרח לומר שצורת הלוחות היתה באופן של רבוע (ולא חצי עגול מלמעלה) -
 וזהו ענין המפורש בגמרא מסכת בבא-בתרא, שהיא בין שבעת המסכתות הנלמדות בישיבות!

ישנו רב מסוים בבאר-שבע - לא חסיד חב"ד - שפרסם לאחרונה ספר, ובו מבאר גם אודות צורת הלוחות - שעל-פי
 דברי הגמרא במסכת בבא-בתרא, בהכרח לומר שהלוחות היו מרובעות, ולא בצורת חצי עגול. ומסים, שלפלא בעיניו
 מדוע מצירים בכל מקום את הלוחות בצורת חצי עגול, ולא כפי דברי הגמרא במסכת בבא-בתרא!

והטענה הידועה שלא רוצים להוציא לעז על הראשונים - מאחר שמוסד זה קיים כבר כמה וכמה שנים, וכך צירו את
 הלוחות במשך כל הזמן כו' - הנה טענה זו אין לה מקום כלל כאשר מדובר אודות ענין שנוגע לחנוף ילדי ישראל!

דהנה, כאשר הילד מקבל תעודה מזמן לזמן, ובה מופיע ציור הלוחות בצורת חצי עגול מלמעלה, מתקבל אצלו ללא כל ספק, שכן היתה צורת הלוחות. ואחר-כך כאשר ילמד את הגמרא הנ"ל, ינכח שמה שהונח אצלו בפשטות פתוצאה מהלמוד במוסד זה, הרי זה הפך פשטות הגמרא! וכתוצאה מזה - הרי הוא מאבד את כל האמון במלמד ומחנך שלו, גם כאשר ילמדו עמו דבר אמתי מתחילתו ועד סופו!

ולכן, בהכרח לתקן ענין זה, ואין לחשוב שזהו דבר של מה בכך, כי אפילו כאשר מדבר אודות דבר קטן, נאמר אל תהי בן לקטנות, ועל-אחת-כמה וכמה כאשר מדבר אודות ענין הקשור עם הלוחות, שהם יסוד כל התורה כלה!

ובפרט שבענין זה ישנו דבר נוסף: מקור ציור הלוחות בצורת חצי עגול - נלקח מאמות העולם, וצויר זה הוא הפך דברי הגמרא. ואם כן, כאשר מצירים את הלוחות בצורת חצי עגול - הרי מעדיפים את גירסת אמות העולם על דברי הגמרא!

והירצון שמכאן ולהבא יתקנו ענין זה, ובפרט שתקון הדבר אינו כרוך עם קשי מיוחד, כי הרי מדי פעם מדפיסים טפסים הנ"ל, וכשם שאפשר לשנות את שמו של ה"פרעזידענט" של המוסד וכו' [ועד ששוכחים לגמרי מה"פרעזידענט" הקדם, ורק במקרים היוצאים מן הכלל משאירים לו איזה תאר כבוד!]. כמו כן אפשר לשנות את ציור הלוחות. הינו, שבמקום צורת חצי עגול, יהיו הלוחות מצירים בצורת רבוע.

ובפרט על-פי האמור לעיל שזהו ענין הקשור עם חנוך ילדי ישראל - והרי ענין החנוך צריך להיות בתכלית השלמות, וכפי שרואים במוחש שטבע האדם הוא שגם בהיותו במעמד ומצב שאינו רוצה להטריח את עצמו לקיים דבר מסוים בתכלית השלמות, אלא הוא מסתפק בקיום הדבר על דרך המצוה כו' - הנה כאשר מדבר אודות חנוך בניו, הרי הוא מתנגע ומשתדל ביותר להעניק להם את החנוך הטוב ביותר, בתכלית השלמות.

ושלמות החנוך, הרי זה גם כאשר מדבר אודות מנהגי ישראל - פיזוע מה שכתב הרשב"א שאסור לבטל מנהג נשים זקנות שבישראל, אפילו כאשר חכמי ישראל אומרים באופן אחר. ועל-דרך-זה כאשר מדבר אודות הדור מצוה, אף-על-פי שאין זה לעיניבא, כגון: ד' דפנות בסקה, אף-על-פי ש"על-פי דין מספיק ב' דפנות וטפח כו'. ועל-אחת-כמה וכמה כאשר מדבר אודות ענין הקשור עם הלוחות, שזהו יסוד ושךש כל התורה כלה.

כ (א) וידבר אליהם את כל-הדברים האלה לאמר*: א ומליל יי ית כל פתגמיא האלין למימר:

כ"ט* וידבר אליהם • אין 'אליהם' אלא דין, לפי שיש פרשיות בתורה שאם עשאן אדם מקבל שךר, ואם לאו, אינו מקבל עליהם פרענות, (מכילתא) יכול אף עשרת הדברות בן? תלמוד לומר: "וידבר אליהם", דין

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

(א) את כל הדברים האלה. מלמד שאמר הקדוש-ברוך-הוא כל עשרת הדברות בדבור אחד, מה שאין הנהג (משה) על כל דבור ודבור בפני עצמו, הכי איתא בסיפרא (ראה מכילתא מס' בדבורש ד). ותימיה מאי קשיא ליה אם בדיבור אחד נאמרו, מכל-מקום הנה

להפריע. את כל הדברים האלה • מלמד שאמר הקדוש ברוך הוא עשרת הדברות בדבור אחד, מה שאי אפשר לאדם לומר כן. אם כן, מה תלמוד לומר עוד 'אנכי' ולא יהיה לך? – שחזור ופרש על כל דבור ודבור בפני עצמו. (וקשית אם כן כו' פרוש: לפי זה שמוכח מאת כל הדברים האלה שגם שאר עשרת הדברות כלם אמר הקדוש ברוך הוא בדבור אחד, אם כן מה תלמוד לומר: "אנכי וגו'"? רצה לומר, מה בא להודיענו במה שפרט לשון ב' דברות אלו מהשא, מדהוציאם בלשון זה שהמשמעות, דוקא אלו שנים בפרט מפי הגבורה יצאו, והלא לפי זה כלם כמוהם, הקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו דברים? ותרץ שחזור ופרש וכו' ורוצה לומר: באותה החזרה, לא החזיר ללמד על הפלל לצא, אלא על הפרט, אלו שתי דברות ראשונות ביחוד, ודוק). **לאמר • מלמד שהיו עונין על הן, הן, ועל לאו, לאו.** (מכילתא) •

~ נקודות משיחות קודש ~ (שבת פרשת יתרו, י"ז שבט, התשד"מ)

פרוש "לאמר" כאן הוא שהגשמי והתחתון עצמו נעשה האומר (א זאגער), משום שאז היתה המשכת העצמות מצד ענינו (של התחתון).

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש כרך א עמ' 148 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

עשרת הדברות ועשרה מאמרות

וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמר: (כ, א)

וידוע התמיה, הרי "לאמר" פרוש לומר לאחרים, ומכיון שכל בגי' ישראל היו במתן תורה, ואפילו הנשמות של דורות הבאים היו שם (פדא' בשמו"ר כה, ו) מה שיף כאן "לאמר" "לאמר לאחרים"?

ותירץ הרב המגיד ממעזריטש:

"לאמר" כאן מרמז על ה"עשרה מאמרות שבהן נברא העולם" (אבות פ"ה מ"א), ופרוש וידבר גו' לאמר הוא, לקשר את ה"וידבר" – עשרת הדברות עם ה"לאמר" – ה"עשרה מאמרות".

פרוש הדברים:

בעבודת האדם יש שני מצבים. יש זמן שבו הוא עסוק בלמוד התורה – עשרת הדברות, ויש זמן שבו עסוק הוא ראשו ורבו בדברי הרשות (המתירים על פי תורה) – עשרה מאמרות שבהן נברא העולם.

ויכולה להיות הוה-אמינא אצל האדם, שבעת עסקו בדברי הרשות, 'מנתק' הוא מלמוד התורה, ויכול הוא לסדר דרך חייו שלא על פי השקפת התורה.

וזה פרוש 'וידבר גו' לאמר' שגם בעת עסקו בדברי הרשות – עשרה מאמרות, צריך שיהיה קשור לעשרת הדברות, בזה שגם אז דרך חייו יהיה על פי השקפת התורה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש כרך ו עמ' 124 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

על הן הן ועל לאו לאו

וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמר: (כ, א)

מלמד שהיו אומרים על הן הן ועל לאו לאו, דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבא אומר, על הן הן ועל לאו הן (מכילתא)

יש לפרש פלוגתא זו בדרך החסידות:

במצות התורה ישנם שני פרטים: א. בקיים המצות מקיימים רצון הבורא ית', וכלשון ברפת המצות כן "אשר קדשנו במצותיו וצונו". ב. על-ידי כל מצוה מברר ומזכר חלק אחר בגופו ונשמתו, וכדאיתא בזהר הקדוש (ח"א קע, ב) דרמ"ח מ"ע הן כנגד רמ"ח איברים ושס"ה מצות ל"ת הן כנגד שס"ה גידים. דבכל מצוה הוא מזכר אבר וגיד אחר שבגופו.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(חגיגה) [מכות] (פד.) **אנכי ולא יהיה לך** (חגיגה) [מכות] (פד.) **אנכי ולא יהיה לך** מפי הגבורה שמענו, ופריה אם כן מה תלמוד לומר **אנכי ולא יהיה לך**, כלומר והלא לא נשתנו (אלא) [אלו] משאר דברות שכלן בדבור אחד נאמרו, ומשני שחזור על כל דיבור ודיבור בפני עצמו אף לא שמענו מפי כ"א שנים: תורה ב

אחד כאילו שניהם דבור אחד, וגם כתובים בלשון הקדוש ברוך הוא כאילו הוא מדבר בעצמו, **אנכי הוצאתיך, על פני, לאהבי, אכל שאר הדברות יש פסוק לכל אחד לבדו וזלתי לא הרצה, לא הנאה, לא תגב,** וגם יש פרשה בין זו לזו, וכתובים בלשון משה ולא בלשון הקדוש ברוך הוא. והיינו דאמר במשכת

משה רבינו עליו השלום צריך לומר כל אחד ואחד בפני עצמו. ויש לומר הכי קשיא ליה, אם בדיבור אחד נאמר למה פסק משה רבינו את הטעמים, היה לו לומר כן פסוק אחד, ומשני מלמד שחזור וכו'. ורבי ברוך ז"ל פירש, אם כן מה תלמוד לומר **אנכי ולא יהיה לך**, דמשמע אלו לבר אמרן שהרי שניהם בסגנון

והנה, בענין זכוף האדם שעל ידי קיום המצוות, יש חלוק בין מ"ע למצוות ל"ת. דמ"ע תכנס שעל ידי קיומם הוא מזכר ומעלה את האבר השייך למצוה זו, אך מל"ת תכנס דאסורים אלו יש בהם רע כו', ולכן צריך להזהר שלא להכשל בהן כדי שלא יוריד ויפגם את החלק בגופו ויגשמוהו השייך למצוות לא-תעשה זו.

אך בענין קיום מצוות שוות הן. דהן כשמוקמים מ"ע והן כשאיננו עוברים על מל"ת, תכן שניהם הוא שעל ידי זה הוא מקיים מצוות וצווי השם יתברך.

ובזה פליגי רבי ישמעאל ורבי עקיבא. לדעת רבי ישמעאל ראו בני ישראל במתן-תורה שתומ"צ מצרכים ומעלים את האדם, ולכן ענו "על הן הן" – שבמ"ע ראו את הטוב וענין החיובי שפועל באדם, ו"על לאו לאו" – שראו את הרע והענין השלילי שיש במצוות-לא-תעשה.

אך רבי עקיבא ס"ל שגם על מ"ע וגם על מצוות ל"ת ענו "הן". כי בעת מתן-תורה היה נרגש שיסוד ותכן כל המצוות הוא שמוכן ומזמן לקיים מצוות הן לקיים מצוותיו והן שלא לעבר עליהן ח"ו.

(ב) אָנְכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עַבְדִּים:
בְּאֵנָה יְיָ אֱלֹהֶיךָ דִּי אֶפְיָקְתָּ מֵאֶרְעָא דְּמִצְרַיִם מִבֵּית עַבְדוּתָא:

כ"ש: «אשר הוצאתיך מארץ מצרים • פדאי היא ההוצאה, שתהיו משעבדים לי (מכילתא). דבר אחר: לפי שנגלה בים גבור מלחמה ונגלה פאן פזקן מלא רחמים, שנגמר: "ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר", זו היתה לפניו בשעת השעבוד, וכעצם השמים, משנגאלו – הואיל ואני משתנה במראות, אל תאמרו: שתי רשיות הן. אנכי הוא אשר הוצאתיך ממצרים ועל הים. דבר אחר: לפי שהיו שומעין קולות הרבה, שנגמר: "את הקולות", קולות באין מד' רוחות ומן השמים ומן הארץ, אל תאמרו רשיות הרבה הן. ולמה אמר לשון יחיד: "אלהיך"? ליתן פתחון פה למשה ללמד סגנון במעשה העגל, וזהו שאמר: "למה ה' יחרה אפך בעמך"? לא להם צוית: 'לא יהיה לכם אלהים אחרים' אלא לי לבדי. מבית עבדים • מבית פרעה שהייתם עבדים לו, או איננו אומר אלא "מבית עבדים", שהיו עבדים לעבדים? תלמוד לומר: "ויפדך מבית עבדים מיד פרעה מלך מצרים". אומר מעתה, עבדים למלך היו ולא עבדים לעבדים.

דעת זקנים מבדלי התוספות – עוז והדר

להם מן השמים, שנגמר (דברים ד' לו) מן השמים השמיים את קלו, והיו ישראל אומרים (איוב כ"ג י"ב) ויהי ישראל מן המצא, תהום אמר לא בי היא, התחילו ישראל שומעין מארבע רוחות העולם ומשמים וארץ, אומרים שמא חסד ושלום רשיות הרבה הן, לך כתב אנכי ה', כל מה שאתם שומעים אינו בא אלא מאתי (ראה נחומא שמות כ"ה). ומן א"ל"ך דאנכי עד (כ"ף דלרערך) [אשר לרעך] (פסוק י"ד) יש תרי"ג אותיות פנגד תרי"ג מצוות. ובפרק קמא דקידושין (לא) אמרינן, בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא אנכי ולא יהיה לך אמרו אומות העולם לעצמו הוא דורש, כיון ששמעו פבר את אביה ואת אמה הודו על הראשונות. והו שאמר הקדוש ברוך הוא (ראה שמרר כ"ט א). וגם פתח להם שבעה קיעים והראה להם שהוא יחיד, הדא הוא דכתיב (דברים ד' לו) אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלהים אין עוד

מלבדו (הר"ל ואתחנן ד"ה שמע). ולך נאמר אנכי ולא יהיה לך בלשון ציווי ליחיד, כדי ללמד סגנון לישוראל במעשה העגל, כדפירש רש"י שאמר משה באותו מעשה אל תענשם, כי לי לבדי הוהרת לא יהיה לך ולא אמרת לא יהיה לכם. ועוד נאמר במקדש שלכם נאמרו כלם בלשון יחיד, מפני שצפה הקדוש ברוך הוא שיהידים עתידים לבטל אותם, מיה מבטל אנכי (שופטים י"ז), ויבטלם מבטל לא יהיה לך (מלכים א' י"ב כ"ח), צלפחד זכור (שבת צ"ו), יואב לא תרצה (שמואל ב' ג כ"ז), אמנון לא תנאף (שמואל ב' י"ג), עכן לא תגנב (יהושע ו' א), ציבא לא תגנבה (שמואל ב' ט"ז א), אחאב לא תחמד (מלכים א' כ"א), לך נאמרו כלן בלשון יחיד: דבר אחר, אנכי ה' אלהיך, בשעת מתן תורה היה הקול יוצא מן המזרח וישוראל שומעים ובאין לקבל התורה, באו למזרח הולך למערב, באו למערב הולך לצפון, באו לצפון הולך לדרום, באו לדרום בא

(ב) אנכי ה' אלהיך. מאי דבור הוא זה, ומה מצוה ומה אזהרה היא זו. ויש לומר, אנכי ה' אלהיך, ואני מצוה שתדע וידעה ברורה כי אני הוא הבורא, וכי אני הוא המצוה כל המצוות ונאמן ליפרע הטוב והרע, וידיעת השם שחייב אדם לדעת שהוא הבורא יתברך ויתעלה. ורבי תנחומא דורש, לפי שנגליתני עליכם בים גבור ואיש מלחמה וביום מתן תורה פזקן מלא רחמים, אל תחשבו ששתי רשיות הן, אלא אנכי ואין עוד אחר (ראה נחומא ש"ן ט"ו):
דבר אחר, לפי שכשנגלה הקדוש ברוך הוא ביום מתן תורה נגלה ברבתיים אלפי שגאן (תהלים ס"ח י"ח), והיו ישראל (מעמידן) [תמהים] זה לזה, אמר להם הבורא אנכי ה' אני יחיד (ראה שמרר כ"ט א). וגם פתח להם שבעה קיעים והראה להם שהוא יחיד, הדא הוא דכתיב (דברים ד' לו) אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלהים אין עוד

אֲנֹכִי לְשׁוֹן מִצְרַיִם

אֲנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ (כ, ב)

"אֲנֹכִי" – לְשׁוֹן מִצְרַיִם (ילקוט שמעוני)

לְכַאוֹרָה הַדָּבָר תִּמְוָה בְּיִתְרָה:

הַרְי בְּעִשְׂרֵת הַדְּבָרוֹת כְּלוּלוֹת כָּל מִצְוֹת הַתּוֹרָה (ראה רש"י שמוות כד, יב, זח"ב ב, צ, א). וּבְעִשְׂרֵת הַדְּבָרוֹת עֲצֻמוֹן הָרִי "אֲנֹכִי" כּוֹלֵל רַמ"ח מ"ע וְ"לֹא יְהִי לְךָ גֹּז" כּוֹלֵל שְׁס"ה ל"ת (ראה של"ה ר"פ יתרו. ספר התניא פ"ט). וַיְתִירָה מִכָּף מִבְּאֵר בַּזְהַר הַקְּדוֹשׁ (ח"ב פה, ב) ש"כּל אֵינֻן פְּקוּדֵי אוֹרִיִּיתָא כּוֹי כְּלִילָן בְּהַאי מְלָה", שְׁפַל מִצְוֹת הַתּוֹרָה נִכְלָלוֹת בְּתַבַּת "אֲנֹכִי".

וְלֹא־חָרִי כָּל זֶה הִנֵּה "אֲנֹכִי – לְשׁוֹן מִצְרַיִם" שֶׁהַתְּבָה הִכִּי נַעֲלִית הִיא בְּלִשׁוֹן הָאָמָה הַשְּׁפֵלָה בְּיִתְרָה, הַמְּכַנֶּה בְּכַתּוּב "עֲרוֹת הָאֶרֶץ" (מקץ מב, ט. וראה קה"ר פ"א, ד)!

וַי"ל הַבְּאוּר בְּזֶה:

אָמְרוּ חַז"ל (שבת פה, א) שְׁכַשְׁבְּקִשׁוּ מִלְּאֲכִי הַשֶּׁרֶת שֶׁתִּנְתֵּן לָהֶם הַתּוֹרָה וְלֹא לָנוּ, אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה רַבְּנֵי "לְמִצְרַיִם יִרְדְּתֶם?". וְהֵינּוּ, שֶׁהַתּוֹרָה נִתְּנָה דְּיוֹקָא לְמָקוֹם שֶׁבְּבַחֲחִינַת "מִצְרַיִם" וְשֶׁפַּל בְּיִתְרָה.

דְּאִף שֶׁעַל־יְדֵי הַתּוֹרָה יְכוּלִים לַעֲלוֹת בְּעֵלוֹי אַחַר עֵלוֹי, אִף לֹא בְּשִׁבִיל זֶה נִתְּנָה תּוֹרָה. אֲלֵא כְּדִי שְׁגַם מְקוּמוֹת כְּאֵלוֹ שֶׁמִּצַּד עֲצֻמָּם הֵם בְּבַחֲחִינַת "מִצְרַיִם" וְ"עֲרוֹת הָאֶרֶץ", יִתְבָּרוּ וַיִּתְעַלּוּ בְּכַח הַתּוֹרָה, עַד שְׁגַם הֵם יְהִי מְכוּן וּמְדוּר לְקַדְּשׁוֹ שֶׁל הַקִּבְּ"ה.

וְלָכוּ "אֲנֹכִי לְשׁוֹן מִצְרַיִם" לְרַמֵּז שֶׁהַפְּנֵה וְהַתְּכַלִּית שֶׁל מִתְּנוּת־תּוֹרָה הוּא לְהַמְשִׁיךְ הַקְּדוּשָׁה גַם לְהַשְׁבָּעִים לְשׁוֹן (שְׂאִינָם קְדוּשָׁה) וְעַד לְהַדְרִיגָה הַנְּמוּכָה בְּיִתְרָה, "לְשׁוֹן מִצְרַיִם".

ג) לֹא־יְהִיֶּה לְךָ אֱלֹהִים אַחֲרַיִם עַל־פְּנֵי: **ג לא יהי לך אלה אחרך בר מגי :**

כַּשֵּׁי ◀ לֹא־יְהִיֶּה לְךָ • לְמָה נֹאמַר? לְפִי שְׂנֵאמַר: "לֹא תַעֲשֶׂה לְךָ", אֵין לִי אֱלֹא שְׂלֵא יַעֲשֶׂה. הַעֲשׂוֹי כְּבָר, מִנֵּינ שְׂלֵא קִיָּם? תְּלַמּוּד לּוֹמַר: "לֹא יְהִיֶּה לְךָ" (מכילתא). אֱלֹהִים אַחֲרַיִם • שְׂאִינָן אֱלֹהוֹת, אֱלֹא אַחֲרַיִם עֲשָׂאוֹם אֱלֹהִים עֲלֵיהֶם (מכילתא), וְלֹא יִתְכַן לְפָרֶשׁ: "אֱלֹהִים אַחֲרַיִם" זוֹלְתִי, שְׂגֻנְאִי הוּא כְּלַפִּי מַעֲלָה לְקִרוֹתָם אֱלֹהוֹת אֲצִלוּ. דְּבָר אַחַר: "אֱלֹהִים אַחֲרַיִם", שֶׁהֵם אַחֲרַיִם לְעוֹבְדֵיהֶם, צוֹעֲקִים אֲלֵיהֶם וְאֵינָן עוֹנִים אוֹתָם, וְדוּמָה כְּאֵלוֹ הוּא אַחַר, שְׂאִינּוּ מַפִּירוּ מַעוֹלָם. עַל פְּנֵי • כָּל זְמַן שְׂאִינִי קִיָּם, שְׂלֵא תֹאמַר: לֹא נִצְטוּוּ עַל עֲבוּדָה־נְרָה אֱלֹא אוֹתוֹ הַדּוּר (מכילתא).

ד) לֹא־תַעֲשֶׂה לְךָ פֶּסֶל וְכָל־תְּמוּנָה אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְאֲשֶׁר בָּאָרֶץ מִתַּחַת וְאֲשֶׁר בַּמַּיִם מִתַּחַת לָאָרֶץ:

ד לא תעבד לך צלם וכל דמות די בשמיא מלעלא ודי בארעא מלרע ודי במיא מלרע לארעא:

כַּשֵּׁי ◀ פֶּסֶל • עַל שֵׁם שְׂנַפְסֵל. וְכָל תְּמוּנָה • תְּמוּנַת כָּל דְּבָר אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם.

ה) לֹא־תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תַעֲבֹדֵם כִּי אֲנֹכִי יְהוָה יְיָ אֱלֹהֶיךָ אֵל קַנָּא פֶּקֶד עֵוֹן אָבֹת עַל־בְּנֵי עַל־שְׁלֵשִׁים וְעַל־רַבְעִים לְשֵׁנָאִי:

ה לא תסגד להון ולא תפליחנון ארי אנא יי אלהך אל קנא מסער חובי אבהן על בנין מרדין על דר תלמי ועל דר רביעי לשנאי פד משלמין בנאי למחטי בטר אבהתהון:

כַּשֵּׁי ◀ אֵל קַנָּא • (מכילתא) מְקַנָּא לְהַפְרֵעַ וְאֵינּוּ עוֹבְרֵי עַל מִדְּתוֹ לְמַחֵל עַל עֵוֹן עֲבוּדַת אֱלִילִים. כָּל לְשׁוֹן "קַנָּא", אַנְפְּרִימֵנָט בְּלַע"ז, נוֹתֵן לֵב לְהַפְרֵעַ. לְשֵׁנָאִי • כְּתַרְגוּמוֹ, כְּשֶׂאֻחֲזִין מַעֲשֶׂה אֲבוֹתֵיהֶם בְּיַדֵּיהֶם (מנהרין כו).

ו) וְעִשָּׂה חֶסֶד לְאֵלִפִּים לְאַהֲבֵי וּלְשִׁמְרֵי מִצְוֹתַי: **ו ועבד טיבו לאלפי ולשמרי וקטרי פקודי :**

כ"ט • וְעָשָׂה חֶסֶד • שְׁאֵדָם עוֹשֶׂה לְשֵׁלֶם שְׂכָר עַד לְאַלְפִים דָּוָר, נִמְצְאָת מִדָּה טוֹבָה יִתְּרָה עַל מִדַּת פְּרַעֲנִיּוֹת אַחַת עַל חֲמֵשׁ מֵאוֹת. שָׂזוּ לְאַרְבָּעָה דוֹרוֹת, וְזוֹ לְאַלְפִים (סוטה יא) •

(י) לֹא תִשָּׂא אֶת־שֵׁם־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשׂוֹא כִּי לֹא יִנְקָה יְהוָה אֶת אֲשֶׁר־יִשָּׂא אֶת־שְׁמוֹ לְשׂוֹא:

כ"ט • לְשׂוֹא • (השני, לשון שקר פתגומי), כמה דתימר אי זהו שבועת שוא? נשבע לשנות את הידוע: על עמוד של אבן שהוא זהב (הראשון לשון מגן, פתגומי, זה הנשבע להנם ולהבל) על של עץ, עץ, ועל אבן, אבן, אבן (שבועות כט. מכילתא) •

(ח) זְכוֹר אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ: ח הָיִי דְכִיר יְת יוֹמָא דְשַׁבְּתָא לְקַדְּשִׁיתָהּ:

כ"ט • זְכוֹר • "זְכוֹר" וְ"שָׁמֹר" בְּדַבָּר אֶחָד נֶאֱמָרוּ, וְכֵן (לִקְמוֹן לֵא) "מִחֲלָלֶיהָ מוֹת יוֹמָת", (במדבר כח) וְכִיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי כְּבָשִׂים. וְכֵן: (דברים כב) "לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעֲטָנִי", "גְּדָלִים תַּעֲשֶׂה לָּךְ". וְכֵן: (ויקרא יח) "עֲרֹת אִשָּׁת אַחִיךָ", (דברים כב) "יִבְמָה יָבֵא עֲלֶיהָ". הוּא שְׁנֶאֱמָר: (תהלים סב) "אַחַת דְּבַר אֱלֹהִים שְׁתִּים זֶה שְׁמִעְתִּי". "זְכוֹר" לְשׁוֹן פְּעוּל הוּא, כְּמוֹ: (ישעיה כב) "אֲכֹל וְשָׂתוּ", (שמואל ב ג) "הַלֹּחַ וְכִבְהָ", וְכֵן פְּתָרוֹנוֹ: תָּנוּ לֵב לְזָכֹר תְּמִיד אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת: שָׂאם נִזְדַּמְּן לָךְ חֲפִץ יָפֵה, תְּהֵא מְזַמְּנִי לְשַׁבָּת (ביצה טז) •

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות נרדך יד. עמ' 224)

זְכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ (כ, ח)
זְכוֹר וְשָׁמֹר - בְּדַבָּר אֶחָד נֶאֱמָרוּ (רש"י)
לרבנו הזקן היה חסיד אחד שהיה איש פשוט ביותר. ספק אם ידע את פירושי-המלות במקומות הקשים שבתפלה. ואף-על-פי-כן היה מתפלל את כל שלוש התפלות באיריות.
החסידים התפעלו מצורת תפלתו של חסיד זה, ושאלוהו: מדוע מתארכת תפלתך כל-כך? "במה" אתה מתפלל?
ענה החסיד: זכורני מה ששמעתי פעם מהרבי (רבנו הזקן), על המאמר "זְכוֹר וְשָׁמֹר בְּדַבָּר אֶחָד": בְּכָל דְּבָר וְדַבָּר, צְרִיכִים לְזָכֹר וְלִשְׁמֹר אֶת ה' אֶחָד'...

(ט) שִׁשֶּׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל־מְלַאכְתֶּיךָ: ט שְׁתֵּא יוֹמִין תַּפְּלָח וְתַעֲבֹד כָּל עֲבֹדְתֶךָ:
כ"ט • וְעָשִׂיתָ כָּל־מְלַאכְתֶּיךָ • כְּשִׁתְּבֵא שַׁבָּת, יֵהָא בְּעֵינֶיךָ כְּאֵלוֹ כָּל מְלַאכְתֶּיךָ עֲשׂוּיָה, שְׁלֵא תִהְרַהֵר אַחַר מְלַאכְתֶּיךָ (מכילתא) •

~ נקודות משיחות קודש ~ (ש"פ נח ב דר"ח מר חשון. התשכ"ז)

ששת ימים תעבוד. הינו, שבששת ימי החול צריכה להיות העבודה לתקן את ההעלם וההסתרה דשם אלקים, וענין זה נעשה על-ידי העבודה (לא רק בעניני התורה ומצות, אלא גם) בעניני הרשות, בל"ט מלאכות, דתנא סידורא דפת נקט, ועל-דרך-זה במשא ובמתן כו'. והינו, שכאשר משאו ומתנו באמונה, ועבודתו בסידורא דפת היא באופן ש"מאמין בחי העולמים זורע", הנה על-ידי-זה הוא מגלה את השמש הנוי" מהפגן דשם אלקים.

(י) וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא־תַעֲשֶׂה כָּל־מְלַאכָּה אַתָּה | וּבִנְךָ וּבִתְּךָ עֲבָדְךָ וְאִמְתֶּךָ וּבַהֲמֹתֶיךָ וּגְרִיךָ אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ:
י וְיוֹמָא שְׁבִיעָא שַׁבְּתָא קָדָם יי אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲבֹד כָּל עֲבֹדְתָא אֶת וּבְרַיְךָ וּבְרַיְךָ עֲבָדְךָ וְאִמְתֶּיךָ וּבְעִירְךָ וּבְעִירְךָ דִּי בְּקִרְוֶיךָ:

כ"ט • אֶתָּה וּבִנְךָ וּבִתְּךָ • אלו קטנים, או אינו אלא גדולים? אמרת: הרי כבר מזכרים הם, אלא לא בא אלא להזהיר גדולים על שביתת הקטנים, וזה ששנינו: (שבת קכא) "קָטָן שָׁבָא לְכַבּוּת, אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ", מפני ששבייתו עליך.

(יא) כִּי שֵׁשֶׁת־יָמִים עָשָׂה יְהוָה אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־
הָאָרֶץ אֶת־הַיָּם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־בָּם וַיִּנַּח בַּיּוֹם
הַשְּׁבִיעִי עַל־פְּנֵי בְרֵךְ יְהוָה אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת
וַיְקַדְּשֶׁהוּ:

כ"י • וַיִּנַּח בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי • כּבִּיכּוּל הַכְּתִיב בְּעֶצְמוֹ מְנוּחָה, לְלַמֵּד הֵימְנוּ קַל־וּחִמֵּר לְאָדָם שֶׁמְלַאכְתּוֹ בְּעִמְלָה וּבִיגִיעָה שֶׁיְהֵא נַח בְּשַׁבָּת. בְּרֵךְ • וַיְקַדְּשֶׁהוּ. בְּרָכוּ בְּמִן לְכוֹפְלוֹ בְּשֵׁשִׁי לַחֵם מִשְׁנֶה, וְקָדְשׁוּ בְּמִן שֶׁלֹא הָיָה יוֹרֵד בּוֹ.

(יב) כִּבְדוּ אֶת־אֲבֹתֵיכֶם וְאֶת־אֲמֹתֵיכֶם לְמַעַן יֵאָרְכוּן יְמֵיכֶם
עַל־הָאָדָמָה אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נָתַן לָכֶם:

כ"י • לְמַעַן יֵאָרְכוּן יְמֵיכֶם • (מכילתא) אִם תִּכְבְּדוּ, יֵאָרְכוּן. וְאִם לֹא, יִקְצְרוּן, שְׂדֵכְרֵי תוֹרָה נוֹטְרִיקוֹן הֵם נִדְרָשִׁים: מִקְלָל הֵן - לְאוֹ, וּמִקְלָל לְאוֹ - הֵן.

~ נקודות משיחות קודש ~ (ש"פ וארא, כ"ה טבת מברכים החודש שבט, התשכ"ו)

לְהַפְרֵת הַטוֹב וּרְגֵשׁ שֶׁל אֲהַבָּה לְכָל יְהוּדֵי שְׁעוֹשֶׂה לוֹ טוֹבָה, וְלֹא לַעֲרֹף חֻשְׁבוֹן שֶׁהֵיְתָה לְפָלוּנִי אִיזוֹ פְּנִיָה, אוֹ שֶׁהִכְרַח לַעֲשׂוֹת זֹאת מִצַּד טָבֵעוּ.

וּבְמִפְלֵשָׁפוֹן וְקַל־וּחִמֵּר, שֶׁהָיָה: (א) הַקִּבָּה יֵדַע מַה שֶׁבִּלְבוֹ שֶׁל נְבוּכַדְרֶאצַּר, שֶׁאִין פְּנִיתוֹ לְמַלְא רְצוֹנוֹ, וְאֶף־עַל־פִּי־כּוֹן נִתַּן לוֹ שֶׁכָּרַע עַל פְּעֻלָּתוֹ, וְעַל־אֲחַת־כְּפֹה־וְכֹמָה בְּנוֹגַע לְאָדָם שֶׁאִינוֹ יוֹדֵעַ "מַה בְּלָבוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ" (פסחים נד, ריש עמוד ב), וַיִּתְּכֵן שֶׁאִין לוֹ שׁוֹם פְּנִיָה. (ב) לְכִידַת צוֹר - גַּם אִם לֹא הֵיְתָה נְעֻשִׁית עַל־יְדֵי נְבוּכַדְרֶאצַּר, הֵיְתָה נְעֻשִׁית עַל־יְדֵי אַחֵר, שֶׁהָיָה רַבָּה שְׁלוּחִים לְמִקּוֹם, מִה־שֶׁאִין־כּוֹן הַטּוֹבָה שֶׁנַּעֲשִׂתָה לוֹ, שְׁלוּלֵי פְעֻלַת חֲבֵרוֹ יִתְּכֵן שֶׁלֹא הֵיְתָה נְעֻשִׁית כָּלֵל. (ג) הַצּוּוִי עַל לְכִידַת צוֹר לֹא הָיָה בְּשִׁבִיל נְבוּכַדְרֶאצַּר בְּלִבָּד, אֲלָא בְּשִׁבִיל תַּקּוּן הָעוֹלָם, וְעַל־אֲחַת־כְּפֹה־וְכֹמָה בְּנוֹגַע לְטוֹבָה שֶׁנַּעֲשִׂיתָ עֲבוּרוֹ, שֶׁבּוֹדָאֵי צְרִיכָה לְהִיּוֹת הַפְּרַת הַטּוֹב כו'.

עַל־דֶּרֶךְ דְּבָרֵי הַגְּמָרָא (שבת לג, ב) בְּנוֹגַע לְאֵמוּנַת שְׁ"ת תַּקְנֵנוּ שְׁנוּקִים, תַּקְנֵנוּ גְשָׁרִים, תַּקְנֵנוּ מִן־חֻצְאוֹת" - "כָּל מַה שֶׁתַּקְנֵנוּ לֹא תַקְנֵנוּ אֲלָא לְצַרְף עֲצָמוֹן כו'". וְעַד שֶׁיֵּשׁ כְּאֵלוֹ שְׁטוּעֵנִים כִּי בְּנוֹגַע לְהַקְב"ה, שְׁנוֹתֵן לָהֶם כָּל צָרְכָם וְכו' - שֶׁאִין צָרֶף הַהוֹדוֹת וְלַהַחֲזִיר כו', כִּינֵן שֶׁיֵּשׁ לְהַקְב"ה "פְּנִיָה" בְּדָבָר, שֶׁהָיָה "כָּל מַה שֶׁבָּרָא הַקְב"ה בְּעוֹלָמוֹ לֹא בָּרָא אֲלָא לְכַבּוֹדוֹ" (אָבוֹת בְּסוּפָה). וְהָיָה זֶה הַיּוֹפֵךְ דְּבָרֵי הַגְּמָרָא (ברכות נח, א) "אוֹרַח טוֹב, מַהוֹ אוֹמְרֵי.. כָּל מַה שֶׁטָּרַח לֹא טָרַח אֲלָא בְּשִׁבִילִי". וְכִפִּי שֶׁיְכוּלִים לְטַעַן בְּנוֹגַע לְכַבּוֹד אֵב וְאֵם - שֶׁגַּם הַשֶּׁקֶל מוֹחִיב שֶׁיֵּשׁ לְכַבְּדוֹ, כִּינֵן שֶׁגִּדְלוּהוּ וְדָאָגוּ לְכָל צָרְכָיו כו' - שֶׁלֹא עָשׂוּ זֹאת בְּשִׁבִיל טוֹבַת הַבֶּן, אֲלָא הִכְרַחוּ לַעֲשׂוֹת זֹאת מִצַּד טָבֵעַם, שֶׁטָּבַע הָאֵב לְרַחֵם עַל בְּנוֹ, וְעַד שֶׁטָּבַע זֶה הוּא גַם אֲצֵל בְּעַלֵי חַיִּים, וְאִילוֹ לֹא הִצְרִיכוּ לְהַשְׁקִיט אֶת מִצְפּוֹנָם הַטָּבֵעִי, לֹא הָיוּ עוֹשִׂים זֹאת.

(יג) לֹא תִרְצַח לֹא תִנְאַף לֹא תִגְנֹב לֹא תִתְעַבֵּר
בְּרַעְיֶךָ עַד שֶׁקָּר:

כ"י • לֹא תִנְאַף • אִין נֶאֱוָף אֲלָא בְּאִשְׁתֵּי אִישׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: (ויקרא כ) "מוֹת יוֹמַת הַנוֹאֵף וְהַנוֹאֶפֶת", וְאוֹמַר: (יחזקאל י) "הָאִשָּׁה הַמִּנְאֶפֶת תַּחַת אִישָׁהּ תִּקַּח אֶת זָרִים". לֹא תִגְנֹב • בְּגוֹנֵב נְפֻשׁוֹת - הַכְּתוּב מְדַבֵּר. (ויקרא יט) "לֹא תִגְנֹבוּ", בְּגוֹנֵב מְמוֹן. אוֹ אִינוֹ אֲלָא זֶה בְּגוֹנֵב מְמוֹן, וְלִהְלֵךְ בְּגוֹנֵב נְפֻשׁוֹת? אֲמַרְתָּ: דְּבַר הַלְּמַד מִעֲנִינֵנוּ. מַה "לֹא תִרְצַח", "לֹא תִנְאַף", מְדַבֵּר בְּדָבָר שֶׁחִבִּינֵן עֲלֵיהֶם מִיתַת בֵּית דִּין, אֵף "לֹא תִגְנֹב", דְּבַר שֶׁחִיב עֲלָיו מִיתַת בֵּית דִּין (סנהדרין פח).

(יד) לֹא תִחַמְדוּ בֵּית רַעְיֶךָ לֹא־תִחַמְדוּ אִשְׁתֵּי רַעְיֶךָ
וְעַבְדוֹ וְאִמָּתוֹ וְשׂוֹרְוֹ וְחַמְרוֹ וְכָל אֲשֶׁר לְרַעְיֶךָ:

י' לֹא תִחַמְדוּ בֵּית חֲבֵרְךָ לֹא תִחַמְדוּ אִמְתְּ חֲבֵרְךָ וְעַבְדֶּיהָ וְאִמְתָּהּ וְשׂוֹרְתָהּ וְחַמְרָהּ וְכָל דֵּי לְחֲבֵרְךָ:

~ נקודות משיחות קודש ~ (שבת פרשת יתרו, י"ז שבט, התשד"מ)

הטעם למה שענין מתן תורה היה בדברים פשוטים **דוקא**, משום שהמשכת העצם היא בדברים תחתונים ופשוטים ביותר, הן בכללות העולמות, בעולם הכי תחתון שאין למטה ממנו, והן בעולם זה עצמו, בדברים פשוטים שבו.

~ נקודות משיחות קודש ~ (ש"פ וארא, כ"ה טבת, מברכים החודש שבט, ה'תשכ"ז)

האמונה בה' היא היסוד גם להנהגה הראויה בין אדם לחברו. ובפרטיות יותר:

יהודי יכול לטעון: מהו ההכרח שקיים המצות שבין אדם לחברו? יהיה מצד צווי התורה, ובאפן שקשור גם עם ההנהגה שבין אדם למקום?! - בשלמא מי שמצד טבעו הוא רע ומשחת, הרי הוא זקוק למוזא מהקב"ה, והבטחת שקר בגורעין, כדי להתנהג כדבעי בין אדם לחברו; אבל אם הוא רק אדם רגיל, שגדל ונתחנך בין בני תרבות (ולא בין חיות טרף), ועל-אחת-כמה-וכמה אם הוא רף לבב, ובעל מדות טובות מטבע תולדתו, הרי מצד טבעו יתנהג באפן ד"עניים מרודים תביא בית, פי תראה ערום ונסיתו" (ישעי' נח, ז), ללא צורך בצווי התורה.

והמענה על זה - כפי שלמדים מההפסרה - שכאשר האדם מרגיש שאינו זקוק לאף אחד, ויכול להעמיד על עצמו ולהתנהג כפי טבעו, הנה לבסוף, כאשר הדבר יפגע בישות ומציאות שלו, הנה לא זו בלבד שלא ישתדל בטובת הזולת (ויהיה רק "משענת קנה רצוץ"), אלא אדרבה, שיעשה הפך הטוב כו'. והינו, לפי שאדם קרוב אצל עצמו, וחושב על עצמו יותר מאשר על הזולת, ובמשך הזמן נעשה יש ומציאות יותר (ועל-דרך מה שפתיב בתניא (פרק יג) אפילו בנוגע ל"בינוני", ש"מהותו ועצמותו של הרע.. נתחזק יותר בהמשך הזמן שנשפמש בו הרבה באכילה ושתיה ושאר עניני עולם-הזה). ועד שרוצה לכבש את העולם כלו לעצמו, גם אם בשביל זה צריך לרמות אחרים כו' (וזאת - אפילו אם בתחלה לא היה שיר לאמירת שקר).

וכן הוא בעשרת הדברות, שגם הדברות האחרונות, "לא תגנב" ו"לא תחמוד וגו'", שהם ענינים שבין אדם לחברו, יש לקיים (לא מצד טבע האדם, אלא) מצד צווי הקב"ה, כמו המצות שבין אדם למקום, וכמדגש בכך שהם באים לאחרי "אנכי גו'" (ראה גם 'תורת מנחם' כרך מג עמוד 400. ושם נסמון).

◆ שבת קודש כ' שבט ◆

טו וכל עמא חזו? ת קליא וית בעוריא וית קל שופרא וית טירא תגו וחזא עמא וזעו וקמו מרחיק:

(טו) וְכָל־הָעָם רֹאִים אֶת־הַקּוֹלֹת וְאֶת־הַלְפִידִם וְאֵת קוֹל הַשֹּׁפָר וְאֵת־הַהָרַר עֲשֵׂן וַיֵּרָא הָעָם וַיִּנְעוּ וַיַּעֲמֻדוּ מֵרָחֵק:

כ"ט - וְכָל הָעָם רֹאִים • מלמד שלא היה בהם אחד סומא. ומנין שלא היה בהם אלם? - תלמוד לומר: "וינעו כל העם", ומנין שלא היה בהם חרש? תלמוד לומר: "ונעשה ונשמע" (מכילתא). רואים את הקולות • רואין את הנשמע, שאי-אפשר לראות במקום אחר (סו). אֵת הַקּוֹלֹת • היוצאין מפי הגבורה. וינעו • (סו) אין נוע אלא זיע. ויעמדו מרחק • (סו) היו נרתעין לאחוריהם שנים עשר מיל, בארץ מחגיגהם, ומלאכי השרת באין ומסיעין אותן להחזירן, שנאמר: (תהלים סו) "מלכי צבאות ידדון ידדון".

~ נקודות משיחות קודש ~ (שבת פרשת יתרו, י"ז שבט, התשד"מ)

קדם לכל הנהי והתהוות צריך להיות ההעדר, וכמו ענין הצמצום שבשביל הגלוי. דזהו גם פן ענין התרדה על-ידי הקולות וברקים שהיו במתן תורה (שזהו ענין וירא העם וינעו גו', ענין התרדה), שזהו ההעדר הקודם אל ההנהי, כדי שיהיו בבחינת בטול שיוכלו לקבל את גלוי העצמות במתן תורה. שהעדר זה הוא ההקנה והפלי להמשכת העצם, שהוא ההנהי האמתית.

טז ויאמרו אל-משה דבר-אתה עמנו ונשמעה ואל-ידבר עמנו אלהים פן-נמות:

(טז) וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה דַּבֵּר־אֵתְּךָ עִמָּנוּ וְנִשְׁמָעָה וְאַל־יְדַבֵּר עִמָּנוּ אֱלֹהִים פֶּן־נָמוּת:

(יז) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם אֶל־תִּירְאוּ כִּי לְבַעֲבוֹר נְסוֹת אֲתֻכֶם בְּאֱלֹהִים וּבַעֲבוֹר תִּהְיֶה יְרֵאתוֹ עַל־פְּנֵיכֶם לְבִלְתִּי תַחַטּוּאוּ:

יז וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְעַמָּא לֹא תִדְחִלוּן אַרְי בְּדִיל לְנִסָּאָה יִתְכוּן אֲתַגְלִי לְכוּן יִקְרֵא דַיִּי וּבְדִיל דִּתְהִי דַחְלָתָה עַל אֲפִיכוּן בְּדִיל דִּלֹּא תַחֲבוּיוֹן:

כז"א לְבַעֲבוֹר נְסוֹת אֲתֻכֶם • לְגַדֵּל אֲתֻכֶם בְּעוֹלָם, שְׂיֵצֵא לְכֶם שֵׁם בְּאֲמוֹת שֶׁהוּא בְּכּוּדוֹ נִגְלָה עֲלֵיכֶם. נְסוֹת • לְשׁוֹן הַרְמָה וּגְדֻלָּה, כְּמוֹ: (ישעיה סב) "הָרִימוּ נֶס", (שם מט) "אָרִים נְסִי", (שם ל) "וְכַנֵּס עַל הַגְּבֻעָה", שֶׁהוּא זְקוּף. וּבַעֲבוֹר תִּהְיֶה יְרֵאתוֹ • עַל־יְדֵי שְׂרָאִיתָם אוֹתוֹ יְרֵאוּ וּמֵאֲפִים, תִּדְעוּ כִּי אֵין זוּלָתוֹ וְתִירְאוּ מִפְּנֵיו.

(יח) וַיַּעֲמֵד הָעָם מֵרַחֵק וּמֹשֶׁה נִגַּשׁ אֶל־הָעֶרְפֶּל אֲשֶׁר־שָׁם הָאֱלֹהִים:

יח וְיָקָם עַמָּא מֵרַחֵיק וּמֹשֶׁה קָרַב לְצַד אֲמִיטָתָא דַּתְּמָן יִקְרֵא דַיִּי:

כז"ב נִגַּשׁ אֶל הָעֶרְפֶּל • לְפָנַיִם מִשְׁלַשׁ מַחְצוֹת: חֲשֹׁךְ, עָנָן וְעֶרְפֶּל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַהֲהָר בּוֹעֵר בְּאֵשׁ עַד־לֵב הַשָּׁמַיִם חֲשֹׁךְ עָנָן וְעֶרְפֶּל". עֶרְפֶּל הוּא עַב הָעָנָן, שֶׁאֵמַר לוֹ: "הִנֵּה אֲנֹכִי בָּא אֵלֶיךָ בְּעַב הָעָנָן".

(יט) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּהַ תֹּאמַר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אַתֶּם רְאִיתֶם כִּי מִן־הַשָּׁמַיִם דִּבַּרְתִּי עִמָּכֶם:

יט וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה בְּדִבְרֵי תִימַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אַתְּמוֹן חֲתוּמוֹן אַרְי מִן שְׂמִיָּא מַלְיָלִית עַמְכוּן:

כז"ג בְּהַ תֹּאמַר • בְּלְשׁוֹן הַזֶּה. אַתֶּם רְאִיתֶם • יֵשׁ הַפֶּרֶשׁ בֵּין מַה שֶׁאֵדָם רוֹאֶה לְמַה שֶׁאַחֲרִים מְשִׁיחִין לוֹ: שְׂמֵה שְׂאַחֲרִים מְשִׁיחִין לוֹ, פְּעֻמִּים שְׁלֹבו חֲלוֹק מִלְּהֶאֱמִין. כִּי מִן הַשָּׁמַיִם דִּבַּרְתִּי • וְכַתוּב אֶחָד אוֹמֵר: "וַיִּרְדַּ ה' עַל הַר סִינַי". בָּא הַפְּתוּב הַשְּׁלִישִׁי וְהַכְּרִיעַ בִּינֵיהֶם (דברים ד): "מִן הַשָּׁמַיִם הִשְׁמִיעַךָ אֵת קוֹלוֹ לְיִסְרֹךָ וְעַל הָאָרֶץ הִרְאָךָ אֵת אֲשׁוֹ הַגְּדוּלָּה": כְּבוֹדוֹ בְּשָׁמַיִם, וְאֲשׁוֹ וּגְבוּרָתוֹ עַל הָאָרֶץ. (מכילתא) דְּבַר אַחַר: הַרְפִּין הַשָּׁמַיִם וְשְׂמֵי הַשָּׁמַיִם וְהַצִּיעַן עַל הַהָר, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (תהלים יח) "וַיִּט שְׂמַיִם וַיִּרְדַּ".

(כ) לֹא תַעֲשׂוּן אֲתִי אֱלֹהִי כְּסֶף וְאֱלֹהֵי זָהָב לֹא תַעֲשׂוּ לְכֶם:

כ לֹא תַעֲבְדוּן קְדָמִי דַחְלָן דְּכֶסֶף וְדַחְלָן דְּדָהָב לֹא תַעֲבְדוּן לְכוּן:

כז"ד לֹא תַעֲשׂוּן אֲתִי • לֹא תַעֲשׂוּן דְמוֹת שְׂמֵשֵׁי הַמְשַׁמְשִׁים לְפָנַי בְּמִרוֹם. (מכילתא). אֱלֹהֵי כֶסֶף • בָּא לְהַזְהִיר עַל הַכְּרוּבִים שֶׁאֲתָה עוֹשֶׂה לְעַמְד אֲתִי שְׁלֵא יְהִיו שְׁל כֶסֶף, שְׂאֵם שְׁנִיתֶם לְעֲשׂוֹתֶם שְׁל כֶסֶף, הָרִי הֵן לְפָנַי כְּאֵלֹהוֹת. וְאֱלֹהֵי זָהָב • בָּא לְהַזְהִיר שְׁלֵא יוֹסִיף עַל ב': שְׂאֵם עֲשִׂיתָ ד', הָרִי הֵן לְפָנַי כְּאֵלֹהֵי זָהָב. לֹא תַעֲשׂוּ לְכֶם • לֹא תֹאמַר: הָרִינִי עוֹשֶׂה כְּרוּבִים כְּבִתִּי כְּנִסְיוֹת וּבְכִתִּי מְדַרְשׁוֹת, כְּדַרְךָ שְׂאֲנִי עוֹשֶׂה כְּבִית עוֹלָמִים, לְכָךְ נֶאֱמַר: "לֹא תַעֲשׂוּ לְכֶם".

(כא) מִזְבַּח אֲדָמָה תַעֲשֶׂה־לִּי וְזִבְחֶתָ עָלָיו אֶת־עֹלֹתֶיךָ וְאֶת־שְׁלֹמֶיךָ אֶת־צֹאנֶךָ וְאֶת־בְּקָרְךָ בְּכָל־הַמְּקוֹם אֲשֶׁר אֲזַכִּיר אֶת־שְׁמִי אָבוֹא אֵלֶיךָ וּבְרַכְתֶּיךָ:

כא מִדְּבַח אֲדָמָתָא תַעֲבַד קְדָמִי וְתִהִי דְבַח עֲלוּהִי יָת עֲלוּתְךָ וְיָת גִּבְס קוּדְשְׁךָ מִן עֲגוּף וּמִן תוֹרֵךְ בְּכָל אֲתְרָא דִּי אֲשִׁרִי יָת שְׂכַנְתִּי לְתַמָּן אֲשַׁלַּח בְּרַכְתִּי לְךָ וְאַבְרַכְכֶנּוּךָ:

כז"ה מִזְבַּח אֲדָמָה • מִחֶבֶר בְּאֲדָמָה שְׁלֵא יִכְנָנוּ עַל גְּבֵי עַמּוּדִים, אוֹ עַל גְּבֵי כְּפִיס (נִסְחָה אַחֲרֵת: בְּסִיס) (מכילתא). דְּבַר אַחַר: שְׁהִיָּה מְמַלֵּא אֵת חֲלַל מִזְבַּח הַנְּחֻשֶׁת אֲדָמָה בְּשַׁעַת חֲנִינְתָן. תַעֲשֶׂה לִּי • שֶׁתִּהְיֶה תַחֲלַת עֲשִׂיתוֹ לְשְׂמִי. וְזִבְחֶתָ עָלָיו • אֲצַלוּ, כְּמוֹ: (במדבר ה) "וְעָלִיו מִטָּה מִנְשָׁה" (מכילתא). אוֹ אֵינּוּ אֵלָא עָלָיו מִמֶּשׁ?

תלמוד לומר: "הבשר והדם על מזבח ה' אלהיך", ואין שחיטה בראש המזבח (ובחים נח). את עלתיך ואת-שלמיך • אשר מצאנך ומבקרך. את-צאנך ואת-בקרך • פרוש ל"את עלתיך ואת-שלמיך". בכל-המקום אשר אזכיר את-שמי • אשר אתן לך רשות להזכיר שם המפרש שלי, שם אבוא אליך וברכתיך, אשרה שכינתי עליך. מפאן אתה למד שלא נתן רשות להזכיר שם המפרש, אלא במקום שהשכינה באה שם, ונהו בית הבחירה. שם נתן רשות לכהנים להזכיר שם המפרש בנשיאת כפים לבקרך את העם.

(כב) ואם-מזבח אבנים תעשה-לי לא-תבנה אתהו גזית פי חרבך הנפת עליה ותחללה:

כב ואם מדבח אבנין תעבד קדמי לא תבני ותהו פסילן לא תרים חרבך עליה ותחללנה: **כ"ג** • ואם מזבח אבנים • (מכילתא) רבי ישמעאל אומר: כל 'אם' ו'אם' שבתורה רשות, חוץ מג': 'ואם מזבח אבנים תעשה-לי', הרי 'אם' זה משמש בלשון 'פאשר': 'וכאשר תעשה-לי מזבח אבנים' – 'לא תבנה אתהו גזית', שהרי חובה עליך לבנות מזבח אבנים, שגאמר: (דברים כז) "אבנים שלמות תבנה". וכן (לקמן כב) "אם כסף תלנה", חובה הוא, שגאמר: (דברים טו) "והעבט תעביטנו", ואף זה משמש בלשון 'פאשר'. וכן: (ויקרא ב) "ואם תקריב מנחת בפורים", זו מנחת העמר שהיא חובה. ועל פרחך, אין 'אם' הללו תלויין אלא ודאין, ובלשון 'פאשר' הם משמשים. גזית • לשון גזיזה, שפוסלן ומכתתן בברזל. פי חרבך הנפת עליה • הרי 'פי' זה משמש בלשון 'פון' שהוא דילמא, פון תניף חרבך עליה. ותחללה • היא למדת, שאם הנפת עליה ברזל, חללת (פרק ג' דמדות), שהמזבח נברא להאריך ימיו של אדם, והברזל נברא לקצר ימיו של אדם, אין זה בדין שיונף המקצר על המאריך. ועוד, שהמזבח מטיל שלום בין ישראל לאביהם שבשמים. לפיכך, לא יבא עליו כורת ומחבל. והרי דברים קל-וחמר: ומה אבנים שאינם רואות ולא שומעות ולא מדברות, על-ידי שמטילות שלום, אמרה תורה: "לא תניף עליהם ברזל", המטיל שלום בין איש לאשתו, בין משפחה למשפחה, בין אדם לחברו, על-אחת-פמה-וכמה שלא תבואהו פרענות.

(כג) ולא-תעלה במעלת על-מזבחי אשר לא-תגלה ערותך עליו:

כ"ד • ולא תעלה במעלת • כשאתה בונה ככש למזבח, לא תעשהו מעלות מעלות, אשקלונ"ש בלע"ז, אלא חלוק יהא ומשפע. אשר לא תגלה ערותך • שעל-ידי המעלות אתה צריך להרחיב פסיעותיך. ואף על-פי שאינו גלוי ערוה ממש, שהרי כתיב 'ועשה להם מכנסי-כד', מפל-מקום הרחבת הפסיעות קרוב לגלוי ערוה הוא, ואתה נוהג בהם מנהג בזיון. והרי דברים קל-וחמר: ומה אבנים הללו שאין בהם דעת להקפיד על בזיון, אמרה תורה: הואיל ויש בהם צרך, לא תנהג בהם מנהג בזיון, חכךך שהוא בךמות יוצרך ומקפיד על בזיונו, על-אחת-פמה-וכמה:

ע"ב פסוקים, יונ"ד ב סימן. חסלת פרשת יתרו

הפטרה לפרשת יתרו לקריאה בציבור ולשמו"ת נרפסה בעמ' ריא

המשך ביאור למסכת גיטין ליום שבת קודש עמ' א

1 שלרבי יוחנן קנין פירות לאו בקנין תגוף דמי, והקונה קרקע אינו
2 יכול לקרוא פרשת ביכורים, אם כן גם אחים שחלקו בירושת
3 אביהם אינם יכולים לקרוא, ולא משפחת דמייתי ביכורים – ואין
4 אדם שיוכל להביא ביכורים ולקרוא, אלא אם הוא חד בר חד – כן
5 יחיד בנו של בן יחיד עד האב הראשון שקיבל שדה זו בחלוקת
6 הארץ בזמן יהושע בן נון, והרי לא יתכן לומר כן. אך כיון שלרבי

7 יוחנן קנין פירות כקנין הגוף, נמצא שאף שדין האחים כלקוחות,
8 הם יכולים להביא ביכורים ולקרוא. הגמרא מבררת את ההלכה
9 בנידון זה של קנין פירות: אמר רבא, קנא ומתנתא מסניעי ליה –
10 פסוק וברייאתא מסייעים לריש לקיש שקנין פירות אינו כקנין הגוף.
11 קנא – הפסוק המסייע לו הוא לגבי מכירת קרקע בזמן דיובל,
12 שנאמר (ויקרא כה טו)

שיעורי תהלים לשבוע פרשת יתרו

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אני"ש שיי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראווי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

<p>יום רביעי - י"ז שבט מפרק פג עד סוף פרק פז</p>	<p>יום ראשון - י"ד שבט מפרק עב עד סוף פרק עו</p>
<p>יום חמישי - י"ח שבט מפרק פח עד סוף פרק פט</p>	<p>יום שני - ט"ו שבט פרק כ, מפרק עז עד סוף פרק עח</p>
<p>יום שישי - י"ט שבט מפרק צ עד סוף פרק צו</p>	<p>יום שלישי - ט"ז שבט מפרק עט עד סוף פרק פב</p>
<p>שבת קודש - כ' שבט פרק כ מפרק צז עד סוף פרק קג</p>	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהלים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרום שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון י"ד שבט

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 52, פרק כא והנה... עד עמ' 52, במראה נבואתם.

34 שבאדם נותן לנו תמונה מענין הדיבור כמו שהוא למעלה -
35 מאחר, שלמעלה גם הדיבור אינו מובדל משורשו - מדוע,
36 איפוא, אנו קוראים לו בשם "דיבור"? הדברים יוסברו להלן,
37 שישנן שתי תכונות בדיבור: א) הכוח לגלות לזולת מה שמוסתר
38 במחשבתו של המדבר, ב)
39 עובדת היפרדותו
40 משורשו. ורק בגלל
41 תכונתו הראשונה -
42 לגלות לזולת את המוסתר
43 במחשבתו של המדבר -
44 הוא נקרא למעלה בשם
45 "דיבור" - גילוי של האור
46 האלקי לעולמות
47 ולנבראים. ולא נקרא
48 דיבורו יתברך בשם
49 "דיבור" רק על־דבר
50 משל, כמו שדיבור
51 התחתון שבאדם הוא
52 מנלה לשומעים מה
53 שהיה צפון ונעלם
54 במחשבתו, כך למעלה
55 באינסוף ברודי הוא,
56 יציאת האור והחיות
57 ממנו יתברך מהעולם

58 אל הגלוי - בתחילה היו האור והחיות בהעלם, ועתה הם
59 בהתגלות, לברא עולמות ולהחיותם, - לפני שהאור
60 והחיות היו בהתגלות לא היו עולמות נמצא, רק אחרי
61 התגלות האור והחיות, נבראים ומתקיימים עולמות - הרי,
62 התגלות זו נקרא בשם "דיבור". - שכן, גם למעלה יש בכך
63 משום התגלות לזולת, כלומר, שיהיו עולמות ונבראים
64 המרגישים עצמם כמו זולת, כדבר נוסף. והן עשרה
65 מאמרות - הכתובים בתורה, שבהן - ועל ידן, נברא
66 העולם, - עשרה המאמרות מהווים התגלות האור והחיות
67 האלקית, לברוא עולמות ונבראים. עיין "שער היחוד והאמונה"
68 סוף פרק ד. וכן - גם ב"דיבור" אחר שאינו כדי לברוא עולמות
69 ולהחיות, כלומר - שאר כל התורה נביאים וכתובים -
70 שבנוסף לעשרה מאמרות, נקראים בשם "דיבור", שכן הם הרי
71 התגלו, שהשיגו הנביאים במראה נבואתם. - יש בהם משום
72 התגלות האור האלקי לנביאים. ומחמת ענין ההתגלות,
73 קוראים להם בשם "דיבור", כמו שזה בכל דיבור למטה, אך, ענין
74 הפירוד שקיים בדיבורו של האדם - אינו נמצא בדיבור
75 שלמעלה.

1 פרק כא. והנה, מדת הקדושי־ברודי הוא שלא כמדת בשר
2 ודם; - שונה לגמרי ה"מושג" כפי שהוא מתבטא באדם, מאותו
3 "מושג" עצמו כפי שמשמשים בו ביחס להקב"ה: שהאדם
4 כשמדבר דבור, הרי הכל הדבור שפניו - בשעה שהוא
5 מדבר, הוא מרגש,
6 ונראה דבר בפני עצמו
7 מובדל משורשו, - של
8 הדיבור, שהן עשר
9 בחינות הנפש עצמה. -
10 כלומר "שכל" ו"מדות",
11 שכפי שהוסבר בפרק
12 הקודם הם שורש הדיבור;
13 ומאחר שהדיבור מובדל
14 משורשו, הוא יכול
15 להיראות כ"מציאות"
16 (כדבר), לעצמו, למרות
17 שכשהוא נמצא בשורשו,
18 הוא בטל לגמרי ואין לו
19 שום ערך. כך הדבר ביחס
20 לדיבורו של האדם. אבל
21 הקדושי־ברודי הוא אין
22 דיבור מובדל ממנו
23 יתברך חס־יְשׁוּלֹם, כי נבואתם.

24 אין דבר חוץ ממנו,
25 ולית אתר פנוי מניה, - אין שום מקום (או מדריגה) שהוא
26 פנוי ממנו, מהקב"ה. הרי, בכל מקום בו קיים דיבורו של הקב"ה,
27 באותו מקום עצמו נמצא הקב"ה, והדיבור נמצא תמיד בתוך
28 שורשו. ולכן אין דיבורו יתברך בדיבורו חס־יְשׁוּלֹם -
29 "דיבור" האדם, בשעת דיבורו, נפרד משורשו ונראה כ"מציאות"
30 לעצמו, גם בעיני האדם המדבר. אך, דיבורו של הקב"ה בטל
31 תמיד לשורשו. [כמו - שמוכן הדבר, שאין מחשבתו - של
32 הקב"ה, במחשבתנו, בכתובים: "כי לא מחשבותי
33 מחשבותיכם", וכתוב: "כן נבהו דרכי מדרכיכם וגו'"]. -
34 והפסוק מסיים: "ומחשבותי ממחשבותיכם". הרי, כשם שאנו
35 מוצאים שמחשבתו של הקב"ה היא סוג מחשבה אחר לגמרי, כך
36 אנו מבינים, שדיבורו של הקב"ה שונה לגמרי מהדיבור שלנו.
37 אלא, אם כך הדבר שדיבורו של הקב"ה אינו נפרד ממנו, מדוע
38 קוראים לו "דיבור"? כל ענין שלמעלה שאנו רוצים להבין, אנו
39 משיגים אותו לפי המושגים שלנו, מעצמנו ובשרנו. אנו רואים
40 באדם שהמלים שהוא מדבר - נפרדות ממנו, ולכן הן יכולות
41 להגיע לזולת; שונה הדבר באותיות המחשבה המאוחדות עם
42 האדם עצמו, ונעלמות מהזולת. בהתאם לכך אין מושג הדיבור

יום שני ט"ו שבט

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 52, והרי דבורו... עד עמ' כז, ולא יתבטלו במציאות.

1 וְהָרִי דְבוּרוֹ וּמַחְשַׁבְתּוֹ כְּכִיכּוֹל מִיּוֹחֲדוֹת עֲמוֹ בְּתַכְלִית
2 הַיְחוד, דְּרָף מִשָּׁל, כְּמוֹ דְבוּרוֹ וּמַחְשַׁבְתּוֹ שֶׁל אָדָם - לפני
3 שהוא חושב ומדבר אותם בפועל, בְּעוֹדֵן בְּכַח חֲכָמָתוֹ וְשִׁכְלוֹ,
4 אוּ בְּתַשׁוּקָה וְחֻמְדָּה שֶׁבְּלִבּוֹ, קִדְּם - לפני, שְׁעֵלְתָה מֵהַלֵּב
5 לְמַחֵ לְהַרְהֵר פֶּה בְּחַיִּינִת
6 אוֹתִיּוֹת, - באותיות
7 המחשבה. שָׂאז הָיוּ
8 אוֹתִיּוֹת הַמַּחְשָׁבָה
9 וְהַדְּבוּר הָיָה, הַנִּמְשָׁכּוֹת
10 מִחֻמְדָּה וְתַשׁוּקָה זֶה בְּכַח
11 בְּלֵב, וּמִיּוֹחֲדוֹת שֵׁם
12 בְּתַכְלִית תִּיחוד בְּשֵׁרֶשׁוֹ,
13 שֶׁהֵן תַּחְכְּמָה וְשִׁכְלָה
14 שֶׁבְּמִנְחָה וְחֻמְדָּה וְתַשׁוּקָה
15 שֶׁבְּבִלְבָב. - שהן הם "שורש"
16 המחשבה והדיבור. הָרִי
17 כְּשֶׁם שׁוּזָה בְּאָדָם, שֶׁלִּפְנֵי
18 שהוא חושב והוגה את
19 האותיות בדיבור - הֵן
20 מאוחדות כליל בשורשן,
21 כך בדיבור שלמעלה, (גם)
22 אחרי ההתגלות -
23 המחשבה והדיבור כביכול
24 מהקב"ה - הם מאוחדים

ליקוטי אמרים

והרי דבורו ומחשבתו כביכול מיוחדות עמו בתכלית היחוד ד"מ כמו דבורו ומחשבתו של אדם בעודן ככח חכמתו ושכלו או בתשוקה וחמדה שבלבו קודם שעלתה מהלב למוח להרהר בה בבחי' אותיות שאז היו אותיות המחשבה והדבור הזה הנמשכות מחמדה ותשוקה זו ככח בלב ומיוחדות שם בתכלית היחוד בשרשן שהן החכמה ושכל שבמוח וחמדה ותשוקה שבלב. וככה ממש ד"מ מיוחדות דבורו ומחשבתו של הקב"ה בתכלית היחוד במהותו ועצמותו ית' גם אחר שיצא דבורו ית' אל הפועל בבריאות העולמות כמו שהיה מיוחד עמו קודם בריאת העולמו' ואין שום שינוי כלל לפניו ית' אלא אל הברואים המקבלים חיותם מבחי' דבורו ית' בבחי' יציאתו כבר אל הפועל בבריאת העולמות שמתלבש בהם להחיותם ע"י השתלשלו' מעלה לעלול וירידת המדרגו' בצמצומים רבים ושונים עד שיוכלו הברואים לקבל חיותם והתהוותם ממנו ולא יתבטלו במציאות

מתלבש בעולמות,
להחיותם על-ידי
השתלשלות מעלה לעלול - על-ידי ירידתו
ממדרגה עליונה
למדרגה מתחתיה.
המדרגה העליונה נקראת "עילה", כלומר שהיא "סיבה" (גורם) למדרגה מתחתיה, הנקראת "עלול" - "מסובב" (תוצאה).
וירידת המדרגות - על-ידי ירידת הדיבור ממדרגה למדרגה,
בצמצומים רבים ושונים, - המצמצמים את ה"אור" וה"חיות" האלקי של הדיבור, עד שיוכלו הברואים לקבל חיותם והתהוותם ממנו
- מדיבורו של הקב"ה, ולא יתבטלו במציאות, - שכן, אם ה"חיות" של הדיבור, לא היתה מתמצמת כל כך, אלא היתה מאירה בהתגלות כפי שהיא, היו הנבראים מאבדים את מציאותם לגמרי לגבי החיות האלקית. ברם, הרי הכוונה העליונה היא שהנבראים ירגישו עצמם כ"מציאות", ועל-ידי עבודתם העצמית יגיעו להתבטלות לאלקות - לכן על ה"חיות" לעבור צמצומים רבים; וכפי שיוסבר להלן, במה מתבטאות השפעתם של הצמצומים:

בתכלית עם הקב"ה:

25 וְכַכָּה מִמֶּשׁ, דְּרָף מִשָּׁל, מִיּוֹחֲדוֹת דְבוּרוֹ וּמַחְשַׁבְתּוֹ שֶׁל
26 הַקְּדוּשָׁה-בְּרִוּךְ-הוּא בְּתַכְלִית תִּיחוד בְּמַהוּתוֹ וְעֲצָמוֹתוֹ
27 וְתַכְלִית, גַּם אַחַר שִׁיּוּצָא דְבוּרוֹ וְתַכְלִית אֶל הַפְּעֵל בְּכִרְיאוֹת
28 הָעוֹלָמוֹת, - הוא מיוחד אז עם הקב"ה, כְּמוֹ שֶׁהָיָה מִיּוֹחֲדוֹ עֲמוֹ
29 קִדְּם בְּרִיאת הָעוֹלָמוֹת, וְאֵין שׁוּם שִׁנוּי כָּלֵל לִפְנֵי וְתַכְלִית
30 - בֵּין לִפְנֵי הַבְּרִיאָה לִבֵּין אַחֲרֵי הַבְּרִיאָה, אֶלֶּא - הַשִּׁינוּי הוּא
31 רַק אֶל - לגבי, הַבְּרִיאוֹת הַמְּקַבְּלִים חַיּוֹתם מִבְּחִינַת דְבוּרוֹ

יום שלישי ט"ז שבט

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' כז, וכל הצמצומים הם... עד עמ' כז, כלא חשיב ממש.

65 וְכָל הַצְּמֻצוּמִים הֵם בְּחִינַת "הַסְּתֵר פְּנִים", - פְּנִימִיּוֹת הַחַיּוֹת
66 הָאֱלֵקִית - מִסְתַּתְרָת:
67 לְהַסְתִּיר וְלְהַעֲלִים הָאִוֵּר
68 וְתַחֲסוּת הַנִּמְשָׁךְ מִדְּבוּרוֹ
69 וְתַכְלִית, שֶׁלֹּא יִתְגַּלֶּה
70 בְּבְחִינַת גְּלוּי רַב - שאז
71 הִיָּה זֶה בְּאוֹפֵן שֶׁלֹּא יוּכַל
72 תַּתְּחַתֵּנוּם - הַנְּבִרָאִים
73 שֶׁבְּעוֹלָמוֹת הַתַּחְתּוֹנִים,
74 לְקַבֵּל - חַיּוֹתם, וְלָבֵן -
75 מַחֲמַת שֶׁהַ"חַיּוֹת" עוֹבֵרָת

ליקוטי אמרים

וכל הצמצומים הם בחי' הסתר פנים להסתיר ולהעלים האור והחיות הנמשך מדבורו ית' שלא יתגלה בבחי' גילוי רב שלא יוכלו התחתונים לקבל ולכן ג"כ נדמה להם אור וחיות הדבור של מקום ב"ה המלוכב בהם כאלו הוא דבר מובדל ממהותו ועצמותו ית' רק שנמשך ממנו ית' כמו דבור של אדם מנפשו. אך לגבי הקב"ה

וחיות הדבור של מקום ברוך-הוא המלבש בהם כאלו הוא דבר מובדל ממהותו ועצמותו ותכנית, - מהקב"ה, רק שנמשך ממנו ותכנית כמו דבור של אדם - נמשך מנפשו. - ובטופו של דבר נעשה כדבר נפרד. כך נדמה לנבראים

אלקים יסתיר על הקב"ה, מאחר שהוא עצם אחד עם שם הוי',
 שהוא כוח של גילוי, וְלִבְנֵי קַמְיָה - בְּלֹא בְּלֹא חֲשִׁיב מְמַשׁ:
 – לפני הקב"ה, הכל נחשב לכלום ממש. שכן, מה שאפשר
 לנבראים להרגיש עצמם כ"מציאות", נובע מכך, שכלפיהם
 מהווים הצמצומים
 והעלמות, הסתרה על
 ה"אור" וה"חיות"
 האלקית – דבר זה נותן
 להם מקום להחשיב את
 עצמם ל"יש" ול"מציאות"
 – אך, לגבי הקב"ה אין
 הצמצומים והעלמות
 מסתירים כלל, ממילא

ליקוטי אמרים

אין שום צמצום והסתרה והעלם מסתיר ומעלים לפניו
 וכחשכה כאורה כדכתיב גם חשך לא יחשיך ממך
 וגו' משום שאין הצמצומים והלבושי' דבר נפרד ממנו
 ית' ח"ו אלא כהדין קמצא דלבושי' מינייה וביה כמ"ש
 כי ה' הוא האלהים וכמ"ש במ"א ולכן קמיה כולא
 כלא חשיב ממש:

כולא קמי' כלא חשיב ממש" – כל המציאות של עולמות
 ונבראים הם ממש אין ואפס; ואין הם "פועלים" שום שינוי
 באחדותו ההחלטית של הקב"ה – הוא יחיד ומיוחד אחרי
 שנבראו העולמות כמו לפני שנבראו. ביחס למה שלמדנו
 שלגבי הקב"ה אין הצמצום וההעלם מהווים הסתרה, ולכן כל
 העולמות והנבראים הם אין ואפס לגבי הקב"ה, כאילו אינם
 במציאות ממש, ורק בנבראים "פועלת" ההסתרה, שיוכלו
 לקבל את הבריאה כ"מציאות" – מן הראוי להוסיף סיפור קצר
 מהמגיד מקוהניץ: לפני הסתלקותו אמר המגיד מקוהניץ לבנו:
 ...אין לי כבר גוף כלל. תפס הבן בידו ואמר לו: אבא, הריני
 מרגיש שאבן יש לך גוף! ענה לו אביו: – מפני שאתה ממשש
 עם גוף – לכן אתה מרגיש גוף.. כלומר, לאמיתו של דבר גוף
 איננו מציאות של גוף כלל, רק זאת, שמחמת שממששים עם
 גוף – מרגישים גוף.

ה'חיות" האלקית של הדיבור שלמעלה, וזאת יען שה"חיות"
 של הדיבור שלמעלה, מגיעה אליהם אחרי צמצומים רבים,
 ולגבי הנבראים מסתירים הצמצומים על ה"חיות", ולכן יכול
 להידמות להם שהדיבור שלמעלה דומה לדיבורו של האדם.

אך לְנִבֵי הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ
 הוא, אֵין שׁוּם צְמֻצוּם
 וְהַסְתֵּר וְהַעֲלֵם מִסְתִּיר
 וּמְעִלִים לְפָנָיו,
 וְ"בְחֻשְׁבָּה" – העלם,
 בְּאִוְרָה", – גילוי, לפני
 הקב"ה. בְּדִבְרֵיכֶם: "נִים"
 חֲשִׁדָּה לֹא יִחְשִׁד מִמֶּךָ
 וגו', – שכן, גם החושך

הוא "ממך", מהקב"ה, ולכן אין החושך מסתיר בפני הקב"ה,
 כפי המפורט להלן, שרק דבר חיצוני וזר בכוחו להסתיר, אך
 אין בנמצא שום "יש" המסתיר את עצמו עם עצמו, מאחר
 שהמוסתר והמסתיר הם אותו אחד – כמו שרבנו הזקן אומר:
 מְשׁוּם שְׁאֵין הַצְמֻצוּמִים וְהַלְבוּשִׁים דְּבָר נִפְרָד מִמֶּנּוּ
 וְתִבְרָךְ חֶסֶד וְשִׁלּוּם, – כמו שלמדנו, שאין שום דבר שיהיה
 נפרד באמת מהקב"ה, אֵלֹא כְּהָדִין קִמְצָא דְלְבוּשִׁיהַ מִנִּיהַ
 וְבִיחָה, – כאותו צב שלבושו צומח ממנו עצמו. כך גם
 למעלה, הצמצומים והלבושים – הם עצמם אלקות. כְּמוֹ
 שְׁבִתּוֹכֶם: "כִּי ה' הוּא הָאֱלֹהִים", – שם הוי' רמוז על
 "גילוי" – התגלות אלקית, ושם אלקים, הוא הכוח האלקי
 שב"העלם", להחביא ולהסתיר על אלקות, הרי הם דבר אחד,
 כלומר: שם אלקים הוא אלקות באותה מדה כמו שם הוי',
 וְכִמוֹ שְׁנִתְבָּאָר בְּמָקוֹם אַחֲרָי. – ממילא לא שייך ששם

יום רביעי י"ז שבט

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' כז, פרק כב רק שהתורה... עד עמ' כח, מאין ליש תמיד.

שבתורה, נביאים וכתובים, הם ההתגלות לנביאים במחזה נבואתם. ואילו
 ענין הפירוד וה"מציאות" שבדיבור שלמעלה – אינו שייך בדיבור
 שלמעלה. בפרק הבא, אותו אנו עומדים ללמוד, יסביר רבנו הזקן –
 התורה הרי קוראת לדיבורו של הקב"ה בשם "דיבור", ומאחר שדיבורו
 של האדם מייצג את ענין
 הפירוד, לאור העובדה שהוא
 נפרד משורשו – לכן עלינו
 לומר שגם בדיבור שלמעלה
 קיימת תכונה זו. ברם, לא

ליקוטי אמרים

פרק כב רק שהתורה דברה כלשון ב"א ונקרא
 בתורה דבורו של מקו' ב"ה בשם

לגבי הקב"ה, אלא לגבי הנבראים. כלומר: מהדיבור שלמעלה נוצרים
 נבראים כאלה שבחגשם הם "מציאות" לעצמם ונפרדים מקדושתו
 של הקב"ה, והם – ה"קליפות" וה"סטרא אחרא". רַק שְׁתַּתְּוֹרָה דְּבִרָה
 בְּלִשׁוֹן בְּנֵי אָדָם, וְנִקְרָא בְּתוֹרָה דְּבוּרוֹ שֶׁל מְקוֹם

פְּרָק כב. בפרק הקודם הסביר רבנו הזקן שאין דיבורו של הקב"ה דומה
 לדיבורו של אדם: כשארם מוציא דיבור מפיו, נראה הדיבור כדבר
 לעצמו, נפרד משורשו, ה"שכל" שבמוח והתשוקה שבלב. אך, ביחס
 לדיבורו של הקב"ה לא שייך לומר שהוא נפרד מהקב"ה, כי הרי לא
 יתכן דבר שמחוץ להקב"ה.
 ולכן, דיבורו של הקב"ה
 מאוחד תמיד בשורשו ובטל
 אליו. דיבורו של הקב"ה נקרא
 גם הוא בשם "דיבור", בגלל
 תכונה אחרת שישנה בדיבור, והיא – לגלות את אשר בעלם המחשבה.
 ענין זה של גילוי ההעלם – קיים גם בדיבור שלמעלה. כמו עשרה
 המאמרות, שבהם נברא העולם, הרי הם התגלות ה"אור" וה"חיות"
 האלקית לברוא בהם עולמות ונבראים. כך גם שאר הדיבורים האלקיים

46 מחמת התועלת שתהיה מכך לגבי דבר אחר שממנו יהיה להם
47 תענוג – ובלשונו של ה'תניא': ופרוש "אחרים", – הוא:
48 באדם הנותן דבר לשונאו שלא ברצונו, – שלא ברצונו
49 הישיר, אלא הוא נותן לו את הדבר מטעם צדדי, שאז צורת

50 הנתנה היא: שמשליכו

51 לו פלאחר כתפו, פי

52 מחזיר פניו ממנו

53 משנאתו אותו; – שכן,

54 תנועת ותנודת הגוף

55 מקורן בתנועה כפי שהיא

56 מתבטאת בנפש; ומאחר

57 שקיימת בנפש שנאה

58 כלפי אותו איש, והנתנה

59 לו היא שלא מתוך רצון

60 אמיתי, אלא מתוך

61 חיצוניות רצונו – לכן, זה

62 מתבטא גם בתנועה

63 הגופנית בשעת הנתנה;

64 הוא מפנה את פניו ממנו

65 בשעת מעשה. שכן,

66 הפנים הוא המקום בו

67 משתקפת פנימיות וחיותו

68 של האדם. כך – גם,

69 למעלה, בחינת "פנים"

70 הוא פנימית הרצון

71 העליון והפצו האמתי,

72 אשר חפץ ה' להשפיע

73 חיות לכל הקרוב אליו מסטרא דקדושה; – מצד הקדושה,

74 אבל מסטרא אחרת והטמאה היא תועבת ה' אשר שנא,

75 ואינו משפיע לה – ל"סטרא אחרא", חיות מפנימית הרצון

76 – העליון, והפצו האמתי אשר – נאמר שהקב"ה חפץ בה –

77 ב"סטרא אחרא", חס־ושלום, בראם כמאן דשרי ברי

78 כתפוי לשונאו שלא ברצונו, – כמי שמשליך דבר לשונאו,

79 מאחורי כתפו, שלא מרצונו הטוב. כך גם השפעת חיות

80 הקדושה לסטרא אחרא – אינה באה מתוך רצון טוב, רק כדי

81 להעניש – באמצעות הקליפה, את הרשעים, – הנמשכים

82 אחרי הקליפה וה"סטרא אחרא" ומקבלים השפעתם מהן, ולתן

83 שכר טוב לצדיקים דאכפנין לסטרא אחרא; – הכופים

84 וכובשים את ה"סטרא אחרא" ומושלים עליה. לשם כך נזקקים

85 ל"סטרא אחרא", כדי שיהיה ענין הבחירה, וכתוצאה מכך

86 העונש המתאים לרשעים והשכר המתאים לצדיקים – משום כך

87 נותנים "חיות" ל"סטרא אחרא". וזה – צורה זו של השפעה,

88 נקרא בחינת "אחרים" דרצון העליון ברוך הוא. – לכן הם

89 נקראים אלקים אחרים, כי יניקת ה"חיות" שלהן היא מבחינת

90 "אחוריים". והנה, רצון העליון בבחינת "פנים", – פנימיות

1 ברוך הוא בשם "דבור" ממש כדבורו של אדם, –

2 שכאמור, יש בדיבורו של האדם, ענין הפירוד משורשו, לפי

3 שבאמת כך הוא – שגם בדיבור שלמעלה ישנו ענין הפירוד,

4 אלא שאין זה אמור ביחס שבין הדיבור לגבי הקב"ה, אלא זה

5 מתבטא כך רק לגבי

6 הנבראים, כפי שיוסבר

7 להלן, שזה – דרך ירידת

8 והמשכת החיות –

9 האלקית, למתחונים, –

10 לנבראים התחתונים, הרי

11 המשכה זו היא

12 בצמצומים רבים

13 ועצומים, – החיות

14 האלקית מתמעטת יותר

15 ויותר ונהיית מוגבלת

16 מאד, על-ידי הצמצומים

17 הרבים, מינים מפינים

18 שונים, – סוגי צמצומים

19 שונים, וזאת כדי

20 להבראת מהם בראים

21 רבים, מינים מפינים

22 שונים, – השוני שבסוגי

23 הברואים הרבים, מקורו

24 בצמצומים השונים

25 שבאור וחיות האלקית.

26 וכל-כך גברו ועצמו

27 הצמצומים והסתר פנים

28 העליונים, – פנימיות ה"חיות" שלמעלה, נסתרת לגמרי, עד

29 שיוכלו להתהוות ולהבראת גם דברים טמאים וקלפות

30 וסטרא אחרא, – לו היו אלה רק צמצומים רבים בלבד, אפילו

31 הרבה מאד צמצומים, כדי שה"אור" וה"חיות" האלקי יתגלה

32 למטה יותר ויותר, הרי למרות זאת לא היו נבראים מה"אור" –

33 דברים טמאים, קליפות וסטרא אחרא. אלא, על-ידי התגברות

34 הצמצומים, כלומר: על-ידי צמצומים כאלה שה"אור" מוסתר

35 בהם לגמרי – אפשר להיברא דברים טמאים וסטרא אחרא,

36 ולקבל – ושהדברים הטמאים יקבלו חיותם וקיומם מדבר ה'

37 ורוח פיו ותברך בהסתר פנים וירידת המדרגות. ולכן

38 נקראים – הקליפות, "אלהים אחרים", מפני שניקתם

39 וחייתם – שהן יונקות מהקדושה, כי הרי כל דבר מן ההכרח

40 שיקבל חיותו מהקדושה. ברם, יניקת החיות שלהן אינה

41 מבחינת "פנים" – איננה מפנימיות רצונו של הקב"ה, אלא

42 מבחינת "אחרים": דקדושה; – כלומר: מחיצוניות רצונו של

43 הקב"ה. "פנימיות הרצון" הוא כשרוצים את הדבר עצמו, והוא

44 רצון של תענוג. ואילו "אחוריים" פירושו, "חיצוניות הרצון",

45 שאת הדבר עצמו לא רוצים כי אין בו תענוג, אלא רוצים בו

ליקוטי אמרים

דבור ממש כדבורו של אדם לפי שבאמת כך הוא דרך ירידת והמשכת החיות לתחתונים בצמצומים רבים ועצומים מינים מפינים שונים להבראות מהם בראים רבים מינים מפינים שונים וכ"כ גברו ועצמו הצמצומים והסתר פנים העליונים עד שיוכלו להתהוות ולהבראות גם דברים טמאים וקליפות וס"א ולקבל חיותם וקיומם מדבר ה' ורוח פיו ית' בהסתר פנים וירידת המדרגות ולכן נקרא אלהים אחרים מפני שניקתם וחיותם אינה מבחי' פנים אלא מבחי' אחוריים דקדושה ופי' אחוריים כאדם הנותן דבר לשונאו שלא ברצונו שמשליכו לו כלאחר כתפו כי מחזיר פניו ממנו משנאתו אותו כך למעלה בחי' פנים הוא פנימיות הרצון העליון והפצו האמיתי אשר חפץ ה' להשפיע חיות לכל הקרוב אליו מסטרא דקדושה אבל הס"א והטמאה היא תועבת ה' אשר שנא ואינו משפיע לה חיות מפנימית הרצון והפצו האמיתי אשר חפץ בה ח"ו כ"א כמאן דשרי ברי כתפוי לשונאו שלא ברצונו רק כדי להעניש את הרשעים וליתן שכר טוב לצדיקי' דאכפנין לס"א וזה נקרא בחי' אחוריים דרצון העליון ב"ה. והנה רצון העליון בבחי' פנים הוא מקור החיים

עליונים, – פנימיות ה"חיות" שלמעלה, נסתרת לגמרי, עד שיוכלו להתהוות ולהבראת גם דברים טמאים וקלפות וסטרא אחרא, – לו היו אלה רק צמצומים רבים בלבד, אפילו הרבה מאד צמצומים, כדי שה"אור" וה"חיות" האלקי יתגלה למטה יותר ויותר, הרי למרות זאת לא היו נבראים מה"אור" – דברים טמאים, קליפות וסטרא אחרא. אלא, על-ידי התגברות הצמצומים, כלומר: על-ידי צמצומים כאלה שה"אור" מוסתר בהם לגמרי – אפשר להיברא דברים טמאים וסטרא אחרא, ולקבל – ושהדברים הטמאים יקבלו חיותם וקיומם מדבר ה' ורוח פיו ותברך בהסתר פנים וירידת המדרגות. ולכן נקראים – הקליפות, "אלהים אחרים", מפני שניקתם וחייתם – שהן יונקות מהקדושה, כי הרי כל דבר מן ההכרח שיקבל חיותו מהקדושה. ברם, יניקת החיות שלהן אינה מבחינת "פנים" – איננה מפנימיות רצונו של הקב"ה, אלא מבחינת "אחרים": דקדושה; – כלומר: מחיצוניות רצונו של הקב"ה. "פנימיות הרצון" הוא כשרוצים את הדבר עצמו, והוא רצון של תענוג. ואילו "אחוריים" פירושו, "חיצוניות הרצון", שאת הדבר עצמו לא רוצים כי אין בו תענוג, אלא רוצים בו

48 וה"סטרא אחרא" מודות ב"חיות" זו, היתה בכך משום סתירה
 49 ל"מציאות" שלהן, כי "חיות" זו היא הרי "עצמותו" של הנברא
 50 עצמו — "חיות" זו, הן מכחישות לחלוטין, והיא נמצאת בהן
 51 בבחינת גלות. בגלל "חיות" זו — הן נקראות "אלקים אחרים", לא

52 רק מפני שהן מקבלות
 53 מ"אחוריים", אלא מפני
 54 שהן מחזיקות את עצמן
 55 ל"עבודה זרה" וכופרות
 56 באחדותו של הקב"ה —
 57 כפי שיוסבר להלן; כי
 58 מאחר שאור וחיות
 59 דקדושה — ה"חיות"
 60 הפנימית, הוא בבחינת
 61 גלות בתוכה — אינה
 62 בטילה כלל לגבי קדושת
 63 הקדוש-ברוך-הוא;

64 ואדרבה, מגביה עצמה
 65 בנשמה, לומר: "אני
 66 ואפסי עוד",⁵ ובמאמרי:
 67 — שאמר פרעה: "יאר לי
 68 ואני עשיתני". — ה"אור"
 69 — הנילוס — הוא שלי, ואני
 70 עשיתי את עצמי, ולכן
 71 אמרו רז"ל, שנפשות
 72 הרוח שקולה בעבודה"
 73 זרה ממש, כי עקר ושרש
 74 של עבודה זרה הוא מה
 75 שנחשב — הוא מחשיב את
 76 עצמו, לדבר בפני עצמו,

77 נפרד מקדושתו של מקום, — של הקב"ה, ולא בפירה בה'
 78 לנפרי, — כלומר, גם כשלא כופרים לגמרי בהקב"ה, אלא רק
 79 מחשיבים את עצמם לדבר בפני עצמו, כמו ה"קליפות" וה"סטרא
 80 אחרא" הנקראות "עבודה זרה", שכפי שלמדנו, הן אינן כופרות
 81 בהקב"ה לגמרי, אלא בראיתא — כמו שאנו מוצאים, בנמרא⁶
 82 דקרו ליה "אלהא דאלהיא", — ה"קליפות" וה"סטרא אחרא"
 83 קוראות להקב"ה "אלקא דאלקיא" — הרי שהן מודות בהקב"ה,
 84 שהוא אלקא דאלקיא, ובכל זאת זה נקרא "עבודה זרה" ו"אלקים
 85 אחרים". אלא שגם הם מחשיבים עצמם ליש ודבר בפני
 86 עצמו, וכן — במה שהן מחשיבות את עצמן ל"יש", הן מפרידים
 87 את עצמם מקדושתו של מקום ברוח-הוא, מאחר שאין — הן,
 88 בטלים לו ותפרה, כי אין קדושה עליונה שורה אלא על מה
 89 שבטל לו ותפרה בנזכר לעיל, ולכן נקראים — הקליפות
 90 ו"סטרא אחרא", "טורי דפרתא" — הרי הפירוט, בזהר הקדוש,
 91 — אלה שמחזיקים את עצמם ל"מציאות" ומגביהים את עצמם
 92 כהרים ומרגישים את עצמם נפרדים מהקב"ה. והרי זו — יש בכך
 93 משום בפירה באחדותו האמתית, — של הקב"ה, שהיא — דכלא
 94 קמיה כלל חשיב, — לגבי הקב"ה הכל נחשב לכלום, וככל

1 הרצון העליון, מה שהקב"ה רוצה את הדבר עצמו, הוא מקור
 2 החיים המחיה את כל העולמות, ולפי שאינו — רצון זה,
 3 שורה כלל על הסטרא-אחרא, וגם בחינת "אחוריים" של
 4 רצון העליון — המחיה אותן, כאמור, אינו מלבש — בפנימיות,

5 בתוכה — ב"סטרא
 6 אחרא", ממש, אלא
 7 מקור עליה מלמעלה, —
 8 בלבד, כמו שמקיפים דבר
 9 מלמעלה, לך — לכן,
 10 היא — ה"סטרא אחרא",
 11 מקום המיתה והטמאה,
 12 ה' ישמרנו, כי מעט
 13 מעט — המעט מן המעט,
 14 אור וחיות, שיונקת
 15 ומקבלת לתוכה
 16 מבחינת "אחוריים"
 17 דקדושה שלמעלה, הוא
 18 בבחינת גלות ממש
 19 בתוכה, בסוד גלות
 20 השכינה הנזכר לעיל.
 21 ש"חיות" הקדושה נמצאת
 22 כביכול בגלות בתוך
 23 הקליפות, ולכן נקרא
 24 בשם "אלהים אחרים",
 25 — לא רק מחמת הטעם
 26 האמור, שהם מקבלים את
 27 "חיותם" מבחינת
 28 "אחוריים", כי-אם: שהיא
 29 עבודה זרה ממש
 30 ובפירה באחדותו של מלך מלכי המלכים הקדוש-ברוך-
 31 הוא, — הסברת הדברים: בכל נברא נמצאים שני סוגי חיות —
 32 "חיות" המתלבשת א. בפנימיותו של הנברא ומתאחדת אתו.
 33 חיות אלקית זו, מצומצמת ומותאמת לפי מדתו של הנברא, עד
 34 כמה שהוא יכול לקלוט. ב. "חיות" המחיה ומשפיעה בנברא
 35 בצורה "מקיפה". חיות אלקית זו, איננה מצומצמת לפי מימדי
 36 הנברא ואינה מתלבשת בו; אלא בצורתה היא, כפי שהיא
 37 למעלה מהתלבשות בנברא — היא משפיעה ומחיה את הנברא.
 38 ל"קליפות" ול"סטרא אחרא" גם כן שני סוגי חיות אלה. סוג
 39 ה"חיות" השני, בקליפות ו"סטרא אחרא", מאחר שהוא בא
 40 אליהן בבחינת "מקיף", אין הוא מפריע ל"מציאותן", הן יכולות
 41 להחזיק את עצמן ל"יש", ואינן צריכות להכחיש "חיות" זו,
 42 למרות שהן יודעות שהן נבראו מ"חיות" זו (כפי שנאמר להלן,
 43 שהן קוראות להקב"ה "אלקא דאלקיא": הן חושבות את עצמן
 44 ל"מציאות", ל"אלקיא", למרות שהן עצמן מכירות שיש להן
 45 "אלקא" שברא אותן). מחמת חיות אלקית זו, הן נקראות
 46 "אלקים אחרים", מפני שהן מקבלות את חיותן מבחינת אחוריים.
 47 ואילו סוג ה"חיות" המתלבש בפנימיות, שאם היו ה"קליפות"

אחרא, המרגישים את עצמם כדבר נפרד מהקב"ה. לכן, 7
נקרא הדיבור שלמעלה בתורה, בשם "דיבור", כי ענין 8
הפירוד (המציין את הדיבור שלמטה) קיים גם בדיבור 9
שלמעלה, אלא שהוא רק בשייכות לנבראים ולהרגש שלהם 10
כלפי שורשם. ואילו לגבי הקב"ה — אין שום דבר שנפרד 11
ממנו. 12

באמת לו יתברך ולרצונו, המחיה את כלם ומהנה אותם 1
מאין ליש תמיד: — מאחר שאחדותו האמיתית של הקב"ה היא 2
שהכל בטל אליו, הרי שההיחשבות ל"יש" ול"מציאות" — יש 3
בה משום כפירה באחדותו של הקב"ה. ולכן גסות הרוח שזה 4
ל"עבודה זרה". הרי, שאחרי צמצומים רבים ושונים, נבראו 5
בדיבורו של הקב"ה, נבראים כאלה, כמו "קליפות" ו"סטרא 6

יום חמישי י"ח שבט

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' כח, פרק כג ועם כל הנ"ל... עד עמ' כח, להתלבש בעולמות.

הן "אברים דמלכא" בלבד, היינו, אף שאמנם, האבר מאוחד עם 50
הכוח המלוכב בו, אך אין הוא דבר אחד ממש עם אותו כוח: 51
האבר והכוח הם שני דברים נפרדים, ועל אף התאחדותם אין הם 52
דבר אחד ממש. ואילו ביחס לתורה, נאמר ב"זוהר", שהתורה 53

למדנו בפרק הקודם, שלגבי הקב"ה אין דבר נפרד ממנו, כי 13
דיבורו של הקב"ה, שבאמצעותו נוצרו הנבראים, אינו דומה לדיבורו של 14
האדם: דיבורו של האדם נפרד מושרו; ואילו לגבי הקב"ה, הדיבור 15
מאוחד תמיד אתו. אלא, מאחר שירידת האור" וה"חיות" האלקי, 16

ליקוטי אמרים

פרק כג ועם כל הנ"ל יובן ויבואר היטב בתוספ'

ביאור מה שאמרו בזהר דאוריית'

וקב"ה כולא חד ובתיקוני' פירשו דרמ"ח פיקודין אינון 1
רמ"ח אברין דמלכא לפי שהמצות הן פנימיות רצון 2
העליון וחפצו האמיתי המלוכב בכל העולמו' העליוני' 3
ותחתוני' להחיותם כי כל חיותם ושפעם תלוי במעשה 4
המצות של התחתוני' כנודע. ונמצא שמעשה המצות 5
וקיומן הוא לכוש הפנימי לפנימית רצון העליון 6

המחיה את הנבראים, היא 17
על-ידי צמצומים רבים 18
והסתרת פנים, כך שפנימיות 19
רצונו של הקב"ה מוסתרת 20
מהנבראים — יכולים הם, 21
בהרגשתם, להחשיב את 22
עצמם ל"מציאות". ועם 23
התרבות והתגברות 24
הצמצומים — עלולות 25
להיווצר גם "קליפות" ו"סטרא 26
אחרא", המרגישות את עצמן 27

כלומר: רצונו של הקב"ה בעולמות, שהוא רוצה בקיומם ומחיה את 54
אותם באותו רצון — הנה המצוות הן הפנימיות שבאותו רצון 55
שיש להקב"ה בעולמות. שכן, מדוע רוצה הקב"ה בכל 56
העולמות? — מפני שהוא רוצה במצוות, שבני ישראל יקיימו 57
מצוות; הקב"ה מתענג, כביכול, ממה שבני ישראל מקיימים 58
מצוות. ומחמת הרצון והתענוג שיש לו מקיום המצוות — הוא 59
מחיה את כל העולמות (הרי זה למשל, כמי שנוסע בדרך רחוקה 60
כדי להרוויח כסף, ברור שבעצם הנסיעה מתבטא רק חיצוניות 61
הרצון — בשעה שהרצון הפנימי, הוא — להרוויח כסף; וגם הריחוק 62
אינו עדיין הרצון הפנימי האמיתי, שכן הוא מעוניין בריוח רק 63
כדי לקנות בו את הדרוש לו לחיי נפשו — הרי, שרצונו הפנימי 64
האמיתי הוא בדברים שהוא יקנה באותו כסף, ויתענג מהם. 65
מרצון זה, נובע רצונו להרוויח כסף, וממילא גם רצונו לערוך את 66
הנסיעה. כך נבין גם ביחס לעולמות ולמצוות, הקב"ה רוצה 67
בקיום העולמות, מפני שהוא רוצה במצוות. הרי שהמצוות הן הן 68
רצונו ותענוגו הפנימי של הקב"ה, ובגלל רצונו זה במצוות — הוא 69
רוצה גם בעולמות ומחיה אותם). כי כל חיותם ושפעם — של 70
כל העולמות, תלוי במעשה המצות של התחתונים, כנודע, 71
— שעל-ידי שיהודי מקיים מצוה — הוא "ממשיך" חיות ושפע בכל 72
העולמות. ונמצא — הרי, שמעשה המצות וקיומן הוא לכוש 73
הפנימי לפנימית רצון העליון, — של הקב"ה, שמפעשה זה — 74
של המצוות, נמשך אור חיות רצון העליון להתלבש 75

כנפרדות לגמרי מהקדושה ומהקב"ה. הרי, שהרגשת הנבראים את 28
עצמם ל"מציאות" נובעת מהעובדה שפנימיות רצונו של הקב"ה מכוסה 29
ומוסתרת מהם. מהאמור מובן שדבר שמאיר בו פנימיות רצונו של 30
הקב"ה בהתגלות — קשור ומאוחד כולו עם הקב"ה. שכן, אין כאן הסתרת 31
פנים, הגורמת שהנברא יוכל להרגיש את עצמו ל"מציאות". 32
ועם כל הנזכר לעיל, יובן ויבאר היטב בתוספת באור מה 33
שאמרו בזהר: ד' אורייתא וקדשא ברין הוא כלא חד, — 34
תורה והקב"ה הם דבר אחד, ובתיקונים פ' רמ"ח פיקודין 35
— שמאתים ארבעים ושמונה מצוות העשה, אינון — הן, רמ"ח 36
אברין דמלכא". — מאתים ארבעים ושמונה אברי המלך, 37
הקב"ה מלך העולם. משמעות כינוי המצוות בשם "אברין 38
דמלכא" (אברי המלך), היא: כשם שכל אבר הוא כלי לכוח 39
מיוחד בנפש, המתלבש באותו אבר, למשל — העין היא אבר וכלי 40
מיוחד לכוח הראיה, האוזן הוא כלי מיוחד לכוח השמיעה, וכך 41
הלאה — כך כל מצוה, היא כלי מיוחד ל"המשכה" מיוחדת מרצון 42
הקב"ה. המצוות בכללותן הן רצונו של הקב"ה — הקב"ה רוצה 43
שבני ישראל יקיימו מצוות — וכל מצוה כשלעצמה, היא כלי 44
מיוחד להמשכה מיוחדת של רצון הקב"ה, הנמשכת ומגיעה 45
למטה על-ידי שיהודי מקיים אותה מצוה שציווה הקב"ה 46
לעשותה. לכן, נקראות המצוות "אברין דמלכא" (אברי המלך). 47
כאן מתבקש, איפוא, הסבר — שהרי מן הנאמר בתיקונים יוצא, 48
שהמצוות (כל ענינה של התורה הוא פירוש והסברת המצוות) 49

5	במשל: הדברים אותם	1	בעולמות. - הקב"ה
6	יקנה בכסף שירוויח - הם	2	רוצה בעולמות, מפני
7	הלבוש הפנימי לרצונו	3	שיש בהם מעשה
8	החיצוני.	4	המצוות, כפי שאמרנו

ליקוטי אמרים

שממעשה זה נמשך אור וחיות רצון העליון להתלבש בעולמות

יום שישי י"ט שבט

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' כח, ולכן נקרא' אברי... עד עמ' 56, כגוף לנשמה.

27	כאילו בדרך של ציווי ומתן פקודה למושפע עלידו שיעשה	9	ולכן נקראים - המצוות, "אברי דמלכא", - אברי המלך,
28	משהו. כפי שאנו רואים באברים, הרי הם בטלים לחלוטין	10	דרך משל, כמו שאברי גוף האדם הם לבוש לנפשו
29	לנפש ומאחדים איתה. כך הדרך-משל החיות של מעשה	11	ובטלים לגמרי אליה מכל וכל, - כמו שאנו רואים פי
30	המצוות וקיומן, - לכאורה משמע, שהכוונה כאן ל"חיות"	12	מיד שעולה ברצונו של אדם לפשט ידו או רגלו, הן
31	המחיה את העשיה ואת	13	נשמעות לרצונו תקף
32	ביצוע המצוה, כלומר:	14	ומיד בלי שום צווי
33	רוח-החיים שבקיום	15	ואמירה להן, - לידו או
34	המצוה; לא ה"חיות"	16	לרגלו, ובלי שום שהיה
35	שב"מציאות" האתרוג,	17	כלל, אלא ברנע ממש
36	למשל, אלא ה"חיות" של	18	בשעלה ברצונו -
37	מצות האתרוג, כפי	19	באותו רגע ידו ורגלו
38	שה"חיות" שרויה בקיום	20	מבצעות את רצונו,
39	ובמעשה המצוות, ³ הוא	21	האדם אינו זקוק לשום
40	- חיות זו, כפי לנמר	22	טיפול ומאמץ של רצונו
41	לנפי רצון העליון	23	כדי להפעיל את היד או
42	המלכש בו, - ב"חיות"	24	הרגל ולהשפיע עליהן
43	מעשה המצוות, ונעשה - אותה "חיות" לו - לרצון העליון,	25	לבצע את רצונו - זו משמעות המלים "בלי שום צווי
44	ממש כגוף לנשמה.	26	ואמירה". שכן, טיפולו של ה"כוח" להפעלת השפעתו הוא

ליקוטי אמרים

ולכן נקרא' אברי דמלכא ד"מ כמו שאברי

גוף האדם הם לבוש לנפשו ובטלים לגמרי אליה מכל וכל כי מיד שעולה ברצונו של אדם לפשוט ידו או רגלו הן נשמעות לרצונו תקף ומיד בלי שום צווי ואמירה להן ובלי שום שהיה כלל אלא כרגע ממש כשעלה ברצונו. כך ד"מ החיות של מעשה המצוות וקיומן הוא בטל לגמרי לגבי רצון העליון המלוכש בו ונעשה לו ממש כגוף לנשמה.

59	לרצון העליון - כוח המעשה מתאחד עם הרצון העליון	45	ובן הלבוש החיצוני של נפש האלהית שבאדם המקיים
60	באותה מדה שהגוף מתאחד עם הנשמה, ובטל אליו - לרצון	46	ועושה המצוות, שהוא כח ובחינת המעשה שלה, - כוח
61	העליון, לנמר. ועל כן, גם אברי גוף האדם המקיימים	47	המעשה" של הנפש האלקית, המשפיע ומפעיל את הפעולות
62	המצוות, שבהן ובחינת המעשה של נפש האלהית מלכש	48	המעשיות של כל מה שציווה הקב"ה לעשות - נקרא "לבוש
63	בהם - באברים, כשעת	49	החיצוני של הנפש
64	מעשה וקיום המצוה, -	50	האלקית", בהשוואה
65	עלידי האברים, הם -	51	לכוחות הדיבור
66	האברים, נעשו מרכבה	52	והמחשבה, שהם לבושים
67	ממש לרצון העליון,	53	פנימיים יותר מאשר "כוח
68	כגון: היד המחלקת	54	המעשה" הפועל בדבר זר.
69	צדקה לעניים, או עושה	55	הרי, כוח מעשה זה הוא
70	מצוה אחרת, - בשעה	56	מתלבש בחיות של
71	שהיד עוסקת בקיום	57	מעשה המצוה, ונעשה
72	מצוה, היא הופכת	58	גם כן כגוף לנשמה

ליקוטי אמרים

וכן הלבוש החיצוני

של נפש האלהית שבאדם המקיים ועושה המצוה שהוא כח ובחי' המעשה שלה הוא מתלבש בחיות של מעשה המצוה ונעשה ג"כ כגוף לנשמה לרצון העליון ובטל אליו לגמרי ועל כן גם אברי גוף האדם המקיימים המצוה שכח ובחי' המעשה של נפש האלהית מלוכש בהם בשעת מעשה וקיום המצוה הם נעשו

3. כפילות הלשון "מעשה המצוות וקיומן", אפשר היה לכאורה להסביר כך: "החיות של מעשה המצוות" - החיות של המצוה הנעשית, החיות של האתרוג למשל: "וקיומן" - קיומו הפיזי של האתרוג (בטלים לרצון העליון). מעיר כאן כ"ק אדמו"ר שליט"א, ש"ממה שכתוב שבאדם המקיים ועושה המצוות לא משמע כן" ממה שלהלן מובאים שני הביטויים "מעשה" ו"קיום" ביחס לאדם, שהוא עושה ומקיים - לא משמע ש"קיום" הוא קיומו הפיזי של הדבר בו נעשית המצוה. מהערה זו מובן, ש"מעשה" ו"קיום" המצוות, הם שני

לגמרי, כ"מרכבה", לרצון העליון שבתוך אותן מצוות. וְהוּ
 שְׂאֵמְרוּ רַבּוֹתַי: "הָאֲבוֹת הֵן הֵן הַמְרַבֵּה", - משום, שְׂבַל
 אֲבִירָהֶם בְּלֵם הָיוּ קְדוּשִׁים וּמְבַדְּלִים מֵעֵנֵי עוֹלָם הָיָה,
 וְלֹא נַעֲשׂוּ מְרַבֵּה - לשום דבר, רַק לְרִצּוֹן הָעֲלִיּוֹן לְבַדּוֹ כָּל

יְמֵיהֶם: - מה שחכמינו
 ז"ל מציינים את האבות
 כ"מרכבה" אל הקב"ה,
 הרי זה מחמת שכל חלקי
 גופם, היו תמיד בטלים
 ומסורים לחלוטין להקב"ה
 - לכן הם מייצגים את
 הבחינה התמידית
 והמלאה של "מרכבה".
 ואילו ביחס לבני ישראל,

שאינם במדרגת האבות, אפשרי הדבר שאותו אבר, שבשעה
 אחת הוא "מרכבה" לרצון העליון - יהיה בשעה אחרת
 "מרכבה" לדבר שאינו כפי הרצון העליון. ואם כן הרי זה רק
 באופן חלקי ולעתים מסויימות בלבד: בשעה שהוא מקיים
 מצוה, בטל האבר שעושה את המצוה, לרצון הקב"ה בבחינת
 "מרכבה". עד כאן דובר אודות שני אופני הביטול לרצון
 העליון: (א) ביטול כמו "מרכבה" ל"רובב" (= האברים הגשמיים
 המקיימים מצוות). (ב) ביטול ויחוד כמו גוף ונשמה (= כוח
 המעשה בשעת קיום המצוות). להלן יוסבר, שקיימת התאחדות
 עליונה יותר עם הרצון העליון, והיא - יחודם של הלבושים
 הפנימיים עם התורה.

1 לבחינת "מרכבה" לרצון העליון, כלומר: היא מתבטלת לגמרי
 2 לרצון העליון. ברם, אין היד הגשמית בטלה ומאוחדת, באותו
 3 מעמד, לרצון העליון, באותה מדה כפי שזה בכוח המעשה של
 4 הנפש האלקית, שכאמור, התאחדותו עם הרצון העליון היא

5 כהתאחדות הגוף עם
 6 הנשמה - הרבה יותר
 7 מאשר התאחדות
 8 ה"מרכבה" עם ה"רובב".
 9 שכן, גוף ונפש, למרות
 10 שהם שני "עצמים" שונים
 11 ורוחקים אחד מהשני -
 12 גשמיות ורוחניות - הם
 13 בכל זאת מתאחדים
 14 באחדות מלאה, הגוף כל

15 כך בטל ונשלט על-ידי הנפש, שאין שום חלק בגוף, אף הקטן
 16 ביותר, שלא יהיה חדרו ב"חיות" הנפש, וכל קורט "חיות" של
 17 הנפש בגוף, הופך לחיים גופניים. כך גם - ביטולו ויחודו של
 18 כוח המעשה לגבי הרצון העליון. לעומת זאת, היד הגשמית
 19 עצמה, שעושה את המצוה, היא רק בבחינת "מרכבה" לרצון
 20 העליון. "מרכבה" אכן בטלה לגמרי ל"רובב", אך בכל זאת
 21 איננה מאוחדת אתו. וכפי שזה ביחס ל"יד" שעושה מצוה - כך
 22 הוא גם ביחס לשאר האברים - וְרַגְלִים הַמְהַלְכוֹת לְדָבָר
 23 מְצוּה, וְכֵן הַפֶּה וְלִשׁוֹן שְׂמֵדָרִים דְּבָרֵי תוֹרָה, וְהַמָּחַ
 24 שְׂמֵהֲרַהֵר בְּדַבְרֵי תוֹרָה וְיִרְאֵת שְׂמִים וּבְגִדְלֵת ה' בְּרוּךְ
 25 הוּא. - הרי כשאותם אברים עוסקים בקיום מצוות, הם בטלים

אופנים בביצוע המצוה: מעשה - פעולת עשיית המצוה, המביאה לביצוע המעשי של המצוה, למשל: ההתעטפות בטלית, הנחת ה"ש"ל
 ראש" על הראש, וכדומה; קיום - כשהמצוה כבר נעשית ומתקיימת בפועל; כשהוא כבר לבוש בטלית ובתפילין, כשהוא יושב כבר
 בסוכה, וכדומה. או אפשר שהכוונה ב"קיום" היא, שישנן מצוות שקיומן אינה קשורה ל"מעשה", בעשייה ממשית (כמו שהדבר בהרבה
 מצוות, במיוחד במצוות-לא-תעשה, שהן גם "כאילו עשה"), ואלה הם שני הביטויים: "מעשה" ו"קיום" המצוה. אך עדיין יש להבין
 את המלה "הוא" (בטל לגמרי...), כמו גם את המלה (המלוּבש) "בו" - אם הכוונה למלה "חיות", היה לכאורה צריך להשתמש כאן
 בלשון נקבה? ומדוע משנה רבנו הזקן את הסדר להלן: "המקיים" ולאחר מכן "עושה"? 4. בראשית רבה מז, ו.

המשך ביאור למסכת גיטין ליום ראשון עמ' א

9 אבל לגבי זכיית ממון, כמו שמלאכתו תלויה בימים, הוא הדין
 10 זכיית ממון תלוי בימים.
 11 מקשה הגמרא, תָּא שְׁמַע, נאמר בברייתא שאם שור נגח והמית מי
 12 שְׁחָצִי עֶבֶד וְחָצִי בן חורין, והדין הוא שמי ששורו הרג עבד משלם
 13 לאדונו קנס שלוששים שקלים, ומי ששורו הרג בן חורין משלם
 14 ליורשיו כופר שהוא שווי דמיו, אך כאן שנגח השור חציו עבד
 15 וחציו בן חורין, נִתֵּן בַעַל הַשּׁוֹר חָצִי קָנָם לְרֵבּוֹ מִשּׁוֹם שִׁנְגַח חָצִי
 16 עבד,

1 ואת עצמו יום אחד. הגמרא דנה על פרטים נוספים במצב זה: אם
 2 נִנְחָו שׁוֹר לַעֲבֵד זֶה, ביום שעבודתו שָׁל רֵבּוֹ, תשלומי הנזק שפחתו
 3 דמי העבד משלם השור לְרֵבּוֹ, ואם נגחו ביום שעבודתו שָׁל עֲצָמוֹ,
 4 התשלומים לְעֲצָמוֹ. מקשה הגמרא, אֵלָּא מַעֲתָה ביום שעבודתו שָׁל
 5 רֵבּוֹ שִׁנְחָשֵׁב עַבְד יֵשָׁא שְׁפָחָה, וביום שעבודתו שָׁל עֲצָמוֹ שִׁנְחָשֵׁב בן
 6 חורין יֵשָׁא בֵּת חוֹרִין. מתרצת הגמרא, בְּאִסְפָּרָא לֹא קָאֲמְרִין -
 7 בעניינים של איסור, כמו לשאת שפחה או בת חורין, אין לחלקו
 8 לחצאין ולומר שיום אחד יחשב עבד וביום השני יחשב בן חורין.

המשך ביאור למסכת גיטין ליום שישי עמ' א

5 חייבת במעשר, יש כח לקנין העובד כוכבים להפקיע חיוב זה.
 6 הגמרא מביאה ראייה לרבי אלעזר: תָּא שְׁמַע מתוספתא בתרומות
 7 (פ"ב ה"ט), יִשְׂרָאֵל עֹבֵד בְּכֹכְבִים שְׁלָקְחוּ שָׂדֶה בְּשׁוֹתְפוֹת, אף אם חלקו
 8 בתבואה, עדיין היא מורכבת

1 דוחה הגמרא, תָּא בְּמֵאֵי עֲקָרִין - הברייתא עוסקת בקרקע
 2 שְׁבִיבִיָּא, שכבשה דוד המלך לבדו, וְקָבְרָה הַנְּחָא ש'בִּיבּוּשׁ וְחִיד'
 3 שלא נעשה עם כל ישראל, לֹא שְׂמִיָּה בִּיבּוּשׁ - מהתורה אינו נחשב
 4 כיבוש ואין לסוריא דין ארץ ישראל, ואף שמדרבנן התבואה

יום ראשון

ה'תש"ג

יד שבט

יום רביעי

שיעורים. חומש: בשלח, רביעי עם פירש"י.

תהלים: עב-עו.

תניא: פרק כא. והנה . . . 52 נבואתם.

במנחה אין אומרים תחנון.

בא כ"ק אבותינו רבותינו הקדושים, איז, לבד דער ענין פון התעוררות רחמים אויף די מקושרים, געווען א עבודה פון דערמאנען בינו לבין עצמו די מקושרים, און אריינטראכטען בענין אהבתם והתקשרותם כמים הפנים, וואס דאס איז מעורר די כחות פנימים פון דעם וואס מ'טראכט וועגען עם, ווי מיר זעהען במוחש, אז מ'קוקט שטארק אויף איינעם מוז ער אקוק טאן, ווייל די הבטה פנימית איז מעורר דעם עצם הנפש, און אזוי איז אויך אין דעם כח המחשבה.

אצל כבוד קדשת אבותינו רבותינו הקדושים, הרי שמלבד הענין של התעוררות רחמים על המקושרים, היתה עבודה של הזכרת המקושרים בינו לבין עצמו, ולהתעמק במחשבה בענין אהבתם והתקשרותם כמים הפנים, שזה מעורר את הכחות הפנימיים של זה שחושבים עליו, כפי שאנו רואים במוחש שפאשר מביטים בחזקה על אדם, הוא תיב להחזיר מבט, כי ההבטה הפנימית מעוררת את עצם הנפש, וכן הוא גם בכח המחשבה.

יום שני

ה'תש"ג

טו שבט

יום חמישי

אין אומרים תחנון.

שיעורים. חומש: בשלח, חמישי עם פירש"י.

תהלים: עז-עח.

תניא: והרי . . . כז במציאות.

כשנגשו להדפיס חלק שני של ה"תורה אור" - כבר נודע להחסידים, אשר ישנם הגהות ובאורים מה"צמח צדק" על המאמרים. ויפצירו בה"צמח צדק" אשר ידפיסם עם המאמרים, וימאן ה"צמח צדק". ויחלם חלום, אשר זקנו אדמו"ר הזקן בא לבקרו ומבקשו להדפיסם. מכל מקום העלים הדבר, עד אשר גם שלשה מבניו חלמו החלום הזה ויספרו לאביהם, ואז הסכים להדפיס גם הגהותיו ובאוריו לחלק השני, ויקראו לו בשם "לקוטי תורה".

יום שלישי

ה'תש"ג

טז שבט

יום שישי

שיעורים. חומש: בשלח, ששי עם פירש"י.

תהלים: עט-פב.

תניא: וכל הצמצומים . . . חשיב ממש.

אאמו"ר אמר: צווישען קעלט און כפירה איז גאר א דינע מחיצה. עס שטעהט כי ה' אלקיך אש אוכלה הוא, אלקות איז פלאם פייער, לערנען און דאוונען בעדארף מען מיט התלהבות הלב, אז כל עצמותי תאמרנה די דברי ה' אין תורה ותפלה.

אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] אמר: בין קרירות לכפירה ישנה מחצה דקה מאד. כתוב: "כי ה' אלקיך אש אוכלה הוא", אלקות היא שלהבת אש, ללמד ולהתפלל צריך מתוך התלהבות הלב, ש"כל עצמותי תאמרנה" את דברי ה' בתורה ותפלה.

יום
רביעי

שבת

יז שבט, שבת שירה

ה'תש"ג

עומדין בעת קריאת השירה.
הפטורה: ודבורה אשה נביאה.
שיעורים. חומש: בשלח, שביעי עם פירש"י.
תהלים: פג"פז.
תניא: פרק כב. רק . . . תמיד.
עס איז א מנהג צו עסען שווארצע קאשע.

נהוג לאכל הייסה שחורה.

שבת בשלח שנת תרכ"א אמר ה"צמח צדק" המאמר "ראו כי ה'" הנדפס ב"לקוטי תורה".
וספר אחר-כך לבנו, אדני אבי זקני מורי ורבי [מהר"ש]: שבת בשלח שנת תקס"ה אמר אדני אבי
זקני מורי ורבי [אדמו"ר הזקן] זה המאמר. אחר-כך קרא אותי וספר לי, אשר בשנת תקכ"ט בהיותו
במעזריטש, קרא אותה הרב המגיד לחדרו ואמר לו: שבת בשלח שנת תקט"ז אמר הבעל-שם-
טוב מאמר על פסוק "וישב הים לפנות בקר לאיתנו" - לתנאו, כמאמר רז"ל. בשנת תקכ"א (שנה
אחרי הסתלקות הבעל-שם-טוב) היה אצלי - המשיך דבריו הרב המגיד - רבי (הבעל-שם-טוב),
ואמר המאמר והוסיף באור בענין "עושין רצונו - ולא דברו - של מקום". והיום היה אצלי מורי
לחור המאמר. ואמר הרב המגיד המאמר לפני אדמו"ר הזקן, והוסיף באור בענין גנאי נהרא,
שזהו בענין קריעת ים סוף.

וסים ה"צמח צדק": היום היו אצלי הבעל-שם-טוב, הרב המגיד, ואדני אבי זקני מורי ורבי
[אדמו"ר הזקן], וכל אחד אמר לי המאמר בסגנונו. -
כעבור איזה שעות קרא ה"צמח צדק" את אדני אבי זקני מורי ורבי [מהר"ש] עוד הפעם,
ואמר לפניו באור על המאמר.

יום
חמישי

יום ראשון

יח שבט

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: יתרו, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: פח"פט.
תניא: פרק כג. ועם . . . כח בעולמות.

ה"צמח צדק" ספר לבנו אדני אבי זקני מורי ורבי [מהר"ש], אשר הדרוש "ומראיהם
ומעשיהם" - "תורה אור" פרשת יתרו - הוא דרוש הראשון שאמר הרב המגיד ממעזריטש
בשעת קבלו את הנשיאות - חג השבועות תקכ"א - כפי אשר שמעו רבנו הזקן מפי הרב מנחם
מענדל מהאראדאק - בעל 'פרי הארץ' - שהיה באותו מעמד, רק שרבנו באר הדרוש על פי
סגנונו.

יום
שישי

יום שני

יט שבט

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: יתרו, שני עם פירש"י.
תהלים: צ"צו.
תניא: ולכן נקרא' . . . 56 כגוף לנשמה.

מצות-עשה הראשונה, ובל' הרמב"ם "לידע שיש שם מצוי ראשון ממציא כל נמצא
כו' וידיעת דבר זה מ"ע וכמ"ש אנכי ה'א", היא מצות המוח והשכל, והיינו דהגם
דכל אחד ואחד מישראל הוא מאמין בה' באמונה פשוטה ולכבו תמים עם ה', חובת
המוח והשכל להביא אמונה זו בידיעה והשגה, וזהו "לידע שיש שם מצוי ראשון", ער

זאל דאָס וויסען בהשגה והבנה דוקא, וכמ"ש דע את אלקי איבך ועבדהו בלב שלם, וכתוב: וידעת היום גו'.

מְצוֹת-עֲשֵׂה הָרְאוּשׁוֹנָה, וּבִלְשׁוֹן הָרַמְבַּ"ם: "לִידַע שְׂיֵישׁ שָׁם מְצוֹי רְאוּשׁוֹן מְמַצִּיא כָּל נִמְצָא כּו' וַיִּדְעַת דְּבַר זֶה מְצוֹת עֲשֵׂה, וְכִמוּ שִׁפְתוֹב אֲנֹכִי ה' אֱלֹקֶיךָ", הִיא מְצוֹת הַמַּח וְהַשְׁכָּל, וְהִינּוּ דְהַגַּם דְּכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל הוּא מְאַמֵּין בְּה' בְּאַמוּנָה פְּשׁוּטָה וְלִבְכוּ תָמִים עִם ה', חוֹבַת הַמַּח וְהַשְׁכָּל לְהִבִּיא אֲמוּנָה זֹו בִּידְעָה וְהַשְׁגָּה, וְזֶהוּ "לִירַע שְׂיֵישׁ שָׁם מְצוֹי רְאוּשׁוֹן", שְׂיַדַע זֹאת בְּהַשְׁגָּה וְהִבְנָה דּוֹקָא, וְכִמוּ שִׁפְתוֹב "דַּע אֶת אֱלֹקֵי אֲבִיךָ וְעַבְדָּהוּ בְּלֵב שְׁלֵם", וְכִתְיֹב: "וַיִּדְעַת הַיּוֹם גּו'".

שבת קודש

יום שלישי

כ שבת

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: יתרו, שלישי עם פירש"י.
תהלים: צז"ג.
תנאי: וכן הלבוש . . . 56 ימיהם.

אַדְנֵי אָבִי מוֹרֵי וְרַבֵּי [הַר"ש"ב] כּוֹתֵב בְּאֶחָד מִמְּכַתְּבֵיו: עַל פִּי "הַגְּהוֹת אֲשֶׁר" – נְטִילַת יָדַיִם לְסַעוּדָה ג' פְּעָמִים רְצוּפוֹת, כֵּן הָיָה עוֹשֶׂה אֲדֵנִי אָבִי מוֹרֵי וְרַבֵּי – (מְהַר"ש נִשְׁמַתוֹ-עַדָּן) – וּמִנְיַח מִשְׁפִּיכָה הַג' מַעֲט מִיָּם בְּכַף יָדוֹ הַשְּׂמְאֵלִית וּבָזָה מִשְׁפֶּשֶׁף שְׁתֵּי יָדָיו.

המשך ביאור למסכת גיטין ליום רביעי עמ' א

36 בְּרַח, אָמַר רַב עֵלִישׁ, עוֹרְבָא שִׁקְרָא הוּא, וְלֹא סְמִיכְנָא עֲלֵיהּ –
 37 העורב שרין הוא, ואיני סומך עליו לברוח מחמת מה שאומר.
 38 אֲדַהְכִּי – בעודם יושבים שם אֲתָא [–הגיע] יוֹנָה וְקָא כְּרִיא – וקראה
 39 לִיד רַב עֵלִישׁ, אָמַר לֵיהּ – שֶׁאֵל רַב עֵלִישׁ אֶת אוֹתוֹ הַגּוֹי, מֵאִי
 40 קְאָמְרָה – מֵה אֹמֶרֶת הַיּוֹנָה, אָמַר לֵיהּ הַגּוֹי, הַיּוֹנָה אֹמֶרֶת עֵלִישׁ
 41 בְּרַח, עֵלִישׁ בְּרַח, אָמַר רַב עֵלִישׁ, כְּנֻסְתָּ יִשְׂרָאֵל בְּיוֹנָה מְתִילָא –
 42 משולה ליונה, ואפשר לסמוך על דברי היונה, שְׁמַע מִיָּה מְדַבְּרֵי
 43 הַיּוֹנָה, מְתַרְחֵשׁ לִי נִיפָא – יִקְרָה לִי נֹס, וְאוּכַל לְבָרוּחַ מִהֲשִׁבִי.
 44 אָמַר רַב עֵלִישׁ בְּלָבוּ, אֲוִיל אֲחָזִי אֲלֶךָ וְאֶרְאָה אֶת בְּנֵיתֵיהּ דְּרַב נַחֲמָן
 45 אִי קְרִימָן בְּהִימְנוּתֵיהוּ, אֲהַדְרִינָהוּ – אִם עֲדִין עֹמְדוֹת בְּאֲמוּנַתָּן,
 46 אַחֲוִירָן עִמִּי, וְכִשֵּׁם שִׁקְרָה לִי נֹס, אֵף לְהוּ יִקְרָה חֲסֵ, אָמַר רַב
 47 עֵלִישׁ, נְשִׁי, כָּל מִילֵי דְאִיתְּ לְהוּ, סְדָרָן לְהַדְרֵי בְּבֵית הַכְּסָא – נָשִׁים,
 48 כֹּל דְּבַר שִׂישׁ לְהוּ, מִסְפָּרוֹת זֹו לֹזוּ בְּבֵית הַכְּסָא, אֲלֶךָ וְאַשְׁמַע מַה
 49 מְדַבְּרוֹת שָׂם, וְאַדַּע אִם עֹמְדוֹת בְּאֲמוּנַתָּן, שְׁמַעֲנִיהוּ דְקְאָמְרִין –
 50 שִׁמַּע רַב עֵלִישׁ, שְׁאֹמְרוֹת זֹו לֹזוּ בְּבֵית הַכְּסָא, עֲדִי גִבְרִין – אֲנָשִׁים
 51 אֵלוּ [–השובים], בַּעֲלִינוּ הֵם, וְנִתְרַדְעֵי גִבְרִין – וְאֵף הַיִּשְׂרָאֵלִים
 52 שְׁבַנְהֲרַדְעָא הֵיוּ בַּעֲלִינוּ, כְּלוּמַר, כִּשֵּׁם שֶׁאֵלוּ הַנִּמְצָאִים בְּנַהֲרַדְעָא
 53 הֵיוּ בַּעֲלִינוּ, אֵף הַשְּׂבָאִים בַּעֲלִינוּ הֵם, וְשׁוּב אֵינְנוּ צְרִיכוֹת לְבַעֲלִינוּ
 54 שְׁבַנְהֲרַדְעָא, לֵימָא לְהוּ לְשִׁבְוִיָּהוּ דְלִירְחִיקָנָהוּ מִכְּבָא – נֶאֱמַר
 55 לְשׁוּבֵינוּ שִׁירְחִיקוּנוּ מִכָּאן, דְּלֹא לִיתוּ אִינְשֵׁין וְלִישְׁמַעֵי, וְלִישְׁרָקִינוּ –
 56 כְּדִי שְׁלֹא יְבוֹאוּ אֲנָשִׁים וְיִשְׁמַעוּ שְׁאֲנוּ כִּאֵן בְּשִׁבִי, וַיִּפְדוּ אוֹתָנוּ
 57 וְהִבְיָן רַב עֵלִישׁ שְׁאֵינָן צְדִיקוֹת, וְהִנְיָחָן שָׂם.
 58 קָם עֲרָב – קָם רַב עֵלִישׁ וּבְרַח, אֲתָא אִיהוּ וְהוּא נְבָרָא – וְבֵא הוּא
 59 בִּיחָד עִם אוֹתוֹ הַגּוֹי שֶׁהִבְיָן שִׁפְתַּי הַעוֹפוֹת, אֵךְ לְדִרְיָה אִתְרַחֵשׁ לֵיהּ
 60 נִיפָא וְעִבְרָא בְּמַבְרָא – לְרַב עֵלִישׁ קְרָה נֹס, וְהַצְלִיחַ לְעֹבֹר אֶת
 61 הַנְּהַר, וְשׁוּב לֹא יִכְלוּ שׁוּבֵיו לְתוּפְסוּ, וְהוּא נְבָרָא – אוֹתוֹ הַגּוֹי
 62 שְׁבַרַח עִמּוֹ, אֲשַׁכְּחַתָּהּ וְקָבְלוּתָּהּ – מִצֵּאָה אוֹתוֹ הַשׁוּבִים, וְהִרְגָּהוּ. כִּי
 63 הֲרָדָן וְאֶתָּן – כִּשְׁחֹזְרוּ וְהִגִּיעוּ בְּנוֹתֵי שַׁל רַב נַחֲמָן מִהֲשִׁבִי, אָמַר רַב
 64 עֵלִישׁ, הוּוּ קָא בְּחֶשֶׁן קִרְדָּא בְּכַשְׂפִּים – מַה שְׁבוּחַשׁוֹת אֶת הַקְּדִירָה
 65 בִּידִיקָה, אֵינּוּ מַחֲמַת צְדָקוֹתָן, אֵלֶּא שְׁמַכְשׁוֹתָן הֵן.

66 **משנה**
 67 המשנה מבארת תקנה נוספת שתיקנו חכמים מפני תיקון העולם:
 68 ואין לזקחין [–קונים] ספרים – ספרי תורה תפילין ומוזויות מן העוֹבְדֵי
 69 כּוֹכְבִים יוֹתֵר עַל כְּדֵי דְמִיָּהוּ,

1 דִּילְמָא תִּיקוֹן הָעוֹלָם כִּכְךָ הוּא מְשׁוּם לֹא לְנַרְבּוּ וְלִיתֵיהּ מִפִּי – כְּדִי
 2 שְׁלֹא יִמְסְרוּ נַפְשׁוֹם לְשִׁבוֹת עוֹד יְהוּדִים, כִּיּוֹן שְׁמַשְׁלָמִים כְּדִי
 3 לְפָדוּתָם מִמּוֹן רַב, הַגְּמָרָא מְבִיאָה רְאוּיָה מִמַּעֲשֵׂה שְׁדִיָּה: תָּא שְׁמַע,
 4 דְּלֹו פִּר דְּרִנָּא פִּרְקָא לְכַרְתִּיהּ – פָּדָה אֶת בְּתוּ מִהֲשִׁבִי בְּתַלְפִּיר אֲלִפִּי
 5 – בְּשִׁלוּשָׁה עֶשְׂרֵה אֲלֶף דִּינָרֵי וְהָב, שׁוּה יוֹתֵר מְשׁוּיָה כְּשִׁפְחָה
 6 הַנִּמְכַּרֶּת בְּשׁוֹק, הִרִי שְׁהֲטַעַם הוּא מְשׁוּם דּוּחַק הַצִּיבּוֹר, וְכִיּוֹן שְׁדִיָּה
 7 לוּ מִמּוֹן, רְשָׁאִי הִיָּה לְפּוֹרְתָהּ. דּוּחָה הַגְּמָרָא אֶת הַרְאוּיָה, אָמַר אָבִי,
 8 וְיִמָּן לֵימָא לָן [–מי אומר לנו] דְּכַרְצוֹן תְּכָמִים עָבַד – עֲשֵׂה, בְּפִדּוֹתוֹ
 9 אֶת בְּתוּ בְּסַכּוּם כּוּזָה, דִּילְמָא [–שמא] שְׁלֹא כַרְצוֹן תְּכָמִים עָבַד.
 10 שְׁנִינוּ בְּמִשְׁנָה, וְאִין מְבַרְרִינָן אֶת הַשְּׁבִינִין מִפְּנֵי תִּיקוֹן הָעוֹלָם, רַבָּן
 11 שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אָמַר, מִפְּנֵי תַקְנַת שְׁבִינֵין, שׁוֹאֵלֶת הַגְּמָרָא, מֵאִי
 12 בְּיַנְיָהוּ – מַה הַהֲבַדֵּל בֵּין הַטַּעֲמִים לְהַלְכָהּ. מִשִּׁיבָה הַגְּמָרָא, אִיבָא
 13 בְּיַנְיָהוּ – הַהֲבַדֵּל בֵּינֵיהֶם הוּא, בְּמַקְרָה דְלִיבָא אֲלֵא חַד – שְׁאִין
 14 בְּשִׁבִי כַּעַת אֵלֶּא שְׁבִי אֶחָד, לְתַנָּא קָמָא שְׁהֲטַעַם הוּא מְשׁוּם שְׁמָא
 15 יִתְרַגּוּ הַשׁוּבִים עַל הַשְּׁבִיִּים הַעֲתִידִים לִפְּוֹל בִּידָם, אֵף כְּשִׂישׁ רַק
 16 שְׁבִי אֶחָד יֵשׁ לְחוּשׁ לְכַךְ, אֵךְ לְרַבָּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל שְׁהֲטַעַם
 17 הוּא מְשׁוּם תַקְנַת שְׁבִיִּים, שְׁמָא יִסְרוּ הַשׁוּבִים אֶת אֵלוּ שְׁנִשְׁאָרוּ
 18 בְּשִׁבִי, לֹא שִׁיךְ חֲשַׁשׁ זֶה אֵלֶּא אִם יֵשׁ עוֹד שְׁבִיִּים שָׂם, אֵךְ אִם יֵשׁ
 19 רַק שְׁבִי אֶחָד, מוֹתֵר לְהַבְרִיחַ אוֹתוֹ.
 20 הַגְּמָרָא מְבִיאָה מַעֲשֵׂה בְּרַב עֵלִישׁ שְׁבַרַח מִהֲשִׁבִי: בְּנֵיתֵיהּ [–בנותיו]
 21 דְּרַב נַחֲמָן, כְּחֶשֶׁן קִרְדָּא בְּיַנְיָהוּ – הִיוּ בּוֹחַשׁוֹת בְּקִדְרִיהַ חֲמָה
 22 בִּידֵיהֶם, וְלֹא הִיוּ יִדִּיקָן נְכוּוֹת. וְהִרְוָה סַבּוּר שְׁמַחֲמַת צְדָקוֹתָן אִין
 23 הָאוּר שׁוֹלְטַת בְּהוּן, קָשִׁיא לֵיהּ [–הוקשה לו] לְרַב עֵלִישׁ, אִיךְ יִתְכֵן
 24 שְׁאִין נְכוּוֹת יִדִּיקָן, הִרִי בְּתִיב (קהלת ז ח) 'אָדָם אֶחָד מֵאֲלֶף מִצְאָתִי,
 25 'שְׁהוּא צְדִיק', וְאֲשֵׁה כְּכָל אֵלֶּה לֹא מְצָאִיתִי צְדָקְנִית, שְׁכוּלָן דַּעֲתָן
 26 כְּלָה, וְהָא אִיבָא בְּנֵיתֵיהּ דְּרַב נַחֲמָן – הִרִי יֵשֶׁן בְּנוֹתֵיו שַׁל רַב נַחֲמָן
 27 שְׁצַדְקִינִית הֵן, עַד שְׁאִין הָאוּר שׁוֹלְטַת בְּהוּן.
 28 נְרָמָא לְהוּ מְתִילָתָא – גֵּרָם לְהַם הַדְּבַר, וְאֲשַׁתְּכִינָן – נִפְלוּ בְּנוֹתֵיו שַׁל
 29 רַב נַחֲמָן בְּשִׁבִי, וְאִישְׁתְּכָבֵא אִיהוּ נְמִי בְּהִרְיָהוּ – אֵף רַב עֵלִישׁ נִפֵּל
 30 אִתָּם בְּשִׁבִי בִידֵי אוֹתָם שׁוּבִים.

31 יוֹמָא חַד, הָוּה יָתִיב גִּבְיָה הַהוּא נְבָרָא דְהוּוּ דַּע בְּלִישְׁנָא דְצִיפּוֹרֵי –
 32 יוֹם אֶחָד בְּעוֹדוֹ בְּשִׁבִי, יֵשֵׁב לִיד רַב עֵלִישׁ גּוֹי שֶׁהִבְיָן שִׁפְתַּי הַעוֹפוֹת,
 33 אֲתָא עוֹרְבָא וְקָא כְּרִי לֵיהּ – הַגִּיעַ עוֹרֵב, וְקָרָא לִיד רַב עֵלִישׁ, אָמַר
 34 לֵיהּ – שֶׁאֵל רַב עֵלִישׁ אֶת הַגּוֹי שְׁמִבְיָן שִׁפְתַּי הַעוֹפוֹת, מֵאִי קָאֵמַר –
 35 מַה אֹמֵר הָעוֹרֵב, אָמַר לֵיהּ הַגּוֹי, הָעוֹרֵב אֹמֵר עֵלִישׁ בְּרַח, עֵלִישׁ

קבלת תענית מבעוד יום

יום ראשון י"ד שבט ה'תשע"ו

מתחילה קודם, שהרי לדעתו (הלכות שביתת עשור פ"א, ו) רק לגבי הצום יש דין תוספת ולא לגבי חובת השביתה ממלאכה, ואם הקדושה כבר חלה מדוע לא ייאסר אף במלאכה? ומכאן שאין זה דין השייך לקדושת היום אלא לדין התענית. ואם כן יש ללמוד מכאן גם לשאר תעניות (משנת יעקב פ"ה ה"ז).

ועוד נחלקו הראשונים באופן הקבלה: יש אומרים שאפילו קבלה בלב אוסרת (הראב"ד, מובא ברא"ש תענית פ"ד סי' לח), ויש אומרים שרק קבלה בפה (רא"ש שם). ובדעת הרמב"ם נחלקו הדעות: ה'מגיד משנה' נוטה לפרש שכוונתו להחמיר רק אם הוציא בשפתיו, ואילו הגר"א (אור"ח סי' תקנ"ג, א ד"ה וקבלה) כתב שמלשון הרמב"ם 'אם אכל ופסק וגמר שלא לאכול' משמע שאין צריך להוציא בשפתיו, והאיסור חל כתוצאה מההחלטה שלא לאכול יותר, אפילו אם החליט כך מחמת שובע וכד' ולא משום שהתכוון לקבל על עצמו את התענית.

הלכות תעניות פרק ג, הלכה ג: וְכָל תַּעֲנִית שְׂאוּכְלִין בָּהּ מִבְּעוֹד יוֹם, אִם אָכַל וּפָסַק וְגָמַר שְׂלֵא לְאַכֵּל, אֵינּוּ חוֹזְרִין וְאוֹכְלִין אַף עַל פִּי שֵׁשׁ שָׁהוּת בְּיוֹם.

מקור ההלכה הוא מדברי הגמרא (עירובין מ, ב) לגבי יום הכיפורים שאם בירך 'שהחינו' מבעוד יום, קיבל עליו את התענית ונאסר באכילה. ולדעת הרמב"ם דין זה הוא גם בשאר התעניות, אך הרמב"ן (מלחמות ה' עירובין שם) סובר שהדין נאמר רק ביום הכיפורים שיש בו קדושה ומצוה להוסיף מחול על הקודש, אך בתענית שאינה ביום קדוש אין משמעות לקבלת התענית מוקדם, ואם נמלך בדעתו יכול להמשיך ולאכול עד כניסת התענית.

ומחלוקתם תלויה בגדר דין התוספת ביום הכיפורים: לדעת הרמב"ן פירושו שקדושת היום מתחילה מזמן התוספת וכתוצאה מכך חלים דיני היום, ולפי זה אין ללמוד מכאן לשאר תעניות שאין בהן קדושה, אך לדעת הרמב"ם דין תוספת יום הכיפורים אינו משום שקדושת היום

עשרה בטבת שחל בשבת

יום שני ט"ו שבט ה'תשע"ו

והנה, בזמן הזה שקביעת החודשים והשנים היא לפי החשבון, עשרה בטבת "אינו חל לעולם בשבת" (אבודרהם שם). ולפי זה העיר ה'מגן אברהם' (שם סק"ד) כי לשון ה'שלחן ערוך' "כל ארבעה צומות הללו.. נדחין לאחר השבת" אינו מדויק כי למעשה אין נפקא-מינה בנוגע לעשרה בטבת "דלעולם אין י' בטבת חל בשבת כמו שנתבאר סימן תכח ס"ג". אך הרבי מיישב:

יש 'נפקא-מינה' מדברי השו"ע ש'נדחין לאחר השבת' גם בנוגע לעשרה בטבת – כי יתכן שיחול בשבת בזמנים כאלו שמקדשים בהם על-פי הראיה: א. לאחר חורבן בית המקדש המשיכו לקדש במשך זמן על פי הראיה; ב. לדעת הרמב"ם (בפירוש המשניות סנהדרין פ"א מ"ג) יתכן שבית דין הגדול יהיה עוד "לפני בוא המשיח" – ויקדשו על פי הראיה (לקוטי שיחות ט"ז, עמ' 421 הע' 78).

הלכות תעניות פרק ה, הלכה ה: אַחַד מֵאַרְבַּעָה יְמֵי הַצּוּמוֹת שֶׁחַל לְהִיּוֹת בְּשַׁבָּת, דוֹחֵין אוֹתוֹ לְאַחַר הַשַּׁבָּת.

בכל הצומות, מלבד יום הכיפורים, אין מתענים כאשר חלו בשבת. אבל בעשרה בטבת יש דעה כי אם היה חל בשבת היו מתענים בו, והטעם הוא כדברי ה'אבודרהם' (הל' תעניות. הובא בכ"י לטור"ח סתק"ט) "... מפני שנאמר בו בעצם היום הזה כמו ביום הכיפורים".

אבל מדברי הרמב"ם "אחד מארבעה ימי הצומות.. דוחין אותו לאחר השבת" – והכוונה לארבעת הצומות שהזכיר בהלכה הקודמת: "שבעה עשר בתמוז.. תשעה באב.. שלשה בתשרי.. עשרה בטבת" – ברור שגם עשרה בטבת נדחה לאחר השבת. וכך נפסק להלכה (שו"ע או"ח סי' תקנ"ג ס"ג): "כל ארבעה צומות הללו אם חלו להיות בשבת נדחין לאחר השבת".

נס ומצות חנוכה - מידה כנגד מידה

יום שלישי ט"ז שבט ה'תשע"ו

כי "אכתי עבדי דאחשוורוש אנן". בטלו דתם – לכן תיקנו הודאה לה' בחנוכה (שבת כא, ב), בפרט לפי המבואר בחסידות ש"בחנית הודאה הוא בחינת שוב .. הודאה וביטול לאור איין-סוף ב"ה הנמשך בתורתו ועבודתו" (תורה אור ל, א – סוד"ה בכ"ה בסלון).

ולא הניחו אותם לעסוק בתורה ובמצוות – לכן "תיקנו הדלקת נרות על שם הפסוק כי נר מצוה ותורה אור" (שם לב, ב – רד"ה נר חנוכה).

ופשטו ידם במומנם – לכן מצווה לתת צדקה בחנוכה, כדברי ה'פרי מגדים': "אנו מחוייבים בימי החנוכה.. גמ"ח במומן

הלכות חנוכה פרק ג, הלכה א: בְּבֵית שְׁנֵי בְּשִׁמְלָיִי וְזוּן גְּזוּר וְזוּרוֹת עַל יִשְׂרָאֵל, וּבְמִלּוֹ דָתָם, וְלֹא הֵיחֹו אוֹתָם לְעַסֵּק בְּתוֹרָה וּבְמִצְוֹת, וּפְשָׁמוּ יָדָם בְּמִמּוֹנָם וּבְכַנּוּתֵיהֶם, וְנִכְנְסוּ לְהִיכָל וּפְרָצוּ בוֹ פְרָצוֹת וּמִמָּאוּ הַמְּהֻרָוֹת.

הרמב"ם מונה כמה פרטים בגזירות היוונים, ויש לומר כי כנגד כל פרט מצינו עניין שבא לעומתו בנס חנוכה או בתקנת חכמים במצות חנוכה:

בבית שני.. גזרו גזירות על ישראל – לכן תקנו לומר בחנוכה הלל, שענינו חירות כמבואר בגמרא (מגילה יד, א) שהלל נאמר דווקא במצב של חרות ומשום כך לא אומרים הלל בפורים,

וגוף" (אשל אברהם אור"ח ריש סי' עתר).

ופשטו ידס... ובבנותיהם – לכן נשים חייבות אף הן כנר חנוכה (שבת כג, א).

ונכנסו להיכל ופרצו בו פרצות – כנגד זה "באו בניך לדביר ביתך ופינו את היכלך" (נוסח "ועל הנסים").
וטמאו את הטהרות – כנגד זה "טיהרו את מקדשך" (שם).

(ע"פ לקוטי שיחות ה' עמ' 443 הע' 15)

מדוע נוהגים לקדש בטבעת? יום רביעי י"ז שבט ה'תשע"ו

צריך לקדש בטבעת, כי אם יקדש בכסף הרי כיוון שמיד תהיה האשה נשואה (כי הקידושין נעשים בשעת החופה), וה'פירות' (הרווחים) מכסף הקידושין יהיו לבעל, כדין נכסי מלוג של האשה שהבעל נהנה מ'פירותיהם', נמצא שכסף הקידושין לא יצא לגמרי מידו של האיש ולכן יש לקדש בטבעת שהיא 'כלי' ו'לבוש' של האשה, ולבעל אין שום שייכות לכך, שכן: א) הטבעת יכולה להיות על אדם אחד בלבד, וכאשר היא על האשה אין הבעל יכול לעונדה. ב) גם בשעה שהאשה מסירה את הטבעת מן האצבע אסור לבעל לעונדה מדין "לא ילבש גבר שמלת אשה" (תצא כב, ה). ואולם הסבר זה נכון לזמננו כאשר הקידושין נעשים בשעת החופה, אבל בזמן הרמב"ם הרי היתה הפסקה של י"ב חודש בין הקידושין לנישואין (ראה להלן פ"י הי"ז), ולאחר הקידושין האשה 'מאורסת' בלבד ועדיין אין לבעל 'פירות' בנכסיה (כי אם רק לאחר הנישואין), היה אפשר לקדש בכסף מפני שכסף הקידושין שייך לאישה לגמרי.

(יין מלכות סי' נו; ספר השיחות תשנ"ב זח"א עמ' 99 בשורה"ג)

הלכות אישות פרק ג, הלכה א: אם בִּכְסֵף הוּא מְקַדֵּשׁ – אֵין פְּחוּת מִפְּרוּמָה. ה'בית שמואל' (אה"ע סי' לא סק"ה) הביא בשם ה'מרדכי' שאין לקדש במטבע. ובספר החינוך (מצוה תקנב) כתב: "נהגו ישראל לקדש בטבעת, להיות בידה תמיד למזכרת". וגם הרמ"א (אה"ע ר"ס כ"ז) כתב: "נוהגין לקדש בטבעת, ויש להם טעם בתיקוני הזוהר". אך ברמב"ם לא נזכר המנהג לקדש בטבעת.

ומבאר זאת הרבי – על פי טעם המנהג כיום לקדש בטבעת ולא בכסף:

הגאון הרוגי'ובי (צנפת פענח על הרמב"ם כאן) מבאר שהקידושין צריכים להיות באופן שנותן את הדבר לאשה לגמרי ולא נשאר לאיש מאומה בדבר, ולכן המקדש בספר תורה שמבואר בגמרא (ב"ב מג) "דמן ס"ת אינו יכול לסלק לגמרי" – אין זה קידושין.

וכיון שכיום הקידושין נעשים בשעת החופה והנישואין,

יום חמישי י"ח שבט ה'תשע"ו 'תוך כדי דיבור' בקידושין

היא מקודשת' משמע שנחשבת מקודשת בין לקולא ובין לחומרא, ואם כן בהכרח שמדין תורה אין משמעות לחזרה ומקודשת.

ובטעם הדבר ביאר הר"ן (נדריים שם), כי בשאר דברים אין אדם עושה מתוך גמירות דעת מוחלטת ולכתחילה משאיר לעצמו אפשרות חזרה תוך כדי דיבור, אך קידושין הם דבר כל כך משמעותי שאינו עושה אלא מתוך גמירות דעת מוחלטת, ולכן לאחר שגמר את דיבורו אינו יכול לחזור בו. ויש שביארו כי חזרה מועילה רק בעניינים התלויים במחשבה, אך מעשה אינו ניתן לביטול, ולכן מועילה חזרה בשאר הקנינים אך לא בקידושין, כי בשאר הקנינים יסוד הקניין הוא על ידי מחשבת האדם ומעשה הקניין נועד רק לוודא את גמר דעתו, ולכן כתבו הראשונים שבמקרים מסוימים בהם ברור לחלוטין שגמר בדעתו להקנות אין צריך מעשה קנין, אך קידושין לעולם לא יחולו ללא מעשה של נתינת כסף או שטר כי המעשה עצמו הוא הפועל ולא המחשבה, ולכן בקידושין לא מועילה חזרה בתוך כדי דיבור, כי אין חזרה מועילה כנגד מעשה (קובץ שיעורים ב"ב אות תל).

הלכות אישות פרק ז, הלכה כב: הַמְקַדֵּשׁ אֶת הָאִשָּׁה וְחָזְרוּ בוּ מִיָּד הוּא אוֹ הִיא, אֶף־עַל־פִּי שְׁחִזְרוּ בְּתוֹךְ כְּדֵי דְבוּר – אֵין חֲזָרָתָם בָּלוּם, וְהָרִי הִיא מְקַדֶּשֶׁת.

בכך שונה דין קידושין משאר דיני התורה בהם אדם יכול לחזור בו מדבריו בתוך כדי דיבור (כשיעור אמירת 'שלום עליך רבי'). ובטעם הדבר כתב הרשב"ם (ב"ב קל, א) כי אף שמדין תורה מועילה חזרה תוך כדי דיבור אף בקידושין, חכמים תיקנו שלא תועיל. כי אם יקדש אשה ויחזור בו, הרי מדין תורה אין היא מקודשת ומותרת להינשא לאדם אחר, ואילו הרואים שהתקדשה יאמרו שהיא אשת איש ואם תינשא לאחר יאמרו שבניה ממזרים. לכן תיקנו חכמים שלא תינשא לאחר בלי לקבל גט מהראשון.

אך הר"ן (נדריים פז, א. שו"ת סי' מג) חולק על כך וסובר שאין החזרה מועילה בקידושין מדין תורה, והוכיח כן מדברי הרמב"ם, כי לדעת הרשב"ם שמן התורה מועילה החזרה ואינה מקודשת, הרי אף שמדברנו נחשבת מקודשת אין זה אלא להחמיר על דין תורה (שתהא אסורה להינשא לאחר) ולא להקל, ואילו מדברי הרמב"ם 'אין חזרתה כלום והרי

יום שישי י"ט שבט ה'תשע"ו חופת נדה

וְהָרִי הִיא בְּאֵרוֹסָה עֲדִין. הגמרא (כתובות נו, א) מסתפקת האם חופת נדה קונה או

הלכות אישות פרק י, הלכה ב: אִם הָיְתָה נְדָה, אֶף־עַל־פִּי שְׁנִכְנְסָה לְחֶפֶז וְנִתְיַחַד עִמָּה – לֹא נִגְמְרוּ הַנְּשׂוּאִין,

ומקשה ה'שער המלך' (חופת חתנים ס"ד): כיון שעבודת יום הכיפורים כשרה רק בכהן גדול [שוי' (זכפר בעדו ובעד ביתו - ביתו זו אשתו)], צריך לומר שגם מכניסה לחופה בו ביום. ונשאלת השאלה, הרי ביום הכיפורים אין זו חופה הראויה לביאה, ואם כן היא עדיין ארוסה ולא נשואה?

אמנם, לפי הדעות (תוספות יומא עז, א ד"ה דתנן, רא"ש שם פ"ה ה"א) שאכילה ושתיה ביום הכיפורים אסורים מן התורה אבל שאר העינויים הם מדרבנן, יש לומר שרק חופה שאינה ראויה לביאה מדאורייתא אינה קונה, אבל אם מדרבנן אינה ראויה לביאה (ואיסור ביאה ביום כיפור הוא מדרבנן) הרי זו חופה, אך לשיטת הרמב"ם כל חמשת העינויים ביום כיפורים הם מן התורה (ראה במפרשי הרמב"ם הל' שביבת עשור פ"א ה"ה).

ומבאר ה'שער המלך': 'חופה שאינה ראויה לביאה' היא רק כאשר האיסור הוא מחמת האשה. ואילו ביום הכפורים, ה'יום' הוא גורם האיסור ואינו אלא 'מחוסר זמן', ולכן אין זו 'חופה שאינה ראויה לביאה' (וראה ח"י חתם ספר כתובות נו, א).

כיון שאינה ראויה לביאה אינה קונה, ולא נפשט הספק. וכתבו הרא"ש והר"ן (שם) שספק הגמרא האם חופת נדה קונה הוא לענין 'תוספת כתובה' (שהאשה גובה אותה רק אם נתאלמנה או נתגרשה מן הנשואין) שהיא רק לאחר שנכנסה לחופה כי חיבת חופה קונה, ויש להסתפק שמה רק חופה הראויה לביאה קונה, אבל לענין שאר הדברים שבנישואין כמו ירושת הבעל, ההיתר להיטמא לה אם הוא כהן וכד', גם חופת נדה קונה.

אבל לדעת הרמב"ם הספק הוא לכל הענינים שבנישואין, וכיון שלא נפשט הספק אין חופת נדה קונה ואין הבעל יורשה ואינו מיטמא לה, כי 'אף על פי שנכנסה לחופה... לא גמרו הנישואין והרי היא כארוסה עדיין' (מגיד משנה, סוף משנה).

והתוספות (יומא יג, ב ד"ה לחודא) הביאו מירושלמי שכהן גדול שמתה אשתו ביום הכיפורים מקדש ביום הכיפורים את האשה שזימנו לו מערב יום הכיפורים.

שבת קודש כי שבט היתשעיו

נדר מפקיע שעבוד?

קרבן) הוא כעין הקדש, ויש בו קדושת הגוף ומפקיע את שעבוד המזונות, ולכן גם אם אינו מוותר על מעשי ידיה יכול הבעל להדיר את אשתו (והגמרא שביארה שחלות נדר הבעל שהדיר את אשתו היא משום שאמר 'צאי מעשה ידיך במזונותיך' היא לפי דעת התנא החולק על ר"י בן נורי). והרמב"ם פוסק כרבי יוחנן בן נורי ולכן 'מדיר את אשתו מליהנות לו' גם אם אינו אומר לה 'צאי מעשי ידיך במזונותיך'.

והקשה ה'לחם משנה':

להלן (פי"ד ה"ו) כתב הרמב"ם, "אם אמר לה [לאשתו] תשמישי אסור עליך... לא נדר כלום... מפני שהוא משועבד לה". ולכאורה, הרי 'קונם' מפקיע מידי שעבוד?

וביאר:

'קונם' מפקיע רק שעבוד ממוני כי הוא ניתן למחילה, שהרי אם התנה הבעל ואמר על מנת שאין לך עלי 'שאר וכסות' התנאי קיים (לעיל ה"ו), אבל אינו יכול לבטל חיוב 'עונה' שלא ניתן למחילה, וגם 'קונם' לא יוכל להפקיע שעבוד זה.

הלכות אישות פרק יב, הלכה כג: הַמְדִיר אֶת אִשְׁתּוֹ מִלְהֵנוֹת לוֹ... אִם... הִתִּיר נָדְרוֹ - הֲרֵי זֶה מוּפָקֵב, וְאִם לֹא - יוֹצֵא וְיִתֵּן כְּתֻבָּה.

הבעל שהדיר את אשתו מלהנות מנכסיו פוגע בחיוביו כלפיה, ולכן חייב לגרשה. ומקשה הר"ן (על הרי"ף):

משמעות הגמרא (כתובות ע, א) היא כי מאחר שהבעל משועבד לזון את אשתו אין הוא יכול להדיר את אשתו ממזונותיה אלא אם אמר לה 'צאי מעשה ידיך במזונותיך', היינו שאם הבעל מוותר על מעשי ידי האשה כדי שהיא תתפרנס מהם אין הוא צריך לתת לה מזונות, ואז יכול הנדר לחול ויהיה אסור לה ליהנות ממזונותיו.

ולמה אם כן הרמב"ם סתם את הדברים, ומשמע שגם אם לא ויתר לה על מעשי ידיה וממילא משועבד לזון אותה - יכול הבעל להדיר את אשתו ממזונותיו? ומתריך:

לדעת רבי יוחנן בן נורי (שם נט, ב) 'קונם' (היינו לאסור את הדבר

המשך ביאור למסכת גיטין ליום שני עמ' ב

9 הזמן, הָא - הברייתא העוסקת בדין עבד שנויה באופן שהרב
 10 שיעבד את העבד לְגוּפָא - לגופו, שגוף העבד יהא שייך לנכרי
 11 לגמרי אם לא יפרע את החוב עד זמנו, ואף לפני הזמן כבר מסר
 12 את העבד ביד הנכרי שישתעבד בו, וְהָא - הברייתא העוסקת בדין
 13 שדה שנויה באופן שהנכרי משכן אותה לְפִירָא - לפירות,
 14 שהישראל יאכל פירותיה לאחר זמן הפרעון, אך לא התנה שיגבה
 15 את גופה שתיעשה שלו לגמרי לאחר הזמן, ולכך הפירות פטורים
 16 ממעשר.

1 לְפִירָא - צריכה הברייתא לחדש שהרב מחויב לפדותו ולשחררו,
 2 הרי העבד נקנה לנכרי לגמרי, וכבר שנינו במשנה שכאשר העבד
 3 נכנס לרשות נכרי בהסכמת הרב חייבו חכמים את הרב לפדותו
 4 ולהוציאו לחירות. מיישבת הגמרא את סתירת הברייתות באופן
 5 אחר, אֵלָא אִידִי וְאִידִי - שתי הברייתות שנויות באופן דְלֵא מְטָא
 6 זְמַנָּה - שלא הגיע זמן הפרעון, והמשכון אינו שייך למלוה לגמרי,
 7 וְלֹא קִשְׁיָא מִדִּין עֶבֶד עַל דִּין שְׂדֵה, שכן לכך כיון שזולל בתקנת
 8 חכמים שלא למכור עבד לעובד כוכבים, קנסוהו ואף שלא הגיע

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - י"ד כ' שבט תשע"ו

יום ראשון י"ד שבט ה'תשע"ו

הלכות תעניות

פרק שני

1 (נתבאר בו, על אלו צרות מתענין. ונזכרו בו פרטי הצרות אחת לאחת, ודיניהן בפרט. ואחת מהן צרת מניעת הגשמים, ויש לה סדר ארוך ותעניות משונים בענינם. ולזה נתיחדו לה שני פרקים אחרים.)

1 א. אלו הן הצרות של צבור שמתענין ומתריעין
2 עליהם: על הצרת שונאי ישראל לישראל, ועל
3 החרב, ועל הדבר, ועל חיה רעה, ועל הארבה, ועל
4 החסיל, ועל השדפון, ועל הירקון, ועל המפלת, ועל
5 החלאים, ועל המזונות, ועל המטר.

(2 "על הצר הצורך אתכם והרעותם בחצוצרות - רבי עקיבא אומר, אין לי אלא מלחמה, - שדפון וירקון, ואשה מקשה לילד, וספינה המטורפת בים מניין? תלמוד לומר: על הצר הצורך אתכם, על כל צרה וצרה שלא תבוא על הצבור - והרעותם בחצוצרות".)

6 ב. כל עיר שיש בה צרה מפל אלו - אותה העיר
7 מתענה ומתריעת עד שתעבר הצרה, וכל סביבותיה
8 מתענות ולא מתריעות, אבל מבקשים עליהם
9 רחמים.⁴ ובכל מקום אין צועקין ולא מתריעין
10 בשבת, כמו שאמרנו; חוץ מצרת המזונות,
11 שצועקין עליה אפלו בשבת,⁵ אבל אין מתריעין
12 עליה בחצוצרות בשבת.

(3 אותו האיזור. אבל במקומות הרחוקים לא מתענים, שאם כן היינו צריכים לצום לעולם, שהרי אין זמן בעולם שלא תהיה בו חרב באחד מן המקומות. (4) מתפללים בלא תקיעה בחצוצרות. (5) "תנו רבנן: מתריעין על פרקמטיא ואפילו בשבת", וכאן הפירוש "מתריעים", הוא בקשת רחמים בתפילה הלא תקיעה בחצוצרות.)

13 ג. על הצרת שונאי ישראל לישראל כיצד? עפ"ם
14 שבאו לערוך מלחמה עם ישראל, או לטל מהם מס,
15 או לקח מידם ארץ, או לגזר עליהם גזרה,⁶ אפלו
16 במצנה קלה - הרי אלו מתענין ומתריעין עד
17 שירחמו. וכל הערים שסביבותיהם מתענין. אבל
18 אין מתריעין, אלא אם פן תקעו להתקבץ לעזרתו.

(6 "אמרו ליה לרבא אתו חברי (=גויים רשעים שגזרו גזרות על ישראל להעבירם על דתם) לבבל, גזר תעניתא".)

19 ד. על החרב כיצד? אפלו חרב של שלום, כגון
20 שערכו מלחמה עפ"ם עם עפ"ם ועברו במקום
21 ישראל, אף על פי שאין ביניהם ובין ישראל

22 מלחמה - הרי זו צרה ומתענין עליה. שנאמר:
23 וחרב לא תעבר בארצכם - מפלל שראית המלחמה
24 - צרה.⁷

(7 "חרב שאמרו אינו צריך לומר חרב שאינו של שלום, אלא אפילו חרב של שלום, שאין לך חרב של שלום יותר מפרעה נכה, ואף על פי כן נכשל בה המלך יאשיהו".)

25 ה. ועל הדבר. אי זו היא דבר? עיר שיש בה חמש
26 מאות רגלי,⁸ ויצאו ממנה שלשה מתים בשלשה
27 ימים זה אחר זה - הרי זה דבר. יצאו ביום אחד,
28 או בארבעה ימים - אין זה דבר. היה בה אלף,
29 ויצאו ממנה שלשה מתים בשלשה ימים זה אחר זה
30 - דבר. יצאו ביום אחד או בארבעה - אין זה דבר.
31 וכן לפי חשבון זה. ואין הנשים והקטנים והזקנים
32 ששבתו ממלאכה בכלל מנזן אנשי המדינה לענין
33 זה.⁹

(8 "הגברים לבד מטף". (9) ששלושה סוגים אלה, הם חלוצים בטבעם, ועלולים להיפגע יותר.)

34 ו. היה דבר בארץ ישראל, מתענין שאר גליות
35 ישראל עליהן.¹⁰ היה דבר במדינה,¹¹ ושירות
36 הולכות ובאות ממנה למדינה אחרת - שתייהן
37 מתענות, אף על פי שהן רחוקות זו מזו.¹²

(10 "שאם גבירה (שהיא ארץ ישראל) לוקה - שפחה (חוצה לארץ) לא כל שכן". (11) בחוצה לארץ. (12) והיום לא גוזרים תענית על מכת דבר, מפני שנשתנה טבע בני האדם, ונתברר כי המחלה מסוכנת יותר כשאינו אוכל ושותה. ואפילו בצומות הרגילים מקילים בזמן הדבר מפני ספק פקוח נפש.)

38 ז. אין מתענין על חיה רעה אלא בזמן שהיא
39 משלחת.¹³ כיצד? נראתה בעיר ביום, הרי זו
40 משלחת. נראתה בשדה ביום - אם ראתה שני בני
41 אדם ולא ברחה מפניהם, הרי זו משלחת. ואם הינה
42 שדה הסמוכה לאגם,¹⁴ וראתה שני בני אדם ורדפה
43 אחריהם - הרי זו משלחת; לא רדפה אחריהם -
44 אינה משלחת. ואם הינה באגם, אפלו רדפה אחריהם
45 אינה משלחת, אלא אם פן טרפה שניהם ואכלה
46 אחד מהן.¹⁵ אבל אם אכלה שניהם באגם, אינה
47 משלחת; מפני שזה הוא מקומה, ומפני הרעבון
48 טרפה, לא מפני שהיא משלחת.

(13) נשלחה מן השמים, ואיננה תופעה טבעית. (14) מקום משכנם הקבוע של חיתו טרף. (15) וכל שכן אם לא אכלה אף אחד מהם הרי זו משולחת, שזו אינה תופעה טבעית.)

ח. בתים הבנויים במדברות ובארצות הנשמות,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

33 בַּשֵּׁשֶׁה²⁹ וְאַחַר כֶּף יִמָּצֵא לִזְקָה - הָרִי זֶה צֶרֶת צָפוֹר,
34 וּמִתְרִיעִין³⁰ עָלֶיהָ וְזוֹעֵקִין עָלֶיהָ בְּשִׁבְתָּ.

28) שמתפרנסים מהמסחר בהם. (29) אין הכוונה שהצרה היא בהזלת המצרך, אלא שהם זקוקים למכור בהפסד כזה, דבר שקנה בעשרה - למכור בשישה, ומערער את יסודות הפרנסה. (30) מבקשים רחמים בתפילה, אבל לא מתרעים בחצוצרה.

35 טו. על המָטֵר פִּיצֵד? הָרִי שָׂרְפוּ עָלֶיהֶן גְּשָׁמִים עַד
36 שְׁיִצְרוּ³¹ לָהֶן, הָרִי אֵלֹו מִתְפַּלְלִין עָלֶיהֶן. שְׂאִין לָךְ
37 צָרָה יִתְּרָה מִזֶּו, שֶׁהַפְתִּים נוֹפְלִין, וְנִמְצָאוּ בְּתִיהֶן
38 קִבְרֵיהֶן. וּבְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֵין מִתְפַּלְלִין עַל רֵב
39 הַגְּשָׁמִים, מִפְּנֵי שֶׁהִיא אֶרֶץ הָרִים, וּבְתִיהֶם בְּנוֹיִים
40 בְּאֲבָנִים, וְרֵב הַגְּשָׁמִים טוֹבָה לָהֶן, וְאֵין מִתְעַנִּין
41 לְהַעֲבִיר הַטּוֹבָה.

(31) שנצמח מהם צרה לצבור.

42 טז. תְּבוּאָה שֶׁצִּמְחָה, וְנִמְנַע הַמָּטֵר, וְהִתְחִילוּ צִמְחִין
43 לִיבֶשׁ - הָרִי אֵלֹו מִתְעַנִּין וְזוֹעֵקִין עַד שְׁיִרְדוּ גְשָׁמִים,
44 אוֹ עַד שְׁיִיבְשׁוּ³² הַצִּמְחִים. וְכֵן אִם הִגִּיעַ זְמַן הַפְּסָח
45 אוֹ קְרוֹב לוֹ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁהוּא זְמַן פְּרִיחַת
46 הָאֵילָנוֹת שָׁם, וְלֹא יִרְדוּ גְשָׁמִים - הָרִי אֵלֹו מִתְעַנִּין
47 וְזוֹעֵקִין עַד שְׁיִרְדוּ גְשָׁמִים הָרְאוּיִין לְאֵילָנוֹת, אוֹ עַד
48 שְׁיִעֲבֹר זְמַנָּם.

(32) שמאז לא יועילו עוד הגשמים, והיא תפילת שוא.

49 יז. וְכֵן אִם הִגִּיעַ זְמַן חַג הַסְּפֹת וְלֹא יִרְדוּ גְשָׁמִים
50 הַרְבֵּה כְּדֵי לְמַלֵּאת מֶהֶם הַבּוֹרוֹת הַשִּׁיחִין וְהַמְעֵרוֹת³³
51 - הָרִי אֵלֹו מִתְעַנִּין עַד שְׁיִרְדוּ גְשָׁם הָרְאוּי לַבּוֹרוֹת.
52 וְאִם אֵין לָהֶם מַיִם לְשִׁתוֹת, מִתְעַנִּים עַל הַגְּשָׁמִים
53 בְּכָל עֵת שֶׁלֹא יִהְיֶה לָהֶם מַיִם לְשִׁתוֹת, וְאִפְלוּ בִּימֹות
54 הַחֲמָה.

(33) שאוגרים בהם מים להשקות את הזרעים והבהמות.

55 יח. פֶּסְקוּ הַגְּשָׁמִים, בֵּין גְּשָׁם לְגְשָׁם אֲרַבְעִים יוֹם,
56 בִּימֹות הַגְּשָׁמִים - הָרִי זֶה מִפְּתַת בְּצֻרֶת³⁴, וּמִתְעַנִּים
57 וְזוֹעֵקִים עַד שְׁיִרְדוּ הַגְּשָׁמִים, אוֹ עַד שְׁיִעֲבֹר זְמַנָּם.

(34) מכה המביאה לידי בצורת, שכבר השרישו הזרעים, ומתקלקלים מפני חוסר גשמים.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

1) נתבארו בו חלוקי תעניות הגשמים, והזמן הקבוע לצבור ולליחידים להתענות, ופרטי הדברים האסורין בזמן העצירה ומניעת הגשמים.

58 א. הָרִי שֶׁלֹא יִרְדוּ לָהֶם גְּשָׁמִים כָּל עֶקֶר מִתְחַלֵּת
59 יְמֹות הַגְּשָׁמִים: אִם הִגִּיעַ י"ז בְּמִרְחָשׁוֹן² וְלֹא יִרְדוּ
60 גְשָׁמִים, מִתְחִילִין תְּלִמִּידי תַּכְמִים בְּלִבָּד לְהַתְעַנּוֹת
61 שְׁנֵי וַחֲמִישֵׁי וּשְׁנַיִם³; וְכָל הַתְּלִמִּידִים רְאוּיִין לְכַדָּ4.

1 הוֹאִיל וְהֵן מְקוֹם גְּדוּדֵי חַיָּה - אִם עָלְתָה לָגַג וְנִטְלָה
2 תִּינּוֹק מְעִרְסָה, הָרִי זֶה מִשְׁלַחַת; וְאִם לֹא הִגִּיעָה
3 לְמִדָּה זֶה, אֵינָה מִשְׁלַחַת. שְׂאֵלוּ בְּנֵי אָדָם הֵם שֶׁסְּפָנוּ
4 בַּעֲצָמָם וּבָאוּ לְמְקוֹם הַחַיּוֹת.

5 ט. שְׂאֵר מִיַּי רְמַשׁ הָאֶרֶץ וְרַמַּשׁ הָעוֹף שֶׁשָּׁלְחוּ
6 וְהִזִּיקוּ¹⁶, כְּגוֹן שְׁלוּחַ נְחָשִׁים וְעִקְרָבִים, וְאֵין צָרִיף
7 לִזְמַר צְרַעֲיִין¹⁷ וְיִתְוַשִּׁין וְהִדוּמָה לָהֶן - אֵין מִתְעַנִּין
8 עָלֵיהֶם וְלֹא מִתְרִיעִין, אֲבָל זוֹעֵקִין בְּלֹא תְרוּעָה.

(16) הזיקו ולא המיתו. שאם המיתו, מתענים עליהם כמו על חיתו טרף. (17) כעין דבורים העוקצים ומזיקים.

9 י. עַל הָאֲרָבָה וְעַל הַחִסִּיל, אִפְלוּ לֹא נִרְאָה מֶהֶן אֵלֹא
10 כְּנֶפֶף אֶחָד בְּכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, מִתְעַנִּין וּמִתְרִיעִין
11 עָלֵיהֶן¹⁸. וְעַל הַגּוֹבָאִין¹⁹ - בְּכָל שֶׁהוּא. אֲבָל עַל
12 הַחֲגַבִּים²⁰ אֵין מִתְעַנִּין עָלֵיו וְלֹא מִתְרִיעִין, אֵלֹא זוֹעֵקִין
13 בְּלִבָּד.

(18) שהארבה מתפשט במהירות רבה, וכל ארץ ישראל נחשבת לנדון זה לאיזור אחד. (19) מין ארבה המסכן את התבואות. (20) מין ארבה שאינו מסכן את התבואות.

14 יא. עַל הַשְּׂדֵפּוֹן וְעַל הַיִּרְקוֹן - מִשְׁיַתְחִיל בְּתִבּוּאָה.
15 וְאִפְלוּ לֹא הִתְחִיל אֵלֹא מְקוֹם קָטָן כְּמִלּוֹא פִי
16 תַּנּוּר²¹, גּוֹזְרִין עָלָיו תְּעַנִּית וּמִתְרִיעִין.

(21) שאפשר לאפות ממנה לחם הממלא פי תנור.

17 יב. עַל הַמְּפֹלֵת פִּיצֵד? הָרִי שֶׁרְבָתָה בְּעִיר מְפֹלֵת
18 כְּתִלִים²² בְּרִיאִים, שְׂאִינָן עוֹמְדִים בְּצַד הַנֶּהָר - הָרִי
19 זֶה צָרָה, וּמִתְעַנִּין וּמִתְרִיעִין עָלֶיהָ. וְכֵן עַל הַרְעֵשׁ²³
20 וְעַל הַרוּחוֹת²⁴, שֶׁהֵן מְפִילִין אֶת הַבְּנָיִן וְהוֹרְגִין,
21 מִתְעַנִּין וּמִתְרִיעִין עָלֵיהֶן.

(22) לא ביאר רבינו ריבוי זה כמה הוא. והריטב"א כתב ששיעורו שלושה בתים. (23) היא רעידת אדמה. (24) סערות.

22 יג. עַל הַחֲלִיִּים פִּיצֵד? הָרִי שְׁיִרְדוּ חֲלִי אֶחָד לְאֲנָשִׁים
23 הַרְבֵּה בְּאוֹתָהּ הָעִיר, כְּגוֹן אֶסְפֶּרָה²⁵ אוֹ חֲרָחוֹר²⁶
24 וְכִיּוֹצֵא בְהֵן, וְהִיוּ מֵתִים בְּאוֹתוֹת הַחֲלִי - הָרִי זֶה צֶרֶת
25 צָפוֹר, וְגוֹזְרִין לָהּ תְּעַנִּית וּמִתְרִיעִין. וְכֵן חֲפוּף לַח²⁷,
26 הָרִי הוּא כְּשִׁחִין פּוֹרֵחַ; וְאִם פֶּשֶׁט כְּרֵב הַצָּפוֹר,
27 מִתְעַנִּין וּמִתְרִיעִין עָלָיו. אֲבָל חֲפוּף יָבֵשׁ, צוֹעֵקִים
28 עָלָיו בְּלִבָּד.

(25) מחלת גרון מסוכנת. (26) מחלת חום מסוכנת. (27) קשה לרפא.

29 יד. עַל הַמְּזוֹנוֹת פִּיצֵד? הָרִי שֶׁהוֹזְלוּ דְבָרִים שֶׁל
30 סְחוּרָה שָׂרֵב חַיִּי אֲנָשִׁי אוֹתָהּ הָעִיר מִהֶן²⁸, כְּגוֹן כְּלִי
31 פֶּשֶׁתָן בְּכָבֵל וְיִין וְשִׁמֶן בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְנִתְמַעֵט
32 הַמִּשְׂאֵ וְהַמֶּתֶן עַד שְׁיִצְטָרֵף הַתַּגָּר לְמַכֵּר שְׂוֵה עֲשָׂרָה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1 ז. ויתרות אלו: שָׁבֵהוּ בְּלֶבֶד מִתְּרֵיעִין³⁰, וּמִתְפַּלְלִין
2 בְּרָחוֹב הָעִיר; וּמִזְרִידִין זָקֵן לְהוֹכִיחַ לְעַם, פְּדִי
3 שְׂשׂוּבוֹ מִדְּרָבָם³¹; וּמוֹסִיפִין שֵׁשׁ בְּרֻכּוֹת³² בְּתַפְלַת
4 שְׁחִירַת וּבְתַפְלַת מִנְחָה, וְנִמְצְאוּ מִתְפַּלְלִין אַרְבַּע
5 וְעֶשְׂרִים בְּרֻכּוֹת; וְנוֹעְלִין אֶת הַתְּנִיּוֹת³³. וּבְשָׁנֵי
6 מִטִּין³⁴ לְעַת עָרַב וּפּוֹתְחִין אֶת הַתְּנִיּוֹת³⁵, אֲבָל
7 בְּחִמְשֵׁי פּוֹתְחִין כָּל הַיּוֹם מִפְּנֵי כְבוֹד הַשֶּׁבֶת. וְאִם
8 יֵשׁ לַחֲנוּת שָׁנֵי פְתָחִים, פּוֹתֵחַ אֶחָד וְנוֹעֵל אֶחָד³⁶.
9 וְאִם יֵשׁ לַחֲנוּת אֶצְטָבָה³⁷, פּוֹתֵחַ כְּדָרְכּוֹ בְּחִמְשֵׁי
10 וְאִינוֹ הוֹשֵׁשׁ³⁸.

27 הַמְטָה וְנוֹעִילַת הַסַּנְדֵּל, כְּשֶׁאָר כָּל הַתְּעַנּוּת⁵¹.
28 וּמִפְּסִיקִין לְרֵאשֵׁי חֳדָשִׁים וּפְנִימִים⁵². יֵצֵא נִסָּן שֶׁל
29 תְּקוּפָה, וְהוּא כְּשֶׁהֲגִיעַ הַשֶּׁמֶשׁ לַתְּחִלַּת מְזֹל שׁוֹרֵי⁵³,
30 אֵין מִתְעַנִּים; שְׂאִין הַגְּשָׁמִים בְּזִמְנֵן הַזֶּה אֲלֵא סִימָן
31 קָלְלָה⁵⁴, הוֹאִיל וְלֹא יָרְדוּ כָּל עֶקֶר מִתְחִלַּת הַשָּׁנָה⁵⁵.

32 י. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל וְכָל הַדּוֹמָה
33 לָהּ. אֲבָל מְקוֹמוֹת שְׁעוֹנֹת הַגְּשָׁמִים שְׁלֵהֵן קָדָם י"ז
34 בְּמִרְחֻשׁוֹן אוֹ אַחֵר זִמְנֵן זֶה - כְּשֶׁיִּגְעַע זִמְנָם וְלֹא יָרְדוּ
35 גְּשָׁמִים, יַחֲדִים מִתְעַנִּים שְׁנֵי וְחִמְשֵׁי וְשָׁנֵי.
36 וּמִפְּסִיקִין בְּרֵאשֵׁי חֳדָשִׁים וּבְחִנְכָה וּבְפֹרִים. וְשׁוֹהִין
37 אַחֲרֵי כֵן כְּמוֹ שֶׁבְּעָה⁵⁶ יָמִים. אִם לֹא יָרְדוּ גְשָׁמִים,
38 בֵּית דִּין גּוֹזְרִין עַל הַצָּבוֹר שֶׁלֹּשׁ עֶשְׂרֵה תְעַנּוּת עַל
39 הַסֵּדֶר שְׁאֵמְרָנוּ⁵⁷.

56 הַכֶּסֶף-מִשְׁנֵה הַגִּיחַ: "שֶׁשָּׁה יָמִים", שֶׁכֵּן הוּא הַחֲשׁוֹבֵן
בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל מִיּוֹם גַּמֵּר הַתְּעַנּוּת הַרְאֻשׁוֹנוֹת שֶׁל הַיַּחֲדִידִים
בְּיוֹם כֹּה חֲשׁוֹן עַד ב' כִּסְלוֹ. 57 תְעַנִּית יד, ב. "אִמֵּר רַבִּי
יְהוּדָה: אֵימַתִּי? בּוֹמָן שֶׁהַשְּׁנַיִם כְּתִיקוֹנָן וּיִשְׂרָאֵל שְׁרוּיִין עַל
אֲדַמְתָּן, אֲבָל בּוֹמָן הַזֶּה הַכֹּל לְפִי הַשְּׁנַיִם הַכֹּל לְפִי הַמְקוֹמוֹת
הַכֹּל לְפִי הַזִּמְנָן".

40 יא. כָּל תְּעַנּוּת שְׁגוּזְרִין הַצָּבוֹר בְּחוּצָה לְאַרְץ,
41 אוֹכְלִים בָּהֶם בְּלִילָה, וְדִינֵיהֶם כְּדִין שְׂאֵר הַתְּעַנּוּת;
42 שְׂאִין גּוֹזְרִין עַל הַצָּבוֹר תְּעַנִּית כְּגוֹן צוּם כְּפֹר⁵⁸ אֲלֵא
43 בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל בְּלֶבֶד⁵⁹ וּבְגִלְלַת הַמְטָר⁶⁰, וּבְאֹתוֹן עֶשֶׂר
44 תְּעַנּוּת, שְׁהֵן שֶׁלֹּשׁ אֲמֻצְעִיּוֹת וְשֶׁבַע אַחְרוֹנוֹת.

58 לְהַפְסִיק מִבְּעוֹד יוֹם, לְאִסוּר בַּחֲמֵשָׁה עֵינוּיִים, וְלִהְבִּטֵּל
מִמֶּלְאכָה. 59 בְּתַעֲנִית יא, ב: "אֵין תְּעַנִּית צִיבוֹר בְּכָבֵל
אֵלֵא תִשְׁעָה בָּאֵב בְּלֶבֶד", לְפִי שְׂאִין נִשְׂאֵי בַחוּץ לְאַרְץ
(רַמְבַּ"ן), וְאֵין סְמוּכִין בַּחוּץ לְאַרְץ (הַרְשֵׁב"א), וְאֵין בְּכוּחַם
לְגוֹזֵר תְּעַנִּית צִיבוֹר. 60 אֲבָל הַתְּעַנּוּת שְׁגוּזְרִים עַל שְׂאֵר
הַצְּרוֹת (כְּמִבּוֹאֵר בְּרִישׁ הַל' תְּעַנּוּת) כְּגוֹן: בְּצוֹרֵת וְדִבֵּר
וְאַרְבָּה וְכִיוֹצָא בֵּהֵן, אֵין לֵהֵן חוֹמְרוֹת אֵלֹ.

פֶּרֶק רְבִיעִי

1) נִתְבָּאֵר בּוֹ הַסֵּדֶר שְׁעוֹשִׁין בְּמִקְצַת תְּעַנּוּת, מִתְעַנּוּת
הַגְּשָׁמִים, מִעֲנִין הַתְּפִילָה, וְתוֹסַפַּת הַבְּרֻכּוֹת וְטַכְסִיסֵי זֶה
בְּזִמְנָנוּ, וְכִיצַד הֵיחָ נוֹהֵג בְּהַר הַבֵּית, בּוֹמָן שֶׁהֵיחָ בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ קִיִּים. וְנִסְתִּיִּים הַפֶּרֶק בְּבִיאוֹר כְּמָה גְשָׁמִים יָרְדוּ וְלֹא
יִצְטָרְכוּ לְהַתְעַנּוֹת.

30 בְּשׁוֹפֵר. מִשְׁנֵה, שֶׁם יב, ב. 31 מִשְׁנֵה, שֶׁם טו, א.
32 הַמְּבוֹאֲרוֹת לְהֵלֵן כְּפ"ד ה"ז. 33 מִשְׁנֵה, שֶׁם יב, ב.
כְּלוֹמֵר הַחֲנוּיּוֹת הַמוֹכְרוֹת דְּבָרִים אַחֲרִים, לֹא צָרְכִי אֲכִילָה
וְשִׁתְיָה ('בֵּית יוֹסֵף' סִי' תְקַעָה). וְרֹאֵה לְהֵלֵן הָעֵרָה לְד.
34 פּוֹתְחִין מִקְצַת הַדְּלַת. 35 לְקַנּוֹת מְזוּן לְעֵרַב. אֲבָל
חֲנוּיּוֹת אַחֲרוֹת אֵין פּוֹתְחִים כָּלֵל ('בֵּית יוֹסֵף' שֶׁם).
36 תְעַנִּית יד, ב. וְהֵינּוּ בְיוֹם חִמְשֵׁי ('בֵּית יוֹסֵף' שֶׁם).
37 בְּכַת"י: "אֲצַטְבָּה לְפָנֶיהָ". וְאֲצַטְבַּת הֵיא סְפִסְלִים
וְלוֹחֹת, שְׁעִלְיָהֶם מוֹנְחוֹת הַסְּחוֹרוֹת לְדוּגְמָא. 38 כִּיּוֹן
שְׂאִין הַחֲנוּת פְּתוּחָה יִשְׂרָאֵל לְרִשׁוֹת הַרְבִּים, שֶׁהֵיא הַאֲצַטְבָּה
לְפָנֶיהָ (רש"י בְּתַעֲנִית שֶׁם).

11 ח. עָבְרוּ אֵלָיו וְלֹא נִעְנֶוּ³⁹ - מִמְּעַטִּין בְּמִשְׂאָ וּמִתָּן,
12 וּבְכִנּוּן שֶׁל שְׁמִחָה⁴⁰, כְּגוֹן צִיּוֹר וְכִיּוֹר⁴¹, וּבְכִנְיָעָה
13 שֶׁל שְׁמִחָה, כְּגוֹן מִיַּגֵּי הַדָּס וּמִיַּגֵּי אֲהִלִּים. וּמִמְּעַטִּין
14 בְּאַרְסוּיִין⁴² וּנְשׁוֹאִיִין⁴³, אֲלֵא אִם כֵּן לֹא קָיָם מִצְוֹת
15 פְּרִיָה וְרִבְיָה⁴⁴. וְכָל מִי שֶׁקָּיָם מִצְוֹת פְּרִיָה וְרִבְיָה,
16 אֲסוּר לוֹ לְשַׁמֵּשׁ מִטָּתוֹ בְּשָׁנֵי רַעְבוֹן⁴⁵. וּמִמְּעַטִּין
17 בְּשִׂאֵלַת שְׁלוֹם בֵּין אָדָם לְחֵבְרוֹ⁴⁶. וְתַלְמִידֵי חֻכְמִים
18 לֹא יִשְׂאֲלוּ שְׁלוֹם, אֲלֵא כְּנֹזְפִין וְכִמְנַדִּין לְמַקְוִים.
19 וְעַם הָאָרֶץ שֹׁנְתֵן לָהֶם שְׁלוֹם, מִתְזוּרִין לוֹ בְּשִׁפְהָ
20 רָפָה וְכִבֵּד רֵאשִׁי⁴⁷.

39 לֹא יָרְדוּ גְשָׁמִים. 40 מִשְׁנֵה, שֶׁם יב, ב. וּבְגִמְרָא שֶׁם
יד, ב. 41 קִישׁוּט הַקִּירוֹת עַל יַדֵי צוֹרוֹת. 42 לְקַדֵּשׁ
אִשָּׁה (בְּמִשְׁנֵה, שֶׁם). 43 לְכַנוֹס אִשָּׁה עַל-יַדֵי חוּפָה (שֶׁם).
44 שְׂאִין לוֹ עֵדִיִין בֵּן וּבַת (רֹאֵה בְּפִט"ו מְהַל' אִישׁוֹת ה"ד).
וְדִין זֶה אֵינוֹ מְפֹרֵשׁ, אֲבָל הוּא נִלְמַד מִמָּה שֶׁבְּסִמּוּךְ, שֶׁחֲסוּכִי
בְּנִים מִשְׁמֵשִׁים מִיטוֹתֵיהֶם בְּשָׁנֵי רַעְבוֹן. 45 תְעַנִּית יא, א.
שְׁנֵאמֵר (בְּרֵאשִׁית מֵא, נ): "וְלִיוֹסֵף יוֹלַד שְׁנֵי בְנִים בְּטֵרַם
תְּבֵא שְׁנַת הָרַעֲב", כְּדִי שִׁישְׁתַּחֲפֵץ בְּצַעַר הַצִּיבוֹר וְלֹא יַעֲנֵג אֵת
עַצְמוֹ. אֲבָל לְחֲסוּכֵי בְנִים אֵין אִסוּר (שֶׁם). 46 מִשְׁנֵה, שֶׁם
יב, ב. 47 שְׁלֵא יִבּוֹא לְיַדֵי אִיבָה (תְעַנִּית יד:).

21 ז. תַּלְמִידֵי חֻכְמִים חוֹזְרִין לְבָדָם וּמִתְעַנִּים שְׁנֵי
22 וְחִמְשֵׁי וְשָׁנֵי⁴⁸ עַד שְׂיֵצֵא נִסָּן שֶׁל תְּקוּפָה⁴⁹, אֲבָל לֹא
23 הַצָּבוֹר; שְׂאִין גּוֹזְרִין עַל הַצָּבוֹר בְּשָׁבִיל גְּשָׁמִים שְׁלֵא
24 יָרְדוּ יֵתֵר מִשְׁלֵשׁ עֶשְׂרֵה תְעַנּוּת אֵלֹ⁵⁰. וּכְשֶׁמִּתְעַנִּין
25 הַיַּחֲדִידִים עַד שְׂיֵצֵא נִסָּן, מִתְרִין לְאַכֵּל בְּלִילָה,
26 וּמִתְרִין בְּעֵשִׂית מְלֵאכָה וּבְרַחֲיָעָה וּבְסִיכָה וְתַשְׁמִישׁ

- 1 א. בכל יום ויום משבע תעניות האחרונות של מטר²
 2 מתפללין על סדר זה³: מוציאין את התבה⁴ לרחובה
 3 של עיר⁵, וכל העם מתקבצים ומתפסים בשקים⁶.
 4 ונותנין אפר מקלה⁷ על גבי התבה⁸ ועל גבי ספר
 5 תורה⁹, כדי להגדיל את הבכיה ולהכניע לפם. ואחד
 6 מן העם נוטל מן האפר ונותן בראש הנשיא ובראש
 7 אב בית דין¹⁰ במקום הנחת תפליין¹¹, כדי שיפלטמו
 8 וישובו. וכל אחד ואחד נוטל ונותן בראשו.
- (2 דוקא של מטר, אבל בתעניות על שאר צרות - אין עושים כסדר הזה (לחם-משנה). 3) כל הסדר, במשנה תענית טו, א (4) שבה ספר תורה. 5) אנו יוצאים לרחובה של עיר, לומר: צעקנו בצנעא ולא נענינו - נבזה את עצמנו כפרהסיא (תענית טז). ומוציאים ספר-תורה לרחוב, לומר: כלי צנוע היה לנו ונתבזה בעווננו (שם). 6) לומר: הרי אנו חשובים כבהמה (שם). 7) אפר משריפה. 8) כן הוא במשנה (שם, טו.). והטעם הוא משום "עמו אנכי בצרה" ו"בכל צרתם לו צר" (שם טז.). 9) כן הוא שם טז, א לפי נוסחת כת"י מניכן: "נותנין אפר מקלה על ספר-תורה", וכן הוא בתרגום שני לאסתר (ד, א) - וראה ב'כסף משנה'. 10) ש"אינו דומה מתבייש מעצמו למתבייש מאחרים" (תענית טו:). 11) לשים אפר תחת פאר (הם התפליין).
- 9 ב. ואחר כך¹² מעמידין ביניהן זקן חכם, והן יושבין.
 10 לא היה שם¹³ זקן חכם, מעמידין חכם. לא היה שם
 11 לא זקן ולא חכם, מעמידין אדם של צורה¹⁴. ואומר
 12 לפניהם דברי כבושין¹⁵: אחינו, לא שק ולא תענית
 13 גורמין, אלא תשובה ומעשים טובים. שפן מצינו
 14 בנינוה. שלא נאמר באנשי ניונה: וירא האלהים את
 15 שקם ואת תעניתם, אלא: וירא האלהים את מעשיהם.
 16 ובקבלה¹⁶ הוא אומר: קרעו לכבכם ואל בגדיכם.
 17 ומוסיף בענינות אלו כפי פחו, עד שיכניע לפם וישובו
 18 תשובה גמורה.
- (12) משנה, שם טו, א. 13) שם טז, א כברייא. 14) "בעל קומה, כדי שישמעו דבריו" (רש"י). והרא"ש פירש ת"ח שראוי למנות אותו פרנס על הציבור. 15) דברי תוכחה חזקים וקשים הכובשים את הלב ומעוררים לתשובה. 16) שקיבלנו בציווי מפי הנביאים בניגוד לפסוק הקודם, ביונה, שאינו אלא סיפור דברים ולא ציווי (רש"י במשנה, שם).
- 19 ג. ואחר שגומר זה דברי כבושין, עומדין בתפלה¹⁷.
 20 ומעמידין שליח צבור הראוי להתפלל בתעניות
 21 אלו. ואם היה אותו שאומר דברי הכבושין ראוי
 22 להתפלל - מתפלל¹⁸, ואם לאו - מורידין אחר.
- (17) משנה, שם. 18) שמכיון שהוא גדול הציבור כחכמה ובמעשים טובים, ראוי לו להתפלל.
- 23 ד. ואי זה הוא הראוי להתפלל בתעניות אלו? איש
 24 שהוא רגיל בתפלה²⁰. ורגיל לקרות בתורה נביאים
 25 וכתובים²¹. ומטפל²² ואין לו²³. ויש לו יגיעה
- 19) שם טז, א כברייא. 20) שם טז, א כברייא. 21) שם טז, א כברייא. 22) שם טז, א כברייא. 23) שם טז, א כברייא.
- 24) שם טז, א כברייא. 25) שם טז, א כברייא.
- 26 ב. ויש לו יגיעה ויש לו נועמה²⁷ וקולו ערב. ואם היה
 27 זקן עם כל המדות האלו, הרי זה מפאָר²⁸; ואם אינו
 28 זקן - הואיל ויש בו כל המדות האלו, יתפלל²⁹.
- (19) שם טז, א כברייא. 20) שם טז, א כברייא. 21) שם טז, א כברייא. 22) שם טז, א כברייא. 23) שם טז, א כברייא. 24) שם טז, א כברייא. 25) שם טז, א כברייא. 26) שם טז, א כברייא. 27) שם טז, א כברייא. 28) שם טז, א כברייא. 29) שם טז, א כברייא.
- 30) שם טז, א כברייא. 31) שם טז, א כברייא. 32) שם טז, א כברייא. 33) שם טז, א כברייא. 34) שם טז, א כברייא. 35) שם טז, א כברייא.
- 30) כל הסדר, במשנה שם. 31) תפילת שמונה-עשרה. 32) כמו בראש השנה (משנה שם, כתנא קמא).
- 33) ו. ואומר דברי תחנונים כפי פחו. ואומר: ראה נא
 34 בענינו וריבה ריבנו ומהר לגאלנו. ומתחנן. ואומר
 35 בסוף תחנוניו: מי שענה את אברהם אבינו בהר
 36 המורה, הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם
 37 ביום הזה. ברוך אתה ה' גואל ישראל.
- 38 ז. ומתחיל להוסיף שש ברכות³³ שהוא מוסיף זו
 39 אחר זו. ומתחנן בכל אחת מהן בדברי תחנונים
 40 ופסוקים מדברי קבלה ומכתבי הקדש, כפי שהוא
 41 רגיל. וחותם בכל אחת מהן בתימנות אלו:
- (33) מיוחדות לתפילת תענית.
- 42 ח. בראשונה הוא חותם: מי שענה את משה
 43 ואבותינו על ים סוף, הוא יענה אתכם וישמע קול
 44 צעקתכם ביום הזה. ברוך אתה ה' זוכר הנשפחות³⁴.
 45 (34) לפי שהיו ישראל בשעבוד מצרים כנשכחים ומיזאשים, והקב"ה זכר אותם וגאלם.
- 46 ט. בשניה הוא חותם: מי שענה את יהושע בגלגל,
 47 הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם ביום הזה.
 48 ברוך אתה ה' שומע תרועה³⁵.
- (35) שיהושע נענה ביריחו על-ידי השופרות, שעל-ידם נפלה חומת יריחו.
- 49 י. בשלישית הוא חותם: מי שענה את שמואל
 50 (35) שיהושע נענה ביריחו על-ידי השופרות, שעל-ידם נפלה חומת יריחו.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 במצפה, הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם ביום
2 הַזֶּה. בְּרוּךְ אַתָּה ה' שׁוֹמֵעַ צְעָקָה³⁶.
- 36 (36) לפי שבשמואל כתוב: "ויעק שמואל אל ה'" (שמואל-
א ז, ט).
- 3 יא. בְּרַב־עֵיִת הוּא חוֹתֵם: מִי שֶׁעָנָה אֶת אֱלֹהֵיו בְּהַר
4 הַכְּרִמָּל, הוּא יַעֲנֶה אֶתְכֶם וְיִשְׁמַע קוֹל צְעַקְתְּכֶם בַּיּוֹם
5 הַזֶּה. בְּרוּךְ אַתָּה ה' שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה³⁷.
- 37 (37) לפי שאליהו התפלל לה': "ענני ה' ענני" (מלכים-א יח,
לז).
- 6 יב. בְּחַמְלִישִׁית הוּא חוֹתֵם: מִי שֶׁעָנָה אֶת יוֹנָה בְּמַעֵי
7 הַדְּגָה, הוּא יַעֲנֶה אֶתְכֶם וְיִשְׁמַע קוֹל צְעַקְתְּכֶם בַּיּוֹם
8 הַזֶּה. בְּרוּךְ אַתָּה ה' הַעֹנֶה בַּעַת צָרָה³⁸.
- 38 (38) לפי שיונה התפלל: "קראתי מצרה ליי" (יונה ב, ג).
- 9 יג. בְּשִׁשִּׁית הוּא חוֹתֵם: מִי שֶׁעָנָה אֶת דָּוִד וּשְׁלֹמֹה
10 כְּנֹו בִירוּשָׁלַיִם, הוּא יַעֲנֶה אֶתְכֶם וְיִשְׁמַע קוֹל
11 צְעַקְתְּכֶם בַּיּוֹם הַזֶּה. בְּרוּךְ אַתָּה ה' הַמְרַחֵם עַל
12 הָאָרֶץ³⁹. וְכָל הָעַם עוֹנִין אִמָּן אַחַר כָּל בְּרָכָה וּבְרָכָה,
13 כְּדָרְךָ שְׁעוֹנִין אַחַר כָּל בְּרָכוֹת.
- 39 (39) ששניהם התפללו על הארץ ('תוספות' תענית טז: ד"ה
ברוך). [וראה ברכות מח:].
- 14 יד. בְּשִׁבְעֵיִת אוֹמְרִים⁴⁰: רַפְּאֵנוּ ה' וְנִרְפָּא וְכוּ'. וְגוֹמְרֵי
15 הַתְּפִלָּה עַל הַסֵּדֶר, וְתוֹקְעֵין בְּחֻצוֹצְרוֹת. וְכַסְדֵּר הַזֶּה
16 עוֹשִׁין בְּכָל מְקוֹם.
- 40 (40) כלומר, בהמשך התפילה הרגילה של שמונה-עשרה.
- 17 זו. בְּשִׁהִיּוֹ מִתְּפַלְּלִין עַל הַסֵּדֶר הַזֶּה בִירוּשָׁלַיִם, הֵיּו
18 מִתְּפַנְסִין לְהַר הַבַּיִת כְּנֶגֶד שַׁעַר הַמְּזוֹרָח⁴¹ וּמִתְּפַלְּלִין
19 כַּסְדֵּר הַזֶּה. וּכְשֶׁמִּגִּיעַ שְׁלִיחַ צְבוּר לֹאמֵר "מִי שֶׁעָנָה
20 אֶת אַבְרָהָם", אוֹמֵר: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ אֱלֹהֵי
21 יִשְׂרָאֵל מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם⁴², בְּרוּךְ אַתָּה ה' גּוֹאֵל
22 יִשְׂרָאֵל. וְהֵן עוֹנִין אַחֲרָיו: בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכוֹתוֹ
23 לְעוֹלָם וָעֶד. וְחִזֵּן הַכְּנֶסֶת⁴³ אוֹמֵר לְתוֹקְעִים: תִּקְעוּ,
24 בְּנֵי אֶהְרֵן, תִּקְעוּ. וְחֹזֵר הַמִּתְּפַלֵּל וְאוֹמֵר: מִי שֶׁעָנָה
25 אֶת אַבְרָהָם בְּהַר הַמּוֹרִיָּה, הוּא יַעֲנֶה אֶתְכֶם וְיִשְׁמַע
26 קוֹל צְעַקְתְּכֶם בַּיּוֹם הַזֶּה. וְאַחַר כֵּן תוֹקְעֵין הַכְּהֵנִים
27 וּמְרִיעֵין וְתוֹקְעֵין⁴⁴.
- 41 (41) משנה, תענית טו, ב. (42) לפי שכל חותמי ברכות
שבמקדש אמרו בנוסח זה, כמבואר במשנה ברכות סג, א.
43 (43) שמש הממונה על בית הכנסת. (44) לפי זה, ישנם שני
חילוקים בין התפילות במקדש לבין התפילות במדינה,
שבמדינה ענו אמן ולא תקעו, ובמקדש ענו ברוך שם כבוד
מלכותו, ותקעו, ועי' מגיד משנה.
- 28 זו. וְכֵן בְּבְרָכָה הַשְּׁנִיָּה לְזוֹ, שֶׁהִיא רֵאשׁוֹנָה מִן הַשֵּׁשׁ
29 שְׁמוֹסִיף, חוֹתֵם בָּהּ: בְּרוּךְ ה' אֱלֹהֵים אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
30 מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם, בְּרוּךְ אַתָּה ה' זוֹכֵר
- 1 הַנְּשַׁכַּחֹת. וְהֵן עוֹנִין: בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכוֹתוֹ
2 לְעוֹלָם וָעֶד. וְחִזֵּן הַכְּנֶסֶת אוֹמֵר לְהֵן: הֲרִיעוּ, בְּנֵי
3 אֶהְרֵן, הֲרִיעוּ. וְחֹזֵר שְׁלִיחַ צְבוּר וְאוֹמֵר: מִי שֶׁעָנָה
4 אֶת מֹשֶׁה וְאַבְרָהָם עַל יַם סוּף, הוּא יַעֲנֶה אֶתְכֶם
5 וְיִשְׁמַע קוֹל צְעַקְתְּכֶם בַּיּוֹם הַזֶּה. וְאַחַר כֵּן מְרִיעֵין
6 וְתוֹקְעֵין וּמְרִיעֵין.
- 7 יו. וְכֵן עַל כָּל בְּרָכָה וּבְרָכָה. בְּאַחַת אוֹמֵר: תִּקְעוּ,
8 וּבְאַחַת אוֹמֵר: הֲרִיעוּ. עַד שֶׁיִּגְמַר כָּל שְׁבַע הַבְּרָכוֹת.
9 וְנִמְצְאוּ הַכְּהֵנִים: פָּעַם תוֹקְעֵין וּמְרִיעֵין וְתוֹקְעֵין,
10 וּפְעַם מְרִיעֵין וְתוֹקְעֵין וּמְרִיעֵין שְׁבַע פְּעָמִים. וְאִין
11 עוֹשִׂים הַסֵּדֶר זֶה אֶלָּא בְּהַר הַבַּיִת בְּלְבָד. וְכִשְׁהֵן
12 תוֹקְעֵין וּמְרִיעֵין שֵׁם, תוֹקְעֵין בְּחֻצוֹצְרוֹת וּבְשׁוֹפָר
13 כְּאַחַת, כְּמוֹ שְׁאִמְרָנוּ⁴⁵.
- 45 (45) למעלה פ"א ה"ד.
- 14 יח. שְׁבַע תְּעֻנִיּוֹת הָאֵלוּ - כָּל מְקוֹם שֶׁגּוֹזְרִין אוֹתָם
15 שֵׁם - אַחַר שֶׁמִּתְּפַלְּלִין, יוֹצֵאִין כָּל הָעַם לְבַיִת
16 הַקְּבָרוֹת וּבוֹכִין וּמִתְחַנְּנִים שֵׁם. כְּלוֹמֵר: הֲרִי אַתָּם
17 מֵתִים כְּאֵלוּ אִם לֹא תִשׁוּבוּ מִדְּרָכְכֶם⁴⁶. וּבְכָל תְּעֻנִית
18 מִתְּעֻנִיּוֹת הַצָּרוֹת שֶׁגּוֹזְרִין עַל הַצְּבוּר, מִתְּפַלְּלִין
19 תְּפִלַּת נְעִילָה⁴⁷ בְּכָל מְקוֹם.
- 46 (46) תענית טז, א. (47) משנה, שם כו, א.
- 20 יט. יָרְדוּ לָהֶם גְּשָׁמִים - עַד מָתִי יִהְיֶו יוֹרְדִין וְיִפְסְקוּ
21 הַצְּבוּר מִן הַתְּעֻנִית? מִשִּׁירְדוּ בְּעַמֵּק הָאָרֶץ הַתְּרַבָּה⁴⁸
22 טַפַּח. וּבְכִינּוֹנִית - טַפְּחִים. וּבְעֵבּוּדָה, עַד שִׁירְדוּ
23 בְּעַמֵּק שְׁלֹשָׁה טַפְּחִים⁴⁹.
- 48 (48) שאינה מעוברת. (49) תענית כה, ב. כחכמים החולקים
על רבי מאיר.

יום שני ט"ו שבט ה'תשע"ו

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

1) נתבארו בו עניני הארבעה צומות, שהם מדברי קבלה, וממנהג, כמבואר שם. והיה רוב הביאור בענין צום תשעה באב, לפי שהוא חמור מן השאר, בהרבה דברים. ונמשך לזה ביאור מה שאסור לעשותו בזמן הזה מפני חורבן הבית. והרואה ירושלים ובית המקדש וערי יהודה, מה הוא חייב לעשות מפני אבלות. ונסתיים זה הפרק האחרון בביאור שהצומות האלו עתידין להיות ימי ששון ושמחה בימות המשיח.

- א. יֵשׁ שֵׁם יָמִים שְׁכָל יִשְׂרָאֵל מִתְּעֻנִים בָּהֶם מִפְּנֵי
2 הַצָּרוֹת שֶׁאֲרַעוּ בָּהֶן, כְּדִי לְעוֹרֵר הַלְּבָבוֹת לְפִתּוֹחַ דְּרָכֵי
3 הַתְּשׁוּבָה. וְיִהְיֶה זֶה זְכָרוֹן לְמַעֲשֵׂינוּ הָרָעִים, וּמַעֲשֵׂה
4 אֲבוֹתֵינוּ שֶׁהָיָה כְּמַעֲשֵׂינוּ עִתָּה, עַד שֶׁגָּרַם לָהֶם וְלָנוּ
5 אוֹתָן הַצָּרוֹת. שְׁבֻזְכוֹן דְּבָרִים אֵלּוּ נָשׁוּב לְהִיטִיב.
6 שְׁנַאמַר: וְהִתְרוּ אֶת עֲוֹנֵם וְאֶת עוֹן אֲבֹתְכֶם וְגו'.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מיעקב, רבי עקיבא כד הוה חמי בר כוזבא הוה אמר: דין הוא מלכא משיחא". (14) וקבלה בידינו כי זה היה בתשעה באב. (15) אף זו קבלה ביד חכמים.

ד. וְאַרְבַּעָה יְמֵי הַצּוּמֹת הָאֵלּוּ, הָרִי הֵן מְפָרְשִׁין בְּקַבְלָה: צוּם הָרְבִיעִי וְצוּם הַחֲמִישִׁי וְגו'. צוּם הָרְבִיעִי - זֶה שְׁבַעַת עֶשְׂרֵת בְּתַמוּז, שֶׁהוּא בַּחֲדָשׁ הָרְבִיעִי¹⁶; וְצוּם הַחֲמִישִׁי - זֶה תִּשְׁעָה בָּאָב, שֶׁהוּא בַּחֲדָשׁ הַחֲמִישִׁי; וְצוּם הַשְּׁבִיעִי - זֶה שְׁלֹשָׁה בְּתִשְׂרִי, שֶׁהוּא בַּחֲדָשׁ הַשְּׁבִיעִי; וְצוּם הָעֶשְׂרִי - זֶה עֶשְׂרֵה בְּטַבַּת, שֶׁהוּא בַּחֲדָשׁ הָעֶשְׂרִי.

(16) שניסן הוא ראש השנה לחדשים, שנאמר "החודש הזה לכם ראש חדשים, ראשון הוא לכם לחדשי השנה".

ה. וְנִהְיֶה כָּל יִשְׂרָאֵל בְּזִמְנִים אֵלּוּ לְהִתְעַנּוֹת¹⁷, וּבְשִׁלְשָׁה עֶשְׂרֵת בְּאֲדָר¹⁸, זָכַר לְתַעֲנִית שֶׁהִתְעַנּוּ בִּימֵי הַמֶּן, שֶׁנֶּאֱמַר: דְּבָרֵי הַצּוּמֹת וְזַעֲקָתָם. וְאִם חָל שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֵת בְּאֲדָר לְהִיּוֹת בְּשַׁבַּת, מְקַדִּימִין¹⁹ וּמְתַעַנִּין בְּחֲמִישִׁי²⁰, שֶׁהוּא אֶחָד עֶשְׂרֵת. אֲבָל אֶחָד מֵאַרְבַּעָה יְמֵי הַצּוּמֹת שֶׁחָל לְהִיּוֹת בְּשַׁבַּת, דּוֹחִין אוֹתוֹ לְאַחַר הַשַּׁבָּת²¹. חָל לְהִיּוֹת בְּעֶרֶב שַׁבָּת²², מְתַעַנִּין בְּעֶרֶב שַׁבָּת. וּבְכָל הַצּוּמֹת הָאֵלּוּ אֵין מִתְרַעֲוִין וְלֹא מִתְפַּלְּלִין בְּהֵן תְּפִלַּת נְעִילָה, אֲבָל קוֹרִין בְּתוֹרָה שְׁחֲרִית וּמְנַחֵה בְּ"וַיַּחַל מֹשֶׁה". וּבְכָל־אוֹקְלִים וְשׁוֹתִין בְּלִילָה²³, חוּץ מִתִּשְׁעָה בָּאָב²⁴.

(17) "קרי להו צום (צום הרביעי...) וקרי להו ששון ושמחה (יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה)? - אמר רב פפא הכי קאמר, בזמן שיש שלום יהיו לששון ולשמחה, יש גזרת המלכות צום, אין גזרת המלכות ואין שלום רצו מתענים רצו אין מתענים", ובא הרמב"ם לקבוע שבזמן הזה, שאין שלום ואין גזירת המלכות, נהגו כל ישראל להתענות, וכבר קבלו עליהם את הצומות לחובה. (18) בשאלות דרב אחאי גאון (פקודי): "בין כרכים בין כפרים בין עיירות כולן מתענין בשלושה עשר באדר, דאמר רבי שמואל בר יצחק שלושה עשר זמן קהילה לכל הוא, שנאמר: נקהלו ועמוד על נפשם בשלושה עשר בו מאי קהילה? יום תענית". (19) ולמדו זאת מהמשנה במגילה ה. "באלו אמרו מקדימין ולא מאחרין", שכשם שמקדימין מקרא מגילה - מקדימין את צום י"ג אדר, שאינו לפורענות אלא זכר לנס. (20) שבערב שבת אין להתענות מפני כבוד השבת. (21) כי בערב שבת אין להתענות מפני כבוד השבת. (22) עשרה בטבת, כי שאר הצומות אינן חלים ביום שיש לפי קביעות החדשים שלנו. (23) ליל יום התענית. (24) שכיון שעל פי הדין אין חיוב להתענות בהם, שהרי אין שלום ואין גזירה, אלא שכך נהגו, לא נהגו ביתר הצומות, חוץ מתשעה באב, אלא כתענית יחידים.

ו. מְשִׁיפְנִס אָב מִמַּעֲטִין בְּשַׁמְחָה. וְשַׁבָּת²⁵ שֶׁחָל תִּשְׁעָה בָּאָב לְהִיּוֹת בְּתוֹכָהּ, אָסוּר לְסַפֵּר²⁶ וּלְכַבֵּס²⁷ וּלְלַבֵּשׁ פְּלִי מִגְהֵץ²⁸, אֲפִלוּ פְּלִי פִּשְׁתָּן²⁹, עַד שֶׁיַּעֲבֹר

ב. וְאֵלּוּ הֵן: יוֹם שְׁלִישִׁי בְּתִשְׂרִי, שְׁבוּ נְהַרְג גְּדֻלָּה בֶּן אֲחִיקָם, וְנִכְבַּת גְּחֵלַת יִשְׂרָאֵל הַנְּשֹׂאֶרֶת, וְסַבֵּב לְהֵתֵם גְּלוּתָן². וְעֶשְׂרִי בְּטַבַּת, שְׁבוּ סִמְךָ מְלֶךְ בְּכָל נְבוֹכַדְנֶאֶצַּר הַרְשָׁע עַל יְרוּשָׁלַיִם, וְהִבִּיאָה בְּמַצוֹר וּבְמַצוּק. וְשְׁבַעַת עֶשְׂרֵת בְּתַמוּז חֲמִשָּׁה דְּכָרִים אָרְעוּ בו: נִשְׁתַּבְּרוּ הַלּוּחֹת³, וּבְטַל הַתְּמִיד מִבֵּית רֵאשׁוֹן⁴, וְהִבְקָעָה יְרוּשָׁלַיִם בְּחֶרֶן שָׁנִי⁵, וְשָׂרְף אֶפּוֹסְטוֹמוֹס הַרְשָׁע⁶ אֶת הַתּוֹרָה⁷, וְהֶעֱמִיד צֶלֶם בְּהִיכָל.

(2) שמינוהו לראש לאחר החורבן על הפליטה הנשארה, ועל ידי שנהרג, גלו כולם. וכתב רבנו ירוחם: "אמרו כי בראש השנה נהרג ונדחה תעניתו ליום חול". (3) בששה בסיוון ניתנו עשרת הדברות, בשבעה בסיוון בהשכמה עלה משה לקבל שאר התורה ושהה שם ארבעים יום, נמצאו כלים בשבעה עשר בתמוז וכשירד ראה שעשו ישראל את העגל וישבר את הלוחות לעיניהם. (4) כשצר נבוכדנצר על ירושלים. וקבלה בידינו כי זה התחיל ב"ז בתמוז. (5) כי בבית הראשון כתוב "בעשתי עשרה שנה לצדקיהו בתשעה לחודש הובקעה העיר". כן הוא לפי התלמוד הבבלי בתענית כח: אבל הירושלמי סובר כי "קלקול חשבונות יש כאן", מרוב צרות של החורבן נשכח מישראל התאריך, שבו הובקעה העיר ונרשם בטעות לתשעה בתמוז, אבל לאמיתו של דבר היה גם בבית ראשון בשבעה עשר בתמוז. (6) שר יוני בימי חורבן בית שני. (7) וקבלה בידינו כי זה היה ב"ז בתמוז.

ג. וְתִשְׁעָה בָּאָב חֲמִשָּׁה דְּכָרִים אָרְעוּ בו: נַגְזַר עַל יִשְׂרָאֵל בְּמַדְבָּר שְׁלֹא יִכְנָסוּ לְאֶרֶץ⁸. וְחָרַב הַבַּיִת⁹ בְּרֵאשׁוֹנָה¹⁰ וּבְשִׁנְיָה¹¹. וְנִלְכְּדָה עִיר גְּדוּלָה, וּבִיתֵר שְׁמֵהּ. וְהָיוּ בָּהּ אֲלָפִים וּרְבָבוֹת מֵיִשְׂרָאֵל. וְהָיָה לָהֶם מְלֶךְ גְּדוּל¹², וְדָמוּ כָּל יִשְׂרָאֵל וּגְדוּלֵי הַחֲכָמִים שֶׁהוּא מְלֶךְ הַמְּשִׁיחִין¹³, וְנִפְלַ בְּיַד הַרֹמִיִּים, וְנִהְרְגוּ כָּל־הַיְהוּדִים צָרָה גְּדוּלָה כְּמוֹ חֶרֶן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ¹⁴. וְבוּ בַּיּוֹם¹⁵ הַמוֹכֵן לְפָרְעוֹת חֲרִשׁ טוֹרְנוֹסְרוֹפּוֹס הַרְשָׁע אֶת הַהִיכָל וְאֶת סְבִיבּוֹ, לְקַיֵּם מָה שֶׁנֶּאֱמַר: צִיּוֹן שָׁדָה תִּחְרַשׁ.

(8) בפרשת מרגלים נאמר: "ויבכו העם בלילה ההוא" - ו"אמר רבה אמר רבי יוחנן, אותו לילה ליל תשעה באב היה, אמר להם הקדוש ברוך הוא, אתם בכיתם בכייה של חינוס, ואני קובע לכם בכייה לדורות". (9) בית המקדש. (10) שכתוב: "ובחודש החמישי בשבעה לחודש... בא נבוזראדן רב טבחים עבד מלך בבל ירושלים, וישרוף את בית ה' ואת בית המלך ואת כל בתי ירושלים", וכתוב: "ובחודש החמישי בעשור לחודש... בא נבוזראדן רב טבחים.... וישרוף את בית ה'..." הא כיצד? בשבעה באב נכנסו גויים להיכל ואכלו וקלקלו בו, ובתשעה סמוך לחשיכה הציתו בו את האור והיה דולק והולך כל היום כולו. (11) "מגלגלין זכות ליום זכאי וחוב ליום חייב". (12) בן כוזיבא המלך. (13) "תני רבי שמעון בן יוחי, עקיבא רבי היה דורש: "דרך כוכב מיעקב" - דרך כוזבא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1 התענית. ואפלו לכבס ולהניח לאחר התענית אסור.
2 וכבר נהגו ישראל שלא לאכל בשר בשבת זו, ולא
3 יכנסו למרחץ, עד שיעבר התענית. ויש מקומות
4 שנהגו לבטל השחיטה מראש ההדוש עד התענית.
25) שבוע. (26) להסתפר. (27) בגדים. (28) בגד
מגוהץ. אבל ללבוש בגד מכובס, שאינו מגוהץ, שכבסוהו
לפני שבת זו - מותר. (29) אף על פי שאין הגיהוץ ניכר
בו כל כך.

37) אבל בשלושת הצומות האחרים אינן מתענות. שחולה
אף על פי שאין בו סכנה אינו מתענה אפילו בתשעה באב.
38) אבל להעביר הזוהמא מותר.

36) יא. תלמידי חכמים אין נותנין זה לזה שלום
37) בתשעה באב, אלא יושבים דוים³⁹ ונאנחים
38) פאבלים. ואם נתן להם עם הארץ שלום, מחזירים
39) לו בשפה רפה וכבוד ראש⁴⁰. ואסור לקרות בתשעה
40) באב בתורה או בנביאים או בכתובים, ובמשנה
41) ובהלכות ובגמרא ובהגדות⁴¹. ואינו קורא אלא
42) באיוב ובקינות ובדברים הרעים שבירמיהו.
43) ותינוקות של בית רבן בטלין ב⁴². ומקצת החכמים
44) נוהגין שלא להניח בו תפלין של ראש⁴³.

39) עצבים מכאב וצער על החורבן. (40) משום דרכי
שלום. (41) שנאמר: "פקודי ה' ישרים משמחי לב".
(42) שההתקדמות בלימוד גורמת להם שמחה.
(43) שנקראים פאר, ובחורבן כתוב: "השליך משמים ארץ
תפארת ישראל". וסוברים חכמים אלו, שדין תשעה באב
כדין אבל ביום ראשון, שאסור בתפילין.

45) יב. משתחרב בית המקדש, תקנו חכמים שהיו באותו
46) הדור, שאין בונין לעולם בנין מסיד ומכיר⁴⁴ בבנין
47) המלכים; אלא טח ביתו⁴⁵ בטיט וסד בסיד ומשיר
48) מקום אמה על אמה פנגד הפתח⁴⁶ בלא סיד.
49) והלוקח חצר מסיידת ומכירתה, הרי זו בחזקתה⁴⁷,
50) ואין מתייבבים אותו לקלף הכתלים.

44) ציורים נאים על הקיר. (45) יש אומרים כי בית הכנסת
ובית המדרש אינם בכלל זה. (46) שיראוהו בכניסה לבית.
(47) שעשה זאת אינו יהודי.

51) ג. וכן התקינו, שהעורף שלחן לעשות סעדה
52) לאורחים, מחסר ממנו מעט⁴⁸, ומניח מקום פנוי
53) בלא קערה מן הקערות הראויות לתת שם.
54) וכשהאשה עושה תכשיטי הכסף והזהב, משירת
55) מין ממניני התכשיט שנוהגת בהן, כדי שלא יהיה
56) תכשיט שלם. וכשהחתן נושא אשה, לוקח⁴⁹ אפר
57) מקלה ונותן בראשו מקום הנחת התפלין. וכל אלו
58) הדברים - כדי לזכר ירושלים, שנאמר: אם אשפחה
59) ירושלים, תשפח מיני. תדבק לשוני לחפי אם לא
60) אזורכי, אם לא אעלה את ירושלים על ראש
61) שמחתי.

(48) אבל לסעודת שבת ויום טוב אינו צריך לחסר תבשיל.

5) ז. תשעה באב לילו פיומו לכל דבר. ואין אוכלין אלא
6) מבעוד יום. ובין השמשות שלו אסור, פיום
7) הפפורים. ולא יאכל בשר ולא ישתה זין בסעדה
8) המפסיק בה³⁰; אבל שותה הוא זין מגתו שיש לו
9) שלשה ימים או פחות³¹, ואוכל בשר מליח שיש לו
10) שלשה ימים או יתר³². ולא יאכל שני תבשילין.

(30) שמיום שחרב בית המקדש ובטלו הקרבנות והנסכים,
היינו צריכים להינזר מבשר וזין בכל ימות השנה, אלא שאין
לגזור על הציבור דבר שאינו יכול לעמוד בו ולכן החמירו
לפחות, בסעודה המפסקת. (31) שאינו כשר לכתחילה
לנסכים. (32) בגמרא אמרו: "כל זמן שהוא כשלמים",
כלומר לאחר שעברו עליו יום ולילה ויום, ששוב אין בו
שמחה.

11) ח. במה דברים אמורים³³ שאכל ערב תשעה באב
12) אחר חצות. אבל אם סעד קדם חצות, אף על פי
13) שהוא מפסיק בה, אוכל כל מה שירצה. וערב
14) תשעה באב שחל להיות בשבת - אוכל ושותה כל
15) צרכו, ומעלה על שלחנו אפלו בסעדת שלמה³⁴. וכן
16) תשעה באב עצמו שחל להיות בשבת, אינו מחסר
17) פלוס³⁵.

(33) שלא יאכל בסעודה שני תבשילין. (34) "שהיה אוכל
הוא ושריו כור סולת" (רש"י שם). (35) ונדחה הצום ליום
ראשון.

18) ט. זו היא מדת כל העם, שאינן יכולין לסבל יותר
19) מדאי; אבל חסידים הראשונים, כף היתה מדתן:
20) ערב תשעה באב היו מביאין לו לאדם לבדו³⁶ פת
21) חרבה במלח, ושויה במים, ויושב בין תנור וכירים,
22) ואוכלה, ושותה עליה קיתון של מים בדאגה
23) ובשממון ובכיה, כמי שמתו מטל לפניו. פנה ראוי
24) לחכמים לעשות, או קרוב מזה. ומימינו לא אכלנו
25) ערב תשעה באב תבשיל, אפלו של עדשים, אלא
26) אם בן היה בשבת.

(36) "ישב בדר וידום".

27) י. עפרות ומניקות מתענות ומשלימות בתשעה
28) באב³⁷. ואסור ברחיצה, בין בחמין בין בצונן,
29) ואפלו להושיט אצבעו במים. ואסור בסיכה של

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

26 ימ. כָּל הַצּוּמוֹת הָאֵלוּ עֲתִידִים לְבָטֵל לַיּוֹמֹת
27 הַמְּשִׁיחַ. וְלֹא עוֹד, אֲלֵא שֶׁהֵם עֲתִידִים לְהִיּוֹת יוֹם
28 טוֹב וַיְמִי שְׁשׁוֹן וְשִׁמְחָה. שְׁנַאֲמַר: כֹּה אָמַר ה'
29 צְבָאוֹת, צוּם הַרְבִּיעִי וְצוּם הַחֲמִישִׁי וְצוּם הַשְּׁבִיעִי
30 וְצוּם הָעֶשְׂרִי יִהְיֶה לְבֵית יְהוּדָה לְשִׁשׁוֹן וְלְשִׁמְחָה
31 וְלַמְּעֵדִים טוֹבִים, וְהָאֲמַת וְהַשְּׁלוֹם אֲהַבּוּ⁶².

(62) "אותם ימים עתידים להיות ימים טובים לישראל, שנאמר כה אמר ה' צום הרביעי וגו', וכל המתאבלים עליה בעולם הזה, שמחים הם עימה לעולם הבא, שנאמר שמחו את ירושלים וגילו בה כל אוהביה וגו'".

סליק הלכות תעניות

הלכות מגלה וחנכה

יש בכללן שתי מצות עשה מדברי סופרים¹, ואינן מן המניין².

ובאור שתי מצות אלו בפרקים אלו:

פרק ראשון³

(1) נתבאר בו המחוייבים בקריאה, וזמן קריאת המגילה, וחילופו לפי חילוף המקומות.

32 א. קריאת המגלה בזמנה מצות עשה מדברי
33 סופרים. והדברים ידועים שהיא תקנת הנביאים⁴.
34 והכל חייבים בקריאתה⁵: אנשים ונשים⁶, וגרים
35 ועבדים משחררים⁷. ומחנכין את הקטנים לקרותה⁸.
36 ואפלו פהגים בעבודתן מבטלין עבודתן ובאין
37 לשמע מקרא מגלה⁹. וכן מבטלים תלמוד תורה
38 לשמע מקרא מגלה¹⁰; קל וחמר לשאר מצות של
39 תורה¹¹, שפולן נדחין מפני מקרא מגלה. ואין לה
40 דבר שנדחה מקרא מגלה מפניו, חוץ ממת מצוה¹²
41 שאין לו קורבין; שהפוגע בו - קורבו תחלה ואחר
42 כף קורא¹³.

(2) חכמים הראשונים נקראו סופרים (קידושין ל.). (3) אינן נכללות במנין תרי"ג מצוות. ולא כדעת 'בעל הלכות גדולות', שמצוות קריאת מגילה וחנוכה הן בכלל תרי"ג המצוות, מאחר שאנו מברכים עליהן: "אשר קדשנו במצותיו וצונו", וכבר ביאר רבינו את הענין הזה היטב ב'ספר המצוות' (שורש הראשון). שמאחר שאמרו (מכות כג.): "דרש רבי שמלאי, שש מאות ושלוש עשרה מצות נאמרו למשה בסיני" (וכך היא גרסת רבינו שם ב'ספר המצוות'), לא יתכן לכלול בהן מצוות שנתחדשו אחר כך, אף-על-פי שהן בכלל "לא תסור" (שבת כג.). (4) במגילה יד, א: "תנו רבנן, ארבעים ושמונה נביאים ושבע נביאות, עמדו להם לישראל, ולא פחתו ולא הותירו על מה שכתוב בתורה, חוץ ממקרא מגילה". (וכן אמרו (שם ב.): "מכדי כולוהו אנשי כנסת הגדולה תקנינהו") (הלא כל ימי מקרא מגילה בפורים תקנום אנשי כנה"ג) ובהם היו כמה נביאים (מגילה יז:). (5) ערכין ב, ב. (6) מגילה ד, א: "אמר רבי יהושע בן לוי, נשים חייבות במקרא מגילה, שאף הן היו

(49) החתן בעצמו, כמו שעושים כל העם בעת תענית צבור, שהרי נאמר "על ראש שמחתי".

1 יר. וכן גזרו שלא לנגן בכלי שיר. וכל מיני זמר
2 וכל משמיעי קול של שיר אסור לשמח בהן ואסור
3 לשמען, מפני החרפן. ואפלו שירה בפה על היין
4 אסורה, שנאמר: בשיר לא ישתו יין. וכבר נהגו כל
5 ישראל לומר דברי השבח או שיר של הודאות
6 לאל וכיוצא בהן⁵⁰ על היין.

(50) כגון: בבית חתן וכלה.

7 טו. ואחר כך⁵¹ גזרו על עטרות חתנים, שלא
8 להניחם כלל. ושלא יניח החתן בראשו שום כליל,
9 שנאמר: הסר המצנפת והרם העטרה. וכן גזרו⁵² על
10 עטרות פלות⁵³, אם היה של כסף או זהב, אכל של
11 גדיל מתר לפלה.

(51) בפולמוס (= חיל מלחמה) של אספסיינוס, שצר על ירושלים בעת החורבן. (52) בפולמוס של טיטוס, שנחרב הבית על ידו והצרה הייתה יותר גדולה. (53) דווקא בחתנים וכלות גזרו אבל אחרים מותרים.

12 טז. מי שראה ערי יהודה בחרפנם⁵⁴, אומר: ערי
13 קדושך היו מדבר, וקורע. ראה ירושלים בחרפנה,
14 אומר: ירושלים מדבר וגו'⁵⁵. בית המקדש בחרפנו,
15 אומר: בית קדשנו ותפארתנו וגו', וקורע. ומהיכן
16 תיב לקרע? מן הצופים⁵⁶. וכשיגיע למקדש, קורע
17 קרע אחר. ואם פגע במקדש תחלה, כשיבוא מדרך
18 המדבר - קורע על המקדש, ומוסף על ירושלים.

(54) וכתבו הבית יוסף והב"ח ש"חורבנן" היינו, שיד גויים עודנה שלטת עליהן. (55) בנוסח אחר נוסף כאן: "וקורע". ואף על פי שכבר קרע על ערי יהודה, חוזר וקורע על ירושלים עיר הקודש. (56) מקום מסביב לירושלים שאפשר לראות משם את מקום המקדש.

19 יז. כל הקרעים האלו כולם קורע בידו⁵⁷ מעמד.
20 וקורע כל כסות שעליו, עד שיגלה את לבו⁵⁸. ואינו
21 מאחה⁵⁹ קרעים אלו לעולם. אכל רשאי הוא
22 לשללן. למללן. ללקטן ולתפרן כמין סלמות⁶⁰.

(57) ולא על ידי כלי. (58) שעושה הקרע בצד שמאלו כנגד ליבו. וסובר רבינו, שקריעות אלו דינן כקריעה על אב ואם, כשם שהשוו אותן בגמרא לעניין איחוי הקריעה. והראב"ד חולק על זה. (59) תפירה מיושרת שמחברת את הקרעים כבראשונה. (60) תפירות שאינן מיושרות שהיכר הקרע נשאר.

23 יח. היה הולך ובא לירושלים, הולך ובא, תוף שלשים
24 יום - אינו קורע קרע אחר; ואם לאחר שלשים יום -
25 חוזר וקורע⁶¹.

(61) וכן הדין בערי יהודה ומקום המקדש.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בלילה ולשנותה ביום, שנאמר (תהלים כב, ג) אלקי אקרא יומם ולא תענה, ולילה ולא דומיה לי" (מזמור זה נאמר על אסתר - רש"י). (19) משנה, מגילה כ, ב: "זה הכלל, דבר שמצותו ביום - כשר כל היום, ודבר שמצותו בלילה - כשר כל הלילה". (20) משנה, שם כא, א. וגמרא כא, ב: "מאי מברך? רב ששת מקטרויא אקלע לקמיה דרב אשי, ובריך: מנ"ח" (= על מקרא מגילה, שעשה נסים ושהחיינו, רש"י). (21) שכבר בירך בלילה. ויש אומרים, שצריך לברך שהחיינו גם ביום, שעיקר מצות הקריאה היא ביום, שנאמר (אסתר ט, כח): "והימים האלה נזכרים ונעשים" (ראה במגיד-משנה). (22) משנה, מגילה כא, א. ונוסח הברכה שם כא: (23) בכת"י הגירסא: "האל הנפרע", כדי להזכיר שלש פעמים "האל" בברכה זו, כי שלש פעמים נפל עמלק בידי ישראל: בימי יהושע, שאול ומרדכי (מעשה וקח)).

ד. איזהו זמן קריאתה? 24 זמנים הרבה תקנו לה 19
 חקמים, 25 שְׁנָאֲמַר: בְּזַמְנֵיהֶם. וְאֵלּוּ הֵן זְמַנֵּי 20
 קְרִיאָתָהּ: כָּל מְדִינָה שֶׁהִיטָה מִקְּפַת חוֹמָה מִיָּמִי 21
 יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נוּחַ, 26 בֵּין בְּאֶרֶץ בִּין בְּחוּצָה לְאֶרֶץ, 27 אִף 22
 עַל פִּי שְׂאִין לָהּ עֲכָשׁוּ חוֹמָה, קוֹרִין בְּחַמְשָׁה עָשָׂר 23
 בְּאֶדְרָתָהּ. 28 וּמְדִינָה זוּ הִיא הַנִּקְרָאתָה 29 כְּרָף. וְכָל מְדִינָה 24
 שְׁלֹא הִיטָה מִקְּפַת חוֹמָה בְּיָמֵי יְהוֹשֻׁעַ, וְאִף עַל פִּי 25
 שֶׁהִיא מִקְּפַת עֵתָה, קוֹרִאִין בְּאַרְבַּעַה עָשָׂר. וּמְדִינָה 26
 זוּ הִיא הַנִּקְרָאתָה 30 עִיר. 27

(24) מגילה ב, א. (25) אנשי כנסת הגדולה (מגילה, שם). (26) משנה, שם. ודלא כרבי יהושע בן קרחה, שאמר (שם ב:) מימי אחשורוש. (27) כן נראה ממה שאמרו (מגילה ה, ב): "רב אסי קרי מגילה בהוצל בארביסור ובחמיסור" משום ספק מוקף חומה. והרי הוצל בחו"ל היא (כתובות קיא. ולא גרסינן שם "הוצל דבנימין") - ר"ן למגילה פ"א (דפוס ווילנא ב ע"א). וכן מפורש ב"ירושלמי" בתחילת פ"א דמגילה "וחרב הכרך... בחו"ל (כן גרס הרמב"ן) קורין (= בחמשה עשר)" (לקוטות הרמב"ן ור"ן שם). (28) מגילה ג, ב. (29) משנה, שם ב, א. (30) מגילה ב, ב.

ה. שושן הבירה, אף על פי שלא היתה מקפת 28
 חומה בימי יהושע בן נון, קוראין בחמשה עשר, 29
 שבה היה הגס, שְׁנָאֲמַר: וְנוֹחַ בְּחַמְשָׁה עָשָׂר בּוֹ. 30
 וְלָמָּה תִּלּוּ הַדָּבָר בְּיָמֵי יְהוֹשֻׁעַ? כְּדֵי לְחַלֵּק כְּבוֹד 31
 לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁהִיטָה חֲרֵבָה בְּאוֹתוֹ הַזְּמַן. כְּדֵי 32
 שִׁיחִיו קוֹרִאִין כְּבִנֵי שׁוֹשַׁן, וַיִּחַשְׁבוּ כְּאֵלּוּ הֵן כְּרַפִּין 33
 הַמִּקְּפִין חוֹמָה, אִף עַל פִּי שֶׁהֵן עֵתָה חֲרֵבִין, הוֹאִיל 34
 וְהִיוּ מִקְּפִין בְּיָמֵי יְהוֹשֻׁעַ קוֹרִין בְּחַמְשָׁה עָשָׂר, וְהִיטָה 35
 זְכָרוֹן לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּנֵס זֶה 31. 36

(31) "ירושלמי" מגילה פ"א ה"א.

ו. בני הכפרים, שאינם מתקבצים בכתי כנסיות אלא 37
 בשני ובחמישי, תקנו להם שיהיו מקדימין וקוראים 38
 ביום הכניסה. 32 כיצד? אם חל יום ארבעה עשר 39
 להיות בשני או בחמישי, קוראין בו ביום. ואם חל 40

באותו הנס" - "שעלידי אסתר נגאלו" (לשון רב האי, ארצה"ג לפסחים קח. עמוד 151) וראה להלן. (7) אבל עבדים שאינם משוחררים, שפטורים ממצוות-עשה שהזמן גרמן כמו בנשים, פטורים ממקרא מגילה. ודוקא נשים חייבות, שעלי-ידן נעשה הנס, כנ"ל. ועי' לחם-משנה. [וראה להלן פ"ג מהל' חנוכה ה"א הערה ב]. (8) "ירושלמי" מגילה פ"ב ה"ה: "רבי יהושע בן לוי, מכנש בנוי ובני ביתיה וקרי לה קומיהון". (9) מגילה ג, א. (10) "כהנים בעבודתן לויים בדוכנם וישראל במעמדם, כולן מבטלין עבודתן ובאין לשמוע מקרא מגילה, מכאן שמכו של בית רבי שמבטלין תלמוד תורה ובאין לשמוע מקרא מגילה" (מגילה שם). (11) שתלמוד תורה שקול כנגד כל המצוות, שהרי שינוי (פאה פ"א מ"א): "ותלמוד תורה כנגד כולם". (12) מת עזוב ואין מי שיטפל בו, שמצוה עליו לקברו. (13) מגילה ג, ב.

ב. אָחַד הַקּוֹרֵא וְאָחַד הַשּׁוֹמֵעַ מִן הַקּוֹרֵא יֵצֵא יְדֵי 1
 חוֹבְתוֹ. 14. וְהוּא, שְׁיִשְׁמַע מִפִּי מִי שֶׁהוּא חָיֵב 2
 בְּקְרִיאָתָהּ. 15. לְפִיכָף אִם הָיָה הַקּוֹרֵא קֶטָן 16 או שוטה, 3
 הַשּׁוֹמֵעַ מִמֶּנּוּ לֹא יֵצֵא. 4

(14) שהשומע כעונה. (15) משנה, שם יט, ב. (16) בקצת נוסחאות (וכן בגירסת הכסף-משנה) כתוב: "אם היה הקורא חרש או קטן או שוטה", אבל ב'מעשה רוקח' מביא נוסחאות של כת"י משנת קי"א וקס"ב, ושם לא נזכר "חרש". וכן נכון, שהרי חרש גמור אינו שומע ואינו מדבר. ובחרש שמדבר ואינו שומע, אמרו (מגילה שם): "מאן תנא, חרש דיעבד נמי לא? (שאינו מוציא) רבי יוסי היא, דתנן הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו - יצא, רבי יוסי אומר - לא יצא", ומכיון שפסק רבינו בפ"ב מהל' קריאת שמע ה"ח, שהקורא את שמע ולא השמיע לאזנו יצא, על כרחנו שבטל דין חרש במקרא מגילה. וכן הוא ב"ירושלמי" (מגילה פ"ב ה"ה): "אין כאן חרש, שגרת לשון היא במשנה" (כסף-משנה).

ג. מְצוּה לְקָרוֹת אֶת פְּלֵה 17. וּמְצוּה לְקָרוֹתָהּ בְּלֵילָה 5
 וּבַיּוֹם. 18. וְכָל הַלַּיְלָה פֶּשֶׁר לְקְרִיאַת הַלַּיְלָה, וְכָל הַיּוֹם 6
 פֶּשֶׁר לְקְרִיאַת הַיּוֹם. 19. וּמְבָרֵךְ קֹדֶם קְרִיאָתָהּ בְּלֵילָה 7
 שְׁלֹשׁ בְּרָכוֹת. 20. וְאֵלּוּ הֵן: בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מִלֶּךְ 8
 הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִקְרָא מְגִלָּה. 9
 בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מִלֶּךְ הָעוֹלָם שֶׁעָשָׂה נִסִּים 10
 לְאַבּוֹתֵינוּ בְּיָמֵים הָהֵם וּבְזַמַּן הַזֶּה. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ 11
 אֱלֹהֵינוּ מִלֶּךְ הָעוֹלָם שֶׁהַחַיִּינוּ וְקִיָּמָנוּ וְהַגִּיעָנוּ לְזַמַּן 12
 הַזֶּה. וּבַיּוֹם אֵינוּ חוֹזְרִים וּמְבָרֵךְ "שֶׁהַחַיִּינוּ" 21. וּמְקוֹם 13
 שֶׁנֶּהְגוּ לְבָרֵךְ אַחֲרֶיהָ, מְבָרֵךְ 22: בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ 14
 מִלֶּךְ הָעוֹלָם, הָאֵל הַרָב אֶת רִבְנוֹ, וְהִדָּן אֶת דִּינָנוּ, 15
 וְהַנּוֹקֵם אֶת נַקְמָתָנוּ, וְהַנִּפְרָע לָנוּ מִצָּרֵינוּ, וְהַמְשַׁלֵּם 16
 גְּמוּלָה לְכָל אוֹיְבֵי נַפְשָׁנוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַנִּפְרָע 23
 לְיִשְׂרָאֵל מִכָּל צָרֵיהֶם, הָאֵל הַמוֹשִׁיעַ. 18

(17) משנה, מגילה יט, א. כרבי מאיר. (18) מגילה ד, א: "אמר רבי יהושע בן לוי, חייב אדם לקרות את המגילה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 ביום אחר חוץ משני וחמישי, מקדימין וקוראין
2 בשני או בחמישי הסמוך לארבעה עשר.
- 32 משנה, מגילה ב, א: "חכמים הקילו על הכפרים להיות מקדימים ליום הכניסה, מפני שמספקין מים ומזון לאחיהם שבכרכים" (שם ד:).
- 3 ז. כיצד? חל ארבעה עשר להיות באחד בשבת -
4 מקדימין וקוראין בחמישי, שהוא יום אחד עשר.
5 חל להיות בשלישי - קוראין בשני, שהוא יום
6 שלשה עשר. חל להיות ברביעי - קוראין בשני,
7 שהוא יום שנים עשר³³. וכל אלו שמקדימין
8 וקוראין קדם ארבעה עשר, אין קוראין אותה
9 בפחות מעשרה³⁴.
- 33 משנה, שם ב, א. "מגילה נקראת ב"א ב"ב ב"ג ב"ד
ובט"ו, לא פחות ולא יותר". (34 מגילה ה, א. כרב. שכיון שקוראים אותה שלא בזמנה - צריכה פרסום (רש"י שם).
- 10 כפר שמקדימין וקוראין ביום הכניסה, בזמן
11 שאין נכנסין בו בשני ובחמישי אין קוראין אותה
12 אלא בארבעה עשר³⁵. וכל עיר שאין בה עשרה
13 בטלנין קבועין בבית הכנסת לצרכי הצבור - הרי
14 היא ככפר, ומקדימין וקוראין ביום הכניסה³⁶. ואם
15 אין שם עשרה בני אדם - תקנתו קלקלתו³⁷, והרי
16 הם כאנשי עיר גדולה ואין קוראין אלא בארבעה
17 עשר³⁸.
- 35 משנה, מגילה ה, א: "אמר רבי יהודה, אימתי? מקום שנכנסין בשני ובחמישי, אבל מקום שאין נכנסין לא בשני ולא בחמישי - אין קורין אותה אלא בזמנה", שכיון שאין נכנסים בשני וחמישי - אין זאת הקלה בשבילם (רש"י שם ד:). (36 משנה, שם. 37 דבר זה עצמו, שנראה בעינינו כתקנה וכקולא למקום זה, שיוכלו לקרוא ביום הכניסה, שהרי אין שם בני אדם וצריך להיות ככפר, היא גופה קלקלתו, וגורם שדינו יהיה כמו עיר, כמבואר להלן. (38 'ירושלמי' מגילה פ"א ה"ד. שהרי מגילה שלא בזמנה אין קורין אותה אלא בעשרה, כמבואר בהלכה הקודמת ('מעשה רוקח').
- 18 במה דברים אמורים שמקדימין וקוראין ביום
19 הכניסה? בזמן שיש להם לישאל מלכות; אבל
20 בזמן הגהה אין קוראין אותה אלא בזמנה, שהוא יום
21 ארבעה עשר ויום חמשה עשר³⁹; בני הכפרים ובני
22 עירות קוראין בארבעה עשר, ובני כרפין קוראין
23 בחמשה עשר.
- 39 [מגילה ב, א: "אמר רבי יהודה, אימתי? בזמן שהשנים כתיקונן וישראל שרויין על אדמתן, אבל בזמן הזה הואיל ומסתכנין (כגירסת הרי"ף) בה, אין קורין אותה אלא בזמנה", שדווקא באותה העת שהיו ישראל מעמידים דתיהם (= עומדים ברשות עצמם) ואין באים לידי סכנה, היו קוראים אותה ב"א ב"ב ב"ג, אבל בזמן הזה
- שמסתכנים ישראל בדתיהם - אין קוראים אותה אלא בזמנה (רי"ף). וכן כוונת רבינו שתלה הדבר במלכות].
- י. בן עיר⁴⁰ שהלה לברך⁴¹, או בן ברך שהלה לעיר, אם היה דעתו לחזור למקומו בזמן קריאה⁴², ונתעכב ולא חזר - קורא במקומו; ואם לא היה בדעתו לחזור אלא לאחר זמן הקריאה - קורא עם אנשי המקום שהוא שם⁴³. וברך⁴⁴ וכל הסמוך לו⁴⁵ וכל הנראה עמו⁴⁶, אם אין ביניהם יתר על אלפים אמה⁴⁷, הרי זה ככפר וקוראין בחמשה עשר.
- 40 שזמן קריאתו ב"ד. (41 שזמן קריאתו בט"ו. (42 של אותו המקום שאליה הלך (מגיד-משנה וכסף-משנה). (43 מגילה יט, א. במשנה ובגמרא. (44 שם ג, ב. (45 אף-על-פי שאינו נראה עמו, כגון שהוא בעמק. (46 אף-על-פי שאינו נראה לו, כגון שהוא בהר. (47 פשוט הלשון מורה שזה מוסב גם על סמוך וגם על נראה, ואם כן מה תועלת בנראה עמו? - הבדל רב יש ביניהם: "סמוך", נמדד במידת ההליכה. ואילו "נראה", נמדד בקו אוירי, שאע"פ שבהליכה יש יותר מאלפים אמה, כיון שבקו האויר אין יותר מאלפים אמה - הרי הוא ככפר (כסף-משנה).
- יא. עיר⁴⁸ שהיא ספק ואין ידוע אם היתה מקפת חומה בימות יהושע בן נון או אחר בן הקפה, קוראין בשני הימים, שהן ארבעה עשר וחמשה עשר, ובלי ליהם. ומברכין על קריאתה בארבעה עשר בלבד, הואיל והיא זמן קריאתה לרב העולם⁴⁹.
- 48 מגילה ה, ב. (49 כן הביא הר"ן בשם הגאונים (משנה-למלך).
- יב. קראו את המגלה באדר ראשון, ואחר כך עברו בית דין את השנה - חוזרים וקוראים אותה באדר השני בזמנה⁵⁰.
- 50 משנה, מגילה ו, ב. כי מקרא מגילה ומצות פורים נקבעו לאדר השני, כדי לסמוך גאולה לגאולה, גאולת פורים לגאולת מצרים בפסח (שם בגמרא).
- יג. אין קוראין את המגלה בשבת⁵¹. גזרה שמא יטל אותה בידו וילך אצל מי שהוא בקי לקרותה, ויעבינה ארבע אמות ברשות הרבים. שהכל חייבים בקריאתה, ואין הכל בקיאין בקריאתה⁵². לפיכך אם חל זמן קריאתה בשבת, מקדימין וקוראין אותה קדם השבת⁵³. ושואלין ודורשין בהלכות פורים באותה שבת, כדי להזכיר שהוא פורים⁵⁴.
- 51 משנה, מגילה ב, א. לפי קביעות החדשים שלנו, אי אפשר לחול בשבת אלא פורים של מוקפין. (52 מגילה ד, ב. (53 משנה, מגילה ב, א. ושם ה, א: "באלו אמרו מקדימין ולא מאחרין - מאי טעמא? אמר רבי אבא אמר שמואל: אמר קרא (אסתר ט, כז) ולא יעבור" (כלומר: ולא יאחר). (54 מגילה ד, א.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1 ופרסומי ניסא, הכא נמי מצות קריאה ופרסומי ניסא".
 2 (12 מגילה יח, א. שגם בספרי-תורה התיירו לכתוב יונית
 3 (משנה מגילה ח:), ודרשו מהכתוב (בראשית ט, כז) "יפת
 4 אלקים ליפת וישכון באהלי שם" - "דבריו של יפת (יון
 5 שהוא מבני יפת) יהיו באהלי שם" (מגילה ט:). וכן פסק
 6 רבינו בפ"א מהל' תפילין הלכה יט, עיי"ש. 13] הכתב
 7 העברי הוא כתב ליבנאה (סנהדרין כא:). אבל הלשון
 (=השפה) היא לשון הקודש. וכן נראה בויקרא רבה (פרשה
 לב) שאמרו שם: "לא שינו את לשונם, להלן כתיב - לאברם
 העברי - אלקי העברים, וכתיב כי פי המדבר אליכם בלשון
 הקודש".

25 ד. היתה פתובה תרגום או בלשון אחרת מלשונות
 26 הגוים - לא יצא ידי חובתו בקריאתה אלא המפיר
 27 אותו הלשון בלברך¹⁴. והוא, שתהיה פתובה בכתב
 28 אותו הלשון. אכל אם היה פתובה בכתב עברי
 29 וקראה ארמית לארמי - לא יצא; שנמצא זה קורא
 30 על פה¹⁵, וכיון שלא יצא ידי חובתו הקורא - לא
 31 יצא השומע ממנו.

(14 משנה, מגילה יז, א. 15 מגילה יח, א.)

32 ה. הקורא את המגלה בלא פונה - לא יצא. כיצד?
 33 היה פותחה¹⁶ או דורשה¹⁷ או מגיחה, אם פון את
 34 לבו לצאת בקריאה זו - יצא, ואם לא פון לבו -
 35 לא יצא¹⁸. קרא והוא מתנמנם¹⁹, הואיל ולא נרדם
 36 בשנה - יצא²⁰.

16 שקורא פסוק במגילה שלימה שהוא מעתיק ממנה
 וכותבה. 17 שקורא פסוק במגילה שלימה ודורשה.
 18 משנה, שם יז, א. 19 "דקרי ליה ועני, ולא ידע
 לאהדורי סברא, וכי אדכרי ליה - מדכר" (שקוראים אותו
 ועונה, ואיננו יודע להשיב בהבנת הלב, וכשמזכירים לו -
 נזכר) - מגילה יח: 20 משנה, שם יז, א. ודוקא הקורא
 שקרה מתנמנם, כיון שרואים אנו שקרא כולה, אבל השומע
 ששמעה מתנמנם לא יצא, שוודאי לא שמע כראוי
 ('ירושלמי' פ"ב דמגילה ה"ב).

37 ו. במה דברים אמורים שהמכון לבו בכתיבה יצא?
 38 בשנתפנון לצאת בקריאה שקורא בספר שמעתיק
 39 ממנו²¹ בשעה שהוא פותח; אכל אם לא²² נתפנון
 40 לצאת בקריאה זו שפתח - לא יצא. שאינו יוצא ידי
 41 חובתו אלא בקריאתה מספר שפלה פתובה בו
 42 בשעת קריאה²³.

21 שהיתה לפניו מגילה שלימה עשויה כתיקונה (לחס-
 משנה, מגילה יח:). 22 [בנוסח אחר, חסירה מילה זו
 ('מעשה רוקח'), ולפי זה מתפרשים דברי רבינו היטב:
 שאינו יוצא אלא אם-כן מכיון לצאת בקריאה שקורא
 מהספר השלם שלפניו, אבל אם מכיון לצאת בקריאה
 שקורא בספר שכותב בו עכשיו - לא יצא]. 23 מגילה,
 שם.

1 יד. כיצד⁵⁵ יום ארבעה עשר שחל להיות בשבת⁵⁶
 2 - בני עירות⁵⁷ מקדימין וקוראין בערב שבת, ובני
 3 כפרים קוראים בזמנם באחד בשבת. חל יום המשה
 4 עשר להיות בשבת - בני כפרים מקדימין וקוראין
 5 בערב שבת, שהוא יום ארבעה עשר; ובני עירות
 6 קוראין בו ביום, שהוא זמנם; ונמצאו הפל קוראין
 7 בארבעה עשר.

(55 משנה, שם ב, א. 56) בזמן שקידשו את החודש
 על-פי הראייה, וראה למעלה הערה נ. 57) בכת"י
 הגירסא: "ובני עיירות ובני הכפרים". לפי שבזמן הזה אין
 הכפרים קוראים ביום הכניסה (למעלה ה"ט).

פרק שני

1 נתבאר בו איכות המגילה, והכשרה ופסולה, והאסור מן
 העיני והאבל בימים אלו, והמחוייב לעשות בהם
 מהשמחה, ומשלוח מנות, ומתנות לאביונים. ונסתיים הפרק
 בכיבור שמגילה זו תתקיים לעד וזכרה לא יסוף מזרענו.

8 א. הקורא את המגלה למפרע - לא יצא². קרא
 9 ושכח פסוק אחד, וקרא פסוק שני לו, וחזר וקרא
 10 פסוק ששכח, וחזר וקרא פסוק שלישי - לא יצא,
 11 מפני שקרא פסוק אחד למפרע³. אלא כיצד עושה?
 12 מתחיל מפסוק שני ששכח וקורא על הסדר⁴.

2 משנה, מגילה יז, א. והיינו שקרא הפסוקים האחרונים
 ואחר-כך הפסוקים הראשונים. והוא-הדין אם קרא הפרקים
 האחרונים לפני שקרא הראשונים (וראה בפ"ב מהל' ק"ש
 הי"א). 3 'ירושלמי' מגילה פ"ב ה"ב. 4 מגילה יח, ב.

13 ב. מצא צבור שקראו חציה, לא יאמר: אקרא חציה
 14 האחרון עם הצבור ואחזר ואקרא חציה ראשון,
 15 שזה קורא למפרע; אלא קורא מתחלה ועד סוף על
 16 הסדר⁵. קרא ושהה מעט וחזר וקרא⁶ - אף על פי
 17 ששהה כדי לגמר את פלה⁷, הואיל וקרא על הסדר
 18 - יצא⁸.

5 שם. 6 משנה, שם יז, א: "קראה סירוגין - יצא".
 7 ששהה כל-כך עד שהיה יכול לגמור בינתיים כל המגילה
 מראש עד סופה. 8) כן פסק בקריאת שמע (פ"ב מהל'
 ק"ש הי"ב) ובהלל (פ"ג מהל' חנוכה ה"ט), ורק בתפילה
 פסק (פ"ד מהל' תפילה הי"ג) שחזר לראש התפילה.

19 ג. הקורא את המגלה על פה, לא יצא ידי חובתו⁹.
 20 הלויעז¹⁰ ששמע את המגלה הפתובה בלשון הקדש
 21 ובכתב הקדש - אף על פי שאינו יודע מה הן
 22 אומריין, יצא ידי חובתו¹¹. וכן אם היתה פתובה
 23 ויונית ושמעה - יצא, אף על פי שאינו מפיר¹².
 24 ואפלו היה השומע עברי¹³.

9 משנה, שם. 10) המדבר בשפה זרה, ואינו מבין לשון
 הקודש. 11) משנה, שם. ובגמרא (יח:): "אטו אנן
 האחשתרנים בני הרמכים, מי ידעינן? אלא מצות קריאה

פ"א ה"ד) - 'מגיד משנה'. (36) משנה, מגילה יז, א. שאנו צריכים בה דיו דוקא (מגילה יט). (37) שם טז, ב. (38) [כן כתב רבינו (פ"א מהל' תפילין הי"א) לענין מזוזה שאינה צריכה עיבוד לשמה, והסביר בתשובה שם (בכסף-משנה), שלא שמענו שצריך עיבוד אלא לספר-תורה ולתפילין]. (39) משנה, מגילה יז, א. (40) ראה בפ"א מהל' תפילין הי"ג.

י. היו בה אותיות מטשטשות או מקרעות: אם רשומן נפר, אפלו היו רפה - פשרה; ואם אין רשומן נפר, אם היה רפה שלם - פשרה, ואם לאו - פסולה, והקורא בה לא יצא⁴¹. השמיט בה הסופר אותיות או פסוקים, וקראן הקורא את המגלה על פה - יצא⁴².

(41) מגילה יח, ב. (42) שם.

יא. המגלה צריכה שתהא תפורה פלה עד שיהיו כל עורותיה מגלה אחת. ואינה נתפרת אלא בגדין, כספר תורה. ואם תפרה שלא בגדין - פסולה. ואינו צריך לתפר את כל היריעה בגדין כספר תורה, אלא אפלו תפר בגדין שלש תפירות בקצה היריעה ושלש באמצעה ושלש בקצה השני - פשרה, מפני שנקראת אגרת⁴³.

(43) במגילה יט, א: "אמר רב חלבו אמר רב חמא בר גוריא אמר רב, מגילה נקראת ספר (ונכתב בספר - אסתר ט, לב) ונקראת אגרת (אגרת הפורים - שם כט), ספר - שאם תפרה בחוטי פשתן - פסולה, אגרת - שאם הטיל בה שלשה חוטי גדין - כשרה, אמר רב נחמן - ובלבד שיהיו משולשין."

יב. וצריך הקורא לקרות עשרת בני המן ו'עשרת' בגשימה אחת, כדי להודיע לכל העם שכלם נתלו ונהרגו כאחד⁴⁴. ומנהג כל ישראל, שהקורא המגלה קורא ופושט כאגרת⁴⁵, להראות הנס; וכשיגמר, חוזר וכורכה⁴⁶ פלה ומברך.

(44) שם, טז, ב. (45) כן כתב רב האי גאון (מגיד-משנה). (46) בכת"ו: "ופושטה וכורכה".

יג. שני הימים האלו, שהן ארבעה עשר וחמשה עשר, אסורין בהספד ותענית⁴⁸ לכל אדם בכל מקום. בין לבני פרסין שהן עושין חמשה עשר בלבד, בין לבני עירות שהן עושין ארבעה עשר בלבד⁴⁹. ושני הימים אסורין בהספד ותענית באדר הראשון ובאדר השני⁵⁰. אנשי כפרים שהקדימו וקראו בשני או בחמישי הסמוך לפורים - מתרים בהספד ותענית ביום קריאתה⁵¹, ואסורין בהספד ותענית בשני הימים האלו⁵², ואף על פי שאין קוראין בהן.

(47) ממה שכתוב במגילה "שמחה", נלמד שאסור בהספד (מגילה ה:). (48) נלמד ממה שכתוב במגילה "ומשתה"

ז. הקורא את המגלה וטעה בקריאתה וקרא קריאה משבשת²⁴ - יצא²⁵, לפי שאין מדקדקין בקריאתה. קרא עומד או יושב - יצא, ואפלו בצבור. אבל לא יקרא בצבור יושב לכתחלה, מפני כבוד הצבור²⁶. קראוה שנים, אפלו עשרה כאחד - יצאו הקוראין והשומעים מן הקוראין²⁷. וקורא אותה גדול עם הקטן²⁸ ואפלו בצבור.

(24) רק הקריאה משובשת, אבל הבנת הענין לא שובשה, שאם גם הבנת הענין משובשת - לא יצא (מעשה רוקח). (25) 'ירושלמי' שם: "תני: אין מדקדקין בטעויותיה". (26) כן נראה ב'ירושלמי' (שם פ"ד ה"א), אבל ביחיד קורא יושב אפילו לכתחילה, וכן הוא ב'ירושלמי' (שם) על המשנה "הקורא את המגילה": "מה לשעבר, הא בתחילה לא?... כיני מתניתא מותר לקרותה עומד, מותר לקרותה יושב" (לחם-משנה). (27) משנה, מגילה כא, א. "מאי טעמא? כיון דחביבא, יהבי דעתייהו ושמעיה" (גמרא שם כא:). (28) 'ירושלמי' (מגילה פ"ב ה"ה): "מיכן והילך, נהגו הרובים לקרותה בבית הכנסת" (ופירש ב'קרבן העדה' בפירוש השני: נער מתרגמין רביא, מכאן ואילך נהגו הנערים לקרותה בבית הכנסת. 'בני בנימין').

ח. אין קוראין בצבור במגלה הפתוכה בין הפתובים. ואם קרא - לא יצא²⁹. אלא אם פן היתה תרה על שאר היריעות או חסרה, כדי שיהא לה הפך. אבל היחיד קורא בה ואפלו אינה חסרה ולא יתרה, ויוצא בה ידי חובתו³⁰.

(29) מגילה יט, א. שנראה כאלו קורא במקרא, ואין כאן פרסום הנס (רש"י שם). (30) [שכשם שאין קוראים בתורה ואין מפטירים בנביא אלא בעשרה (מגילה כג:)] כן ודאי אין קורין בכתובים בפחות מעשרה, וכיוון שקוראים ביחיד - ניכר הדבר שאין זו קריאה בתורה נביאים וכתובים אלא במגילה, ויש כאן פרסום הנס, ועי' ב'טורי אבן' שם].

ט. אין פותבין³¹ המגלה אלא בדיו על הגויל³² או על הקלף³³, כספר תורה³⁴. ואם פתכה במי עפצא וקנקנתום³⁵ - פשרה. פתכה בשאר מיני צבעונין - פסולה³⁶. וצריכה שרטוט פתורה עצמה³⁷. ואין העור שלה צריך לעבד לשמה³⁸. היתה פתובה על הנר או על עור שאינו מעבד³⁹, או שפתכה עפ"ם או אפיקורוס - פסולה⁴⁰.

(31) משנה, מגילה יז, א. (32) "לוקחין עור בהמה או חיה, ומעבירין השער ממנו תחילה, ואחר-כך מולחין אותו במלח, ואחר-כך מעבדין אותו בקמח, ואחר-כך בעפצא וכיוצא בו מדברים שמכווצים את העור ומחזיקין אותו, והו הנקרא גויל" (רבינו בפ"א מהל' תפילין ה"ו). (33) עור שחילקו אותו בעביו לשנים ועיבדו אותו, החלק שממול השער נקרא קלף (שם ה"ז). (34) כמו שכתב רבינו שם ה"ח וה"ט, שספר-תורה נכתב גם על גויל וגם על קלף. (35) חומצת החנושה. ונלמד מדין כתיבת ספר-תורה (שם)

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ולא ידע. (62 מגילה ז, ב.)

22 מִזוּ וְחִיב לְחַלֵּק לְעֲנִיִּים בְּיוֹם הַפּוּרִים. אֵין פּוּחֲתִין
 23 מְשַׁנְי עֲנִיִּים. נוֹתֵן לְכָל אֶחָד מִתְּנָה אַחַת אוּ מְעוֹת⁶³
 24 אוּ מִיְנֵי תַבְשִׁיל אוּ מִיְנֵי אֶכְלִין. שְׁנַאָמֵר: וּמִתְּנוֹת
 25 לְאֶבְיוֹנִים - שְׁתֵּי מִתְּנוֹת לְשְׁנֵי עֲנִיִּים⁶⁴. וְאֵין
 26 מְדַקְדְּקִין בְּמְעוֹת פּוּרִים, אֲלָא כָּל הַפּוּשֵׁט יְדוּ לְטַל
 27 נוֹתֵנִין לוֹ⁶⁵. וְאֵין מְשַׁנְי מְעוֹת פּוּרִים לְצַדִּיקָה
 28 אֲחֶרֶת⁶⁶.

(63 בדפוסים ישנים, אין המילים האלו "או מעות".
 (64 מגילה ז, א. 65 תוספתא מגילה פ"א, ו'ירושלמי' שם
 פ"א ה"ד. 66 בבא-מציעא עח, ב. ו'ירושלמי' שם).

29 יו. מוּטָב לְאָדָם לְהִרְבּוֹת בְּמִתְּנוֹת אֶבְיוֹנִים מִלְּהִרְבּוֹת
 30 בְּסַעֲדָתוֹ וּבְשִׁלּוּחַ מְנוֹת לְרַעֲיוֹ. שְׂאֵין שְׁמָה⁶⁷ שְׁמָחָה
 31 גְּדוּלָה וּמִפְאָרָה אֲלָא לְשִׂמְחָה לֵב עֲנִיִּים וּיתוּמִים
 32 וְאֶלְמָנוֹת וְגֵרִים. שְׁהַמְשַׁמַּח לֵב הָאֲמָלָלִים הָאֵלוּ
 33 דוּמָה לְשִׂכְנָהּ, שְׁנַאָמֵר: לְהַחֲיוֹת רוּחַ שְׁפָלִים
 34 וּלְהַחֲיוֹת לֵב נִדְכָּאִים.

(67 ביטוי זה שגור בדברי רבינו, וראה בפ"א מהל' יסודי
 התורה ה"א.)

35 יח. כָּל סִפְרֵי⁶⁸ הַנְּבִיאִים וְכָל הַכְּתוּבִים⁶⁹ עֲתִידִין
 36 לְבָטֵל לִימּוֹת הַמְּשִׁיחַ⁷⁰, חוּץ מִמַּגִּלַּת אֶסְתֵּר⁷¹. וְהָרִי
 37 הִיא קְנִימַת פְּחַמְשָׁה חֲמִשִּׁי תוֹרָה⁷² וְכַהֲלֹכּוֹת שָׁל
 38 תוֹרָה שְׁבַעֲל פַּה⁷³, שְׂאֵינָן בְּטָלִין לְעוֹלָם. וְאָף עַל פִּי
 39 שְׁפָל זְכוּרֵן הַצְּרוּת יְבָטֵל, שְׁנַאָמֵר: כִּי נִשְׁפַּחוּ הַצְּרוּת
 40 הַרְאֻשׁוֹנוֹת וְכִי נִסְתָּרוּ מְעֵינֵי - יְמֵי הַפּוּרִים לֹא
 41 יְבָטְלוּ⁷⁴, שְׁנַאָמֵר: וְיְמֵי הַפּוּרִים הָאֵלֶּה לֹא יַעֲבְרוּ
 42 מִתּוֹף הֵיחָדִים, וְזוֹכְרָם לֹא יְסוּף מְזַרְעָם.

(68 'ירושלמי' שם ה"ה. 69 אבל חמשה ספרי תורה אינם
 בטלים לעולם ('ירושלמי' שם). 70 שהרי (70) ל"כא מידי
 דכתיבי בנביאים וכתובים ולא רמיזי באורייתא" (תענית
 ט). ודרשו (שבת קד). על הכתוב (ויקרא כז, לד) "אלה
 המצוות" - "שאין הנביא רשאי לחדש בה דבר מעתה",
 אלא שאין בנו בינה יתירה להבין את כל הרמזים בתורה,
 ולימות המשיח תמלא הארץ דעה את ה' וכולם יבינו את
 התורה, ולא יצטרכו לקרוא בנביאים וכתובים ('מראה
 הפנים' שם). 71 'ירושלמי' שם. 72 "שנאמר (דברים
 ה, יט): "קול גדול ולא יסף". ומתרגמינן "ולא פסק"
 ('ירושלמי' שם). 73 "שנאמר (חבקוק ג, ו): "הליכות
 עולם לו" (אל תקרי הליכות אלא הלכות) - 'ירושלמי' שם.
 74 'ירושלמי' שם.

יום שלישי ט"ז שבט ה'תשע"ו

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי - הַלְכוֹת חֲנֻכָּה

1 נבאר בו ענין הנס שארע בזמן החנוכה, בימי בית שני.
 וחיוב ההדלקה בשמונת הלילות. וקריאת ההלל בשמונת
 הימים. ונמשך לזה ביאור קריאת ההלל, וענינו בכל הימים

(מגילה, שם). (49 מגילה, שם. 50 במגילה ו, ב: "אין
 בין אדר הראשון לאדר השני אלא קריאת המגילה ומתנות
 לאביונים". "הא לענין הספד ותענית - זה וזה שוין".
 (51 משנה, מגילה ה, א. 52 גמרא, שם. ש"שמחה אינה
 נוהגת (בכפרים) אלא בזמנה".

1 יד. מְצוּת יוֹם אֲרַבְעָה עָשָׂר לְבְנֵי פְּרָרִים וְעִירוֹת יוֹם
 2 חֲמִשָּׁה עָשָׂר לְבְנֵי כְּרָפִים לְהִיּוֹתָן יוֹם שְׁמָחָה
 3 וּמְשִׁתָּהּ, וּמְשִׁלּוּחַ מְנוֹת לְרַעִים וּמִתְּנוֹת לְאֶבְיוֹנִים⁵³.
 4 וּמִתָּר בְּעֶשְׂרֵית מְלֶאכָה⁵⁴. וְאָף עַל פִּי כֵן אֵין רְאוּי
 5 לְעִשׂוֹת כּוּ מְלֶאכָה. אָמְרוּ חֲכָמִים: כָּל הָעוֹשֶׂה
 6 מְלֶאכָה בְּיוֹם פּוּרִים, אֵינוּ רוֹאֶה סִימָן בְּרָכָה
 7 לְעוֹלָם⁵⁵. בְּנֵי כְּפָרִים, שְׁקָדְמוּ וְקָרְאוּ בְּשֵׁנֵי אוּ
 8 בְּחִמְשֵׁי, אִם חִלְקוּ מְעוֹת לְאֶבְיוֹנִים בְּיוֹם קְרִיאַתָּן -
 9 יִצְאוּ⁵⁶. אֲבָל הַשְּׂמָחָה וְהַמְשִׁתָּה אֵין עוֹשִׂין אוֹתָם
 10 אֲלָא בְּיוֹם אֲרַבְעָה עָשָׂר, וְאִם הִקְדִּימוּ - לֹא יִצְאוּ⁵⁷.
 11 וְעִצְדַת פּוּרִים שְׁעִשְׂאָהּ בְּלִילָה⁵⁸ - לֹא יִצָּא יְדֵי
 12 חוֹבְתוֹ⁵⁹.

(53 שכתוב (אסתר ט, כב) "לעשות אותם ימי משתה
 ושמחה ומשלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים".
 (54 במגילה ה, ב: "איסור עשיית מלאכה לא קבילו עליהו,
 דמעיקרא כתיב (שם שם, יט) שמחה ומשתה ויום טוב,
 ולבסוף כתיב לעשות אותם ימי משתה ושמחה, ואילו
 יום-טוב לא כתיב". (55 במגילה, שם: "רב חזייה לההוא
 גברא דהוה שדי כתנא בפוריאי, ולטייה דלא צמח כתנא".
 (56 נראה שמצוה לכתחילה לחלק מעות לאביונים ביום
 י"ד, אלא שאם חילק ביום הקריאה יצא בדיעבד. ויתכן כי
 זהו פירוש המשנה (מגילה ה.) "אע"פ שאמרו מקדימין,
 מותרין בהספד ותענית ומתנות לאביונים" - כלומר מותרים
 במתנות לאביונים, אע"פ שעיקר מצוותן ב"ד. (57 שם
 ה, א: "שמחה אינה נוהגת אלא בזמנה". (58 לילה שבו
 קוראים המגילה (מגיד-משנה). (59 שכתוב "ימי משתה
 ושמחה" (מגילה ז:).

13 טו. בְּיַצֵּד חוֹבַת סַעֲדָה זֹ? שְׂאִיכָל בְּשָׂרָה⁶⁰ וְיִתְגַן
 14 סַעֲדָה נְאָה כְּפִי אֲשֶׁר תִּמְצָא יְדוּ. וְשׁוֹתָה יֵין עַד
 15 שְׂיִשְׁתַּכְּרִי⁶¹ וְיִרְדָּם בְּשִׁכְרוּתוֹ. וְכֵן חִיב אָדָם לְשַׁלַּח
 16 שְׁתֵּי מְנוֹת בְּשָׂר אוּ שְׁנֵי מִיְנֵי תַבְשִׁיל אוּ שְׁנֵי מִיְנֵי
 17 אֶכְלִין לְחֵבְרוּ, שְׁנַאָמֵר: וּמְשִׁלּוּחַ מְנוֹת אִישׁ לְרַעֲהוּ
 18 - שְׁתֵּי מְנוֹת לְאִישׁ אֶחָד. וְכָל הַמְּרַבֵּה לְשַׁלַּח לְרַעֲעִים
 19 - מְשַׁבַּח. וְאִם אֵין לוֹ - מַחְלִיף עִם חֵבְרוֹ⁶²: זֶה
 20 שׁוֹלַח לְזוֹה סַעֲדָתוֹ, וְזֶה שׁוֹלַח לְזוֹה סַעֲדָתוֹ. פְּדִי
 21 לְקַיִם: וּמְשִׁלּוּחַ מְנוֹת אִישׁ לְרַעֲהוּ.

(60 שהרי נאמר (אסתר שם): "ימי משתה ושמחה", ואין
 שמחה אלא בכשר (פסחים קט.), ולמדו זאת ממה שנאמר
 (דברים כז, ז): "וזבחת שלמים ואכלת שם, ושמחת"
 (מגיד-משנה). (61 במגילה ז, ב אמרו: "אמר רבא, חייב
 אינש לבסומי בפוריאי עד דלא ידע בין ארור המן לברוך
 מרדכי", שעל-ידי שתיית היין - ישתכר וירדם בשכרותו,

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי ט"ז שבט - ספר זמנים - הלכות מגילה וחנוכה פא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עשה שהזמן גרמא - חייבות במקרא מגילה שאף הן היו באותו הנס וכמו כן חייבות בנר חנוכה מאותו הטעם. (6) אף על פי שהדליקו עליו בביתו - כיוון שהוא עצמו לא הדליק. (7) ואינו מברך "להדליק", שהרי כבר הדליקו עליו בביתו. (8) "להדליק" ו"שעשה נסים".

ה. ככל יום ויום משמנות הימים אלו גומרינ את ההלל⁹. ומברך לפניו: אשר קדשנו במצותיו וצונו לגמור¹⁰ את ההלל; בין יחיד בין צבור. אף על פי שקריאת ההלל מצוה מדברי סופרים¹¹, מברך עליו "אשר קדשנו במצותיו וצונו"¹², כדרך שמברך על המגלה ועל הערוב. שכל ודאי של דבריהם¹³ מברכין עליו. אבל דבר שהוא מדבריהם ועקר עשייתן לו מפני הספק, כגון מעשר דמאי¹⁴, אין מברכין עליו. ולמה מברכין על יום טוב שני¹⁵, והם לא תקנוהו אלא מפני הספק? כדי שלא יזלזלו¹⁶.

(9) קורין את כל ההלל בלי דילוגים. (10) ורבי מאיר מרוטנברג נהג לומר "לקרוא את ההלל". (11) "והלל זה מי אמרו? נביאים שביניהם תקנו להם לישראל שהיו אומרים אותו על כל פרק ופרק ועל כל צרה וצרה שלא תבוא עליהן, ולכשנגאלין אומרים אותו על גאולתן". (12) "והיכן ציוונו? רב אויא אמר מלא תסור". (13) מדרבנן. (14) שהפרשתו אינו אלא מספק שמא לא הפריש עם-הארץ. (15) של גלויות. (16) אם יראו שלא מברכין על יום טוב שני, יקילו לעצמם לעשות בו מלאכה.

ו. ולא הלל של חנכה בלבד הוא שמדברי סופרים, אלא קריאת ההלל לעולם מדברי סופרים ככל הימים שגומרינ בהן את ההלל¹⁷. ושמונה עשר יום¹⁸ בשנה מצוה לגמור בהן את ההלל, ואלו הן: שמונת ימי החג, ושמונת ימי חנכה, וראשון של פסח, ויום עצרת. אבל ראש השנה ויום הכפורים אין בהן הלל, לפי שהן ימי תשובה ויראה ופחד, לא ימי שמחה ותרנה¹⁹. ולא תקנו הלל בפורים, שקריאת המגלה היא ההלל²⁰.

(17) וכן מפורש בתלמוד: "קריאת שמע דאורייתא - הלל דרבנן". (18) בארץ ישראל. אבל בחוץ לארץ נוספו על אלה שלושה ימים. (19) "אמר רבי אבהו: אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש-ברוך-הוא, רבונו של עולם מפני מה אין ישראל אומרים שירה לפניך בראש השנה וביום הכפורים? אמר להם: אפשר מלך יושב על כסא דין וספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפניו וישראל אומרים שירה לפני?". (20) ולפי זה חידש המאירי שאם אין לו מגילה, חייב לקרוא הלל.

ז. מקומות שעושין יום טוב שני ימים, גומרינ את ההלל אחד ועשרים יום: תשעה ימי החג, ושמונה ימי חנכה, ושני ימים של פסח, ושני ימים של

הנקרא בהם, שהוא מדברי סופרים. ונתבאר בו גם כן כיצד היו קוראין אותו בזמן חכמי המשנה והתלמוד.

א. בבית שני, כשמלכי יון גזרו גזרות על ישראל²¹, ובטלו דתם, ולא הניחו אותם לעסק בתורה ובמצות, ופשטו ידם בממונם ובכנותיהם²², ונכנסו להיכל ופצצו בו פיצצות וטמאו הטהרות, וצר להם לישראל מאד מפניהם, ולחצוים לחץ גדול; עד שרחם עליהם אלהי אבותינו, והושיעם מידם והצילם. וגברו בני חשמונאי, הפהנים הגדולים, ותרגום, והושיעו ישראל מידם. והעמידו מלך מן הפהנים, וחרזה מלכות לישראל יתר על מאתים שנה, עד החרבן השני.

(2) "וחושך על פני תהום - זו מלכות יון, שהחשיכה עיניהם של ישראל בגזירותיהם, שהייתה אומרת להם: כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלוקי ישראל". (3) "אמר רבי יהושע בן לוי נשים חייבות בנר חנוכה שאף הן היו באותו הנס".

ב. וכשגברו ישראל על אויביהם ואבדום, כחמשה ועשרים בהדש פסלו היה. ונכנסו להיכל, ולא מצאו שמן טהור במקדש אלא פך אחד. ולא היה בו להדליק אלא יום אחד בלבד, והדליקו ממנו גרות המערכה שמונה ימים, עד שפיתשו זיתים והוציאו שמן טהור.

ג. ומפני זה התקינו חכמים שבאותו הדור, שיהיו שמונת ימים האלו, שתחלתן כ"ה בכסלו, ימי שמחה והלל. ומדליקין בהן הגרות בערב על פתחי הבתים ככל לילה ולילה משמונת הלילות, להראות ולגלות הנס. וימים אלו הן הנקראין חנכה. והן אסורין בהספד ותענית כימי הפורים. והדלקת הגרות בהן מצוה מדברי סופרים, בקריאת המגלה.

(4) ומשום כך אין להדליק ביום, כמו שהדליקו במנורה שבמקדש, כי "שרגא בטיהרא מאי מהני" (אין אור הנר נראה ביום).

ד. כל שחיב בקריאת המגלה, חיב בהדלקת נר חנכה²³. והמדליק אותה פליטה הראשון, מברך שלש ברכות, ואלו הן: ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו להדליק נר של חנכה. ו"שעשה נסים לאבותינו" וכו'. ו"שהחנינו וקימנו" וכו'. וכל הרואה אותה ולא ברה²⁴, מברך שתים: "שעשה נסים לאבותינו" ו"שהחנינו". ובשאר הלילות - המדליק מברך שתים²⁵, והרואה מברך אחת. שאין מברכין "שהחנינו" אלא פליטה הראשון.

(5) ואף הנשים בכלל זה, שאף על פי שהן פטורות ממצוות

28) לפי שכל הפרק כפול ומ"אודך" ולמטה אינו כפול ולפיכך נהגו לכפול הפסוקים.

יב. מנהג קריאת ההלל בימי חקמים הראשונים כף
 היה: אחר שמברך הגדול שמקרא את ההלל, מתחיל
 ואומר "הללויה", וכל העם עונין "הללויה". וחוזר
 ואומר "הללו עבדי ה'", וכל העם עונין "הללויה".
 וחוזר ואומר "הללו את שם ה'", וכל העם עונין
 "הללויה". וחוזר ואומר "יהי שם ה' מברך מעתה
 ועד עולם", וכל העם עונין "הללויה". וכן על כל
 דבר. עד שנמצאו עונין בכל ההלל "הללויה" מאה
 ושש ועשרים פעמים. סימן להם: שנותיו של
 אהרן.²⁹

29) "מאה ועשרים וג' פעמים שישראל עונין הללויה כנגד
 שנותיו של אהרן, הללויה הללו אל בחדשו, לאהרן
 קדושו, לאהרן קדש ה'".

יג. וכן פשהקורא מגיע לראש כל פרק ופרק³⁰, הן
 חוזרין ואומרין מה שאמר. פיצד? פשהוא אומר
 "בצאת ישראל ממצרים", כל העם חוזרין ואומרין
 "בצאת ישראל ממצרים". והקורא אומר "בית
 ישראל מעם לעז", וכל העם עונין "הללויה". עד
 שילאמר "אהבתי פי ישמע ה' את קולי תחנוני", וכל
 העם חוזרין ואומרין "אהבתי פי ישמע ה' וכו'".
 וכן כשיאמר הקורא "הללו את ה' כל גוים", כל
 העם חוזרין ואומרין "הללו את ה' כל גוים".

30) "שמצוה לענות ראשי פרקים".

יד. הקורא אומר "אנא ה' הושיעה נא", והם עונין
 אחריו "אנא ה' הושיעה נא", אף על פי שאינו
 ראש פרק. הוא אומר "אנא ה' הצליחה נא", והם
 עונין "אנא ה' הצליחה נא". הוא אומר "ברוך
 ה' וכל העם אומרים "ברוך ה' וכו'". והם
 המקרא את ההלל קטן או עבד או אשה, עונה
 אחריהם מה שהן אומרין מלה מלה בכל ההלל. זהו
 המנהג הראשון, ובו ראוי לילך. אבל בזמנים אלו
 ראיתי בכל המקומות מנהגות משנות בקריאתו
 ובעניית העם, ואין אחד מהם דומה לאחד.

פרק רביעי

1) נתבאר בו משפטי ההדלקה בשלמות, כמה נרות הם
 מדליקין, ובאי זה זמן, ושיעור השמן, ובאי זה שמן, ואם
 אסור ליהנות ממנו, ובאי זה מקום מניחין אותו ומדליקין
 אותו, ומי הם הראויים להדליקו, ואם אדם נפטר מפני
 שמדליקים בשבילו. ונסתיים הפרק בביאור מעלת המצוה,
 ושהיא קודמת לקידוש היום, ואחר כן נתבאר שנו ביתו
 קודם לנר חנוכה מפני השלום. ונכנס רבינו בספרו זה
 בשביתה ויצא בשלום.

א. כמה נרות הוא מדליק בחנכה? מצותה שיהיה

1 עצרת. אבל בראשי חדשים קריאת ההלל מנהג
 2 ואינו מצוה²¹. ומנהג זה - בצבור, לפיכך קוראין
 3 בדלוג²². ואין מברכין עליו, שאין מברכין על
 4 המנהג. ויחיד לא יקרא כלל. ואם התחיל -
 5 ישלים²³, ויקרא בדלוג בדרך שקוראין הצבור. וכן
 6 בשאר ימי הפסח קוראין בדלוג²⁴, בראשי חדשים.

21) רב אקלע לבבל, חזינהו דקא קרי הלילא בריש ירחא,
 סבר לאפסקינהו, כיוון שחזי דקא מדלגי דלוגי, אמר: שמע
 מינה מנהג אבותיהם בידיהם" [=רב הגיע לבבל, וראה
 שקוראים שם הלל בראש חודש, סבר להפסיק אותם, אך
 כאשר ראה שהם אומרים את ההלל בדלוגים אמר: שמע
 מינה מנהג אבותיהם בידיהם]. 22) להראות שאינו אלא
 מנהג, כנ"ל. 23) "תנא יחיד לא יתחיל ואם התחיל גומר".
 24) רק בימי הסוכות גומרים את ההלל לפי שכל יום חלוק
 מחבירו בקרבנותיו אבל ימי הפסח שווים בקרבנותיהם.

ח. פיצד מדלגין? מתחילין מתחלת ההלל עד
 8 "חלמיש למעינו מים", ומדלג, ואומר "ה' זכרנו
 9 וברך" וכו' עד "הללויה", ומדלג, ואומר "מה
 10 אשיב לה'" עד "הללויה", ומדלג, ואומר "מן
 11 המצר קראתי יה" עד סוף ההלל. זה הוא המנהג
 12 הפשוט. ויש מדלגין דלוג אחר²⁵.

25) ואנו נוהגים לדלג "לא לנו" ו"אהבתי".

ט. כל היום פשוט לקריאת ההלל. והקורא את ההלל
 13 למפרע²⁶ - לא יצא²⁷. קרא ושהה וחזר וקרא - אף
 14 על פי ששהה כדי לגמור את כלו, יצא. ימים
 15 שגומרין בהן את ההלל, יש לו להפסיק בין פרק
 16 לפרק, אבל באמצע הפרק לא יפסיק. וימים
 17 שקוראין בהן בדלוג, אפלו באמצע הפרק פוסק.

26) מהסוף להתחלה [=והרבי מסביר בשם הבעל שם טוב:
 "למפרע" שהוא סובר שכל זה קרה פעם בעבר ואין לזה כל
 קשר לזמננו]. 27) למדו זאת ממה שנאמר בהלל "מזמור
 שמש עד מבואו", כשם ששקיעת השמש זורחתה לא
 ייפכו, כך מהולל שם ה' ולא למפרע.

י. כל יום שגומרין בו את ההלל, מברך לפניו.
 19 ומקום שנהגו לברך אחריו - מברך. פיצד מברך?
 20 יהללוף ה' אלהינו כל מעשיך, וצדיקים וחסידים
 21 עושי רצונך, וכל עמך בית ישראל ברנה יודו
 22 לשמך. פי אתה ה', לך טוב יהודות, ונעים לשמך
 23 לומר, ומעולם ועד עולם אתה האל. ברוך אתה ה',
 24 המלך המהלל המשבח המפאיר חי וקיים תמיד ימלך
 25 לעולם ועד.

יא. יש מקומות שנהגו לכפל. מ"אודך פי עניתיני²⁸
 27 עד סוף ההלל כופלין כל דבר ודבר שתי פעמים.
 28 ומקום שנהגו לכפל - כפל, ומקום שנהגו שלא
 29 לכפל - אין כופלין.
 30

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי ט"ז שבט - ספר זמנים - הלכות מגילה וחנוכה פג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

27 אינו מדליק¹⁶. וצריך שיתן שמן בנר פדי שתהיה
28 דולקת והולכת עד שתכלה רגל מן השוק¹⁷.
29 הדליקה וכבתה, אינו זקוק להדליקה פעם אחרת¹⁸.
30 נשארה דולקת אחר שתכלה רגל מן השוק - אם
31 רצה לכבותה או לסלקה, עושה¹⁹.

(12 שבת כא, ב. 13) בשבת כג, ב: "אמר לה הווא סבא: ובלבד שלא יקדים ושלא יאחד" [ומפרשה רבינו בנר חנוכה (וכן הוא שם בתחילת הענין "דהוה רגיל בשרגי נר חנוכה ונר שבת", לפי הגירסא בספר העתים - דק"ס עמ' 44 הערה ג) שהרי אמרו שם "הוה מאחרה ומדלקת", ובשבת קשה לומר כן, כי איך תאחר? ועי' רש"י שם ומגיד-משנה כאן]. (14 שבת, שם. 15) רב אלפס (שבת פ"ב). (16) שם: "דאי לא אדליק - מדליק" שאם לא הדליק משתשקע החמה, מדליק עד שתכלה רגל מן השוק, אבל אחר זמן זה אינו מדליק. (17) "ואי נמי לשיעורה", היינו שצריך לתת בה שמן שתדלק כשיעור זה (רב אלפס שם בפירוש השני). (18) שם. (19) רב אלפס שם בפירוש הראשון, למה שאמרו "ואי נמי לשיעורה".

32 ו. כל השמנים וכל הפתילות פשרות לגר חנכה²⁰,
33 ואף על פי שאין השמנים נמשכים אחר הפתילה,
34 ואין האור נתלית יפה באותן הפתילות²¹. ואפלו
35 בלילי שבת שבתות ימי חנכה מתר להדליק השמנים
36 והפתילות שאסור להדליק בהן נר שבת²², לפי
37 שאסור²³ להשתמש לגר חנכה²⁴ בין בשבת בין בחול.
38 ואפלו לבדק מעות²⁵ או למנותן לאורה אסור²⁶.

(20) שבת כא, ב: "פתילות ושמנים שאמרו חכמים אין מדליקין בהם בשבת, מדליקין בהם בחנוכה, בין בחול בין בשבת". (21) מפני שהלכה היא: "כבתה - אינו זקוק לה" (שם) וכמו שפסק רבינו למעלה ה"ה. (22) אסור להדליק נר שבת באותם השמנים הגרועים שאין נמשכים אחר הפתילה, ובאותן הפתילות הגרועות שאין האור נתלית בהן, "גזירה שמא יהיה אור הנר אפל, ויטה אותה בשעה שישתמש לאורה" (פ"ה מהל' שבת ה"ה). (23) שבת, שם. (24) לפי שנעשה זכר לנס שקרה במנורה בבית המקדש, עשאה כמנורה שאין משתמשים בה כלל (ר"ן בשבת שם). ואם כן אין לחשוש שמא יטה את הנר. (25) שהוא תשמיש קל, ואינו צריך עיון גדול. (26) שבת כב, א.

39 ז. גר חנכה מצוה להניחו על פתח ביתו מבחוץ²⁷
40 בטפח הסמוך לפתח על שמאל הנכנס לבית, פדי
41 שתהיה מזוזה בימין ונר חנכה משמאל²⁸. ואם היה
42 דר בעליה²⁹, מניחו במלון הסמוכה לרשות
43 הרבים³⁰. ונר חנכה שהניחו למעלה מעשרים אמה
44 - לא עשה פלוג, לפי שאינו נכרי³¹.

(27) שם כא, ב. לפרסם את הנס לעוברים ושבים.
(28) ויהיה מוקף במצוות (שבת כב). (29) שאין לו פתח פתוח לרשות הרבים. (30) שם כא, ב. (31) שם כב, א. שער עשרים אמה שולטת עינו של אדם, אבל לא יותר.

1 כל בית ובית מדליק נר אחד, בין שהיו אנשי הבית
2 מרבין בין שלא היה בו אלא אדם אחד². והמהדר
3 את המצוה³, מדליק גרות כמנן אנשי הבית, נר לכל
4 אחד ואחד⁴, בין אנשים בין נשים⁵. והמהדר יותר
5 על זה ועושה מצוה מן המבחר⁶, מדליק נר לכל
6 אחד בלילה הראשון ומוסיף והולך בכל לילה
7 ולילה נר אחד.

(2) "מצות חנוכה, נר איש וביתו" (שבת כא:). (3) בכת"י: "המצוות". (4) "והמהדרין, נר לכל אחד ואחד" (שבת, שם). (5) שהרי אף הנשים חייבות בנר חנוכה (ראה למעלה פ"ג ה"ד). (6) "המהדרין מן המהדרין: בית שמאי אומרים, ביום ראשון מדליק שמונה, מכאן ואילך פוחת והולך. ובית הלל אומרים, ביום ראשון מדליק אחת, מכאן ואילך מוסיף והולך" (שבת שם). והלכה כבית הלל. ודעת רבינו שהמהדרין מן המהדרין מקיימים גם את ההידור של המהדרין, להדליק לכל אחד ואחד, ויש חולקים על זה ('תוספות' שבת שם ד"ה והמהדרין) וראה להלן ה"ג.

8 ב. כיצד? הרי שהיו אנשי הבית עושה - בלילה
9 הראשון מדליק עושה גרות, ובליל שני עושים,
10 ובליל שלישי שלשים, עד שנמצא מדליק בליל
11 שמני שמונים גרות.

12 ג. מנהג פשוט בכל ערינו בספרד, שהיו כל אנשי
13 הבית מדליקין נר אחד בלילה הראשון ומוסיפין
14 והולכין נר בכל לילה, עד שנמצא מדליק בליל
15 שמני שמונים גרות, בין שהיו אנשי הבית מרבים
16 בין שהיה אדם אחד⁷.

(7) שמצות הדלקת נר חנוכה היא משום פרסום הנס, וצריך שיהיה היכר בהדלקת הנרות כמה יום בחנוכה הוא. ואם כל אחד ואחד ידליק, לא יהיה כל-כך היכר לתוספת הנס, שיחשבו שכך מספר בני הבית ('תוספות' שם).

17 ד. נר שיש לו שתי פיות⁸, עולה לשני בני אדם⁹.
18 מלא קצרה שמן והקיפה פתילות, אם קפה עליה
19 פליו¹⁰ - כל פתילה ופתילה נחשבת¹¹ כנר אחד; לא
20 קפה עליה פלי - נעשית כמדורה, ואפלו כנר אחד
21 אינה נחשבת.

(8) והכניס לתוכם שתי פתילות. (9) שבת כג, ב. והיינו למהדרין שמדליקים נר לכל אחד ואחד (רש"י שם). (10) לפני ההדלקה. שעל-ידי-זוה אין הפתילות מתחברות יחד. (11) שבת, שם. שמצות חנוכה היא להדליק נר ולא מדורה.

22 ה. אין מדליקין גרות חנכה קדם שתשקע החמה,
23 אלא עם שקיעתה¹²; לא מאחרין ולא מקדימין¹³.
24 שכח או הזיד ולא הדליק עם שקיעת החמה,
25 מדליק והולך עד שתכלה רגל מן השוק¹⁴. וכמה
26 הוא זמן זה? כמו חצי שעה או יתר¹⁵. עבר זמן זה,

30 פסותו ולוקח שמן ונרות ומדליק.⁴⁷
 47) שהרי אמרו (מגילה כז:): "שאלו תלמידיו את רבי זכאי: במה הארכת ימים? אמר להם, אלא זקנה היתה לי, פעם אחת מכרה כיפה שבראשה, והביאה לי קידוש היום", אם כן כל-שכן שלמצוות נר חנוכה שואל או מוכר כסותו, שהרי מצות נר חנוכה קודמת לקידוש היום, כדלהלן בהלכה הבאה ('צפנת פענח').

31 יג. הרי"ג⁴⁸ שאין לו אלא פרוטה אחת, ולפניו קדוש
 32 היום⁴⁹ והדלקת נר חנוכה - מקדים לקנות שמן
 33 להדליק נר חנוכה על היין לקדוש היום; הואיל
 34 ושניהם מדברי סופרים⁵⁰, מוטב להקדים נר חנוכה
 35 שיש בו זכרון הגם⁵¹.

48) שבת כג, ב. (49) לקנות יין לקידוש של שבת.
 50) שאף-על-פי ש"מצות-עשה לקדש את יום השבת בדברים, שנאמר: זכור את יום השבת לקדשו" (פכ"ט מהל' שבת ה"א) - לקדש על היין אינו אלא מדברי סופרים, כמו שכתב שם רבינו (ה"ו). (51) וקידוש היום יקיים על הפת.

36 יד. היה לפניו נר ביתו⁵² ונר חנוכה, או נר ביתו
 37 וקדוש היום - נר ביתו קודם, משום שלום ביתו⁵³;
 38 שהרי השם נמחק לעשות שלום בין איש לאשתו⁵⁴.
 39 גדול השלום, שקל התורה נתנה לעשות שלום
 40 בעולם⁵⁵. שגאמר: דרכיה דרכי נעם, וכל נתיבותיה
 41 שלום.

52) נר שבת, שמצוה להדליק נר לשבת, משום שלום בית (פ"ה מהל' שבת ה"א). (53) שבת כג, ב. (54) סיכה נג, ב. (55) גיטין נט, ב. - 'אור שמח'.

- נגמר ספר שלישי, והוא ספר זמנים.
- הלכותיו עשור, ופרקיו שבועה ותשעים:
- הלכות שבת - שלשים פרקים.
- הלכות ערובין - שמונה פרקים.
- הלכות שביתת עשור - שלשה פרקים.
- הלכות שביתת יום טוב - שמונה פרקים.
- הלכות חמץ ומצה - שמונה פרקים.
- הלכות שופר וסכה ולולב - שמונה פרקים.
- הלכות שקלים - ארבעה פרקים.
- הלכות קדוש החדש - תשעה עשר פרקים.
- הלכות תעניות - חמשה פרקים.
- הלכות מגלה וחנוכה - ארבעה פרקים.

תורת חכם מקור חיים, לסור ממקשי מות

ספר רביעי והוא ספר נשים

הלכותיו חמש. וזהו סדורן: א. הלכות אישות. ב. הלכות גרושין. ג. הלכות יבום ויחלוצה. ד. הלכות נערה בתולה. ה. הלכות סוטה. והמצות הנכללים בהם מפרישים בשמותם במקומותם.

1 ח. בימי הספנה³² מניח אדם נר חנוכה בתוך ביתו
 2 מבפנים. ואפלו הניחו על שלחנו - צריך
 3 להיות בתוך הבית נר אחר להשתמש לאורו³⁴. ואם
 4 היתה שם מדורה, אינו צריך נר אחר³⁵. ואם אדם
 5 חשוב הוא, שאין דרכו להשתמש למדורה - צריך
 6 נר אחר³⁶.

32) שאסור להוציא אור בחוץ. (33) שם כא, ב. (34) להיכר שהדליק נר חנוכה לשם מצוה. (35) שמשתמש לאור המדורה, ויש היכר לנר חנוכה. (36) שבת, שם.

7 ז. נר חנוכה שהדליקו חרש שוטה וקטן או עכו"ם
 8 - לא עשה פלום, עד שידליקנו מי שהוא חיב
 9 בהדלקה³⁷. הדליקו מבפנים והוציאו דלוק והניחו
 10 על פתח ביתו - לא עשה פלום, עד שידליקנו
 11 במקומו³⁸. אחז הנר בידו ועמד - לא עשה פלום,
 12 שהרואה אומר: לצרכו הוא עומד³⁹. עשית⁴⁰
 13 שהיתה דולקת כל היום פלו, למוצאי שבת מכבה
 14 ומברך ומדליקה. שההדלקה היא המצוה, ולא
 15 ההנחה⁴¹. ומתיר להדליק נר חנוכה מנר חנוכה⁴².

37) ולא מועיל אם אלו ידליקו והחייב במצוה יניח הנר במקומו, כי הדלקה עושה מצוה ולא הנחה (שם כג.). (38) שם, כב, ב. (39) שם. ואף-על-פי שעמד בחוץ. (40) פנס. (41) שם, כג, א. שהרי כך מברכים: "להדליק נר חנוכה". (42) ואין כאן ביזוי מצוה, שהרי הדלקה עושה מצוה, ואם כן בעת שמדליק - עוסק הוא במצוה (שם כב:). אבל להדליק קיסם או גפרור מנר חנוכה כדי להדליק בזה נר חנוכה אחר - אסור, משום ביזוי מצוה, ועי' ראב"ד.

16 י. חצר שיש לה שני פתחים בשתי רוחות, צריכה
 17 שתי נרות; שמא יאמרו העוברים ברוח זו: לא הניח
 18 נר חנוכה. אבל אם היו ברוח אחת, מדליק באחד
 19 מהן⁴³.

(43) שם כג, א.

20 יא. אורח שמדליקין עליו בתוך ביתו, אינו צריך
 21 להדליק עליו במקום שנתארח בו⁴⁴. אין לו בית
 22 להדליק עליו בו, צריך להדליק במקום שנתארח
 23 בו, ומשתתף עמהן בשמן⁴⁵. ואם היה לו בית בפני
 24 עצמו - אף על פי שמדליקין עליו בתוך ביתו, צריך
 25 להדליק בבית שהוא בו, מפני העוברים⁴⁶.

44) שבת, שם. וראה למעלה פ"ג ה"ד והערה טז. (45) שם. (46) שלא יאמרו העוברים: לא הדליק נר חנוכה (רב אלפס, שם).

26 יב. מצות נר חנוכה - מצוה חביבה היא עד מאד,
 27 וצריך אדם להזהר בה כדי להודיע הגם ולהוסיף
 28 בשבת האל והודיה לו על הנסים שעשה לנו. אפלו
 29 אין לו מה יאכל אלא מן הצדקה, שואל או מוכר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הלכות אישות

1 יש בכללן ארבע מצות. שתי מצות עשה, ושתי
2 מצות לא-תעשה, וזה הוא פרטן: (א) לשא אשה
3 בכתפה וקדושין. (ב) שלא תבעל אשה בלא כתפה
4 ובלא קדושין. (ג) שלא ימנע שאר פסות ועונה. (ד)
5 לפרות ולרבות ממנה.
6

7 ובאר מצות אלו בפרקים אלו:

פרק ראשון

8 (1) ביאר בו רבינו שקודם מתן תורה לא היו מקדשין האשה,
9 כיצד האשה מתקדשת, קדשה, עריות, שניות, איסורי לאווין
10 ואיסורי עשה.

9 א. קדם מתן תורה היה אדם פוגע אשה בשוק, אם
10 רצה הוא והיא לשא אותה - מכניסה לתוף ביתו
11 ובועלה בינו לבין עצמו, ותהיה לו לאשה.² פיון
12 שנתנה תורה נצטוו ישראל, שאם ירצה האיש לשא
13 אשה - יקנה אותה תחלה בפני עדים, ואחר כך
14 תהיה לו לאשה; שנאמר: פי יקח איש אשה ובא³
15 אליה.

(2) וחבירו חייב עליה משום אשת איש, וכן אמרו בסנהדרין
נז: על מה שנאמר בתורה: "והיא בעולת בעל" (בראשית
כ, ג) - "בעולת בעל יש להם (לביני נח), נכנסה לחופה ולא
נבעלה אין להם". והשווה הל' מלכים ט, ז. (3) כלומר,
אם ירצה איש ליקח לו אשה, יקנה אותה תחילה בכיאה.
ובקידושין ט: מובא הפסוק: "כי יקח איש אשה ובעלה"
(דברים כד, א). וכן הוא ב'ספר המצוות' לרבינו, עשה ריג.

16 ב. ולקוחין אלו - מצות עשה⁴ של תורה הם.
17 ובאחד משלשה דברים אלו האשה נקנית: בכסף⁵,
18 או בשטר⁶, או בבואה⁷. בבואה ובשטר - מהתורה⁸,
19 ובכסף - מדברי סופרים⁹. ולקוחין אלו, הן הנקראין
20 קדושין או ארוסין בכל מקום. ואשה שנקנית באחד
21 משלשה דברים אלו¹⁰, היא הנקראת מקדשת או
22 מארסת¹¹.

(4) עיקר המצוה הם הנישואין, וכמו שכתב למעלה במנין
המצוות "לישא אשה בכתובה וקידושין" (וכן נראה במסכת
מועד קטן יח: שהאירוסין אינם עיקר המצוה) אלא
שהליקוחין (= האירוסין) הם תחילת המצוה (כסף-משנה
בשם ר"א בן רבינו). (5) נותן לה פרוטה ואומר לה: הרי
את מקודשת לי, כמבואר להלן פ"ג, ה"א. (6) כותב לה
על הנייר, הרי את מקודשת לי, כמבואר להלן פ"ג, ה"ג.
(7) אומר לה הרי את מקודשת לי בבעילה זו, ומתייחד עמה
בפני שני עדים ובעולה, לקמן פ"ג, ה"ח. (8) וכן אמרו
(קידושין ט:): על מה שנאמר בתורה "כי יקח איש אשה
ובעלה" - "ובעלה, מלמד שנקנית בכיאה". "ובשטר -
הואיל וגומר ומוציא (מגרשים בו) גומר ומכניס (מקדשים
בו)". וכן אמרו (קידושין ה'): "אמר קרא: ויצאה והיתה -
מקיש הויה (קידושין) ליציאה (גירושין), מה יציאה בשטר,

אף הויה בשטר". (9) מדברי חכמים. כי אע"פ שקנין כסף
נלמד בגזירה-שוה, קיחה קיחה משדה עפרון (ראה קידושין
ב). הואיל ואינו מפורש בתורה, נקרא: מדברי סופרים.
כלומר, אילולא קיבלו חכמים פירוש, לא היינו מבינים
אותו כך (כסף-משנה). וכן יסד רבינו ב'ספר המצוות' שורש
שני, כי לא כל מה שהוציאו חכמים באחת מ"ג מידות הוא
נקרא דאורייתא, אלא-אם-כן יאמרו בו בפירוש שהוא
מדאורייתא. וכבר ביאר רבינו בתשובתו שאע"פ שגם
קידושי שטר נלמדים בהיקש של "ויצאה והיתה" ואינם
מפורשים בתורה, אולם חכמינו ז"ל בקידושין ט: אמרו
בפירוש שהם מדאורייתא, לפיכך פסק בשטר שהוא מן
התורה. ראה במוספנו "תשובות רבינו". וראוי לציין,
שרבינו אברהם בנו של הרמב"ם יאמר בספרו "ברכת
אברהם" סימן מד: לא הגיהו הספרים שלכם בטוב . . .
ומכל-מקום נוסח דבריו המתוקנים בכתב-ידו כך: "בכסף
או בשטר או בכיאה, ושלשתם דין תורה" [וכן הוא
ב'מאירי' לקידושין עמ' 3 שגדולי הדורות העידו על רבינו
שחזר בו ממה שכתב שכסף מדברי סופרים. וכן כתב רמ"ך
בהגהותיו (כתב-יד אוקספורד), שחזר הרב והגיה בספרו
"ושלשתן דבר תורה"]. ובעצם דברי רבנו שכתב: "ובכסף
מדברי סופרים", אין כוונתו לומר שהוא מתקנת חכמים
בלבד, ואינו גומר באשה כמו קידושי שטר וכיאה, שהרי
בפירוש כתב כאן: "כיון שנקנית האשה . . . הרי היא אשת
איש, והבא עליה . . . חייב מיתת בית-דין". וכן כתב בהל'
תרומות פ"ו ה"ג שארוסה בת ישראל שנתארסה לכהן,
אוכלת בתרומה מדין תורה, ולא חילק בין נתארסה בכסף
או נתארסה בשטר, אלא כוונתו לומר שזה בכלל תורה
שבעל-פה, הואיל ולא נכתב בפירוש בתורה. והשווה דברי
רבינו בפירושו כלים פ"ז הי"ב, שכתב: "כל מה שלא
התבאר בלשון התורה, יקרא מדברי סופרים, ואע"פ
שהדברים הם הלכה למשה מסיני". (10) אע"פ שעדיין לא
נכנסה לבית בעלה. (11) בניגוד לנכנסה לבית בעלה,
הנקראת: נשואה. כמבואר לקמן פ"י, ה"ב.

23 ג. וכיון שנקנית האשה ונעשית מקדשת, אף-על-פי
24 שלא נבעלה ולא נכנסה לבית בעלה - הרי היא
25 אשת איש, והבא עליה חוץ מבעלה - חייב מיתת
26 בית דין¹². ואם רצה לגרש - צריכה גט¹³.

(12) סקילה או חנק, כמבואר בהל' איסורי ביאה פ"ג.
(13) ספר כריתות.

27 ד. קדם מתן תורה היה אדם פוגע אשה בשוק, אם
28 רצה הוא והיא - נותן לה שקרה ובועל אותה על
29 אם הדרך והולך¹⁴. וזו היא הנקראת קדשה¹⁵.
30 משנתנה התורה נאסרה הקדשה, שנאמר: לא תהיה
31 קדשה מבנות ישראל. לפיכך, כל הבעל אשה לשם
32 זנות בלא קדושין - לוקה מן התורה, לפי שבבעל
33 קדשה¹⁶.

(14) כמו שנאמר בבראשית לח, טז. (15) כלשון הכתוב
שם, כא: "איה הקדשה היא בעינים על הדרך", וכפירוש

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

10 מְעֵלָה - אֶסוּרָה. (ב) אִם אָבִי אִמּוֹ בְּלֶבֶד²⁵. (ג) אִם
11 אָבִיו. וְזוֹ אֵין לָהּ הַפֶּסֶק, אֲלֵא אֶפְלוֹ אִם אִם אִם
12 אָבִיו עַד לְמַעְלָה - אֶסוּרָה. (ד) אִם אָבִי אָבִיו
13 בְּלֶבֶד²⁶. (ה) אֲשֶׁת אָבִי אָבִיו. וְזוֹ אֵין לָהּ הַפֶּסֶק,
14 אֶפְלוֹ אֲשֶׁת יַעֲקֹב אָבִינוֹ אֶסוּרָה עַל אֶחָד מִמֶּנּוּ. (ו)
15 אֲשֶׁת אָבִי אִמּוֹ בְּלֶבֶד²⁷. (ז) אֲשֶׁת אָחִי הָאֵב מִן
16 הָאֵם²⁸. (ח) אֲשֶׁת אָחִי הָאֵם, בֵּין מִן הָאֵם בֵּין מִן
17 הָאָב²⁹. (ט) פֶּלֶת בְּנוֹ³⁰. וְזוֹ אֵין לָהּ הַפֶּסֶק, אֶפְלוֹ
18 פֶּלֶת בֶּן בֶּן בֶּן בְּנוֹ עַד סוֹף פֶּל הַעוֹלָם - אֶסוּרָה,
19 עַד שְׁתֵּהִיָּה אֲשֶׁת אֶחָד מִמֶּנּוּ שְׁנֵיהָ עַל יַעֲקֹב אָבִינוֹ.
20 (י) פֶּלֶת בְּתוֹ בְּלֶבֶד³¹. (יא) בַּת בַּת בְּנוֹ בְּלֶבֶד³². (יב)
21 בַּת בֶּן בְּנוֹ בְּלֶבֶד³³. (יג) בַּת בַּת בְּתוֹ בְּלֶבֶד. (יד) בַּת
22 בֶּן בְּתוֹ בְּלֶבֶד. (טו) בַּת בֶּן בֶּן אֲשֶׁתוֹ בְּלֶבֶד. (טז) בַּת
23 בַּת בַּת אֲשֶׁתוֹ³⁴ בְּלֶבֶד. (יז) אִם אִם אָבִי אֲשֶׁתוֹ³⁵
24 בְּלֶבֶד. (יח) אִם אָב אִם אֲשֶׁתוֹ בְּלֶבֶד. (יט) אִם אִם
25 אִם³⁶ אֲשֶׁתוֹ בְּלֶבֶד. (כ) אִם אָב אָבִי אֲשֶׁתוֹ בְּלֶבֶד³⁷.
26 נִמְצְאוּ הַשְּׁנִיּוֹת שְׁאֵין לָהֶן הַפֶּסֶק - אַרְבַּע: אִם הָאֵם
27 עַד לְמַעְלָה, וְאִם הָאֵב עַד לְמַעְלָה, וְאֲשֶׁת אָבִי הָאֵב
28 עַד לְמַעְלָה, וְאֲשֶׁת בֶּן בְּנוֹ עַד לְמַטָּה³⁸.

22 שקיבלו החכמים איש מפי איש. ובתלמוד בבלי קורא לדברים הנמצאים בניבאים ובכתובים: דברי קבלה, בניגוד למה שכתוב בתורת משה הנקרא: 'דברי תורה'. ראה: חגיגה י', בבא קמא ב: וכן במועד קטן יז: "דבר זה מתורת משה לא למדנו, ומדברי קבלה למדנו". השווה דברי רבינו הל' תלמוד תורה פ"א, הי"ב. ורש"י בחולין קלז, אומר: "דברי נביאים נקראים קבלה מפני שקיבלו ברוח הקודש כל נבואה ונבואה לפי צורך השעה והדור והמעשה". וראה הערה הבאה. 23 יבמות כא. ושם אמרו, שאיסור שניות מקורו מתקנת שלמה המלך, וסמכו על הפסוק (קהלת יב, ט): ואיזן וחקר תיקן משלים הרבה, "קודם שבא שלמה היתה תורה דומה לכפיפה שאין לה אזנים עד שבא שלמה ועשה לה אזנים", כשם שהכפיפה נאחזת ומשמרת ע"י אזניה, כך ע"י איסור שניות מתרחקין מן העריות. 24 והתורה אמרה (ויקרא יח, ל): ושמתם את משמרת השניות, לא ישל באיסור ערוה. 25 ולא אם אם אבי אמו. 26 פרט לאם אבי אבי אבי שמוותרת. 27 פרט לאשת אבי אבי אמו שמוותרת. 28 אולם אשת אחי אבי מן האב אסורה עליו מן התורה, ככתוב (ויקרא יח, יד) ערות אחי אביך לא תגלה, וביבמות נד: הוכיחו שבאשת אחי אבי מן האב הכתוב מדבר. 29 יבמות כא, ב. 30 אשת בן בנו נקראת כלת בנו, כי אשת בנו נקראת "כלתו" ואסורה עליו מן התורה (ויקרא יח, טו). 31 פרט לכלת בת בתו שמוותרת (יבמות כא:). 32 שם, כב. אולם ב'שולחן ערוך' אבן-העזר סי' טו ס"ב פסק שאין לה הפסק. וכן בשאר השניות המנויות מכאן עד הסוף, כולן אין להן הפסק, לדעת ה'שולחן ערוך' שם. 33 ואל תתמה איך אפשר שכלת בן בן בנו תהיה אסורה עד סוף כל הדורות, ובת בן בן בנו תהיה מותרת? כי איסור עריות אינו תלוי

רש"י שם: קדשה - מקודשת ומזומנת לזנות. 16 ולדעת הראב"ד, אין איסור קדשה אלא במי שמפקירה עצמה לכל אדם, אבל במייחדת עצמה לאיש (בלא קידושין) אין בה איסור לאו, ולדעתו זוהי הפילגש שאמורה בתורה (בראשית כה, ו). וכן אמרו בסנהדרין כא, א: "פילגשים - בלא כתובה ובלא קידושין". ויתכן כי גם רבינו יודה שאין איסור מלקות אלא במי שמכניה עצמה לכך, כמו שמבואר מדבריו בהל' נערה בתולה פ"ב, הי"ז: "לכך נאמר אל תחלל את בתך להזנותה - שזה שחייבה תורה לאונס ולמפתה ממון ולא מלקות, כשאיירע הדבר מקרה ולא הכינה עצמה לכך. . . אבל אם הניח בתו מוכנת לכל מי שיבוא עליה. . . הרי היא קדשה, ולוקה הבעול והנבעלת משום לא תהיה קדשה". וכנראה, שסמך רבינו כאן על דבריו שם. וכן החליט שם מרן ה'כסף משנה'. והשווה דברי רבינו הל' מלכים פ"ד, ה"ד: "וכן לוקח (המלך) נשים ופילגשים, נשים בכתובה וקידושין, ופילגשים בלא כתובה ובלא קידושין אלא ביחוד בלבד קונה אותה ומותרת לו, אבל ההדיוט אסור בפילגש אלא באמה העבירה בלבד אחר יעוד". וטעם איסור הקדשה, יאמר רבינו ב'מורה נבוכים' ח"ג מט, הוא מניעת רוב תאות המשגל והתמדתו, כי בהתחלף גופי הקדשות תוסיף התאוה, כי לא יתעורר האדם לגוף אחד שהרגיל בו תמיד כהתעוררו לגופים מתחדשים, חלוקי הצורות והענינים. והתועלת באיסור היא גדולה מאד, והיא מניעת הקטטות. כי אילו היתה הקדשה מותרת, היו באים אל אשה אחת אנשים הרבה בעת אחת ולא היו נמלטים מהמחלוקת, והיו הורגים זה את זה, או אותה ככתוב: "ובית זונה יתגודדו".

1 ה. פל שאסור¹⁷ ב'איתו בתורה, ו'ח'יב על ב'איתו פרת¹⁸
2 - והם האמורות בפ'שת אחרי מות¹⁹ - הן הנקראות
3 עריות. ו'כל אחת מהן נקראת ערוה²⁰. כ'גון אם
4 ו'אחות ו'בת ו'כ'יצא כ'הן²¹.

17 הכתוב. 18 עונש כרת, שלא יזכה לחיי עולם הבא אלא נכרת ברשעו ואבד כבהמה (לשון רבינו הל' תשובה פ"ח, א). 19 פרק יח. ובסופו נאמר: כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו הנפשות. 20 רש"י בפירושו לתורה (ויקרא כ, יח) אומר: ערוה - לשון גילוי הוא, משורש ערה. והוא"ו יורדת בתיבה לשם דבר, כמו זעוה מגורת זע, וכן אחוה מגורת אח. והראב"ע בפירושו לויקרא (יח, ו) יאמר: ערוה - דבר מגונה נחשף צריך להתכסות. ובעל ה'כתב והקבלה' שם, אמר: ערוה - אבר הזיווג והדיבוק, כי שורש "ערה" הוראתו ענין דיבוק וחיבור כמו "ערות על יאור" (ישעיה יט, ז). וכן: "ומתערה כאזרח רענן" (תהלים לז, לה). ואותו מקום שהזיווג והדיבוק בו, יקרא ערוה. 21 ופרטי דיניהן מבוארים בהל' איסורי ביאה.

5 ו. ו'יש נשים אחרות, ש'הן אסורות מפי הקבלה²²,
6 ו'אסורן מדברי סופרים²³. ו'הן הנקראות שניות, מ'פני
7 ש'הן שניות לעריות²⁴. ו'כל אחת מהן נקראת שנייה.
8 ו'עשרים נשים הן, ו'אלו הן: (א) אם אמו. ו'זו אין
9 לה הפסק, אלא אפלו אם אם אם אמו עד מעלה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

למצוה אחת (ל"ת שט), ח) מחזיר גרושתו משנשאת, הנמנית למצוה מיוחדת (ל"ת שנו), ט) יבמה לזר (ל"ת שנו), וכל אלה הם תשעה גופי נשים האסורים לאישים אחד, כי איסורם בא בתורה בדיבור אחד: לא יבוא ממזר בקהל ה' (ע"פ לחם-משנה, ונמוקי מהרא"י).
42) ואיסורה מפורש בתורה (ויקרא כא, יד). 43) כל שאינה בת ישראל, או בת ישראל שנבעלה לאדם שהיא אסורה להנשא לו איסור השוה בכל, או שנבעלה לחלל, כמבואר בהל' איסורי ביאה (פי"ח, ה"א). 44) זו שנולדה מאיסור כהונה (כגון בת כהן מאשה גרושה). וכן אחת מהנשים האסורות לכהן שנבעלה לכהן - נתחללה (הל' איסורי ביאה פי"ט, ה"א). 45) כמפורש בתורה ויקרא כא, ז. 46) שנולדה מאיסור ערוה, כמבואר בהל' איסורי ביאה, פי"ו ה"א. 47) כמפורש בתורה (דברים כג, ג). 48) ואפילו נתגיירו, ואיסורם מפורש בתורה (שם ד). 49) שנפצעו ביציו. 50) שנכרת גידו (האבר). ואיסורם מפורש בתורה (שם ב). 51) שנאמר (שם, כד, ד): "לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה לשוב לקחתה . . . אחרי אשר הוטמאה". 52) שעדיין לא ייבמה ולא חלץ לה, והתורה אומרת (שם כה, ה): "לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר". 53) שחלץ לה יבמה. 54) מדברי חכמים (קידושין עח.). 55) הם הגבועונים שנתגיירו בערמה בימי יהושע, ונקראו נתינים על שם שנתנם יהושע לעבודת המקדש ככתוב (יהושע ט, כז): "ויתנם יהושע . . . חוטבי עצים ושואבי מים . . . ולמזבח ה'". 56) מדברי חכמים. כי יהושע ודוד גזרו עליהם שלא יבואו בקהל לעולם, כדלהלן פי"ב מהל' איסורי ביאה הכ"ב-כג-כד. 57) שם.

ח. וְיִשׁ שְׂאֵסוֹר בִּיאָתָן בְּעֵשֶׂה⁵⁸, וְאֵינּוּ מְחַיְבֵי לְאוּיָן. 15
וּשְׁלֵשָׁה הֵם: מִצְרֵי וְאֲדוּמִי⁵⁹, דוֹר רֵאשׁוֹן וְדוֹר 16
שְׁנִי⁶⁰, אֶחָד זָכָרִים וְאֶחָד נְקֻבוֹת⁶¹. וּבְעוֹלָה לְכַהֵן 17
גְּדוֹל. לְפִי שְׁלֹא נֶאֱמַר בְּאֵלוֹ 'לֹא יָבֹא' אוֹ 'לֹא 18
יִקַּח', אֲלֵא מִכְּלָל שְׁנֶאֱמַר 'דוֹר שְׁלִישִׁי⁶² יָבֹא לָהֶם 19
בְּקֹהֶל ה' אֶתָּה לְמַד, שְׁדוֹר רֵאשׁוֹן וְשְׁנִי לֹא יָבֹאוּ⁶³; 20
וּמִכְּלָל שְׁנֶאֱמַר 'וְהוּא אִשָּׁה בְּתוּלְיָהּ יִקַּח' אֶתָּה 21
לְמַד, שְׁאֵינָה בְּתוּלָהּ⁶⁴ לֹא יִקַּח. וְלֹא הֵבֵא מִכְּלָל 22
עֲשֵׂה - הֲרֵי הוּא פְּעֻשָׁה⁶⁵. 23

58) שאזהרתן באה בתורה בצורת לא-תעשה הבא מכלל עשה, שדינו כמצות-עשה, כדלהלן. 59) אפילו כשנתגיירו. 60) מצרי ומצרית שנולד להם בן אחר שנתגיירו - נקרא הבן 'מצרי שני', וכן מצרית מעוברת שנתגיירה נקרא בנה 'מצרי שני', וכן באדומי (יבמות עח.). 61) שם עו, ב. 62) מצרי שני שנשא מצרית שניה, הבן הנולד להם נקרא דור שלישי כמבואר בהל' איסורי ביאה פי"ב ה"כ, ובמגיד-משנה שם. 63) וכדאי לציין שרבינו בהל' איסורי ביאה פי"ב ה"כ, כותב: "כשעלה סנחריב מלך אשור בבל כל האומות ועירבן זו בזו והגלה אותן ממקומן, ואלו המצרים שבארץ מצרים עתה אנשים אחרים הם, וכן האדומים שבשדה אדום, והואיל ונתערבו ארבע אומות האסורות בכל אומות העולם שהן מותרות - הותר

בסברא אלא גזירה היא, ואין להרהר בפרטיו (מגיד-משנה). 34) ובת בן אשתו או בת בת אשתו אסורות עליו מן התורה, כמפורש בויקרא יח, יז. 35) כי אם אבי אשתו אסורה עליו מן התורה, משום: בת בנה לא תקח. 36) כי אם אם אשתו אסורה מן התורה, משום: את בת בתה לא תקח, כנ"ל. 37) כל זה מבואר ביבמות כב, א. 38) שם כא, א. ומדברי רבינו נראה שאשת חמיו (חותנו) מותרת לו, שהרי לא מנאה בין השניות. ואמנם כן מבואר בתלמוד יבמות כא. שאמרו בפירושו: "ומותר אדם באשת חמיו, אולם ב'ירושלמי' יבמות פ"ב, ה"ד אמרו: אשת חמיו אסורה מפני מראית עין (שנראית כחמותו. וב'תוספות' ליבמות כא. הביאו מעשה כפרובינציא באחד שהיה טבח ויינו מוזוג לישא אשת חמיו, והפסיד רבינו-תם לסעודתו. וראה בשו"ע אהע"ז סי' טז סכ"ד. ובנוגע לחורגת (בת אשת האב, מבעל אחר) הגדילה בין האחים, אמרו שם ב'ירושלמי' שאסורה להנשא לאחד האחים משום מראית עין, שנראית כאחותם. אולם בבבלי סוטה מג, ב התיירוה, משום שיש לדבר קול, והכל יודעים שאינה אחותם. וראה בשו"ע אהע"ז סי' טו, סעיף יא.

ז. פֶּל שְׂאֵסוֹר בִּיאָתוֹ בְּתוֹרָה, וְלֹא חֵיב עָלָיו כְּרַת 1
- הֵן הַנְּקָרָאִים אֲסוּרֵי לְאוּיָן³⁹. וְעוֹד נִקְרָאִין 2
אֲסוּרֵי קִדְשָׁה⁴⁰. וְתִשְׁעָה⁴¹ הֵן, וְאֵלוֹ הֵן: אֶלְמָנָה 3
לְכַהֵן גְּדוֹל⁴². גְּרוּשָׁה אוֹ זוֹנָה⁴³ אוֹ חֲלָלָה⁴⁴ בֵּין 4
לְכַהֵן גְּדוֹל בֵּין לְכַהֵן הַדְּיוּט⁴⁵. וּמִמְזוּרָה⁴⁶ לְבֵן 5
יִשְׂרָאֵל. וּבַת יִשְׂרָאֵל לְמִמְזוּרָה⁴⁷. וּבַת יִשְׂרָאֵל 6
לְעַמּוּנִי וּמִדְּבָרֵי⁴⁸. וּבַת יִשְׂרָאֵל לְפִצְעוֹ דְּבָא⁴⁹ 7
וּכְרוֹת שְׂפָכָה⁵⁰. וּגְרוּשָׁתוֹ אַחַר שְׁנִשְׂאָת לְאֶחָר⁵¹. 8
וּיְבָמָה שְׁנִשְׂאָת לְזָר וְעַדִּין רְשׁוּת הַיָּבָם עָלֶיהָ⁵². 9
הַחֲלוּצָה⁵³ - הֲרֵי הִיא בְּגְרוּשָׁה, וְהִיא אֲסוּרָה 10
לְפָנֶיהָ מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים⁵⁴. וְהַנְּתִינִים⁵⁵ - הֲרֵי הֵם 11
מִמְזוּרִים, אֶחָד זָכָרִים וְאֶחָד נְקֻבוֹת, וְאֲסוּרִם 12
מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים⁵⁶. וּבַהֲלֻכוֹת אֲסוּרֵי בִיאָה⁵⁷ יִתְבָּאֵר 13
לָךְ מָה הֵם הַנְּתִינִים. 14

39) שאין בביאתן אלא איסור לאו (=לא תעשה) גרידא. 40) יבמות כ, א במשנה. ונקראו כן על פי הכתוב "קדושים יהיו לאלהיהם" (ויקרא כא, ו) הנאמר באלמנה לכהן גדול (יבמות, שם בגמרא). 41) סדר מנין תשעת איסורי לאוין הוא כדלקמן: א) אלמנה לכהן גדול, ב) גרושה, ג) זונה, ד) חללה, כי נשים אלו נמנות במצוות נפרדות במנין תרי"ג המצוות לרבינו ב'ספר המצוות' שלו (מצות לא-תעשה קנח - קס). ואע"פ שזונה וחללה נכללו בלאו אחד, כבר תירץ רבינו שם בסוף שורש ט, שהן כלאוין נפרדים כי לפיכך נפרדה הגרושה בלאו, ככתוב: "ואשה גרושה מאישה לא יקחו", ללמד: כשם שלוקין על הגרושה בפני עצמה, כך לוקין על זונה וחללה בפני עצמן, וכמבואר בקידושין עז: (השווה לא-תעשה קסא שם). ה) איסור ממזרות הנכלל בפסוק אחד ונמנה למצוה אחת (ל"ת שנד). ו) עמוני ומואבי הנכללים בפסוק אחד ונמנים למצוה אחת (ל"ת נג). ז) פצעו דכא וכרות שפכה, גם הם נכללים בפסוק אחד ונמנים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

20 הָרִי הִיא אֵילוֹנִית¹². וְאִם לֹא נִרְאוּ בָּהּ כָּל סִמְנֵי
21 אֵילוֹנִית - עֲדִין קִטְנָה הִיא, עַד שֶׁתִּבְיֵא שְׂתֵי
22 שְׁעָרוֹת¹³ אוֹ עַד שֶׁתִּהְיֶה בֵּת חֲמֹשׁ וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה
23 וַיּוֹם אֶחָד¹⁴.

12) אין לה ימי נערות, אלא מקטנותה תצא לבגרות.
13) ואז תהיה נערה. (14) ואז היא איילונית, כי גיל זה הוא
רוב שנותיו של אדם, כי ימי שנותינו הם שבעים שנה.

24 ה. הַגֵּיעָה לְזִמְנָן הַזֶּה וְלֹא הִבִּיאָה שְׂתֵי שְׁעָרוֹת - הָרִי
25 זֶה נִקְרָאת אֵילוֹנִית, אֶף-עַל-פִּי שֶׁלֹּא נִרְאָה בָּהּ סִמְנֵן
26 מִסִּמְנֵי אֵילוֹנִית. נִמְצְאת אֵתָּה לְמַד, שֶׁהָאֵילוֹנִית אֵין
27 לָּהּ יָמֵי נְעוּרוֹת¹⁵, אֲלֵא מִקְטְנוּתָהּ תִּצָּא לְבִגְרוּת¹⁶.

15) כי הרי עד שהוקבעה לאיילונית הייתה קטנה,
ומשנקראה איילונית הרי היא כבוגרת. (16) שהנערות
בסימנים (שתי שערות) תלויה, וזו אין לה סימנים.

28 ו. וְאִלוּ הֵן סִמְנֵי אֵילוֹנִית: כָּל שָׂאִין לָּהּ דִּדִין,
29 וּמִתְקַשָּׁה בְּשַׁעַת תְּשֻׁמִּי¹⁷, וְאֵין לָּהּ שְׁפוּלֵי מַעֲיִם
30 בְּנָשִׁים¹⁸, וְקוֹלָהּ עֵבֶה וְאֵינָה נִפְרֶת בֵּין אִישׁ לְאִשָּׁה.
31 וְהַנְּעִרָה וְהַבּוֹגֶרֶת וְהָאֵילוֹנִית - כָּל אֶחָת מִשְׁלֹשָׁתָן
32 נִקְרָאת גְּדוּלָּה¹⁹.

17) התשמיש קשה לה. (18) כמין כף (מקום תפוח) למעלה
מן הערוה לעומת הבטן. (19) לכל עונשים שבתורה. וכן
לעניין מיאון, שאינן ממאנות.

33 ז. וַיֵּשׁ בַּבַּת סִמְנֵי מִלְּמַעְלָה, וְהֵן הַנִּקְרָאִין סִמְנֵן
34 הַעֲלִיִן. וְאִלוּ הֵן: מִשְׁתַּחֲזִיר יָדֶיהָ לְאַחֲרָה וַיַּעֲשֶׂה
35 קָמַט בְּמָקוֹם הַדִּדִין. וּמִשְׁיַשְׁחִיר רֹאשׁ הַדִּדִין²⁰.
36 וּמִשְׁיַתֵּן אֶדָם יָדוֹ עַל עֵקֶץ הַדֵּד, וְהוּא שׁוֹקֵעַ וְשׁוֹהָה
37 לְחִזּוֹ. וּמִשְׁיַפְצֵל רֹאשׁ הַטֶּסֶם הַדֵּד וַיַּעֲשֶׂה בְּרֹאשׁוֹ
38 כְּדוֹר קָטָן. וְרִבּוּמֵי פְּרִשׁוֹ, מִשְׁיַפְצֵל הַחֶטֶם עֲצָמוֹ.
39 וְכֵן מִשְׁיַטּוֹ הַדִּדִין. וּמִשְׁיַתְּקֵן שִׁקְשִׁי הַדִּדִין. וּמִשְׁתַּתְּקִיף
40 הַעֲטָרָה, שֶׁהוּא מְקוֹם הַבְּשָׂר הַתְּפוּחַ שֶׁלְּמַעְלָה מִן
41 הָעֲרֹה לְעַמַּת הַבֶּטֶן. וּמִשְׁיַתְּמַעֵף הַבְּשָׂר הַזֶּה וְלֹא
42 יִהְיֶה קָשָׁה.

(20) הפטמה.

43 ח. כָּל אֵלוּ הַסִּמְנֵי שְׂמוּנָה. נִרְאָה בַּבַּת סִמְנֵן אֶחָד
44 מִכָּל אֵלוֹ אוֹ כֶּלֶן, וְהִיא בֵּת שְׂתֵי שְׁעָרוֹת שָׁנָה אוֹ
45 פְּחוֹת - אֵין מִשְׁגִּיחִין בּוֹ, וְהָרִי הִיא קִטְנָה. נְעֻשִׁית
46 בֵּת שְׂתֵי שְׁעָרוֹת שָׁנָה וַיּוֹם אֶחָד, וְנִרְאָה בָּהּ סִמְנֵן
47 הַתְּחַתּוֹן - אֵין מִשְׁגִּיחִין בְּאֶחָד מִכָּל אֵלוֹ²¹. וְאִם לֹא
48 נִרְאָה הַתְּחַתּוֹן, וְנִרְאָה בָּהּ אֶחָד מִכָּל אֵלוֹ - הָרִי הִיא
49 סֶפֶק בֵּין נְעִרָה לְקִטְנָה, וְדָנִים בָּהּ לְהַחְמִיר²². וְאִם
50 נִרְאוּ כֶּלֶן, [וְלֹא נִרְאָה סִמְנֵן הַתְּחַתּוֹן] - הָרִי זֶה
51 גְּדוּלָּה וְדֹאֵית²³; שְׂאֵי אֶפְשָׁר שֶׁכּוֹאוּ כֶּלֶן²⁴, אֲלֵא
52 כְּבָר בָּא סִמְנֵן הַתְּחַתּוֹן וְנִשְׂרָ²⁵.

(21) והרי היא נערה, למרות שאין בה סימן העליון.

הכל, שכל הפורש מהן להתגיר חזקתו שפירש מן הרוב,
לפיכך כשיתגיר הגר בזמן הזה בכל מקום בין אדומי בין
מצרי בין עמוני . . . אחד הזכרים ואחד הנקבות - מותרים
לבוא בקהל מיד⁶⁴. ואפילו בוגרת ומוכת עין, כי גם
אלה אינן בתולות ואע"פ שלא נבעלו, וכן פסק רבינו בהל'
איסורי ביאה פ"ז, ה"ג י"ד. (65) יבמות נד, ב.

יום רביעי י"ז שבט ה'תשע"ו

פָּרֶק עֲנִי

1) ביאר בו מה הן קטנה, נערה ובוגרת ואילונית וסימניהן,
קטן וגדול, וסריס וסימניהם, בדיקת הסימנים ועל פי מי
בודקין, אנדרווגינוס וטומטום ודיניהם, חרש וחרשת, פקח
ופקחת.

1 א. הַבַּת מִיּוֹם לְדַתָּהּ עַד שֶׁתִּהְיֶה בֵּת שְׂתֵי שְׁעָרוֹת
2 שָׁנָה גְּמוּרוֹת - הִיא הַנִּקְרָאת קִטְנָה², וְנִקְרָאת תִּינָקֶת.
3 וְאִפְלוּ הִבִּיאָה כְּמָה שְׁעָרוֹת בְּתוֹךְ הַזִּמְנָן הַזֶּה - אֵינָם
4 אֲלֵא פְּשׁוּמָא³. אֲבָל אִם הִבִּיאָה שְׂתֵי שְׁעָרוֹת לְמִטָּה
5 בְּגוּף בְּמִקְוֹמוֹת הַיְדוּעוֹת לְהִבָּאת שְׁעָר, וְהִיא מִבֵּית
6 שְׂתֵי שְׁעָרוֹת שָׁנָה וַיּוֹם אֶחָד וּמַעְלָה - נִקְרָאת
7 נְעִרָה⁴.

2) ואינה בת עונשים. (3) מין יבלת ודרכה לגדל שיער.
(4) והרי היא גדולה לכל עונשים שבתורה.

8 ב. וְהִבָּאת שְׂתֵי שְׁעָרוֹת בְּזִמְנָן הַזֶּה⁵ נִקְרָא סִמְנֵן
9 הַתְּחַתּוֹן. וּמֵאַחַר שֶׁתִּבְיֵא סִמְנֵן הַתְּחַתּוֹן תִּקְרָא נְעִרָה
10 עַד שֶׁשָּׂה חֲדָשִׁים גְּמוּרִים⁶. וּמִתְחַלֵּת יוֹם תְּשֻׁלוֹם
11 הַשְּׂשָׂה חֲדָשִׁים וּמַעְלָה תִּקְרָא בּוֹגֶרֶת⁷. וְאֵין בֵּין
12 נְעוּרוֹת לְבִגְרוּת אֲלֵא שְׂשָׂה חֲדָשִׁים בְּלִבְד⁸.

(5) מגיל שתיים עשרה שנה ומעלה. (6) מיום ליום.
(7) כלומר, מלאה שער, כי תרגום ירושלמי של איש שעיר -
גבר בגר. ומשבגרה הבת אין לאביה רשות בה, והרי היא
מקבלת קידושיה לדעתה, בעוד שהנערה היא ברשות אביה
ואינה מתקדשת שלא לדעת אביה. וכן האב זכאי במציאתה
ובמעשה ידיה של בתו הנערה עד שתיבגר. (8) משעה
שהביאה סימני נערות אינה שוהה להיות בוגרת אלא שישה
חדשים.

13 ג. הַגֵּיעָה לְשְׂתֵי שְׁעָרוֹת שָׁנָה וַיּוֹם אֶחָד וְלֹא הִבִּיאָה
14 שְׂתֵי שְׁעָרוֹת, אֶף-עַל-פִּי שֶׁנִּרְאוּ בָּהּ סִמְנֵי אֵילוֹנִית⁹
15 - עֲדִין קִטְנָה הִיא, עַד עֲשָׂרִים שָׁנָה. וְכִשְׁתִּבְיֵא שְׂתֵי
16 שְׁעָרוֹת, אֲפְלוּ בְּשָׁנַת עֲשָׂרִים¹⁰ - תִּהְיֶה נְעִרָה שְׂשָׂה
17 חֲדָשִׁים, וְאַחַר כֶּף תִּקְרָא בּוֹגֶרֶת¹¹.

(9) אשה עקרה מטבעה ודמות גבר לה במקצת, איילונית -
הרי היא כאיל שאינו יולד. (10) ואף על פי שנראו בה
סימני אילונית. (11) כי כל שאין לה דין איילונית אינה
יוצאת לבגרות אלא אחרי שישה חדשי ימי נערות.

18 ד. הִיָּתָה בֵּת עֲשָׂרִים שָׁנָה פְּחוֹת שְׁלֹשִׁים יוֹם וְלֹא
19 הִבִּיאָה שְׂתֵי שְׁעָרוֹת, וְנִרְאוּ בָּהּ כָּל סִמְנֵי אֵילוֹנִית -

30 בימות הגשמים ואינו מעלה בשרו הכל³⁸, וקולו
31 לקויו³⁹ ואינו נפר בין איש לאשה.

32 שלא נתמלא זקנו. (33 רך. 34) חלק כבשר אשה
בלי שער. (35 קצף. 36) שאין קלוח השתן הולך ועושה
כיפה (=קשת) כשמטיל מים כלפי מעלה אלא יורדים מיד.
37 מסריחים כאשר שוהים בכלי. (38) אדים וחמימות
כעין עשן. (39) וקולו דק עד שאינו ניכר בין קולו לקול
הנשים."

32 יד. וסריס זה הוא הנקרא סריס חמה⁴⁰ בכל מקום.
33 אבל הבן שחתכו⁴¹ או נתקרו⁴² או מעכו גידיו או
34 ביציו, כמו שהעכו"ם עושין - הוא הנקרא סריס
35 אדם⁴³. וכשיהיה בן שלש עשרה שנה ויום אחד
36 נקרא גדול, שאין זה מביא סימן לעולם⁴⁴.

40 שמש. כלומר שנולד סריס מבטן אמו. שלא ראה שעה
אחת בכשרותו. (41) בכלי. (42) ביד. (43) שנסתר
בידי אדם לאחר שנולד. (44) של שתי שערות.

37 בו שלש עשרה שנה ויום אחד שלא הביא סימן
38 שלמטה, ונראה בו כל הסימנים של מעלה⁴⁵ - הרי
39 זה ספק בין גדול לקטן. ואם לא נבדק מלמטה -
40 פיון שנראה בו סימני בגרות מלמעלה, הרי זה
41 בחזקת גדול.

45 שערות הזקן, ושערות בית השחי.

42 מזו. שתי שערות האמורות בבן ובבת בכל מקום,
43 שעורן פדי לכף ראשן לעקרן. ומשיצמחו ויהיו
44 יכולות להנטל בפיה הזוג⁴⁶ עד שגיעו לכף ראשן
45 לעקרן, דינו בהן להחמיר בכל מקום. לפיכך, בבן
46 ובבת נחשב אותם גדולים להחמיר, הואיל וצמחו
47 פדי להנטל בפיה הזוג; ונחשב אותם קטנים
48 להחמיר, הואיל ולא הגיעו לכף ראשן לעקרן.

46 של מספריים. שהוא שיעור קטן משיעור של לכוף
ראשן לעקרן.

49 יו. שתי שערות אלו צריכות שיהיו במקום הערוה.
50 ובית הערוה פלו מקום סימנין - בין למעלה, בין
51 למטה, בין על איברי הזרע עצמן. וצריכות להיות
52 במקום אחד⁴⁷. ושיהיה בעקרן⁴⁸ גמות. ואפלו שתיהן
53 בגמא אחת - הרי אלו סימן. נמצאו שתי גמות זו
54 בצד זו, ואין בהן שער - הרי אלו סימן; חזקה אין
55 גמא בלא שער, ושערות היו בהן ונשרו.

47 שתיהן למעלה או למטה. (48) בשרשם.

56 יח. הבת שהביאה שתי שערות בתוך שתיים עשרה
57 שנה, והבן שהביא בתוך שלש עשרה - שניהם
58 שומא, כמו שבארנו. אף-על-פי שאותן שערות
59 במקומן הם עומדות אחר שלש עשרה לזכר ואחר
60 שתיים עשרה לנקבה - אינן סימן.

22) אינה ממאנת שמה נערה היא ואינה חולצת שמה עדיין
קטנה היא. (23) אף על פי שלא נראה בה הסימן התחתון.
24) וסימן התחתון עדיין לא בא. (25) ונפל.

1 ט. הבת שילדה אחר שתיים עשרה שנה, אף-על-פי
2 שלא הביאה סימנים, לא תחתון ולא עליון - הרי
3 זו גדולה. בנים הרי הם פסימנין.

4 י. הבן משיולד עד שיהיה בן שלש עשרה שנה -
5 נקרא קטן, ונקרא תינוק²⁶. ואפלו הביא במה
6 שערות בתוך הזמן הזה - אינו סימן, אלא שומא.
7 הביא שתי שערות למטה במקומות הידועות לשער,
8 והוא מבן שלש עשרה שנה ויום אחד ומעלה -
9 נקרא גדול, ונקרא איש²⁷.

26) ואינו בר עונשים. היצא מזה שהבת מקדימה להיות
גדולה יותר מהבן - בשנה שלמה. וחכמינו זכרונום לברכה
מצאו לזה סמך בתורה: "ויבן ה' את הצלע - מלמד שנתן
הקדוש-ברוך-הוא בינה יתירה באשה יותר מבאיש". דרשו
"ויבן" מלשון בינה. (27) איש כי יפליא לנדור נדר - מה
תלמוד לומר "איש" לרבות בן י"ג שנה ויום אחד שאף על
פי שאינו יודע להפליא (לפרש לשם מי נדר) נדריו קיימים.
וכן הכתוב אומר: איש או אשה כי יעשו מכל חטאות
האדם.

10 יא. הגיע לזמן הזה²⁸ ולא הביא שתי שערות,
11 אף-על-פי שנראו בו סימני סריס - הרי הוא קטן,
12 עד שיהיה בן עשרים שנה פחות שלשים יום. הגיע
13 לזמן הזה ולא הביא שתי שערות למטה, ולא הביא
14 שתי שערות בזקן, אם נראה בו אחד מסימני סריס²⁹
15 - הרי הוא סריס³⁰, ודינו דין הגדול לכל דבר; ואם
16 לא נראה בו סימן מסימני סריס - עדין קטן הוא,
17 עד שיביא שתי שערות למטה במקום הראוי להן,
18 או עד שיהיה בן חמש ושלשים שנה ויום אחד³¹.

28) י"ג שנה ויום אחד. (29) סריס הוא זה שאין לו כוח
ההולדה. (30) כל מי שלא הביא שתי שערות בזקן אפילו
אם לא נראה בו אלא אחד מסימני סריס, הרי הוא סריס.
31) כי כבר נכנס לרוב שנותיו, שהן שבעים שנה.

19 יב. הגיע לזמן הזה ולא הביא - הרי זה סריס,
20 אף-על-פי שלא נראה בו אחד מסימני סריס. הגיע
21 לשנת עשרים פחות שלשים יום ולא הביא שתי
22 שערות למטה, והביא שתי שערות בזקן, אף-על-פי
23 שנולד לו אחד מסימני סריס - אינו סריס; אלא הרי
24 הוא בקטנותו, עד שיוולדו לו כל סימני סריס, או עד
25 שיהיה בן חמש ושלשים שנה ויום אחד.

26 יג. ואלו הן סימני סריס: כל שאין לו זקן³², ושערו
27 לקויו³³, ובשרו מתליק³⁴, ואין מימי רגליו מעלים
28 רתיחה³⁵, וכשמטיל מים אינו עושה פפה³⁶, ושכבת
29 זרעו דהה, ואין מימי רגליו מתמיצין³⁷, ורוחץ

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1 יט. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים? פְּשָׁנְבִדְקוּ פְתוּחַ הַזְמָן
2 וְנֹדַע שֶׁהֵן שׁוּמָא; אֲבָל אִם לֹא נִבְדְּקוּ אֲלֵא אַחַר
3 זְמַן, וְנִמְצְאוּ שֵׁם שְׁתֵּי שְׁעֵרוֹת - הָרִי הֵן בְּחֻזְקַת
4 סִימְנִין, וְאֵין אֹמְרִין: שְׁמָא קָדָם זְמַן צְמַחוּ, כְּדִי
5 שִׁיחֵיו שׁוּמָא.

38 שְׁמִדְבָר וְאֵינוֹ שׁוּמַע⁵⁵, אוֹ שׁוּמַע וְאֵינוֹ מְדַבֵּר⁵⁶ -
39 הָרִי הוּא כָּל אָדָם. וְאִישׁ וְאִשָּׁה שֶׁהֵן שְׁלָמִים
40 בְּדַעְתָּן, וְאֵינָן לֹא חֲרָשִׁים וְלֹא שׁוֹטִים⁵⁷ - נִקְרְאִין
41 פְּקַח וּפְקַחַת.
53 השווו אותם לשוטה. לפוטרים מכל דבר, מפני שאינם בני דעת. (54) שנולד חרש ממעי אמו, וכיוון שלא שמע מעולם מה שמדברים עימו אי אפשר שידבר. (55) תחילתו היה פיקח עד שלמד לדבר ואחרי כן נתחרש. (56) שנשתתק וניטל דיבורו. (57) ואיזהו שוטה? המקרע את כסותו, והמאבד כל מה שנותנים לו. ולשון רבינו הלכות עדות ט, ט: "ולא שוטה שהוא מהלך ערום ומשבר כלים. . . אלא כל מי שנטרפה דעתו ונמצאת דעתו משובשת תמיד בדבר מן הדברים".

6 כ. כְּשִׁבּוּדִיקִין הַבַּת - בֵּין פְתוּחַ הַזְמָן, שֶׁהוּא כָּל שְׁנַת
7 שְׁתֵּים עָשָׂרָה, בֵּין קָדָם זְמַן זֶה, בֵּין לְאַחַר הַזְמָן -
8 בּוּדְקִין עַל פִּי גִשִׁים כְּשֵׁרוֹת וְנִאֲמָנוֹת. וְאִפְלוּ אִשָּׁה
9 אַחַת בּוּדְקַת, וְשׁוּמַעִין לָהּ אִם הִכִּיָּאָה וְאִם לֹא
10 הִכִּיָּאָה.

42 כז. נִמְצְאוּ כָּל הַשְּׁמֹטוֹת⁵⁸ שֶׁבְּאַרְנוּ עֲנִינָם בְּשָׁנֵי פְרָקִים
43 אֵלוּ - עֲשָׂרִים שְׁמֹטוֹת. וְאֵלוּ הֵן: קְדוּשִׁין. עֲרוּהָ.
44 שְׁנִיָּה. אֶסְרוּרֵי לְאוּיִן. אֶסְרוּרֵי עֲשָׂה. קֶטְנָה. נַעֲרָה.
45 בּוּגְרָת. אֵילּוּנִית. גְּדוּלָּה. סִימָן הַתַּחְתּוֹן. סִימָן
46 הַעֲלִיּוֹן. קֶטָן. סְרִיס חֲמָה. סְרִיס אָדָם. גְּדוּל.
47 אֲנִדְרוּגִינוֹס. טְמֵטוֹס. חֲרָשִׁים. פְּקַחִים. שִׁים כָּל
48 הַשְּׁמֹטוֹת הָאֵלוּ לְעֻמְתָּהּ תָּמִיד, וְאֵל יִלּוּזוֹ מַעֲיִינָהּ כָּל
49 עֲנִינֵיהֶם, כְּדִי שְׁלֹא נִהְיֶה צְרִיכִין לְבָאֵר כָּל שֵׁם מִהֵן
50 בְּכָל מְקוֹם שֶׁנִּזְכָּר אוֹתוֹ.

11 כא. כָּל הַשְּׁנִים הָאֲמֹרוֹת בֵּבֵן וּבְכַת וּבְעֶרְכִין⁴⁹ וּבְכָל
12 מְקוֹם, אֵינָן לֹא שְׁנֵי הַלְבָּנָה וְלֹא שְׁנֵי חֲמָה, אֲלֵא
13 שְׁנֵים שָׁל סֵדֵר הַעֲבוּר, שֶׁהֵן פְּשׁוּטוֹת וּמַעֲבְרוֹת, עַל
14 פִּי בֵית דִּין, כְּמוֹ שֶׁהֵם קוֹבְעִין אוֹתָן, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ
15 בְּהַלְכוֹת קְדוּשׁ הַחוּדָשׁ. וּבְאוֹתָן הַשְּׁנִים מוּנִין לְכָל
16 דְּבָרֵי הַדֵּת.

17 כב. אֵין סוּמְכִין עַל הַנְּשִׁים בְּמִנְיַן הַשְּׁנִים, וְלֹא עַל
18 הַקְּרוּבִים, אֲלֵא עַל פִּי שְׁנֵים אֲנָשִׁים כְּשֵׁרִים לְהַעֲדִי.

19 כג. הָאֵב שְׁאָמַר: בְּנֵי זֶה בֵּן תִּשְׁעֵי שְׁנִים וַיּוֹם אֶחָד,
20 בְּתֵי זֶה בַּת שְׁלֹשׁ שְׁנִים וַיּוֹם אֶחָד - נִאֲמָן לְקַרְבָּן,
21 אֲבָל לֹא לְמַפּוֹת⁵⁰ וְלֹא לְעַנְשִׁים. בְּנֵי זֶה בֵּן שְׁלֹשׁ
22 עֲשָׂרָה שָׁנָה וַיּוֹם אֶחָד, בְּתֵי זֶה בַּת שְׁתֵּים עָשָׂרָה שָׁנָה
23 וַיּוֹם אֶחָד - נִאֲמָן לְגִדְרִים וְלְעֶרְכִין וְלְחֲרָמוֹת
24 וְלְהַקְדָּשׁוֹת, אֲבָל לֹא לְמַפּוֹת וְלֹא לְעַנְשִׁים.

25 כד. מִי שִׁישׁ לוֹ אֶבֶר זְכוּרוֹת וְאֶבֶר נְקֻבוֹת - הוּא
26 הַנִּקְרָא אֲנִדְרוּגִינוֹס, וְהוּא סָפֵק אִם זָכָר סָפֵק אִם
27 נְקֵבָה. וְאֵין לוֹ סִימָן שְׂיֻדַּע בּוֹ אִם הוּא זָכָר וְדָאֵי
28 אִם הִיא נְקֵבָה וְדָאֵית לְעוֹלָם.

29 כה. וְכָל מִי שֶׁאֵין לוֹ לֹא זְכוּרוֹת וְלֹא נְקֻבוֹת, אֲלֵא
30 אֶטוּם⁵¹ - הוּא הַנִּקְרָא טְמֵטוֹס, וְגַם הוּא סָפֵק. וְאִם
31 נִקְרַע⁵² הַטְּמֵטוֹס וְנִמְצָא זָכָר - הָרִי הוּא פְּזָכָר וְדָאֵי;
32 וְאִם נִמְצָא נְקֵבָה - הָרִי הוּא נְקֵבָה. וְטְמֵטוֹס
33 וְאֲנִדְרוּגִינוֹס שֶׁהֵיוּ בֵּן שְׁתֵּים עָשָׂרָה שָׁנָה וַיּוֹם אֶחָד
34 - הָרִי הֵן בְּחֻזְקַת גְּדוּלָּים. וְהֵם שְׁנִדְבָר בְּהֵן בְּכָל
35 מְקוֹם.

36 כו. חֲרָשׁ וְחֲרָשַׁת הָאֲמֹרִים כָּל מְקוֹם⁵³, הֵן
37 הָאֲלָמִים שֶׁאֵין שׁוּמַעִין וְלֹא מְדַבְּרִים⁵⁴; אֲבָל מִי

(58) מושגים, מונחים.

פְּרָק שְׁלִישִׁי

1) נתבארו בו דיני קידושי כסף ומי הוא הנותן, קידושי שטר וביאה. הקנה עצמו לה. קידש ולא פירש, קידשה לחצאין. קידש בחצי פרוטה, שהאב זכאי בבתו עד שתבגר או עד שתנשא, שליחות בקידושין, שלא לקדש בביאה, בלא שידוכין, ובשוק, ברכת אירוסין.

א. כִּיצַד² הָאִשָּׁה מִתְקַדְשֶׁת? אִם בְּכֶסֶף הוּא מְקַדֵּשׁ
- אֵין פְּחוֹת מִפְּרוּטָה³ כֶּסֶף אוֹ שְׁנֵה פְרוּטָה. אוֹמַר
לָהּ: הָרִי אֶת מְקַדְשֶׁת⁴ לִי, אוֹ: הָרִי אֶת מְאָרְסֶת לִי,
אוֹ: הָרִי אֶת לִי לְאִשָּׁה בְּזָה⁶, וְנוֹתֵן לָהּ בְּפָנֵי עֲדִים⁷.
וְהָאִישׁ הוּא שְׁאוּמַר דְּבָרִים שְׁמִשְׁמַעֵן שְׁקוּנָה אוֹתָהּ
לוֹ לְאִשָּׁה, וְהוּא שִׁיתֵן לָהּ הַכֶּסֶף⁸.

2) קידושין ב, א. 3) כבית-הלל שם. וכן הוא במשנה בבבא-מציצה נה. ושיעור הפרוטה הוא משקל חצי גרעין שעורה מכסף (פירוש המשנה לרבינו, קידושין א, א). 4) לשון חכמים היא שהבעל אוסר את אשתו לכל העולם כהקדש (קידושין ב:). 5) בשבילי, כלומר ע"י שתהיי אשתי תאסרי לכל העולם כהקדש (תוספות' שם). פירוש אחר: "מקודשת לי" - מיוחדת לי, מזומנת לי (שם). 6) מקור דבר זה, שצריך לומר "בזה", הוא במשנה קידושין מו. "התקדשי לי בתמרה זו". וה'מאירי' (עמ' 4) כתב שאין הכרח בזה אלא שהלשון יותר שלם בכך. 7) בכתי" התימנים "שני עדים". 8) שנאמר "כי יקח איש אשה"

14 ה. וְאִם קָדַשׁ בְּבִיאוֹהָ - אֹמְרָה לָהּ: 22 הָרִי אֶת מְקַדְּשֶׁת
 15 לִי, אִו: הָרִי אֶת מְאָרְסֶת לִי, אִו: הָרִי אֶת לִי לְאִשָּׁה
 16 בְּבִעֻלָּהּ 23, וְכָל פִּיּוּצָא בְּזָהָה 24, וּמִתְחַד עֲמָה בְּפִנֵּי
 17 שְׁנֵי עֵדִים וּבִעֻלָּהּ 25. וְהַמְקַדֵּשׁ בְּבִיאוֹהָ - מִסְתַּמָּא 26
 18 דַּעְתּוֹ עַל גְּמַר בִּיאוֹהָ 27, וּכְשִׁיגְמַר בִּיאוֹתוֹ תִּהְיֶה
 19 מְקַדְּשֶׁת 28. (וּבִין שְׂבָא עָלֶיהָ בְּדַרְכָּהּ וּבִין שְׂבָא עָלֶיהָ
 20 שְׂלֵא בְּדַרְכָּהּ - הָרִי זֶה מְקַדְּשֶׁת) 29.

22 בפני שני עדים, בעת שנכנס להתייחד עמה.
 23 שאבוא אליך כשאתיחד עמך. 24 שאר לשונות
 קידושין המפורשות לקמן ה"ו. ובכת"י התימנים, הנוסח:
 או הרי את מאורסת לי וכל כיוצא או הרי את לי לאשה
 בבעילה זו. 25 ומאחר שהעדים ראו מתייחדים, אינם
 צריכים להעיד על הבעילה, לפי ש"הן הן עדי ייחוד, הן הן
 עדי ביאה" (קידושין סה:). 26 בכת"י התימנים, תיבה זו
 אינה. וראה להלן הערה כז. 27 קידושין י, א. 28 ואם
 הערה בה (=התחיל ביאתו ולא גמרה) לשם קידושין
 ופשטה ידה וקיבלה קידושין מאחר, הרי זו מקודשת לשני,
 הואיל ועדיין לא היתה מקודשת (שם). ומלשון רבינו
 "מסתמא", נראה שדעתו לומר שאם פירש ואמר התקדשי
 לי בתחילת ביאתי, הרי זו מקודשת בתחילת ביאה (מגיד
 משנה). 29 קידושין ט, ב. ומבואר יותר בירושלמי
 קידושין פ"א, ה"א. ובסנהדרין נד, א - אמרו: נאמר בתורה
 (ויקרא כ, יג) "משכבי אשה" - מגיד לך הכתוב ששני
 משכבות באשה. וכל קטע זה מוקף בסוגריים, הואיל
 ובדפוסים ישנים כגון קושטא רס"ט; ווניציה של"ד - אינו.
 אבל בדפוס רומא משנת ר"מ, ישנו כלפנינו.

21 ו. הַדְּבָרִים שֵׁיאִמַר הָאִישׁ כְּשִׁיקְדֵשׁ, צְרִיף שִׁיְהִי
 22 מְשֻׁמָּע שֶׁהוּא קוֹנֶה 30 הָאִשָּׁה, וְלֹא שִׁיְהִי מְשֻׁמָּע
 23 שֶׁהִקְנָה עֲצָמוֹ לָהּ. בִּיּוֹצֵד? הָרִי שְׂאֵמְרָה לָהּ, אִו שְׂכַתְבָּה
 24 בְּשִׁטְר שְׁנַתְנּוּ לָהּ: הָרִינִי בְּעָלֶיךָ, הָרִינִי אַרְוִסִיף,
 25 הָרִינִי אִישִׁיף, וְכָל פִּיּוּצָא בְּזָהָה - אִין פְּאָן קִדּוּשִׁין
 26 כְּלָל 31. אֹמְרָה לָהּ 32, אִו כְּתַב לָהּ: הָרִי אֶת אִשְׁתִּי, הָרִי
 27 אֶת אַרְוִסִתִּי, אִו: הָרִי אֶת קְנוּיָה לִי, הָרִי אֶת שְׁלִי,
 28 הָרִי אֶת לְקוּחְתִּי 33, הָרִי אֶת חְרוּפְתִּי 34, הָרִי אֶת
 29 בְּרִשׁוֹתִי, הָרִי אֶת זְקוּקָה לִי, וְכָל פִּיּוּצָא בְּהֵן 35 - הָרִי
 30 זֶה מְקַדְּשֶׁת.

30 רוכש. 31 קידושין ה, ב. שנאמר בתורה: כי יקח איש
 אשה, ולא שיקח את עצמו לה. 32 בכת"י התימנים, כל
 הקטע הזה אינו. 33 מלשון הכתוב: כי יקח איש אשה.
 34 קידושין ו. "שכן ביהודה קוראים לארוסה תרופה",
 וכגירסת רבינו חננאל שם (הובאה ברשב"א) בניגוד
 לגירסתנו בגמרא שרק ביהודה היא מקודשת. ובשו"ע
 אהע"ז סי' כז ס"ג פסק שהרי זו מקודשת בספק.
 35 ובלבד שתבין שהיא לשון קידושין, אבל אם אינה מכרת
 באותה לשון - אינה מקודשת, אלא אם-כן דיבר עמה
 תחילה על עסקי קידושין ונתרצתה לו, כמבואר בסמוך ה"ח.

31 ז. אֹמְרָה לָהּ, אִו כְּתַב לָהּ: הָרִי אֶת מִיְחַדְתִּי לִי, הָרִי
 32 אֶת מִיְעַדְתִּי לִי, הָרִי אֶת עֲזוֹרָתִי, הָרִי אֶת נִגְדָתִי,

(דברים כב, יג. וכד, א) ודרשו חז"ל (קידושין ד:): "כי יקח
 - ולא כי תקח".

1 ב. נִתְּנָה הִיא וְאִמְרָה לּוֹ: הָרִי אֲנִי מְקַדְּשֶׁת לָךְ, הָרִינִי
 2 מְאָרְסֶת לָךְ, הָרִינִי לָךְ לְאִנְתּוֹ 9, אִו כְּכָל לְשׁוֹן הַקְּנָאָה
 3 - אִינְהָ מְקַדְּשֶׁת 10. וְכֵן אִם נִתְּנָה הִיא לּוֹ וְאִמְרָה הוּא
 4 - אִינְהָ מְקַדְּשֶׁת 11. וְאִם נָתַן הוּא וְאִמְרָה הִיא - הָרִי
 5 זֶה מְקַדְּשֶׁת מִסְפַּק 12.

9 לאשה. "לי לאשה" (בראשית יב, יט), מתרגם יונתן "לי
 לאנתו". 10 קידושין ה, ב. שהאיש לוקח את האשה ולא
 האשה את האיש, כמו שכתבנו למעלה. 11 שם. ואם
 המקדש חשוב, שיש לה הנאה בהסכימו לקבל וליהנות
 ממנה, הרי זו מקודשת (לקמן פ"ה, הכ"ב). 12 קידושין
 ה, ב: "ספיקא הוא, וחיישין מדרבנן". שאם בא אחר
 וקידשה - צריכה גט משניהם, שמא לא היו של הראשון
 קידושין וחלו קדושי שני או שמא של ראשון קידושין ולא
 של שני (רש"י שם). מלשון הגמרא הנ"ל, משמע שאין זה
 אלא ספק מדרבנן, אבל מן התורה אין כאן קידושין כלל
 ואינה צריכה גט ממנו. אולם מדברי רבינו שכתב:
 "מקודשת מספק", נראה שהיא מקודשת מן התורה קידושי
 ספק, וצריכה ממנו גט מדאורייתא, אם תרצה להנשא לאחר.
 ראה ר"ן לקידושין ה: ו'בית הבחירה' להרב המאירי שם.

6 ג. וְאִם קָדַשׁ בְּשִׁטְר - כּוֹתֵב עַל הַנֶּזֶר אִו עַל הַחֶרֶס 13
 7 אִו עַל הָעֵלָה אִו עַל כָּל דְּבַר שִׁיְרָצָה: הָרִי אֶת
 8 מְקַדְּשֶׁת לִי, אִו: הָרִי אֶת מְאָרְסֶת לִי, וְכָל פִּיּוּצָא
 9 בְּדְבָרִים אֵלּוּ, וְנִתְּנּוּ לָהּ בְּפִנֵּי עֵדִים 14.

13 אע"פ שאינו שוה פרוטה (שם ט.). 14 ואין השטר
 צריך חתימת עדים מבפנים, הואיל ומוסרו לה בפני עדים.

10 ד. וְצְרִיף 15 שִׁכְתַּב אוֹתוֹ לְשֵׁם הָאִשָּׁה הַמְתַּקְדְּשֶׁת 16,
 11 כְּגִט 17. וְאִינוּ כּוֹתְבוּ אֶלָּא מְדַעְתָּהּ 18. כְּתַבוּ שְׂלֵא
 12 לְשִׁמָּה 19, אִו לְשִׁמָּה שְׂלֵא מְדַעְתָּהּ 20, אָף-עַל-פִּי
 13 שְׁנַתְנּוּ לָהּ לְדַעְתָּהּ בְּפִנֵּי עֵדִים - אִינְהָ מְקַדְּשֶׁת 21.

15 קידושין ט. בעייתו של רבי שמעון בן לקיש, ששוב
 פשטה. 16 פרט לנכתב לשם אשה אחרת ונמלך לקדש
 בו אשה זו ששמה כשמה. 17 שצריך לכתבו לשם האשה
 המתגרשת, שנאמר: "וכתב לה ספר כריתות" - "לה -
 לשמה" (גיטין כו). והוקשה הויה ליציאה (קדושין ט:).
 שהרי כל עיקר קידושי שטר נלמד מהיקש זה של "ויצאה
 והיתה" (ראה למעלה פ"א הערה ז). וכתב הרשב"א (הובא
 כאן בפירוש ה'מגיד משנה') שבנוסח שטר הקידושין צריך
 להזכיר בו שמות האיש והאשה כגט. והדברים מפורשים
 בירושלמי (קידושין פ"א, ה"ב) "סדר קידושין כך הוא: אני
 פלוני קידשתי בתו של פלוני" (הגר"א לאהע"ז סי' לב ס"ק
 ו). 18 בידיעתה ובהסכמתה. 19 שנכתב לשם אשה
 אחרת ששמה כשם אשה זו, ונמלך בדעתו לקדש את זו
 בשטר זה. 20 קודם הכתיבה לא נמלך בה. 21 מקיש
 הויה ליציאה, מה יציאה צריכים דעת מקנה (הבעל) אף
 הויה צריכים לדעת מקנה - זו האשה, המקנה את עצמה
 לבעל (קידושין ט: כרב פפא ורב שרביא).

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

19 אִשָּׁה אַחַת רְאוּיָה לְשָׁנִים⁴⁵. וְכֵן אִם אָמַר: הֲרִי אֶתְּ
20 מְקַדְּשֶׁת לִי וְלֹאָהּ - אֵינָהּ מְקַדְּשֶׁת⁴⁶.

(44) שאם ארצה לישא אחרת עליך - אשא (קידושין ז). וראה לקמן פי"ד, ה"ג: "נושא אדם כמה נשים." (45) שם. (46) ואין אומרים: תפוס לשון ראשון עיקר, וברגע שאמר הרי את מקודשת לי, כבר נתקדשה לו ואין הדיבור האחרון "ולזה" יכול לחול, וממילא היא מקודשת לו קידושין גמורים, אלא לשונו מורה שתהא מקודשת לשניהם כאחד, ולפיכך אינה מקודשת אף לאחד מהם (מעשה רוקח).

21 י. אָמַר לָהּ: הֲרִי חֲצִיךָ מְקַדְּשֶׁת לִי בְּפְרוּטָה, וְחֲצִיךָ
22 בְּפְרוּטָה⁴⁷; אוּ שְׂאֵמַר לָהּ: חֲצִיךָ מְקַדְּשֶׁת לִי בְּחֲצִי
23 פְּרוּטָה, וְחֲצִיךָ הָאֲחֵרָת מְקַדְּשֶׁת בְּחֲצִי פְּרוּטָה - הֲרִי
24 זוּ מְקַדְּשֶׁת⁴⁸. אָמַר לָהּ: חֲצִיךָ מְקַדְּשֶׁת לִי בְּפְרוּטָה
25 הַיּוֹם, וְחֲצִיךָ בְּפְרוּטָה לְמָחָר⁴⁹; שְׁתֵּי חֲצִיֶיךָ
26 בְּפְרוּטָה⁵⁰; שְׁתֵּי בְּנוֹתֶיךָ⁵¹ לְשָׁנֵי בְּנוֹתֶיךָ⁵² בְּפְרוּטָה; בְּתָךְ
27 מְקַדְּשֶׁת לִי וּבְתָרְךָ מְכוּרָה לִי בְּפְרוּטָה⁵³; אוּ: בְּתָךְ
28 וְקַרְקַעְתָּךְ לִי בְּפְרוּטָה⁵⁴ - בְּכָל אֵלוֹ מְקַדְּשֶׁת בְּסַפְּךָ⁵⁵.

(47) קידושין ז, ב. ואע"פ שהזכיר "חציין" - אין זה מקדש אשה לחצאין, אלא מונה והולך הוא, וראש דיבורו מתייחס גם לסופו, ואין כאן הפסק בקידושיו. והרי זה כמקדש בשתי פרטות, ואומר: נמצא חציין עולה לי בפרוטה, וחציין השני בפרוטה (לחם-משנה). (48) קידושין, שם. וגם כאן הוא "מונה והולך" ולא טעה לומר שמקדשים לחצאין (רש"י שם). ומובן שכל זה אמר לה בכדי דיבור אחד, אבל אם הפסיק באמצע דיבורו בין חצי לחצי, אינה מקודשת (ר"ן שם). (49) כאן יש לרדן שהפסיק בקידושיו, שהרי דחה את קידושי החצי השני למחר. (50) כאן אין לתלות ולומר: "מונה והולך הוא", שהרי לא מנה את הכסף אלא הפסיק בקידושי גוף האשה, ואולי טעה לומר שאשה מתקדשת לחצאין. (51) המקדש אומר כן לאביהן. ובקטנות מדובר, שכסף קידושיהן שלו. והספק הוא, אם אחרי המקבל נלך והרי קיבל פרוטה שלימה ותהיינה מקודשות. או אולי עלינו להשיגח באשה המתקדשת ואז יוצא לכל אשה חצי פרוטה ואינן מתקדשות. אבל אילו היו הבנות גדולות שהאב קיבל את כסף הקידושין בתורת שליח הבנות, אז ודאי שאין הבנות מקודשות, שהרי כל אחת קיבלה רק חצי פרוטה (תוספות' שם). (52) והם גדולים, ועשאוהו שליח לקדש. (53) הספק הוא: אם התכוין לכלול בפרוטה זו את הפרה והאשה כאחד, נמצא שהוא קידש האשה רק בחצי פרוטה ואינה מקודשת, או מתוך שאדם יודע שאין אשה מתקדשת בפחות מפרוטה, ואין הפרה נקנית בכסף (קידושין כה:), ודאי התכוין לומר בתך - בפרוטה, ופרתו תיקנה לו כשימשכנה. (54) קרקע נקנית גם בכסף, וגם בחזקה. ובכל זאת יש ספק, אולי נתכוין לומר בתך בפרוטה, וקרקעך - כשאחזיק בה. (55) בקידושין ז, ב. העלו את כל הבעיות האלו ב"תיקון". ואע"פ שגם שני הדינים הראשונים שבהלכה זו הוזכרו שם בין הבעיות ולא נפתרו, סובר רבינו שהואיל והגמרא אמרה שם: "אם תמציי-לומר מונה והולך הוא" ביחס לשני דינים אלו, הרי

1 הֲרִי אֶת צְלַעְתִּי, הֲרִי אֶת סְגוּרְתִּי, הֲרִי אֶת תַּחְתִּי, הֲרִי
2 אֶת עֲצוּרְתִּי, הֲרִי אֶת תְּפוּסְתִּי - הֲרִי זוּ מְקַדְּשֶׁת
3 בְּסַפְּךָ³⁶. וְהוּא, שְׁיִהְיֶה מְדַבֵּר עִמָּה תַּחֲלָה עַל עַסְקֵי
4 קִדְּוִשֵׁינִי³⁷; אֲבָל אִם אֵינוֹ מְדַבֵּר עִמָּה תַּחֲלָה עַל עַסְקֵי
5 קִדְּוִשֵׁינִי - אֵין חוֹשְׁשִׁין לְמַלּוֹת אֵלָיו³⁸:

(36) קידושין ו, א. כי כל הלשונות האלו, ספק אם משמען לשון קידושין: מיוחדת, כמו "מאוחדת" - מלשון "היהו לבשר אחד" (בראשית ב, כד). מיועדת - מלשון "אשר לא יעדה" (שמות כא, ח) שהיא לשון קידושין באמה עבריה. עזרת, נגדתי - לשון "אעשה לו עזר כנגדו" (בראשית ב, יח). צלעתי, סגורתי, תחתי - מלשון: "ויקח אחת מצלעותיו ויסגור בשר תחתנה" (שם כא). עצורתי - לשון עצרת שתהא נאספת עמי לבית, וכן תפושתי - נתפסת עמי בבית (רש"י ותוספות' ר"י הזקן שם). ואפשר שאין משמען לשון קידושין אלא שתבוא לעשות מלאכתו. (37) אז היא ספק מקודשת. (38) מפני שאינה יודעת מה אמר לה, ולפיכך אינה מקודשת כלל (שם). ואפילו אם אמרו שניהם שלקידושין נתכוונו אינה מקודשת, שהרי לא נתבררה אמירת הלשון לעדים, שגם הם צריכים להבין את לשונו (תוספות' ר"י שם).

6 ח. וַיֵּשׁ לְאִישׁ לְקַדֵּשׁ הָאִשָּׁה בְּכָל לְשׁוֹן שֶׁהִיא מְפַרֵּת
7 בּוֹ³⁹, וַיְהִי מִשְׁמַע הַדְּבָרִים בְּאוֹתָהּ הַלְשׁוֹן שֶׁקָּנְאָה,
8 כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנָה⁴⁰. הִיָּה מְדַבֵּר עִם הָאִשָּׁה עַל עַסְקֵי
9 הַקִּדְּוִשִׁין וְרָצְתָה⁴¹, וְעַמֵּד וְקַדֵּשׁ, וְלֹא פָּרַשׁ וְלֹא אָמַר
10 לָהּ כְּלוּם, אֲלֵא נָתַן בְּיָדָהּ אוּ בְעַל - הוֹאִיל וְהָן
11 עֲסוּקִין בְּעִנְיָן - דִּי, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְפָרֵשׁ⁴². וְכֵן עָדֵי
12 הַקִּדְּוִשִׁין וְהַגְּרוּשִׁין אֵינוֹ צָרִיךְ לִזְמַר לָהֶם: אַתֶּם
13 עָדֵי, אֲלֵא פִינָן שְׁגַרְשׁ אוּ קַדֵּשׁ בְּפִנְיָהֶם - הֲרִי זוּ
14 מְקַדְּשֶׁת אוּ מְגַרְשֶׁת⁴³.

(39) נוסף על הלשונות המנויות לעיל ה"ו. (40) והאומר לאשה הריני נותן לך בשביל אהבה וחיבה - חוששין לקידושיו, כי שמא נתכוין שתהיה אהבה וחיבה ביניהם, והרי זה כאילו אמר: הרי את מיוחדת או מיועדת לי (תשובות מיימוניות, וכן בשו"ע אהע"ז סי' כז, ס"ג). (41) שאמרה הן (כסף-משנה). (42) משנה, מעשר שני פ"ד מ"ז. וכן בקידושין ו, א. (43) ואף-על-פי שלא הזמינם ולא ייחדם לכך (קידושין מג.). ורק בהודאת מומן צריך שיאמר אתם עדי, שאם לא כן יכול לומר לו: משטה אני בך (תוספות' שם). ודוקא שקידשה בפני שנים והם אצלה, שראתה והרגישה בהם. אבל אם הטמין לה עדים אחורי הגדר, אינה מקודשת, כי אילו היתה מרגישה בהם, יתכן ולא קיבלה הקידושין, רק עכשיו בקדעה שאין עדים אצלה - קבלתם, בחשבה כי משחקת היא בו הואיל ואין כאן עדים (מגיד-משנה).

15 ט. הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה: הֲתִקְדְּשִׁי לְחֲצִי - הֲרִי זוּ
16 מְקַדְּשֶׁת. הֲאֵ לְמָה זֶה דוּמָה? לְאוֹמֵר לָהּ: תְּהִי אִשְׁתִּי
17 אֶת וְאַחֲרָת⁴⁴, שֶׁנִּמְצָא שְׂאִין לָהּ אֲלֵא חֲצִי אִישׁ. אֲבָל
18 אִם אָמַר: חֲצִיךָ מְקַדְּשֶׁת לִי - אֵינָהּ מְקַדְּשֶׁת, שְׂאִין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

19 מְקַדְּשֶׁת⁷², וְאָפְלוּ אִם נִתְרַצָּה⁷³ הָאָב אַחֵר
20 שְׁנִתְקַדְּשָׁה⁷⁴. וְאָפְלוּ אִם נִתְאָלְמְנָה אוֹ נִתְגַּרְשָׁה מִן
21 אוֹתָן הַקְּדוּשִׁין - אֵינָה אֶסוּרָה לְכַהֵן⁷⁵. וְכִינּוּן הִיא וְכִינּוּן
22 אָבִיהָ יִכּוּלִין לְעַכְבָּר⁷⁶. בֵּין אִם נִתְקַדְּשָׁה בְּפָנָיו⁷⁷ בֵּין
23 שְׁנִתְקַדְּשָׁה שְׁלֵא בְּפָנָיו⁷⁸ - אֵינָה מְקַדְּשֶׁת.

72) קידושין מה, ב - כדעת רבינוא שם. וכן פסק האלפסי בהלכותיו לקידושין שם. (73) הסכים. (74) כי מה יועיל ריצוי שלאחר מעשה קידושין. אבל אם נתרצה האב בשעת הקידושין, הרי היא מקודשת. ואע"פ שלא קיבל אביה קידושיה (ר"ן שם בפירוש דעת רבינו). (75) ואינה כגרושה שאסורה לכהן הדיוט, וכאלמנה שאסורה לכהן גדול. (76) אפילו אם נתרצה האב בשעת הקידושין ואח"כ הבת ממאנת במקדש, יכולה לעכב ואין הקידושין קידושין, שאין אביה יכול לכופה אלא כשהוא בעצמו מקדשה, כמבואר לעיל יא, א. וכן אביה יכול לעכב אח"כ אפילו כשנתקדשה בפניו ושתק באותה שעה (כסף-משנה ומהר"י קולון בדעת רבינו). (77) ושתק, ואח"כ עיכב. (78) אפילו אם נתרצה אח"כ, וגם הבת לא עיכבה, אינה מקודשת הואיל ולא נתרצה בשעת הקידושין.

24 יד. הִיתָה הַבַּת סֶפֶק בּוֹגְרָת⁷⁹, בֵּין שֶׁקַּדְּשָׁה אָבִיהָ
25 שְׁלֵא לְדַעְתָּהּ בֵּין שֶׁקַּדְּשָׁה הִיא עֲצָמָה שְׁלֵא לְדַעַת
26 אָבִיהָ - הֲרִי זוֹ מְקַדְּשֶׁת בְּסֶפֶק⁸⁰, לְפִיכָּה צְרִיכָה גִט
27 מִסֶּפֶק. יֵשׁ לְאִישׁ לַעֲשׂוֹת שְׁלִיחַ לְקַדֵּשׁ לוֹ אִשָּׁה⁸¹,
28 בֵּין אִשָּׁה פְּלוּנִית בֵּין אִשָּׁה מְשֻׁאָר הַנְּשֻׁיִם⁸². וְכֵן
29 הָאִשָּׁה הַגְּדוּלָּה⁸³ עוֹשָׂה שְׁלִיחַ לְקַבֵּל קְדוּשִׁיהָ⁸⁴, בֵּין
30 מְאִישׁ פְּלוּנִי בֵּין מְאִישׁ מְשֻׁאָר אֲנָשִׁים. וְכֵן הָאָב
31 עוֹשָׂה שְׁלִיחַ לְקַבֵּל קְדוּשִׁי בְּתוֹ פְּשֻׁהִיא בְּרִשְׁוֹתוֹ⁸⁵.
32 וְאוֹמֵר הָאָב לְבִתּוֹ הַקְּטָנָה: צְאִי וְקַבְּלִי קְדוּשִׁיךָ⁸⁶.

79) כגון שיש ספק אם עברו כבר ששה חדשים מיום הבאת סימני נעורתה או לא (ראה לעיל פ"ב, ה"ב). או כגון שנראה בה אחד מסימני העליון ועדיין לא הביאה שתי שערות, נמצא כי היא ספק נערה, ספק קטנה (לעיל פ"ב, ה"ח) ואח"כ הביאה שתי שערות ועברו ששה חדשים מיום שהביאה הסימן הראשון, ויש ספק אולי הוא סימן גמור, וממילא היא כיום בוגרת, או שמא לא נעשתה נערה אלא עם הבאת הסימן התחתון, ומשם ואילך עדיין לא עברו ששה חדשים ועדיין היא נערה (לחם-משנה).

80) קידושין עט, א. לענין קידושי אביה אנו חוששים שמא עדיין נערה היא, ולענין קידושי עצמה אנו חוששים שמא בוגרת היא. (81) קידושין מא, א. שכלל הוא בידינו "שלוחו של אדם כמותו", שנאמר (שמות יב, ו) "ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל בין הערבים", וכי כל הקהל כולו שוחט, והלא אינו שוחט אלא אחד? אלא, מכאן ששלוחו של אדם כמותו (שם, עמוד ב). (82) שלא פירש לו: קדש לי אשה זו או זו, אלא אמר לו סתם "קדש לי אשה" - רוצה לומר איזו שהיא. ומקור הדברים ממסכת נזיר יב, א. (83) הבוגרת. (84) קידושין מא, א. (85) שם. (86) שם יט, א. הבת מקבלת בעצמה כסף הקידושין, ואחרי שזכתה בכסף זכה בו אביה כי כל שבח נעוריה לאביה. ואע"פ שמן

זה כאילו התלמוד הסכים להגיון הזה והוציאן מכלל ספק. כי כלל מקובל הוא מהגאונים, כל מקום שהתלמוד אומר "אם תמציי-לומר" הרי זה כמו פשיטות ופתרון (רא"ש לקידושין שם).

1 יא. הָאָב מְקַדֵּשׁ אֶת בְּתוֹ שְׁלֵא לְדַעְתָּהּ⁵⁶ כָּל זְמַן
2 שֶׁהִיא קְטָנָה, וְכֵן פְּשֻׁהִיא נַעֲרָה וְשֻׁתָּה בְּיָדוֹ⁵⁷,
3 שְׁנֵאמַר: אֶת בְּתִי נִתִּיתִי לְאִישׁ הַזֶּה לְאִשָּׁה. וְקְדוּשִׁיהָ
4 לְאָבִיהָ⁵⁸. וְכֵן הוּא זָפָאִי בְּמִצִּיאָתָהּ וּבְמַעֲשֵׂה יָדֶיהָ⁵⁹
5 וּבְכַתְּבָתָהּ⁶⁰. אִם נִתְגַּרְשָׁה אוֹ נִתְאָלְמְנָה מִן
6 הָאָרוּסִין⁶¹, הוּא זָפָאִי כָּל עַד שֶׁתְּבַגְרָה⁶². לְפִיכָּה⁶³
7 מְקַבֵּל הָאָב קְדוּשִׁי בְּתוֹ מִיּוֹם שֶׁתּוֹלֵד עַד שֶׁתְּבַגְרָה⁶⁴.
8 וְאָפְלוּ הִיתָה חֲרֻשֶׁת אוֹ שׁוּטָה⁶⁵ וְקַדְּשָׁה הָאָב - הֲרִי
9 הִיא אֲשֶׁת אִישׁ גְּמוּרָה⁶⁶. וְאִם הִיתָה בֵּת שְׁלֹשׁ שָׁנִים
10 יוֹם אָחָד, מִתְקַדְּשֶׁת בְּבִיאָה מְדַעַת אָבִיהָ; פְּחוֹת
11 מִכֵּן, אִם קְדָשָׁה אָבִיהָ בְּבִיאָה⁶⁷ - אֵינָה מְקַדְּשֶׁת⁶⁸.

56) מבלי להמליך בה ולקבל הסכמתה. (57) קידושין מא, א. וכתובות מו, א. (58) כסף קידושיה לאביה. - כתובות שם. אמרה תורה (במדבר ל, יז) בנעוריה בית אביה - כל שבח נעוריה לאביה. (59) במציאתה - שם, מז. משום איבה, כי הואיל ואין האב חייב במוזנות בתו מצד הדין, אם תעכב המציאה לעצמה, יטור לה איבה וימנע מזוונה. ובמעשה ידיה - שם, מז: שנאמר (שמות כא, ז) "וכי ימכור איש את בתו לאמה" - "מה אמה - מעשה ידיה לרבה, אף בת - מעשה ידיה לאביה". (60) שתיקנו חכמים שהבעל יכתוב כתובה לאשתו, כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה, כמבואר לקמן פ"י. (61) כתובות מג, ב. (62) זמן הבגרות מפורש למעלה פ"ב ה"ב. (63) הואיל ואין אנו צריכים לדעתה של הקטנה או הנערה המתקדשת. (64) שהרי קידושיה בידו. (65) ראה לעיל פ"ה הכ"ו, מה היא חרשת אינה ושוטה. (66) יבמות קיב, ב. אבל חרשת גדולה אינה מקודשת קידושין גמורים מן התורה כמבואר לקמן פ"ד, ה"ט. וכן השוטה כשהיא גדולה - אינה מתקדשת כלל, כמבואר שם. (67) שבא עליה המקדש. (68) נדה מד, ב. שפחות מג' שנים אין ביאתה ביאה, והרי זה כנותן אצבע בעין, מה עין מרמעת וחוזרת ומרמעת, אף היא בתוליה חוזרים (שם מה.). וכל זה מצד הדין, אבל מצות חכמים היא, שלא יקדש אדם בתו כשהיא קטנה, כמבואר לקמן ה"ט.

12 יב. בְּגִרָה הַבַּת - אֵינָן לְאָבִיהָ בֵּה רִשׁוּת, וְהֲרִי הִיא
13 כְּשֻׁאָר כָּל הַנְּשֻׁיִם שְׁאֵינָם מִתְקַדְּשׁוֹת אֶלָּא לְדַעְתָּן⁶⁹.
14 וְכֵן אִם הִשְׁיִיָּה אָבִיהָ, וְנִתְאָלְמְנָה אוֹ נִתְגַּרְשָׁה בְּחַיֵּי
15 אָבִיהָ - הֲרִי הִיא בְּרִשְׁוֹת עֲצָמָה, וְאֶף-עַל-פִּי שְׁעִדָּן
16 הִיא קְטָנָה. פִּינּוּן שְׁנֵאֲשָׁתָה⁷⁰, אֵינָן לְאָבִיהָ בֵּה רִשׁוּת
17 לְעוֹלָם⁷¹.

69) קידושין עט, א. (70) משתכנס לחופה נקראת נשואה, ראה לקמן פ"י, ה"ב. (71) כתובות מג, ב. וכן בקידושין מד, ב. וראה במוספנו: "תשובות רבינו".

18 יג. נִתְקַדְּשָׁה קִדְּם שֶׁתְּבַגְרָה שְׁלֵא לְדַעַת אָבִיהָ - אֵינָה

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

19 נַעֲשֶׂה שְׁלִיחַ לְדָבָר שֶׁפְּמִמּוֹן⁹⁹, הָרִי הוּא פְּסוּל
20 לְשְׁלִיחוֹת הַקְּדוּשִׁין וְהַגִּטִּין, לְפִי שְׂאִינוּ בְּתוֹרַת גִּטִּין
21 וְקְדוּשִׁין¹⁰⁰.

95 ובשליחות, "איש" כתוב: "ויקחו להם איש שה לבית אבות" (שמות יב, ג) אחד לוקח לכולם. איש - ולא קטן ולא מי שאינו בן דעת (רש"י לגיטין כג.) וראה הל' שלוחין פ"ב ה"ב. 96 מהול ובא בברית מצוות. 97 תיבת "גם" מיותרת בפסוק זה, ובאה לרבות את השליח. 98 עבד כנעני - גוי שנמכר לישראל לעבד, ומל וטבל לשם עבדות - חייב במצוות כנשים. 99 שבן ברית הוא. שהרי נאמר (דברים כט, י) "מחוטב עציך עד שואב מימך - לעבדך בברית ה' אלהיך" (רש"י לגיטין כג, ב. והשווה דברי רבינו בהל' שלוחין פ"ב ה"ב). 100 שעבד שקידש, אין קידושו תופסים כלל. וסברא היא: כל דבר שאינו שייך בו, אינו נעשה עליו שליח (רש"י קידושין מא:). וכל הלכה זו מקורה בגיטין כג, ב. ושם הדברים שנויים לענין גט, אולם רבינו משה דיני קידושין לגיטין, על-פי ההיקש הידוע: "ויצאה והיתה, מקיש הויה ליציאה" (קידושין ה.) - מגיד-משנה.

22 יח. שְׁלִיחַ הָאִישׁ שֶׁמְקַדֵּשׁ אוֹמֵר לָהּ: הָרִי אַתְּ
23 מְקַדֶּשֶׁת לְפָלוּגִי בְּכַפֵּי זֶה אוּ בְּשִׁטָּר זֶה¹⁰¹. אִם שְׁלִיחַ
24 הָאִשָּׁה הוּא שֶׁמְקַבֵּל הַקְּדוּשִׁין, אוֹמֵר ל¹⁰²: הָרִי
25 פְּלוּגִית שֶׁשְׁלַחָה אוֹתָךְ מְקַדֶּשֶׁת לִי. וְהוּא אוֹמֵר לוֹ:
26 קְדֻשְׁתִּיךָ לָךְ, אוּ: אֲרֻסְתִּיךָ לָךְ, אוּ: נִתְּתִיךָ לָךְ
27 לְאִשָּׁה, וְכָל פְּיוּצָא בִּזְהָ. וְכֵן מְקַדֵּשׁ עַל יְדֵי הָאֵב
28 אוֹמֵר לוֹ: הָרִי בְּתָךְ פְּלוּגִית מְקַדֶּשֶׁת לִי. וְהוּא אוֹמֵר
29 לוֹ: קְדֻשְׁתִּיךָ לָךְ. אִם אָמַר הָאֵב אוּ הַשְּׁלִיחַ: הֵן -
30 דִּי. וְאֶפְלוּ שְׁתַּקִּי¹⁰³. וְאִם הָיוּ עֲסוּקִין בְּאוֹתוֹ עֲנִין,
31 וְנָמַן לָאֵב אוּ לְשְׁלִיחַ וְלֹא פָּרַשׁ וְלֹא אָמַר דָּבָר - דִּי,
32 וְהִיא מְקַדֶּשֶׁת¹⁰⁴. וְאִם קִדְּשׁ בְּשִׁטָּר, אִינוּ פּוֹתְבוּ אֶלָּא
33 מְדַעַת הָאֵב אוּ מְדַעַת הַשְּׁלִיחַ¹⁰⁵. וְכֵן בְּכָל הַדְּבָרִים
34 כְּלָן שֶׁל קְדוּשִׁין, דִּין הָאִישׁ עִם הָאִשָּׁה כְּדִין שְׁלִיחַ
35 עִם שְׁלִיחַ¹⁰⁶ אוּ עִם הָאֵב.

101 ראה למעלה ה"א, הערה ה. 102 המקדש - לשליח. 103 בכת"י התימנים, אין זה. ולפי נוסחתנו, כן הוא פירושה: אפילו אם שתק השליח או האב, ולא אמרו דבר - הרי היא מקודשת, שכל האמירה אינה אלא חומרא בעלמא (דרישה, ט"ז, 'חלקת מחוקק' והגר"א באהע"ז סי' לו ס"א). וה'טור' הביא "אפילו שתק אם היו עסוקים". ולפי זה, ביאר הב"ח שזה נמשך למה שכתוב אחר-כך, ומוסב על המקדש - אבל השליח צריך לומר, על-כל-פנים "הן", שאם לא כן אפשר שחזר בו ומקבל את הכסף לשם פקדון (ועיי"ש גם ב'דרישה'). 104 הואיל ועסוקים בענין הקידושין, וכדין האיש עם האשה המפורש לעיל ה"ח. 105 כמבואר לעיל ה"ד. ולדעת הרמב"ן אינה מספיקה דעת האב או שלוחה אלא צריכים דעתה של האשה עצמה, כי היא המקנה את עצמה לבעלה. וכשם שבגט שהבעל הוא המקנה - צריכים דעתו ולא שלוחו, ראה לקמן הל' גירושין

התורה אין זכיה לקטן (גיטין סא.) - כשיש דעת אחרת מקנה לו, יש לו זכיה (ר"ן לקידושין פ"א).

1 טו. כָּל הַעֲשֵׂה שְׁלִיחַ לְקַבֵּל הַקְּדוּשִׁין, צָרִיךְ
2 לַעֲשׂוֹתוֹ בְּפָנֵי עֵדִים⁸⁷. אֲבָל הָאִישׁ שֶׁעֲשֶׂה שְׁלִיחַ
3 לְקַדֵּשׁ לוֹ אִשָּׁה, אִינוּ צָרִיךְ לַעֲשׂוֹתוֹ בְּעֵדִים. שְׂאִין
4 מְקוּם לְעֵדִים בְּשְׁלִיחוֹת הָאִישׁ אֶלָּא לְהוֹדִיעַ אֲמַתַּת
5 הַדְּבָר⁸⁸, לְפִיכָף אִם הוֹדוּ הַשְּׁלִיחַ וְהַמְשַׁלֵּחַ - אִינֵן
6 צָרִיכִין עֵדִים⁸⁹. כְּמוֹ שְׁלִיחַ הַגִּט⁹⁰, וְכִמוֹ שְׁלִיחַ
7 שֶׁהֲרִשָּׁהוּ⁹¹ לְהַפְרִישׁ לוֹ תְרוּמָה, וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן בְּכָל
8 מְקוּם⁹² - שֶׁשְׁלוּחוֹ שֶׁל אָדָם כְּמוֹתוֹ, וְאִינוּ צָרִיךְ
9 עֵדִים.

87 כדין שליח לקבלה בגט, המבואר בסמוך. 88 בניגוד לעצם מעשה הקידושין שאינו חל כלל בלא עדים, ראה לקמן פ"ד, ה"ו. 89 וכן נראה ב'ירושלמי' קידושין פ"ג, ה"א: "לא הוחזק השליח בעדים". 90 להולכה, שאין הבעל צריך למנותו בעדים. וכמבואר לקמן הל' גירושין פ"ו, ה"ד. אבל בשליח הגט לקבלה, משנה מפורשת היא בגיטין סג, ב שצריך שני עדים במינויו. והראב"ד חולק, ולדעתו גם בשליח קידושין להולכה צריך לעשות בפני שנים. ואין להשוות שליח קידושין (בקידושי כסף) לשליח הגט שתופס הגט בידו, ולפיכך אינו זקוק לעדים. אולם כדברי רבינו מוכח מסוגיית הש"ס קידושין מה, ב - שאמרו שם: "ודילמא שליח שויה", ומשמע שאין עדים שעשאו שליח, ובכל זאת סבר התלמוד שאם הבן עשה את אביו שליח לקדש, הרי הוא שליח גמור וקידושו קידושין (כסף-משנה). 91 בעל התבואה. 92 כגון בקרבן פסח שהשליח מתמנה לשחוט פסח לשולחו בלא עדים. וכן לענין קרבן מעילה. ראה הל' מעילה פ"ז, ה"א. וגם בעניני שליחות במכירה, כגון "האומר לשלוחו צא ומכור לי קרקע זו... או קנה לי, הרי זה מוכר ולוקח וכל מעשיו קיימים, ואין העושה שליח צריך קנין ולא עדים אלא באמירה בלבד בינו לבין חברו" (הל' שלוחין פ"א, ה"א).

10 טו. הַשְּׁלִיחַ נַעֲשֶׂה עֵד⁹³. לְפִיכָף, אִם עֲשֶׂה שְׂגִי
11 שְׁלוּחִין לְקַדֵּשׁ לוֹ אִשָּׁה, וְהִלְכוּ וְקִדְּשׁוּ אוֹתָהּ - הֵן
12 הֵן שְׁלוּחִיו וְהֵן הֵן עֲדֵי הַקְּדוּשִׁין⁹⁴, וְאִינֵן צָרִיכִין
13 לְקַדֶּשְׁהָ לוֹ בְּפָנֵי שְׁנַיִם אֲחֵרִים.

93 קידושין מג, א. ואין אומרים: כיון ששלוחו של אדם כמותו, הרי זה כגופו של המקדש עצמו ואינו יכול לקדש בלא עדים, אלא אדרבא בזה שעדיו נעשו שלוחיו - עוד חיזק את מעשה הקידושין (שם). 94 יש אומרים, שהמדובר בקידושי שטר אבל בקידושי כסף הרי הם נוגעים בעדותם (כמו שכתב רבינו בפ"א מהל' שלוחין ה"ז) ואינם נעשים עדים (ועי' מגיד-משנה).

14 יז. הַפֶּל פְּשָׁרִין לְשְׁלִיחוֹת, חוּץ מִחֵרֶשׁ שׁוֹטָה וְקָטָן -
15 לְפִי שְׂאִינֵן בְּנֵי דַעַת⁹⁵, וְהַעֲכוּ"ם - לְפִי שְׂאִינוּ בְּן
16 בְּרִית⁹⁶, וְנֶאֱמַר: בֶּן תְּרִימוֹ גַם אִתָּם⁹⁷ - לְרִבּוֹת
17 הַשְּׁלִיחַ; וְנִמָּה אִתָּם בְּנֵי בְּרִית, אִף שְׁלוּחֵיכֶם בְּנֵי בְּרִית,
18 לְהוֹצִיא אֶת הַעֲכוּ"ם. אֲבָל הַעֲבָד⁹⁸, אִף-עַל-פִּי שְׁהוּא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

21 לְקַדֵּשׁ בַּשְּׂטֵר - מְקַדֵּשׁ. אֲבָל אֵין מְקַדְּשִׁין בְּבִיאַהּ
22 לְכַתְּחִלָּהּ. וְאִם קִדְּשׁ בְּבִיאַהּ - מִכֵּין אוֹתוֹ מִכַּת
23 מְרֻדוֹת¹¹⁷, כִּדְּשׁ אֶת יִשְׂרָאֵל פְּרוּצִים בְּדָבָר
24 זֶה¹¹⁸, אַף-עַל-פִּי שֶׁקִּדְּשׁוּ קִדְּשִׁין גְּמוּרִין.

117) מלקות מדברי סופרים שאין לה קצבה, אלא לפי ראות
עיני הדיין. ורש"י בחולין קמא, ב - פירש, מרדות - רצוי
בתוכחה שלא יהא רגיל בכך ואין לה קצבה אלא עד שיקבל
עליו. (118) קידושין יב, ב.

25 כב. וכן המקדש בלא שדוכין¹¹⁹ או המקדש בשוק
26 - אף-על-פי שקדושין קדושין גמורין, מפיין אותו
27 מפת מרדות¹²⁰, כד יראה דבר זה הרגל לזנות,
28 וידמה לקדשה שהיתה קדם מתן תורה¹²¹.

119) שלא דיבר בה קודם לכן, שתתמצה להתקדש לו (רש"י
לקידושין יג.). שידוך - לשון השקטה "והארץ שקטה"
(יהושע יא, כג) מתורגם "וארעא שדוכת", שע"י הדיבור על
לב הפנויה להתקשר בקשר נישואין, נחה שקטה דעת
הצדדים המתחתנים (ערוך השלם, ערך שדך ד).
120) קידושין יב, ב. והרמ"א בשו"ע סי' כו כתב: "ולא
ראיתי מימי שהכו מי שקידש בלא שדוכין". (121) ראה
לעיל פ"א, ה"ד.

29 כג. כל המקדש אשה - בין על ידי עצמו בין על
30 ידי שליח - צריך לברך קדם הקדושין¹²², או הוא¹²³
31 או שלוה¹²⁴, כד יראה שמתברר על כל המצוות¹²⁵,
32 ואחר כך מקדש. ואם קדש ולא ברך - לא יברך
33 אחר הקדושין, שזו ברכה לבטלה. מה שנעשה -
34 כבר נעשה¹²⁶.

122) פסחים ז, ב. ובירושלמי ברכות פ"ט, ה"ג. (123) כך
נוהגים בארץ מערב, אבל במלכויות אלו אין המקדש מברך
אלא אחר ('הגהות מיימוניות') וכן נוהגים היום (רמ"א
אה"ע"ז סי' לד) כדי שלא לבייש מי שאינו יודע לברך
(רש"ל). (124) וכן מציינו ברבקה, שנאמר בה "ויברכו את
רבקה" (בראשית כד, ט) ושם אליעזר השליח קידש אותה
('תוספות' לכתובות ז:). (125) עובר לעשייתו (= לפני
עשייתו) - פסחים שם. (126) השווה דברי רבינו בהלכות
ברכות פ"א, ה"ו.

35 כד. כיצד מברך? ברוב אמה יי אלהינו מלך העולם,
36 אשר קדשנו במצוותיו, והבדילנו מן העריות¹²⁷,
37 ואסר לנו את הארוסות¹²⁸, והתיר לנו את הנשואות
38 על ידי חפה¹²⁹ וקדושין. ברוב אמה יי, מקדש
39 ישראל. זו היא ברכת ארוסין¹³⁰. ונהגו העם להסדיר
40 ברכה זו על פוס של יין¹³¹ או של שכר¹³². ואם יש
41 שם יין - מברך על היין תחלה, ואחר כך מברך
42 ברכת ארוסין, ואחר כך מקדשה. ואם אין לו יין או
43 שכר - מברך אותה בפני עצמה¹³³.

127) כתובות ז, ב. ושם הגירסה: וצונו על העריות. כלומר,
צונו לפרוש מן העריות, ודומה לזה: "ועשיתם לכם פסל

פ"ב, ה"ו, כך בקידושין - דעתה, ולא דעת שלוחה.
(106) בכת"י התימנים, הנוסח: "כדין האיש עם האשה, כך
דין שליח". וה'טור' אה"ע"ז סימן לו, הביא: "וכן בכל
הדברים של קידושין, דין האיש עם השליח כדין האיש עם
האשה".

1 י"מ. מצוה שיקדש אדם את אשתו בעצמו¹⁰⁷ יותר
2 מעל ידי שלוחה¹⁰⁸. וכן מצוה לאשה שתקדש עצמה
3 בידה יותר מעל ידי שלוחה¹⁰⁹. ואף-על-פי שיש
4 רשות לאב לקדש בתו כשהיא קטנה וכשהיא נערה
5 לכל מי שירצה - אין ראוי לעשות כן. אלא מצות
6 חכמים שלא יקדש אדם בתו כשהיא קטנה, עד
7 שתגדיל ותאמר: לפלוני אני רוצה¹¹⁰. וכן האיש אין
8 ראוי לקדש קטנה¹¹¹. ולא יקדש אשה עד שיראנה
9 ותהיה פשרה בעיניו; שמה לא תמצא חן בעיניו,
10 ונמצא מגרשה או שוכב עמה והוא שונאה¹¹².

107) אפילו מכירה (ראה להלן הערה ק'). (108) שכשגופו
עוסק במצוה, מקבל שכר יותר (רש"י לקידושין מא.).
109) אע"פ שאינה מצווה בפריה ורביה, בכל זאת יש לה
מצוה שמסייעת לבעל לקיים מצותו ("ר"ן לקידושין שם).
110) ולא יכופ את רצונו עליה, וב'תוספות' קידושין מא, א
- כתבו: "ועכשיו שאנו נוהגים לקדש בנותינו אפילו קטנות,
משום שבכל יום ויום הגלות מתגברת עלינו, ואם יש סיפק
ביד אדם עכשיו לתת לבתו נדוניה, שמא לאחר זמן לא יהא
סיפק בידו ותשב עגונה לעולם". וכן מסכם הרמ"א בשו"ע
אה"ע"ז סי' לז, ס"ח. (111) שמא שכשתגדל לא תרצה בו.
112) והתורה אמרה: ואהבת לרעך כמוך (קידושין מא.).

11 כ. המקדש בביאה - הרי אלו קדושי תורה. וכן
12 מתקדשת בשטר מן התורה. פשם שגומר ומגרש,
13 שגומר: וכתב לה ספר כריתות¹¹³, כך גומר
14 ומכניס¹¹⁴. אבל הכסף מדברי סופרים¹¹⁵ (וכן דין
15 הכסף דין תורה, ופירושו מדברי סופרים)¹¹⁶,
16 שגומר: פי' קח איש אשה, ואמרו חכמים: לקוחים
17 אלו יהיו בכסף, שגומר: נתתי כסף השדה קח
18 ממני.

113) והשטר הוא הספר שגומר לחלוטין את גירושה.
114) גומר בקנין קידושה לעשותה אשת איש (קידושין
ט:). (115) מבואר לעיל פ"א, ה"ב. (116) פיסקא זו אינה
בכת"י בריטיש מוזיאום, בכת"י אוקספורד, ובכת"י ששון
ובכמה כת"י תימניים. ועי' ב'כסף משנה' שכתב כי נוסחתנו
אינה מכוונת, שהרי בתחילה כתב שהכסף חלוק מביאה
ושטר, שאלו מן התורה וכסף מדברי סופרים. [ניתכן כי זוהי
הגהה על-פי מה שהגיה רבינו הרמב"ם למעלה פ"א ה"ב,
"ושלשתם דין תורה" (עיי"ש הערה ח) וגם הנוסחא
הראשונה לא זזה ממקומה. ובכת"י תימני אחד שבידי הרב
י.ל. מיימון ישנה רק הפיסקא הזאת, ואילו הפיסקא
הקודמת: "אבל הכסף מדברי סופרים" - איננה].

19 כא. אף-על-פי שעקר הדבר כך הוא, כבר נהגו כל
20 ישראל לקדש בכסף או בשוה כסף. וכן אם רצה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

8 ב. המקדש את האשה ונתן הקדושין מדעתה ביד
9 חברתה⁸, ואמר לחברתה פשנתן הקדושין בידה:
10 ואת נמי, או: וכן גם את, וכיצא בזה - הרי שתייהן
11 מקדשות¹⁰. אבל אם נתן בידה ואמר לה: ואת¹¹ -
12 הרי זו שקבלה הקדושין מקדשת בספק; שפא לא
13 נתפני אלא לראות מה בלבה, וכאלו אמר לה: ואת
14 מה תאמרי בדבר זה? ולפיכך קבלה הקדושין
15 היא¹², שהרי זה עדין שואלה לראות מה בלבה¹³,
16 ומפני זה היא ספק מקדשת¹⁴.

8) שתקבל בשבילה כסף הקידושין בתור שליח. (9) וגם
את. (10) וכגון שנתן לה שתי פרוטות לפחות, כדי כסף
קידושין לשתייהן. (11) אחרי שאמר לה: הרי אשה פלונית
שולחתך מקודשת לי. (12) ולא החזירם תיכף לקבלתה.
13) אם מסכימה להתקדש לו, וגם היא עדיין לא החליטה
14) והרי היא ספק אשת איש, ודינה כמבואר לעיל
פ"ג, ה"ב בבאורנו. ומהות הספק: אם יש "יד" לקידושין
אם לא (גדרים ו:). והשווה דברי רבינו הל' מתנות עניים
פ"ב, יג; ושם פ"ח, ב.

ג. אמר לה: התקדשי לי בדינך זה, נטלתו וזרקתו
17 לפניו¹⁵ או לים או לאור או לדבר האבד¹⁶ - אינה
18 מקדשת¹⁷. אמרה לו: תנהו לאבא, או לאבדי, או
19 לאיש פלוני, ונתן - אינה מקדשת¹⁸. ואם אמרה לו:
20 תנהו לו שיקבלהו לי¹⁹, ונתן²⁰ - הרי זו מקדשת²¹.

15) למקום שאינו אבד. (16) ואע"פ שהיא חייבת לשלם.
17) ואין אומרים שקבלתו לשם קידושין, ולא נתכוונה אלא
לנסותו אם רגז הוא. אלא בכלום אני אומר שהיא מסרבת
להתקדש לו, ולפיכך זרקה את כסף הקידושין (קידושין ח:).
18) שם. כי משטה היא בו, כלומר, תן מעותיך לאחרים.
19) בשבילי, בתורת שליח. (20) ואמר לו: זכה בכסף זה
לפלונית. (21) שם. אפילו לא חזר ואמר התקדשי לי בדינך
שנתתי לו (שו"ע אהע"ז סי' ל, ס"ח).

ד. אמרה: הניחהו על הסלע²² - אינה מקדשת²³.
23 ואם הדיה סלע שפלה - מקדשת²⁴. הדיה סלע של
24 שניהם - הרי זו מקדשת בספק²⁵. אמר לה:
25 התקדשי לי בכפר זה, אמרה לו: תנהו לעני - אפלו
26 הדיה עני הסמוך עליה²⁶, אינה מקדשת²⁷. תנהו
27 לכלב - הרי זו אינה מקדשת. ואם הדיה הפלג שפלה
28 - מקדשת. ואם הדיה רץ אתריה לנשכה, ואמרה לו:
29 תנהו לכלב זה - הרי זו ספק מקדשת²⁸.

22) אבן קשה. (23) שאינו שלה, והרי זה כאמרה: זרקתו
לי. (24) שחצרו של אדם קונה לו, הרי הוא כאילו קבלתו
בידה (קידושין ח: וברש"י שם). (25) כי אע"פ שאין קונים
בחצר השותפים זה מזה (ראה בבא-בתרא פד: -) הואיל
והוא מחזר אחריה לקדשה, יש להניח שהשאל לה מקומו
וקנתה. ויש מקום לספק, אולי כוונתה לומר לו: תנהו על
סלע שלך שאיני רוצה בכסף קידושין (קידושין שם,
וברשב"א שם). וראה להלן הלכה כא. (26) לפרנסו.

תמונת כל, אשר צוך ה' אליך" (דברים ד, כג) כלומר, צוך
שלא לעשות. ראה תשובות רבינו הוצ' פריימן סימן קכא.
128) כתובות שם, מדרבנן. שלא התירו ארוסה עד שתיכנס
לחופה ובברכה (רש"י שם). ויש מפרשים, שעלידי אירוסין
נאסרה הארוסה לאחרים. בניגוד לבני נח שאין להם איסור
אשת-איש אלא ע"י בעילת בעל, כלשון הכתוב (בראשית
כ, ג) "והיא בעולת בעל". וראה למעלה פ"א ה"א (רבי
בצלאל הכהן מוילנא בהגהותיו). (129) חופה הוא יחוד
בביתו של המקדש, כמו שכתב רבינו להלן פ"י ה"א.
130) ועדיין היא אסורה לו עד שתיכנס לחופה, ושם
מברכים "ברכת חתנים" הסדורה לקמן פ"י, ה"ג.
131) "ירושלמי" סוטה פ"ח, ה"ה. "שהיין מגתו מערבין בו
. . . ומקדשין בו את הכלה". (132) משקה הבא מן
התמרים או ממשרת שעורים. (133) רב נסים גאון (הובא
ברא"ש לכתובות פ"א, אות טז).

פָּרָק רְבִיעִי

1) כלל בו רבינו דין קידושין שלא ברצון, קידושין בעד
אחד או בפסולי עדות, קידושי חרש או שוטה, חרשת או
שוטה, סריס, טומטום, אנדרוגינוס, אילונית, עריות, שניות,
יבמה לשוק, גויה או שפחה, גוי, עבד וישראל מומר, חצייה
שפחה וחצייה בת חורין, חציו עבד וחציו בן חורין, ושיכור,
פחות משהו פרוטה או קטן ושלח סבלונה.

1 א. אין האשה מתקדשת אלא לרצונה². והמקדש
2 אשה בעל כרחיה - אינה מקדשת³. אבל האיש
3 שאנסוהו עד שקדש בעל כרחו - הרי זו מקדשת⁴.
4 ויש לאיש לקדש נשים רבות פאחת⁵. והוא, שיהיה
5 בפספס - אם קדש בפספס - פרוטה לכל אחת ואחת⁶.
6 ויש לאחת מהן או לאחר לקבל הקדושין על ידי
7 קלן מדעתה⁷.

2) קידושין ב, ב. שנאמר בתורה (דברים כד, ב) "והלכה
והיתה לאיש אחר" - מדעתה משמע (רש"י ליבמות יט:)
וגם מפני שצריכים דעת המקנה, והאשה היא המקנה עצמה
לבעל (רש"י לקידושין מד:). (3) בבא-בתרא מח, ב.
ואע"פ שבמקח וממכר, מכירה בעל כרחו מועילה (ראה הל'
מכירה פ"י, ה"א) - בקידושי אשה, קנסוהו חכמים והפקיעו
את קידושיו, הואיל "והוא עשה שלא כהוגן, לפיכך עשו
עמו שלא כהוגן" (שם), ואפילו אמרה רוצה אני - אין
רצונה הבא מתוך כפיה מועיל לו, וכתנת חכמים הנ"ל (יד'
איתן'). (4) בבא-בתרא, שם. ואפילו לא אמר בסוף: רוצה
אני, שמעשה קידושיו מעיד עליו, וכאילו אמר: רוצה אני.
וכאן לא תיקנו חכמים להפקיע הקידושין, הואיל ובירו
לגרשה בעל כרחיה (לפני תקנת רבינו גרשום). אבל כשהוא
קידש בעל כרחיה, אינה יכולה להפקיע עצמה ממנו אלא
ברצונה, לפיכך תיקנו חכמים להפקיע קידושין למפרע ואינה
מקודשת כלל, וממילא אינה צריכה גט (מגיד-משנה).
5) בבת אחת. (6) קידושין נ, א. אבל אם מקדש הרבה
נשים בשטר אחד, אינו צריך אלא לפרט בכתיבתו שמייחד
כל אחת ואחת לו לאשה ('מעשה רוקח'). (7) בהסכמתן
(קידושין נ, ב. ובגמרא שם נב.).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

על-פי שהיא נבונת לחש⁴² ביותר ומפרת ומבחנת⁴³ 27
 - אין כאן שם⁴⁴ קדושין, ואינה צריכה למאן⁴⁵; ואם 28
 היתה מבת עשור שנים ולמעלה, אף-על-פי שהיא 29
 סכלה ביותר⁴⁶ - הואיל ונתקדשה לדעתה, הרי זו 30
 מקדשת למאן. היתה מבת שש ועד סוף עשור - 31
 בודקין את יפי דעתה, אם מפרת ומבחנת עסקי 32
 הנשואין והקדושין⁴⁷ - צריכה למאן, ואם לאו - 33
 אינה מקדשת למאן, ואינה צריכה למאן⁴⁸. 34

38) פחות משלש-עשרה שנה, כמבואר לעיל פ"ב, י.
 39) קידושין נ, ב. וראה לקמן ה"כ. 40) הפחותה משתים-
 עשרה שנה, כמבואר לעיל פ"ב, א. 41) שהשיאה אביה
 ונתאלמנה או נתגרשה בחיי אביה (לעיל פ"ג, יב).
 42) מלשון הכתוב, ישעיה ג, ג. 43) עסקי הקידושין
 והנשואין. 44) בכת"י התימנים, ליתא. ולפי זה, יש
 לקרוא: "אין כאן קידושין." 45) "אלא הולכת לבית אמה,
 כאילו לא נתקדשה מעולם" (לשון רבינו הל' גירושין פ"ג,
 ה"ז). ומקור דברי רבינו ביבמות קז, ב - שרבי חנינא בן
 אנטיגנוס אומר שם: כל תינוקת שאינה יכולה לשמור
 קידושיה אינה צריכה למאן, ופירש שם רבינו: שפחות מבת
 שש, אינה יודעת לשמור קידושיה, וזה בהסתמך על דברי
 רבא בגיטין סה, א. 46) לא שעושה מעשה שטות, אלא
 שאינה חריפה כלל. ומתוך שהיא בת עשר, חזקה עליה
 שהיא יודעת לשמור קידושיה. 47) ולשון רבינו לקמן הל'
 גירושין פ"א, ה"ז: "בודקין אותה לפי יופי דעתה, אם
 יודעת לשמור (כסף) קידושיה ושהן קידושין, לא שתשמור
 אותן כדרך שמשמרת האגוז והתמרה". 48) גיטין סה, א:
 "הפעוטות מקחן מקח . . . וכנגדן בקטנה מתקדשת
 למיאון" (כגירסת ה"ר"ף שם). וזמן הפעוטות הוא מגיל שש
 ועד עשר שנים, כל אחד לפי חריפות שכלו, כמבואר בגיטין
 נט, א. וראה דברי רבינו הל' מכירה פכ"ט, ה"רח.

ח. פיצד מקדשת למאן? שאם נתקדשה ולא רצתה 35
 לישוב עם בעלה, צריכה למאן בפני שנים⁴⁹ ולומר: 36
 איני רוצה בו, ויוצאה בלא גט, כמו שיתבאר 37
 בהלכות גרושין⁵⁰. וזו היא הנקראת ממאנת⁵¹. ולמה 38
 יוצאה בלא גט? מפני שאין קדושיה קדושין גמורין 39
 מן התורה⁵², אלא מדברי סופרים⁵³, והן תלויות: 40
 שאם יטובה עם בעלה עד שגדלה⁵⁴ - גמרו קדושיה, 41
 ונעשית אשת איש גמורה⁵⁵, ואינו צריך לחזור 42
 לקדשה אחר שגדלה⁵⁶; ואם לא רצתה לישוב - 43
 צריכה למאן⁵⁷, ותצא בלא גט. 44

49) יבמות קא, ב. 50) פ"א, ה"ח. 51) בכל מקום. כגון
 במשנה, כתובות פ"א, מ"ו. וכן לקמן פ"ט הי"ד.
 52) שהרי יתומה היא, ולא קיבל אביה קידושיה.
 53) שלא ינהגו בה מנהג הפקר (יבמות קיב, ב. ולקמן פ"א,
 ה"ו). 54) ונבעלה לו בגדלותה. 55) ואין קידושי אחר
 תופסים בה. 56) שהבעילה היא גמר קידושין הראשונים
 (יבמות קט:). 57) בעודה קטנה, אבל משתגדיל אע"פ

27) קידושין שם, כי כשם שהיא חייבת לפרנסו, כך גם הוא
 מצווה להחיותו ולא נתן לה כלום. 28) קידושין שם. כי
 אע"פ שהוא מחוייב בהצלתה, אולי מתוך שהציל את גופה
 מסכנה, גמרה בלבה להתקדש לו (ר"ן שם).

ה. היתה מוכר פרות או בלים וכיוצא בהן, באה אשה 1
 ואמרה לו: תן לי מעט מאלי, ואמר לה: אם אתן 2
 לך תהי מקדשת לי - אם אמרה: הן, ונתן לה - הרי 3
 זו מקדשת; אבל אם אמרה לו: תן לי מהן, או: 4
 השלף לי, או דברים שענינם: לא תשחק עמי 5
 בדברים אלו, אלא תן לי בלבד, ונתן - אינה 6
 מקדשת²⁹. וכן אם היתה שותה יין, ואמרה לו: תן 7
 לי כוס אחד, ואמר לה: אם אתן לך הרי את 8
 מקדשת לי בו, ואמרה: השקני השקות, או: תן, 9
 השקה³⁰, השלף - אינה מקדשת; שאין הדברים 10
 נראין אלא: השקני בלבד, ולא תשחק עמי בדבר 11
 אחר. 12

29) קידושין ט. 30) או השקה, או השלך. לשון "השלך"
 במשליך פירות מאילן, כמבואר בקידושין שם.

ו. המקדש בעד אחד - אין חוששין לקדושין³¹, 13
 ואף-על-פי ששניהם מודין. קל והמר למקדש בלא 14
 עדים³². המקדש בפסולי עדות של תורה³³ - אינה 15
 מקדשת³⁴; בפסולי עדות של דברי סופרים³⁵, או 16
 בעדים שהן ספק פסולי תורה³⁶, אם רצה לکنס - 17
 חוזר ומקדש בכשרים, ואם לא רצה לکنס - צריכה 18
 גט ממנו מספק. ואפלו כפרה האשה והכחישה את 19
 העדים ואמרה: לא קדשתני - כופין אותה לקח 20
 גט³⁷. וכן דין פל קדושי ספק: אם רצה לکنס - חוזר 21
 ומקדש ודאי, ואם לא רצה לکنס - צריכה גט ממנו 22
 מספק. 23

31) ואינם אפילו קידושי ספק. 32) שאין חוששין
 לקידושיו (קידושין סה.), וזה נלמד מגזירה שוה: נאמר
 בעריות: "ערות דבר", ונאמר בממון: "על פי שנים עדים
 יקום דבר", מה להלן בשני עדים, אף כאן בשנים (רש"י
 שם). 33) כגון שעבר עבירה שחייבים עליה מלקות מן
 התורה. 34) סנהדרין כה, ב. 35) שעבר עבירה שאינה
 אלא מדבריהם, כגון שחילל יום-טוב שני של גלויות (הל'
 עדות פ"י, ה"ג). 36) כגון שהעידו שנים על אחד שעבר
 עבירה, ובאו שנים אחרים והכחישום ואמרו לא עבר ולא
 נפסל, הרי זה ספק פסול (הל' עדות פ"ב, ה"ג). 37) אם
 תרצה להנשא לאחר. אבל הלשון "כופין אותה" תמוה: אם
 תרצה תנשא, ואם לא תרצה לא תנשא, ולמה כופין אותה?
 וב"טור" אהע"ז סי' מב, מביא בדברי רבינו: "כופין אותו
 ליתן גט", והיא הגירסא הנכונה בדברי רבינו (כסף-משנה).

ז. קטן³⁸ שקדש - אין קדושיו קדושין³⁹. אבל גדול 24
 שקדש את הקטנה⁴⁰ היתומה, או קטנה שיוצאה 25
 מרשות אביה⁴¹, אם היתה פחותה מבת שש, אף- 26

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

באחות הטומטום ובאמו (רש"י שם). ואשר לאנדרוגינוס, אמרו (יבמות פג.) אנדרוגינוס בריה בפני עצמה היא ולא הכריעו בו חכמים אם זכר אם נקבה. והשווה דברי רבינו הל' איסורי ביאה פ"א, ה"ט: "אנדרוגינוס מותר לישא אשה". ומקורו מיבמות פא, א.

15 יב. המקדש אחת מן העריות⁷⁰ - לא עשה פלום, 16 שאין קדושין תופסין לערוה⁷¹; חוץ מן הנדה⁷², 17 שהמקדש את הנדה - הרי זו מקדשת קדושין 18 גמורין⁷³. ואין ראוי לעשות כן⁷⁴.

70 שחייב על ביאתן כרת, והן האמורות בויקרא פרק יח, ראה לעיל פ"ב ה"ה. 71 קידושין סז, ב: "אמר קרא: כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכתרו", הוקשו כל העריות לאחות אשה, מה אחות אשה לא תפסי בה קידושין (שנאמר: ואשה אל אחותה לא תקח - לא תוכל לקדשה), אף כל עריות לא תפסי בהן קידושין". 72 פנויה בימי נדתה. 73 קידושין סה, א. שנאמר (ויקרא טו, כד) "ותהי נדתה עליו", - אפילו בשעת נדתה, תהא בה הויה (תפיסת קידושין). 74 כיון שאינה ראויה לביאה, אין לקדשה. וגם יש לחוש שמא יגע בה. וראה לקמן פ"י, ה"ו. ומה שאין אנו נזהרין בזה הוא משום שאנו מקדשים בשעת נישואין, וכבר הוכנו כל צרכי החופה וטבחו טבחם ואי אפשר לדחותם בגלל ההפסד ('פרישה' לטור' אהע"ז סי' מד).

19 יג. אשת איש שפשטה ידה וקבלה קדושין מאחר 20 בפני בעלה - הרי זו מקדשת לשני⁷⁵; שהאשה 21 שאמרה לבעלה בפניו: גרשתני - נאמנת⁷⁶. חזקה 22 אין אשה מעזה פניה בפני בעלה. אבל אם קדשה 23 אחר שלא בפני בעלה - אין קדושין תופסין בה, 24 עד שתביא ראיה שנתגרשה קדם שתקבל הקדושין. 25 כל שלא בפניו - מעזה⁷⁷.

75 כי בוודאי נתגרשה מבעלה הראשון. 76 אפילו להנשא לכתחילה ואפילו הוא מכישה, כמבואר לקמן הל' גירושין פ"ב, ה"ד. ויש אומרים, כי בזמן הזה שמרובה החוצפה והפריצות אינה נאמנת אלא לחומרא (שו"ע אהע"ז סי' יז, ס"ב). 77 גיטין פט, ב.

26 יד. המקדש אחת מן השניות או מאסורי לאוין או 27 מאסורי עשה⁷⁸, וכן יבם שקדש צרת יבמה⁷⁹ - הרי 28 זו מקדשת קדושין גמורין⁸⁰; חוץ מיבמה 29 שנתקדשה לזר⁸¹, שהיא מקדשת בספק. נסתפק 30 לתקמים, אם הקדושין תופסין ביבמה פשאר תיבי לאוין, או אין קדושין תופסין בה פערוה⁸². ואף 31 על-פי שאסור לו לנכנס⁸³ אחת מקל אל⁸⁴, הרי זה 32 מגרש בגט⁸⁵.

78 כולן מפורשות לעיל פ"א, הלכות רח. 79 לאחיו המת היו שתי נשים, ואחת מהן נתייבמה, והשניה - הנקראת צרה - אסורה להנשא לאחים, שנאמר: יבמה יבוא עליה - עליה ולא על צרתה. ולא הבא מכלל עשה - עשה (יבמות

שלא נבעלה אינה ממאנת וצריכה גט מדברי סופרים, כמבואר בפורטרוט לקמן הל' גירושין פ"א, ה"ו.

1 מט. חרש⁵⁸ שושא פקחת, וכן חרשת שושא לפקח⁵⁹ 2 - אין קדושיהן גמורין מן התורה, אלא מדברי 3 סופרים⁶⁰. לפיכך, אם בא פקח וקדש אשת חרש 4 הפקחת - הרי זו מקדשת לשני⁶¹ קדושין גמורין⁶². 5 ונותן גט, והיא מתרת לבעלה החרש⁶³. אבל 6 השוטה שקדש פקחת, או פקח שקדש שוטה - אין 7 באן קדושין פלל, לא מדברי תורה ולא מדברי 8 סופרים⁶⁴.

58 מפורש לעיל פ"ב, הכ"ו. 59 איש ואשה שהם שלמים בדעתם, ואינם לא חרשים ולא שוטים, נקראים פקח ופקחת (לעיל שם). 60 יבמות קיב, ב. 61 כלל הוא: כל שהקידושין הראשונים הם מדברי סופרים, קידושי תורה חלים אחריהם, דוגמא לכך דברי רבינו לקמן הל' גירושין פ"א, ה"ו. 62 מן התורה. 63 הואיל והפקח לא נשאה עדיין, אבל אם נשאה הפקח - אסורה לשניהם, כמבואר לקמן הל' גירושין פ"י, ה"ה. ומקור דברי רבינו בירושלמי יבמות יד, א. 64 יבמות קיב, ב. חרש וחרשת שקיימת בהם תקנת חכמים (שדרכם להיות שלום ביניהם) תיקנו להם קידושין, שוטה ושוטה שאין תקנת חכמים קיימת בהם (אין שלום ביניהם, כי אין אדם דר עם נחש בכפיפה אחת) לא תיקנו להם קידושין.

9 י. סריס שקדש, בין סריס חמה בין סריס⁶⁵ אדם, 10 וכן אילונית⁶⁶ שנתקדשה - הרי אלו קדושין 11 גמורין⁶⁷.

65 מפורש לעיל פ"ב, הלכות יא-יד. 66 לעיל פ"ב, הלכות ד-ו. 67 אע"פ שסריס אדם אסור לו לבוא בקהל - מכל-מקום קידושין תופסין, שהלכה היא: קידושין תופסין בחיבי לאוין, ואין צורך לומר שסריס אדם קידושיו תופסין, שהרי מותר לו לבוא בקהל (ראה יבמות עה: ובדף עט:); והשווה דברי רבינו הל' איסורי ביאה פט"ז. וכן האילונית אע"פ שאם אין לו בנים מאשה אחרת, כופים אותו להוציאה, כמבואר לקמן פכ"ד ה"א, בכל זאת צריכה גט ממנו ואפילו לא הכיר בה ונמצאת אח"כ אילונית (כתובות ק:). ובשו"ע אהע"ז סי' מד ס"ד, יש חולקים וסוברים שאילונית אם לא הכיר בה מקודם אינה מקודשת, שאין אדם מותר על מום גדול כזה, ואינה צריכה גט.

12 יא. טמטום ואנדרוגינוס⁶⁸ שקדשו אשה, או 13 שקדשן איש - הרי אלו קדושי ספק, וצריכין גט 14 מספק⁶⁹.

68 מפורשים לעיל פ"ב הלכות כד-כה. 69 קידושי טומטום - מבוארים ביבמות עב, א - שהם קידושי ספק, שמא זכר או שמא נקבה היא, ואע"פ שאין הטומטום ראוי להנשא, צריך הוא גט לענין תרומה, כגון אם הוא כהן ונתקדש לישראל שאסור בתרומה אם יקבל גט הוא חוזר לתרומת בית אביו. וכן תפסו קידושיו לענין שהמקדש נאסר

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(פ"ג ה"ט), ויתכן כי דין זה עדיף ממקדש חצי אשה, כי שם השאיר בקניינו, וכאן לא השאיר בקניינו כי כל מה שהיה ראוי ממנה להתקדש - קידש. ולפיכך הרי זו מקודשת קידושי ספק (גיטין מג. וכביאור הב"ח אהע"ז מד, וה'מרכבת המשנה'). וראה להלן הערה צה. 93) ונתפשטו קידושיה בכולה. שמעתה - כולה ראויה לקידושין. 94) יתומה. 95) כמבואר לעיל ה"ח. שאין זו, המקודשת קידושי ספק מדין תורה, גרועה מקטנה המקודשת קידושי ודאי מדברי סופרים שאינה צריכה קידושין אחרים משגדלה. 96) כי שמא לא חלו כלל קידושיה לפני שחרורה, הואיל ודומה למקדש חצי אשה, וממילא חלו בה קידושי שני. או אולי חלו בה קידושי ראשון כי לא השאיר כלום בקניינו, וממילא לא חלו בה קידושי שני (ב"ח ו'מרכבת משנה' כפי הבנתם בסוגיא דגיטין מג, א. ועמוד ב שם).

13 יו. וְאִי זֶה הַיָּא אֲחֵר הַקְּדוּשָׁה הַרְפוּהָ הָאֲמֹרָה בְּתוֹרָה? 97 זֶה
14 מִי שֶׁחֲצִיָּה שִׁפְחָה וְחֲצִיָּה בֵּת חוֹרִין שֶׁקְּדָשָׁה עֶבֶד
15 עֲבָרִים. 98. וְמִי שֶׁחֲצִיָּה עֶבֶד וְחֲצִיָּה בֵּן חוֹרִין 99 שֶׁקְּדָשׁ
16 בֵּת חוֹרִין - הֲרִי זֶה סֶפֶק קְדוּשִׁין 100.

97) שהבא עליה חייב להביא אשם (ויקרא יט, כ) - מאחר שאמרנו למעלה (הט"ז) שהמקדש חצי שפחה וחצי בת חורין - אין קידושיה גמורים עד שתשתחרר. 98) שהרי היא מותרת לו גם בחצי השפחה שבה (שעבד עברי מותר בשפחה כנענית), ולפיכך יש לו גם בה קידושין גמורים בחצי הבן-חורין. מה-שאין-כן בן-חורין המקדש אותה שאסורה עליו מצד חצי השפחה שבה. וראה בפירוש המשניות להרמב"ם בכריתות (פ"א, י), ועי' 'פני יהושע' גיטין מג, א. 99) כגון שהיה משועבד לשני שותפים, ושחרר אחד את חלקו. 100) כי אולי הוא דומה לאומר לאשה התקדש לחצי, שמקודשת, כמבואר לעיל פ"ג ה"ט, או שמא יש לחלק, ששם היא ראויה לכולו, שהרי הוא בן חורין, ונעשה כאומר: תהי אשתי את ועוד אחרת, אבל בנידון שלפנינו הרי אינה ראויה לכולו מחמת חלק עבודתו שאינו בר קידושין, וגם אסור בה כדין כל עבד האסור בבת חורין (גיטין מג. והשווה דברי רבינו הל' עבדים פ"ד, ה"ז).

17 יח. שְׂכוּר שֶׁקְּדָשׁ - קְדוּשִׁיו קְדוּשִׁין, וְאֵף-עַל-פִּי
18 שֶׁנִּשְׁתַּפְּר הֶרְבֵּה 101. וְאִם הִגִּיעַ לְשִׁכְרוֹתוֹ שֶׁל לוֹט 102
19 - אֵין קְדוּשִׁיו קְדוּשִׁין 103. וּמִתְּשִׁבֵּין בְּדָבָר זֶה 104.

101) עירובין סה. "שיכור מקחו וממכרו ממכר . . . כללו של דבר, הרי הוא כפקח לכל דבריו". 102) "והוא השיכור שעושה ואינו יודע מה עושה" (לשון רבינו הל' מכירה פכ"ט, ה"ח). 103) עירובין שם, והרי הוא כשוטה לכל דבריו. 104) חוקרים היטב אם באמת הגיע לשכרות של לוט, כי יש להזהר באיסור ערוה החמור מאד.

20 יט. הַמְּקַדֵּשׁ בְּפָחוֹת מִפְּרוּטָה - אֵינָה מְקַדֶּשֶׁת 105.
21 קְדָשָׁה בְּאֶכָּל אוּ בְּכֵלִי וְכִיּוֹצֵא בּוֹ שֶׁשׁוּהָ פָּחוֹת
22 מִפְּרוּטָה - הֲרִי זֶה מְקַדֶּשֶׁת בְּסִפְקָה, וְצָרִיכָה גִּט
23 מְסִפְקָה; שֶׁמָּא דָּבָר זֶה שׁוּהָ פְּרוּטָה בְּמִקּוּם אַחֵר. הֵא
24 לְמַדְתָּ, שֶׁכָּל הַמְּקַדֵּשׁ בְּשׁוּהָ פְּסָף: אִם הִיָּה בְּאוֹתָהּ

יא. והשווה דברי רבינו הל' יבום פ"א, הי"ב). 80) כי הלכה היא, קידושין תופסין בחייבי לאוין ועשה, שנאמר: "כי תהיין לאיש שתי נשים האחת אהובה והאחת שנואה", וכי יש אהובה לפני המקום או שנואה לפני המקום? אלא אהובה - אהובה בנישואיה, שנואה - שנואה בנישואיה (שנשאה באיסור), ובכל זאת אומר הכתוב: "כי תהיין" - לשון הויה, מכאן שקידושין תופסין בהן (קידושין סח.). 81) לפני שחלצה יבמה, והתורה אמרה: "לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר" (דברים כד, ה). 82) משום שנאמר בה: "לא תהיה" לשון הויה ותפיסת קידושין, כלומר, לא יתפסו בה קידושין לזר (יבמות צב:). 83) לחופה. 84) שהרי אסורות עליו איסור לאו. 85) הואיל וקידושין תופסין בהם ואסור לו לקיימן, על כרחו מוציאן בגט. וראה במוספנו "תשובות רבינו".

1 טו. הַמְּקַדֵּשׁ כּוֹתֵית אוּ שִׁפְחָה 86 - אֵינָן קְדוּשִׁין, אֶלָּא
2 הֲרִי הִיא אַחֵר הַקְּדוּשִׁין כְּמוֹ שֶׁהִיָּתָה קֹדֶם
3 הַקְּדוּשִׁין 87. וְכֵן עֲפֹ"ם וְעֶבֶד שֶׁקְּדָשׁוּ בֵּת יִשְׂרָאֵל -
4 אֵין קְדוּשִׁיהֶן קְדוּשִׁין 88. יִשְׂרָאֵל מוֹמֵר שֶׁקְּדָשׁ, אֶף-
5 עַל-פִּי שֶׁהוּא עוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַזְלוֹת בְּרִצּוֹנוֹ -
6 הֲרִי אֵלוֹ קְדוּשִׁין גְּמוּרִים 89, וְצָרִיכָה גִּט מְגֻנּוּס 90.

86) כנענית. 87) קידושין סח, א. שפחה, אמר קרא: שבו לכם פה עם החמור (בראשית כב, ה), עם הדומה לחמור (ואליעזר עבד היה). נכרית, אמר קרא: לא תחתן במ (דברים ז, ג), לא תהא לך במ תורת חיתון. 88) יבמות מה, א מהטעם הנ"ל. ובשאלות (וישלח ס"ו כה) למד בגוי מהפסוק: "והיא בעולת בעל" (בראשית כ, ג) - בעולת בעל יש להם (לגויים), נכנסה לחופה ולא נבעלה אין להם, וכל-שכן שקידושי אירוסין אין להם (רש"י ביבמות שם). 89) יבמות מז, ב. וכן בבכורות ל, ב. וכבר אמרו (סנהדרין מד.) על הפסוק: "חטא ישראל" (יהושע ז, יא) - "אע"פ שחטא - ישראל הוא". ורבינו ב'אגרת תימן' כותב: "שהתורה הזאת לא יוכל להמלט . . . ממנה אפילו אחד מזרע יעקב . . . לא הוא ולא זרעו . . . בין ברצונו בין שלא ברצונו". וגם אם הוליד מומר זה בן (מאשה ישראלית) הרי הבן ישראל גמור וקידושי קידושין (מגיד-משנה). וראה בתשובת רס"ג אוצה"ג ליבמות ס"ו תעד. 90) רבי דוד כהן בתשובותיו בית ט' חדר א', מבאר דברי רבינו שכוונתו לומר שכופים אותו לגרשה שלא תעמוד עמו, כי ישלילה בכמה מכשולים. וזהו שהוסיף: "וצריכה גט ממנו".

7 טז. הַמְּקַדֵּשׁ אִשָּׁה שֶׁחֲצִיָּה שִׁפְחָה וְחֲצִיָּה בֵּת חוֹרִין 91
8 - אֵינָה מְקַדֶּשֶׁת קְדוּשִׁין גְּמוּרִין 92 עַד שֶׁתִּשְׁתַּחֲרַר,
9 וְכִיּוֹן שֶׁנִּשְׁתַּחֲרַרָה - גְּמוּרוֹ קְדוּשִׁיהָ 93, בְּקְדוּשִׁי
10 קְטַנָּה 94 שֶׁגִּדְּלָה, וְאֵינָה צָרִיף לְקְדָשָׁה קְדוּשִׁין
11 אַחֲרֵים 95. בָּא אַחֵר וְקְדָשָׁה אַחֵר שֶׁנִּשְׁתַּחֲרַרָה - הֲרִי
12 זֶה סֶפֶק קְדוּשִׁין לְשִׁנְיָהֶם 96.

91) כגון שהיתה משועבדת לשני שותפים, ושחרר אחד מהם את חלקו. 92) שהרי חצי שפחה שבה אינו ראוי לקידושין, כמבואר לעיל ה"טו. ואם כן, הרי הוא כאומר לאשה חצי קידושין מקודשת לי שאינה מקודשת כמבואר לעיל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שם). ר'מעשה רוקח' הביא כאן נוסחה אחרת בדברי רבינו: "כיון שרצה לזרוק", ולפי זה אין צורך בהסכמתה. אבל עצם הלשון מגומגם לפי נוסחא זו. (111) כן היא בגיטין עז, א לענין גירושין. ושם דף עח. אמרו: "כן לענין קידושין". ואין צורך שתעמוד בצד הצרה כמו בגירושין (ראה הל' גירושין פ"ה ה"ב) כי הקידושין זכות הן לה, וזכין לאדם אפילו שלא בפניו (מגיד-משנה). (112) שם עז, א. (113) שניהם שותפים בחצר. (114) קידושין ח, ב: "בעי רב ביבי, סלע (אבן) של שניהם מהו - תיקו". כי אע"פ שהלכה היא שבמקח וממכר אין קונים מזה לזה בחצר של שניהם, כמבואר בבבא-בבא פד, ב ובהל' מכירה פ"ד, אבל בקידושין יש לחוש שמא השאיל לה זכותו כיון שכבר יש לה חלק בה (מגיד-משנה). (115) קידושין שם. וראה למעלה ה"ד.

25 **כב.** היו עומדים בְּרִשׁוֹת הַרְבִּים¹¹⁶ או בְּרִשׁוֹת
26 שְׂאֵינֵנו שֶׁל שְׁנֵיהֶם¹¹⁷, וְזָרַק לָהּ קִדּוּשִׁיהָ: קָרוֹב לוֹ
27 - אֵינָה מְקַדְּשֶׁת; קָרוֹב לָהּ - הָרִי זֶה מְקַדְּשֶׁת;
28 מִחֲצָה עַל מִחֲצָה, או שְׁהִיֹּ סֶפֶק קָרוֹב לוֹ סֶפֶק
29 קָרוֹב לָהּ, וְאָבְדוּ קָדָם שְׁגִיעוּ לִידָה¹¹⁸ - הָרִי זֶה
30 סֶפֶק מְקַדְּשֶׁת. פִּיֶּצֵד הוּא קָרוֹב לוֹ וְקָרוֹב לָהּ? פֶּל
31 שְׁהוּא יָכוֹל לְשַׁמֵּר אוֹתָן¹¹⁹, וְהִיא אֵינָה יְכוּלָה -
32 זֶה הוּא קָרוֹב לוֹ. הִיא יְכוּלָה לְשַׁמֵּר אוֹתָן, וְהוּא
33 אֵינֵנו יְכוּל - זֶהוּ קָרוֹב לָהּ. שְׁגִיָּהּ יְכוּלִין לְשַׁמֵּר
34 אוֹתָן, או שְׁגִיָּהֶן אֵין יְכוּלִים לְשַׁמֵּר אוֹתָן - זֶה
35 הוּא מִחֲצָה עַל מִחֲצָה¹²⁰.

(116) אף-על-פי שברשות הרבים לא תיקנו חכמים שיקנו לו לאדם ארבע אמות (פי"ז מהל' גזילה ואבידה ה"ט) - כאן נקנים לה קידושה מטעם שיכולה לשמור אותם, ואפילו הם רחוקים ממנה מאה אמה (גיטין שם, לדעת רבי יוחנן). ועי' כסף-משנה ולחם-משנה. (117) השייכות לאדם אחר. (118) ואי אפשר לברר את מצב קרבנות. (119) ואפילו רחוק מאה אמה, כמו שכתוב למעלה. (120) גיטין עח, ב. לענין גירושין, והוא-הדין לענין קידושין, שנאמר "ויצאה והיתה" השווה הויה ליציאה (שם).

יום חמישי י"ח שבט ה'תשע"ו

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

(1) נתבאר בו דיני קידושין באיסורי הנאה, בהקדש, בטובת הנאה, בגול ובגנבה ואבדה, בפקדון, כמלוה, בהנאת מתנה, שנתן לאחרים בפקודתה, או שקיבל מאחרים ברצונה, במשכון, במתנה על מנת להחזיר, שתיקה לאחר מתן מעות.

36 **א.** הַמְקַדֵּשׁ בְּדָבָר שֶׁהוּא אֶסוּר בְּהִנָּאָה, פְּגוֹן חֲמִין
37 בְּפֶסֶח או בִּשְׂר בְּחֶלֶב² וְכִיּוֹצֵא בָהֶן מִשְׁאֵר אֶסוּרֵי
38 הִנָּאָה - אֵינָה מְקַדְּשֶׁת³. וְאֶפְלוּ הֵיא אֶסוּר בְּהִנָּאָה
39 מְדַבְּרֵיהֶם, פְּגוֹן חֲמִין⁴ בְּשַׁעָה שְׁשִׁית מִיּוֹם אֲרִבְעָה
40 עָשָׂר⁵ - אֵינָה מְקַדְּשֶׁת.

(2) שנתבשל בחלב. (3) שהרי אינה יכולה ליהנות מכסף

1 הַמְדִּינָה שְׁוֹה פְּרוּטָה - הָרִי אֵלֹו קִדּוּשִׁי וְדָאֵי, וְאֵם
2 אֵינֵנו שְׁוֹה פְּרוּטָה - הָרִי אֵלֹו קִדּוּשִׁי סֶפֶק¹⁰⁶. וְרָאָה
3 לִי, שְׂאֵם קִדְשׁ בְּתַבְשִׁיל או בִּירָק שְׂאֵינֵנו מְתַקְּנִים¹⁰⁷
4 וְכִיּוֹצֵא בָהֶם, אֵם לֹא הִיֹּ שְׁוֹה פְּרוּטָה בְּאוֹתוֹ הַמְקוּם
5 - אֵינָה מְקַדְּשֶׁת פְּלִל; שְׁהִרִי דָבָר זֶה אֵינֵנו מְגִיעַ
6 לְמְקוּם אַחֵר עַד שְׁפִסְד וְיֹאבֵד, וְלֹא יְהִי שְׁוֹה
7 פְּרוּטָה. וְדָבָר שֶׁל טַעַם הוּא זֶה, וְרָאוּי לְסַמְךָ עָלָיו.

(105) קידושין מו, א. ושיעור פרוטה, משקל חצי שעורה מכסף צרוף (רבינו בפירושו למשנה קידושין פ"א מ"א, וכן בשו"ע אהע"ז סי' כו, ועי' הל' עירובין פ"א הי"ב, וכן בשו"ע יו"ד סי' רצד סי"ו). (106) קידושין יב. ותופסים בה קידושי שני, וצריכה גט משניהם אם רוצה להנשא לאחר, וכן אם לא נתקדשה לאחר, והמקדש הראשון רוצה לקיימה - צריכה קידושין אחרים, כדי שתהא מקודשת קידושי ודאי (רש"י לקידושין יב. וב"טור' אהע"ז סי' לא). (107) זמן מרובה. ואם יכול להתקיים ע"י כיבוש בחומץ או במלח וכיוצא בהם, וראוי הוא להגיע למקום אחר שישוה פרוטה - הרי אלו קידושי ספק (מהרי"ק שורש פד, כסף-משנה ומעשה-רוקח).

8 **ב.** הַמְקַדֵּשׁ אִשָּׁה בְּפָחוֹת מִפְּרוּטָה, או שְׁקַדֵּשׁ שְׁתִּי
9 גְּשִׁים בְּפְרוּטָה, אֶף-עַל-פִּי שֶׁשָּׁלַח סְבִלּוֹנוֹת¹⁰⁸ לְאַחֵר
10 מִפֶּן - אֵינָה מְקַדְּשֶׁת. וְכֵן קָטָן שְׁקַדֵּשׁ, אֶף-עַל-פִּי
11 שֶׁשָּׁלַח סְבִלּוֹנוֹת לְאַחֵר שֶׁהִגְדִּיל - אֵינָה מְקַדְּשֶׁת.
12 שְׁמַחֲמַת קִדּוּשִׁין הָרֵאשׁוֹנִים שֶׁלְחָן, שְׁהִיֹּ קִדּוּשִׁין
13 פְּסוּלִין¹⁰⁹.

(108) מתנות, שדרך ארוס לשלוח לארוסתו, סבלונות - מלשון סבל והוא נושא המשא, שנושאים אותו מיד זה ליד זה (רבינו בפירושו למשנה, קידושין פ"ב מ"ו, ובבבא-בבא פ"ט מ"ה) ומצאנו מתנה בלשון משא: "וישא משאות" (בראשית מג, לד) - ויתן מתנות (תוספות יו"ט, קידושין שם). (109) קידושין נ, ב. ואין אומרים: אדם יודע שאין קידושי קטן כלום, ושלח הסבלונות לאחר שהגדיל לשם קידושין, אלא - מחמת הקידושין הראשונים שלהם.

14 **כא.** הַמְקַדֵּשׁ אֶת הָאִשָּׁה בְּכֶסֶף או בְּשֶׁטֶר, אֵינֵנו צָרִיף
15 שְׁיִתֵּן הַקִּדּוּשִׁין לְתוֹף יָדָה; אֶלֶא בִּיּוֹן שְׂרָצָתָה לְזָרֵק
16 לָהּ קִדּוּשִׁיהָ, וְזָרֵקָן¹¹⁰ - בִּין לְתוֹף יָדָה בִּין לְתוֹף
17 חִיקָה, או לְתוֹף חֲצָרָה או לְתוֹף שְׂדֵה שְׂלָה - הָרִי
18 זֶה מְקַדְּשֶׁת¹¹¹. הֵיָתָה עוֹמֶדֶת בְּרִשׁוֹת הַבַּעַל, צָרִיף
19 שְׁיִתֵּן לְתוֹף יָדָה או לְתוֹף חִיקָה¹¹². הֵיָתָה עוֹמֶדֶת
20 בְּרִשׁוֹת שְׁהִיא שֶׁל שְׁגִיָּהֶן¹¹³, וְזָרֵק לָהּ קִדּוּשִׁיהָ
21 מְדַעָתָה, וְלֹא הִגִּיעוּ לִידָה או לְחִיקָה הָרִי זֶה מְקַדְּשֶׁת
22 קִדּוּשִׁי סֶפֶק¹¹⁴. וְאֶפְלוּ אִמְרָה לוֹ: הִנֵּה קִדּוּשִׁין עַל
23 מְקוּם זֶה, וְאוֹתוֹ הַמְקוּם שֶׁל שְׁנֵיהֶם - הָרִי אֵלֹו
24 קִדּוּשִׁי סֶפֶק¹¹⁵.

(110) משמע שהסכימה שיזרוק לה הקידושין, אבל אם אמרה תנם בידי, והוא שינה זורקם - אינה מקודשת, שהרי אינה מרצונה (ב"ח אהע"ז סי' ל'). וראה 'חלקת מחוקק'

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

המפריש מעשר מן המעשר, שהוא [=הלוי] קיבל, ואינה אלא אחד ממאה. (17) הניתנים אף הם לכהן ונאכלים בירושלים. (18) שקיבל מהישראל ונקרא ראשון, בהבדל ממעשר שני הבא אחריו שהוא נאכל לבעליו בירושלים. (19) בשנה השלישית והשישית לשמיטה מפרישים מעשר עני. ובשנה הראשונה, השנייה הרביעית והחמישית - מעשר שני. (20) שכל אלה הם קניינו של המקבל וממונו.

- 26 ו. מתנות²¹ שלא הורמו²², הרי הם כמו שהורמו²³.
- 27 לפיכך, ישראל שנפלו לו²⁴ טבליים²⁵ מבית אבי אמו
- 28 כהן, והפריש²⁶ מהן תרומה ומעשרות - הרי הן
- 29 כתרומות ומעשרות שנפלו לו בירשה מאבי אמו²⁷.
- 30 ואם קדש בהן אשה - הרי זו מקדשת; שאף-על-פי
- 31 שאינן ראוין לו לאכילה²⁸, יש לו למכרן למי שהן
- 32 ראוין לו²⁹. אבל ישראל שקדש בתרומה שהפריש
- 33 מגרנו³⁰ - אינה מקדשת; שהרי אין לו למכרה³¹,
- 34 ואין לו בה אלא טובת הנאה, לפי שנותנה לכל כהן
- 35 שיירצה³², וטובת הנאה אינה קמוץ³³.

(21) התרומות והמעשרות הנזכרות לעיל, הניתנות במתנה לכהן, ללוי ולעני. (22) שלא הופרשו על ידי בעליהן ועדיין מעורבות הן בין הפירות. (23) הואיל ועומדים להרים כמורמים הם. (24) בירושה. (25) תבואה שלא הופרשו ממנה מתנותיה הרי היא טבל ואסורה באכילה, ולשון טבל, טבלא, מלה מורכבת. (26) הישראל, הנכד. (27) כי כבר זכה בהן זקנו הכהן בחייו שלא הוטל עליו אלא להפריש ולקיימן לעצמו, ואף יורש זה יפרישן וימכרן לכהונים. (28) כי תרומה אסורה באכילה לזר (ישראל). (29) והכסף הוא שלו. (30) שלא נפל לו בירושה מזקנו הכהן. (31) אלא לתיתה מתנה לכהן. (32) שרשאי ליטול דבר מועט מאוהבו [=הכהן] כשביל שיתנה לו [=ולא לכהן אחר]. (33) לקדש בו אשה.

- 36 ז. המקדש את האשה בגזל או בגנבה או בחמס³⁴,
- 37 אם נתיאשו הבעלים ונדעו³⁵ שקנה אותו דבר
- 38 ביאוש³⁶ - הרי זו מקדשת, ואם לאו - אינה
- 39 מקדשת.

(34) שנתן דמי החפץ לבעליו ולקחו ממנו בעל כורחו. (35) לעדי הקידושין, בשעת מעשה הקידושין. כי אם לא ידעו עדי הקידושין את דבר היאוש (אפילו נתיאשו בעליו) הרי זה כמקדש ללא עדים שאינה מקודשת. (36) ואף על פי שהלכה היא: יאוש בלבד אינו קונה - אך מכיוון שהגיע חפץ ליד האשה, יש כאן יאוש ושינוי רשות וקנתה האשה, וממילא קנה אותה הבעל.

- 40 ח. הנכנס לבית חברו ולקח לו פלי או אכל וכיוצא
- 41 בהן וקדש בו אשה, וקא בעל הבית, אף-על-פי
- 42 שאמר לו: למה לא נתת לה דבר זה, שהוא טוב ממה
- 43 שנתת לה? - אינה מקדשת; שלא אמר לו דבר זה
- 44 אלא כדי שלא להתפיש עמו, והואיל וקדש במקומו
- 45 חברו שלא מדעת חברו - הרי זה גזל ואינה מקדשת.

קידושיו, נמצא שלא נתן לה כלום. (4) היינו חמץ גמור שאסור בהנאה מן התורה ולפיכך אינה מקודשת, אף על פי שבשעה ששית אינו אסור אלא מדרבנן, אבל חמץ שאינו אסור אלא מדרבנן, קידושיו קידושין. (5) בניסן. שמן התורה אין החמץ אסור אלא מתחילת שעה שביעית ביום.

- 1 ב. עבר ומכר דבר האסור בהנאה וקדש בדמיו -
- 2 הרי זו מקדשת; חוץ מעבודת פוככים ומזלות,
- 3 שאם קדש בדמיה - אינה מקדשת, מפני שדמי
- 4 עבודת פוככים ומזלות אסורין בהנאה כמוה.
- 5 המקדש בפרש עגלי עבודת פוככים ומזלות - אינה
- 6 מקדשת; שהפל מעבודת פוככים ומזלות אסור
- 7 בהנאה, שנאמר: ולא ידבק בידך מאומה מן החרם.
- 8 אבל המקדש בפרש שור הנסקל⁶ - הרי זו מקדשת.
- 9 אף-על-פי ששור הנסקל אסור בהנאה - פרשו אינו
- 10 אסור בהנאה, שאינו דבר חשוב לגבי השור.

(6) שור שהמית אדם, ודינו להיסקל ומשנגמר דינו אסור בהנאה.

- 11 ג. המקדש בפרות שביעית או באפר פרה אדמה או
- 12 במים שמלאן לעשותן מי נדה - הרי זו מקדשת.
- 13 המקדש בהקדש של בדיק הבית⁸ בשוגג⁹ - הרי זו
- 14 מקדשת⁹, והוא ישלם כרן וחמש להקדש, ויביא
- 15 אשמו, כדין כל מועל בשגגה. ואם קדש בו אשה
- 16 במזיד - אינה מקדשת¹⁰.

(7) כסף הניתן לגזבר בית המקדש לצרכי תיקון הבית. (8) שלא ידע בו שהוא של הקדש. (9) כי על ידי מעילתו נתחללה קדושתו ויצא הכסף לחולין. (10) כי אין הקדש מתחלל אלא בשוגג שנאמר בו מעילה.

- 17 ד. קדשה במעשר שני¹¹, בין בשוגג בין במזיד -
- 18 אינה מקדשת; לפי שאין לו לעשות בו שאר חפציו
- 19 עד שיתחלל, שנאמר במעשר: ליי הוא.

(11) הוא החלק העשירי מהתבואה, הנאכל בירושלים בקדושה. -

- 20 ה. כהן שקדש בחלקו¹² מקדשי קדשים¹³ או
- 21 מקדשים קלים¹⁴ - אינה מקדשת, מפני שלא התרו
- 22 אלא לאכילה בלבד¹⁵. אבל כהן שקדש בתרומה
- 23 גדולה¹⁶ ובתרומת מעשר ובכבורים¹⁷, וכן לוי
- 24 שקדש במעשר ראשון¹⁸, וישראל שקדש במעשר
- 25 עני¹⁹ - הרי זו מקדשת²⁰.

(12) שחולק עם אחיו הכוהנים. (13) כגון קרבנות החטאת והאשם. (14) כגון שלמים שקדשתם קלה. (15) כי אין הם ממונו הפרטי של הכהן, אלא משולחן גבוה (שולחנו של הקב"ה) זכה בהם לאכילה. (16) אחד מחמישים (לאדם ממוצע) בפירות ובתבואה שהישראל מפריש לכהן, ונקראת גדולה, שהיא ראשית כל ההפרשות אחרי מריחת הכרי, בניגוד לתרומת מעשר הניתנת לכהן מידי הלוי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 ואם קדשה בדבר שאין בעל הבית מקפיד עליו, כגון
2 תמרה או אגוז - הרי זו מקדשת מספקי³⁷.
- 37 כי שמא בכל זאת הקפיד בעל הבית.
- 3 ט. היתה סחורה בינו ובין חברו³⁸, וחלקה שלא
4 מדעת חברו, וקדש בחלקו - הואיל וצריכה שומת
5 בית דין³⁹, אינה מקדשת; שאין זה נוטל לעצמו מה
6 שירצה ויניח⁴⁰ מה שירצה⁴¹.
- 38 בשותפות. 39 "של שלושה ואפילו הם הדיוטות
ובלבד שיהו נאמנים ויודעים בשומא". 40 לשותף חברו.
41 ואפילו נתן לה שווה שתי פרוטות שמגיע לחלקו לפחות
שזה פרוטה - אינה מקודשת, לפי שרצונה להתקדש בכל
הסכום ולא בחציו, אלא אם כן פירש לה: "התקדשי לי במה
שיש לי בו".
- 7 י. גזל את האשה או גנב ממנה או חמסה, וחזר
8 וקדשה בגזל ובגנבה ובחמס שלה, ואמר לה: הרי
9 את מקדשת בו - אם קדם ביניהן שדוכין⁴², ונטלה
10 ושתקה - הרי זו מקדשת⁴³; ואם לא שדף אותה
11 מעולם⁴⁴, אף על-פי ששתקה כשנתן לה דברים אלו
12 בתורת קדושין - אינה מקדשת⁴⁵; ואם אמרה: הן⁴⁶
13 - הרי זו מקדשת.
- 42 דברי שידול וריצוי להסכים להצעת נישואיו. ואפילו היו
אלה לפני שגזל ממנה. 43 מתוך שנטלתו ושתקה סימן
שמחלה לו וקבלתו לשם קידושין. 44 אפילו לפני
הגזילה. 45 כי שלה לקחה, ולא לשם קידושין. 46 בשעת
הקידושין.
- 14 יא. וכן אם נתן לה פקדון, ואמר לה: פנסי פקדון
15 זה, וחזר ואמר לה: הרי את מקדשת לי בו - אם
16 אמר לה קדם שנטלתו, ונטלתו ושתקה - הרי זו
17 מקדשת⁴⁷; ואם אחר שנטלתו בתורת פקדון אמר
18 לה: הרי את מקדשת בו, ושתקה - אין זה פלוס,
19 שכל שתיקה שלאחר מתן מעות אינה מועלת⁴⁸;
20 אכל אם אמרה 'הן' אחר שנטלה - הרי זו
21 מקדשת⁴⁹.
- 47 ואפילו לא קדם ביניהם שידוכין. כי קבלת הפיקדון
הייתה לשם קידושין. 48 כי לא איכפת לה כלום
באמירתו, הואיל ומתחילתו קיבלתו רק לשם פיקדון.
49 הואיל והפיקדון קיים, הרי זה כאומר התקדשי לי
בפיקדון שיש לי בידך - שמקודשת.
- 22 יב. החזיר לה חוב שהיה לה אצלו, ואמר לה⁵⁰
23 'הרי את מקדשת בו'⁵¹, קדם שתטלנו, ונטלתו
24 ושתקה: אם היה ביניהן שדוכין⁵² - הרי זו
25 מקדשת⁵³, ואם לא שדף - אינה מקדשת, עד
26 שתאמר 'הן'. ואם אמר לה אחר שנטלה החוב שלה
27 'הרי את מקדשת בו' - אפילו אמרה 'הן', אינה
28 מקדשת⁵⁴; שהרי לא הגיע לידה ממנו פלוס, אלא
- 50 בשעת החזרת החוב. 51 ודעתו שתתקדש וגם תהיה
נפרעת בכסף זה. 52 ונתרצית לו. 53 כי קבלתו לשם
קידושין ואת החוב מחלה לו. 54 כי יכולה לומר: בתורת
פירעון חובי קיבלתי. ואם לא הזכיר לה בתחילה אודות
הפירעון, אלא שהוא חייב לה כסף והגיע זמנו לפרוע, ואמר
הרי את מקודשת לי בכסף זה ונטלתו ושתקה מקודשת אף
על פי שלא שידך, ואפילו תאמר אחרי כן לא לקידושין
נתכוונתי אלא לפירעון חובי קבלתי, אינה נאמנת.
55 נמצא שלא נתן לה כלום לשם קידושין.
- 31 יג. המקדש במלוה, אפילו היתה בשטר - אינה
32 מקדשת. כיצד? כגון שהיה לו אצלה חוב דינר,
33 ואמר לה: הרי את מקדשת לי בדינר שיש לי בידך
34 - אינה מקדשת; מפני שהמלוה להוצאה נתנה⁵⁶,
35 ואין כאן שום דבר קנים⁵⁷ להנות בו מעטה, שפכר
36 הוציאה אותו דינר⁵⁸ ועברה הנאתו⁵⁹.
- 56 הלווה רשאי להוציאה [=להשתמש בה] ואינו חייב
להעמידה שתהא מצוייה בכל עת שיתבענו המלווה.
57 הנמצא מול עינינו. 58 ואפילו המעות עדיין בידה הרי
הן כאילו כבר הוציא אתן. 59 וקידושי כסף נלמדים מקניין
שדה עפרון שנאמר בו: "נתתי כסף השדה קח ממני" הרי
שבשעת הקניין צריך ליתן הכסף. ואפילו החזיר לה השטר
[=חוב] ויש בנייר שווה פרוטה, אינה מקודשת, מפני שעיקר
דעתה על כסף המלווה.
- 37 יד. היה לו אצלה מלוה על המשפון⁶⁰, וקדשה
38 באותה המלוה, והחזיר לה המשפון - הרי זו
39 מקדשת; שהרי היא נהנית במשפון מעטה, והרי
40 הגיע הנאה לידה.
- 60 בין שמשכנה בשעת ההלוואה, בין שלא בשעת
ההלוואה, אלא כשהגיע זמן הפירעון תבע מעותיו ומשכנה
על ידי בית דין.
- 41 מז. המקדש בהנאת מלוה - הרי זו מקדשת. כיצד?
42 כגון שהלוה אותה עתה⁶¹ מאתים זוז, ואמר לה:
43 הרי את מקדשת לי בהנאת זמן שארויח⁶² לך במלוה
44 זו, שתהיה בידך כך וכך יום, ואיני תובעה ממך עד
45 זמן פלוני - הרי זו מקדשת; שהרי יש לה הנאה
46 מעתה להשתמש במלוה זו עד סוף זמן שקבע.
47 ואסור לעשות כן, מפני שהיא פרבית⁶³. ופרשו
48 רבותי בהנאת מלוה דברים שאין ראוי לשמען⁶⁴.
- 61 בשעת הקידושין. 62 שארחיב (כלומר שאאריך).
63 שבשכר המתנתו בגביית כספו מקדשה, אולם אין זו
ריבית גמורה אלא "כריבית", שהרי כשנושא אשה נתחייב
לה בעשרה דברים, נמצא שאין זו הנאה גמורה, והרי היא
הערמת ריבית. והרב המאירי סובר, הואיל וההנאה מגעת
לשניהם אין כאן ריבית גמורה. 64 הכוונה לרבנו יצחק

26 מְקַדְּשֶׁת. אֶף-עַל-פִּי שְׁלֹא הִגִּיעַ לָהּ פְּלוּם - הָרִי
 27 נְהִינָה בְּרִצּוֹנָה שְׁנַעֲשֶׂה, וְנִהְיֶה פְּלוּנִי בְּגִלְלָהּ. וְכֵן אִם
 28 אֲמָרָה לוֹ: תֵּן דִּינָר לְפְלוּנִי מִתְּנָה וְאֲתַקְּדֶשׁ לוֹ, וְנָתַן
 29 לוֹ, וְקִדְּשָׁה אוֹתוֹ פְּלוּנִי וְאָמַר לָהּ: הָרִי אֶת מְקַדְּשֶׁת
 30 לִי בְּהִנָּאת מִתְּנָה זוֹ שֶׁקִּבְּלָתִי בְּרִצּוֹנָה - הָרִי זוֹ
 31 מְקַדְּשֶׁת.

32 כ.ב. אָמַר לָהּ: הִילָךְ דִּינָר זֶה בְּמִתְּנָה וְהִתְקַדְּשִׁי
 33 לְפְלוּנִי, וְקִדְּשָׁה אוֹתוֹ פְּלוּנִי וְאָמַר לָהּ: הָרִי אֶת
 34 מְקַדְּשֶׁת לִי בְּהִנָּאה זוֹ הַבָּאָה לִיךָ בְּגִלְלִי - הָרִי זוֹ
 35 מְקַדְּשֶׁת, אֶף-עַל-פִּי שְׁלֹא נָתַן לָהּ הַמְּקַדֵּשׁ פְּלוּם.
 36 אֲמָרָה לוֹ: הִילָךְ דִּינָר זֶה מִתְּנָה וְאֲתַקְּדֶשׁ לָךְ,
 37 וְלִקְחוּ, וְאָמַר לָהּ: הָרִי אֶת מְקַדְּשֶׁת לִי בְּהִנָּאה זוֹ
 38 שֶׁקִּבְּלָתִי מִמֶּךָ מִתְּנָה - אִם אָדָם חָשׁוּב הוּא, הָרִי זוֹ
 39 מְקַדְּשֶׁת; שֶׁהִנָּאה יֵשׁ לָהּ בְּהִיּוֹתוֹ נִהְיֶה מִמֶּנָּה,
 40 וּבְהִנָּאה זוֹ הַקֵּנֶת עֲצָמָה לוֹ.

41 כ.ג. הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה: הִתְקַדְּשִׁי לִי בְּדִינָר, וְהָרִי זֶה
 42 הַמְּשֻׁכּוֹן בְּיָדְךָ עַד שֶׁאֲתֵן הַדִּינָר - אֵינָה מְקַדְּשֶׁת לוֹ;
 43 לְפִי שְׁלֹא הִגִּיעַ הַדִּינָר לְיָדָהּ, וְלֹא הַמְּשֻׁכּוֹן נָתַן
 44 לְהִיּוֹתוֹ שְׁלֵהּ. הִיָּה בְּיָדוֹ מְשֻׁכּוֹן עַל חוּב שְׂיֵשׁ לוֹ
 45 אֲצֵל אַחֲרִים, וְקִדְּשׁ בּוֹ אִשָּׁה - אֶף-עַל-פִּי שְׂאִינוּ
 46 שְׁלוֹ, הָרִי זוֹ מְקַדְּשֶׁת; לְפִי שֶׁבַעַל חוּב יֵשׁ לוֹ מִקְצַת
 47 קֵנָן בְּגוּפוֹ שֶׁל מְשֻׁכּוֹן.

48 כ.ד. הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה: הָרִי אֶת מְקַדְּשֶׁת לִי בְּדִינָר זֶה
 49 עַל מְנַת שְׂתַחֲזִירֶיהָ לִי - אֵינָה מְקַדְּשֶׁת, בֵּין הַחֲזִירָה
 50 בֵּין לֹא הַחֲזִירָה; שְׂאִם לֹא הַחֲזִירָתוֹ - לֹא נִתְקַדְּשׁ
 51 הַתְּנַאֲלִי, וְאִם הַחֲזִירָתוֹ - הָרִי לֹא נְהִינָה וְלֹא הִגִּיעַ
 52 לְיָדָהּ פְּלוּם.

53 כ.ה. נָתַן לָהּ אֲגָדָה שֶׁל הַדָּס וְכִיּוֹצֵא בָּהּ וְאָמַר לָהּ:
 54 הָרִי אֶת מְקַדְּשֶׁת לִי בְּזוֹ, וְקִבְּלָהּ אוֹתוֹ, אָמְרוּ לוֹ:
 55 וְהִלֵּא אֵין בָּהּ שְׂוֵה פְּרוּטָה, וְאָמַר: תִּתְקַדְּשׁ בְּאַרְבַּעָה
 56 זוּזִים הַמְּחֻפָּאִים בְּתוֹךְ הָאֲגָדָה - אִם אֲמָרָה 'הֵן' -
 57 הָרִי זוֹ מְקַדְּשֶׁת, וְאִם שִׁתְּקָה - אֵינָה מְקַדְּשֶׁת בְּמַעוֹת
 58 אֵלוֹ, שֶׁהִשְׁתִּיקָה שֶׁלְּאַחַר מִפֵּן מַעוֹת אֵינָה מוֹעֵלֶת
 59 פְּלוּם; וְתִהְיֶה מְקַדְּשֶׁת בְּסַפֵּק מִפְּנֵי הָאֲגָדָה, שְׂמָא
 60 שְׂוֵה פְּרוּטָה בְּמִקּוּם אַחֵר.

61 כ.ו. הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה: הִתְקַדְּשִׁי לִי בְּתַמְרָה זוֹ, הִתְקַדְּשִׁי
 62 לִי בְּזוֹ, הִתְקַדְּשִׁי לִי בְּזוֹ - אִם יֵשׁ בָּאֶחָת מֵהֵן שְׂוֵה
 63 פְּרוּטָה - הָרִי זוֹ מְקַדְּשֶׁת, וְאִם לֹא - אֵינָה מְקַדְּשֶׁת
 64 אֲלֵא מִסַּפֵּק, שְׂמָא תִּשְׂוֶה תְּמָרָה אַחַת פְּרוּטָה בְּמִקּוּם
 65 אַחֵר.

66 כ.ז. אָמַר לָהּ: הִתְקַדְּשִׁי לִי בְּזוֹ וּבְזוֹ וּבְזוֹ - אִם יֵשׁ

אלפסי [=הרי"ף] המפרש: הנאת מלווה - כגון שהלווה לה מכבר, והגיע עכשיו זמן הפירעון, ואמר לה, התקדשי לי באותה הנאה שאסכים להאריך לך את זמן הפירעון עד יום פלוני. אולם רבינו דוחה פירושו הואיל ואינו נותן לה עכשיו כל כסף, אינה יכולה להתקדש כי הרווחת זמן הפירעון אינה עדיפה ממחילת המלווה גופא שכבר אמרנו שאינה מקודשת.

1 מ.ז. אָמַר לָהּ: הָרִי אֶת מְקַדְּשֶׁת לִי בְּפְרוּטָה זוֹ וּבְחוּב
 2 שְׂיֵשׁ לִי אֲצֵלְךָ - הָרִי זוֹ מְקַדְּשֶׁת. וְכֵן אִם אָמַר לָהּ:
 3 בְּמִלּוֹה שְׂיֵשׁ לִי אֲצֵלְךָ וּבְפְרוּטָה זוֹ - הָרִי זוֹ
 4 מְקַדְּשֶׁת⁶⁵.

65 אף על פי שהקדים את דבר המלווה לנתינת הפרוטה אין זה נחשב כמקדש במלווה, הואיל ונתן לה פרוטה בשעת הקידושין - דעתה לפרוטה שהיא מקבלת כעת בזמן מעשה הקידושין.

5 י.ז. הִיָּה לוֹ חוּב בְּיַד אַחֲרִים וְאָמַר לָהּ: הָרִי אֶת מְקַדְּשֶׁת
 6 לִי בְּחוּב שְׂיֵשׁ לִי בְּיַד זֶה בְּמַעֲמַד שֶׁלְשִׁתָּם⁶⁶ - הָרִי זוֹ
 7 מְקַדְּשֶׁת⁶⁷.

66 (1 הלווה 2) המקדש 3) המתקדשת. (67) ההלכה היא שעל ידי מעמד שלושתן אפשר להקנות את החוב למקבל, ללא כל הקנאה נוספת.

8 יח. קִדְּשָׁה בְּפִקְדוֹן שְׂיֵשׁ לוֹ בְּיָדָהּ אוּ בְּשֵׂאלָה⁶⁸
 9 שֶׁהִשְׂאִילָהּ, אִם הִיָּה הַפִּקְדוֹן וְהִשְׂאִילָהּ פְּרוּטָה אוּ
 10 שְׂוֵה פְּרוּטָה בְּאֶחָד מֵהֵן קָיָם בְּרִשׁוּתָהּ⁶⁹ - הָרִי זוֹ
 11 מְקַדְּשֶׁת.

68 שאלת כלים וכדומה, שאינם ניתנים להוצאה, אלא חוזרים לבעליהם בעינם. 69 שלא נגנב או אבד, כי אם אבד הרי זה כמו "מלווה" ואינה מקודשת.

12 יט. אָמַר לָהּ: הָרִי אֶת מְקַדְּשֶׁת לִי בְּשִׁכְרָה שֶׁאֲדַבֵּר
 13 עֲלֶיךָ⁷⁰ לְשִׁלְטוֹן⁷¹, וְדַבֵּר עֲלֶיךָ לְשִׁלְטוֹן, וְהִנֵּיחַ
 14 הַשִּׁלְטוֹן וְלֹא תִבְעֶה⁷² - אֵינָה מְקַדְּשֶׁת, אֲלֵא אִם נָתַן
 15 לָהּ פְּרוּטָה מְשֻׁלוֹ; שֶׁהִנָּאה שְׂבָאָה לָהּ מִדְּבָרֶיהָ הָרִי
 16 הִיא בְּמִלּוֹה, וְהַמְּקַדֵּשׁ בְּמִלּוֹה - אֵינָה מְקַדְּשֶׁת.

70 לטובתך. 71 מושל. 72 למשפט.

17 כ. הָרִי אֶת מְקַדְּשֶׁת לִי בְּמִלְאכָה זוֹ שֶׁאֲעֲשֶׂה עִמָּךְ⁷³,
 18 וְעֲשֶׂה - אֵינָה מְקַדְּשֶׁת, אֲלֵא אִם כֵּן נָתַן לָהּ פְּרוּטָה
 19 מְשֻׁלוֹ; לְפִי שֶׁהִשְׁכִּירוֹת יִזְכֶּה בָּהּ הַפּוֹעֵל מִתְּחִלָּה
 20 וְעַד סוּף, כֹּל זְמַן שֶׁיַּעֲשֶׂה מְקַצַּת מִן הַמִּלְאכָה זוֹכָה
 21 בְּמִקְצַת מִן הַשִּׁכְרָה, וְנִמְצָא הַשִּׁכְרָה כְּלוֹ מִלּוֹה אֲצֵלָהּ,
 22 וְהַמְּקַדֵּשׁ בְּמִלּוֹה - אֵינָה מְקַדְּשֶׁת.

73 למענך, וכגון שנתנה לו זהב ואמרה לו: עשה לי ממנו נזמים וטבעות.

23 כ.א. הָאִשָּׁה שֶׁאֲמָרָה: תֵּן דִּינָר לְפְלוּנִי מִתְּנָה
 24 וְאֲתַקְּדֶשׁ אֲנִי לָךְ, וְנָתַן, וְאָמַר לָהּ: הָרִי אֶת מְקַדְּשֶׁת
 25 לִי בְּהִנָּאת מִתְּנָה זוֹ שְׁנַתִּיתִי עַל פִּיךָ - הָרִי זוֹ

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 32 מִיד, וּכְאֵלוֹ לֹא הִתְנָה פְּלִל, הוֹאִיל וְחָסַר הַתְּנָאי אָחָד
33 מִן הָאַרְבָּעָה.¹³
- 9) מפורש בסמוך ה"ה. (10) בסמוך ה"ו. (11) בסמוך ה"ד. (12) בסמוך ה"ז. (13) כל ארבעה דברים אלו, למדו חכמים מתנאי בני גד ובני ראובן (במדבר לב, כט"ל) שנאמר בו: "ויאמר משה אליהם, אם יעברו בני גד ובני ראובן אתכם את הירדן . . . ונתתם להם את ארץ הגלעד לאחוזו, ואם לא יעברו אתכם ונאחזו בתוכם בארץ כנען", הרי שהוצרך משה לכפול ולומר: "אם יעברו" "ואם לא יעברו" . . . ונאחזו בתוכם, ואילו לא היה כופל את תנאו היו נוחלים את ארץ הגלעד אע"פ שלא היו עוברים, ואין אומרים מכלל "הן אתה שומע לאר". מכאן אומר רבי מאיר (קידושין סא.): כל תנאי שאינו כפול כתנאי בני גד ובני ראובן - אינו תנאי, והוא-הדין לשאר הדברים המעכבים בתנאי - כולם מתנאי בני גד ובני ראובן הם למדים, וכמבואר בסמוך כל דבר במקומו.
- ג. פִּיּוּד? הַאוֹמֵר לְאִשָּׁה: אִם תִּתְּנִי לִי מְאֵתִים זֹזוּ הָרִי אֶת מְקַדְּשֶׁת לִי בְּדִינָךְ זֶה, וְאִם לֹא תִתְּנִי לִי לֹא תִהְיֶי מְקַדְּשֶׁת, וְאַחַר שֶׁהִתְּנָה תְּנָאִי זֶה נִתֵּן לָהּ הַדִּינָר - הָרִי הַתְּנָאִי קָיָם, וְהָרִי זֶה מְקַדְּשֶׁת עַל תְּנָאִי; וְאִם נִתְּנָה לוֹ מְאֵתִים זֹזוּ - תִּהְיֶה מְקַדְּשֶׁת, וְאִם לֹא נִתְּנָה לוֹ - אֵינָה מְקַדְּשֶׁת.
- ד. אָבֵל אִם אָמַר לָהּ: הָרִי אֶת מְקַדְּשֶׁת לִי בְּדִינָךְ זֶה, וְנִתְּנָה הַדִּינָר בְּיָדָהּ, וְהִשְׁלִים הַתְּנָאִי¹⁴ וְאָמַר: אִם תִּתְּנִי לִי מְאֵתִים זֹזוּ תִהְיֶי מְקַדְּשֶׁת, וְאִם לֹא תִתְּנִי לִי לֹא תִהְיֶי מְקַדְּשֶׁת - הָרִי הַתְּנָאִי בָטֵל, מִפְּנֵי שֶׁהִקְדִּים הַמַּעֲשֶׂה¹⁵ וְנִתְּנָה בְּיָדָהּ וְאַחַר כֵּן הִתְּנָה¹⁶. וְאַף-עַל-פִּי שֶׁהִכֵּל בְּתוֹךְ כְּדֵי דְבוּר - הָרִי זֶה מְקַדְּשֶׁת מִיָּד, וְאֵינָה צְרִיכָה לִתֵּן לוֹ פְּלוּם.¹⁷

- 12 אִם הָיָה מְלֵא מַיִם - הָרִי זֶה מְקַדְּשֶׁת בּוֹ וּבְמָה שִׁפְתוֹכוֹ, וְאִם הָיָה מְלֵא יַיִן - הָרִי זֶה מְקַדְּשֶׁת בּוֹ וְלֹא בְּמָה שִׁפְתוֹכוֹ, וְאִם הָיָה מְלֵא שְׁמֶן - הָרִי זֶה מְקַדְּשֶׁת בְּמָה שִׁפְתוֹכוֹ וְלֹא בּוֹ. לְפִיכֵן: אִם לֹא הָיָה בְּשִׁמְן שְׁוֹה פְּרוּטָה - הָרִי זֶה מְקַדְּשֶׁת בְּסִפְקָהּ, וְאִם הָיָה בְּשִׁמְן שְׁוֹה פְּרוּטָה - הָרִי זֶה מְקַדְּשֶׁת וְדַאי. וְאִין מְשַׁגְּיחִין עַל הַפּוֹס.

פֶּרֶק שְׁשִׁי

- 1) כלל בו רבינו דיני תנאי וארבעה דברים הצריכים לו, המתנה על מה שכתוב בתורה, דין תנאי שבממון, דין "מעכשיו" ו"על מנת".
- א. המְקַדֵּשׁ עַל, תְּנָאִי² אִם נִתְּקַיִם הַתְּנָאִי - מְקַדְּשֶׁת, וְאִם לֹא - אֵינָה מְקַדְּשֶׁת. בֵּין שִׁיחָהּ הַתְּנָאִי מִן הָאִישׁ³, בֵּין שִׁיחָהּ מִן הָאִשָּׁה⁴. וְכָל תְּנָאִי שִׁפְעוּלָם - בֵּין בְּקִדּוּשֵׁי, בֵּין בְּגִירוּשֵׁי⁵, בֵּין בְּמִקְחָהּ, בֵּין בְּמִמְכָרָהּ⁶, בֵּין בְּשִׂאָר דִּינֵי מְמוֹנָה⁷ - צְרִיף לְהִיּוֹת בַּתְּנָאִי אַרְבָּעָה דְּבָרִים⁸.
- 2) כגון שאמר לאשה: אם תתני לי מאתיים זוז, הרי את מקודשת לי בדינך זה. 3) לטובת האיש ('פרישה' ס' לח אות א). 4) לטובת האשה ('פרישה' שם). 5) כגון שאמר לה הרי זה גיטך על-מנת שתתני לי מאתיים זוז. 6) בנוסח כת"י התימנים: "בין במקח וממכר". 7) כגון מתנות. השווה דברי רבינו הל' זכיה ומתנה פ"ג ה"ז. 8) לענין תנאי כפול בממון. ראה להלן הי"ד.
- ב. וְאֵלוֹ הֵן הָאַרְבָּעָה דְּבָרִים שֶׁל כָּל תְּנָאִי: שִׁיחָהּ פְּלוּם⁹, וְשִׁיחָהּ הֵן שְׁלוֹ קוֹדֵם לְלֵאוּ¹⁰, וְשִׁיחָהּ הַתְּנָאִי קוֹדֵם לְמַעֲשֶׂה¹¹, וְשִׁיחָהּ הַתְּנָאִי דְּבָר שֶׁאִפְשָׁר לְקַיְּמוֹ¹². וְאִם חָסַר הַתְּנָאִי אָחָד מֵהֵן - הָרִי הַתְּנָאִי בָטֵל, וּכְאֵלוֹ אֵין שֵׁם תְּנָאִי פְּלִל; אֲלֵא תִהְיֶה זֶה מְקַדְּשֶׁת אוֹ מְגֻרְשֶׁת מִיָּד, וְיִתְקַיֵּם הַמִּקְחָהּ אוֹ הַמִּתְּנָה
- 14) אחרי נתינתו. (15) מעשה הקידושין [וראה להלן הערה נד]. (16) בבא-מציעא צד, א. וגיטין עה, א. כי גם בתנאי בני גד ובני ראובן, הודגש התנאי קודם למעשה "אם יעברו" - זהו התנאי, "ונתתם להם" - זהו המעשה, וכן כתוב ביצקב אבינו (בראשית ל, לא) "אם תעשה לי הדבר הזה, אשובה ארעה צאנך". הקדים התנאי למעשה (רש"י ב"מ צד.). (17) ולדעת הראב"ד (למעלה ה"א) אפילו לא הקדים את המעשה בפועל ממש, אלא גמר את כל תנאו ואח"כ נתן הדינר, כל שהקדים בניסוח תנאו את אמירת המעשה לאמירת התנאי, הרי תנאו בטל, כי אין זה דומה לתנאי בני גד ובני ראובן, שנאמר בו: אם יעברו . . . ונתתם להם, הרי שאמירת התנאי קדמה לאמירת המעשה. ולדבריו, אם יאמר: הרי את מקודשת לי בדינך זה, אם תתני לי מאתיים זוז. ואם לא תתני לי, לא תהיי מקודשת. ואח"כ נתן לה הדינר, הרי זו מקודשת מיד, כי כך הוא מפרש את דברי המשנה (בבא-מציעא צד.): "כל תנאי שיש מעשה בתחילתו, תנאו בטל" וכן פירשו הרמב"ן והרשב"א ז"ל. וכן דעת ה'תוספות' בקידושין סב, א. אולם לשון המשניות והתלמוד מכמה מקומות בדיני תנאי, מסייעת לדברי רבינו,

29 ז. ובמה אָמרו חֲכָמִים²⁵: פֶּלַח הַמִּתְנָה עַל מַה שֶּׁפָּתוּב
30 בַּתּוֹרָה - תִּנְאוּ בְּטַל, חוּץ מִדְּבַר שֶׁבְּמִמּוֹן שֶׁתִּנְאוּ
31 קִיָּם?²⁶ כְּגוֹן שֶׁקָּדַשׁ אוֹ גֵרֵשׁ אוֹ גֵּתָן אוֹ מִכָּר עַל
32 תִּנְאִי, שֶׁהוּא רוֹצֵה בַּתִּנְאוּ שִׁיזָּכָה עֲצָמוֹ בְּדָבָר שֶׁלֹּא
33 זָכָתָה לוֹ תּוֹרָה וּמְנַעָה מִמֶּנּוּ²⁷, אוֹ יִפְטֹר עֲצָמוֹ בַּתִּנְאוּ
34 מִדְּבַר שֶׁחִיבָה אוֹתוֹ בּוֹ הַתּוֹרָה²⁸; שְׁאוּמְרִין לוֹ:
35 תִּנְאֵךְ בְּטַל, וְכִבֵּר נִתְקַיְמוּ מֵעֲשִׂיךְ, וְאִין אַתָּה נִפְטֹר
36 מִדְּבַר שֶׁחִיבָה אוֹתְךָ בּוֹ הַתּוֹרָה, וְלֹא תִזְכָּה בְּדָבָר
37 שֶׁמְנַעָה אוֹתְךָ מִמֶּנּוּ.

(25) קידושין יט, ב. (26) כגון שקידש אשה על תנאי שאין לה עליו כסות, כמבואר בסמוך ה"א. (27) כגון להתעמר ביפת תואר, כמבואר בסמוך. (28) כגון עונה.

38 י. יִצִּיד? כְּגוֹן שֶׁקָּדַשׁ אִשָּׁה עַל תִּנְאִי שְׁאִין לָהּ עֲלִיו
39 שְׁאָר²⁹ פְּסוּת וְעוֹנָה³⁰; שְׁאוּמְרִין לוֹ: בְּכִסּוּת וּשְׁאָר,
40 שֶׁהוּא תִנְאִי שֶׁבְּמִמּוֹן - תִּנְאֵךְ קִיָּם³¹, אֲבָל בְּעוֹנָה -
41 תִּנְאֵךְ בְּטַל³², שֶׁהַתּוֹרָה חִיבָה אוֹתְךָ בְּעוֹנָה, וְהָרִי זֶה
42 מִקְדָּשָׁת, וְאַתָּה חֵיב בְּעוֹנָתָה, וְאִין בִּידָךְ לִפְטֹר
43 עֲצָמְךָ בַּתִּנְאֵךְ³³. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה. וְכֵן הַמְקַדָּשׁ
44 יִפֹּת תִּאֲרָךְ³⁴ עַל תִּנְאִי שִׁיִּתְעַמֵּר בָּהּ³⁵ - הָרִי זֶה
45 מִקְדָּשָׁת, וְאִין לוֹ לְהִתְעַמֵּר בָּהּ; שֶׁהָרִי הַתּוֹרָה מְנַעָה
46 אוֹתוֹ מִלְּהִשְׁתַּעֲבֹד בָּהּ³⁶ אַחַר שֶׁנִּבְעַלְהָ³⁷, וְלֹא מִפְּנֵי
47 תִּנְאוּ יִזְכָּה בְּדָבָר שֶׁמְנַעָה אוֹתוֹ תּוֹרָה, אֲלֵא תִנְאוּ
48 בְּטַל³⁸. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה³⁹.

(29) מזונות. (30) חיי אישות, והתורה אמרה (שמות כא, י'): שארה כסותה ועונתה לא יגרע. (31) לפי שדבר בממון ניתן למחילה. (32) שהוא צער הגוף ואינו ניתן למחילה (רש"י לקידושין יט:). (33) רש"י בב"מ צד, א כתב: "המקדש את האשה, משאמר לה התקדשי לי - הרי היא מקודשת. וכשאמר לה על-מנת שאין לך עלי מתנה על מה שכתוב בתורה כי אין אישות לחצאין, וכשתפסו הקידושין לגמרי תפסו". (34) שהביאה לביתו משבי-המלחמה ונתגירה. (ככתוב בתורה (דברים כב, יב)). (35) שישתמש בה כשפחה. (36) שנאמר (שם שם, יד): לא תתעמר בה תחת אשר עניתה. (37) בגיורתה, בשעת השביה, ראה הל' מלכים פ"ח ה"ה. (38) שאם מחיוב עונה אינה יכולה להפטור ותנאו בטל, כל-שכן זה שבא לזכות במה שאינו רשאי (מגיד-משנה). (39) כגון המוכר את בתו ופסק על האדון על-מנת שלא ליעד אותה (להלן פ"ד מהל' מלכים הט"ז).

49 יא. הַתְּנָה עַל הָאִשָּׁה בְּשַׁעַת קְדוּשִׁין אוֹ בְּשַׁעַת
50 גְרוּשִׁין שֶׁתִּפְעַל לְאִבְיָה וּלְאִחִיָּה אוֹ לְבִנָּה וּכְיֹצֵא
51 בְּזָה - הָרִי זֶה כְּמִי שֶׁהַתְּנָה עֲלֶיהָ שֶׁתִּפְעַל לְרִקְיעַ אוֹ
52 שֶׁתִּרְדַּ לְתַהוֹם, וְהִנְאוּ בְּטַל; שְׁאִין בִּידָה שִׁיעֲבֹרוּ
53 אַחֲרֵים וְיִבְאוּ עַל הָעֲרוּהָ⁴⁰, וְנִמְצָא שֶׁהַתְּנָה עִמָּה
54 בְּדָבָר שְׁאִינוּ בִּידָה לְקַיְמוּ⁴¹. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

(40) שאפילו היא מסכימה לחטוא, הם לא יסכימו לבוא עליה בעבירה. (41) גיטין פד, א.

שהרי שנינו: הרי זה גיטך אם תתני לי מאתים זוז (גיטין עד.), וכן הרי זה גיטך אם לא באתי מכאן ועד י"ב חודש (שם עו:). תנאו קיים. הרי שאפילו הקדים אמירת המעשה להתנאת תנאו, התנאי קיים - ואין זה בכלל: "כל תנאי שיש מעשה בתחילתו" (מגיד-משנה).

ה. וְכֵן אִם אָמַר לָהּ: אִם תִּתְּנִי לִי מֵאֲתִים זוּז הָרִי אֶת מִקְדָּשָׁת לִי בְּדִינָךְ זֶה, וְאַחַר כֵּן נִתֵּן הַדִּינָר בִּידָה - הָרִי הַתִּנְאִי בְּטַל, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא כָּפַל תִּנְאוּ¹⁸; שֶׁהָרִי לֹא אָמַר לָהּ: וְאִם לֹא תִתְּנִי לֹא תִהְיֶי מִקְדָּשָׁת. וְהָרִי זֶה מִקְדָּשָׁת מִיָּד, וְאִינָה צְרִיכָה לְתֵן לוֹ כְּלוּם.

(18) קידושין סא, א. גיטין עו, א. שאינו דומה לתנאי בני גד וראובן שהיה כפול, כמפורש לעיל ה"ב.

ו. וְכֵן אִם אָמַר לָהּ: אִם לֹא תִתְּנִי לִי מֵאֲתִים זוּז לֹא תִהְיֶי מִקְדָּשָׁת לִי, וְאִם תִּתְּנִי לִי מֵאֲתִים זוּז הָרִי אֶת מִקְדָּשָׁת לִי בְּדִינָךְ זֶה, וְאַחַר כֵּן נִתֵּן הַדִּינָר בִּידָה - הָרִי הַתִּנְאִי בְּטַל, לְפִי שֶׁהַקְּדִים לֹא לְהֵן¹⁹. וְהָרִי זֶה מִקְדָּשָׁת מִיָּד, וְאִינָה צְרִיכָה לְתֵן לוֹ כְּלוּם.

(19) ובתנאי בני גד וראובן, הקדים משה הן ללאו, שאמר תחילה: אם יעברו - ונתתם, ואח"כ: ואם לא יעברו וגו' (גיטין עה: וברש"י שם). וכתב הר"ן שם: "צריך שלא יסיים דבריו ב"הן", הואיל ובגמרא דבריו אדם נתפס - והרי גמר ב"הן".

ז. וְכֵן אִם אָמַר לָהּ: אִם תִּפְעַל לְרִקְיעַ אוֹ תִרְדִּי לְתַהוֹם הָרִי אֶת מִקְדָּשָׁת לִי בְּדִינָךְ זֶה, וְאִם לֹא תִפְעַל לְרִקְיעַ וְלֹא תִרְדִּי לְתַהוֹם לֹא תִהְיֶי מִקְדָּשָׁת, וְאַחַר כֵּן נִתֵּן הַדִּינָר בִּידָה - הָרִי הַתִּנְאִי בְּטַל²⁰ וְהָרִי הֵיא מִקְדָּשָׁת מִיָּד; שֶׁהַדְּבָר יְדוּעַ שְׁאִי אִפְשָׁר לָהּ לְקַיְּם תִּנְאִי זֶה, וְאִין זֶה אֲלֵא כְּמִפְּלִיגָה²¹ בְּדָבָרִים דְּרַף שְׁחֹק וְהַתּוּל.

(20) שאין תנאו קיים אא"כ היה כתנאי בני גד וראובן, שאפשר היה להם לעבור חלוצים למלחמה. (21) בבא-מציעא צד, א. וגיטין פד, א. שאין בלבו לשום תנאי אלא להקניטה בדברי הבאי (רש"י שם).

ח. הָרִי שֶׁהַתְּנָה בְּדָבָר שֶׁאִפְשָׁר לַעֲשׂוֹתוֹ אֲלֵא שֶׁהַתּוֹרָה אָסְרָה אוֹתוֹ, כְּגוֹן שֶׁאָמַר לְאִשָּׁה: אִם תֹּאכְלִי חֵלֶב וְדָם הָרִי אֶת מִקְדָּשָׁת לִי בְּדִינָךְ זֶה, וְאִם לֹא תֹאכְלִי לֹא תִהְיֶי מִקְדָּשָׁת; אִם תֹּאכְלִי בִּשָׂר חֲזִיר הָרִי זֶה גִטִּיךְ, וְאִם לֹא תֹאכְלִי לֹא יְהֵא גִט²²; וְאַחַר שֶׁהַתְּנָה נִתֵּן הַדִּינָר אוֹ הִגֵּט בִּידָה - הָרִי הַתִּנְאִי קִיָּם; וְאִם עֲבָרָה וְאֲכָלָה - תִּהְיֶה מִקְדָּשָׁת אוֹ מִגְרִשָׁת, וְאִם לֹא אֲכָלָה - אִינָה מִקְדָּשָׁת וְאִינָה מִגְרִשָׁת. וְאִין אוֹמְרִים בְּזָה: הָרִי הַתְּנָה עַל מַה שֶּׁפָּתוּב בַּתּוֹרָה²³, שֶׁהָרִי בִּידָה שֶׁלֹּא תֹאכַל וְשֶׁלֹּא תִתְקַדָּשׁ וְלֹא תִתְגַּרֵּשׁ²⁴.

(22) גיטין פד, א. (23) ותנאו בטל. (24) ואין כאן עקירה וראית (שם).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ועדיין אשת איש היא, לפיכך החמירו להצריך בו תנאי כפול, שהתנאי יהא קיים אפילו רובי מאיר, ואז אם לא יתקיים התנאי לא תינשא, ואם לא כפל תנאו בגירושין או בקידושין חוששים לה ואינה לא מגורשת ודאי, לא מקודשת ודאי, כל עוד שלא קויים התנאי, כי הולכים בזה להחמיר (מגיד-משנה). (47) בעל ה"שאלתות" פרשת מטות וכן ב'הלכות גדולות', ולדעתם הלכה כרבי מאיר (קידושין שם) להצריך תנאי כפול בכל מקום. (48) וכן דעת ה'תוספות' בקידושין מט, ב. והרא"ש בבא-בתרא פ"ח אות מח, ובתשובותיו כלל פא. ורבינו בהל' זכיה ומתנה פ"ג ה"ט, כותב: "ורובתי הורו שאין צריך לכפול התנאי ולהקדים הן ללאו אלא בגיטין וקידושין בלבד, ואין לדבר זה ראייה", והראב"ד שם מעיר: אע"פ שאין ראייה לדבר - זכר לדבר, כי איך יתכן שזה מוכר קרקעו או נותנה, ומתנה איני מוכרה אלא בתנאי זה, ואע"פ שלא כפלו, איך נוציאי הקרקע ממנו כל עוד שלא עשה הליקוח כפי שהותנה עליו, אבל בגיטין וקידושין אומדנא היא, מכיון שנתן דעתו לגרש או לקדש אינו אלא כמפליג בדברים, ואין התנאי מועיל בהן אלא אם חזקו בכפילו ובשאר הדברים המעכבים בו כי כולם חזוק לתנאיהם, ואל תשיבני מנחלת בני גד ובני ראובן כי לא היתה מוחזקת ביד ישראל, ואינה דומה לקרקע המוחזקת לו לאדם בירושתו או ממקחו.

22 **זו. המקדש על תנאי - פשיטתים התנאי, תהיה**
 23 **מקדשת משעוה שנתקנים התנאי, לא משעוה**
 24 **שנתקדשה. פיצוד? האומר לאשה: אם אתן ליהך**
 25 **מאתים וזו בשנה זו הרי את מקדשת לי בדינר זה,**
 26 **ואם לא אתן ליהך לא תהיי מקדשת, ונתן הדינר**
 27 **לידה פניסן, ונתן לה המאתים וזו שהתנה עמה**
 28 **באלול - הרי זו מקדשת מאלול. לפיכך, אם קדשה**
 29 **אחר קדם שיתקנם התנאי של ראשון - הרי זו**
 30 **מקדשת לשני⁴⁹. וכן הדין בגטין⁵⁰ ובמזונות⁵¹:**
 31 **בשעוה שיתקנם התנאי, הוא שיהיה גט או תקנים**
 32 **המקח או המתנה.**

(49) קידושין ס, א. וממילא אין קידושי הראשון תופסים בה אפילו כשהראשון יקיים תנאו אה"כ, כי הרי אשת-איש היא מהשני ואין קידושין תופסין באשת איש. (50) ראה לקמן הל' גירושין פ"ח, ה"א. (51) כל זה במתנה שבעל-פה, אבל במתנה בשטר ויש תאריך בשטר, זמנו של השטר מוכיח עליו, והרי זה כאומר מהיום או מעכשיו, בבא-בתרא קל, א. וכן פסק רבינו בהל' זכיה ומתנה פ"ב ה"ט, ויש אומרים שאפילו בגט אם יש בו זמן, זמנו מוכיח עליו והרי מגורשת למפרע (מגיד-משנה), וראה לקמן הל' גירושין פ"ח ה"א, שבגיטין אין רבינו מסכים להם.

33 **זו. במה דברים אמורים? בשהיה שם תנאי ולא**
 34 **אמר 'מעכשיו'; אבל אם אמר לה: הרי את מקדשת**
 35 **לי מעכשיו בדינר זה אם אתן ליהך מאתים וזו,**
 36 **ולאחר זמן נתן לה מאתים וזו - הרי זו מקדשת**
 37 **למפרע משעוה הקדושין⁵², אף-על-פי שלא נעשה**
 38 **תנאו אלא לאחר זמן מרבה. לפיכך, אם קדשה**

1 **יב. אבל אם התנה עליה שיתן לי פלוני חצרו או**
 2 **שישא בתו לבני וכיוצא בזה - תנאו קים; שהרי**
 3 **אפשר בידה לקימו, ויתן לפלוני ממון רב⁴² עד**
 4 **שיתן לו חצרו ועד שישא בתו לבנו, שהרי אין פאן**
 5 **עברה. וכן כל כיוצא בזה.**

(42) גיטין, שם. "פלוני אפשר לשחרו בממון", וכביאור הגר"א אהע"ז סי' לח ס"ק ח.

6 **יג. שים פל אלו הדברים של תנאים לנגד עיניך**
 7 **תמיד, וכל מקום שאתה שומע: המקדש על תנאי**
 8 **כך וכך, או הנותן גט על תנאי כך וכך, או המוכר**
 9 **או הנותן על תנאי - תדע, שהתנאי יש בו ארבעה**
 10 **דברים אלו שבארנו, פדי שלא נהיה צריכין לפרש**
 11 **אותן בכל מקום⁴³, ואם חסר אחד מהן - אין פאן**
 12 **תנאי⁴⁴.**

(43) כעין זה לעיל פ"ב הכ"ז. (44) ויש להעיר, כי יש דברים שאין תנאי מועיל בהם לגמרי, כגון במעשה שאי אפשר לקיימו על ידי שליח, דוגמא לכך: מצות חליצה שאין התנאי מועיל בה, ואם אמר ליבמתו הריני חולץ לך על-מנת שתתני לי מאתים וזו, חליצתה כשרה אע"פ שלא נתנה (ראה הל' חליצה ויבום פ"ד הכ"ד), מפני שמצות חליצה אי אפשר לקיים על-ידי שליח, כי רק היבם בעצמו צריך לחלוץ, לפיכך אין התנאי מועיל בה, כי אינה דומה לתנאי בני גד ובני ראובן, שמעשה נתינת ארץ הגלעד אפשר לקיים ע"י שליח, שהרי משה ציוה ליהושע שליחו לתת להם את הארץ, והדבר מפורש בכתובות עד, א. ורבינו כאן אינו עוסק אלא בדברים שהתנאי מועיל בהם, לפרש מה הם הדינים המעכבים ביסוד התנאי (מגיד-משנה ה"ב).

13 **יד. יש מקצת גאונים אחרונים⁴⁵ שאמרו, שאין**
 14 **צריך אדם לכפל תנאו אלא בגטין וקדושין בלבד,**
 15 **אבל בדיני ממון - אינו צריך לכפל⁴⁶. ואין ראוי**
 16 **לסמך על דבר זה, שכפילת התנאי עם שאר**
 17 **הארבעה דברים מתנאי בני גד ובני ראובן למדו**
 18 **אותן חכמים: אם יעברו בני גד וגו' ואם לא יעברו,**
 19 **ותנאי זה לא היה לא בגטין ולא בקדושין. וכזה**
 20 **הורו גדולי הגאונים הראשונים⁴⁷, וכן ראוי**
 21 **לעשות⁴⁸.**

(45) רבינו אלפסי בתשובותיו סי' לא (הובאת בר"ן קידושין פ"ג) וכן רבינו שמואל בן חפני הכהן. (46) וגם הרשב"ם בבא-בתרא קלז: סובר כן, ולדעתו אין הלכה כרבי מאיר (קידושין סא). המצריך תנאי כפול בכל מקום, אלא כחכמים החולקים עליו ואינם לומדים כלל מתנאי בני גד ובני ראובן כמפורש במשנה שם, אלא שבגיטין וקידושין החמירו חכמים להצריך בהם תנאי כפול משום גזירה, כי אם לא יכפול תנאו, אולי יש בית-דין הסובר כרבי מאיר, ולדעתו אין זה תנאי והמעשה קיים, נמצא שהגט כשר ויתיר אשת-איש להנשא לאחרים, בעוד שמעיקר הדין התנאי קיים אע"פ שאינו כפול, וממילא אם לא נתקיים התנאי הגט בטל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ופירש הראב"ד ז"ל (הובא ברשב"א גיטין עה. ובר"ן שם פ"ז, וברא"ש שם פ"ו ס"ט). שתנאי בעל-מנת או של מעכשיו, כיון שישנה אפשרות שהמעשה יתקיים עכשיו, כגון אם תקיים התנאי, נמצא שאין התנאת התנאי מבטלת לגמרי את המעשה, ולכן אין צריך לכפילות התנאי וליתר פרטי התנאי, אבל בתנאי של "אם" שהתנאת התנאי באה לבטל לגמרי את המעשה - שהרי הוא אומר "הרי את מקודשת לי" ונותן לה הקידושין והם צריכים לחול מיד, ובתנאו הוא עוקר את דבריו הראשונים, שהרי הוא אומר "אם תתני לי מאתים זוז", שלפ"זה אף אם תתן לו - לא יחולו הקידושין מעכשיו אלא משעה שתתן - באופן זה של ביטול המעשה, צריך לחזק את התנאי בכפילות ובכל יתר הפרטים.

פָּרֵק שְׁבִיעִי

1) נתבאר בו המשך דיני תנאי: המקדש על מנת שירצה אביו, שיש לו ממון, שאין עליה נדרים או מומין, מעכשיו לאחר שלושים יום, המקדש חוץ מפלוני, המקדש אשתו לאחר שיגרשנה, המקדש אשה שאסורה לו עכשיו לכשתותר לו, או אשה שלא באה לעולם, דברים הצריכים שומא, דין ודברים בינם בסכום כסף הקידושין, שליה ותנאי, חזרה בקידושין.

- א. האומר לאשה: הרי את מקדשת לי על מנת שירצה אבי²; רצה האב³ - מקדשת; לא רצה, או ששתק⁴, או שמת קדם שישמע הדבר⁵ - אינה מקדשת⁶. על מנת שלא ימחה אבי⁷: שמע ומחה - אינה מקדשת; לא מחה⁸, או שמת⁹ - הרי זו מקדשת. מת הבן ואחר כך שמע האב¹⁰ - מלמדין האב שיאמר: איני רוצה¹¹, פדי שלא יהו קדושין ולא תפל לפני יבם¹².

2) שיאמר בפירוש: "הן" כשישמע. 3) שאמר "הן" כשישמע. 4) בשעה ששמע. 5) והרי לא יוכל לעולם לומר: "הן", ואם כן לא נתקיים תנאו. 6) שהכל תלוי בשעת השמיעה, ואם אמר אז "הן" נתקיימו הקידושין. אבל אם שתק באותה שעה אע"פ שנתרצה אחר-כך או שלא שמע ומת, שלא יתקיים התנאי לעולם - אינה מקודשת (כסף-משנה). 7) בשעת השמיעה. 8) בשעת השמיעה, ואפילו מיחה אחר-כך (כסף-משנה). 9) קודם ששמע. 10) שאם שמע לפני שמת ולא מיחה, הרי זו מקודשת כנ"ל. 11) כל זמן שעסוקים בשמיעת דבר הקידושין, או בתוך כדי דיבור, אבל אם בשעת השמיעה שתק - לא תועיל לו מחאתו אחר-כך (כסף-משנה). 12) קידושין סג, א. ולדעת הראב"ד, שמע קודם שמת הבן ולא מיחה, יוכל אחר-כך למחות כשמת בנו, הואיל ולא קבע זמן למחאתו יוכל למחות לעולם, ולפיכך כשמת הבן - מלמדים אותו למחות אפילו אם שמע קודם מיתת הבן.

- ב. האומר לאשה: הרי את מקדשת לי בזה על מנת שיש לי מאתים זוז או בית פור עפר¹³: אם יש שם עדים¹⁴ שיש לו - הרי זו מקדשת; ואם אין לו -

1 השני קדם שיעשה התנאי⁵³ - אינה מקדשת. וכן הדין בגטין ובקמזון.

2 (52) קידושין ס, ב. 53) ואח"כ הראשון תנאו.

3 יז. כל האומר מעכשיו, לא יצטרף לכפל תנאו⁵⁴ ולא להקדים התנאי על המעשה, אלא אף-על-פי שהקדים המעשה⁵⁵ - תנאו קיים. אבל צריך להתנות בדבר שאפשר לקימו, ואם התנה בדבר שאי אפשר לקימו - הרי זה כמפליג בדברים, ואין שם תנאו⁵⁶. וכל האומר על מנת - כאומר מעכשיו⁵⁷, ואינו צריך לכפל התנאי ולא להקדימו למעשה.

54) דעת רב האי גאון הובאה ברא"ש לגיטין פ"ו אות ט, וכן ברי"ף שם פ"ז, וראייתם מלשון המשניות בגיטין פ"ז, הו' שהוזכר בהם תנאי בלשון "על מנת" - שהוא כאומר "מעכשיו" - כמבואר בסמוך, ולא הוזכר בהם כפל התנאי, מכאן - שב"על מנת" ו"מעכשיו" אין צורך בכפל התנאי (ראה במוספנו "תשובות רבינו"), והטעם יתבאר בהלכה יח בסמוך. וה'תוספות' בגיטין עה, א חולקים על זה. ולדעתם כל המשניות הללו עוסקות בתנאי כפול אע"פ שלא הוזכר בהן. וכן דעת רבינו חננאל והרא"ש בגיטין פ"ו אות ט' ובתשובותיו כלל פא. 55) [לפי דעת רבינו (למעלה ה"ד) שמעשה קודם לתנאי, היינו שהקדים ונתן הקידושין בידה ואחר-כך התנה - קשה מאד כאן באומר מעכשיו, היאך מועיל התנאי לאחר המעשה, והרי אמרו בנדרים פז, א - שבקידושין לא אמרו "תוך כדי דבור כדיבור" ואי אפשר לחזור בו. והרגיש בזה הרמ"ך בהגהותיו לרמב"ם (למעלה שם) כת"י אוקספורד]. 56) שכן שנינו בגיטין פד, א - הרי זה גיטך על-מנת שתעלי לרקיע, רבי יהודה בן תימא אומר הרי זה גט, ופסקו שם הלכה כרבי יהודה, הרי שאפילו ב"על מנת" צריך להתנות בדבר שאפשר לקיימו. 57) שכוונתו, מעכשיו היא המעשה קיים על-מנת שתקיים התנאי (גיטין עד). וכן פסקו רבינו אלפסי (גיטין פז) ורב האי גאון הובא ברא"ש הנ"ל.

10 יח. ביצד? האומר לאשה: הרי את מקדשת לי על מנת שתתני לי מאתים זוז, הרי זה גטין על מנת שתתני לי מאתים זוז, הרי חצר זו נתונה ליה במתנה על מנת שתתני לי מאתים זוז - הרי תנאו קיים, ונתקדשה או נתגרשה וזכתה זו בחצר, והם יתנו המאתים זוז; ואם לא נתנו - לא תהיה זו מקדשת ולא מגרשת ולא תזכה זו בחצר. ואף-על-פי שלא כפל תנאו, ואף-על-פי שהקדים המעשה לתנאי ונתן הקדושין או הגט בידה והחזיקה זו בחצר ואחר כך השלים תנאו; שהרי פשיטתם התנאי, תזכה זו בחצר ותתקדש זו ותתגרש משעה ראשונה שבה נעשה המעשה כאלו לא היה שם תנאי כלל⁵⁸.

58) שהרי כל דיני תנאי, אנו לומדים מתנאי בני גד ובני ראובן, ושם המדובר בתנאי של "אם" (רי"ף בגיטין פ"ז)

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 **הָרִי זֶה מְקַדְּשֵׁת מִסְפֵּק, שְׁמָא יֵשׁ לוֹ, וְהוּא אוֹמֵר**
2 **'אֵין לִי כְּדִי לְקַלְקְלָהּ'¹⁵.**
- 13 קרקע הראוי לזרוע עליו "כור", שהוא שלושים סאה תבואה, וזהו שטח של מאתים ושבעים וארבע אמות על מאתים ושבעים וארבע אמות בקירוב, כמו שכתב רבינו בפ"ד מהל' ערכין ה"ד. (14) כן כתב הרא"ש (קידושין פ"ג סימן ד) על-פי ה'תוספתא' שם (שצריך עדים במתנה על-מנת שאדבר עליך לשלטון, והוא-הדין כאן). (15) להכשילה, כי בינתיים היא תינשא לאחרים ותלד בנים, והוא יטען אח"כ שיש לו כסף או קרקע, נמצא שאסרה על הבעל השני ובניה ממנו ממזרים, כי היתה אשת איש בשעת נישואיה (קידושין ס, ב - אלא ששם לא נאמר הטעם: "כדי לקלקלה"). ואחרים מפרשים הטעם, שמא נתחרט אח"כ, ולפיכך הוא אומר: אין לי, כי מאחר שקידש מתחילה על דעת כן, חזקה היא שיש לו, ועכשיו הוא מתחרט (ר"ן ורא"ש שם) והשווה דברי רבינו בהל' גירושין פ"י, ה"ג.
- 3 **ג. הָרִי אֵת מְקַדְּשֵׁת לִי בְּזָה עַל מְנַת שְׁיֵשׁ לִי מְאֵתִים**
4 **זוֹ אוֹ בֵּית כּוֹר עֶפֶר בְּמִקּוֹם פְּלוּנִי, אִם יֵשׁ לוֹ בְּאוֹתוֹ**
5 **מְקוֹם - הָרִי זֶה מְקַדְּשֵׁת'¹⁶; וְאִם אֵין לוֹ בְּאוֹתוֹ מְקוֹם**
6 **שְׁאוֹמֵר - הָרִי זֶה מְקַדְּשֵׁת מִסְפֵּק, שְׁמָא יֵשׁ לוֹ שֵׁם,**
7 **וְהוּא מִתְּפַנֵּן לְקַלְקְלָהּ'¹⁷.**
- 16 קידושין ס, ב. ודין מאתים זוּו במקום פלוני, מקורו ב'תוספתא' שם, פ"ג. ויש סוברים שבנוגע לכסף אין קפידא, שאפילו אינם באותו מקום ונמצאים במקום אחר, הרי זו מקודשת קידושי ודאי, כי בקל אפשר להעבירם ממקום למקום (רא"ש שם). (17) בגמרא שם, לא מפורש דין זה. ורבינו למדו ממה שאמרו בעל-מנת שיש לי בית כור עפר (למעלה ה"ב). והרא"ש (שם) חולק, וסובר שאפילו קידושי ספק אין כאן, כי אילו היה לו בית כור במקום פלוני, היה הדבר ידוע, כי קרקע אי אפשר להטמין, ויש קול לדבר. וכן נראה ב'תוספתא' שם גם בענין מאתים זוּו (וראה ב'תוספות' המיוחסות לר"י שם).
- 8 **ד. הָרִי אֵת מְקַדְּשֵׁת לִי בְּזָה עַל מְנַת שְׁאֲרָאָךְ מְאֵתִים**
9 **זוֹ אוֹ בֵּית כּוֹר עֶפֶר - הָרִי זֶה מְקַדְּשֵׁת, וְיִנְרָאָהּ'¹⁸.**
10 **הָרָאָה הַזּוֹיזִים בְּיַד אַחֲרִים, אוֹ שְׁהֲרָאָה בֵּית כּוֹר עֶפֶר**
11 **בְּשָׂדֵה אַחֲרִים - אֵינָה מְקַדְּשֵׁת, עַד שְׁיִרְאָנָה מְשֻׁלָּה'¹⁹.**
12 **לְקַח הַמְּעוֹת בְּהִלּוּאָה אוֹ בְּשִׁתְּפוֹת, אוֹ שְׁשֹׁכֵר הַשְּׂדֵה**
13 **אוֹ לְקַחָהּ בְּאַרְיִסוֹת'²⁰, וְהָרָאָה - אֵינָה מְקַדְּשֵׁת, עַד**
14 **שְׁיִרְאָנָה מְשֻׁלוֹ; שְׁמִשְׁמַע 'שְׁאֲרָאָךְ' - שְׁאֲרָאָךְ מְשֻׁל**
15 **עֲצָמֵי דְּבַר זֶה שְׁאֲמַרְתִּי לָךְ'²¹.**
- 18 ואפילו יביא עדים שיש לו, אינה מקודשת עד שיראנה ('טור' אהע"ז סי' לח). (19) ואם לא הראה לה, אינה מקודשת אפילו מספק ('טור', שם). (20) שמעבר שדה אחרים לקבל ממנה חלק בפירוטה, שליש או רביע, כפי מנהג המדינה. (21) קידושין ס, ב.
- 16 **ה. הָיָה לוֹ בֵּית כּוֹר עֶפֶר, וְהָיָה כּוֹ נִקְעִים²² עֲמָקִים**
17 **עֲשָׂרָה טַפְחִים, אוֹ סְלַעִים²³ גְּבוּהִים עֲשָׂרָה טַפְחִים,**
- 22 חפירות, יתקבצו שם המים (רבינו בפירושו למשנה כלאים פ"ה, מ"ד). (23) אדמה קשה כאבן ואינה ראויה לזריעה. (24) קידושין סא, א. אבל אם אין הנקעים עמוקים עשרה טפחים, אפילו הם מלאים מים נמדדים עמו, מפני שהם נקראים "אגנות הקרקע" שהמים מתמצים לתוכם ובטלים הם לגבי השדה (שם). והוא-הדין בסלעים שאינם גבוהים עשרה טפחים - שהם נקראים "שדראות הקרקע" והם בטלים על גבה. (25) שם, והשווה דברי רבינו הל' ערכין פ"ד, ה"ג. ולענין רוחב הנקעים לא נתפרש השיעור, וברשב"ם לבבא-בתרא קב, ב - פירש: שיש ברחבם ארבעה טפחים על ארבעה. וכתב הרשב"א: בור מלא מים אע"פ שאינו בר זריעה, הואיל ומשקים ממנו את השדה, הריהו משמש צורך השדה ונמדד עמו (מגיד-משנה).
- 22 **ו. הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה: הָרִי אֵת מְקַדְּשֵׁת לִי בְּזָה עַל מְנַת**
23 **שְׁאֵין עֲלֶיךָ נְדָרִים, וְנִמְצָא עֲלֶיהָ אֶחָד מִשְׁלֹשָׁה**
24 **נְדָרִים אֵלוֹ: שְׁלֵא תֹאכַל בְּשֵׁר, אוֹ שְׁלֵא תִשְׁתֶּה יַיִן,**
25 **אוֹ שְׁלֵא תִתְקַשֵּׁט בְּמִינֵי עֲבֻעֻנִין'²⁶ - אֵינָה מְקַדְּשֵׁת'²⁷.**
26 **נִמְצָא עֲלֶיהָ נְדָר חוּץ מֵאֵלוֹ, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא**
27 **אוֹמֵר: מְקַפִּיד אֲנִי אֶפְלוֹ עַל זֶה - הָרִי זֶה מְקַדְּשֵׁת'²⁸.**
28 **וְאִם אָמַר לָהּ: עַל מְנַת שְׁאֵין עֲלֶיךָ כָּל נְדָר - אֶפְלוֹ**
29 **נִמְצָאת שְׁנִדְרָה שְׁלֵא תֹאכַל חֲרוּבִין, אֵינָה מְקַדְּשֵׁת'²⁹.**
- 26 "והוא-הדין לשאר המינים שדרך כל נשי המקום להתקטש בהן" (לשון רבינו לקמן פכ"ה, ה"א). (27) כתובות עב, ב. כי אלו הם דברים שיש בהם עינוי נפש (כי אם לא תתקטש, גנאי הוא לה ומתנגה עליו) והמקדש מקפיד עליהם. (28) שם. הואיל ואין אנשים רגילים להקפיד על זה, אין קפידתו קפידא. (29) "ירושלמי" כתובות פ"ז, ה"ז. רמז רבינו לדבריו (הל' דעות פ"ד, ה"א): "והחרובים רעים לעולם", והייתי סבור שאין הבעל מקפיד על נדר זה, ואדרבה מרוצה הוא שלא תאכל דברים המזיקים לגופה - לפיכך משמיענו שכיון שאמר "כל נדר", אף זה בכלל ('מעשה רוקח').
- 30 **ז. הָרִי אֵת מְקַדְּשֵׁת לִי בְּזָה עַל מְנַת שְׁאֵין בְּךָ מוּמִין,**
31 **וְנִמְצָא בָּהּ אֶחָד מִן הַמוּמִין הַפּוֹסְלִין בְּנָשִׁים - אֵינָה**
32 **מְקַדְּשֵׁת. נִמְצָא בָּהּ מוֹם אַחַר חוּץ מֵאוֹתָן הַמוּמִין,**
33 **אֶף-עַל-פִּי שְׁאֲמַר: מְקַפִּיד אֲנִי אֶפְלוֹ עַל זֶה - הָרִי**
34 **זֶה מְקַדְּשֵׁת'³⁰. וְמָה הֵן הַמוּמִין הַפּוֹסְלִין בְּנָשִׁים? כָּל**
35 **הַמוּמִין הַפּוֹסְלִין בְּפִתְהֵינִים³¹ פּוֹסְלִין בְּנָשִׁים. וּבְהִלְכוֹת**
36 **בֵּיאת מְקַדְּשֵׁת³² תִּבְאָרוּ כָּל מוּמִין שֶׁל פִּתְהֵינִים. וְיֹתֵר**
37 **עֲלֵיהֶן בְּנָשִׁים: רֵיחַ רַע³³, וְזִיעָה³⁴. וְרֵיחַ הַפֶּה³⁵.**
38 **וְקוֹל עֲבָה³⁶. וְדָדִין גַּסִּין מִחֲבְרוֹתֶיהָ טַפַּח. וְטַפַּח בֵּין**
39 **דָּד לְדָד. וְנִשְׁכַּת כָּלֵב וְנִעְשָׂה הַמְּקוֹם צִלְקָת'³⁷.**
40 **וְשׁוּמָא³⁸ שְׁעַל הַפּדַחַת³⁹ - אֶפְלוֹ הִיתָה קִטְנָה בְּיֹתֵר,**

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1 (ונמצא שבשעת תנאו הטעתו, רש"י שם). ולדעת ה'תוספות'
 2 שם, הטעם: כי גם לאחר שנתרפאה היא מאוסה בעיניו
 3 כשזוכר שהיו בה מומים, וכן נראה מדברי רבינו בסמוך.
 4 (49) שם עה, א: "טב למיתב טן דו, מלמיתב ארמלו". משל
 5 הדיוט הוא: טוב לשבת עם גופים שנים, משבת אלמנה
 (רש"י, שם).

18 י. האומר לאשה: הרי את מקדשת לי בזה על מנת
 19 שאאתן לך מאתים זוזי מכן וצד שלשים יום: אם
 20 נתן לה בתוך שלשים יום - מקדשת, ואם עברו
 21 שלשים יום ולא נתן לה - אינה מקדשת⁵⁰. הרי את
 22 מקדשת לי בזוים אלו לאחר שלשים יום⁵¹, אף-
 23 על-פי שנתאכלו המזונות בתוך שלשים יום - הרי זו
 24 מקדשת לאחר שלשים יום⁵². ואם חזר בו בתוך
 25 השלשים או חזרה היא - אינה מקדשת⁵³.

50 ואפילו יתן לה אח"כ, כי לא קיים תנאו. ואין אומרים
 לא נתכין זה אלא לזרז עצמו, ואין זה תנאי ממש, אלא
 הרי זה תנאי כשאר כל התנאים (קידושין ס:). (51) שלא
 יחולו הקידושין עכשיו, אלא לאחר שלושים יום.
 52 ואין זה דומה למקדש במלוה שאינה מקודשת, כי כאן
 קיבלה את הכסף מתחילה לא בתורת הלואה אלא לשם
 קידושין, ולא ניתנו לה להוציאן אלא על-מנת שתתקדש
 בהן, נמצא כשאכלה - שלו אכלה, ובהגיע הזמן המדובר
 מתקדשת באותה הנאה, שאינה צריכה להחזיר לו הכסף
 (קידושין נט. וברש"י שם, וב'פרישה' לאהע"ז סי' מ).
 53 כי כל זמן שלא חלו הקידושין, אין כאן מעשה אלא
 'דיבור' בלבד, ובא הדיבור השני (חזרתם) ומבטל הדיבור
 הראשון (שם).

26 יא. בא שני וקדשה בתוך שלשים יום - הרי זו
 27 מקדשת לשני לעולם. לפי שבשעה שקדשה השני
 28 לא היתה מקדשת, ותפסו בה קדושי שני, ונעשת
 29 אשת איש; ולאחר השלשים יום, פשיבואו קדושי
 30 ראשון, ומצאו אותה אשת איש, ונמצא הראשון
 31 כמי שקדש אשת איש⁵⁴, שאין הקדשין תופסין
 32 בה⁵⁵.

54 קידושין נט, ב. ומדברי רבינו משמע שאם גירשה השני
 בתוך שלשים יום או מת, חלו קידושי ראשון לאחר
 שלושים יום, שהרי לא מצאו אותה "אשת-איש" באותה
 שעה. וכן מבואר ב'ירושלמי' קידושין פ"ג, ה"א. והרשב"א
 והרא"ש חולקים, ולדעתם כל שקיבלה קידושיה משני, הרי
 הוכיחה שחזרה בה מקידושי ראשון (כמו שאמרו (יבמות
 קח:). "קידושיה הן-הן מיאונה") ובאותה שעה נפקעו
 לגמרי קידושי ראשון, ושוב אינן חלין. ולדעת הרא"ש יש
 שיבוש ב'ירושלמי' הנ"ל, ועי' בשו"ע אהע"ז סי' ס"ב.
 55 כמבואר לעיל פ"ד, יב.

33 יב. האומר לאשה: הרי את מקדשת לי מעכשיו
 34 ולאחר שלשים יום בדינך זה, ובא אחר וקדשה
 35 בתוך השלשים יום - הרי זו מקדשת מספק
 36 לשניהם⁵⁶. לפיכך שניהם נותנין גט⁵⁷, בין בתוך

1 וּאִפְלוּ קְרוּבָה לְשַׁעַר רֵאשָׁה⁴⁰, וְאֶף-עַל-פִּי שְׂאִין בַּהּ
 2 שַׁעַר. וְזוּ הִיא⁴¹ הַשּׁוּמָא שִׁיתְרָה אֵשָׁה עַל הַכֹּהֲנִים.
 3 אֲבָל אִם הִיְתָה שּׁוּמָא שְׂישׁ בַּהּ שַׁעַר בְּשַׁעַר הַפְּנִים,
 4 או שוּמָא גְדוּלָה כְּאִסְרָ⁴² אֶף-עַל-פִּי שְׂאִין בַּהּ שַׁעַר
 5 - הָרִי זֶה מוּם בֵּין כֹּהֲנִים בֵּין בְּנָשִׁים⁴³.

30 (כתובות עב, ב. 31) שלא יכנסו למקדש מן המזבח
 ולפנים, כשהם בעלי מום, וכן אם עבדו במקדש, עבודתם
 פסולה כמפורש בתורה (ויקרא כא, כג). (32) פ"ח, הי"ז:
 "נמצאו כל המומים הפסולים בכהנים מאה וארבעים".
 33 (מגופה. 34) שמזיעה תמיד. (35) כתובות עה, א.
 וכגירסת הרי"ף שם המוסיף: "ריח רע". ובנוסח כת"י
 (הובא בספר 'מעשה רוקח') כתוב: "ריח החוטם". במקום
 "ריח רע" (ועי' בשו"ע אהע"ז סי' לט ס"ד). (36) שהרי
 הכתוב משבחה בקול ערב (שיר השירים ב, יד): "כי קולך
 ערב ומראך נאוה". (37) שאחרי שנתרפאה המכה, נשאר
 רושם בעור. (38) בליטה בעור כעין יבלת. (39) המצח.
 40 שפעמים נראית ופעמים אינה נראית. (41) הקטנה ואין
 בה שיער. (42) מטבע קטן איטלקי, ונזכר במשנה
 (קידושין א, א). ורבינו מפרש שם: שזהו הנקרא דרה"ם
 בערבית, ומשקלו ארבעה גרעני שעורה. (43) כתובות עה,
 א. אלא שלענין מומי נשים הנמצאים על הפנים, יש לומר
 שהיא מקודשת, שהרי ראה ונתפייס, אם לא במקום שהבנות
 יוצאות ופניהן רעולות, ואז אפילו היתה השומא בשאר
 הפנים - אינה מקודשת. וכן אמרו שם במשנה: "במה
 דברים אמורים, במומים שבסתור. אבל במומים שבגלוי, אינו
 יכול לטעון", שידע ונתפייס. והשווה דברי רבינו לקמן
 פכ"ה ה"ב.

6 ח. המקדש אשה סתם⁴⁴, ונמצא עליה אחד מן
 7 המומין הפוסלין בנשים, או נמצא עליה אחד
 8 משלשה נדרים⁴⁵ - הרי זו מקדשת מספק⁴⁶. קדשה
 9 על מנת שאין עליה נדרים, והיו עליה נדרים,
 10 והלקה אצל חכם והתיר לה - הרי זו מקדשת⁴⁷.

44 שלא התנה עמה כלום. (45) האמורים לעיל ה"ו.
 46 ולא תוכל להנשא לאחרים עד שתקבל הימנו גט
 (כתובות עג:). ספק בידינו אם סתם אדם מקפיד על כך, ואי
 אפשר לו באשה נדרנית או בעלת מום - או אינו מקפיד.
 47 שהחכם עוקר את הנדר למפרע כאילו לא היה מעולם,
 כמבואר בהל' נדרים פ"ד, ה"ה.

11 ז. קדשה על מנת שאין בה מומין, והיו בה מומין,
 12 והלקה אצל רופא ורפא אותה - אינה מקדשת⁴⁸.
 13 אֲבָל אִם הִתְנָה הָאִישׁ שְׂאִין עָלָיו נְדָרִים וְשְׂאִין בּוֹ
 14 מוּמִין, וְהָיוּ עָלָיו נְדָרִים וְהָיוּ בּוֹ מוּמִין, וְהִלֵּךְ אֲצֵל
 15 חָכֵם וְהִתִּירוֹ, אֲצֵל רֹפֵא וְרֹפְאוֹ - הָרִי זֶה מְקַדְּשֶׁת;
 16 שְׂאִין גְּנָאִי לְאִישׁ בְּמוּמִין שְׁכָבֵר נְרַפְאוֹ, וְהָאִשָּׁה
 17 אֵינָה מְקַדְּשֶׁת עַל זֹאת⁴⁹.

48 כתובות עד, ב: "ומה בין חכם לרופא, חכם עוקר את
 הנדר מעיקרו (והרי זה כאילו לא נדרה כלל ולא הטעתו
 בשעת קידושיה), ורופא אינו מרפא אלא מכאן ולהבא"

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- שייר בעצם הקידושין כלום, אלא שהתנה עמה תנאי מסויים, והרי זה כשאר תנאי בקידושין שאפשר להתנות (גיטין, שם). (63) שאין אשה ראויה לשני אנשים כאחד (לעיל פ"ג, ה"ט). (64) מחמת איסור תורה, והמתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל והמעשה קיים, כמבואר לעיל פ"ו ה"ט-י.
- יד. הנותן שתי פרוטות לאשה ואמר לה: הרי את מקדשת לי היום באחת, ובאחת לאחר שאגרושך⁶⁵ - הרי זו מקדשת⁶⁶, וכשיגרש אותה תהיה מקדשת, עד שיגרש אותה פעם שניה מן קדושי פרוטה שניה. אבל אם אמר לאשה: הרי את מקדשת לי בזה לאחר שאתגר⁶⁷, לאחר שתתגררי, לאחר שאשתתגר⁶⁸, לאחר שתשתתגררי, לאחר שתימות בעליך, לאחר שתמות אחותיך⁶⁹ - אינה מקדשת, לפי שאינו יכול עתה לקדשה⁷⁰.
- (65) אחרי קידושין אלו. (66) בעיה היא בקידושין סב, ב א-א יכול לקדשה עכשיו לאחר שיגרשנה, ולא נפשטה, אלא שרבינו למדה מדין הש"ס (כתובות נט): "האומר שדה זו שאני מוכר לך לכשאקחנה ממך תיקדש (תימסר לרשות ההקדש) הרי זו מקודשת כשיקחנה, שהרי עתה בידו להקדישה (ראה הל' ערכין פ"ו, ה"ט) ואף בקידושי אשה הדין כן (מגיד-משנה בשם רשב"א, וכן כתב המאירי בדעת רבינו). ויש מפרשים מה שכתב רבינו מקודשת - מקודשת מספק (כסף-משנה ותוס' ר"י שם). וכן נראה ממה שכתב רבינו בסמוך: "וכשיגרש אותה תהיה מקודשת עד שיגרש אותה פעם שניה", הרי שאין הקידושין ודאיים (כסף-משנה). (67) ועכשיו הוא גוי ואין לו קידושין. (68) ועכשיו הוא עבד כנעני ואין קידושי תופסין, כמבואר לעיל פ"ד, ה"טו. (69) היא אשתי. ואין קידושין תופסין באחות אשתו בחייה. (70) והרי אלו כדברים שלא באו עדיין לעולם, ואין אדם קונה או מקנה דבר שלא בא לעולם (קידושין סב).
- זו. האומר ליבמה⁷¹: הרי את מקדשת לי בזה לאחר שיתחלץ ליך יבמיך - הרי זו מקדשת⁷²; הואיל ואלו קדשה עתה, היו קדושין תופסין בה מספק⁷³.
- (71) אשה שמת בעלה בלא בנים ולו את, הרי היא זקוקה ליבם (אחי בעלה) ואסור לה להנשא לאחרים עד שיבמה יחלוץ לה. (72) בנוסח כת"י התימנים ובימעשה רוקח, נוספה כאן המילה: "מספק". (73) כמבואר לעיל פ"ד, ה"י"ד ובביאורנו שם, ע"פ הסוגיא ביבמות צב, ב.
- זו. האומר לחברו: אם ילדה אשתך נקבה הרי היא מקדשת לי בזה - לא אמר פלום⁷⁴. ואם היתה אשת חברו מעברת והפר העבר - הרי זו מקדשת⁷⁵. ויראה לי, שצריך לחזור ולקדש אותה אחר שתלד על ידי אביה⁷⁶, כדי שיקניס אותה⁷⁷ בקדושין שאין בהן דפי⁷⁸.

- השלושים יום⁵⁸ בין לאחר השלושים יום. הרי את מקדשת לי מעכשיו ולאחר שלושים יום, ובא אחר ואמר: הרי את מקדשת לי מעכשיו ולאחר עשרים יום, ובא אחר ואמר: הרי את מקדשת לי מעכשיו ולאחר עשרה ימים, אפילו הן מאה על הסדר הזה⁵⁹ - קדושי בלן תופסין בה, וצריכה גט מכל אחד ואחד, מפני שהיא ספק מקדשת לכלן⁶⁰.

(56) מסופקים אנו בדברי הראשון: "מעכשיו ולאחר שלושים יום" מה משמעותם? - אם "תנאי" הם, כלומר אם לא אחזור בי בתוך שלושים, יחולו הקידושין מעכשיו, נמצא שאם לא חזר בו בתוך ל', הרי היא מקודשת מעכשיו, וקידושי השני מתבטלים למפרע, או "חזרה" הם, שחזר בו המקדש הראשון ממה שאמר: "מעכשיו" אלא דעתו לקדשה לאחר ל' יום (כי אולי דעתו על אחרת וימלך בתוך ל', רש"י שם) ועד אז הרי היא כפנויה וקידושי השני בתוך ל' יום חלים כדין. לפיכך היא מקודשת לשניהם מספק (קידושין נט:). (57) אם רוצה להנשא לאחרים או שאחד מהם יתן גט ותהא מותרת לשני (טור' אהע"ז סי' מ). (58) ואף הראשון יכול לגרשה אף-על-פי שעדיין לא נתקדשה לו. ואין זה דומה לדבר שלא בא לעולם, כיון שאינו מחוסר מעשה, והזמן של שלושים יום ממילא הוא בא (משנה-למלך בפ"ו מהלכות גירושין ה"ג). (59) שקדושי האחרון כלים בתוך זמנו של קידושי קודמו. (60) כי לשון "מעכשיו ולאחר שלושים יום" ספק הוא, אם הוא 'תנאי' או 'חזרה' כנ"ל בהערה נה, שאם היא 'חזרה', חלים קידושי שני. ואם 'תנאי', אין קידושי שני חלים כלל. ומספק הרי היא מקודשת לשניהם, וכן לכולם. אבל אם קידשה האחרון "מעכשיו ולאחר ארבעים יום" שזמנו כלה לאחר זמן הראשון, אז אינה מקודשת לאחרון אפילו מספק, כי אפילו אם נניח שלשון המקדש הראשון משמעו 'חזרה' הרי כשגמרו שלושים יום נתקדשה לו ואין קידושי האחרון תופסים בה. ורבינו פסק כאן כרבי יוחנן בקידושין ס. (כסף-משנה).

- יג. האומר לאשה: הרי את מקדשת לי חוץ מפלוני, פלוני, שלא תאסר עלי, אלא תהיה אשת איש על כל העולם ולפלוני כפנויה - הרי זו מקדשת מספק⁶¹. אבל אם אמר לה: הרי את מקדשת לי על מנת שתהיי מתרת לפלוני - הרי זו מקדשת⁶², ותהיה אסורה עליו פשאר העם⁶³, מפני שהתנה בדבר שאי אפשר לקיימו⁶⁴.

(61) אם אפשר לקדש אשה ולהשאיר שיוור בקנינה, או עלינו להקיש קידושין לגירושין, שנאמר (דברים כד, ב): "ויצאה . . . והיתה לאיש אחר", השווה הכתוב הויה (קידושין) ליציאה (גירושין), מה גירושין אינם ניתנים לשיור, שהרי כתוב בהם "ספר כריתות", וכל ששייר בגיטו אין זה "כריתות" - אף קידושין אינם ניתנים לשיור (גיטין סב:). ואין זה דומה ל"מקדש מעכשיו ועד שלושים" האמור לעיל ה"ב, כי שם אין השיור אלא עד שלושים יום, וכאן נעשה השיור בעצם מהות הקידושין (המאירי). (62) כאן לא

(74) שעדיין לא נתעברה האשה, והרי זה דבר שלא בא

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לעולם. (75) קידושין סב, ב. והרי זה כמזכה לעובר שלו - שקנה, הואיל ודעתו של אדם קרובה אצל בנו (פכ"ב מהל' מכירה ה"י) והוא-הדין כאן דעתו של האב קרובה אצל בתו וגמר ומקנה (תוס' המיוחסות לר"י קידושין סג. בדעת רבינו). (76) בנוסח כת"י התימנים: "מאביה אחר שתולד". (77) ישאנה ויכניסה לביתו. (78) חסרון ופגם. מלשון הכתוב (תהלים נ, כ): "בבן אמך תתן דופי". ורבינו בפירושו המשנה (קידושין פ"ג, ה) אומר: "ומה שמתחזק אצלי, שצריך שיקדש אותה אחר שנולדה ואז מותר לבוא עליה, לפי שמן העיקרים שבידינו אין אדם מקנה לחבירו דבר שלא בא לעולם, ואמנם אמרנו: דבריו קיימים, להחמיר שהיא נעשית כאשת-איש".

ימ. איש ואשה שהיו עסוקין בדברי ארוסין, הוא 23
אומר: במאה דינרים אקדש אותך, והיא אומרת: 24
איני מתקדשת לך אלא במאתים, והלך זה לביתו 25
וזו לביתה⁹¹, ואחר כך תבעו זה את זה וקדשו 26
סתם⁹²: אם האיש תבע את האשה - יעשו דברי 27
האשה⁹³, ואם האשה תבעה את האיש - יעשו דברי 28
האיש⁹⁴. 29

(91) ולא הסכימו ביניהם. (92) ונתן לה מעות צרורות, ולא ידעה כמה. (93) שהיא סברה מאתים הן, וכל שאין שם מאתים אינה מקודשת. (94) ואפילו אין שם אלא מאה הרי זו מקודשת, כי על דעת הצעתו הקודמת היא תבעתו לקדש (תוספתא קידושין פ"ב ה"א. וכפירושו המאירי לקידושין ח, א. והשווה דברי רבינו הל' מכירה פ"ב, ה"א).

כ. העושה שליח לקדש לו אשה⁹⁵, והלך השליח 30
וקדשה על תנאי - אינה מקדשת. וכן אם אמר לו 31
לקדשה על תנאי, והלך וקדשה סתם, או על תנאי 32
אחר, או ששנה את התנאי - אינה מקדשת⁹⁶. 33

(95) ללא כל תנאי. (96) כלל הוא: "שליח שעבר על דברי משלחו, לא עשה כלום" (לשון רבינו הל' שלוחין פ"א, ה"ב. ומקורו בכתובות ט:).

כא. אמר לו: קדשה לי במקום פלוני, והלך וקדשה 34
במקום אחר - אינה מקדשת⁹⁷. קדשה לי והרי היא 35
במקום פלוני, והלך וקדשה במקום אחר - הרי זו 36
מקדשת, מפני שמראה מקום הוא לו⁹⁸. וכן היא 37
שאמרה לשלוחה: קבל לי קדושי במקום פלוני, 38
וקבלם לה במקום אחר - אינה מקדשת. הרי הפעל 39
במקום פלוני, וקבל לה במקום אחר - הרי זו 40
מקדשת, מפני שמראה מקום היא לו⁹⁹. 41

(97) הקפיד המקדש לומר במקום פלוני שיש לו שם אוהבים, ואם מישהו יאמר עליו דברים בפניה - ימחו בידו (קידושין נ. וברש"י). (98) "שם תמצאנה", ואין זו הקפדה (שם). (99) נלמד מדין האיש עם שליחו, שלשניהם דין אחד. וכן מוכח בקידושין מח, ב: "שאמרה היא לשלוחה צא וקבל לי קידושי מפלוני, שאמר לי התקדשי לי בינינו של כסף, והלך ונתן לו דינר של זהב . . . מראה מקום היא לו" (הגר"א לאהע"ז סי' לו ס"ק ז).

כב. המקדש את האשה וחרזו בו מייד הוא או היא, 42

1 יו. האומר לאשה: הרי את מקדשת לי במאה 2
דינרין, ונתן לה אפלו דינר אחד - הרי זו מקדשת⁷⁹ 3
משלקחה הדינר. והוא⁸⁰, שישלם לה השאר. שזה 4
כמי שאמר: הרי את מקדשת לי בדינר זה על מנת 5
שאשלים לך מאה דינרים, שהיא מקדשת לו 6
מעכשיו. במה דברים אמורים? כשאמר לה 'במאה 7
דינרים' סתם; אבל אם פרש ואמר לה: הרי את 8
מקדשת לי במאה דינרין אלו, והתחיל למנות לתוך 9
ידה - אינה מקדשת עד שישלם [לה מאה]⁸¹, 10
ואפלו בדינר האחרון שניהם יכולים לחזור זה 11
בזה⁸². וכן אם נמצא מנה חסר דינר⁸³, או נמצא 12
מהן דינר נחשת⁸⁴ - אינה מקדשת⁸⁵. נמצא בהם 13
דינר רע⁸⁶: אם יכולה להוציאו על ידי הדחק - 14
יחליפנו⁸⁷, ואם לאו - אינה מקדשת.

(79) ואין אחד מהם יכול לחזור בו. (80) ובלבד. (81) כיון שראתה אותו מונה והולך - דעתה על כל הסכום המדובר (קידושין ח. וברש"י). (82) שעדיין לא חלו הקידושין. (83) כגון שנתן לה הכסף בלילה, ולא הרגישה בחסרון הדינר. (84) וסתם דינר הוא של כסף. (85) שהרי הטעה אותה, ואפילו אם יחליפנו אינה מקודשת, שהרי סמכה דעתה על-מנת שהראה לה והריחו חסר ('תוספות' שם). (86) שנשחק וחסר ממשקלו. (87) חייב להחליפו מדין חוב, אבל אין זה מעכב את הקידושין, ואפילו לא החליפו לה מקודשת, הואיל ויוצא ע"י הדחק אינה מקפדת (קידושין שם, ובר"ן).

15 יח. אמר לה: הרי את מקדשת לי בכגדים אלו שהן 16
שוין חמשים דינרים, והיו של משי וכיוצא בהן 17
שהאשה מתאה לה⁸⁸: אם היו שוין חמשים - הרי 18
זו מקדשת משעת לקיחה, ואינן צריכין שומא 19
בשוק ואחר כך תהיה מקדשת, כדי שתסמוך דעתה, 20
אלא הואיל והן שוין פמו שאמר לה - הרי זו 21
מקדשת משעה ראשונה⁸⁹; ואם אינן שוין - אינה 22
מקדשת⁹⁰.

(88) הערכה ע"י שמאים. (89) קידושין ז, ב. וכן אמרו שם (ט): "שיראי (משי) אינם צריכים שומא". וסובר רבינו,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

דברי רבינו לקמן הל' גירושין פ"י, הי"ט. וראה במוספנו 'תשובות רבינו'. וב'מעשה ורוקח' דקדק מזה, אם בעעילתו זו הוא עושה איסור אחר, כגון שהיתה נדה, או שבעל ביום-הכיפורים (שאסור בביאה) לא נאמרה בו חזקה זו, - שאין זה מישראל הכשרים.

יום שישי י"ט שבט ה'תשע"ו

פרק שמיני

1) כולל המשך תנאים בקידושין ואם נתגלה שלא קיים התנאי.

- א. האומר לאשה: הרי את מקדשת לי בכוס זה של 16
 יין, ונמצא של דבש; של דבש, ונמצא של יין;² 17
 בדינר זה של פסוף, ונמצא של זהב; של זהב, ונמצא 18
 של פסוף;³ על מנת שאני פהן, ונמצא לוי; לוי, 19
 ונמצא פהן; נתין, ונמצא ממזר; ממזר, ונמצא 20
 נתין; בן עיר, ונמצא בן כרד; בן כרד, ונמצא בן 21
 עיר; על מנת שאני עני, ונמצא עשיר; עשיר, 22
 ונמצא עני; על מנת שביתי קרוב למרחץ, ונמצא 23
 רחוק; רחוק, ונמצא קרוב; על מנת שיש לי שפחה 24
 או פת גודלת; או אופה, ואין לו; על מנת שאין לו, 25
 ויש לו;⁵ על מנת שיש לי אשה ובנים, ואין לו; על 26
 מנת שאין לי, ויש לו - בכל אלו וכל הדומה להן⁶ 27
 אינה מקדשת. וכן היא שהטעתו. 28

2) כגון שהיה מכוסה ולא הכירה עד אחרי הקידושין.
 3) כתוב ב"הגהות מיימוניות": אחד קידש בטבעת שהייתה נראית באותה שעה בפני עדי הקידושין שהיא של זהב וגם בעיני הצורף נראתה כן, ואחרי כן קרוב לחצי שנה נמצאת של נחושת - הרי זה דומה להתקדשי לי במנה ונמצא חסר דינר, או נמצא בו דינר נחושת שאינה מקודשת, ואף על פי שהמקדש עצמו לא אמר שהוא של זהב אלא העדים אמרוהו, אלא שלמעשה יש להחמיר לא להתירה בלי גט. ומטעם זה "נוהגין תחת החופה לשאול לעדים אם הטבעת שווה פרוטה, כדי שתדע הכלה שאינו מקדשה אלא בשווה פרוטה".
 4) קולעת שערות. 5) כי לפעמים אם יש לו גודלת זהו חיסרון, כי הגודלת מתוך שהיא מצוייה בבתי שכניו תלך לספר עליה דברים שהם נגד רצונה. וכן הדין באופה שמצוייה אצל הרבה אנשים. 6) בין למעלה בין לחיסרון. כי אפילו בשבח אחרים אינה מרוצה, שאומרת: "מנעל הגדול ממידת רגלי איני חפצה בו".

- ב. ובכלם, אף-על-פי שאמרה: בלפי הנה להתקדש 29
 לו אף-על-פי שהטעני ואין הדבר כמו שאמר, וכן 30
 אם אמר הוא: בלפי הנה לקדשה אף-על-פי 31
 שהטעתי - אינה מקדשת, לפי שהדברים שבלב 32
 אינם דברים.⁷ 33

7) כי היה לה לפרש כפה בשעת הקידושין.

- ג. הרי את מקדשת לי על מנת שאני פסם,⁸ ונמצא 34
 פסם ובכרסי;⁹ על מנת שאני בן עיר, ונמצא בן עיר וכן 35

- 1 אף-על-פי שחזרו בתוך פדי דבור¹⁰⁰ - אין חזרתם 2
 כלום, והרי היא מקדשת¹⁰¹.

100) שאילת תלמיד לרב: "שלום עליך רבי" (הל' שבועות פ"ב, יז ע"פ הסוגיא בזיר כ:). 101) נדרים פז, א: "והלכה תוך כדי דיבור כדיבור, חוץ מעובד ע"ז ומקדש ומגרש". ופירש הר"ן שם: בכל דבר רגיל שאדם עושה, לא בגמר דעתו הוא עושה אלא בהסכמה גמורה מראש, ולפיכך לא מועילה בהם חזרה.

- 3 כג. המקדש על תנאי, וחזר אחר כמה ימים ובטל 3
 התנאי, אף-על-פי שבטלו בינו לבינה שלא בפני 4
 עדים - בטל התנאי, והרי היא מקדשת סתם¹⁰². וכן 5
 אם היה התנאי¹⁰³ מן האשה, ובטלה אותו אחר כך 6
 בינה ובינו - בטל התנאי. לפיכך, המקדש על תנאי, 7
 וכנס סתם¹⁰⁴ או בעל¹⁰⁵ סתם - הרי זו צריכה גט¹⁰⁶, 8
 אף-על-פי שלא נתקיים התנאי; שמה בטל התנאי 9
 כשבעל או כשפנס¹⁰⁷. וכן המקדש בפחות משהו 10
 פרוטה או במלוה¹⁰⁸, וחזר ובעל סתם בפני עדים¹⁰⁹ 11
 - צריכה גט; שעל בעילה זו סמך¹¹⁰, ולא על אותן 12
 הקדושין הפסולין¹¹¹. חזקה היא, שאין אדם 13
 מישראל הפשירים עושה בעילתו בעילת זנות¹¹², 14
 והרי בידו עתה לעשותה בעילת מצוה¹¹³. 15

102) כתובות עג, א. וסובר רבינו שביטול התנאי אינו צריך עדים כל שהקידושין עצמם היו בעדים, וכמו שגילה דעתו לעיל פ"ג, טז: שליח הבעל לקדש לו אשה אינו צריך לעשותו בעדים. "שאינ מקום לעדים בשליחות הבעל". והוא-הדין לביטול התנאי או קיומו, כל שהקידושין עצמם היו בעדים. 103) כנסה לביתו לשם נישואין, כמבואר לקמן פ"י, ה"א. 104) ולא דיבר כלום אודות התנאי. 105) כתובות עד, א. 106) מספק. 107) והראב"ד מצריך שיכניסנה בעדים, ואז הריהו כביטול התנאי בעדים. וכשיטתו לעיל פ"ג ה"טז, שגם שליח הבעל צריך להעשות בעדים. ע"פ הכלל: כל דבר שבערוה, אינו פחות משנים. 108) שאינה מקודשת בהן. 109) שנתייחד עמה בעדים "שכל המקדש בביאה, אינו צריך לבעול בפני עדים אלא יתייחד בפניהם ויבעול" ש"הן הן עדי יחוד, הן הן עדי ביאה" (מלשון רבינו להלן הל' גירושין פ"י ה"ח, וכן נראה למעלה פ"ג ה"ה). 110) לקדשה בה. 111) כתובת עד, א. ומוכן שבשני הדינים האחרונים: מקדש בפחות משהו פרוטה, ומקדש במלוה, צריך שהבעילה (כלומר היחוד) תהיה בעדים, שהוא עיקר קידושו, אבל במקדש על תנאי אין צריך לבעול בעדים, כי אם רק ביטל תנאו כשבעל, אזי מתקיימים קידושו הראשונים שהיו בעדים (מגיד-משנה). 112) הילכך ודאי בעל לשם קידושין ומקודשת ודאי, אבל במקדש על תנאי אפילו כשבעל אינה אלא מקודשת מספק, כי שמה בעל על סמך תנאו, וסבור היה שתנאו נתקיים ואין ביאתו ביאת זנות (מגיד-משנה). 113) וכתב רבינו בתשובתו: "ולעולם כל ישראל בחזקה זו, עד שיתבאר שנאף דרך זנות. ואין אנו אומרים בו חזקה, שאם-כן נמצא כל מי שזנה עם פנויה בעדים צריכה ממנו גט". השווה

1. המְקַדֵּשׁ אֶת הָאִשָּׁה, וְאָמַר: הֲיִיתִי סְבוּר שֶׁהִיא
 כְּהֵנָּה, וְהָרִי הִיא לְוִיָּה; לְוִיָּה, וְהָרִי הִיא כְּהֵנָּה;
 עֲנִיָּה, וְהָרִי הִיא עֲשִׂירָה; עֲשִׂירָה, וְהָרִי הִיא עֲנִיָּה -
 הָרִי זֶה מְקַדֵּשׁתָּ, מִפְּנֵי שְׁלֵא הִטְעַמְתוּ²⁰. וְכֵן הִיא
 שְׂאֵמְרָה: סְבוּרָה הֲיִיתִי שֶׁהוּא כְּהֵן, וְהָרִי הוּא לְוִי;
 לְוִי, וְהָרִי הוּא כְּהֵן; עֲשִׂיר, וְהָרִי הוּא עֲנִי; עֲנִי, וְהָרִי
 הוּא עֲשִׂיר - הָרִי זֶה מְקַדֵּשׁתָּ, מִפְּנֵי שְׁלֵא הִטְעַה
 אוֹתָהּ.

(20) אלא הוא הטעה את עצמו ודברים שבלב אינם דברים.

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי

(1) נתבאר בו דין קדושין שלא נמסרו לביאה, שליח שמת
 בדרך, קידש אחת מבנותיו סתם, נאמנות האב על בתו
 בקידושין, האומר לאשה קידשתין והיא כופרת, ושליח
 שקידש האשה לעצמו, ביטול השליחות, קול בקידושין,
 והכחשות בהם.

א. המְקַדֵּשׁ שְׁתֵּי נָשִׁים, שְׂאֵסוּר לְשֵׁא שְׁתִּיָּהֶן מִשׁוּם
 עֲרֻוָּה, כְּאַחַת² - אֵינֶן מְקַדְּשׁוֹת. פִּיזָד? כְּגוֹן שֶׁקִּדְּשׁ
 אִשָּׁה וּבִתָּה אוֹ שְׁתֵּי אַחֲיוֹת כְּאַחַת - אֵין אַחַת מֵהֶן
 מְקַדְּשׁתָּ³.

(2) שאמר: הרי שתיכן מקודשות לי. (3) קידושין ג, ב. כלל
 הוא: "כל שאינו בזה אחר זה - אפילו בבת אחת אינו",
 והואיל ואין קידושין תופסין באחות אשתו, שנאמר בה
 (ויקרא יח, יח): "ואשה אל אחותה לא תקח" (=לא
 תקדשנה, ע"י קידושין טז:)- אף כשקידשן כאחת, אין
 קידושין תופסין אף באחת מהן.

ב. קִדְּשׁ נָשִׁים רַבּוֹת כְּאַחַת, וְאָמַר: הָרִי פְּלִכֶם
 מְקַדְּשׁוֹת לִי⁴, וְהָיָה בְּהֵן שְׁתֵּי אַחֲיוֹת אוֹ אִשָּׁה וּבִתָּה
 וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן - אֵין אַחַת מִפְּלֵן מְקַדְּשׁתָּ⁵. וְאֵם אָמַר
 לְהֵן: הָרֵאוּנָה מִכֶּם לִי לְבִיָּאָה מְקַדְּשׁתָּ לִי - הָרִי פְּלֵן
 מְקַדְּשׁוֹת לוֹ, חוּץ מֵאַחֲיוֹת אוֹ אִשָּׁה וּבִתָּה⁶ וְכִיּוֹצֵא
 בְּהֵן. וְכֵן אֵם אָמַר לְהֵן: הָרִי פְּלִכֶם מְקַדְּשׁוֹת לִי,
 וְהִיָּתָה בְּהֵן שְׁפִחָה אוֹ עֲפוּ"ם אוֹ אִשָּׁה אַחַת עֲרֻוָּה,
 כְּגוֹן אִשֶּׁת אִישׁ אוֹ בֵּתוֹ אוֹ אַחֲוֹתוֹ וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן - אֵין
 אַחַת מִפְּלֵם מְקַדְּשׁתָּ. וְאֵם אָמַר: הָרֵאוּנָה מִכֶּם לִי
 לְבִיָּאָה תְּהִיָּה מְקַדְּשׁתָּ לִי - הָרִי פְּלֵן מְקַדְּשׁוֹת לִי⁷,
 חוּץ מֵאוֹתָהּ אִשָּׁה שְׂאֵין קִדְּוִשִׁין תּוֹפְסִין בָּהּ.

(4) ונתן לאחת מהן כסף קידושין עבור כולן. (5) קידושין נא,
 א. הואיל ואמר "כולכן" והדבר ידוע שהאחיות אינן מקודשות
 - לא חלו הקידושין גם על האחרות, שהרי כלל כולן בדיבור
 אחד, ומתוך שלא קנה את האחיות - לא קנה גם את הנכריות.
 דוגמא לכך: "קנה אתה וחמור (אתה ובהמה זו תקנו נכסי) לא
 קנה כלום" (בבא-בתרא קמג). כיון שבקנין אחד שיתף שניהם
 - מתוך שהחמור לא קנה, אף הוא לא קנה. (6) שאי-אפשר
 לו לבוא על אחת מהן, כמבואר בסמוך ה"ג. (7) כאן לא
 נתכוין מתחילה לקדש אלא את הנשים הכשרות לו, ואלה
 שאינן ראויות לו לא נכללו באמירתו (קידושין נא:).

כָּרֶךְ; עַל מְנַת שְׁשָׁמִי יוֹסֵף, וְנִמְצָא שְׁמוֹ יוֹסֵף וְשִׁמְעוֹן
 - הָרִי זֶה מְקַדְּשׁתָּ. אָבֵל אֵם אָמַר לָהּ: עַל מְנַת שְׂאֵין
 שְׁמִי אֶלָּא יוֹסֵף, וְנִמְצָא שְׁמוֹ יוֹסֵף וְשִׁמְעוֹן; שְׂאֵינִי
 אֶלָּא בֶּסֶם, וְנִמְצָא בֶּסֶם וּבְרָסִי; שְׂאֵינִי אֶלָּא בֶּן עִיר,
 וְנִמְצָא בֶּן כְּרֶךְ וּבֶן עִיר - אֵינָהּ מְקַדְּשׁתָּ.

(8) מוכר בשמים. (9) מעבר עורות וריחו רע.

ד. הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה: הָרִי אֶת מְקַדְּשׁתָּ לִי עַל מְנַת שְׂאֵינִי
 יוֹדֵעַ לְקֵרוֹת, צְרִיף שְׂיִקְרָא הַתּוֹרָה וְיִתְרַגֵּם אוֹתָהּ
 תְּרַגֵּם אֲנִקְלוֹס הַגֵּר. וְאֵם אָמַר לָהּ: עַל מְנַת שְׂאֵינִי
 קוֹרָא, צְרִיף לְהִיּוֹת יוֹדֵעַ לְקֵרוֹת תּוֹרָה נְבִיאִים
 וּכְתוּבִים בְּדִקְדוּקָה פָּה. עַל מְנַת שְׂאֵינִי יוֹדֵעַ לְשִׁנוֹת,
 צְרִיף לְהִיּוֹת יוֹדֵעַ לְקֵרוֹת הַמְּשֻׁנָּה. וְאֵם אָמַר: עַל
 מְנַת שְׂאֵינִי תְּנָאָה, צְרִיף לְהִיּוֹת יוֹדֵעַ לְקֵרוֹת הַמְּשֻׁנָּה
 וְסִפְרָא¹⁰ וְסִפְרֵי¹¹ וְתוֹסֵפְתָא¹² שֶׁל רַבִּי הִיא¹³.

(10) תורת כהנים, וחיברו רב. (11) מדרשי הלכה לספרים:
 במדבר ודברים. (12) תוספת למשנה לבאר עניינה
 השנויים בלשון קצרה. (13) שהיא מוסמכת ביותר.

ה. עַל מְנַת שְׂאֵינִי תְּלַמֵּיד - אֵין אוֹמְרִין: כְּבֵן עֲזַאי
 וּבֵן זִמְאָ, אֶלָּא כֹּל שְׂשׂוּאָלִין אוֹתוֹ דְּבַר אֶחָד
 בְּתַלְמוּדוֹ וְאוֹמְרוּ; וְאֶפְלוּ בְּהִלְכוֹת הַחֵג, שְׁמַלְמְדִין
 אוֹתָן בְּרַבִּים מְדַבְּרִים הַקְּלִים סְמוּךְ לְחֵג, כְּדִי שְׂיִהִי
 כֹּל הָעַם בְּקִיאֵין בְּהֵן. עַל מְנַת שְׂאֵינִי חֶכֶם - אֵין
 אוֹמְרִין: כְּרַבִּי עֲקִיבָא וְחִבְרִי, אֶלָּא כֹּל שְׂשׂוּאָלִין
 אוֹתוֹ כְּכֹל מְקוּם דְּבַר חֶכְמָה¹⁴ וְאוֹמַר. עַל מְנַת שְׂאֵינִי
 גְבוּר - אֵין אוֹמְרִין: כְּאַבְנֵר בֶּן נִרְ¹⁵ וְכִיּוֹאֲב¹⁶, אֶלָּא
 כֹּל שְׂחִבְרִי מְתִירָאִים מְמַנּוּ מִפְּנֵי גְבוּרָתוֹ. עַל מְנַת
 שְׂאֵינִי עֲשִׂיר - אֵין אוֹמְרִין: [כְּרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן
 חֲרֹסוֹם]¹⁷ וְכְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה¹⁸, אֶלָּא כֹּל שְׂבִנִי
 עִירוֹ מְכַבְּדִין אוֹתוֹ מִפְּנֵי עֲשָׂרוֹ. עַל מְנַת שְׂאֵינִי צְדִיק
 - אֶפְלוּ רִשָּׁע גְּמוּר, הָרִי זֶה מְקַדְּשׁתָּ מִסְּפֵק, שְׂמָא
 הָרַהֵר תְּשׁוּבָה בְּלַבּוֹ¹⁹. עַל מְנַת שְׂאֵינִי רִשָּׁע - אֶפְלוּ
 צְדִיק גְּמוּר, הָרִי זֶה מְקַדְּשׁתָּ מִסְּפֵק, שְׂמָא הָרַהֵר
 בְּעִבּוּדַת כּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת בְּלַבּוֹ; שְׁעוֹן עִבּוּדַת כּוֹכְבִים
 וּמְזֻלוֹת גְּדוֹל הוּא, וּמְשִׁיִּהְרַהֵר לְעַבְד בְּלַבּוֹ נַעֲשֶׂה
 רִשָּׁע, שְׂנַאֲמַר: פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְכַתוּב: לְמַעַן תִּפְשֹׁ
 אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּלַבֶּם.

(14) דבר התלוי בסברא. (15) שר צבא של שאול המלך.
 (16) בן צרויה, שר צבא של דוד המלך. (17) היה עשיר
 גדול ואביו הגיח לו אלף עיירות ביבשה וכוונתן אלף ספינות
 בים. (18) אף הוא היה עשיר גדול והיה מפריש מעשר
 מעדרו שנים עשר אלף עגל בכל שנה ושנה. (19) ובכל
 זאת, המקדש בפסולי עדים [=רשעים] אינה מקודשת ואין
 חוששים שמא הרהרו תשובה בליבם, כי רק כאן שאומר
 בפירוש לפנינו: "על מנת שאני צדיק", יש לחוש שמא
 הרהרו בליבו, אבל כאשר אין העדים אומרים כלום למה
 נחוש להם.

24 - הרי זה אסור בכל אשה שיש לה קרובות שהן
 25 ערוה עמה²¹, כגון אשה שיש לה בת או אם או
 26 אחות וכיוצא בהן; שאם תאמר ישא זו, שמא אמה
 27 קדש לו שלוחו או אחותה או בתה. ומתיר באשה
 28 שאין לה קרובות כגון אלול²². היתה לה קרובה, כגון
 29 אם או אחות וכיוצא בהן, והיתה הקרובה אשת
 30 איש בפעם שעשה הוא שליח, אף-על-פי
 31 שנתגרשה קדם שימות השליח - הרי זה מתיר בה;
 32 ואין אומרים: שמא קדש השליח את קרובתה אחר
 33 שנתגרשה, מפני שלא היתה ראויה בפעם שעשה
 34 השליח, ואין אדם עושה שליח לקדש לו אלא אשה
 35 שכיכול הוא לקדשה בפעם השליחות²³.

(19) ובוודאי קידש (ניזיר יב.). (20) שלא פירש לו איזו
 אשה רוצה לקדש. (21) שהמקדש את האשה, הרי זה אסור
 עליו שבע עריות: אמה, אם אמה, ואם אביה, בתה ובת בנה
 ובת בתה ואחותה בזמן שהיא קיימת (מסכת דרך ארץ, א,
 א.) (22) ניזיר, שם. (23) שם. ומכאן יש להוכיח שהשליח
 יכול לקדש קרובתו למשלחו אע"פ שאינו יכול לקדשה
 לעצמו, שאם לא כן למה לא אמרו שמתור המשלה
 בקרובות השליח (מגיד-משנה).

36 ז. מי שהיו לו חמשה בנים, ועשו כן שליח את
 37 אביהם לקדש להם אשה²⁴, ואמר אבי הבנים לאיש
 38 שיש לו חמש בנות: אחת מבנותיך מקדשת לאחד
 39 מבני²⁵, וקבל האב²⁶ הקדושי²⁷ - פל אחת מהן
 40 צריכה חמשה גטין מקל האחין, הואיל וכלן²⁸ נתנו
 41 רשות לאב לקדש להן אשה²⁹. מת אחד מהם - פל
 42 אחת מהן צריכה ארבעה גטין³⁰, וחליצה מאחד
 43 מהם³¹.

(24) וכגון שהם גדולים הראויים לעשות שליח ולקדש אשה
 (קידושין נב.). (25) ולא פירש איזה בן, והלה לא פירש
 איזו בת. (26) אבי הבנות. (27) אפילו לא עשאוהו הבנות
 שליח, יכול הוא לקבל קידושיהן, הואיל ועדיין לא בגרו
 ורשותן בידו, כמבואר לעיל פ"ג הי"א. (28) כל הבנים.
 (29) ואינו ידוע מי הוא המקדש ומי זאת המקודשת.
 (30) מארבעת האחים הנשארים. (31) שמא ארוסת המת
 היא וזקוקה ליבוס. ואינה יכולה להנשא לאחרים עד
 שתחלוץ (קידושין נב.) ולהתייבם אינה ראויה כי שמא היא
 ארוסה לאחד האחים החיים, ונמצא זה נושא אשת אחיו
 החי.

44 ח. האב שהיתה לו בת קטנה או נערה, שהיא
 45 בראשונה, ובת בוגרת³², ונתנה לו הבוגרת רשות
 46 לקדשה, וקדש בתו סתם לאחד - אין הבוגרת
 47 בכלל, עד שיפרש ויאמר: בתי הבוגרת שעשת אותי
 48 שליח. לפיכך אין הבוגרת מקדשת³³ (ואחותה
 49 מקדשת).

(32) בת י"ב שנה עד י"ב וששה חדשים נקראת נערה,

1 ג. אמר לשתי אחיות: הרי אחת מהם מקדשת לי
 2 בנה, ונתן להן פרוטה⁸ או שקבלתה אחת על יד
 3 חברתה; וכן האומר לאב: אחת מבנותיך מקדשת
 4 לי, וקבל האב קדושיה⁹ - פלן צריכות גט ממנו,
 5 ואסור לו לבוא על אחת מהן¹⁰, מפני שהקדושין
 6 תופסין בהן אף-על-פי שאי אפשר לבוא על אחת
 7 מהן¹¹.

(8) שנתן לשתייהן יחד (לשון רבינו בפירושו למשנה,
 קידושין פ"ב, מ"ז). (9) שהאב זכאי לקבל את קידושי בתו
 עד שתיבגר, כמפורש לעיל פ"ג, הי"א. (10) הואיל ולא
 פירש איזו מהן קידש, אינו יכול לישא אף אחת מהן, שמא
 הוא פוגע באחת אשתו. (11) קידושין נא, א. נב, א.)
 כאבי לגבי רבא, האומר: קידושין שאינן מסורין לביאה הם
 קידושין. והיא אחת מההלכות המסומנות ביע"ל קג"ם
 שהלכה כאביי. ואם שידך אחת מבנותיו תחילה, ואח"כ
 בשעת קידושין אמר המשודך לאב: "בתך מקודשת לי",
 ולא פירש: "פלוגית בתך", אומר רבינו-תם שהמשודכת
 מקודשת, כיון שחל עליו חרם ותקנת הקהילות (לא לחזור
 בו משידוכו) לא עזב זו ומקדש אחרת, ואפילו במקום שאין
 בו תקנת הקהילות - שארית ישראל לא יעשו עולה ולא
 ידברו כזב (הגהות מיימוניות, אולם ראה 'תוספות'
 לקידושין נב. ובשו"ע אהע"ז סי' לז, סט"ז).

8 ד. העושה שליח לקדש לו אשה פלוגית, והלך
 9 וקדשה¹² לו, וקדש המשלח בעצמו לאמה או לבתה
 10 או לאחותה, ואין ידוע אי זו מהן נתקדשה ראשונה
 11 - שתייהן צריכות גט, ואסורות עליו¹³. וכן אשה
 12 שעשתה שליח לקדשה, והלך וקדשה, והלכה
 13 וקדשה היא עצמה לאחר, ואין ידוע אי זו מהן
 14 קודם¹⁴ - שניהן נותנין לה¹⁵ גט. ואם רצו, אחד
 15 נותן גט ואחד כונס¹⁶.

(12) בכת"י התימנים: "לקדשה". (13) כי אסור לו לקחת
 קרובות גרושתו. (14) שאם קידושיה קדמו, הרי ביטלה
 את מעשה שלוחה, והיתה מקודשת לאחר. (15) אם רוצה
 להנשא לאחר. (16) כי אינה עוד אשת איש מהאחד,
 וממילא מותרת לו (קידושין עט.).

16 ה. במה דברים אמורים¹⁷? ברחוקין; אכל אם
 17 קדשה השליח לאב, וקדשה היא עצמה לבן או
 18 לאח וכיוצא בהן - שניהם נותנין גט, והיא אסורה
 19 לשניהם¹⁸.

(17) שמוותרת להנשא לשני, לאחר הגט. (18) שהרי גרושת
 האב אסורה על הבן, וגרושת הבן אסורה על האב, וגרושת
 האח - על אחיו (להלן פ"ב מהל' איסורי ביאה ה"א).

20 ו. האומר לשלוחו: צא וקדש לי אשה, ומת
 21 השליח, ואינו ידוע אם קדש אם לא קדש לו אשה
 22 - הרי זה פוזקת שקדש, שחזקת שליח לעשות
 23 שליחותו¹⁹. והואיל ואין ידוע אי זו אשה קדש לו¹⁹

22 יב. אָמַר הָאֵב: אֵינִי יוֹדֵעַ לְמִי קִדְּשָׁתִּיהָ, וְכֹא אֶחָד
23 וְאָמַר: אֵינִי הוּא שְׁקִדְּשָׁתִּיהָ - נֶאֱמַר⁴⁴ אַף לְכַנְסֵי⁴⁵,
24 וְאֵינִי צְרִיף קְדוּשֵׁינָא אַחֲרֵיהֶם.

44 שאינו חצוף לומר לפני האב שקידשה, כי מתיירא הוא שמא יכחישנו האב ויאמר: "לא ממך קבלתי כסף הקידושין". (45) ואין אומרים שמא יצרו תקפו (קידושין ג:).

25 יג. בָּאוּ שְׁנַיִם, זֶה אוֹמֵר: אֵינִי קִדְּשָׁתִּיהָ, וְזֶה אוֹמֵר: 25
26 אֵינִי קִדְּשָׁתִּיהָ - שְׁנֵיהֶן נֹתְנִין גִּט⁴⁶. וְאִם רָצוּ, אֶחָד 26
27 נֹתֵן גִּט וְאֶחָד פּוֹנֵס⁴⁷. כְּנֶסֶה, וְאֶחָד כֶּף בָּא אַחֵר 27
28 וְאָמַר: אֵינִי הוּא שְׁקִדְּשָׁתִּיהָ - אֵינִי נֶאֱמַר, וְאֵינִי 28
29 אוֹסְרָה עַל בַּעֲלָהּ⁴⁸.

46 (להתירה להנשא לאחרים. 47) שם. ואפשר שיצטרך לקדשה קידושין אחרים כשיכנסנה, שהרי הראשון טען שהיא מקודשת לו, ושמא באמת לא נתקדשה לשני העומד לכנסה עכשיו (רשב"א). (48) כי מאחר שכנסה בהיתר ובהסכמת החכמים, אין השני הבא יחידי נאמן לאסרה עליו. ולדעת הרשב"א אפילו עדיין לא כנסה, אלא כיון שהתירוה לכונסה - אין השני נאמן להוציאה מהיתרה הראשון, והשווה כתובות כג, א.

30 יד. הָאִשָּׁה שְׁאָמְרָה: נִתְקַדְּשָׁתִּי וְאֵינִי יוֹדֵעַת לְמִי 30
31 נִתְקַדְּשָׁתִּי, וְכֹא אֶחָד וְאָמַר: אֵינִי הוּא שְׁקִדְּשָׁתִּיהָ - 31
32 נֶאֱמַר לְתַן גִּט, וְתַהֲיֶיהָ מְתֵרַת לְכָל אָדָם חוּץ מִמֶּנּוּ⁴⁹; 32
33 אֲבָל אֵינִי נֶאֱמַר לְכַנְסֵי, שְׁמָא יִצְרוּ תְּקַפּוּ וְהִיא 33
34 תְּרַגְּלִיל⁵⁰ לֹא כְּדִי לְהַתִּירָהּ⁵¹.

49 אפילו אחר שיגרשנה, כי אם תתירנה לו לאחר הגירושין, יש לחוש לקנוניא והערמה מצד שניהם. (50) תחפה עליו ותשלגנו אחריה. (51) ואינו מתיירא ממנה שתכחישנו, ואפילו אם יבוא עוד אחר לומר אני קדשתיה, היא תכחישנו (קידושין ג: וברש"י).

35 זו. הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה: קִדְּשָׁתִּי, וְהִיא אוֹמְרַת: לֹא 35
36 קִדְּשָׁתִּי - הוּא אֶסוּר בְּקִרְוֹבוֹתֶיהָ⁵², וְהִיא מְתֵרַת 36
37 בְּקִרְוֵי⁵³. קִדְּשָׁתִּי, וְהוּא אוֹמֵר: לֹא קִדְּשָׁתִּי - 37
38 הוּא מְתֵר בְּקִרְוֹבוֹתֶיהָ, וְהִיא אֶסוּרָה בְּקִרְוֵי⁵⁴. 38
39 קִדְּשָׁתִּי, וְהִיא אוֹמְרַת: לֹא קִדְּשָׁתִּי אֲלָא בְּתִי - הוּא 39
40 אֶסוּר בְּקִרְוֹבוֹת גְּדוּלָה⁵⁵, וְגְדוּלָה מְתֵרַת בְּקִרְוֵי; 40
41 וּמְתֵר בְּקִרְוֹבוֹת הַבַּת, וְהַבַּת מְתֵרַת בְּקִרְוֵי⁵⁶. קִדְּשָׁתִּי 41
42 אֶת בְּתֵרָה, וְהִיא אוֹמְרַת: לֹא קִדְּשָׁתִּי אֲלָא אוֹתִי - הוּא 42
43 אֶסוּר בְּקִרְוֹבוֹת הַבַּת, וְהַבַּת מְתֵרַת בְּקִרְוֵי; וּמְתֵר 43
44 בְּקִרְוֹבוֹת הָאֵם, וְהָאֵם אֶסוּרָה עַל קִרְוֵי⁵⁷. 44

52 שבהודאתו עשה אותן עליו כחתיכת איסור, ש"כיון שקידש אדם אשה, נאסרו עליו מקרובותיה שש נשים . . . בין בחיי אשתו בין לאחר מותה, ואלו הן: אמה ואם אמה ואם אביה, ובתה ובת בתה ובת בנה . . . וכן אחות אשתו ערוה עליו עד שתמות אשתו" (הל' איסורי ביאה פ"ב, ה"ד-ט). (53) שהיא מכחישתו. (54) אביו, אביו אביו, בנו,

ומתחילת יום גמר הששה חדשים ומעלה נקראת כוגרת, כמפורש לעיל פ"ב ה"ב. (33) קידושין נא, ב: "אין אדם עוזב מצוה המוטלת עליו (קידושי בתו הנערה) ועושה מצוה שאינה מוטלת עליו", וראה שם סד, ב וברש"י.

1 מ. מִי שֵׁישׁ לוֹ שְׁתֵּי בְּתוּלֵי³⁴ בְּנֹת מִשְׁתֵּי נָשִׁים, וְכָלֵן 1
2 בְּרִשׁוֹתָיו³⁵, וְקִדְּשׁ אֶחַת מֵהֶן, וּבִשְׁעַת הַקִּדּוּשִׁין אָמַר 2
3 לְבַעַל: קִדְּשָׁתִּי לָךְ אֶת בְּתוּלָהּ, אֶת-עַל-פִּי שֵׁישׁ 3
4 לוֹמֵר: שְׁמָא גְדוּלָה שְׁבַגְדוּלוֹת³⁶ קִדְּשׁ לוֹ אוֹ גְדוּלָה 4
5 שְׁבַקְטָנוֹת³⁷, אוֹ קִטְנָה שְׁבַגְדוּלוֹת שְׁהִיא גְדוּלָה מִן 5
6 הַגְּדוּלָה שְׁבַקְטָנוֹת³⁸ - הֲרֵי כֵּל מִתְרוֹת³⁹ חוּץ מִן 6
7 הַגְּדוּלָה שְׁבַגְדוּלוֹת, שְׁהִיא לְבָדָה הַמְקַדְּשֶׁת. וְכֵן אִם 7
8 קִדְּשׁ בְּתוֹ הַקִּטְנָה, אֶת-עַל-פִּי שֵׁישׁ לוֹמֵר: שְׁמָא 8
9 קִטְנָה שְׁבַקְטָנוֹת אוֹ קִטְנָה שְׁבַגְדוּלוֹת, אוֹ גְדוּלָה 9
10 שְׁבַקְטָנוֹת שְׁהִיא קִטְנָה מִן הַקִּטְנָה שְׁבַגְדוּלוֹת - הֲרֵי 10
11 כֵּל מִתְרוֹת חוּץ מִן הַקִּטְנָה שְׁבַקְטָנוֹת, וְהִיא לְבָדָה 11
12 הַמְקַדְּשֶׁת. שְׁמִשְׁמַע בְּתוֹ הַגְּדוּלָה - שְׁאִין בְּכַוְנָתוֹ 12
13 גְּדוּלָה מִמֶּנָּה, וּמִשְׁמַע בְּתוֹ הַקִּטְנָה - שְׁאִין בְּהֵן 13
14 קִטְנָה מִמֶּנָּה⁴⁰.

34 (קבוצות. 35) שעדיין לא בגרו ויכול לקדשן שלא מדעתן. (36) מהאשה הראשונה שילדה לו תחילה. (37) מאשתו השניה שילדה לו אח"כ. (38) שהיא נולדה לו טרם שילדה אשתו השניה את בתה הראשונה. (39) להנשא לאחרים. (40) שם. אין אדם עשוי לדבר בלשון המביאה לידי ספק (קידושין סד: כרבי יוסי).

15 י. נֶאֱמַר הָאֵב לוֹמֵר עַל בְּתוֹ קִדְּשׁ שְׁתַּבְּגַר שְׁהִיא 15
16 מְקַדְּשֶׁת, וְאוֹסְרָה עַל הַבַּלְיָה⁴¹.

41 ואע"פ שאינה כל-כך בידו לקדשה, כי שמא לא ימצא אדם שיסכים לקדשה - בכל זאת נאמן מחמת הכתוב (דברים כב, טז): "את בתי נתתי לאיש הזה". באמרו "לאיש" - אסרה לכל העולם, שאין אנו יודעים למי קדשה, ובאמרו "הזה" - התירה לזה (קידושין סד). ובנערה הכתוב מדבר.

17 יא. הָאֵב שְׁאָמַר: קִדְּשָׁתִּי אֶת בְּתִי וְאֵינִי יוֹדֵעַ לְמִי 17
18 קִדְּשָׁתִּיהָ - הֲרֵי זוֹ אֶסוּרָה לְעוֹלָם עַל כָּל אָדָם, עַד 18
19 שְׁאִיאֵמַר הָאֵב: נוֹדַע לִי שְׁלַפְלוּנִי קִדְּשָׁתִּיהָ, וְתַהֲיֶיהָ 19
20 צְרִיקָה מִמֶּנּוּ גִט בְּלִבָּד⁴². וְאֶת-עַל-פִּי שְׁנוּדַע לוֹ אַחֵר 20
21 שְׁבַגְרָה⁴³.

42 כלומר, רק ממנו תתגרש ואז תהיה מותרת לכל אדם. (43) ואז כבר אינה ברשותו. בכל זאת נאמן משום "שהפה שאסר הוא הפה שהתיר", ונימוק זה מועיל אפילו כשהדיבור השני בא לאחר כדי דיבור של האמירה הראשונה, כיון שהאיסור אינו אלא מפי האב, הוא נאמן להתירה אפילו לאחר מכאן. כי אין הדיבור האחרון סותר כלום את הדיבור הראשון, כי יתכן שמתחילה לא ידע מי קידשה, ועכשיו נודע לו (מגיד-משנה, הל' גירושין פ"ב ה"א) והרי אפילו אדם אחר נאמן להתירה, כמבואר בסמוך - כל-שכן שהאב בעצמו נאמן לכך (מגיד-משנה).

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לקדש לו אשה אין צריך לעשותו בעדים, שאין מקום לעדים בשליחות האיש אלא להודיע אמירת הדבר". (69) כי לדבריו הרי היא מקודשת לו, ועשאו עליו חתיכת איסור בהודאתו, כמבואר לעיל הט"ו. (70) שלדבריה נתקדשה לו. (71) שהרי שלוחו צוות שלא קידשה למשלח. (72) שעשאו המשלח שליח במעמד שני עדים. (73) והוא אסור בקרובותיה ("ירושלמי" קידושין פ"ג, ה"א) ובכל זאת גם השליח אסור בקרובותיה (מגיד-משנה).

20 ימ. אַמְרָה: אֵינִי יוֹדַעַת לְמִי נִתְקַדְשִׁיתִי, אִם לְשׁוֹלַח
21 או לְשׁוֹחוֹ: אִם לֹא הִחֲזַק הַשְּׁלִיחַ בְּעַדֵּים - הֲרֵי זֶה
22 מְקַדְּשֵׁת לְשִׁנְיָהּ,⁷⁴ וְאִם הִחֲזַק שֶׁהוּא שְׁלוּחוֹ - שְׁנִיָּהּ
23 נִתְנָהּ גַּם⁷⁵; וְאִם רָצוּ, אֶחָד נִתָּן גַּם וְאֶחָד פּוֹנֵס⁷⁶.

(74) הואיל ואין כאן עדות, וגם המשלח אינו כאן בשעת קידושין, אין האשה סומכת כל-כך על שליחות זו, שהרי המשלח יכול לכפור בכל, ואין עדים לדבר. (75) כאן סמכה דעתה על שליחותו, שהרי המשלח לא יוכל לכפור במקום עדים אלא מכיון שאומרת "איני יודעת" הרי היא בספק קידושין לשניהם. (76) "ירושלמי" שם. ולדעת הראב"ד אי אפשר לעשות שליח לקדש אשה - בלי עדים, כמפורש לעיל פ"ג, הט"ו. והוא מפרש: הוחזק השליח בעדים - שהיתה השליחות מפורסמת במקום האשה - ולפיכך אף הראשון אסור בקרובותיה, שאין מחאת השליח מועילה לבטל שליחות מפורסמת. לא הוחזק השליח - שלא היתה השליחות מפורסמת - כאן אם השליח מוחה וצווה שלעצמו קידשה מועלת מחאתו והראשון מותר בקרובותיה.

24 כ. הָאִשָּׁה שֶׁעָשְׂתָה שְׁלִיחַ לְקַדְּשָׁהּ, וְהִלֵּךְ וְקַדְּשָׁהּ,
25 וּבָעֵת הַלֵּיכָתָהּ בְּטָלָה הַשְּׁלִיחוֹת וְחִזְרָה בָּהּ⁷⁷, וְאִין
26 יָדוּעַ אִם קָדַם שֶׁקָּבַל לָהּ הַקְּדוּשִׁין חִזְרָה אוֹ אַחַר
27 הַקְּדוּשִׁין - הֲרֵי זֶה מְקַדְּשֵׁת מִסְּפָק⁷⁸. וְכֵן הָאִישׁ
28 שֶׁעָשָׂה שְׁלִיחַ וְחִזְרָ בּוֹ⁷⁹.

(77) וחזרתה מועילה, כי בא הדיבור השני ומבטל הדיבור הראשון (קידושין נט:). ואפילו שלא בפני השליח, כמפורש ברש"י שם. (78) וצריכה גט (שם עט.). (79) שם עח, ב.

29 כא. הַמְקַדֵּשׁ אֶחָת מִחֲמַשׁ נָשִׁים וְאִינוּ יוֹדַעַי זֶה
30 מֵהֵן קָדַשׁ, וְכָל אֶחָת וְאֶחָת אוֹמְרָת: אוֹתִי קָדַשׁ -
31 אָסוּר בְּקִרְבּוֹת פְּלִיטָה⁸⁰, וְנוֹתֵן גַּם לְכָל אֶחָת וְאֶחָת⁸¹,
32 וּמֵינִי פְתָבָהּ⁸² אֶחָת בִּיגִיחֵן וּמִסְתַּלֵּק⁸³. וְאִם קָדַשׁ
33 בְּבִיאָהּ⁸⁴ - קָנְסוּ אוֹתוֹ חֲכָמִים⁸⁵. שְׂתֵּן פְתָבָהּ לְכָל
34 אֶחָת וְאֶחָת⁸⁶. וְהַדָּבָר יָדוּעַ שֶׁפְתָבָהּ שֶׁכָּתַב לְאֶחָת
35 מֵהֵן אֶבְדָּהּ, וְכָל אֶחָת וְאֶחָת אוֹמְרָת: אֲנִי הִיא
36 שֶׁקְדַשְׁתִּי וְכָתַבְתִּי לִי פְתָבָהּ וְאֶבְדָּהּ פְתָבְתִי⁸⁷.

(80) שלכן אסורות עליו מספק. (81) אם אינו רוצה לישא את כולן. (82) סכום כתובה. (83) ואינו חייב לשלם לכל אחת ואחת מספק. (84) עשה בה מעשה וגינה אותה (רש"י ליבמות קיח:). (85) על שעבר על דבריהם שלא לקדש בבאיא כמבואר לעיל פ"ג הכ"א. (86) יבמות קיח, ב: "רבי עקיבא אומר, אין זו דרך מוציאתו מידי עבירה עד

בנו ובן בנו, אחיו ובן אחיו (יבמות מ:), שעשאתם עליה כחתיכת איסור בהודאתה (כנ"ל הערה נא). (55) האם. (56) ואין האם נאמנת על בתה. (57) קידושין סה, א.

1 מִזֶּה. וְכָל אֵלוֹ שֶׁטְּוֹעֲנִין הַקְּדוּשִׁין⁵⁸, בְּשִׁטְעֵן הַטְּוֹעֵן
2 שֶׁהֵיוּ שָׂם קְדוּשִׁין בְּפָנֵי עֲדִים וְהָלְכוּ לְמִדְיָה אַחֲרַת
3 אוֹ מֵתוֹ; אֲבָל אִם הוֹדוּ שֶׁהֵיוּ הַקְּדוּשִׁין בְּלֹא עֲדִים
4 - אִין פָּאן קְדוּשִׁין, פָּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ⁵⁹. וְכָל מְקוֹם
5 שֶׁתֹּאמַר אִשָּׁה לְאִישׁ: קְדַשְׁתִּנִּי, וְהוּא אוֹמֵר: לֹא
6 קְדַשְׁתִּיךְ - מְבַקְשִׁים מִמֶּנּוּ שֶׁיִּכְתַּב לָהּ גֵּט לְהַתִּירָהּ
7 לְשֶׁאֵר הָעָם⁶⁰, שֶׁאִין לוֹ פְּזָה הַפְּסִד⁶¹. וְאִם נָתַן לָהּ
8 גֵּט מְעַצְמוֹ - כּוֹפֵין אוֹתוֹ לְתֵן פְתָבָהּ⁶².

(58) בין הוא בין היא. (59) לעיל פ"ד, ה"ו. (60) כי אם לא תקבל גט, הרי נאסרה להנשא לכל העולם - ע"פ דבריה. (61) הפסד ממון, כי לא יצטרך לתת לה כתובה, ואע"פ שאם יגרשנה יאסר בקרובותיה - אין בזה הפסד גדול, כי הרבה נשים יוכל לישא חוץ מקרובותיה (מגיד-משנה) אבל לכופו אי אפשר, שיוכל לטעון כי אינו רוצה להאסר בקרובותיה. (62) קידושין סה, א. כי גילה דעתו שקידשה, ואע"פ שרבינו סובר אין לארוסה כתובה אלא-אם-כן כתב לה (ראה לקמן פ"י ה"א) ואם כן היאך יכול לטעון שמעולם לא קידשה - הרי כתובתה בידה! אולם כאן ידובר במקום שכתובים כתובה קודם שמקדשים (ראה לקמן הכ"ט), ואם כן אין כל הוכחה מכתובתה שאולי לא נתקיימו הקידושין אח"כ (מגיד-משנה).

9 יז. הַעוֹשֶׂה שְׁלִיחַ לְקַדֵּשׁ לוֹ אִשָּׁה, וְהִלֵּךְ וְקַדְּשָׁהּ
10 לְעַצְמוֹ - הֲרֵי זֶה מְקַדְּשֵׁת לְשִׁלְחָהּ⁶³. וְאָסוּר לְעֲשׂוֹת
11 בָּהּ⁶⁴. וְכָל הַעוֹשֶׂה דָּבָר זֶה וְכִיּוֹצֵא בּוֹ בְּשֶׁאֵר דְּבָרֵי
12 מִקְּחָ וּמִמְכָּר - נִקְרָא רְשָׁעִי⁶⁵.

(63) ודוקא אם קידשה בכוונה, אבל אם רצה לקדשה למשלחו וטעה ואמר: "הרי את מקודשת לי" אינה צריכה גט מהשליח, כי קידושין בטעות אינם קידושין ('הגהות מיימוניות' ושו"ע אה"ע סי' לה, ס"ט). (64) קידושין נח, ב: "מה שעשה עשוי - אלא שנהג בו מנהג רמאות". (65) שם נט, א: "עני המהפך בחררה (עוגה דקה), ובא אחר ונטלה הימנו - נקרא רשע" שיוּרד לחיי חבירו. השווה ה"ל מכירה פ"ז, ה"י.

13 יח. הַעוֹשֶׂה שְׁלִיחַ לְקַדֵּשׁ לוֹ אִשָּׁה, וְהִלֵּךְ וְקַדְּשָׁהּ,
14 הַשְּׁלִיחַ אוֹמֵר: לְעַצְמִי קְדַשְׁתִּי⁶⁶, וְהָאִשָּׁה אוֹמְרָת:
15 לְרֵאשׁוֹן שֶׁשְׁלַחוֹ נִתְקַדְּשִׁיתִי⁶⁷ - אִם לֹא עָשָׂה הַשְּׁלִיחַ
16 בְּעַדֵּים⁶⁸ - הֲרֵי הַשְּׁלִיחַ אָסוּר בְּקִרְבּוֹתֶיהָ⁶⁹, וְהִיא
17 מִתְרַת בְּקִרְבּוֹבֵי; וְהָאִשָּׁה אָסוּרָה בְּקִרְבּוֹי הַמְשַׁלַּח⁷⁰,
18 וְהַמְשַׁלַּח מִתֵּר בְּקִרְבּוֹתֶיהָ⁷¹; וְאִם הִחֲזַק הַשְּׁלִיחַ
19 בְּעַדֵּים⁷² - הֲרֵי זֶה מְקַדְּשֵׁת לְרֵאשׁוֹן⁷³.

(66) כגון שאמר לה השליח מתחילה: "פלוגני שלחני לקדשך בשבילי", ולאחר שעה קידשה סתם. (67) הוא אומר: לעצמי נתכוונתי. והיא אומרת: למשלח נתכוונתי. (68) רבינו לשיטתו לעיל פ"ג, הט"ו: "האיש שעשה שליח

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נתקיים התנאי, והרי זה קול ושוברו עמו. (96) שלא ידוע אם היו בקידושין שוה פרוטה או לא. או שמא קטן היה בעת שקידש. או זרק לה קידושיה ברשות הרבים, ספק קרובים לו, ספק קרובים לה (לעיל פ"ד, הכ"ב). (97) גיטין פח, ב.

23 כד. יצא עליה קול שנתקדשה לפלוני, ולאחר ימים
24 אָמְרוּ אֲמַתְלָא⁹⁸, אִם נִרְאִין הַדְּבָרִים לְבֵית דִּין שֶׁהוּא
25 בֵּין⁹⁹ - סוּמְכִין עַל הָאֲמַתְלָא, וְלֹא תַחֲזֹק מִקְדָּשָׁת; וְאִם לֹא - הוֹאִיל וְלֹא נִשְׁמְעָה הָאֲמַתְלָא בְּעַת
26 שְׁנִשְׁמְעוּ הַקְדוּשִׁין, אִין חוֹשְׁשִׁין לְאֲמַתְלָא.
27

(98) שמתחילה יצא הקול: "פלוני זרק קידושין לפלונית", ולאחר ימים אמרו: "שהקידושין היו קרובים לו". (99) שרגלים לדבר שהאמתלא אמת היא, שהרי מתחילה אמרו שזרק לה הקידושין, ואחר-כך אמרו שנפלו קרובים לו, והרי כמה פעמים קורה דבר כזה (שם פט: וכדעת רב זביד).

28 כח. מַעֲשֶׂה בְּאַחַת, שִׁיִּצָּא עָלֶיהָ קוֹל שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה
29 לְבָנוּ שֶׁל פְּלוֹנִי, וְלֹאֲחֵר זָמַן שֶׁאֲלוּ לְאָבִיו וְאָמַר: עַל
30 תְּנִאי כֶּף נִתְקַדְּשָׁה לוֹ וְלֹא נִתְקַיֵּם הַתְּנַאי. וְלֹא סָמְכוּ
31 חֻקִּים עַל דְּבָרָיו, אֲלֹא אָמְרוּ: הֲרִי זֶה סִפְק מִקְדָּשָׁת,
32 וְכֹאֲלוּ אִין שָׁם אֲמַתְלָא¹⁰⁰.

(100) כיון שמתחלה יצא הקול בלי אמתלא בצדו, ורק אחר-כך נשמעה האמתלא (שם פט:). ואין אמתלא זו דומה לזו שלמעלה בהלכה כד (ראה הערה הקודמת).

33 בו. יצא עליה קול שהיא מקדשת לפלוני, וכא שני
34 וְקִדְּשָׁה בְּפָנֵינוּ¹⁰¹ - בּוֹדְקִין עַל קְדוּשֵׁי רֵאשׁוֹן שֶׁהֵן
35 בְּקוֹל: אִם בָּאוּ עֲדִים בְּרֵאִיָּה בְּרוּרָה שֶׁהִיא מִקְדָּשָׁת
36 לְרֵאשׁוֹן - אִין קְדוּשֵׁי שְׁנֵי פְלוֹם¹⁰²; וְאִם לֹא -
37 מְגַרֵּשׁ רֵאשׁוֹן שֶׁקְדוּשָׁיו בְּקוֹל, וְנוֹשֵׂא הַשְּׁנֵי
38 שֶׁקְדוּשָׁיו וְדַאי וְאִם גֵּרֵשׁ הַשְּׁנֵי - לֹא כִנְסָה הָרֵאשׁוֹן,
39 שְׁמָא יֵאמְרוּ: הַחֲזִיר גְרוּשְׁתּוֹ מִן הָאֲרוּסִין¹⁰³ אַחֵר
40 שֶׁנִּתְאַרְסָה לְאַחֵר¹⁰⁴.

(101) קידושי ודאי. (102) ואינה צריכה ממנו גט. (103) שם פט, ב וכתב הונא. שאנו חששים שיטעו לומר: "על ידי שגירשה ראשון תחילה, קידשה שני, ועכשיו הוא מחזירה" (רש"י שם). (104) ואסורה עליו, כמבואר לקמן הל' גירושין פ"א, ה"ב.

41 בו. יצא עליה קול שהיא מקדשת לפלוני, ויצא קול
42 אַחֵר כְּמוֹתוֹ שֶׁהִיא מִקְדָּשָׁת לְאַחֵר - אֶחָד פּוֹתֵב גֵּט
43 וְאֶחָד כּוֹנֵס, בֵּין רֵאשׁוֹן בֵּין אַחֵרוֹן¹⁰⁵.

(105) גיטין, שם. כיון שגם קידושי שני אינם ברורים, לא חששו שמא יאמרו: "החזיר גרושתו מן האירוסין" וכו', כי לא יגיעו לטעות זו אלא אם-כן יאמרו ששני הקולות אמת הם, וכל-כך לא החמירו ('תוספות' שם צ:).

44 כח. מְקוּם שֶׁנִּתְגַּהֵג¹⁰⁶ לְשִׁלַּח סְבִלּוֹנוֹת¹⁰⁷ לְאֲרוּסָה

שיתן גט וכתובה לכל אחת ואחת". השווה הל' גזילה פ"ד, ה"ט. (87) כלומר, דין זה לא יתואר אלא כשכתב לאחת מהן כתובה, כי אם לא כתב כלל, הלכה היא: "אין לארוסה כתובה כלל" כמבואר לקמן פ"י, ה"א. אבל באשה נשואה, אפילו לא כתב לה כתובה אלא נשאה סתם, חייב לתת לה כתובתה מתנאי בית-דין כמפורש לקמן פ"ב, ה"ה.

1 כב. הַאֲשֶׁה שִׁיִּצָּא עָלֶיהָ קוֹל שֶׁהִיא מִקְדָּשָׁת לְפְלוֹנִי
2 - הֲרִי זֶה בְּחֻזְקָת מִקְדָּשָׁת, אֶרְפֶּ-עַל-פִּי שְׂאִין שָׁם רֵאִיָּה
3 בְּרוּרָה. וְכָל קוֹל שֶׁלֹּא הֵחֵזֵק בְּבֵית דִּין, אִין חוֹשְׁשִׁין
4 ל⁸⁸. וְכִיצַד הוּא הַקּוֹל שֶׁתַּחֲזֹק זֶה בּוֹ שֶׁהִיא
5 מִקְדָּשָׁת? כַּגּוֹן שֶׁבָּאוּ שְׁנַיִם וְהַעֲיִדוּ, שֶׁרָאוּ הַגְּרוֹת
6 דוֹלְקוֹת⁸⁹, וּמִטּוֹת מַצְעוֹת, וּבְנֵי אָדָם נִכְנָסִין וְיוֹצְאִין,
7 וְנִשְׁמָעוּ שְׂמֵחוֹת לָהּ וְאוֹמְרוֹת: נִתְקַדְּשָׁה פְלוֹנִית הַיּוֹם.
8 שְׁמְעוּ אוֹתָן אוֹמְרוֹת: פְלוֹנִית תִּתְקַדֵּשׁ הַיּוֹם - אִין
9 חוֹשְׁשִׁין לָהּ, שְׁמָא נִזְדַּמְנוּ לְקִדְּשׁ וְלֹא נִתְקַדְּשָׁה, עַד
10 שִׁישְׁמְעוּ שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה⁹⁰. וְכֵן אִם בָּאוּ שְׁנַיִם וְאָמְרוּ:
11 רֵאִינוּ כְּמוֹ שְׂמֵחַת אֲרוּסִין, וְשִׁמְעָנוּ קוֹל הַבְּרָה⁹¹,
12 וְשִׁמְעָנוּ מִפְלוֹנִי שֶׁשָּׁמַע מִפְלוֹנִי שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה פְלוֹנִית
13 בְּפָנֵי פְלוֹנִי וּפְלוֹנִי, וְהִלְכוּ לָהֶם הָעֲדִים לְמַדִּינָה
14 אַחֲרַת אוֹ מָתוּ - הֲרִי זֶה קוֹל שֶׁמִּחֲזִיק אוֹתָהּ
15 מִקְדָּשָׁת⁹².

(88) גיטין פט, ב: "שהרבה אומרים: פלוני שמע מפלוני, והם אומרים: שמענו מפלוני ופלוני שהלכו למדינת הים, ואילו יבואו לבית-דין ויחקרו, יאמרו: לא שמענו ולא ראינו" (ר"ן שם). (89) נוהגים היו להדליק נר בשעת שמחה, כמו שמצינו (סנהדרין לב:): "אור הנר ב'ברור-חיל" משתה שם". (90) גיטין פט, א. (91) המולה ושאוּן. (92) אע"פ שאלו השנים לא שמעו אלא מפי עד אחד - הואיל והקול מוליך וגומר בשנים שהלכו, הרי זה קול (גיטין פט:). אבל לפנינו בגמרא: "פלוני מהיכן שמע - מפלוני, ופלוני מפלוני, והלכו להם למדינת הים", היינו שראובן שמע מלוי, ושמעון שמע מיהודה, ולוי ויהודה הלכו להם, ולפנינו באו ראובן ושמעון ואישרו את הקול, יוצא שגם העדים שלפני האחרונים שנים הם, וכל אחד מהם מעיד בשם אחד, ולא מפי שנים, וביחד הם מצטרפין לשנים. ורבינו היתה לו גירסא אחרת בגמרא: "פלוני מהיכן שמע? מפלוני ופלוני והלכו להם", ולפי זה מעידים שבאו לפנינו על אחד ששמע מפי אחד ששמע מפי שנים.

16 כג. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים⁹³ שֶׁלֹּא הִיָּתָה שָׁם
17 אֲמַתְלָא⁹⁴; אָבָל אִם הִיָּתָה שָׁם אֲמַתְלָא, וְשִׁמְעוּ
18 הָאֲמַתְלָא פְּשִׁשְׁמְעוּ שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה - לֹא הֵחֵזְקָה
19 מִקְדָּשָׁת. כִּיצַד הִיא הָאֲמַתְלָא? פְלוֹנִית נִתְקַדְּשָׁה עַל
20 תְּנַאי⁹⁵, או קְדוּשֵׁי סִפְק⁹⁶ - לֹא הֵחֵזְקָה, אֲלֹא שׂוֹאֲלִין
21 אוֹתָהּ, וְסוּמְכִין עַל דְּבָרֶיהָ, הוֹאִיל וְאִין שָׁם רֵאִיָּה
22 בְּרוּרָה וְלֹא קוֹל תַּחֲזֹק⁹⁷.

(93) שהחזקה מקודשת. (94) משל וטעם השובר את הקול (רש"י שם פח:): = תירוץ לשם התנצלות. (95) ושמא לא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

115) להנשא לאחרים (קידושין סה:), כי עד אחד אינו נאמן לומר שנתקדשה, במקום שהאשה מכחישה אותו - חזקה היא בדינו שלא תעזו פניה בפני העד להכחישו (מגיד-משנה). 116) אפילו כשאומרת לא נתקדשתי, שמכיון שיש עד המסייע לדבריה, היא מעיזה לכפור להכחיש את העד, ואין כל ערך להכחשתה. 117) טעם למה אמרה תחילה: "מקודשת אני". 118) כתובות כב, א: "מעשה באשה אחת גדולה שהיתה גדולה בנוי, וקפצו עליה בני אדם לקדשה, ואמרה: מקודשת אני, לימים עמדה וקידשה את עצמה. אמרו לה חכמים: מה ראית לעשות כן? אמרה: בתחילה שבאו עלי אנשים שאינם מהוגנים, אמרתי: מקודשת אני, עכשיו שבאו עלי אנשים מהוגנים - עמדתי וקידשתי את עצמי". 119) הראשון. וגם לו אינה מותרת עד שיגרשנה השני שקידשה קידושי ספק (מגיד-משנה). 120) להתירה לשני, ואף-על-פי שלא נתקדשה עוד - סומכים עליה להתירה להתקדש לו (כתובות, שם).

פָּרֶק עֲשִׂירִי

1) כלל בו רבינו איסור ביאה על ארוסתו, נישואין, ברכת חתנים, כתובה, ימי המשתה ושמחת הנישואין, באיזה יום האשה נשאת ובאיזה ימים אסורה להנשא וקביעת זמן הנישואין.

א. הארוסה? אסורה לבעלה מדברי סופרים³² כל זמן שהיא בבית אביה⁴. והבא על ארוסתו בבית חמיו - מפין אותו מכת מרדות⁵. ואפלו אם קדשה בביתו - אסור לו לבוא עליה ביאה שניה בבית אביה⁶, עד שניבא אותה⁷ לתוך ביתו⁸ ויתחדד עמה ויפרישנה⁹ לו. ויחוד זה הוא הנקרא כניסה לחפה¹⁰ והוא הנקרא נשואין בכל מקום¹¹. והבא על ארוסתו לשם נשואין אחר שקדשה¹² - משיערה בה¹³ קנאה, ונעשית נשואה¹⁴, והרי היא אשתו לכל דבר¹⁵.

2) המקודשת לבעלה באחד משלשה דברים המנויים למעלה (פ"א ה"ב), נקראת מקודשת או מאורסת, כמפורש שם. 3) מדברי חכמים. 4) כתובות ז, ב: "ואסר לנו את הארוסת". ושנינו במסכת כלה בהתחלתה: "כלה בלא ברכה (ברכת חתנים) אסורה לבעלה כנדה". ו"בלא ברכה" פירושו בלי חופה, לפי שהברכות נאמרות בשעת החופה, והברכות אינן מעכבות, ראה להלן הלכה ו. וכבר כתב רבינו בתשובתו (מובאת במוספנו): "וכלה בלא ברכה, אסורה לבעלה מדרבנן, וזה שאמרו "כנדה" לחזק הדבר בלבד". 5) "ירושלמי" פסחים פ"י, ה"א. 6) אם אין כוונתי לשם נישואין. ועל-ידי ביאה ראשונה אינה אלא מאורסת בלבד, כי ביאה אינה עושה נישואין. וכן דעת אב"י ורבא בקידושין י, א. 7) מבית אביה. 8) לדור עמו בקביעות. 9) להיות עמו בביתו כל הימים, "אבל הביאה לביתו לפי שעה ובא עליה שלא לשם נישואין ואח"כ שלחה לבית אביה - אין אלו נישואין" (חלקת מחוקק' לאהע"ז סי' נה, ס"א). 10) ראה סוכה כה, ב. 11) ובאהע"ז סי' נה, מביא הרמ"א כמה דעות בענין זה, ומסיים: "והמנהג פשוט עכשיו לקרות חופה מקום שמכניסים יריעה פרוסה על גבי

1 אחר שתתארס, ובאו עדים שראו סבלונות שהובלו
2 לה - חוששין לה שמה נתקדשה, וצריכה גט
3 מספק, אף-על-פי שרב אנשי העיר אין משלחין
4 סבלונות אלא קדם הארוסין¹⁰⁸. ומקום שנהגו פלן
5 לשלח סבלונות בתחלה ואחר כך מקדשין, וראו
6 סבלונות - אין חוששין לה¹⁰⁹.

106) מיעוט אנשי העיר. 107) מתנות. וראה למעלה פ"ד ה"כ. 108) עלינו לחוש למיעוט אנשי העיר המאוסים ואח"כ מסבלים (קידושין ג: וכגירסת רבינו חננאל והרי"ף שם), ושמה גם זה נהג כמוהם. ומכיון ששלח לה סבלונות - כבר קידשה מקודם. ואין הולכים בזה אחר הרוב, כי אין זו רוב קבוע ומחוייב מצד טבע העולם, אלא מצד המנהג, והמנהג עשוי להשתנות (ר"ן שם, וראה 'תוספות' ר"י הזקן לקידושין שם). 109) כי בוודאי עדיין לא הוקדשה.

7 כט. החזק שטר כתבתה¹¹⁰: אם הרהר מקצת אנשי
8 המקום שמקדשין ואחר כך פוהבין - חוששין
9 לה¹¹¹; ואף-על-פי שאין שם סופר, אין אומרים:
10 שמה מפני הסופר שמצא הקדים וכתב¹¹²; ואם הרהר
11 כל אנשי המקום שפוטבין הכתבה קדם הקדושין -
12 אין חוששין לה¹¹³.

110) ראו שטר כתבתה אע"פ שלא הגיע לידה. 111) להצריכה גט אם רוצה להנשא לאחרים. מכיון שהמיעוט מקדשים ואחר-כך כותבים הכתובה, שמה גם זה נהג כן, וקידשה לפני כתיבת הכתובה. 112) ועדיין לא קידש. 113) שבוודאי עדיין לא נתקדשה (קידושין נ:).

13 ל. שנים אומרים: ראינוה שנתקדשה ביום פלוני,
14 ושנים אומרים: לא ראינוה - אף-על-פי שפלם
15 שנים בחרצ אמת, הרי זו מקדשת; שאין [טענת]
16 'לא ראינוה' ראינה, שדרה העם לקדש בעצמה¹¹⁴.

114) ואפשר שנתקדשה ולא ראו (כתובות כג).

17 לא. אמר עד אחד: מקדשת היא זו, והיא אומרת:
18 לא נתקדשתי - הרי זו מתרת¹¹⁵. אחד אומר:
19 מקדשת, ואחד אומר: אינה מקדשת - לא תנשא¹¹⁶;
20 ואם נשאת - לא תצא, שהרי היא אומרת: לא
21 נתקדשתי. אמרה: מקדשת אני, ול'אחר זמן עמדה
22 וקדשה עצמה: אם נתנה אמתלא¹¹⁷ לדבריה,
23 ואמרה: מפני כך וכך אמרתי בתחלה שאני
24 מקדשת, וראינו בדבריה ממש - הרי זו מתרת
25 לשני¹¹⁸; ואם לא נתנה אמתלא, או שנתנה ואין בהן
26 ממש - הרי זו אסורה, וקדושי שני קדושי ספק.
27 לפיכך נותן לה גט, ותהיה אסורה עליו ועל הפל
28 עד שייבא ארוסה¹¹⁹. וכן האשה שבאת ואמרה:
29 אשת איש אני, וחזרה ואמרה: פנויה אני - אם
30 נתנה אמתלא לדבריה ויש בדבריה ממש, הרי זו
31 נאמנת¹²⁰.

21 יי אלהינו ישמע פְּעָרֵי יְהוּדָה וּבְחֻצוֹת יְרוּשָׁלַיִם קוֹל
22 שְׁשׁוֹן קוֹל שְׂמִיחָה קוֹל חֲתָן וְקוֹל פְּלֵה, קוֹל מַצְהָלוֹת
23 חֲתָנִים מְחַפְּתִים וְנִגְעָרִים מִמִּשְׁתֵּה מְגִינָתָם. בְּרוּךְ
24 אַתָּה יי, מְשַׂמֵּחַ הַחֲתָן עִם הַפְּלֵה.²²

19) נוסף לברכת אירוסין שמברכים קודם הקידושין, כמבואר לעיל פ"ג, הכ"ג-כד. (20) ובכת"י התימנים, הנוסח: משמח עמו ובונה ירושלים. (21) בנוסח כת"י התימנים, ובדפוס שונצינו: "ואהובים". (22) ובסוף ברכה חמישית, הוא חותם: "משמח חתן וכלה" לפי שהברכה הקודמת אינה עוסקת בשמחת חתונה אלא תפילה היא שמתפללים ומברכים שיהיו שמחים בהצלחה כל ימיהם, לפיכך אין לחתום בה משמח חתן עם הכלה שמשמעה שמחת איש באשה, אלא ברוך ה' משמח את שניהם לעולם בסיפוק מזונות וכל טוב, ואילו בברכה האחרונה הוא משבח את ה' שברא חתונת דיבוק איש באשה ע"י שמחה וחדוה, לפיכך חותם בה: משמח חתן עם הכלה - לשון שמחת איש באשה (כתובות ח. וברש"י שם). וראה בביאורנו בהל' ברכות פ"ב, הי"א.

ד. וְאִם יִהְיֶה שָׁם יֵינן - מְבִיא פֹסֶל שֶׁל יֵינן, וּמְבַרְךָ
עַל הַיֵּינן²³ תַּחֲלֶה, וּמְסַדֵּר אֶת פְּלוֹן עַל הַפֹּסֶל, וְנִמְצָא
מְבַרְךָ שְׁבַע בְּרֻכּוֹת. וַיֵּשׁ מְקוֹמוֹת, שְׁנֵיהֶן לְהִבְיֵא
הַדָּס²⁴ עִם הַיֵּינן, וּמְבַרְךָ עַל הַהַדָּס אַחַר הַיֵּינן²⁵, וְאַחַר
כֵּן מְבַרְךָ הַשֵּׁשׁ.²⁶

(23) "שהיין גורם ברכה לעצמו" (ברכות מב.). פירש רש"י: "בכמה מקומות הוא בא ומברכים עליו, ואע"פ שלא היו צריכים לשתייתו", ואם אין לו יין מברך על השכר כמו שמבואר בתשובת רבינו המובאת במוספנו. והשווה לעיל פ"ג, כד. (24) להריח בו. וכן מצינו (שבת קי.): כשנפטר רב, גזרו שלא להביא הדס לחופה, שימעטו בשמחה כל אותה שנה, הרי שהיו רגילים להביא הדס לחופה. (25) שהיין תדיר יותר, והוא קודם [וכן כתב רבינו למעלה פ"ז מהל' ברכות הי"ד]. (26) אבל אין היין וההדס מעכבים ברכת חתנים, ואפילו אין לו יין והדס מברכים אותה. וראה 'טור' אהע"ז סי' סב.

ה. וְאִין מְבַרְכִין בְּרֶפֶת חֲתָנִים אֶלָּא בַּעֲשָׂרָה גְדוּלִים²⁷
וּבְגֵי חוּרִין²⁸, וְחֲתָן מִן הַמְּגִנָּן.²⁹

(27) כתובות ז, ב: שנאמר (רות ד, ב): "ויקח עשרה אנשים מזקני העיר". אנשים ולא קטנים. (28) פרט לעבדים כנענים (כמבואר בברכות מז:). (29) מגילה כג, ב. כתובות ח, ב.

ו. הַמְּאַרְסֵ אֶת הָאִשָּׁה וּבִרְךָ בְּרֶפֶת חֲתָנִים וְלֹא נִתְיַחַד
עִמָּה בְּבִיתָ - עֲדִין אַרְוֶסָה הִיא; שְׂאִין בְּרֶפֶת חֲתָנִים
עוֹשֶׂה הַנְּשׂוּאִין, אֶלָּא פְּנִיסָה לְחֻפָּה³⁰. אַרְס וְכִנְס
לְחֻפָּה וְלֹא בִרְךָ בְּרֶפֶת חֲתָנִים - הָרִי זֹ נְשׂוּאָה
גְּמוּרָה³¹, וְחוּרֵי וּמְבַרְךָ אֶפְלוּ אַחַר פְּמָה יָמִים³². וְלֹא
תִנְשָׂא נְדִיָּה עַד שֶׁתְּטַהֵר, וְאִין מְבַרְכִין לָהּ בְּרֶפֶת³⁷

כלונסות, ומכניסים תחתיה החתן והכלה ברבים . . . ואח"כ מוליכין אותם לביתם ואוכלים ביחד במקום צנוע". ובסוטה מט, ב - אמרו: "מאי חופת חתנים - זהורית המזוהבת", ומפרש רש"י: "טלית צבועה שני, ובה קבועים טסי זהב עד שמעמידים אותה כמין כיפה". (12) נוסף על קידושיה מכבר, יבוא עליה כעת לשם נישואין. (13) "המכניס ראש העטרה בלבד, הוא הנקרא מערה, מלשון את מקורה הערה" (לשון רבינו הל' איסורי ביאה פ"א, ה"י). (14) אפילו בלא כניסה לחופה. שאם חופה שאינה אלא מפני צורך ביאה - קונה, ביאה עצמה לא כל-שכן (ר"ן לקידושין פ"א). ומה שכתב רבינו למעלה (פ"ג, ה"ה): "וכשיגמור ביאתו תהיה מקודשת" - שם מדובר בביאה של קידושין, שלא היו שם קידושין אחרים אלא ביאה, וכאן מדובר בביאה של נישואין שאחר הקידושין. וכך אמרו ביבמות נה, ב: "אשה לבעלה, מניין שנקנית בהערא? אתיא קיתה-קיתה". ופירש ה'אלפסי' שם, שהכוונה לביאה שאחר הקידושין. הואיל ויש לו בה קנין מכבר, ביאה כל שהיא גומרת בה. וראה לעיל פ"ג ה"ה בביאורנו. (15) לירושה (אם מתה), ולהטמא לה אם כהן הוא, וכן להפטר נדריה. שאשתו ארוסה אינו יורשה ואינו מיטמא לה וכו' כמבואר ביבמות כט, ב וקידושין י, א.

ב. פִּינּוֹן שְׁנִכְנֶסָה הָאֲרוֹסָה לְחֻפָּה - הָרִי זֹ מִתְרַת
לְבֹא עֲלֶיהָ בְּכָל עֵת שְׁיִרְצָה, וְהָרִי הִיא אֲשֶׁתוֹ גְּמוּרָה
לְכָל דְּבַר¹⁶. וּמִשְׁתַּכְּנֶסֶ לְחֻפָּה נְקִרָתָא נְשׂוּאָה, אַף-
עַל-פִּי שְׂלֵא נִבְעֵלָה¹⁷. וְהוּא, שְׁתֵּהִיָּה רְאוּיָה
לְבִעֻלָּה; אֲבָל אִם הֵיְתָה נְדִיָּה, אַף-עַל-פִּי שְׁנִכְנֶסָה
לְחֻפָּה וְנִתְיַחַד עִמָּה - לֹא גְּמָרוּ הַנְּשׂוּאִין, וְהָרִי הִיא
פְּאָרוֹסָה עֲדִין¹⁸.

(16) כתובות מח, ב. וכן בקידושין ה, ב. אלא שצריך לכתוב לה כתובה קודם כניסה לחופה, כמבואר בסמוך ה"ז. (17) כתובות נו, א. (18) שם, כדעת הר"ף המסיים: "הלכך אינה קונה". ויש חולקים על זה. ראה בשו"ע אהע"ז סי' סא ס"א. ובסעיף ב שם, מסיים הרמ"א: "ועכשיו המנהג שלא לדקדק ואין ממתנינים, ומ"מ טוב להודיע לחתן תחילה שהיא נדה".

ג. וְצָרִיךְ לְבַרְךָ בְּרֶפֶת חֲתָנִים¹⁹ בְּבֵית הַחֲתָן קֹדֶם
הַנְּשׂוּאִין. וְהֵן שֵׁשׁ בְּרֻכּוֹת, וְאֵלוֹ הֵן: בְּרוּךְ אַתָּה יי
אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהַפֶּל בְּרָא לְכַבּוּדוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה
יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, יוֹצֵר הָאָדָם. בְּרוּךְ אַתָּה יי
אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר יוֹצֵר אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ,
בְּצֵלֶם דְּמוּת תְּבִנִיתוֹ, וְהִתְקִין לוֹ מִמֶּנּוּ בְּנֵין עֲדִי עַד.
בְּרוּךְ אַתָּה יי, יוֹצֵר הָאָדָם. שׁוֹשׁ תְּשִׁישׁ וְתַגַּל עֲקָרָה
בְּקַבּוּץ בְּנֵיהָ לְתוֹכָהּ בְּשִׂמְחָה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְשַׂמֵּחַ
צִיּוֹן בְּבִנְיָה²⁰. שְׂמֵחַ תְּשַׂמַּח רַעִים הָאֱהוּבִים²¹,
בְּשִׂמְחָה יִצְרֶיךָ בְּגַן עֵדֵן מְקַדֵּם. בְּרוּךְ אַתָּה יי,
מְשַׂמֵּחַ חֲתָן וְכֵלָה. בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ
הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בְּרָא שְׁשׁוֹן וְשִׂמְחָה, חֲתָן וְכֵלָה, גִּילָה
רְנָה דִּיצֵה וְחֻדוּה, אַהֲבָה אַחֵה שְׁלוֹם וְרַעוּת. מִהֲרָה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

קבעה מוהר לבתולה. ובהתאם לזה אנו קוראים בנוסח הכתובה שכותבים לבתולה: "ויהיבנא ליכי כסף זוזי מאתן דחזי ליכי מדאורייתא" (ואתן לך כסף מאתים זוזי הראויים לך מן התורה). ראה ב'תוספות' לכתובות י, א. וכדאי להעיר שגם בנוסח הכתובה לרבינו בפ"ד מהל' יבום וחליצה, כתוב: "דחזי ליכי מדאורייתא". אלא שבכמה מקורות חסרה שם המילה "מדאורייתא". ובכתי" אחד כתוב: "מדרבנן". וזהו כשיטתו כאן שכתובה מדרבנן.

ח. דינרים אלו לא תקנו אותם מן הכסף הטהור, אלא ממטבע שהיה באתן הימים, שהיה שבעה חלקים נחשת ואחד כסף, עד שהיה בסלע⁴³ חצי זוז כסף⁴⁴. ונמצא מאתים דינרים של בתולה - חמשה ועשרים זוזין של כסף טהור, ומאה דינרים של בעולה - שנים עשר זוזים ומחצה⁴⁵. ומשקל כל זוז - שש ותשעים שעורות, כמו שבארנו בתחלת ערובין⁴⁶. והדינר הוא הנקרא זוז בכל מקום, בין שהיה מן הכסף הטהור בין שהיה ממטבע אתן הימים.

(43) שהוא ארבעים דינרים. (44) טהור. (45) מקור דברים אלו הוא מה שאמרו (בקידושין יא.): "כל כסף האמור בתורה כסף צורי, ושל דבריהם כסף מדינה". וכסף מדינה הוא שמינית שבכסף צורי, והרי חיוב כתובה אינו אלא מדבריהם כמו שכתב רבינו למעלה ה"ז. (46) פ"א הי"ב, "מנה האמור בכל מקום - מאה דינר, והדינר שש מעות, והמעצה משקל ט"ז שעורות".

ט. אין פוחתין לכתולה ממאתים ולבעולה ממאה, וכל הפוחת - בעילתו בעילת זנות⁴⁷. אחד הפותב את הפתבה בשטר ואחד שהעידו עליו עדים⁴⁸ וקנו מידו⁴⁹ שהוא חייב לה מאה או מאתים - הרי זה מתר⁵⁰. וכן אם נתן לה מטלטלין כנגד הפתבה - הרי זה מתר לבעול עד שהיה לו פנאי לכתוב⁵¹.

(47) כי כל מה שהיא קלה בעיניו להוציאה, אין דעתה סומכת על קשר נישואיה, וחוששת שמחר יכעס עליה ויוציאנה, ומתוך שאין בטחון באישותה - בעילתה כבעילת זנות (כתובות נו:). (48) שהתחייב בפניהם לתת לה כתובה. (49) בקנין חליפין "ועיקר הדרך הזו, שיתן הקונה למקנה כלי כל שהוא, ויאמר לו קנה כלי זה חלף החצר או היין . . . שמכרת לי בכך וכך, כיון שהגביה המוכר את הכלי וקנהו, קנה הלוקח אותה הקרקע או אתן המטלטלין אע"פ שעדיין לא משכן ולא נתן הדמים . . . וזהו הנקרא קנין" (מדברי רבינו הל' מכירה פ"ה, ה"ה). (50) כתובות נה, א. סתם קנין לכתובה עומד, ועל סמך הקנין יכולים העדים לכתוב כתובה ואינם צריכים להמלך בו שנית. (51) כתובות ז, א. אבל כשיהיה לו פנאי חייב לכתוב, כי חכמים תיקנו שיהא כותב לה: "כל נכסי אחראין לכתובתך" - ולא ייחד לה מטלטלין לכתובתה, כדי שלא יאמר לה (לכשיכעס) טלי כתובתך וצאי (כתובות פב:).

י. הפונס את האשה ולא כתב לה כתבה, או שכתב

1 חתנים עד שתטהר³³. ואם עבר ונשא וברך - אינו
2 חוזר ומברך³⁴.

(30) כתובות ז, ב: "אמר אביי, וביהודה שנו (שמברכים ברכת חתנים בבית האירוסין) מפני שמתייחד עמה". אבל בלי יחוד, דהיינו חופה, אין לברך ברכת חתנים, הרי שהיחוד עושה הנישואין, ואין הברכות עושות את הנישואין. (31) כי אין הברכה מעכבת את הנישואין. ומה שאמרו (מסכת כלה): "כלה בלא ברכה אסורה לבעלה כנדה" הכוונה בלא חופה, כי עיקר הברכה היא בשעת חופה. (32) כי "כל מצוה שעדיין עשייתה קיימת, מברך אחר עשייה" (הל' ברכות פ"א, ה"ה) ועדיין זה נקרא "עובר לעשייתן" כי מצות נישואין היא כל הימים אשר הוא דבוק באשתו (ב"ח לאהע"ז סי' סב). (33) שתטבול במי מקוה, או במעיין או בימים שהם כמעין (הל' איסורי ביאה פ"א, ה"טז) דכיון שאסור לו להתייחד עמה - אין ראוי שתיכנס לחופה, שהיא משום ביאה. (34) אף-על-פי שלא גמרו הנישואין, והרי היא כארוסה עדיין (למעלה ה"ב). ועיין בשו"ע אבן-העזר סי' סא ס"א בהגהה, ובביאורי הגר"א שם סק"ז.

3 ז. וצריך לכתב פתבה³⁵ קדם פניסה לחפה³⁶, ואחר
4 כף יהיה מתר פאשתו³⁷. והתתן נותן שכר הסופר³⁸.
5 וכמה הוא פותב לה? אם היתה בתולה - אין פותבין
6 לה פחות ממאתים דינרים; ואם בעולה - אין
7 פותבין לה פחות ממאה דינרים. וזה הוא הנקרא
8 עקר פתבה. ואם רצה להוסיף לה, אפילו כפר³⁹ זה
9 - מוסיף⁴⁰. ודין התוספת ודין העקר אחד הוא לרב
10 הדברים. לפיכך, כל מקום שנאמר בו פתבה סתם,
11 הוא העקר והתוספת פאהד⁴¹. ותכמים הם שתקנו
12 פתבה לאשה, כדי שלא תהיה קלה בעיניו
13 להוציאה⁴².

(35) סכום כסף שחייב ליתן לה אם יגרשנה. (36) כדי שתהא חופה הראויה לביאה, כמבואר בסמוך ה"ט"י. (37) כי בלי כתובה, בעילתו זנות. ונוסח תוספת הכתובה, הביאו רבינו בהל' יבום וחליצה פ"ד, הל"ג. וראה במוספנו: נוסח הכתובה שבזמננו. (38) בבא-בתרא קסז, ב. שהרי הוא קונה וגם מרויח בקבלת הנדוניא (נמוקי יוסף). (39) משקל עתיק לזהב, מלשון (שמות כה, לט) "ככר זהב טהור יעשה אותה". (40) כתובות נד, ב: ואין אומרים שאינו רשאי, כדי שלא לבייש את מי שאין לו (שם). ובלשון המשנה שם: "אם רצה להוסיף אפילו מאה מנה - יוסיף". (41) כתובות, שם. לדוגמה: התובעת כתובתה בבית-דין אין לה מזונות (לקמן פ"ח, ה"א). הוא-הדין אם לא תבעה אלא תוספת - אין לה מזונות. (42) (כתובות יא, א. פב, ב. והעיר הרמ"א (אהע"ז סי' סו, ס"ג): "בזמן הזה במדינות אלה שאין מגרשים בעל-כרחו של אשה משום 'חרם רבינו גרשום', היה אפשר להקל בכתיבת הכתובה. אבל אין המנהג כן". אמנם יש פוסקים כרבן שמעון בן גמליאל שכתובה היא מן התורה, והוא מסתמך על הפסוק (שמות כב, טז): "כסף ישקול כמוהר הבתולות", משמע שהתורה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שבעת ימי המשתה". (65) אבל אלמנה מן האירוסין, שאינה בעולה - ישמח עמה שבעה ימים (בית שמואל' סי' סד סק"ג). (66) כתובות ז, ב: "שקדו חכמים על תקנת בנות ישראל שיהא שמח עמה שלשה ימים". ויש אומרים שבבחור שנשא אלמנה כיון שמברכים שבע ברכות כל שבעת ימי המשתה (למעלה פ"ב מהל' ברכות ה"ט) - אינו בדין שיברכו לו ברכות חתנים כל שבעה והוא יעסוק במלאכתו (מגיד-משנה).

27 יג. יש לו⁶⁷ לְאָדָם לְשָׂא נָשִׁים רַבּוֹת פְּאַחַת בְּיוֹם
28 אֶחָד, וּמִבְרֵךְ בְּרֵכַת חֲתָנִים לְכָל פְּאַחַת⁶⁸. אָבֵל
29 לְשִׁמְחָה - צְרִיף לְשִׁמּוֹחַ עִם פֶּל אַחַת שְׂמִיחָה הִרְאוּהָ
30 לָהּ: עִם בְּתוּלָה - שְׂבֻעָה, עִם בְּעוּלָה - שְׁלֹשָׁה; וְאִין
31 מְעַרְבִין שְׂמִיחָה בְּשִׂמְחָה⁶⁹.

(67) רשאי. (68) תוספתא ברכות פ"ט: "היו עושים כולם מצוה אחת, אחד מברך לכולם" (הגר"א לאהע"ז סי' סב ס"ק 1). (69) שמחתה של זו בזו (מועד קטן ח:). והטעם יתבאר להלן ה"ד. ובהגהות מיימוניות' הורו שלא לברך לשני חתנים כאחד משום עין רעה. וראה שו"ע אהע"ז סי' סב ס"א ש"אין לעשות שתי חופות כאחת משום איבה, שמה יכבדו אחת יותר מחברתה, ואין נזהרין מזה. ואדרבה יש מכוונים לעשות חופות עניות עם חופות עשירות משום מצוה".

32 יד. מֵתָר לְאָרֶס בְּכָל יוֹם חוּל⁷⁰, אֶפְלוּ בְּתִשְׁעָה
33 בְּאָב⁷¹, בֵּין בְּיוֹם בֵּין בְּלִילָה. אָבֵל אִין נוֹשְׂאִין נָשִׁים
34 לֹא בְּעֵרֵב שֶׁבַת וְלֹא בְּאֶחָד בְּשַׁבַּת, גְּזֵרָה שְׂמָא יָבּוּא
35 לִידֵי חִלוּל שֶׁבַת בְּתַקוּן הַסְּעָדָה, שֶׁהִתְחַן טְרוּד
36 בְּסַעֲדָה⁷². וְאִין צְרִיף לוֹמַר שְׂאָסוּר לְשֵׂא אִשָּׁה
37 בְּשַׁבַּת⁷³. וְאֶפְלוּ בְּחִלוּ שֶׁל מוֹעֵד אִין נוֹשְׂאִין נָשִׁים,
38 כְּמוֹ שְׂבָאֲרָנוּ⁷⁴, לְפִי שְׂאִין מְעַרְבִין שְׂמִיחָה בְּשִׂמְחָה,
39 שְׂנֵאָמַר: מִלֵּא שְׂבֻעָה זֹאת וְנִתְּנָה לָךְ גַּם אֵת זֹאת⁷⁵.
40 וְשֵׂאָר הַיָּמִים מֵתָר לְשֵׂא אִשָּׁה בְּכָל יוֹם שְׂרִיזָה.
41 וְהוּא, שְׂרִיזָרַח בְּסַעֲדַת נוֹשְׂאִין שְׁלֹשָׁה יָמִים קָדָם
42 הַנְּשׂוֹאִין⁷⁶.

(70) ואפילו בחול המועד (למעלה פ"ז מהל' יום-טוב הט"ז). אבל בשבתות וימים טובים אסור לקדש, שמה יבוא לכתוב שטר אירוסין (ביצה לו. והשווה דברי רבינו בהל' שבת פכ"ג, ה"ד). (71) 'ירושלמי' כתובות פ"א, ה"א: "שלא יקדמנו אחר בתפילה". (72) כתובות ה, א. ובשו"ע אהע"ז סי' סד ס"ג, פוסק: "ויש מתירים. וכן פשט המנהג לישא נשים בערב שבת והוא שיטרח בסעודת הנישואין שלושה ימים קודם הנישואין". (73) שבחופתה הוא קונה אותה, ואין קונים קנין בשבת (ירושלמי כתובות פ"א, ה"א). (74) פ"ז מהל' יום-טוב שם, מהגמרא במועד קטן ח, ב. (75) ולא נתן לו שתיהן בשבוע אחד, שאין מערבין שמחה בשמחה ('ירושלמי' מועד קטן פ"א, ה"ז). וכתבו ה'תוספות' במועד קטן ח, ב - שצריך שיהא לבו פנוי למצוה אחת ולא יפנה עצמו הימנה - ולפיכך אין עושין מצוות חבילות-חבילות - וכך יהא לבו פנוי לשמחה זו. (76) כתובות ג, ב.

1 וְאָבֵד שְׂטֵר הַפְּתֻבָּה⁵², או שְׂמִיחָה פְּתֻבָּה לְבַעֲלָהּ,
2 או שְׂמִיכָרָה לוֹ פְּתֻבָּתָה - חוּזֵר וְכוֹתֵב לָהּ עֵקֶר
3 פְּתֻבָּה⁵³, אִם רָצָה לְקַנְיָהּ, לְפִי שְׂאָסוּר לוֹ לְאָדָם
4 לְשִׁהוֹת עִם אִשְׁתּוֹ אֶפְלוּ שְׂעָה אַחַת בְּלֵא פְּתֻבָּה. אָבֵל
5 הַמוֹכֵרֵת פְּתֻבָּתָה לְאַחֲרִים בְּטוֹבַת הַנְּאָה⁵⁴ - אִינוּ
6 צְרִיף לְכוֹתֵב לָהּ כְּתֻבָּה אַחֲרֵת; שְׁלֵא תִקְנֵנוּ פְּתֻבָּה אֶלֶּא
7 כְּדִי שְׁלֵא תְהֵא קָלָה בְּעֵינָיו לְהוֹצִיאָהּ, וְאִם הוֹצִיא
8 זֶה⁵⁵ - מְשַׁלֵּם פְּתֻבָּתָה לְלוֹקַח פְּדִיף שְׁהִיה מְשַׁלֵּם
9 לָהּ אִם לֹא מְכָרָה⁵⁶.

(52) כתובות נו, א. (53) ולא התוספת. וזה מוסב על מחלה או מכרה כתובתה. אבל אם אבד שטר הכתובה, צריך לכתוב לה גם התוספת, ככל הכתוב בכתובה הראשונה (בית שמואל' סי' סו סק"ו). (54) אם ימות הוא או יגרשנה, יגבו הם את הכתובה. ואם תמות היא - בעלה יורשה, וכספם אבוד. ולכן אינה יכולה למכור את הכתובה לפי שוויה אלא בפחות מזה, וזוהי "טובת הנאה" שכתב רבינו. (55) את אשתו. (56) בבא-קמא פט, ב.

10 יא. הַמְּאָרֶס אֵת הָאִשָּׁה, וְכוֹתֵב לָהּ פְּתֻבָּה, וְלֹא נִכְנְסָה
11 לַחֲפָה - עֲדִין אֲרוּסָה הִיא, וְאִינָה נְשׂוּאָה; שְׂאִין
12 הַפְּתֻבָּה עוֹשֶׂה נְשׂוּאִין⁵⁷. וְאִם מֵת או גְּרִשָּׁה - גּוֹבָה
13 עֵקֶר פְּתֻבָּתָה מִבְּנֵי חוּרִין⁵⁸, וְאִינָה גּוֹבָה תוֹסֶפֶת כָּלֵל,
14 הוֹאִיל וְלֹא כְּנֻסָה⁵⁹. אָבֵל אִם אָרֶס אִשָּׁה וְלֹא פְּתֻבָּה
15 לָהּ פְּתֻבָּה, וּמֵת או גְּרִשָּׁה וְהִיא אֲרוּסָה - אִין לָהּ
16 כָּלוּם, וְאֶפְלוּ הַעֵקֶר; שְׁלֵא תִקְנֵנוּ לָהּ עֵקֶר פְּתֻבָּה עַד
17 שְׂתִנְשָׂא או עַד שְׂיִכְתֹּב⁶⁰. וְהַמְּאָרֶס אֵת בֵּתוֹ, וְכוֹתֵב
18 לָהּ⁶¹ פְּתֻבָּה, וּמֵת או גְּרִשָּׁה כְּשֶׁהִיָּתָה נַעֲרָה - פְּתֻבָּתָה
19 לְאִבְיָהּ⁶², כְּמוֹ שְׂבָאֲרָנוּ [לְמַעֲלָה בְּפָרֶק שְׁלִישִׁין]⁶³.

(57) כתובות נד, ב: "שלא כתב לה אלא על-מנת לכנסה". ומפרש רבינו שהכתובה אינה כלום כל זמן שלא כנסה (רא"ש, שם). (58) מנכסים שיש לו תחת ידו, ולא מנכסיו שמכר, ואפילו אחרי שכתב לה אינם משועבדים לה (שם, מג:): "מאימת גובה - אחד זה ואחד זה (בין עיקר בין תוספת) מן הנישואין". כלומר אינה טורפת משועבדים כלל. וכן דעת רב שרידא גאון. (59) כדעת רבי אלעזר בן עזריה (כתובות נד:): שלא כתב לה ממונו חנם אלא משום חיבת ביאה (רש"י שם נה.). (60) כתובות פט, ב. בבא-מציעא יז, ביח, א. (61) הבעל. (62) כתובות מג, ב. (63) ה"א.

20 יב. וְכֵן תִּקְנֵנוּ חֲכָמִים, שְׁפָל הַנוֹשָׂא בְּתוּלָה יְהִיה
21 שְׂמִיחַ עִמָּה שְׂבֻעַת יָמִים⁶⁴. אִינוּ עוֹסֵק בְּמִלְאֲכָתוֹ,
22 וְלֹא נוֹשָׂא וְנוֹתֵן בְּשׂוֹק, אֶלֶּא אוֹכֵל וְשׂוֹתָה וְשִׂמְחָה.
23 בֵּין שְׁהִיה בְּחוּר, בֵּין שְׁהִיה אֶלְמוּן. וְאִם הִיָּתָה
24 בְּעוּלָה⁶⁵ - אִין פְּחוֹת מְשַׁלְשָׁה יָמִים. שְׂתַקְנַת חֲכָמִים
25 הִיא לְבָנוֹת יִשְׂרָאֵל, שְׁהִיָּה שְׂמִיחַ עִם הַבְּעוּלָה
26 שְׁלֹשָׁה יָמִים, בֵּין בְּחוּר בֵּין אֶלְמוּן⁶⁶.

(64) כתובות ז, ב. ובי'ירושלמי' שם, פ"א ה"א: "משה תיקן

1 טו. מקום שאין בתי דינים יושבין בו אלא בשני
2 ובחמישי בלבד⁷⁷, בתולה נשאת ביום רביעי; שאם
3 היתה לו טענת בתולים⁷⁸, ישכים לבית דין⁷⁹. ומנהג
4 חכמים, שהנושא את הפעולה ישאנה בחמישי, כדי
5 שיהיה שמת עמה חמישי וערב שבת ושבת, ויוצא
6 למלאכתו יום ראשון⁸⁰.

90) בצרכי סעודה וחופה. (91 כתובות נו, א. ואין משגיחין בו אם הוא בחור או אלמן - אלא בה, אם היא בתולה נותנין לה י"ב חודש, ואפילו הוא אלמן. ואם היא בעולה אין לו אלא ל' יום, ואפילו הוא בחור. ובירושלמי כתובות פ"ה ה"ג, משמע שנותנים לו זמן לפי מה שהוא לבחור - י"ב חודש, לאלמן - ל' יום (מגיד-משנה).

28 יט. הגיע זמן שנתנו לאיש ולא נשאה - נתחייב
29 במזונותיה, אף-על-פי שלא פנס⁹². ואם הגיע הזמן
30 באחד בשבת או בערב שבת - אינו מעלה לה
31 מזונות באותו היום, מפני שאינו יכול לכנס⁹³. וכן
32 אם חלה הוא או היא או שפרסה נדה כשהגיע הזמן
33 - אינו מעלה לה מזונות; שהרי אינה ראויה להנשא
34 עד שתטהר או עד שתבריא, וכן הוא אינו יכול
35 לשא אשה עד שיבריא⁹⁴.

92) כתובות נו, א. (93 כמבואר לעיל הי"ד.
94) כתובות ב, א. שכל זמן שעיקוב הנישואין הוא מחמת אונס - אינה אוכלת משלו.

יום ש"ק כ' שבט ה'תשע"ו

פרק אחד עשר

1) ביאר בו רבינו כמה היא כתובת בתולה, אלמנה וגרושה, בעולה, ומוכת עץ, בוגרת, אילונית, סומא חרשת ושוטה, וחרש שוטה וקטן שנשאו נשים, גר וגוירת, טענת בתולים או פתח פתוח.

36 א. הנושא בתולה שנתאלמנה או שנתגרשה או
37 נחלצה. אם מן הארוסין נתאלמנה או נתגרשה או
38 נחלצה - כתבתה² מאתים, ואם מן הנישואין -
39 כתבתה מאה, שמשנשאת הרי היא פכעולה³. וכן
40 הנושא בתולה משחררה או גוירת או שבויה: אם
41 נשתחררה השפחה ונתגירה הפותית ונפדית
42 השבויה והן פחותות מבת שלש שנים ויום אחד -
43 כתבתן מאתים⁵, ואם היו בנות שלש שנים ויום
44 אחד ומעלה - כתבתן מאה.

2) מהבעל השני. (3) אפילו יש עדים שלא נסתרה (נתייחדה) עם הראשון או שנכנסה לחופה ומת בעלה מייד.
4) שהייתה שפחה כנענית ושחררה. (5) שאפילו נבעלו, סופן שיחזרו להיות בתולות כשאר הבתולות.

45 ב. ומפני מה תקנו חכמים לאלו כתבה מאה
46 ואף-על-פי שהן בתולות? הואיל וחתנת הנישואה
47 שתבעל, וחתנת השפחה והפותית והשבויה

77) כתקנת עזרא שיהא בית-דין יושב בכל עיר ועיר בימים אלו שיש בהם קריאת התורה, שאז העם מתכנס מהכפר לעיר לשמוע קריאת התורה (בבא-קמא פב.). (78) שלא מצאה בתולה, כמבואר לקמן פי"א ה"ט. (79) בעוד כעסו עליו, ואם יש שהות בינתיים, יש לחוש שמא יתפייס ותתקרב דעתו ויקיימנה ושמא זינתה תחתיו ונאסרה עליו (לשון רש"י לכתובות ב.). ואינה נשאת ביום ראשון, כי "שקרו חכמים על תקנת בנות ישראל שיהא (החתן) טורח בסעודה שלושה ימים, אחד בשבת ושני בשבת ושלישי בשבת, וברביעי כונסה" (שם). (80) שם, ה. שמכיון שבאלמן שנשא אלמנה אין מברכים שבע ברכות אלא ביום ראשון (למעלה פ"ב מהל' ברכות ה"ט) חששו שמא יעזבנה ויצא למלאכתו למחר (רש"י שם).

7 טו. המאָרס את בתו קטנה, ותבעה הבעל לנשואין
8 - בין היא בין אביה יכולין לעקב שלא תנשא עד
9 שתגדיל⁸¹ ותעשה נערה. ואם רצה לכנסה⁸² -
10 כונס⁸³. ואין ראוי לעשות כן⁸⁴.

81) כתובות נו, ב: שאף אביה יכול לעכב בטענה שמא תמרוד בבעלה ותחזור לבית אביה. (82) כלומר אם כנסה, על אף ההתנגדות שלה ושל אביה - הנישואין קיימים (ועי' 'חלקת מחוקק' סי' נו סק"ו). (83) אפילו בעודה קטנה. (84) מאחר שהם מתנגדים לנישואין. ובקידושין אסור אפילו שניהם רוצים - "עד שתגדיל ותאמר בפלוגי אני רוצה" (קידושין מא. ולעיל פ"ג, הי"ט).

11 יז. ארסה⁸⁵ ושהה כמה שנים ותבעה לנשואין והרי
12 היא נערה - נותנין לה שנים עשר חדש מיום
13 התביעה לפרנס את עצמה⁸⁶ ולתקן מה שהיא צריכה
14 לה, ואחר כך תנשא. תבעה אחר שפגרה - נותנין
15 לה שנים עשר חדש מיום הפגרה⁸⁷. וכן אם קדשה
16 ביום הפגרה - נותנין לה שנים עשר חדש מיום
17 הקדושין, שהוא יום הפגרה. קדשה אחר שפגרה, אם
18 עברו עליה שנים עשר חדש בפגרותה ולאחר כך
19 נתקדשה - אין נותנין לה אלא שלשים יום מיום
20 התביעה. וכן המאָרס את הבעולה⁸⁸ - נותנין לה
21 שלשים יום מיום התביעה⁸⁹.

85) כשהיא קטנה. (86) במלבושים ותכשיטים (כתובות נו:). (87) שמיום שבגרה מתחילה להכין לה תכשיטיה. (88) אלמנה מן הנישואין (שם, ובירושלמי כתובות פ"ה, ה"ג). (89) שאינה צריכה לטרוח הרבה בתכשיטין שכבר יש בידה (רש"י שם עמ' א).

22 יח. פשם שנותנין זמן לאשה משתבעה הבעל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 שְׁתַּבְּעֶלְךָ, תִּקְנֶה לְאֵלֶיךָ מֵאָה בֵּין וּבְעֵלֶיךָ בֵּין לֹא נִבְעַלְךָ, וְהָרִי הֵן כְּבָעוּלוֹת לְכָל דְּבָר.
- 2 6) כיוון שראויות לביאה בחזקת הפקר הן ונבעלות בכריותן והשבויה בשבייתה.
- 3 ג. מִפֶּת עֵץ - כְּתֻבָּתָהּ מֵאָה. אֶפְלוּ נִשְׁאֵת עַל מִנַּת
- 4 שֶׁהִיא בְּתוּלָה שְׁלֵמָה, וְנִמְצְאָת מִפֶּת עֵץ - כְּתֻבָּתָהּ
- 5 מֵאָה. קִטְנָה מִפֶּת שְׁלֹשׁ שָׁנִים וּלְמִטָּה שְׁנִבְעַלְהָ,
- 6 אֶפְלוּ בָּא עֲלֶיהָ אָדָם גָּדוֹל - כְּתֻבָּתָהּ מֵאֲתִים; סוּפָה
- 7 שֶׁתְּחִזֵּר בְּתוּלָה כְּשֶׁאָר הַבְּתוּלוֹת. וְכֵן גְּדוּלָה שְׁבָא
- 8 עֲלֶיהָ קִטֹּן מִכֵּן תִּשַׁע שָׁנִים וּלְמִטָּה - כְּתֻבָּתָהּ
- 9 מֵאֲתִים, כְּאֵלֶיךָ לֹא נִבְעַלְהָ כָּלָל; שְׁבִיאת בֵּין תִּשַׁע
- 10 שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד - בִּיאָתוֹ בִּיאָה, פְּחוֹת מִזֶּה - אֵין
- 11 בִּיאָתוֹ בִּיאָה.
- 7) שנפלה והכה אותה עץ והלכו בתולה.
- 12 ד. בְּתוּלָה שֶׁהִיא בּוֹגֶרֶת אוֹ סוּמָא אוֹ אֵילוֹנִית -
- 13 כְּתֻבָּתָהּ מֵאֲתִים. אֲבָל הַחֲרֻשֶׁת וְהַשׁוּטָה לֹא תִקְנֶה לָהֶן
- 14 כְּתֻבָּה. הַשׁוּטָה - לֹא תִקְנֶה לָהּ נְשׂוּאִין כָּלָל;
- 15 וְהַחֲרֻשֶׁת, אֶף-עַל-פִּי שֵׁישׁ לָהּ נְשׂוּאִין מִדְּבָרֵיהֶם -
- 16 לֹא תִקְנֶה לָהּ כְּתֻבָּה, כִּדִּי שְׁלֹא יִמְנְעוּ מִלְּשִׂאת אוֹתָהּ.
- 17 וְכִשֶּׁם שֶׁאֵין לָהּ כְּתֻבָּה, כִּף אֵין לָהּ מְזוֹנוֹת וְלֹא תִנְאֵי
- 18 מִתְּנָאֵי כְּתֻבָּה⁹. וְאִם בְּנִס הַחֲרֻשֶׁת וְנִתְפַקְחָה¹⁰ - יֵשׁ
- 19 לָהּ כְּתֻבָּה¹¹ וְתִנְאֵי כְּתֻבָּה, וְכְתֻבָּתָהּ מֵאָה.
- 8) וכגון שידע בה, ומתחילה נשאה לשם איילונית, אבל לא הכיר בה שהיא איילונית אין לה כתובה. (9) כגון רפואה או פדיונה אם נשבת. (10) שחזרה לשמוע ולדבר. (11) אם רוצה לקיימה אחר שנתפקחה, שאין תשב עם בעלה - והיא בת דעת - בלא כתובה.
- 20 ה. נִשְׂאָ חֲרֻשֶׁת אוֹ שׁוּטָה וְכָתַב לָהֶן מֵאָה מִנְהָ -
- 21 כְּתֻבָּתָהּ מִקְּמַת, מִפְּנֵי שֶׁרָצָה לְהִזְיֵק נְכָסֵי¹².
- 12) אף על פי שלא תקנו לה חכמים כתובה הרי הוא כתב לה, הואיל ורצה להפסיד ולהיות נוזק מנכסיו - תנאו קיים.
- 22 ו. חֲרַשׁ אוֹ שׁוּטָה שֶׁנִּשְׂאָו נְשִׁים פְּקָחוֹת, אֶף-עַל-פִּי
- 23 שֶׁנִּתְפַקְחָה הַחֲרַשׁ וְנִשְׁתַּפְּחָה¹³ הַשׁוּטָה - אֵין לְנִשְׂיָהֶם
- 24 עֲלֵיהֶם כְּלוֹם. רָצוּ לְקַיֵּן אַחַר שֶׁהִבְרִיאוּ - יֵשׁ לָהֶן
- 25 כְּתֻבָּה, וְכֻתְבָתָהּ מֵאָה. וְאִם בֵּית דִּין הֵם שֶׁהִשְׂיאוּ
- 26 הַחֲרַשׁ וְכֻתְבוּ לָהּ כְּתֻבָּתָהּ עַל נְכָסָיו - נוֹטְלֵת כָּל מָה
- 27 שֶׁכְּתְבוּ לָהּ בֵּית דִּין. אֲבָל הַשׁוּטָה אֵין בֵּית דִּין
- 28 מְשִׂיאִין אוֹתוֹ כְּכָל מְקוֹם. וּמִפְּנֵי שֶׁאֵין תִּקְנַת חֲכָמִים
- 29 עוֹמֶדֶת בּוֹ, לֹא תִקְנֶה לוֹ נְשׂוּאִין. וְכֵן הִקְטֵן לֹא תִקְנֶה
- 30 לוֹ חֲכָמִים נְשׂוּאִין, הוֹאִיל וְסוּפוֹ לְבוֹא לְיַדֵּי נְשׂוּאִין
- 31 גְּמוּרִין. וּמִפְּנֵי מָה תִקְנֶה נְשׂוּאִין לְקִטְנָה וְאֶף-עַל-פִּי
- 32 שֶׁהִיא בָּאָה לְיַדֵּי נְשׂוּאִין גְּמוּרִין? כִּדִּי שְׁלֹא יִנְהַגוּ
- 33 בָּהּ מְנַהֵג הַפְּקָר¹⁴. וְאֵין מְשִׂיאִין אֶת הִקְטָן¹⁵ עַד
- 34 שְׁבוֹדְקִין אוֹתוֹ וְיודְעִים שֶׁהִיא סִמְנִין¹⁶.
- 13) נצטללה דעתו. (14) שזוהי כביאת זנות. (15) סימני בגרות המפורשים למעלה.
- ז. קִטֹּן, אֶפְלוּ בֵּין תִּשַׁע שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד¹⁷, שֶׁנִּשְׂאָ
- אִשָּׁה - אֵין לָהּ כְּתֻבָּתָהּ¹⁸. וְאִם הִגְדִּיל וְקִיָּמָה אַחַר
- שֶׁהִגְדִּיל¹⁹ - יֵשׁ לָהּ עַקֵּר כְּתֻבָּה. וְכֵן גַּר שֶׁנִּתְגַּדֵּר הוּא
- וְאִשְׁתּוֹ - כְּתֻבָּתָהּ מִנְהָ, שֶׁעַל מִנַּת בֵּין קִיָּמָה²⁰.
- 17) שביאתו ביאה. (18) "שאיין קניין קטן כלום עד שיביא שתי שערות". (19) ובא עליה כשהגדיל. (20) כתובתה מנה - שהרי עכשיו בעולה היא.
- ח. כָּל בְּתוּלָה שֶׁכְּתֻבָּתָהּ מֵאֲתִים - יֵשׁ לָהּ טַעֲנַת
- בְּתוּלִים²¹; וְכָל שֶׁכְּתֻבָּתָהּ מֵאָה²², אוֹ שְׁלֹא תִקְנֶה לָהּ
- חֲכָמִים כְּתֻבָּה²³ - אֵין לָהּ טַעֲנַת בְּתוּלִים²⁴. וְהַמְתִּיחַד
- עִם אַרְסָתוֹ קָדָם נְשׂוּאִין - אֵין לָהּ טַעֲנַת בְּתוּלִים²⁵.
- 21) שאם טען לא מצאתיה בתולה הפסידה כל כתובתה. (22) כגון אלמנה מן הנישואין שאף על פי שעדיין לא נתיחדה עם בעלה הראשון - הרי היא כבעולה. (23) כגון חרשת ושוטה והוא כתב להן כתובה. (24) שאין טענת בתולים אלא להפסידה ממה שהוא תנאי בית דין (=מאתיים לכתולה) אבל במה שהוא עצמו כתב להן אין לו טענה כלל. (25) שמא בא עליה ושכח.
- ז. וּמָה הִיא טַעֲנַת בְּתוּלִים? זֶה שֶׁנִּשְׂאָ אִשָּׁה
- שֶׁחֻזְקָתָהּ שֶׁהִיא בְּתוּלָה, וְטוֹעֵן וְאוֹמֵר: לֹא מְצָאתִיהָ
- בְּתוּלָה. וְשֵׁנִי סִמְנִין הֵן לְבְּתוּלָה: הָאֶחָד - דְּמִים
- שֶׁשׁוֹתֵתִין מִמֶּנָּה בְּסוּף בִּיאָה רְאוּשׁוֹנָה. וְהַשֵּׁנִי -
- הַדַּחֲק שֶׁיִּמְצָא בָּהּ בְּבִיאָה רְאוּשׁוֹנָה בְּשַׁעַת תְּשִׁמִּישׁוֹ²⁶.
- 26) וכל הטענה [=היא רק כדי] להפסידה כתובתה. אבל לבעלה מותרת אם אינה אשת כהן שיש כאן שני ספיקות שמא נבעלה לפני הקידושין ואפילו אם נבעלה לאחר הקידושין - שמא באונס.
- י. הַנּוֹשֵׂא אֶת הַבְּתוּלָה שֶׁכְּתֻבָּתָהּ מֵאֲתִים, וְטוֹעֵן
- וְאוֹמֵר: לֹא מְצָאתִיהָ בְּתוּלָה - שׁוֹאֲלִין אוֹתָהּ: אִם
- אֶמְרָה: אֵמֶת הוּא, לֹא מְצָאֵנִי בְּתוּלָה, מִפְּנֵי שֶׁנִּפְלַתִּי
- וְהַפְּנִי עֵץ אוֹ קִרְקַע וְהִלְכּוּ בְּתוּלֵי - הָרִי זוֹ נֶאֱמַנְתָּ,
- וְתִחְזֹר כְּתֻבָּתָהּ לְמִנְהָ²⁷. אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא טוֹעֵן
- וְאוֹמֵר: שְׁמָא אִישׁ בָּא עֲלֶיךָ וְאֵין לָךְ כְּלוֹם²⁸ - אֵין
- מְשַׁגְּחִין בְּטַעֲנָתוֹ²⁹. וְיֵשׁ לוֹ לְהַחְרִים סָתָם שְׁלֹא בָּא
- עֲלֶיהָ אִישׁ, שֶׁאֵין הַדְּבָר וְדָאֵי³⁰.
- 27) קידשה בחזקת בתולה ונמצאת מוכת עץ כתובתה מנה. (28) נמצאת בעולה מקחה טעות. (29) כי טענתה - וודאי, וטענתו - ספק, וברי ושמא ברי עדיף. (30) כלומר, אינו יכול להשביעה מספק, אבל יכול להחרים סתם ולומר בחרם יהיה מי שמוציא ממני ממון שאיני חייב בו.
- יא. אֶמְרָה הִיא: אֵמֶת אֶמְרִי, שְׁלֹא מְצָאֵנִי בְּתוּלָה,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לראות טיפי דמים שאחר הביאה. אבל לבעול ממש בפניהם
 אסור. (36) מכניסים אותה למרחץ.
 יג. יש גאונים שהורו, שהבוגרת אין לה טענת
 דמים ויש לה טענת פתח פתוח. ואין דרך הגמרא
 מראה דבר זה, וטעות היה בנסחאות שלהם. וכבר
 בדקתי על ספרים רבים וקדמונים, ומצאתי שהדבר
 כמו שבארנו, שאין לבוגרת אלא טענת דמים בלבד.
 יד. חכמים הם שתקנו עקר כתבה לאשה, והם
 התקינו ואמרו, שכל הטוען טענת בתולים והאשה
 מכחשת אותו - נאמן³⁷, ועליה להביא ראיה, לא על
 האיש; שחזקה היא, שאין אדם טורח בסעדה
 ומפסידה³⁸, והופך שמחתו אבל.

(37) להפסידה כתובתה. (38) "שאם היה שונא אותה
 מתחילה לא היה טורח בסעודה וכונסה ומפסיד סעודתו
 חנם אלא היה מגרשה תחילה". משמע מזה אילו לא טרח
 בסעודה אינו נאמן. ואף על פי שיש לו חזקת ממון (הממון
 נמצא אצלו), אך חזקת גופה עדיפה, שהרי בתולה נולדה.
 זו. ועד מתי יש לו לטען טענת בתולים? אם
 נסתרה - מיד³⁹, ואם לא נסתרה - אפלו לאחר
 שלשים יום.

(39) אבל אינו יכול לטעון לאחר זמן, כי מכיוון שנתיחד
 איתה בוודאי בעל אותה ומכיוון ששתק עד עכשיו ודאי
 מצאה בתולה ולפיכך שתק ורק עכשיו הוא כועס ומעליל
 עליה.

זו. הורו כל הגאונים, שזה שאמרו חכמים שהוא
 נאמן אם הכחישתו אשתו - להפסידה עקר
 הכתבה⁴⁰, אבל התוספת - יש לה⁴¹; אלא אם כן
 נודע בראיה ברורה שהיתה בעולה, או שהודת לו
 שהיא בעולה קדם שתתארס והטעתה⁴². לפיכך⁴³ יש
 לו להשביעה בנקיטת חפץ⁴⁴, כדין כל הנשבעין
 ונוטלין, ואחר כך תגבה התוספת. ואין לה
 להשביעו שלא מצאה בתולה ואחר כך תפסיד עקר
 כתבה, שחזקה היא שאין אדם טורח בסעדה
 ומפסידה; ויש לה להחרים סתם על מי שטען עליה
 שקר.

(40) שהוא תקנת חכמים והם אמרו שיהיה נאמן.
 (41) שאינה מחמת תקנה אלא שנתחייב מרצונו והרי הוא
 כשאר החייבים שאינם יכולים להפקיע את חיובם בלי
 ראייה ברורה. (42) וכל שכונסה בחזקת בתולה ונמצאת
 בעולה הרי זה מקח טעות. (43) הואיל וכל כוח גבייתה
 הוא מחמת השטר שכתב לה תוספת זו. (44) באחיות חפץ
 קדוש.

י. הרי שרצה לקימה אחר שהפסידה עקר הכתבה⁴⁵
 - חוזר וכותב לה מאה, לפי שאסור לאדם לשהות
 עם אשתו שעה אחת בלא כתבה, כמו שבארנו.

1 ואיש בא עלי באנס אחר שנתארסתי לו³¹ - הרי זו
 2 נאמנת, וכתבתה מאתים כמו שהיתה. ואם טען
 3 ואמר: שמא עד שלא ארסתיך נאנסת ומקחי מקח
 4 טעות³², או אחר שארסתיך נבעלת בראונך - הרי זה
 5 מחריס סתם על מי שטוען שקר כדי לחיבני ממון
 6 שאיני חייב בו³³.

(31) וכתובתי מאתיים שהרי בתולה נתארסתי ומזלך גרם
 שנתקלחתי. (32) ואין לך כלום. (33) אבל להשביעה
 אינו יכול כי היא טוענת - וודאי, והוא טוען - שמא, וגם
 יש לכל אשה חזקת הגוף המסייעת לה, שהרי בתולה
 נולדה ונעמידנה על חזקתה ובתולה נתארסה ואחרי כן
 נאנסה.

7 יב. טען ואמר: לא מצאתיה בתולה, והיא אומרת:
 8 לא בא עלי ועדין אני בתולה - בודקין אותה³⁴, או
 9 חוזר ובוועל בפני עדים³⁵. אמרה: בא עלי ובתולה
 10 מצאני בכל הבתולות, ושקר הוא טוען - שואלין
 11 אותו ואמרין לו: מה היה הדבר עד שאמרתי
 12 שאינה בתולה? אם אמר: מפני שלא מצאתי לה דם
 13 - בודקין במשפחתה, שמא אין להם דם כלל, לא
 14 דם נדה ולא דם בתולים. אם נמצאו פלן כן - הרי
 15 זו בחזקתה; לא נמצאו בנות משפחתה כן - בודקין
 16 אותה, שמא חלי גדול יש בה שיבש לחלוחית
 17 האיברים, או שהיתה מתענית ברעב. מרטיבין
 18 אותה³⁶ ומאכילין אותה ומשקין אותה עד שתבריא,
 19 ותבעל שנית, ונראה אם תוציא דם אם לאו. ואם
 20 אין שם חלי ולא רעב ולא פיוצא בו - הרי זו טענת
 21 בתולים. ואף-על-פי שמצא דחק בעת תשמיש -
 22 הואיל ולא יצא דם, אין כאן בתולים; שכל בתולה
 23 יש לה דם - בין קטנה בין גדולה, בין נערה בין
 24 בוגרת - אלא מפני החלי, כמו שבארנו. ואם אמר:
 25 מפני שלא מצאתי דחק, אלא פתח פתוח מצאתי -
 26 שואלין על שנותיה, שמא בוגרת היא; שרב
 27 הבוגרות אין להן דחק שמרגישיין בו הרבה, שהרי
 28 גדלה ונתרפו איבריה וכלו בתוליה. ואם לא בגרה
 29 עדין - אומרין לו: שמא הטיחה או בעלתה בנחת
 30 ולפיכך לא הרגשת בדחך? אם אמר: לא פי, אלא
 31 ודאי פתח פתוח היה - הרי זו טענת בתולים לכל
 32 בתולה שלא בגרה, בין קטנה בין נערה, בין פריאה
 33 בין חולה; שכל נערה בתולה - פתחה סתום הוא.
 34 ואף-על-פי שיש לה דם - הואיל ומצא פתח פתוח,
 35 אין כאן בתולים.

(34) "אמר רבן גמליאל בר רבי הביאו לי שתי שפחות אחת
 בתולה ואחת בעולה, הושיבן על פי חבית של יין, בעולה
 ריחה נודף (מפיה מריחים ריח יין) בתולה - אין ריחה נודף,
 אף זו הושיבה ולא היה ריחה נודף, אמר לו: לך זכה
 במקחך". (35) שרק מתייחד בפני עדים ומכניסם לה מפה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(מאתים - כסף כתובה, וארבע מאות - חלק הירושה) מלשון רבינו לקמן פי"ט, ה"ב.

(45) ויש שאסור לו לקיימה אפילו כשירצה כגון אם אשת כהן היא ובעלה טוען שמצאה בעולה נאסרה עליו.

פָּרָק שְׁנַיִם עֶשְׂרִי

1 כלל בו רבינו עשרה דברים שחייב האיש לאשתו ושזכאי בה, מזונותיה ומעשה ידיה, מזונות בניו ובנותיו הקטנים, הלך הבעל למדינת הים, הדיר את אשתו או שנדרה היא.

2 **א. כְּשֵׁנוּשָׂא אָדָם אִשָּׁה - בֵּין בְּתוּלָה בֵּין בְּעוּלָה, בֵּין גְּדוּלָה בֵּין קְטָנָה, אַחַת בֵּת יִשְׂרָאֵל וְאַחַת הַגִּיּוֹרֹת או הַמְּשֻׁחָרְרֹת² - יִתְחַיֵּב לָהּ בַּעֲשָׂרָה דְּבָרִים, וְיִזְכֶּה בְּאַרְבָּעָה דְּבָרִים.**

3 (2) שפחה כנענית שרבה שחררה, ומשהטבילה לשם שחרור הרי היא כישראלית.

4 **ב. וְהַעֲשָׂרָה - שְׁלֹשָׁה מֵהֶן מִן הַתּוֹרָה, וְאֵלוּ הֵן: שְׂאֵרָה, כְּסוּתָהּ, וְעוֹנָתָה. שְׂאֵרָה - אֵלוּ מְזוֹנוֹתֶיהָ.³ כְּסוּתָהּ - כְּמִשְׁמַעוֹ. עוֹנָתָה⁴ - לְבֹא עָלֶיהָ כְּדָרוֹךְ פֶּלֶא הָאֲרָזִי.⁵ וְהַשְּׁבָעָה מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים. וְכֵלֶן תִּנְאִי בֵּית דִּין הֵם.⁶ הָאֶחָד מֵהֶם - עֶקֶר כְּתָבָה⁷, וְהַשְּׂאֵר - הֵם הַגִּיּוֹרָאִין תִּנְאִי כְּתָבָה⁸, וְאֵלוּ הֵן: לְרַפְּאֵתָה אִם חָלָתָה⁹, וּלְפִדּוֹתָה אִם נִשְׁבִּיתָ¹⁰, לְקַבְּרָהּ אִם מָתָה¹¹, וְלִהְיוֹת נְזוּנָת מִן נְכִסֵּיהָ¹² וְיוֹשְׁבֶת בְּבֵיתוֹ אַחַר מוֹתוֹ פֶּלֶא זִמָּן אֲלֻמְנוּתָה¹³, וְלִהְיוֹת בְּנוֹתֶיהָ מִמֶּנּוּ נְזוּנוֹת מְנַכְסֵיו אַחֲרֵי מוֹתוֹ עַד שֶׁתִּתְאַרְסְנָה¹⁴, וְלִהְיוֹת בְּנִיָּה הַזְּכָרִים מִמֶּנּוּ יוֹרְשִׁין כְּתָבָתָה יוֹתֵר עַל חֵלְקָם בִּירְשָׁה שְׁעַם אֲחֵיהֶם.¹⁵**

5 (3) כתובות מזו, ב. וכן הוא אומר (מיכה ג, ג): "ואשר אכלו שאר עמי". (4) עונתה - לשון "עת דודים", מלת "עת" בחסרו נו"ן, כלומר שרשה: "ענת" (אבן-עזרא לשמות כא, י). (5) כל אלה מן התורה הם, שנאמר באמה עבריה (שמות כא, י): "שארה כסותה ועונתה לא יגרע", ולמעלה מזה נאמר (שם, ט): "כמשפט הבנות יעשה לה". ואמרו במכילתא פ' משפטים: "וכי מה למדנו במשפט הבנות, אלא הרי זה בא ללמד ונמצא למד", כלומר, מאמה עבריה למדנו שמשפט כל בנות ישראל באלה שלשה דברים הוא כמשפטה (ראה 'ספר המצוות' לרבינו, ל"ח רסב). (6) שתיקנו שכל הנושא אשה סתם, תזכה האשה בכל הדברים דלהלן, אע"פ שלא כתב לה שום כתובה, כמבואר בסמוך ה"ה. (7) מנה - לבעולה, ומאתים - לבתולה. (8) חיובים הנכתבים בשטר הכתובה. ומתוך שבית-דין התנה שאפילו לא נרשמו בשטר הכתובה יהיה תקפם קיים כאילו נכתבו - נקראים משום כך תנאי כתובה. (9) כתובות נא, א. (10) שם. (11) שם מו, ב. (12) שם נב, ב. (13) שם. (14) שם. (15) שם. "כיצד, נשא אשה, כתובתה ונדונייתה אלף (דינר), וילדה בן ומתה בחייו, ואח"כ נשא אשה אחרת כתובתה ונדונייתה מאתים וילדה בן ומתה בחייו, ואח"כ מת הוא והניח אלפיים, בנו מן הראשונה יורש אלף שבכתובת אמו, ובנו מן השניה יורש מאתיים שבכתובת אמו, והשאר - יורשים אותו בשוה, נמצא ביד בן הראשונה אלף וארבע מאות, וביד בן השניה שש מאות"

17 **ג. וְהָאַרְבָּעָה שְׁזוּכָה בָּהֶן - פְּלֶם מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים, וְאֵלוּ הֵן: לִהְיוֹת מַעֲשֵׂה יְדֵיהָ שְׁלוֹשׁ¹⁶, וְלִהְיוֹת מְצִיאָתָה שְׁלוֹשׁ¹⁷, וְשִׁיחָהּ אוֹכַל כָּל פְּרוֹת נְכִסֶּיהָ בְּחַיֶּיהָ¹⁸, וְאִם מָתָה בְּחַיֶּיו - יִירָשְׁנָה¹⁹, וְהוּא קוֹדֵם לְכָל אָדָם בִּירְשָׁה²⁰.**

18 (16) כתובות מזו, ב: "ומה היא עושה לו? הכל כמנהג המדינה. מקום שדרכן לארוג - אורגת, לרקום - ורקמת" וכו' (לקמן פכ"א, ה"א). (17) כתובות סה, ב. (18) מבואר לקמן פכ"ב ה"ז (כתובות מו:). (19) שם פג, ב. (20) אפילו לאביה, והשווה הל' נחלות פ"א, ה"ח.

22 **ד. וְעוֹד תִּקְנֵנוּ חַכְמִים, שְׁיֵהִיו מַעֲשֵׂה יְדֵי הָאִשָּׁה כְּנֶגֶד מְזוֹנוֹתֶיהָ²¹, וּפְדִיוֹנָה - כְּנֶגֶד אֲכִילַת פְּרוֹת נְכִסֶּיהָ, וּקְבוּרָתָה - כְּנֶגֶד יִרְשָׁתוֹ לְכַתְּבָתָה. לְפִיכֹף²², אִם אָמְרָה הָאִשָּׁה: אֲנִי נְזוּנָת וְאֲנִי עוֹשָׂה - שׁוֹמְעִין לָהּ, וְאִין כּוֹפִין אוֹתָהּ²³. אֲכָל אִם אָמַר הַבַּעַל: אֲנִי זָנָף וְאֲנִי נוֹטֵל פְּלוּם מִמַּעֲשֵׂה יְדֶיהָ - אִין שׁוֹמְעִין לוֹ, שְׁמָא לֹא יִסְפְּקוּ לָהּ מַעֲשֵׂה יְדֵיהָ בְּמְזוֹנוֹתֶיהָ²⁴. וּמִפְּנֵי תַקְנָהּ זוֹ²⁵ יִחְשְׁבוּ הַמְּזוּנוֹת מִתְּנָאִי הַכְּתָבָה²⁶.**

21 (21) הואיל והוא מעלה לה מזונות, עליה לתת לו מעשה ידיה שלא תהיה לו עליה איבה (כתובות נח:). (22) הואיל ועיקר התקנה הוא לטובתה, שהרי בתחילה תיקנו לה מזונות ואחר-כך נתנו לו מעשה ידיה משום איבה. (23) שם פג, א: "כל האומר אי אפשי בתקנת חכמים, שומעים לו" כלומר: "אני איני צריכה לכך, מעונגת אני ואי אפשי לעשות מלאכה, אמצא לי מזונות, או יש לי אומנות יקרה יתר על כדי מזונותי" (רש"י שם). (24) שם ע, ב. והוא-הדין לענין פדיונה וקבורתה, שאין הבעל יכול להשתמש מחיובו אפילו הסכים לוותר על פירותיה וירושתה. (25) של מעשה ידיה כנגד מזונותיה. (26) אע"פ שעיקרה הוא מדין תורה, כמבואר לעיל ה"ב.

30 **ה. כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלוּ, אֶף-עַל-פִּי שְׁלֹא נִכְתְּבוּ בְּשֵׁטֶר הַכְּתָבָה, וְאִפְלוּ לֹא כְּתָבוּ כְּתָבָה אֲלֹא נִשְׂא סְתָם - בֵּינָן שְׁנִשְׂאָהּ, זָכָה בְּאַרְבָּעָה דְּבָרִים שְׁלוֹשׁ, וְזָכָה הָאִשָּׁה בַּעֲשָׂרָה דְּבָרִים שְׁלֹשָׁה, וְאִין צְרִיכִין לְפָרֵשׁ²⁷.**

27 (27) כתובות נא, א. וכל אלו הדברים מפורשים לפרטיהם בפרקים הבאים, מכאן עד סוף פרק כג.

34 **ו. הַתְּנָה הַבַּעַל שְׁלֹא יִתְחַיֵּב בְּאֶחָד מִן הַדְּבָרִים שֶׁהוּא חַיֵּב בָּהֶן, או שֶׁהִתְנַת הָאִשָּׁה שְׁלֹא יִזְכֶּה הַבַּעַל בְּאֶחָד מִן הַדְּבָרִים שֶׁהוּא זוֹכֵה בָּהֶם - הַתְּנָאִי קָיָם²⁸; חוּץ מִשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים, שְׁאִין הַתְּנָאִי מוֹעִיל בָּהֶן, וְכָל הַמְּתָנָה עָלֵיהֶן - תְּנָאוֹ בַטֵּל. וְאֵלוּ הֵן: עוֹנָתָה, וְעֶקֶר כְּתָבָתָה, וְיִרְשָׁתָה.**

28 (28) אפילו במזונות וכסות שהם מן התורה (קידושין ט:):

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

20 חֲטִימִים, וְאִם שְׁעוּרִים - שְׁעוּרִים, וְכֵן אֵרֹז וְדַחַן אִו
 21 מִשָּׂאָר מִיָּנִין שְׁנֵהֲגוּ בָהֶן. וּפּוֹסְקִין לָהּ פְּרִפְרֵת³⁸
 22 לְאָכַל בָּהּ אֶת הַפֶּת, כְּגוֹן קֶטְנִית אוֹ יָרְקוֹת וְכִיּוֹצֵא
 23 בָּהֶן³⁹. וְשִׁמְן לְאֹכִילָהּ, וְשִׁמְן לְהַדְלִקַת הַנֵּר, וּפְרוֹת,
 24 וּמַעֲט יֵינן לְשִׁתוֹת, אִם הָיָה מְנַהֵג הַמְּקוֹם שֶׁלִּשְׁתּוֹ
 25 הַנְּשִׂים יֵינן⁴⁰. וּפּוֹסְקִין לָהּ שְׁלֹשׁ סְעֻדוֹת בְּשַׁבַּת⁴¹,
 26 וּבַשָּׂרָא⁴² אוֹ דְגִים כְּמְנַהֵג הַמְּקוֹם⁴³. וְנוֹתֵן לָהּ בְּכָל
 27 שַׁבַּת וְשַׁבַּת מְעָה כְּסָף⁴⁴ לְצַרְכֶּיהָ, כְּגוֹן פְּרוּטָה⁴⁵
 28 לְכַבּוֹס אוֹ לְמַרְחֵץ וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן.

(36) אע"פ שהיא אוכלת עמו יחד, אפשר שהוא כילי (קמצן) ואוכל פת חריבה. או אולי מדובר כאן כשהבעל אינו בביתו ועושה מלאכה במקום אחר, וצריך לפסוק לה מזונות ('פרישה' ל'טור' אהע"ז סי' ע, וב'חלקת מחוקק' לשו"ע שם ס"ק ג'). (37) רעבתן. (38) מאכל לתיבול הפת. (39) כתובות פד, ב. (40) שם, סה, א. אבל אם אין שם מנהג זה, אין פוסקין לאשה י"ן, שהיין מרגיל לתאווה, ואמרו שם: "כוס אחד יפה לאשה, שנים ניוול הוא, שלשה תובעת בפה וכו'". (41) שהאשה חייבת בשלוש סעודות בשבת כמו האישה ('שולחן ערוך' אור"ח סי' רצא ס"ו). (42) בכתי"ת תימן: "בשר". וכן הביא ה'טור' סי' ע בדברי רבינו. והבי"ח שם הניח כלפנינו. (43) וראה שבת קיח, ב"קט, א. (44) כתובות סד, ב. ושיעור המעה אחד משהה בדניר, שהוא שלושים ושתיים פרוטה (קידושין יב). (45) [תיבת "פרוטה" אינה מובנת. ובכתי"ת תימן איננה. וכן הוא במאירי' שם עמוד 275].

29 י"א. בְּמָה דְּבָרִים אֲמורִים? בְּעֵנֵי שְׂפִי שְׂרָאֵל; אָבֵל אִם
 30 הָיָה עֲשִׂיר - הַכֹּל לְפִי עֲשָׂרוֹ. אֲפֹלוּ הָיָה מְמוֹנוֹ רָאוּי
 31 לְעֲשׂוֹת לָהּ כְּמָה תְּבַשְׂלִי בָשָׂר בְּכָל יוֹם - כּוֹפִין
 32 אוֹתוֹ וּפּוֹסְקִין לָהּ מְזוֹנוֹת כְּפִי מְמוֹנוֹ⁴⁶. וְאִם הָיָה עֵנִי
 33 בְּיוֹתֵר וְאִינוֹ יָכוֹל לִתֵּן לָהּ אֲפֹלוּ לָחֵם שֶׁהִיא צְרִיכָה
 34 לוֹ - כּוֹפִין אוֹתוֹ לְהוֹצִיא, וְתִהְיֶה כְּתִבְתָּה חוֹב עָלָיו
 35 עַד שֶׁתִּמְצָא יָדוֹ וְיִתֵּן⁴⁷.

(46) כתובות סד, ב: "שאם בעבד עברי אמרו (דברים טו, טז) "כי טוב לו עמך" [עמך במאכל, עמך במשתה] קל-יחומר באשתו" (קידושין כב. מאירי). (47) שם עז, א. ומשמע מדברי רבינו שאין כופים אותו להשתכר כפועל ולזון את אשתו, אלא כופים אותו להוציא. ויש אומרים: ש"חייב אדם להשכיר עצמו ללמד תינוקות או לעשות מלאכה אחרת כדי לזון את אשתו" ('תוספות' לכתובות סג. וראה באהע"ז סי' ע ס"ג).

36 יב. בַּעַל שֶׁרָצָה לִתֵּן לְאִשְׁתּוֹ מְזוֹנוֹתֶיהָ הָרְאוּיוֹת לָהּ,
 37 וְתִהְיֶה אוֹכֵלֶת וְשׂוֹתָה לְעֲצָמָהּ, וְהוּא שׂוֹתָה וְאוֹכֵל
 38 לְעֲצָמוֹ - הָרְשׁוֹת בְּיָדוֹ⁴⁸; וּבְלִבְדֹּ שִׂיאֵכֵל עֲמָה מְלִילִי
 39 שַׁבַּת לְלִילִי שַׁבַּת⁴⁹.

(48) כתובות סד, ב. וכדעת רב נחמן (שם סה:). (49) שהוא זמן עונת תלמידי חכמים, כמבואר לקמן פ"ד ה"א. ומחמת

"רבי יהודה אומר, בדבר שבממון - תנאו קיים", ממון ניתן למחילה (רש"י).

1 ז. פִּיצָד? הַתְּנָה עִם הָאִשָּׁה שְׂאִין לָהּ עָלָיו עוֹנָה -
 2 תְּנָאוּ בְטָל, וְחַיֵּב בְּעוֹנָתָה; שֶׁהָרִי הַתְּנָה עַל מָה
 3 שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה, וְאִינוֹ תְּנָאי מְמוֹן²⁹.

(29) אלא צער הגוף, וצער הגוף אינו ניתן למחילה (רש"י שם), וראה לעיל פ"ו ה"י.

4 ח. הַתְּנָה עֲמָה לְפָחַת מַעְקָר כְּתִבְתָּהּ, או שְׁכַתְבָּה לָהּ
 5 מְאֵתִים אוֹ מָאָה עֶקֶר כְּתִבְתָּהּ, וְכַתְּבָה לוֹ שְׁנֵתְקַבְּלָהּ
 6 מִהֵן כֶּן וְכֶן, וְהִיא לֹא נִתְקַבְּלָהּ³⁰ - תְּנָאוּ בְטָל; שְׁכַל
 7 הַפּוֹחֶת לְכַתּוּלָהּ מְאֵתִים וְלֹא לְמָנָה מְאָה - הָרִי
 8 בְּעִילָתוֹ בְּעִילַת נְוֹת³¹.

(30) שמחלה לו וכתבה לו שובר על כך. (31) כתובות נד, ב. כי חכמים תיקנו לה כתובה כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה, וכל שנפחתה כתובתה הרי קלה בעיניו להוציאה, וממילא בעילתו היא ביאת זנות, שהרי למחר יכעס עליה ויוציאנה, ואין כאן אישות יציבה. ומתוך שבעילתו היא זנות - הרי זה הופך ל'דבר איסור' ולא "דבר שבממון" גרידא. ועל איסור אינו יכול להתנות (לחס-משנה). וכל זה כשרוצה לקיימה, אבל אם אינו רוצה לקיימה - תנאו קיים, כדן כל תנאי שבממון, שהרי מצינו בכמה מקומות שהאשה יכולה למחול כתובתה (ראה כתובות נג. ובבא קמא פט: ולקמן פ"ז ה"ז ט"ט) - כשאינו רוצה לקיימה (מגיד-משנה).

9 ז. הַתְּנָה עֲמָה אַחַר שֶׁנִּשְׁאָה שְׁלֵא יִרְשָׁנָה - תְּנָאוּ
 10 בְטָל³². וְאֶף-עַל-פִּי שִׁירְשֵׁת הַבַּעַל מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים,
 11 עֲשׂוּ חֲזוּק לְדַבְּרֵיהֶם כְּשֵׁל תּוֹרָה³³. וְכָל תְּנָאי
 12 שֶׁבִירְשָׁה בְטָל וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא מְמוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ:
 13 לְחֻקַּת מִשְׁפָּט³⁴. וּבַשָּׂאָר הַדְּבָרִים - תְּנָאוּ קִיָּם. כְּגוֹן
 14 שֶׁהַתְּנָה עֲמָה שְׂאִין לָהּ שָׂאָר וְכִסּוֹת, עַל מְנַת שְׁלֵא
 15 יֵאָכַל פְּרוֹת נְכִסְיָהּ, וְכָל פִּיוֹצֵא בָּזָה - תְּנָאוּ קִיָּם³⁵.

(32) אבל קודם שישאנה יכול להתנות כרצונו, שנחלה הבאה לאדם שלא ממשפחתו מתנה עליה שלא יירשנה קודם שתהא ראויה לו (לקמן פכ"ג, ה"ו). (33) כתובות פד, א. (34) "לומר שחוקה זו לא תשתנה ואין התנאי מועיל בה" (לשון רבינו הל' נחלות פ"ו, ה"א) וכן הוא במדרש הגדול כ"י פרשת פינחס: "לחוקת משפט, מכאן אמרו: כל תנאי שבממון - קיים, חוץ מתנאי שביירושה שנאמר לחוקת משפט" (וראה מש"כ הרב י. ל. מיימון בקובץ הרמב"ם עמ' ע). וכן מצאנו בכמה מקומות ש"כל מקום שנאמר בו חוקה, אינו אלא לעכב", ראה מנחות יט, א. קידושין יד, א. ועוד. וכדברי רבינו כאן, כתב גם בתשובותיו (פריימן סי' שיט). וראה גם להלן פכ"ג ה"ו. (35) כתובות נו, ב. פג, א.

16 י. בְּמָה מְזוֹנוֹת פּוֹסְקִין לְאִשָּׁה³⁶? פּוֹסְקִין לָהּ לָחֵם
 17 שְׁתֵּי סְעֻדוֹת בְּכָל יוֹם. סְעֻדָה בְּיַמֵּינֵיהָ שֶׁל כָּל אָדָם
 18 בְּאוֹתָהּ הָעִיר, כְּאֵדָם שְׂאִינוֹ לֹא חוֹלָה וְלֹא גִרְגָּרוֹן³⁷.
 19 וּמְאוֹתוֹ מְאָכַל שֶׁל אֲנָשֵׁי אוֹתָהּ הָעִיר: אִם חֲטִימִים -

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

21 דין לתבוע מזונות: שלשה חדשים הראשונים
 22 מיום הליכתו - אין פוסקין לה בהן מזונות,
 23 שחזקה⁶⁴ שאין אדם מניח ביתו ריקן; מפאן
 24 ואילף - פוסקין לה מזונות⁶⁵. ואם היו לו נכסים
 25 - בית דין יורדין לנכסיו ומוכרין למזונותיה.
 26 ואין מחשבין עמה על מעשה ידיה⁶⁶, עד שייבוא
 27 בעלה; אם מצאה שעשתה - הרי אלו שלו.
 28 וכן אם לא עמדה בדין, אלא מכרה לעצמה⁶⁷
 29 למזונות - מכרה קצם. ואינה צריכה הכרזה⁶⁸
 30 ולא שבועה⁶⁹, עד שייבוא בעלה ויטעון⁷⁰, או עד
 31 שתבוא לגבות פתבחה אחר מותו⁷¹ - מגלגלין
 32 עליה⁷² שלא מכרה אלא למזונות שהיא צריכה
 33 להן⁷³.

(64) ניתן לשער. (65) כתובות קז, א. (66) ולדעת הרא"ש (שם): אין פוסקין לה מזונות עד שירדקו אם לא יספיקו לה מעשי ידיה, שכשנפרעים מנכסיו של אדם שלא בפניו - ראוי הוא להפך בזכותו (הגהות מיימוניות). (67) שלא בהוראת בית דין. (68) הוא שמכריזים כמה ימים על מכירה פומבית כפי מה שיראה הבית דין עד שיפסקו המוסיפים. ראה בפכ"ב מהל' מלוה ולוה ה"ו ובמגיד-משנה שם. (69) שאין בידה משל בעלה כלום. (70) הנחתי לה כסף למזונות. (71) ואז היא נשבעת שלא הניח לה בעלה כלום, כמבואר לקמן פט"ז ה"ד. (72) מוסיפה בשבועתה גם מענין המזונות (שם, קה. קז.). (73) שלא ביבובה במכירה. דעת רבינו שדין מזונות אשה שהלך בעלה, שיהיה לדין מזונות האלמנה, כמבואר בכתובות קז, א לדעת רב, ובמזונות האלמנה אין צורך בהכרזה, כמבואר שם צח, א.

34 יו. וכשם שבית דין מוכרין למזון האשה שהלך
 35 בעלה, כך מוכרין למזון בניו ובנותיו פשהו בני
 36 שש שנים או פחות; אבל יתר על שש - אינן
 37 זנין אותן מנכסיו שלא בפניו, אף על-פי שהוא
 38 אמוד⁷⁴. וכן מי שנשטתה⁷⁵ - בית דין יורדין
 39 לנכסיו ומוכרים, וזנין אשתו ובניו ובנותיו שהן
 40 בני שש שנים או פחות⁷⁶, ומפרנסין⁷⁷ אותן.

(74) שהרי אין כופים אותו אלא משום צדקה, ומכיון שהלך ממדינה זו בדעה צלולה ולא צוה שיפרנסום - אין יורדים לנכסיו שלא בפניו (כתובות מח.). (75) יצא מדעתו. (76) אפילו שאינו אמוד ואינו ידוע לנו אם ראוי ליתן צדקה, שהרי הוא חייב לזונם בעל כרחו שלא בתורת צדקה (שם). ואם הוא אמוד, בית דין יורד לנכסיו וזן את בניו שהם למעלה משש עד שיגדלו - בתורת צדקה, שכיון שיצא מדעתו, אנו אומדים רצונו כי ודאי מסכים היה לפרנסם, וכן פוסק רבינו (הל' נחלות פי"א, יא) "מי שנשטתה . . . בית דין פוסקים עליו צדקה אם היה ראוי", ולא יהיו בניו אלה גרועים מאדם אחר (מגיד-משנה). (77) בלבוש ובכסות (כתובות מח.).

41 יח. יש מן הגאונים שהורה, שאין פוסקין מזונות

עונג שבת מחייבת בו העונה לכל אדם, כדברי רבינו בפירושו למשנה נדרים פ"ח מ"ו.

1 יג. האשה שפסקו לה מזונות, והותרו - המותר
 2 לבעל⁵⁰. הנה בעלה כהן - אינו נותן לה כל
 3 מזונותיה תרומה, מפני שטרח גדול הוא לה לשמרן
 4 מדברים המטמאין⁵¹ ולאכלן בטרה⁵²; אלא נותן
 5 לה מחצה חלין ומחצה תרומה⁵³.

(50) כתובות סה, ב. (51) כי תרומה טמאה אסורה באכילה. (52) טהרת הגוף, כי בימי טומאתה אסורה בתרומתה. (53) שם נו, א במשנה. ונת, א בגמרא. והחלין תאכל בימי טומאתה.

6 יד. כשם שאדם חייב במזונות אשתו, כך הוא
 7 חייב במזונות בניו ובנותיו הקטנים, עד שיהיו
 8 בני שש שנים⁵⁴; מפאן ואילף - מאכילין עד
 9 שיגדלו, פתקנת חכמים⁵⁵. ואם לא רצה - גוערין
 10 בו, ומקלימין אותו, ופוצרין⁵⁶ בו. ואם לא רצה
 11 - מוכרין עליו בצבור ואומרים: פלוני אכזרי
 12 הוא, ואינו רוצה לזון בניו, ויהרי פחות הוא
 13 מעוף טמא שהוא זן את אפרוחיו⁵⁷. ואין פופין
 14 אותו⁵⁸ לזונם אחר שש.

(54) שם סה, ב. [ומפשטות הדברים נראה שכשם שחייב מזונות אשתו הוא מן התורה (למעלה הלכה ב), כמו כן החייב במזונות בניו ובנותיו הקטנים - הוא מן התורה, ובכלל מזונות אשתו הוא "שכיון שהן נגדרים אחריה, אי אפשר לה להעמיד עצמה שלא תזון אותם" - ר"ן סוף פ"ה]. (55) שם מט, ב. תקנת אושא, כשישבה סנהדרין באושא אחרי שגלתה מלשכת הגזית. (56) מרבים לבקש. (57) אע"פ שהוא אכזרי, שהרי הוא דורס ואוכל. (58) אין בית דין יורד לנכסיו (שם).

15 טו. במה דברים אמורים? פאיש שאינו אמוד⁶⁰,
 16 ואין ידוע אם ראוי לתן צדקה או אינו ראוי; אבל
 17 אם היה אמוד⁶¹ שיש לו ממון הראוי לתן ממנו
 18 צדקה המספקת להן - מוציאין ממנו בעל כרחו
 19 משום צדקה⁶², וזנין אותן עד שיגדלו⁶³.

(59) שאין כופים אותו. (60) אינו מוחזק לבעל ממון. (61) משוער. (62) שכופים עליה, כלשון רבינו: "מי שאינו רוצה ליתן צדקה . . . בית דין כופין אותו ומכים אותו מכת מרדות עד שיתן מה שאמדוהו ליתן, ויורדים לנכסיו בפניו" (הל' מתנות עניים פ"ז ה"ו). (63) כתובות מט, ב. אבל שלא בפניו אין יורדים לנכסיו, כמבואר בסמוך ה"ז. ורבינו בהל' מתנות עניים פ"י ה"ז, כותב: "הנותן מזונות לבניו ולבנותיו הגדולים שאינו חייב במזונותיהם כדי ללמד הזכרים תורה ולהנהיג הבנות בדרך ישרה ולא יהיו מבוזות . . . הרי זה בכלל הצדקה, וצדקה גדולה היא שהקרוב קודם". ועי' כתובות נ, א.

20 טז. מי שהלך למדינה אחרת, ובאה אשתו לבית

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שהרי עיקר התקנה לטובתה שיהיו לה מזונותיה, ושוב תיקנו מעשי ידיה תחת מזונותיה, ולפיכך אינו יכול לומר לה, בעל כרחך, איני זנך ואיני נוטל כלום ממעשה ידיך, כמפורש למעלה בה"ד.

כא. הרי שעמדה בדין ופסקו לה מזונות, ומכרו בית דיין⁸⁹ ונתנו לה, או שמכרה היא לעצמה, וכא הבעל ואמר: הנהחתי לה מזונות - הרי זו נשבעת בנקיטת חפץ⁹⁰ שלא הניח לה⁹¹. לא תבעה ולא מכרה, אלא שהתה עד שבא, הוא אומר: הנהחתי, והיא אומרת: לא הנהחתי, אלא לזיתי מזה ונתפרנסתי⁹² - נשבע שבועת הסת⁹³ שהניח לה ונפטר, וישאר החוב עליה⁹⁴.

89) מנכסי בעלה. (90) מבואר למעלה פי"א הט"ז. 91) משנה, כתובות קה, א: "חנן אומר תשבע בסוף". ומפרש רבינו: בסוף - כשיבוא הבעל לטעון כנגדה: "הנהחתי לך מזונות". ודין שבועת המשנה בנקיטת חפץ (מגיד-משנה). 92) כאן היא תובעת שישלם חובה והוא כופר בכל. 93) כדין כופר בכל שפטור משבועה מן התורה, אלא שחכמי הגמרא תיקנו שישבע, ואינה בנקיטת חפץ כמבואר בהל' טוען ונטען פ"א ה"ג. ובהל' שבועות פי"א ה"ג. היסת - לשון שימה ששמו חכמים עליו שבועה, כמו (שמואל א' כו, יט): "אם ה' הסיחך ב"י" (רש"י לשבועות מ':) וראה ברש"י לאלפסי ב"מ פ"א: "שהשיאו חכמים לכך להסיחו להודות". וגאון פירש היסת בטי"ת, לשון כבידות שהכבידו עליו להשבע ('הערוך' ערך הסת). 94) וכשתשיג ידה תשלם למלוה. והמקור לדברי רבינו, הברייתא בכתובות קז, א: "ואם בא ואמר פסקתי לה מזונות - נאמן". ומפרש רבינו נאמן בשבועת היסת, במקרה שלותה ורוצה להפקיע ממנו (מגיד-משנה).

כב. מכרה מטלטלין ואמרה: למזונות מכרתי, והוא טוען ואומר: מזונותיך הנהחתי - נשבעת שבועת הסת שלא הניח⁹⁵. הרי שלא תבעה⁹⁶ ולא לותה ולא מכרה, אלא דחקה עצמה ביום ובבלילה ועשתה ואכלה - אין לה פלום⁹⁷.

95) הואיל והיתה יכולה להברית את המטלטלין ולומר אין לך בידי כלום, שנאבדו וכיוצא בזה, ואז היתה פטורה משבועת המשנה, שהרי היא "כופרת בכל" - אף כשטוענת מכרתים למזונות - אינה נשבעת בנקיטת חפץ אלא שבועת היסת בעלמא. 96) מזונות על-ידי בית-דין. 97) כדברי הברייתא ע"פ גירסת רבינו: "מי שהלך למדינת הים ואשתו תובעת מזונות, ואמר הוציאו לה מעשה ידיה במזונותיה - רשאי". וסובר רבינו: אחר חזרתו - אשתו תובעת מזונות - שכבר אכלה על ידי מעשה ידיה שדחקה עצמה. רשאי הבעל לומר יצאו מעשי ידיה במזונותיה ואין לה כלום עליו. ומובן שאם עשתה והותירה - הכל שלה, הואיל ולא העלה לה מזונותיה, זכתה במעשי ידיה (רמב"ן).

כג. המדיר את אשתו מלהנות⁹⁸ לו - בין שפרש

1 לאשה שהלך בעלה למדינת הים או שמת בעלה, 2 עד שיהא שטר כתבה יוצא מתחת ידה, ואם לא 3 תוציא שטר כתבה - אין לה מזונות; שמה נטלה 4 כתבתה מבעלה⁷⁸ או מחלה לו כתבתה, שאין לה 5 מזונות, כמו שיתבאר⁷⁹. ויש מי שהורה, שפוסקין 6 לה מזונות בחזקת שלא נטלה ולא מחלה, ואין 7 מצריכין אותה להביא כתבה. ודעתי נוטה לזה כמי 8 שהלך בעלה, הואיל ויש לה מזונות מן התורה⁸⁰; 9 אבל אם מת בעלה - אין לה מזונות עד שתביא 10 כתבה, מפני שהיא אוכלת פתקנת חכמים⁸¹. ועוד, 11 שזונות מנכסי יורשים, ולעולם טוענין לירש⁸².

78) ראה לקמן פי"ח ה"א: "אלמנה ניזונת - עד שתיטול כתובתה". 79) לקמן פי"ז הי"ט: "המוחלת כתובתה לבעלה, איבדה כל תנאי כתובתה ואפילו מזונות אין לה עליו". ואפילו בשבועה אינה נאמנת ('קרבן נתנאל' ר"א"ש פי"ג דכתובות סו אות קטן כ). 80) כמבואר לעיל ה"ב, ולפיכך חמור שעבודה, וניזונית בחזקת שלא נטלה. 81) שתיקנו לה בתנאי כתובה, כמפורש לעיל ה"ב. 82) בית-דין פותח פה וטענה לטובת היורש (בבא-בתרא כג). אף כאן אנו שוקדים על תקנת היורשים שמה מחלה כתובתה לאביהם והם אינם יודעים.

12 יט. הלך בעלה, ולותה ואכלה - כשיבוא חיב 13 לשלם⁸³. עמד אחד מדעת עצמו וזנה משלו⁸⁴ - אם 14 יבוא הבעל, אינו חיב לשלם לו; והרי זה אבד את 15 מעותיו, מפני שלא צוהו לזונה והיא לא לותה 16 ממונה⁸⁵.

83) כתובות קז, ב. ואפילו כאן אין הבעל מחשב עמה על מעשה ידיה (ראה למעלה הט"ז) אלא פורע הקפותיה (מגיד-משנה). 84) לא בתורת הלואה. 85) כי אילו לוותה ממנו כסף למזונותיה על-מנת שתשלם לו, יכול הוא לתובעה, והיא תובעת הבעל וישלם. אבל עכשיו שפירנסה שלא לשם הלואה - הניח מעותיו על קרן הצבי (שם ברש"י). והרי זה כפורע חובו של חבירו שלא מדעתו, שאינו חוזר ונפרע ממנו כלום (מגיד-משנה). ולדעת הרשב"א לא הפסיד אלא כשאמר מפורש שמחמת מזונות שחייב לה בעלה הוא מפרנסה, במקום בעלה, ולפיכך יכול הבעל לטעון ולומר לו: "לא אמרתי לך לפרוע בשבילי". אבל כשפרנסה סתם - חוזר וגובה, כי כל המפרנס סתם - אינו מפרנס בתורת מתנה אלא בתורת הלואה.

17 כ. הבעל שאמר⁸⁶ לאשתו בשעה שהלך: טלי 18 מעשה ידיך במזונותיך⁸⁷ - אין לה מזונות; שאילו 19 לא רצתה בדבר זה ולא סמכה דעתה - היתה לה 20 לתבעו⁸⁸, או לומר לו: אין מעשה ידי מספיקין לי.

86) כתובות קז, א. 87) והיא שתקה ולא הגיבה בשעת מעשה. 88) אפילו כשמעשי ידיה מספיקים לה, יכולה להתנגד לו ('בית שמואל' לאהע"ז סי' סט ס"ק ד), וזהו פירוש "לתבעו" להתנגד אפילו כשמעשיה מספיקים לה.

זכאי לכך, ולפיכך ביום השני לשמיעת נדרה, יוציא אם אינו רוצה באשה נדרנית (שם). אלא שהר"ן העיר כי לפי סוגיית הגמרא (שם): עליו להוציא אפילו אם ירצה לקיימה, שהיא אומרת: "הואיל ולא הפר את נדרי, ודאי שונא אותי ואיני יכולה עוד לדור עמו, שהרי לא נדר בשעת כעסו, אלא החריש לי מתוך ישוב הדעת, ודאי שנאה כבושה לו בלבו עלי, ומה יש לי עוד להמתין".

פָּרָק שְׁלֹשָׁה עָשָׂר

1) יבאר בו הכסות, הדירה וכלי הבית שחייב לאשתו ולבניו ולבנותיו הקטנים, ואם הדיר אותה מלהתקשט. הרחיקו זה את זה מקרוביהם, בעל שהתנגד לדירה מפני הפרוצים, שלש ארצות לענין נשואין, ואם כופין אותה לצאת עם בעלה למקום שירצה.

20 **א. פֶּמָה הַכֶּסוֹת שֶׁהוּא חַיֵּב לָתֵן לָהּ? בְּגָדִים שֶׁל**
 21 **חֲמִשִּׁים זֹזוּ מִשְׁנֵה לְשָׁנָה, מִמְטַבֵּעַ אוֹתָן הַיָּמִים,**
 22 **שֶׁנִּמְצְאוּ הַחֲמִשִּׁים - שֶׁשָּׁה דִּינָרִין וּרְבִיעֵ דִּינָר פְּסָף.²**
 23 **נֹתְנִין לָהּ חֲדָשִׁים בִּימֹת הַגְּשָׁמִים, וְלוֹבֶשֶׁת**
 24 **בְּלֹאֲתֵיהָ³ בִּימֹת הַחֶמָּה.⁴ וְהִשְׁתַּקֵּים, וְהֵם מוֹתֵר**
 25 **הַכֶּסוֹת⁵ - הָרִי הֵן שְׁלֵה, כְּדִי שֶׁתִּתְפַּסֵּה בָּהֶם בִּימֵי**
 26 **נְדָתָה.⁶ וְנֹתְנִין לָהּ חֲגוּרָה לְמִתְנִיָּה וְכֹפֶה לְרֹאשָׁה**
 27 **וּמְנַעֵל מְמוּעָד לְמוּעָד.⁷**

2) טהור, כי מטבע של ימיהם היה שבעה חלקים נחושת ואחד כסף, נמצא שדינר אותם הימים הוא אחד משמונה דינרי כסף ורבע. ראה לעיל פ"י ה"ח. 3) הבגדים שנתיישנו. 4) כי בגדים חדשים מחממים יותר, ויפים לה בימות הגשמים וקשים לה בימות החמה. 5) שבלתה ונשתחקה. 6) שלא תתגנה על בעלה כשתלבש בימי טהרתה בגדים שלבשה בימי נדתה (כתובות סד: סה: וברש"י). 7) שם, כמשנה. ואותו תנא ישב במקום הרים שהנעליים בלות בהם מהר, והיא צריכה שלשה זוגות נעלים לשנה, ומכוין ליתנן לה מרגל לרגל כדי לשמחה ברגל (שם סה:).

28 **ב. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? פְּאוֹתָן הַיָּמִים וּבְאֲרָץ**
 29 **יִשְׂרָאֵל; אֲבָל בְּשָׂר זְמָנִים וּשְׂאֵר הַמְקוֹמוֹת - אֵין**
 30 **הַדָּמִים עֵקֶר. יֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁיְהִיוּ שָׁם הַבְּגָדִים בְּיָקָר**
 31 **הַרְבֵּה אוֹ בְּזוֹל הַרְבֵּה. אֲלֵא הָעֵקֶר שְׁסוּמְכִין עָלָיו,**
 32 **שְׁמַחֲיָבִין אוֹתוֹ לָתֵן לָהּ בְּגָדִים הָרְאוּיִים בִּימֹת**
 33 **הַגְּשָׁמִים וּבִימֹת הַחֶמָּה, בְּפִחוֹת⁸ שְׁלוֹבֶשֶׁת כָּל אִשָּׁה**
 34 **בְּעֵלֶת בֵּית שְׁבִאוֹתָה הַמְדִינָה.**

8) רבינו מדבר בעניי שבישראל, ואילו בעשירי הכל לפי עשרו כמבואר בסמוך ה"ה.

35 **ג. וּבְכָלֵל הַכֶּסוֹת - שֶׁהוּא חַיֵּב לָתֵן לָהּ פְּלִי בֵּית,**
 36 **וּמְדוּרָ⁹ שְׁיוֹשֶׁבֶת בוֹ. וְמָה הֵן פְּלֵי בֵּית? מִטָּה**
 37 **מִצַּעֲת¹⁰, וּמִפְּנֵי¹¹ אוֹ מִחֲצֵלֶת לִישָׁב עָלֶיהָ, וּכְלִי**
 38 **אֲכִילָה וּשְׁתִּיָּה, כְּגוֹן קְדָרָה וּקְעָרָה וְכוּס¹² וּבְקִבּוּק**
 39 **וּכְלִיזָא בְּהֵן. וְהַמְדוּרָ? שְׁשׂוֹכֵר לָהּ בֵּית שֶׁל אֲרָבַע**

1 עד זמן פלוני, בין שלא פָּרַשׁ אֵלָא סָתֵם -
 2 מִמִּתְנִיִן לוֹ שְׁלֹשִׁים יוֹם: אִם תָּמוּ יָמֵי נְדָרוֹ⁹⁹
 3 אוֹ שְׁלֹשָׁה תָּמוּ¹⁰⁰ וְהִתִּיר נְדָרוֹ - הָרִי זֶה מוֹטָב,
 4 וְאִם לֹאוּ - יוֹצִיא וְיִתֵּן כְּתָבָה¹⁰¹. וּבְאוֹתָן
 5 הַשְּׁלֹשִׁים יוֹם תִּהְיֶה הִיא עוֹשֶׂה וְאוֹכֵלֶת, וְיִהְיֶה
 6 אֶחָד מִחֲבָרָיו מְפָרְסֵם אוֹתָהּ¹⁰² דְּבָרִים שֶׁהִיא
 7 צְרִיכָה לָהֶן יָתֵר עַל מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ, אִם אֵין מַעֲשֵׂה
 8 יָדֶיהָ מִסְפִּיקִין לָפֶל.

98) מממונו ומנכסיו. 99) שלא הדירה יותר משלושים יום. 100) שהדירה יותר משלושים יום. 101) כתובות ע, ב. עד שלושים יום לא שמעו אנשים על כך, ואין זה ביוון בשבילה. יותר משלושים, כבר נודע הדבר ברבים והיא מתבוזה מזה שבעלה הדיר אותה מנכסיו. ואע"פ שהוא משועבד לתת לה מזונותיה - יכול הוא להדירה מנכסיו, כי הלכה היא (כתובות נט:): "קונמות מפקיעים מידי שעבוד" קונמות - זהו נדר שאדם אסר על עצמו איזה דבר כ'הקדש'. "קונם" כינוי לקרבן הוא בלשון עלגים, וכל הקדש שאינו לכל אלא על אדם אחד, נקרא "קונם". ומתוך שנדר זה אינו ניתן לפדיון כשאר קדושת דמים, אלא אסור הוא על האדם המודר כקדושת מזבח שהיא קדושת הגוף שאין לה פדיון, הוא חמור ביותר שמפקיע מידי שעבוד, ולפיכך חל הנדר לאסור את אשתו מליהנות מממונו (ר"ן לכתובות פ"ז). 102) ואין הוא נקרא שלוחו של הבעל המדיר, כיון שהבעל לא אמר לו לפרנסה, אלא הודיע ברבים: "כל הזן אינו מפסיד" (כתובות ע': והל' נדרים פ"ז, הי"ב).

9 **כד. הַמְדִיר אֶת אִשְׁתּוֹ שְׁלֹא תִטַּעַם אֶחָד מִכָּל**
 10 **הַפְּרוֹת¹⁰³ - מִמִּתְנִיִן לוֹ עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם; יָתֵר עַל פֶּן**
 11 **- יוֹצִיא וְיִתֵּן כְּתָבָה¹⁰⁴. אֲפֹלוּ הַדִּינָה שְׁלֹא תֹאכַל**
 12 **מֵאֲכָל רֵעַ, אֲפֹלוּ הַדִּינָה מִמִּין שְׁלֹא אֲכָלָה אוֹתוֹ**
 13 **מִיָּמֶיהָ - יוֹצִיא אַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם וְיִתֵּן כְּתָבָה¹⁰⁵.**
 14 **נְדָרָה הִיא שְׁלֹא תֹאכַל אֶחָד מִכָּל הַפְּרוֹת, וְקָנִים לָהּ**
 15 **הוּא אֵת נְדָרָה¹⁰⁶, אוֹ נְדָרָה בְּנִזְרִיר¹⁰⁷ וְלֹא הַפֵּר לָהּ:**
 16 **אִם רָצָה¹⁰⁸ שֶׁתִּשָּׁב תַּחֲתֶיהָ וְלֹא תֹאכַל פְּרוֹת אוֹ תִהְיֶה**
 17 **נִזְרָה - תִּשָּׁב, וְאִם אָמַר: אֵינִי רוֹצֶה בְּאִשָּׁה נְדָרְנִית**
 18 **- יוֹצִיא וְיִתֵּן כְּתָבָה; שֶׁהָרִי הִיא בִּידוֹ לְהַפֵּר, וְהוּא**
 19 **קָנִים לָהּ בְּרִצּוֹנָה¹⁰⁹.**

103) שאסר הנאת ממנו עליה אם תטעם מין פירות פלוני, אבל אם אמר לה הריני אוסר עליך מין פלוני לא אמר כלום, כי אין אדם יכול לאסור על חברו אכילת פירות שאינם שלו (מגיד-משנה). 104) אם לא התיר נדרו. 105) כתובות עא, א. לדעת שמואל. 106) שהחריש ביום שמעו הנדר, ולא הפירו, וממילא הנדר קיים, מלשון הכתוב (במדבר ל, ח): "ושמע אישה ביום שמעו והחריש לה וקמו נדריה". 107) שאמרה הריני נזירה. 108) הבעל. 109) לפיכך עליו לתת כתובתה, בלשון הגמרא (כתובות עא): "הוא נתן אצבע בין שיניה" להנשך, ועל כרחו ישלם לה כתובתה. בדיון זה לא הזכיר רבינו על המתנת שלושים יום, הואיל וקיים לה ברצונו אין לצפות שיפר נדרו, כי אינו רשאי ואינו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 אמות על ארבע אמות¹³, ותהיה רחבה¹⁴ הוצה לה
 2 כדי להשתמש בה, ויהיה לו בית הפסא חוץ ממנו.
- 9 בית דירה (כתובות קג.). 10 משנה, כתובות סד, ב. [וה'מאירי' שם (עמ' 274) הביא בשם רבינו: "מטה מוצעת לשכב עליה"]. וראה בפרק ל' מהל' שבת ה"ה, ובבבא מציעא קיג: [11] מצע גס ענין מחצלת של קנים. 12 'ירושלמי' שם. 13 כי אין בית פחות מארבע אמות (סוכה ג:). 14 "רחבה" היא חצר שמאחורי הבית.
- 3 ד. וכן מחיבין אותו לתן לה תכשיטים, פגון בגדי
 4 צבעונין להקיף על ראשה ופדחתה¹⁵, ופוף¹⁶
 5 ושרק¹⁷ וכיוצא בה, כדי שלא תתגנה עליו.
- 15 מצחה. 16 צבע כחול שהנשים צובעות בו את עפעפי עיניהם. ככתוב (מלכים ב ט, ל): "ואיזבל שמעה ותשם בפוך עיניה". 17 צבע אדום ללחייה (רש"י לכתובות יז.). וחוב תכשיטין מקורו שם מח, א: "מי שנשתטה ביתדין נותנים . . . תכשיטין לאתו".
- 6 ה. במה דברים אמורים? בעני שבישראל; אבל
 7 בעשירי - הכל לפי עשור¹⁸. ואפלו היה ראוי לקנות
 8 לה פלי משי ורקמה וכלי זהב - פופין אותו ונותן.
 9 וכן המדור - לפי עשור, והתכשיט וכלי הבית -
 10 הכל לפי עשור. ואם קצרה ידו לתן לה אפלו בעני
 11 שבישראל - פופין אותו להוציא¹⁹, ותהיה הפתה
 12 עליו חוב עד שיעשיר.
- 18 שם סד, ב. 19 שם עז, א. וכמבואר לעיל פי"ב הי"א. והרמ"ך תמה על זה, למה נכפנו להוציא, ובשאר חובות אין כופין ללוה אם אין לו לפרוע, וטוב שתתגלגל האשה עמו עד שירחמו עליהם מן השמים ('מעשה רוקח').
- 13 ו. ולא האשה בלבד, אלא בניו ובנותיו הקטנים, בני
 14 יש או פחות - חזב לתן להם כסות המספקת
 15 להם²⁰, וכלי תשמיש, ומדור לשפן בו. ואינו נותן
 16 להם לפי עשור, אלא כפי צרכן בלבד. זה הפלל:
 17 כל מי שיש לו עליו מזונות בין בתינו בין אחר
 18 מותו²¹ - יש לו כסות²² וכלי בית ומדור; וכל שבית
 19 דין מוכרין למזונותיו²³, כך מוכרין לכסותו וכלי
 20 ביתו ומדורו.
- 20 כי כלל הוא: פרנסה (הלבשה) הרי היא כמזונות (כתובות סח.). כגון אשתו ובנותיו עד שתתארסנה. 22 'ירושלמי' כתובות פי"ב ה"א: "ומתכסיין בכסותי". והשווה לקמן פי"ט, הי"א. 23 למעלה פי"ב הט"ז.
- 21 ו. האשה שהלך בעלה, ופסקו לה בית דין מזונות
 22 וכסות וכלי בית ושכר מדור - אין פוסקין לה
 23 תכשיט, שהרי אין לה בעל שתתקשט לו²⁴; אבל מי
 24 שנשתטה בעלה או שנתחרש - פוסקין לה
 25 תכשיט²⁵. ודין הבעל עם אשתו בטענת הפסות
 26 והפלים ושכר המדור - כדינם בטענת המזונות. אם
- 27 אמר הוא: נתתי, והיא אומרת: לא נתת - דין אחד
 28 לכל²⁶.
- 24 כתובות מח, א. 25 שם, כי אומדים דעתו אילו היה בריא לא היה רוצה שתתנוול אשתו. אבל בהלך, הואיל ויצא לדעת היה לו לצוות, ומתוך שלא צויה - גילה שאין רצונו בכך (רש"י שם). 26 כמבואר לעיל פי"ב, הכ"א - כב.
- 27 ח. המדיר את אשתו שלא תתקשט באחד מכל
 28 המינין²⁷ - בעניות²⁸: שנה אחת - ימים, יתר על פן
 29 - או יתיר את נדרו או יוציא ויתן כתבה²⁹;
 30 ובעשירות: שלשים יום - ימים³⁰, יתר על פן - יתיר
 31 את נדרו או יוציא ויתן כתבה.
 32 שאמר לה: אם תתקשטי, תהא הנאת ממוני אסורה עליך. כי אחת - אין הוא יכול לאסרה להתקשט, כמבואר למעלה בפ"ב הכ"ד. 28 שאינן מרבות להתקשט. 29 כתובות עא, ב. 30 שם: "שכן אשה חשובה נהנית מריח קישוטיה שלושים יום".
- 31 הדירה שלא תלך למרחץ: בכפרים³¹ - שבת
 32 אחת, בכפרים שתי שבתות³². שלא תעל מעל:
 33 בכפרים - שלשה ימים, ובכפרים - מעת לעת³³. יתר
 34 על זה - יתיר את נדרו או יוציא ויתן כתבה.
 35 בערים גדולות שמנהגן להתרחץ תכופות.
 36 'ירושלמי' כתובות פ"ז, ה"ד. 33 שם.
- 37 י. הדירה שלא תשאל ולא תשאיל מפלי הבית
 38 שדרך כל השכנות לשאל אותן ולהשאילן, פגון
 39 נפה וכברה³⁴, רחים ותנור וכיוצא בהם - יתיר את
 40 נדרו או יוציא ויתן כתבה, מפני שמשיאה³⁵ שם רע
 41 בשכנותיה³⁶. וכן היא שנדרה שלא תשאל ולא
 42 תשאיל נפה וכברה ורחים ותנור וכיוצא בהם,
 43 ושלא תארג בגדים נאים לבנים, במקום שדרך
 44 לארג אותם לבנים - תצא בלא כתבה, מפני
 45 שמשיאתו שם רע בשכנותו שהוא פילי³⁷.
- 34 נפה לקמח, וכברה - לנקות התבואה (רבינו בפירושו למשנה שביעית פ"ה, מ"ט). 35 כלומר, מביא עליה. 36 שהיא קמצנית (כתובות עב.). 37 שם. כילי - קמצן. מלשון הכתוב (ישעיה לב, ה) "ולכילי לא יאמר שוע".
- 46 יא. מקום שדרךן שלא תצא אשה לשוק בכפה שעל
 47 ראשה בלבד, עד שיהיה עליה רדיד³⁸ החופה את
 48 כל גופה כמו טלית - נותן לה בכלל הפסות רדיד³⁹
 49 הפחות מכל הרדידיו. ואם היה עשיר - נותן לה
 50 לפי עשור. כדי שתצא בו לבית אביה או לבית
 51 האבל או לבית המשתה⁴⁰. לפי שכל אשה יש לה
 52 לצאת ולילך לבית אביה לבקרו, ולבית האבל ולבית
 53 המשתה לגמל חסד לרעותיה או לקרובותיה, כדי
 54 שיבואו הם לה⁴¹, שאינה בבית הסהר עד שלא תצא

21 פַּעַם בַּחֲדָשׁ וּבְכָל רֶגֶל וּרְגֵל; וְלֹא יִפְנְסוּ הֵם לָהּ אֶלָּא
22 אִם אָרַע לָהּ דָּבָר, כְּגוֹן חֲלִי אוֹ לֵדָה. שְׂאִין כּוֹפִין
23 אֶת הָאֵדָם שֶׁיִּפְנְסוּ אַחֲרֵים בְּרִשְׁוֹתוֹ⁵⁷. וְכֵן הִיא
24 שְׂאֵמֶרֶת: אֵין רְצוֹנִי שֶׁיִּפְנְסוּ אֶצְלִי אִמָּךְ וְאֶחֱיוֹתֶיךָ,
25 וְאֵינִי שׁוֹכֶנֶת עִמָּהֶם בַּחֲצָר אַחַת, מִפְּנֵי שְׂמֵרְעִין לִי
26 וּמְצָרִין לִי - שׁוֹמְעִין לָהּ; שְׂאִין כּוֹפִין אֶת הָאֵדָם
27 שֶׁיִּשְׁבּוּ⁵⁸ אַחֲרֵים עִמּוֹ בְּרִשְׁוֹתוֹ⁵⁹.

57) כן כתבו הגאונים (מגיד-משנה). ומקורו במשנה (כתובות עא:): "ואם היה טוען משום דבר אחר - רשאי" (הגר"א באבן-העזר סי' עד ס"ק ג). (58) פתח ב"כניסה" - שיכנסו אצלי, וסיים ב"ישיבה", כי כך דרכן של נשים הנכנסות לזמן מה ומתעכבות שעות מרובות (מעשה רוקח). (59) תשובת הרי"ף סימן טו. והראב"ד טוען: אימתי בזמן שהן באות בגבולה, אבל אם היא באה לגבולן אין מוציאים אותן בשבילה, אע"פ שהמדור שלו הוא, הואיל ובעלה רוצה בישיבתן, אבל מבקשים מהן שלא יציערו אותה בישיבתן. וכנגד זה סובר ה'מגיד משנה': אין אדם דר עם נחש בכפיפה אחת, ואם נראה לבית-דין שהן גורמות לה קטטה עם בעלה - הדין עמה, ובאהע"ז סי' עד סעיף י, מסכם הרמ"א: ונוהגים להושיב עמהם איש או אשה נאמנים לדור עמהם עד שיתברר על-ידי מי נתגלגל הריב והקטטה.

28 זו. האיש שְׂאֵמֶר: אֵינִי דָר בְּמִדּוֹר זֶה, מִפְּנֵי שְׂבָנֵי
29 אֵדָם רְעִים אוֹ פְרוֹצִים אוֹ עֲפוּ"ם בְּשִׁכּוֹנֵתִי וְאֵנִי
30 מִתְיָרָא מֵהֶם - שׁוֹמְעִים לוֹ, וְאֶף-עַל-פִּי שְׁלֹא הִחֲזִקוּ
31 בְּפְרִיצוֹת, שְׂפָךְ צִוּוּ הַכֹּהֲמִים⁶⁰: הִרְחַק מִשְׁכַּן רַע.
32 וְאֶפְלוּ הֵיךְ הַמִּדּוֹר שְׁלָה - מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִמְּנוֹ,
33 וְשׁוֹכֵן בֵּין בְּנֵי אֵדָם פְּשָׁרִים⁶¹. וְכֵן הִיא שְׂאֵמֶרֶת בֵּן,
34 אֶף-עַל-פִּי שְׁהוּא אוֹמֵר: אֵנִי אֵינִי מִקְפִּיד עֲלֵיהֶם -
35 שׁוֹמְעִין לָהּ, מִפְּנֵי שְׁהִיא אוֹמֶרֶת: אֵין רְצוֹנִי שְׂיֵצֵא
36 עָלַי שֵׁם רַע בְּשִׁכְנוֹת אֱלוֹ.

60) אבות פ"א, מ"ז. (61) השווה דברי רבינו הל' דעות פ"ו, ה"א.

37 זו. כָּל הַיְשׁוּב אֲרָצוֹת אֲרָצוֹת הוּא⁶², כְּגוֹן אֶרֶץ כְּנָעַן
38 וְאֶרֶץ מִצְרַיִם וְאֶרֶץ תִּימָן וְאֶרֶץ פּוּשׁ וְאֶרֶץ שְׁנַעֲרִים⁶³
39 וְכִיּוֹצֵא בָהֶן. וְכָל אֶרֶץ וְאֶרֶץ - מִמְּדִינּוֹת⁶⁴ וְכִפְרִים.
40 וְעָרֵי יִשְׂרָאֵל⁶⁵ לְעִנְיָן נְשׂוּאִין שְׁלֹשׁ אֲרָצוֹת הֵינָם⁶⁶:
41 הַיְהוּדָה, וְעֵבֶר הַיַּרְדֵּן, וְהַגְּלִיל.

62) חלוק לארצות. (63) בכל. (64) ערים גדולות ומוקפות חומה (רבינו בפיה"מ לכתובות פ"ג מ"ו). (65) שבארץ ישראל. (66) כתובות קי, א.

42 יו. אִישׁ שֶׁהָיָה מְאָרֵץ מִן הָאֲרָצוֹת, וְנִשָּׂא אִשָּׁה בְּאֶרֶץ
43 אַחֶרֶת - כּוֹפֵין אוֹתָהּ וְיוֹצְאָה עִמּוֹ לְאֶרֶצוֹ, אוֹ תֵצֵא
44 בְּלֹא כְתֻבָּה; שְׁעַל מְנַת כֵּן נִשְׂאָה, אֶף-עַל-פִּי שְׁלֹא
45 פְּרִשָׁה⁶⁷. אֲבָל הַנּוֹשֵׂא אִשָּׁה בְּאַחַת מִן הָאֲרָצוֹת,
46 וְהִיא⁶⁸ מְאֻנְשִׁי אוֹתָהּ הָאֶרֶץ - אֵינּוּ יְכוּל לְהוֹצִיאָהּ

1 וְלֹא תָבּוּא. אֲבָל גְּנָאֵי הוּא לְאִשָּׁה שֶׁתְּהִיָּה יוֹצְאָה
2 תְּמִיד, פַּעַם בַּחוּץ פַּעַם בְּרַחוּבוֹת. וְיֵשׁ לַבַּעַל לְמַנְע
3 אִשְׁתּוֹ מִזָּה, וְלֹא יִנְחִינָה לְצֵאת אֶלָּא כְּמוֹ פַעַם אַחַת
4 בַּחֲדָשׁ אוֹ כְּמוֹ פַעַמִּים בַּחֲדָשׁ, לְפִי הַצְרָךְ⁴². שְׂאִין
5 יְפִי לְאִשָּׁה אֶלָּא לִישָׁב בְּזוּיֹת בֵּיתָהּ⁴³, שְׂפָךְ כְּתוּב:
6 כָּל כְּבוֹדָה בַּת מְלָךְ פְּנִימָה⁴⁴.

38) צעיף, כלשון הכתוב (ישעיה ג, כג): "והצניפות והרדידים". וראה להלן פכ"ד ה"ב, ובהל' סוטה פ"ג ה"ה. (39) אע"פ שבבית אינה לובשת ריד, הואיל והיא יוצאת בו לשוק כמנהג המקום, חייב ליתנו לה. (40) כתובות עא, ב. (41) שם עב, א: "למחר היא מתה ואין כל בריה סופדה". היה רבי מאיר אומר: "והחי יתן אל לבו" - דברים של מיתה, אם ספד - יספדוהו. אם ליוה - ילווה וכו' (שם). (42) ובמדרש רבה (בראשית פרשה ח) אמרו: "וכבשוה" - וכבשה כתוב. האיש כובש את אשתו שלא תצא לשוק, שכל אשה שיוצאה לשוק סופה להכשל, מדינה שנאמר בה: "ותצא דינה" ולבסוף נכשלה. ובי"ספרי' פרשת כי-תצא אות רמב, דרשו על הפסוק: "ומצאה איש בעיר" - "אילו לא יצאת בעיר, לא היה מסתקף לה. מגיד שפירצה קוראת לגנב". (43) ובילקוט שמעוני (תהלים קכח, ד) דרשו על הפסוק: אשתך כגפן פוריה. אימתי אשתך כגפן פוריה - כשהיא צנועה בירכתי ביתך". (44) יבמות עז, א.

7 יב. הַמְדִיר אֶת אִשְׁתּוֹ שְׁלֹא תִלָּךְ לְבֵית אָבִיהָ - בְּזִמְן
8 שְׁהוּא⁴⁵ עִמָּה בְּעִיר, חֲדָשׁ אֶחָד - מִמְּתִינֵינָי⁴⁶ לוֹ,
9 שְׁנַיִם⁴⁷ - יוֹצִיא וְיִתֵּן כְּתֻבָּה⁴⁸; וּבְזִמְן שְׁהוּא בְּעִיר
10 אַחֶרֶת: רֶגֶל אֶחָד - מִמְּתִינֵינָי⁴⁹ לוֹ, שְׁנַיִם - יוֹצִיא
11 וְיִתֵּן כְּתֻבָּה⁵⁰.

45) אביה. (46) אולי יתיר את נדרו. (47) יום אחד בחודש השני נחשב כשני חדשים. (48) יותר מחודש אינה יכולה להעמיד עצמה שלא ללכת לבית אביה (כתובות עא:). (49) דרך הבת ללכת לבית אביה ברגלים. (50) שם.

12 יג. הַמְדִיר אֶת אִשְׁתּוֹ שְׁלֹא תִלָּךְ לְבֵית הָאָבִל⁵¹ או
13 לְבֵית הַמִּשְׁתָּה - אוֹ יִתִּיר אֶת נְדָרוֹ⁵² אוֹ יוֹצִיא⁵³ וְיִתֵּן
14 כְּתֻבָּה; שְׁזָה כְּמִי שְׂאֵסְרָה בְּבֵית הַסֵּהָר וְנִעַל בְּפִנְיָהּ⁵⁴.
15 וְאִם הָיָה טוֹעֵן מִפְּנֵי בְנֵי אֵדָם פְּרוֹצִים⁵⁵ שֶׁיֵּשׁ בְּאוֹתוֹ
16 בֵּית הָאָבִל אוֹ בְּבֵית הַמִּשְׁתָּה, וְהִחֲזִקוּ שֵׁם פְּרוֹצִים
17 - שׁוֹמְעִין לוֹ⁵⁶.

51) שאמר לה: אם תלכי לבית האבל, תיאסר הנאת ממוני עליך. (52) בתוך שלושים יום, כדין המדיר את אשתו מליהנות לו שממתינים לו שלושים יום, כמבואר לעיל פי"ב הכ"ג. (53) לאחר שלושים יום, כדברי רבינו למעלה פי"ב שם (מגיד-משנה). (54) כתובות עא, ב. (55) שאינם מרחיקים את עצמם מעריות. (56) שם עב, א.

18 יד. הָאוֹמֵר לְאִשְׁתּוֹ: אֵין רְצוֹנִי שְׁיָבּוּאוּ לְבֵיתִי אָבִיךָ
19 וְאִמָּךְ, אַחֲרֶיךָ וְאֶחֱיוֹתֶיךָ - שׁוֹמְעִין לוֹ. וְתְהִיָּה הִיא
20 הוֹלֶכֶת לָהֶם כְּשִׂיאָרַע לָהֶם דָּבָר, וְתִלָּךְ לְבֵית אָבִיהָ

קלב שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ראשון י"ד שבט - ספר זרעים - הלכות מעשר שני

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

75) שיש לחלק בין מדינה לעיר, ובין נוה יפה לרע, או בין רוב ישראל לרוב גויים. (76) כתובות קי, ב. ובתוספתא שם. ובהל' מלכים פ"ה הי"ב, כתב רבינו: "לעולם ידור אדם בארץ ישראל אפילו בעיר שרובה גויים, ואל ידור בחוץ לארץ אפילו בעיר שרובה ישראל, שכל היוצא לחוץ לארץ כאילו עובד עבודה זרה" (ומקורו מדברי הגמרא בכתובות שם).

20 ב. אָמַר הָאִישׁ לְעֵלוֹת לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְהִיא אֵינָהּ
21 רוּצָה - תֵּצֵא בְּלֹא כְּתֻבָּה⁷⁷. אָמְרָה הִיא לְעֵלוֹת, וְהוּא
22 אֵינּוּ רוּצָה - יוֹצֵיא וְיִתֵּן כְּתֻבָּה. וְהוּא הֵדִין לְכָל
23 מְקוֹם מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עִם יְרוּשָׁלַיִם. שֶׁהַפֶּל⁷⁸ מֵעֵלִין
24 לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל⁷⁹, וְאֵין הַפֶּל מוֹצֵיאִין מִשָּׁם; הַפֶּל
25 מֵעֵלִין לִירוּשָׁלַיִם⁸⁰, וְאֵין הַפֶּל מוֹצֵיאִין מִשָּׁם.

77) כתובות, שם. ומה שכתבו ב'תוספות' שם בשם רבינו חיים: "שעכשיו אין מצוה לדור בא"י כי יש כמה מצוות התלויות בארץ, וכמה עונשים שאין אנו יכולים ליהזר מהם ולעמוד עליהם" כבר העיר רבי יוסף טראני (מהרי"ט) בתשובותיו סימן כח, שאיזה תלמיד טועה כתב הדברים על שם ה'תוספות', ואין לסמוך עליהן, וראה ב'פתחי תשובה' לאהע"ז סי' עה ס"ק ז', ובשו"ע שם סעיף ה'. (78) אחד האנשים ואחד הנשים (כתובות, שם). (79) "מחרימים בשם על כל מי שעושה זה בדרך עלילה על אשתו שלא לעשותו וזולתי ללכת להתברך בארץ ישראל לא זולת זה ויענה הבעל אמן, ואז יכריחו האשה ללכת עמו". מדברי תשובת רבינו, וראה בתשובת רבינו בסוף הספר. (80) ב'מרדכי' סוף מסכת כתובות, הביא דעת רבינו מאיר: שרק בזמן שבת המקדש היה קיים - יש מצוה לדור בירושלים יותר מבשאר הארץ, אבל בזמן הזה אין חילוק בין ירושלים לשאר א"י. וכהגהת מהר"ם מטקטין שם: "שבעוונותינו אין שם היום מעלות לקדושה, ואין הוא יכול לדחותה מקדושה לקדושה . . . והרי עתה כולן שווין למצוה, ירושלים ושאר א"י."

1 לְאֶרֶץ אַחֶרֶת; אָבָל מוֹצֵיאָה מִמְּדִינָה לְמְדִינָה וּמִמְּכָר
2 לְכַפֵּר בְּאוֹתָהּ הָאֶרֶץ. וְאֵינּוּ יוֹכֵל לְהוֹצִיאָה מִמְּדִינָה
3 לְכַפֵּר, וְלֹא מִמְּכָר לְמְדִינָה; שֵׁשׁ דְּבָרִים שֶׁיְשִׁיבֵת
4 הַמְּדִינָה טוֹבָה לָהֶם, וְיֵשׁ דְּבָרִים שֶׁיְשִׁיבֵת הַמְּכָרִים
5 טוֹבָה לָהֶם⁶⁹.

(67) תוספתא כתובות פ"ב, יא. (68) בכת"י תימן: "והוא". וכן הוא בשולחן ערוך' אהע"ז סי' עה ס"א. (69) כתובות קי, ב.

6 יח. וּכְשִׁמוֹצֵיאָה מִמְּדִינָה לְמְדִינָה וּמִמְּכָר לְכַפֵּר
7 בְּאוֹתָהּ הָאֶרֶץ - אֵינּוּ יוֹכֵל לְהוֹצֵיאָה מִמְּדִינָה הַיְפָה
8 לְנוֹה הָרַע, וְלֹא מֵרַע לְיְפָה⁷⁰; מִפְּנֵי שֶׁהִיא צְרִיכָה
9 לְהַטְפִּיל⁷¹ וְלִבְדֹק עֲצָמָה בְּנוֹה הַיְפָה, כִּדִּי שְׁלֵא תִהְיֶה
10 בּוֹ קֶלֶה⁷² וּבְעוֹרָה. וְכֵן לֹא יוֹצֵיאָה מִמְּקוֹם שָׂרְבוּ
11 יִשְׂרָאֵל לְמְקוֹם שָׂרְבוּ עַפּוֹ"ם⁷³. וּבְכָל מְקוֹם⁷⁴
12 מוֹצֵיאִין מִמְּקוֹם שָׂרְבוּ עַפּוֹ"ם לְמְקוֹם שָׂרְבוּ יִשְׂרָאֵל.

70) נוף יפה ומקום נאה, ולא נתכוין רבינו לדירה יפה, שאם כן היה לו לומר אפילו באותה עיר לא יוציאה, מבית רע לבית יפה ('מעשה רוקח'). (71) להשתדל ולטפל בעצמה. (72) נקלה ובלתי חשובה, ובכתובות קי, שנינו: "שהנוה היפה בודק". ומפרש רש"י: בודק את הגוף למי שבא מנוה רע, ומתוך כך חלאים באים עליו. וכן אמר שמואל (שם): "שינוי וסת (אפילו לטובה) - תחילת חולי מעיים". (73) אפילו מכפר לכפר (תוספתא שם). (74) אפילו מנוה היפה לנוה הרע.

13 יט. בְּמָה דְּבָרִים אָמוּרִים⁷⁵? מַחוּצָה לְאֶרֶץ לְחוּצָה
14 לְאֶרֶץ, אוּ מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל; אָבָל מַחוּצָה
15 לְאֶרֶץ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - כּוּפֵינן אוֹתָהּ לְעֵלוֹת. אָפְלוּ
16 מִמְּדִינָה הַיְפָה לְנוֹה הָרַע, וְאָפְלוּ מִמְּקוֹם שָׂרְבוּ יִשְׂרָאֵל
17 לְמְקוֹם שָׂרְבוּ עַפּוֹ"ם - מֵעֵלִין⁷⁶. וְאֵין מוֹצֵיאִין מֵאֶרֶץ
18 יִשְׂרָאֵל לְחוּצָה לְאֶרֶץ, וְאָפְלוּ מִמְּדִינָה הַיְפָה לְנוֹה הַיְפָה,
19 [וְאָפְלוּ מִמְּקוֹם] שָׂרְבוּ עַפּוֹ"ם לְמְקוֹם שָׂרְבוּ יִשְׂרָאֵל.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - י"ד שבט תשע"ו

יום ראשון י"ד שבט ה'תשע"ו

הַלְכוֹת מַעֲשֵׂר שְׁנִי וְנִטְע

רְבִיעִי

פָּרָק שְׁנִי

26 א. מַעֲשֵׂר שְׁנִי נֶאֱכָל² לְבַעְלֵיו³ לְפָנִים מְחֻמָּת
27 יְרוּשָׁלַיִם; שְׁנֵאמַר: וְאֶכְלֶתָּ לְפָנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּמְקוֹם
28 אֲשֶׁר יִבְחַר לְשִׁבְעָן שְׁמוֹ שָׁם וְגוֹמַר. וְנוֹהַג בְּפָנֵי הַבַּיִת
29 וְשְׁלֵא בְּפָנֵי הַבַּיִת⁴, אָבָל אֵינּוּ נֶאֱכָל בִּירוּשָׁלַיִם אֶלָּא
30 בְּפָנֵי הַבַּיִת⁵. שְׁנֵאמַר מַעֲשֵׂר דְּגִנְךָ תִּירֶשֶׁף וְיִצְהָרְךָ

(1) יבאר מעשר שני שנאכל לבעלים. ואם נוהג בכל זמן. ואין פודין אותו בזמן הזה, ודין אין פודין אותו בירושלים בזמן הזה. והאוכל כזית ממנו חוץ לירושלים. מעשר שני

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ראשון י"ד שבט - ספר זרעים - הלכות מעשר שני קלג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- טמאה שהיא נשרפת. 15) שהאוכלן בטומאה בירושלים - לוקה.
- ד. קָשֶׁם שָׁאִין אוֹכְלִין מֵעֵשֶׂר שְׁנֵי בְּזִמְן הַזֶּה 14
בִּירוּשָׁלַיִם¹⁶, כִּף אֵין פּוֹדִין¹⁷ אוֹתוֹ שָׁם¹⁸, וְאֵין 15
מְחַלְלִין אוֹתוֹ¹⁹ וְאֵין מוֹכְרִין אוֹתוֹ²⁰. וְאִם נִכְנַס 16
בִּירוּשָׁלַיִם אַף בְּזִמְן הַזֶּה - אֵין מוֹצִיאִין אוֹתוֹ 17
מִשָּׁם²¹, וּמְנִיחִים אוֹתוֹ שָׁם עַד שְׁיִרְבֶּקָה²². וְכֵן אִם 18
עָבַר וְהוֹצִיאוֹ מִשָּׁם - מְנִיחִין אוֹתוֹ עַד שְׁיִרְבֶּקָה²³. 19
לְפִיכֶךָ²⁴ אֵין מְפָרְשִׁים מֵעֵשֶׂר שְׁנֵי בִירוּשָׁלַיִם בְּזִמְן 20
הַזֶּה, אֲלָא מוֹצִיאִין אֶת הַפְּרוֹת בְּטַבְלָן חוּץ לְעִיר, 21
וּמְפָרְשִׁין אוֹתוֹ שָׁם וּפּוֹדֶה²⁵. וְאִם הִפְרִישׁוּ שָׁם²⁶ 22
בְּזִמְן הַזֶּה - יִרְבֶּקָה. 23
- 16) כיוון שאין שם מזבח. 17) על מעות. 18) מפני שבירושלים אין פדייה אלא לשם אכילה. וכיוון שאין אוכלים אותו בזמן הזה, אין פודים ואין מחללים אותו. ורבינו לשיטתו שקדושת עזרא קדשה לשעתה ולעתיד לבוא, ולכן רואין את מחיצות ירושלים שנחרבו, כאילו הן עולות ובנויות. אבל מחוץ לחומה, שמותר בפדיה, אף שאסור לאכלו שם, אף בזמן הזה פודין ומחללים. וכל זה במעשר שני טהור, אבל מעשר שני שנטמא, פודין אותו אפילו בירושלים. 19) על פירות. 20) אף שיש לו דמים, שהרי אם יטמא, אפשר לפדותו, אין מוכרין אותו ואף על פי שאינו נפדה או מתחלל, אלא נשאר בקדושתו. 21) שלחומרא אנו אומרים שתפסוהו מחיצות ירושלים, שרואין כאילו הן עולות. 22) שכיוון שקלטוהו מחיצות, ואינו יכול לפדותו בזמן הזה, יניחו עד שירבקה. 23) שכיוון שקלטוהו מחיצות, אף אם יצא, יחזור לירושלים, וכיוון שאינו יכול לפדותו, ירבקה. 24) כלומר, לפי שאין פודין אותו בירושלים. 25) ואוכלו. 26) בירושלים.
- ה. כָּל הָאוֹכֵל פְּזִית מֵעֵשֶׂר שְׁנֵי אוֹ שֵׁשֶׁת²⁷ מִמֶּנּוּ 24
רְבִיעִית זֵינן²⁸ חוּץ לְחוֹמַת יְרוּשָׁלַיִם²⁹ - לֹקֶה; 25
שְׁנֵאמַר: לֹא תוֹכֵל לְאָכֵל בְּשַׁעֲרֵי מֵעֵשֶׂר דְּגָנָךְ 26
תִּירֶשֶׁף וְיִצְהַרְךָ וְגוֹמֵר. וְלֹקֶה עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד 27
בְּפָנֵי עֲצָמוֹ. לְפִיכֶךָ, אִם אָכַל שְׁלֹשֶׁת³⁰ חוּץ 28
לְחוֹמַת³¹ - לֹקֶה שְׁלֹשׁ מִלְקֵיאוֹת. שְׁנֵאמַר: וְאָכַלְתָּ 29
לְפָנֵי יי אֱלֹהֶיךָ מֵעֵשֶׂר דְּגָנָךְ תִּירֶשֶׁף וְיִצְהַרְךָ, וְנֵאמַר: 30
לֹא תוֹכֵל לְאָכֵל בְּשַׁעֲרֵי מֵעֵשֶׂר דְּגָנָךְ וְגוֹמֵר. לְמָה 31
פְּרָטָן, וְלֹא אָמַר לֹא תֹאכְלִם בְּשַׁעֲרֵיךָ? לְחַיֵּב עַל כָּל 32
אֶחָד וְאֶחָד בְּפָנֵי עֲצָמוֹ³². 33
- 1) ובכרת בקרב וצאנך; מפי השמועה למדו: מה בכור 1
2) אינו נאכל אלא בפני הבית, אף מעשר שני לא יאכל 2
3) אלא בפני הבית. 3
- 2) הוא הדין ששותים אותו וסכים בו, ובלבד שלא יוציאוהו לשאר צרכים. 3) כלומר, אף על פי שהוא קדוש, אין צריך ליתנו לכהן או ללוי אלא נאכל לבעלים. אבל הוא הדין שנאכל לאחר. 4) ובספרי פרשת קרח למדו במעשר ראשון ממה שנאמר "נחלה" - "מה נחלה נוהגת בפני הבית ושלא בפני הבית, אף מעשר ראשון נוהג בפני הבית ושלא בפני הבית." 5) לפי שצריך מזבח. ומה שכתב רבינו בפרק ו מהלכות בית הבחירה הלכה ט"ו ש"מקריבין הקרבנות כולן אף על פי שאין שם בית בנוי", היינו מזבח בלי בית, וכמו שכתב שם בפרק ב הלכה ד "ושלושה נביאים עלו עמהם מן הגולה: אחד העיד להן על מקום המזבח ואחד העיד להן על מדותיו ואחד העיד להן שמקריבין על המזבח הזה כל הקרבנות אף על פי שאין שם בית".
- ב. מִזְּמַת חֲסִידוֹת, שְׁפוֹדִין מֵעֵשֶׂר שְׁנֵי בְּזִמְן הַזֶּה 4
בְּשׁוּיֹוֹ⁶, כִּדְרָךְ שְׁפוֹדִין אוֹתוֹ בְּפָנֵי הַבַּיִת. וְהוֹרוּ 5
הַגְּאוּנִים, שְׁאִם רָצָה לְפָדוֹת שְׁוֹה מְנָה בְּפִרוּטָה⁷ 6
לְכַתְּחִלָּה בְּזִמְן הַזֶּה - פּוֹדֶה. לֹא יִהְיֶה זֶה חֲמוּר מִן 7
הַקֹּדֶשׁ⁸. וּמְשַׁלֵּךְ הַפְּרוּטָה לִים הַגְּדוֹל⁹. 8
- 6) שכך נהגו האמוראים לפדות בשווי ואי אפשר לומר שהוא מן הדין, שהרי בהקדש אמרו שבזמן שאין בית המקדש קיים - פודה לכתחילה בפחות משווי, ולדעת רבינו להלן, למדים דין מעשר שני מדין הקדש, ומתוך כך הוכיח רבינו שהאמוראים עשו כן מדרך החסידות. 7) אבל לא בפחות מפרוטה. 8) שמותר לפדותם בזמן הזה לכתחילה ואפילו בפרוטה. 9) בפרק י מהלכות מאכלות אסורות הלכה יז כתב "ומשליך אותה פרוטה (= של פדין נטע רבעי) לים המלח". וראה בפרק ב מהלכות ציצית הלכה ב שרבינו קורא לים הגדול - ים המלח. ונראה מכאן שאינה טעונה שחיקה, כיוון שמשליכה לים הגדול, אבל אם זורקו לנהר - טעון שחיקה.
- ג. וְכֵן¹⁰ אִם הִלְלִי¹¹ מֵעֵשֶׂר שְׁוֹה מְנָה עַל שְׁוֹה פְּרוּטָה 9
מִפְּרוֹת אַחֲרוֹת¹² - הָרִי זֶה מְחַלְלִי¹³. וְשׁוֹרֶף¹⁴ אֶת 10
הַפְּרוֹת שְׁחָלֵל עֲלֵיהֶם, כְּדִי שְׁלֹא יִהְיוּ תַקְלָה 11
לְאַחֲרֵיהֶם¹⁵. כְּפִדְיוֹן נִטַע רְבִיעִי בְּזִמְן הַזֶּה, כְּמוֹ 12
שְׁבִאֲרָנוּ בְּהִלְכוֹת אֶסְרוֹי מְאָכְלוֹת. 13
- 10) מלשון רבינו נראה שאף הלכה זו מהוראת הגאונים היא, וכן הביין הראב"ד בהשגות. אבל ה"כסף משנה" אינו מפרש כן. 11) ומה שכתב להלן מחללין מעשר שני על פירות לכתחילה אף בזמן הבית אינו אלא במין על מינו, אבל לא במין על שאינו מינו, ולא מן היפה על הרע. 12) כלומר, ממין אחר, או פירות רעות אף מאותו המין. 13) אף על פי שנצטרפו כאן שני חסרונות, שפדה על פחות משוויין, ועל פירות ממין אחר, ובכל זאת חילולו חילול בדיעבד. 14) המדובר כשנטמא המעשר, ודינו כתרומה

קלד שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ראשון י"ד שבט - ספר זרעים - הלכות מעשר שני

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

19 לְפָנַי יִי אֱלֹהֶיךָ⁴⁶. עֲבַר וְהוֹצִיאָן אוֹ שִׁיבְאוּ בְּשַׁגְּגָה -
20 יַחֲזְרוּ וַיֹּאכְלוּ בִירוּשָׁלַיִם⁴⁷. וְקָלִיטָת מַחֲצוֹת -
21 מִדְּבָרֵיהֶם. אָפְלוּ מֵעֶשֶׂר שְׁאִין בְּחִמְשׁוֹ שָׁוָה
22 פְּרוּטָה⁴⁸, שֶׁהוּא מִדְּבָרֵיהֶם - מַחֲצוֹת קוֹלְטוֹת אוֹתוֹ
23 וְאִסּוּר לְהוֹצִיאֹו. אָבַל מְעוֹת מֵעֶשֶׂר שְׁנֵי - נִכְנָסִין
24 לִירוּשָׁלַיִם וַיּוֹצִיאִין⁴⁹.

42) ומה שאמרו במשנה שהדמאי נכנס לירושלים ויוצא ונפדה - אינו אלא בפירות שהם טבולין לדמאי, אבל ממעשר שני של דמאי, תפסוהו מחיצות. (43) מדרבנן. (44) כלומר, חומות ירושלים. (45) שנכנסו לירושלים, אסור להוציאם משם. [וכן נראה במשנה שם שאמרו: "מעוֹת נכנסוֹת לִירוּשָׁלַיִם וְיוֹצְאוֹת, פִּירוֹת נִכְנָסִין וְאִינן יוֹצְאִין", הרי שלא חילקו אלא בין פירות למעות, ואם כן פירות אינם יוצאים, אפילו אלה הלקוחים מכסף מעשר. ומכאן שעצם ההוצאה הוא איסור, ולא משום פדיון, שהרי לקוח בכסף מעשר שני טהור, אינו נפדה אפילו בריחוק מקום]. (46) כלומר, מצוה לאכלם לפני ה', ולא להוציאם משם. ואין זו אלא אסמכתא, שהרי קליטת מחיצות דרבנן. (47) שם: "דכתיב, לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך וכו', בשעריך הוא דלא תיכול, אבל יצאו חוץ למחיצתן וחזרו מותרין", ולא חילקו בין שוגג למזיד. (48) כלומר, שאין המעשר שווה ד' פרוטות, שחומשן מלגיו, פרוטה. (49) שלא החמירו חכמים אלא בפירות.

25 י. פְּרוֹת⁵⁰ שֶׁנִּגְמְרָה מְלֹאכְתָן וְעָבְרוּ בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַיִם
26 וַיֵּצְאוּ - אֵינּוּ יְכוּלִּים לְהוֹצִיאַ עֲלֵיהֶן מֵעֶשֶׂר שְׁנֵי מִפְּרוֹת
27 אַחֲרוֹת שְׁלֹא נִכְנָסוּ לִירוּשָׁלַיִם⁵¹, אֲלֵא יַחֲזוּר מֵעֶשֶׂר
28 שְׁנֵי שְׁלֵהֶן וַיֹּאכְלוּ בִירוּשָׁלַיִם⁵², וְאֵינּוּ נִפְדָּה בַּחוּץ⁵³.
29 אָפְלוּ עֲשֵׂה כָּל הַפְּרוֹת הָאֵלוֹ⁵⁴ מֵעֶשֶׂר שְׁנֵי אַחַר
30 שִׁיבְאוּ עַל פְּרוֹת אַחֲרוֹת שְׁלֹא נִכְנָסוּ - יַחֲזְרוּ⁵⁵
31 וַיֹּאכְלוּ בִירוּשָׁלַיִם. הִמָּר הוּא בְּמַחֲצוֹת יְרוּשָׁלַיִם,
32 הוֹאִיל וְקָלְטוּ - קָלְטוּ.

50) שלא הופרש מהם מעשר שני. (51) ולפדותם בחוץ. (52) כדין מעשר שני שנכנס לירושלים ויצא. (53) ש"מתנות שלא הורמו (= שלא הופרשו מהן תרומות ומעשרות) הרי הן כמו שהורמו. (54) שנכנסו לירושלים ויצאו, ואף זו בעיא בירושלמי שם ולא נפשטה, ופסקה רבינו לחומרא, אף על פי שמחיצה לקלוט דרבנן. (55) כל הפירות, וגם המעשר-שני.

33 יא. פְּרוֹת שְׁלֹא נִגְמְרָה מְלֹאכְתָן שֶׁעָבְרוּ בִירוּשָׁלַיִם
34 וַיֵּצְאוּ, כְּגוֹן סְלֵי עֲנָבִים לְגַת⁵⁶ וְסְלֵי תְּאֵנִים בְּמִקְצָה⁵⁷
35 - מִתָּר לְפִדּוֹת מֵעֶשֶׂר שְׁנֵי שְׁלֵהֶם בַּחוּץ⁵⁸. וְכֵן פְּרוֹת
36 דְּמֵאֵי⁵⁹, אֵף עַל פִּי שֶׁנִּגְמְרָה מְלֹאכְתָן וְעָבְרוּ
37 בִירוּשָׁלַיִם וַיֵּצְאוּ - פוֹדִין מֵעֶשֶׂר שְׁנֵי שְׁלֵהֶן בַּחוּץ.

56) שעומדים לדריכה וסחיטה. (57) כלומר, למוקצה, וכן הוא במשנה, והכוונה לייבוש. (58) שכיוון שלא נגמרה מלאכתן, ועדיין לא נתחייבו במעשר, לא שייך לומר שמתנות שלהם הם כמו שהורמו. (59) שעדיין לא הופרש

1 ו. אֵינּוּ לוֹקָה מִן הַתּוֹרָה עַד שִׁיאֲכִלְנוּ אַחַר שֶׁנִּכְנָס
2 לְחוֹמַת יְרוּשָׁלַיִם. שְׁנֵאמַר: לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל בְּשַׁעְרֶיךָ
3 וְגוֹמַר, וְאֲכַלְתָּ לְפָנַי יִי אֱלֹהֶיךָ; כִּינּוּן שֶׁנִּכְנָס לְמִקוֹם
4 אֲכִילָתוֹ וַאֲכָלוּ בַּחוּץ - לוֹקָה. אָבַל אִם אָכְלוּ קֹדֶם
5 שִׁיכְנָסוּ לִירוּשָׁלַיִם - מִפִּינ אוֹתוֹ מִפְּת מְרִדוֹת
6 מִדְּבָרֵיהֶם³³.

33) לדעת התוספות (שם דיבור המתחיל אמר) אף על פי שאינו לוקה, עובר הוא על איסור עשה "וצרת הכסף", שבלי פדיון אסור.

7 ז. מְקַצֵּת³⁴ מֵעֶשֶׂר בְּפָנִים וּמְקַצְתוֹ מִבַּחוּץ: הוֹאִיל
8 מִזֶּה שֶׁעֲדִין לֹא נִכְנָס - מִפִּינ אוֹתוֹ מִפְּת מְרִדוֹת³⁵;
9 וְהוֹאִיל בַּחוּץ מִזֶּה שֶׁנִּכְנָס³⁶ - לוֹקָה³⁷.

34) ברייתא שם, לעניין ביכורים. והוא הדין למעשר שני. (35) ואינו לוקה מן התורה, אף על פי שמקצת נכנס בפנים. (36) ואחר שנכנס - יצא. (37) אף על פי שמקצת לא נכנס עדיין.

10 ח. אֵין פוֹדִין מֵעֶשֶׂר שְׁנֵי בִירוּשָׁלַיִם אֲלֵא אִם כֵּן
11 נִטְמָא³⁸; שְׁנֵאמַר³⁹: כִּי יִרְחַק מִמֶּךָ הַמִּקוֹם - בְּרַחוּק
12 מִקוֹם הוּא נִפְדָּה, וְאֵינּוּ נִפְדָּה בְּקְרוֹב מִקוֹם. הִנֵּה
13 הוּא בְּפָנִים וּמִשָּׂאוֹ בַּחוּץ⁴⁰, אָפְלוּ הִנֵּה אוֹחַז אוֹתוֹ
14 בְּקִנְיָה⁴¹, הוֹאִיל וְלֹא נִכְנָס הַמֵּעֶשֶׂר - הִרִי זֶה מִתָּר
15 לְפִדּוֹתוֹ שֶׁם בְּצַד הַחוּמָה.

38) ולמדו כן ממה שנאמר: "כי לא תוכל שאתו וגו', ונתת בכסף", ואין שאת אלא אכילה, שנאמר: "וישא משאת מאת פניו". (39) זה מוסב על ראש ההלכה, שאין פודין מעשר שני טהור בירושלים. (40) שם: אמרו "הוא מחוץ ומשאו בפנים (= משא פירות מעשר שני על כתיפו), קלטוהו מחיצות (= כיוון שנכנס לתוך חומת ירושלים, שוב אינו נפדה), הוא בפנים ומשאו בחוץ מהו? תנא להו ההוא סבא בדבי רבי שמעון בן יוחי כי ירחק ממך המקום - ממילואך (= ממשאך)". ומפרשה רבינו לקולא, שכיוון שהמשא בחוץ, הרי זה רחוק ממילואך, ופודהו בחוץ. עוד שם: "בעי רב פפא נקיט ליה בקניא (= היה הוא בפנים ואוחז המשא שבחוץ על ידי קנה) מאי, תיקו". ולהלן שם כ. אמרו: "רבינא אומר כגון דנקיט ליה בקניא, ותפשוט בעיא דרב פפא", ומפרש רבינו שזה מוסב על דברי בית הלל שם שאמרו "יפדה ויאכל בכל מקום", ולפי זה נפשטה הבעיא לקולא. (41) [כלומר, לא רק כשהוא בפנים ומשאו בחוץ, שכשרוצה להכניס המשא לפנים מן החומה, צריך הוא ללכת ברגליו, והוא בכלל "יחי ירבה ממך הדרך גו' כי ירחק ממך המקום", אלא אפילו אם אחז אותו בקנה, שאפשר לו להכניסו לפנים מן החומה בלי הליכה ברגל, אלא במשיכת הקנה, ואין כאן "יריבו דרך", אף על פי כן הוואיל ולא נכנס המעשר - מותר לפדותו].

16 ז. מֵעֶשֶׂר שְׁנֵי שֶׁנִּכְנָס לִירוּשָׁלַיִם, אָפְלוּ שֶׁל דְּמֵאֵי⁴²,
17 אִסּוּר⁴³ לְהוֹצִיאֹו מִשָּׁם; שֶׁפָּכַר קָלְטוּהוּ מַחֲצוֹת⁴⁴.
18 וְכֵן פְּרוֹת הַנִּלְקָחִין בְּכֶסֶף מֵעֶשֶׂר⁴⁵; שְׁנֵאמַר: וְאֲכַלְתָּ

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ראשון י"ד שבט - ספר זרעים - הלכות מעשר שני קלה

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שם: "כדי לעשות עיסה ולחזור כדי לעשות עיסה ולחזור [כלומר, לא התירו להוציא כרשינים אלא כדי לעשותם עיסה בחוץ, ותו לא, כפירוש הראב"ד בהשגות]. מתניתא דרבן שמעון בן גמליאל, דרבן שמעון בן גמליאל אמר אף הפירות נכנסין ויוציאין, דברי הכל הוא, הא, קל הוא שהקלו בכרשינים [שאף חכמים מודים כאן, ולמסקנא הותרה הוצאתם אפילו כמה פעמים, והוא שיהיו עיסה קודם שייכנסו, שהרי כשנכנסו כרשינים כבר קלטום מחיצות]". (79) כלומר, מהכרשינים. אבל בתלתן אף אם עשה ממנו עיסה לא הקלו בו, שתלתן בתחילתו, רוב בני אדם אוכלים אותו, אבל כרשינים אפילו בתחילתם אינם נאכלים כלל לאדם אלא בשני רעבון, ולכן הקלו בעיסתם, כדלהלן. (80) והוא שנכנסו הכרשינים כשהן עשויות עיסה, אבל אם הכניסין כרשינים, קלטום מחיצות ושוב אינם יוצאים אף אם עשאו עיסה בפנים. (81) כלומר, הכרשינים, שנעשתה העיסה מהם. (82) שקלטום מחיצות, כיוון שהכרשינים עצמם אינם נאכלים אלא בשני רעבון - לא החמירו בעיסתם. (83) כלומר, הכרשינים, ואפילו בטומאה מדבריהם.

18 **זו. אילן שעומד לפנים מן החומה ונפו נוטה חוץ**
19 **לחומה - אין אוכלין תחת נפו מעשר שני⁸⁴. ומעשר**
20 **שני שנכנס תחת נפו - אין פודין אותו, שהרי הוא**
21 **כמי שנכנס לירושלים.**

(84) ואין אומרים, כשם שלגבי איסור פדייה, הרי הוא כירושלים, הוא הדין לגבי אכילה.

22 **זו. בתים שבצד החומה⁸⁵, שפתחיהם לפנים מן**
23 **החומה⁸⁶ וְחִלְלִין⁸⁷ לחוץ: מכַּנְגֵּד החומה ולפנים -**
24 **כַּלְפָּנִים לְכָל דְּבָר⁸⁸; ומכַּנְגֵּד החומה ולחוץ⁸⁹ - אין**
25 **אוכלין⁹⁰ שם ואין פודין שם להחמיר⁹¹. הנה חללן**
26 **לפנים ופתחיהם לחוץ: מכַּנְגֵּד החומה ולחוץ -**
27 **כַּלְחוּץ, פודין בו ואין אוכלין⁹²; ומכַּנְגֵּד החומה**
28 **ולפנים - אין אוכלין שם ואין פודין להחמיר.**
29 **והחלונות ועבי החומה⁹³ - כַּלְפָּנִים⁹⁴.**

(85) שאין חלל הבית ופתחו בעובי החומה, אלא רק אחד מהם. (86) חומת ירושלים. כלומר, בתוך עובי החומה. (87) הבית עצמו, שתוכו חלול. (88) ומותר לאכול מעשר שני תחת פתח הבית שהוא בעובי החומה, ואסור לפדותו שם. שאנו נותנים על מקום הפתח קולי וחומרי מקום שהוא שם. (89) כלומר, בחלל הבית. (90) מעשר שני, כדין חוץ לעיר. (91) כדין תוך העיר, שאנו הולכים אחרי הפתח להחמיר, ואם הפתח והחלל לצד אחד של החומה דינו כאותו צד לכל דבר, אף לקולא. (92) כלומר, בין לקולא בין לחומרא. (93) ואף שבפסחים שם העמידו משנה זו ב"שורא ובר שורא", כלומר, בחומה קטנה ונמוכה השווה לקרקע העזרה, אבל גג החומה לא נתקדשה, - פסק רבינו כפשטות הסוגיא בזבחים נו. שאמרו שם "תנינא, החלונות ועובי החומה כלפנים", ולא העמידו ב"שורא ובר שורא" כבפסחים שם, משמע שלעניין מעשר שני וקדשים קלים, נתקדשו גגים ועליות בירושלים, ורק לעניין קדשי קדשים

מהם מעשר שני, שאילו לאחר שהופרש, יחזור ויאכלהו בירושלים.

1 **יב. פרות מעשר שני שננטמאו בירושלים ופדאן⁶⁰:**
2 **אם נטמאו בולד הטמאה⁶¹ - אסור להוציאן⁶², אלא**
3 **יאכלו בפנים⁶³; מפני שולד הטמאה מדבריהם⁶⁴.**
4 **ואם נטמאו⁶⁵ באב הטמאה⁶⁶, או שננטמאו בחוץ**
5 **ואפלו בולד הטמאה⁶⁷, אף על פי שנכנסו**
6 **לירושלים - הרי אלו נפדין ונאכלין בכל מקום⁶⁸.**

(60) שכיוון שנטמאו, מותר לפדותן, אפילו בירושלים. (61) בדפוס רומי: "בוולד הטומאה מדבריהם", כדלהלן, וכגון שנגעו הפירות בכלים שנגעו במשקין שנטמאו באב הטומאה, שאז אין הכלים נעשים ראשון לטומאה אלא מדבריהם. (62) מירושלים, אף על פי שכבר פדאן ויצאו לחוץ, שלא יאמרו: ראינו מעשר שני שנכנס לירושלים ויצא. (63) לאחר פדייתם למי שאינו אוכל חוץ בטרה. (64) וישנם כאן שני חסרונות: א. בכניסתם היו הפירות טהורים. ב. מן התורה הם טהורים גם ככשוי, ורק מדרבנן הם טמאים. ולפיכך קלטום המחיצות, לפי שעדיין נשתיר בהם קצת מקדושת מעשר, ואפילו אם התנה שלא יתפושם מחיצות, אין תנאו מועיל, שלא מועיל תנאו אלא אם נטמא בחוץ ואחר כך נכנס. (65) הפירות. (66) כלומר, בטומאה דאורייתא, אפילו בתוך ירושלים, שפקעה מהפירות קדושת מעשר, אף שעדיין טעונים פדייה, ואפילו בלא תנאי יכול לפדותם ולאכלם בחוץ. (67) מדרבנן. (68) שכיוון שכניסתם לעיר הייתה בטומאה, אף שאינה אלא מדבריהם מועיל תנאו, ולא תפסום מחיצות, והם נפדים בחוץ ונאכלים שם.

7 **יג. במה דברים אמורים⁶⁹? כשהכניסין על מנת שלא**
8 **תתפשם המחיצות⁷⁰; אבל אם לא התנה, הואיל**
9 **ונכנס הרי הוא טהור מן התורה, [שאין ולד⁷¹**
10 **מטמא שני⁷² מן התורה], וכבר קלטהו מחיצות**
11 **ואינו יוצא⁷³.**

(69) שפירות שנטמאו בחוץ, אפילו בוולד הטומאה ונכנסו, נפדים ונאכלים בחוץ. (70) וכל זה בוולד הטומאה, אבל בטומאה דאורייתא, אף בלא תנאי יכול להוציאם. (71) כלומר, וולד הטומאה, שנגע בכלים שנגעו במשקין. (72) כלומר, אחר. (73) אלא נפדה ונאכל בירושלים.

12 **יד. תלתן של מעשר שני - מתר לאכלה צמחונין⁷⁴,**
13 **שקף היא ראויה לאכלה⁷⁵. וכן פרשיני מעשר**
14 **שני⁷⁶ - יאכלו צמחונין⁷⁷. ואם⁷⁸ עשה מהם⁷⁹ עפה**
15 **- הרי זו מתרת להכנס לירושלים ולהוציאן⁸⁰,**
16 **שאין⁸¹ בקלל הפרות⁸². ואם נטמאו⁸³ בירושלים -**
17 **יפדו ויאכלו בחוץ.**

(74) כלומר, כשהוא בתחילתו. (75) לאכילת אדם, אבל כשנתקשה אינו ראוי לאכילת אדם. (76) שאינם מאכל אדם כלל, אלא בשני רעבון. (77) שאז נאכלים הם על ידי הדחק, אבל הפת שלהם אינה נאכלת כלל. (78) ירושלמי

9 - אָסוּרָה¹⁴ עַד שְׁיִפְדָּה; שְׁנֵאַמְר: לֹא בַעֲרֵתִי מִמְנוּ
10 בְּטָמֵא.

11 יבמות שם. 12 בשמן של מעשר שני. 13 כלומר, אפילו אחר שנטמא - אסור, וכל-שכן קודם שנטמא, שהרי אסור להוציאו בשאר צרכיו, כדלהלן בהלכה י. וכן כתב רש"י ד"ה ואילו, ועוד שם: ד"ה והיכן. וראה בר"ש לשביעית פ"ח משנה ב, וברע"ב ובתוספת הגרע"א שם. 14 אם הכוונה לומר: אסור ואינו לוקה, צריך עיון מה בין זה לאוכל בטומאה, שאף הוא נלמד מהפסוק הנ"ל, ולוקה (בהלכה הקודמת), וראה בר"י קורקוס, ובגליון הרמב"ם להגרע"א.

11 ג. פֶּכֶר בְּאַרְנוֹ¹⁵, שֶׁהַמַּעֲשֵׂר שְׁנֵאַמְר, אָפְלוּ
12 בִירוּשָׁלַיִם¹⁶ - פּוֹדִין וְיֹאכְלוּ¹⁷. וְאוֹכְלִין אֶת דְּמֵיו
13 בְּטָהֳרָה בְּתוֹרַת פְּרוֹת מַעֲשֵׂר¹⁸, כְּמוֹ שְׁיִתְבָּאֲרִי¹⁹.
14 אָפְלוּ²⁰ נְטָמָאוּ הַפְּרוֹת כֶּלֶן כֶּשֶׁן טָבַל - מִפְּרִישׁ
15 מַעֲשֵׂר שְׁנֵי²¹ בְּטָמְאָה וּפְדָהוּ²².

15 למעלה פ"ב הלכה ח. 16 שאין פודין בה מעשר טהור (שם). 17 המעשר הטמא לאחר פדייתו, לאדם טמא או לטהור שאינו אוכל חולין בטהרה. 18 שהרי כן נאמר (דברים יד, כג-כה) "ואכלת וגו' מעשר דגנך וגו' לא תוכל שאתו (כלומר, לא תוכל לאכול, מחמת שהוא טמא - מכות שם) וגו' ונתתה בכסף וגו' ונתת הכסף וגו' בבקר ובצאן וגו' ואכלת שם לפני ה' אלקיך". הרי שמעשר שני שנטמא פודין אותו בירושלים על כסף, וקונים בו בקר וצאן וכו' ואוכלים אותם בקדושה לפני ה', כפירות מעשר שני. 19 [להלן הלכות י"א דיני אכילת מעשר שני. ועיין כסף-משנה]. 20 ירושלמי מעשר שני פ"ג הלכה ג: ר' פנחס מסאב לה (היה מטמא את המעשר-שני) ופדה לה". ולא ייתכן שטמאו לאחר שהופרש, שהרי הוא קרוי קודש, כבהלכה הסמוכה ואסור לטמאו, ראה להלן הלכה ח ובפ"ח מהלכות לולב ה"ב, אלא טימאו בעודו טבל. 21 ואין אומרים, שכיון שאף קודם הפרשתו, כבר היה המעשר טמא, לא תחול על המעשר קדושת מע"ש, ואין צורך להפרישו ולפדותו. וראה במעשר שני פרק ה משנה יב ובמפרשים שם. וצ"ע. 22 ואוכל דמיו בטהרה. [יתכן שחייב לפדותו, בכדי לאכול את דמיו בטהרה בתורת פירות מעשר שני. (ראה למעלה), שאם לא כן גורם הוא שייפסד. וזהו מה שאמרו במעשר שני שם (להלן פי"א הלכה טו): "אם הפרישו בטומאה אינו יכול להתוודות", היינו שהפרישו בטומאה ולא פדהו, כנ"ל, ועיין שם בתוספות חדשים].

16 ד. הָעֵרֶל - כְּטָמֵא²³, וְאִם אָכַל מַעֲשֵׂר שְׁנֵי - לֹוֹקָה
17 מִן הַתּוֹרָה, כְּדָרְךָ שְׁלוֹקָה עַל אֲכִילַת תְּרוּמָה²⁴;
18 שְׁבִיתְרוּמָה קְרוּיָה קִדְשׁ, וּמַעֲשֵׂר שְׁנֵי קְרוּי קִדְשׁ,
19 שְׁהָרִי נְאֻמָּר בּוֹ: קִדְשׁ לִי²⁵. וְטָמֵא²⁶ שְׁטָבַל - אוֹכֵל
20 מַעֲשֵׂר שְׁנֵי אֶף עַל פִּי שְׁלֵא הָעֵרִיב שְׁמִשׁוּ²⁷.

23 כרבי עקיבא ביבמות עד. וראה בפ"ז מהלכות תרומות הלכה י, ובפ"ב מהלכות חגיגה סוף הלכה א ובלחם-משנה שם (משנה-למלך). 24 הלכות תרומות שם.

ושחיתת קדשים קלים לא נתקדשו, וכפשוטו לשון הברייתא בפסחים שם. 94) ואף שלהלן בפרק י"ב מהלכות שמיטה ויובל הלכה יב, פסק רבינו שבית הבנוי בחומה, אין דינו כבתי ערי חומה, כר' יהודה בערכין לב. ולא כר' שמעון, צריך לומר, שדין קדושת חומת ירושלים לחוד, ודין בתי ערי חומה לחוד. וראה בירושלמי מעשרות סוף פרק ג, שלמדו דין זה, שבית הבנוי בחומה אינו כלפנים לגבי דין בתי ערי חומה, מפסוק מיוחד שבפרשת בתי ערי חומה, ואין לדבר זה עניין עם קדושת החומה.

יום שני ט"ו שבט ה'תשע"ו

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

1 יבאר שהאוכל מעשר שני בטומאה לוקה. והאוכל מעשר שני באינינות, ואי זהו אונן. אם נותנין פירות מעשר שני לעם הארץ. אם מותר לאכול מעשר שני דמאי. מעשר שני אסור לאבד אפילו מיעוטו. וכמה הוא מיעוטו. שאוכל דבר שדרכו לאכול ושותה דבר שדרכו לשותת. שמרים של מעשר שני שנתן עליהם מים, ויין של מעשר שנפל לתוכו דבש. ודין מעשר שני אם ניתן לרפואה, ואם מקדשין בו האשה וכיוצא בזה. המקדיש מעשר שני שלו לבדק הבית.

1 א. הָאוֹכֵל² מַעֲשֵׂר שְׁנֵי בְטָמְאָה - לֹוֹקָה³; שְׁנֵאַמְר:
2 לֹא בַעֲרֵתִי⁴ מִמְנוּ בְּטָמֵא. בֵּין שֶׁהַמַּעֲשֵׂר טָמֵא
3 וְהָאוֹכֵל טָהוֹר, בֵּין שֶׁהַמַּעֲשֵׂר טָהוֹר וְהָאוֹכֵל טָמֵא.
4 וְהוּא שְׁלֵיאוֹכְלוֹ בִירוּשָׁלַיִם⁵ קֶדֶם שְׁיִפְדָּה⁶, שְׁאִינוּ
5 לֹוֹקָה עַל אֲכִילָתוֹ בְּטָמְאָה אֲלֵא בְּמָקוֹם אֲכִילָתוֹ⁷;
6 אָבַל אִם אָכְלוּ בְּטָמְאָה⁸ חוּץ לִירוּשָׁלַיִם⁹ - מִכֵּין
7 אוֹתוֹ מִבֵּית מִדְּוֹת¹⁰.

2 ברייתא ביבמות עג: ובמכות יט: 3) משנה במכות יג. לפי המבואר שם יט: 4) פסחים כד. וביבמות ובמכות שם, למדו כן מן הפסוק "לא תוכל לאכול בשעריך וגו'", וראה להלן שלרבינו היתה גירסא אחרת בגמרא שם. 5) מכות שם: "אמר רבי יוסי בר חנינא וכו' רישא (ששנינו שהאוכל מעשר שני שלא נפדה - לוקה) במעשר שני טמא וגברא טמא (או זה או זה - תוספות), וקא אכיל ליה בירושלים". 6) שלאחר שפדהו - הרי הוא חולין. 7) כלומר, במקום שמצוה לאכול, כשהוא טהור. ובפירוש המשנה (מכות שם משנה ג) למד זאת רבינו מה שנאמר (דברים יב, יז): "לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך". ונאמר בבכור (שם טו, כז) "בשעריך תאכלנו", ללמדך "שלא תוכל לאכול מעשר בטומאה בירושלים, כמו שתאכל בכור בטומאה בשעריך". ולפי דעת הרש"ש במכות שם, גרס כן רבינו בגמרא שם. ולפי זה, נשאר המקור ללאו מן הפסוק "ולא בערתי ממנו בטמא", ראה למעלה. 8) אבל בטהרה - לוקה, למעלה פ"ב ה"ו. 9) אפילו אחר שנכנס לירושלים ויצא. 10) בין אם נכנס לירושלים ויצא (אינו לוקה משום אוכל מעשר שני חוץ לחומה (ראה למעלה שם) - כיון שאינו ראוי לאכילה. חזון-איש), ובין אם לא נכנס עדיין, ראה למעלה שם.

8 ג. וְאָפְלוּ¹¹ לְהַדְלִיק [בו]¹² אֶת הַגֵּר אַחַר שְׁנֵטָמֵא¹³

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שני ט"ו שבט - ספר זרעים - הלכות מעשר שני קלז

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

היום בלבד", כלומר, יום המיתה. וראה להלן בפ"ב מהלכות ביאת מקדש הלכות ט"י, וכסף-משנה שם.

ז. וְלֹא מֵעֶשֶׂר שְׁנֵי בְלֶבֶד, אֲלֵא פֶל הַקֶּדְשִׁים פְּלִין⁴¹ 14
אִם אֶכְלֶן בְּאֲנִינֹת שֶׁל תּוֹרָה - לּוֹקְהָ⁴²; וּבְאֲנִינֹת שֶׁל 15
דְּבָרֵיהֶן - מִכֵּין אוֹתוֹ מִכַּת מִרְדּוֹת⁴³. 16

41) במקומות הנזכרים מדובר בקדשים. 42) שאף איסור אכילת קדשים באנינות הוא בכלל הכתוב "לא אכלתי באוני", וראה בזבחים קא. ובספר המצוות לא-תעשה קנא. 43) ראה למעלה הלכה ה.

ח. אֵין⁴⁴ נוֹתֵינן פְּרוֹת מֵעֶשֶׂר שְׁנֵי⁴⁵ לְעַם הָאָרֶץ, וְלֹא 17
פְּרוֹת הַנְּלֻקְחוֹת בְּמַעוֹת מֵעֶשֶׂר, וְלֹא מַעוֹת מֵעֶשֶׂר⁴⁶, 18
מִפְּנֵי שֶׁהוּא בְּחֻזְקַת טְמֵאָה⁴⁷. וּמִתְרָ⁴⁸ לְאָכַל מֵעֶשֶׂר 19
שְׁנֵי שֶׁל דְּמָאֵי בְּאֲנִינֹת⁴⁹, וְלִתְנוּ לְעַם הָאָרֶץ⁵⁰; וְהוּא 20
שְׂאֵיכַל פְּנִגְדוֹ⁵¹. אֵין⁵² מִפְּקִידֵין מֵעֶשֶׂר שְׁנֵי⁵³ אֶפְלוֹ 21
אֶצֶל הַבֵּר, שְׂמָא יָמוֹת וְנִמְצָא הַמֵּעֶשֶׂר תַּחַת יַד בְּנוֹ 22
עַם הָאָרֶץ⁵⁵; אֶבְלוֹ⁵⁶ מִפְּקִידֵים מֵעֶשֶׂר שְׁנֵי שֶׁל דְּמָאֵי 23
אֶצֶל עַם הָאָרֶץ⁵⁷. 24

44) מע"ש פ"ג משנה ג, וירושלמי שם. ובדמאי פ"א סוף הלכה ב ובפ"ב שם הלכה ד. 45) של פירות ודאי, ראה להלן. 46) שדינים כדין מעשר שני, כדלהלן בראש פרק ד. 47) ואסור לגרום טומאה למעשר שני, שהוא קרוי קודש, כתרומה, ראה למעלה הלכה ג. 48) דמאי פ"א משנה ב. 49) אפילו באנינות של תורה. וכירושלמי שם: "תני נאכל (מעשר שני של דמאי) באנינה ואינו נאכל בטומאה (כן נראה גם ממה שאמרו להלן, שנתנו לעם-הארץ, הרי שלאכלו בטומאה אסור - מראה הפנים שם). מה בין אנינה מה בין טומאה. אמר רב נחמן טומאה מצויה, אנינה אינה מצויה, וגזרו על דבר שהוא מצויה ולא גזרו על דבר שאינו מצויה". 50) אף-על-פי שהוא בחזקת טומאה. משנה שם. אבל לאכלו בטומאה לא התיירו, ראה למעלה. 51) ש"יצטרך להוציא מנכסיו כפי מה שהם (הפירות שנתן) שוים, ואוכלם בירושלים כמעוֹת מעשר שני (בטהרה וכו') - פירוש המשנה שם), שהחמירו חכמים בנותן לעם-הארץ, שלא יהא רגיל בכך (ועיין בר"ש שם שאין דעתו כן). ונראה שבמחלל מעשר שני של דמאי שבידו על מה שביד עם-הארץ, לא החמירו חכמים, ראה להלן פ"ח הלכה יג, וראה ב"משנה ראשונה" ובחזון-איש. 52) תוספתא מע"ש פ"ד. 53) של ודאי. 54) כאבא חלפי בן קרויא, שם. 55) הראב"ד כתב שאין לחשוש אלא לזמן מרובה אבל לא לזמן מועט, וכתב הכסף-משנה שייתכן כי כן גם כוונת רבינו. ועיין בתוספתא כפשוטה. 56) בדפוס רומי חסרה פיסקא זו, אבל מלשון הראב"ד נראה שגורס כן בדברי רבינו. 57) כן הוא בתוספתא שם. והראב"ד היתה לו נוסחא אחרת שם.

ז. מֵעֶשֶׂר שְׁנֵי⁵⁸ אֲסוּר לְאָבֵד אֶפְלוֹ מְעוּטוֹ⁵⁹ בְּדָרְכֵים, 25
אֲלֵא מוֹלֵיכוֹ פֶּל שֶׁהוּא אוֹ מוֹלֵיךְ דְּמִיו לִירוּשָׁלַיִם⁶⁰. 26
וּמִתְרָ⁶¹ לְאָבֵד מְעוּט מֵעֶשֶׂר שְׁנֵי שֶׁל דְּמָאֵי בְּדָרְכֵים⁶². 27
וְכַמָּה הוּא מְעוּט? פְּחוֹת מִפְּגוּרֵגְרָת, בֵּין בְּאֶכַל שְׁלֹם 28

25) ביבמות שם למד רבי עקיבא, שערל אינו אוכל בתרומה, מן הפסוק "איש איש מזרע אהרן וגו' בקדשים לא יאכל" לרבות ערל. ושם אמרו בגמרא, שרבי עקיבא ערל אסור באכילת מעשר, ולא אמרו מהיכן למדו זאת. 26) נגעים פ"ד משנה ג, והובאה ביבמות שם: (27) ואף שלמדו מעשר שני מתרומה לענין ערל, כנ"ל, לענין היתר אכילה לטמא שטבל לא למדו, ודינים מיוחדים לכל אחד מהם, ראה בהלכות תרומות שם הלכה ב.

ה. הָאוֹכֵל²⁸ מֵעֶשֶׂר שְׁנֵי בְּאֲנִינֹת שֶׁל תּוֹרָה²⁹ - 1
לוֹקְהָ; שְׂנַאֲמַר: לֹא אֶכְלֵתִי כְּאֵין מִמְנוֹ³⁰. וְהוּא 2
שְׂאֵיכְלֵנוּ בְּמָקוֹם אֶכְלֵתוֹ, בִּירוּשָׁלַיִם³¹; אֶבְלוֹ אִם 3
אֶכְלוֹ בְּחוּץ³² בְּאֲנִינֹת³³, אוֹ שְׂאֶכְלוּ בְּפָנִים בְּאֲנִינֹת 4
שֶׁל דְּבָרֵיהֶם³⁴ - מִכֵּין אוֹתוֹ מִכַּת מִרְדּוֹת³⁵. 5

28) ביכורים פ"ב משנה ב. 29) ראה בהלכה הסמוכה. 30) רבינו לשיטתו בספר המצוות סוף כלל ח, שכל מקום בתורה שהוטל עלינו שנכריז, שלא עשינו דבר מסוים, כלומר, שנשלל מעצמנו מעשה פלוני ופלוני, הרי הוא כמצוות לא-תעשה. והרמב"ן שם השיג עליו (כסף-משנה), ומקור לדברי רבינו בירושלמי סוטה פ"ה הלכה ב, עיין בשירי קרבן (אור שמח). 31) דבר זה נלמד מאיסור אכילתו בטומאה, למעלה הלכה א. שכיון שהאיסורים סמוכים בתורה, מסתבר שדיניהם שוים (כסף-משנה). 32) אפילו לאחר שהיה בירושלים ויצא. 33) אבל שלא באנינות - לוקה, כנ"ל בפ"ב הלכה ו. 34) ראה בהלכה הסמוכה. 35) האוכל בחוץ, על שלא קיים "וצרת הכסף בידך" (ראה למעלה הלכה א), והאוכל בפנים על שעבר על דברי חכמים.

ו. אֵיזוֹהוּ אוֹנָן? זֶה הַמֵּתְאֵבֵל עַל אֶחָד מִן הַקְּרוֹבִים 6
שֶׁהוּא חָיִב לְהִתְאֵבֵל עֲלֵיהֶן³⁶. וּבַיּוֹם הַמֵּיתָה - הוּא 7
אוֹנָן מִן הַתּוֹרָה, וּבְלֵילָה - אוֹנָן מִדְּבָרֵיהֶן³⁷. 8
שְׂנַאֲמַר: וְאֶכְלֵתִי תְּשֵׂאת הַיּוֹם הַיֵּיטֵב בְּעֵינֵי יְיָ³⁸; 9
הַיּוֹם - אֲסוּר, וְלֵילָה - מִתְרָ³⁹. נִשְׁתַּהֲהַ הַמֵּת יָמִים 10
רַבִּים וְאַחַר כֵּן נִקְבֵר - פֶּל אוֹתָן הַיָּמִים שֶׁאַחַר יוֹם 11
הַמֵּיתָה עַד יוֹם הַקְּבוּרָה הוּא אוֹנָן מִדְּבָרֵיהֶן. וְאֵין 12
יוֹם הַקְּבוּרָה תּוֹפֵשׁ לֵילוֹ⁴⁰. 13

36) מן התורה. וראה בפ"ב מהלכות אבל הלכה א. 37) זבחים צט: וק: כרבי ורבי שמעון ולא כר' יהודה, וכן הוא בפסחים צב. ובברכות טז: ובר"ף שם. 38) כן הוא בספיפא פ' שמיני פרק ב הלכה יא. וראה בזבחים ק: ובר"ף ורבינו יונה בברכות סוף פרק ב. 39) מן התורה. אבל מדרבנן, הרי הוא אונן עד הקבורה. 40) ברייתא בזבחים שם: "אלא תריץ הכי, עד מתי הוא מתאונן עליו כל אותו היום (כלומר, יום הקבורה ואפילו לאחר עשרה ימים מן המיתה - רש"י שם) בלא לילו. רבי אומר, כל זמן שלא נקבר (הרי הוא אונן מדבריהם אפילו אחר עשרה ימים, כנ"ל) ואם נקבר תפס לילו (שלאחריו)". והלכה כחכמים, שאין הלכה כרבי אלא מחברו, אבל לא מחביריו. וצריך לומר שחכמים אלו חולקים על חכמים הנזכרים בברייתא שם למעלה בסמוך, הסוברים ש"אין מתאונן אלא אותו

עד. וזו לשון רבינו בספר המצוות (לא-תעשה קנב): "הזכיר (הכתוב) את המת לחיזוק, כאילו יאמר אע"פ שהיא מצוה, לא יוציא עליו מעות מעשר שני, ונראה לי שכיון שצוה יתעלה להוציא דמי מעשר שני במזון בלבד, כמו שאמר "ונתת הכסף וכו'" הרי המוציא אותו בזולת המזון כאילו נתנו למת, שאין תועלת למת בכך". רוצה לומר: דוקא לענין סיכה, דרשו חכמים (יבמות שם) להיפך "ולא נתתי ממנו למת" - "הא לחי - נתתי", וסיכה מותרת בשמן של מעשר שני טמא, מפני שסיכה היא כשתייה, ומותרת אף במעשר שני טהור (שם). וצריך עיון שרבינו השמיט זאת), מה-שאינ-כן לענין כלים ובגדים, אי אפשר לדרוש "הא חי מותר", אלא למדו חי ממת לאסור, שאם במת שהוא מצוה אסור, כל-שכן שלחי אסור. ועיין ביבמות שם ובחידושי הרמב"ן שם. וראה בכסף-משנה ובהערת הגר"ח העליר לספר המצוות שם. (78 במשנה לא נאמר "מת מצוה", אבל סבור רבינו ש"מת" כולל גם מת מצוה (ר"י קורקוס). [ואף-על-פי שהעוסק בקבורת מת מצוה פטור ממצוה אחרת (מגילה ג:) - לא הותר לו לעשות איסור עבורו]. (79 שם פ"א משנה ז. 80) כל זה, כשהמוכר שמכר לו את הכלים והבגדים והתכריכים, ברח או מת, אבל אם הוא קיים לפנינו יחזיר הדמים לבעליהם ויחזרו הבגדים למוכר, כדלהלן פ"ז הלכה טז.

יא. מעשרי⁸¹ - אוכל דבר שדרכו להאכל, ושותה¹⁴
 דבר שדרכו לשתות⁸², וסוף דבר שדרכו לסוף. ולא¹⁵
 יסוף יין וחמין, אכל סוף הוא את השמן⁸³. ולא¹⁶
 יסחט את הפרות להוציא מהן משקין, חוץ מזיתים¹⁷
 וענבים בלבד⁸⁵. [ואין⁸⁶ מפטמין את השמן⁸⁷, אכל⁸⁸
 מפטמין את היין⁸⁹]. ואין⁹⁰ מחיבין אותו לאכל פת¹⁹
 שעפשה ושמן שנסרח, אלא פיון שנפסל מאכל²⁰
 אדם פקעה קדשה ממנו⁹¹.²¹

81 שם פ"ב משנה א. והכוונה, מה עושה במעשר שני, ומפרש, אוכל וכו'. והר"י קורקוס העתיק: "במעשר. והכסף-משנה העתיק: "מעשר שני". (82 במשנה שם לא נאמרה בבא זו, אבל כן הוא בתוספתא לענין תרומה (תרומות פ"ט) בשביעית (פ"ו שם), והרי במשנה שם (פ"ח משנה ב) השוו תרומה ומעשר שני לשביעית. 83 בירושלמי שם: "זה דרכו לכן (שמן לסוף) וזה אין דרכו לכן (יין וחומין לסוף)". (84 תרומות פ"א משנה ג: "כל הפירות אין משנים אותם מברייתן בתרומה ובמעשר שני, אלא זיתים וענבים בלבד". (85 שאין לשנות הפירות מברייתם, וראה להלן פ"ט הלכה ג, ופ"ה מהלכות שמיטה ויובל הלכה ג, ולמעלה פ"א מהלכות תרומות הלכה ב. 86 משנה במעשר שני שם. ובדפוס רומי חסירה פיסקא זו. וראה ב'תוספות יום-טוב'. (87 במיני מרקחת, כיון שהוא מפסיד טעמו על ידי כך, וממעט באכילתו (פירוש המשנה. וראה בהלכות תרומות שם הלכה ג). ומטעם זה אסור לקנות שמן מפוטם בדמי מעשר שני (משנה שם). (88 משנה שם. (89 שאין טעם היין נפסד משום כך, אלא אדרבא משתבח. (90 ירושלמי מעשר שני שם הלכה א [וכן היא בתוספתא שביעית פ"ז הלכה ב]. (91 ירושלמי שם.

1 בין בפרוס⁶³. אכל כגרוגרת - אין מאבדין אותו.
 2 והמפריש מעשר שני של דמאי פחות מכגרוגרת⁶⁴
 3 - הרי זה נותנו לעם הארץ ואוכל כנגדו⁶⁵; אכל⁶⁶
 4 לא יפרישנו⁶⁷ לכתחלה לאבדו⁶⁸, שאין מפרישין
 5 לאבדו⁶⁹.

(58 של ודאי. 59) אפי' פחות מכגרוגרת, ראה להלן. (60 דין זה נלמד, ממה שלא התירו במשנה (דמאי פ"א משנה ב) אלא לאבד מיעוט מעשר שני של דמאי. ראה להלן. (61 משנה שם. (62 המובילות לירושלים, שהקלו בדמאי, מחמת קושי הדרך. (63 ירושלמי שם: "רי' יוחנן בשם ר"ש בן יהוצדק, בין בפרוס בין בשלם עד גרוגרת". (64 כלומר, אפילו פחות מכגרוגרת, שבדרכים התירו לאבדו, כנ"ל - לא הקלו בו ליתנו לעם-הארץ, אלא אם אוכל כנגדו. (65 כשם שעושה במעשר שני של דמאי שהוא יותר מכגרוגרת, כבהלכה הקודמת. ודעת רבינו, שמה שאמרו במשנה "ונותנו לעם-הארץ ויאכל כנגדו", זה מוסב גם על הנאמר שם בסמוך "ומאבדין את מיעוטו". וראה בתוספות אנשי-שם. בכסף-משנה, ובחזון-איש. (66 בעיא של ר' הושעיא, בירושלמי שם. (67 כלומר, מעשר שני של דמאי, פחות מכגרוגרת. (68 בדרכים. (69 אף-על-פי שלא נפשטה הבעיא, פסקה רבינו לחומרא. וצריך עיון: הרי כל איסור איבוד מעשר שני של דמאי אינו אלא מדרבנן.

6 י. מעשר שני⁷⁰ נתן לאכילה ושתיה; שנאמר:
 7 ואכלת לפני יי אלהיך⁷¹. וסיכה - פשתיה⁷². ואסור⁷³
 8 להוציא בשאר צרכיו, כגון לקח בו גלים ובגדים
 9 ועבדים⁷⁴; שנאמר: לא נתתי ממנו למת⁷⁵. כלומר,
 10 לא הוצאתי אותו בדבר שאינו מקים את הגוף⁷⁶.
 11 ואם הוציא ממנו בשאר דברים, אפלו בדבר מצוה,
 12 כגון שלקח ממנו ארון ותכריכין למת⁷⁷ מצוה⁷⁸ -
 13 הרי זה⁷⁹ אוכל כנגדו בתורת מעשר⁸⁰.

(70 מע"ש פ"ב משנה א. (71) ושתיה בכלל אכילה היא (ירושלמי שם, ובבלי יומא ע"ו). (72 שנאמר (תהלים קט, יח): "ותבא כמים בקרבו וכשמן בעצמותיו" (משנה בשבת פו.). ולפי דברי הירושלמי (שם) כל מקום שאמרה תורה לאכול בקום ועשה, אף סיכה בכלל. אבל במקום שאסרה תורה לאכול, אין סיכה בכלל, אלא-אם-כן נתרבתה מכתוב מיוחד (אור שמח). וראה בפ"א מהלכות שביית עשור הלכות ד-ה, ולמעלה פ"י מהלכות תרומות הלכה ב. (73 מן התורה, כדלהלן. ולא כתב רבינו כאן שלוקח, כמו שכתב למעלה (הלכות א-ה) לענין טומאה ואנינות, ועיין רב"ז. (74 שם פ"א משנה ז. ולא נזכרו במשנה אלא עבדים. וכלים ובגדים נלמדו מארון ותכריכים, להלן. וכן מפורש משנה שם: "כל שהוא חוץ לאכילה ולשתיה ולסיכה מדמי מעשר שני, יאכל כנגדו". (75 רבינו למד זאת מדעתו. וראה בלשון רבינו בספר המצוות. (76 לכן הרי זה כמת. אבל באכילה, שתיה וסיכה, כיון שהמזון נאכל ונבלע באיברים, הרי זה קרוי "חיי" ולא "מת" (כסף-משנה). (77 שם פ"ה משנה יב, וספרי לפרשת כ"תאב. ועיין יבמות

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שני ט"ו שבט - ספר זרעים - הלכות מעשר שני קלט

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 יב. פלג⁹² שמתר לזרים לאכלו בתרומה⁹³, פך מתר
 2 במעשר שני לאכלו בתורת חליץ⁹⁴. שמרים⁹⁵ של
 3 מעשר שני שנתן עליהם מים - ראשון⁹⁶ אסור
 4 במעשר, ושני⁹⁷ מתר כחליץ⁹⁸. ושל דמאי - אכלו
 5 ראשון מתר⁹⁹.
- 92) תוספתא תרומות פ"י. וירושלמי מעשר שני שם.
 93) כמבואר בהלכות תרומות שם הלכות י"ג (אור שמח).
 94) כלומר, מחוץ לירושלים או טמא בירושלים.
 95) תוספתא תרומות שם. והבאה בכבלי כבא בתרא צו.
 96) כלומר, המים הראשונים
 97) כלומר, המים שהוציא לאחר
 98) אבל בתרומה החמירו,
 99) ראה למעלה בהלכות תרומות שם הלכה יג. (99) בבא
 בתרא שם. שבדמאי הקלו.
- 6 יג. יין¹⁰⁰ של מעשר¹⁰¹ שגפול לתוכו דבש ותבלין¹⁰²
 7 והשביחו¹⁰³ - השבחה לפי חשבון¹⁰⁴. וכן¹⁰⁵ דגים
 8 שנתבשלו עם קפולטות¹⁰⁶ של מעשר שני
 9 והשביחו¹⁰⁷ - השבחה לפי חשבון.
- 100) מעשר שני שם. (101) ובכתב"ד נוסף כן בדברי
 רבינו (מעשה רוקח). וכן הוא בר"י קורקוס. (102) צ"ל:
 "ותבלין". וכן הוא בכסף-משנה. אבל בדפוס רומי הוא
 כלפנינו. ומדובר בדבש ותבלין של חולין של אדם אחר.
 103) כלומר, הוסיפו במדתו ובטעמו, כדלהלן.
 104) נתבאר להלן בהלכה טו. (105) משנה שם.
 106) בעל 'מלאכת שלמה' מצא במשנה מנוקדת:
 "קפולטות". והם: החציר הנעשה בארץ הצבי" (פירוש
 המשנה). והם כרישי שדה, כמפורש בירושלמי כלאים פ"א
 הלכה ב. (107) כמבואר למעלה.
- 10 יד. עסה¹⁰⁸ של מעשר שני שאפאה והשביחה -
 11 השבחה לשני. זה הפלל¹⁰⁹: פל ששבוהו נפר¹¹⁰: אם
 12 הותיר במדה¹¹¹ - השבחה לפי חשבון, ואם לא הותיר
 13 המדה¹¹² - השבחה לשני בלבד; וכל שאין שבוהו
 14 נפר, אפלו הותיר המדה - השבחה לשני בלבד¹¹³.
- 108) משנה שם. ובדפוס רומי ליתא פיסקא זו "עיסא וכו'
 לשני". (109) משנה שם. (110) בטעם. (111) במשנה
 שם: "זה הכלל כל ששבוהו ניכר, השבחה לפי חשבון".
 ובירושלמי אמר ר' יוחנן: "כל שיש בו הותיר מידה השבחה
 לשני". וכן הוא בתוספתא שם סוף פ"ו: "כל המותיר במדה
 שבוהו ניכר, השבחה לפי חשבון", הרי שצריך שניהם: גם
 הוסיף במדה וגם ניכר בטעם. ראה בר"י קורקוס.
 112) אף שהשיבחה בטעם. (113) כמפורש במשנה שם,
 שכל ש"אין שבוהו ניכר - השבחה לשני", אף-על-פי
 שהמשנה מדברת כשהותיר במדה, כדעת ר' יוחנן בירושלמי
 שם. ועיין ראב"ד.
- 15 מזו. פיצד השבחה לפי חשבון¹¹⁴? יין של מעשר
 16 ששנה שלשה¹¹⁵, שגפול לתוכו דבש ותבלין שנה וזו
 17 אחד, והוסיפו¹¹⁶ במדתו והשביחוהו¹¹⁷, והרי הכל
- 18 שנה חמשה - חושבין הכל פארבעה ורביע¹¹⁸. וכן
 19 על דרך זה בשאר הדברים.
- 114) הנזכר בהלכות הקודמות. (115) זוזים.
 116) בדפוס רומי "והוסיפו", כלומר, הדבש והתבלין.
 117) בטעמו. (118) בדפוס ווינציאה: "בארבעה פחות
 רביעי". וכן הוא בר"י קורקוס וברדב"ז. וראה בפירוש
 המשנה.
- 20 מזו. מעשר שני¹¹⁹, אף על פי שנתן לסיכה¹²⁰ - אין
 21 נותנין אותו לא על גבי צנית¹²¹ ולא על גבי
 22 חזית¹²², ואין עושין ממנו קמיע¹²³ וכיוצא בו,
 23 שהרי לא נתן לרפואה¹²⁴.
- 119) תוספתא מעשר שני פרק א. והיינו שמן של מעשר
 שני. ולולא דברי רבינו, היה אפשר לפרש דברי התוספתא
 בסלע של מעשר שני, ראה בתוספתא כפשוטה שם.
 120) למעלה הלכה י. (121) "מכה שיוצאת ברגל מלמטה"
 (אוצר הגאונים למסכת שבת, חלק התשובות עמוד 36).
 122) ילפת (חסדי דוד לתוספתא שם). וראה בתרגום
 אונקלוס לויקרא כא, כ. (123) כי היו עושים גם קמיעים
 של עיקרין (= עשבים), וראה בשבת סא. (124) אלא
 לאכילה ושתייה וסיכה שהיא כשתייה, ולא לרפואה. וראה
 בפ"ה מהלכות שמיטה ויובל הלכה יא, שדרשו: "לאכלה
 ולא לרפואה".
- 24 יז. מעשר שני - ממון גבוה הוא¹²⁵, שגאמר: לוי
 25 הוא¹²⁶. לפיכך אינו נקנה במתנה¹²⁷, אלא אם כן¹²⁸
 26 נתן לו הטבל¹²⁹ והמקבל מפריש המעשר. ואין
 27 מקדשין בו את האשה¹³⁰, ואין¹³¹ מוכרין אותו, ואין
 28 ממשכנין¹³² אותו, ואין מחליפין¹³³ אותו, ואין¹³⁴
 29 מרהינין¹³⁵ אותו.
- 125) קידושין נב: כרבי מאיר ולא כרבי יהודה. וגם מעות
 מעשר שני הן ממון גבוה, להלן פ"ז הלכה יט. וראה להלן
 הלכה כ. (126) שם נג. נג: (127) לא כתב "אינו ניתן
 במתנה" אלא "אינו נקנה במתנה", וכן הוא להלן פ"ט
 הלכה ב, שאין איסור לתת במתנה (ראה בסוף ההלכה
 הסמוכה במעשר שני פ"א משנה א), אלא אינו נקנה
 למקבל, והרי הוא כאוכל משל הנותן, ברשותו (אור שמח).
 וראה במאירי קידושין נד: עמ' 862 ד"ה מעשר שני.
 128) שם נד: (129) ואף-על-פי ש"מתנות שלא הורמו כמי
 שהורמו" (למעלה פ"ה מהלכות אישות הלכה ו, ופ"ו
 מהלכות מעשר הלכה כא, ולמעלה פ"ב הלכה י) - אין
 המעשר שני קודש וממון גבוה אלא לאחר ההפרשה. וזוהי
 כוונת הגמרא שם, שלענין זה הכל מודים שמתנות שלא
 הורמו אינן כמורמות (ר"י קורקוס ומאירי בקידושין שם עמ'
 762 ושיטה לא נודע למי, שם). (130) ואם קדשה אינה
 מקודשת, כרבי מאיר שם. וכן הוא בהלכות אישות שם
 הלכה ד. (131) תוספתא מעשר שני תחילת פרק א. וראה
 להלן הלכה כ. (132) ראה בהלכה הסמוכה.
 133) שחליפין כמכר. (134) תוספתא שם. (135) ראה
 בהלכה הסמוכה.

שהרי הוא שוקל דינרים של חולין כנגד המעשר, ואף-על-פי שאחר-כך הוא מחלל הפירות עליהם - הרי הוא כמדליק נר חנוכה מנר חנוכה על ידי קיסם. שכן אמרו שם, שלמי שסובר הנחה עושה מצוה ולא הדלקה, אסור להדליק אפילו נר חנוכה מנר חנוכה, ואף-על-פי שזו עצמו יהיה אחר-כך נר של מצוה. ונראה שרבינו הביא דברי הגמרא הנ"ל בכדי להשמיענו, שאפילו אם החילול חל בעת שהוא שוקל ויודע משקלו, שאין כאן בזיון קדשים כלל, שהרי עצם פעולת המשקל, לפני שירדע המשקל - אינו בזיון, שכל הבזיון הוא ההשתמשות במעשר שני, וכל זמן שאינו יודע המשקל, אין עדיין השתמשות, וברגע שהוא יודע המשקל, הרי הוא מעשר שני, והרי הוא כמדליק נר חנוכה מנר חנוכה, ואף-על-פי-כן אסור, כדלהלן. בלחם-משנה פ"ד מהלכות חנוכה הלכה ט]. (150) בדפוס רומי ובכל הדפוסים העתיקים (חוץ מוויניציא של"ד) ובכתב-יד (תוספתא כפשוטה): "שמא יכויין". וכן הוא במאירי ובלחם-משנה שם. וכן כתב רבינו בפירושו למסכת שבת שם ("סיני" כרך ו עמוד קכג). (151) בדפוסים חדשים "משקלוי", אבל בכל המקורות הנ"ל: "משקולות". (152) מבלי שיידע שחסרו הפירות (ראה בר"י קורקוס). [ואף-על-פי שחששא זו קיימת גם אם הפירות הללו, ששוקל כנגדם, הם של חולין (וראה בלחם-משנה שם) - לא גזרו אלא בפירות של מעשר שני, שאסורים באכילה חוץ לירושלים, ומחזיקים בביתו על מנת להביאם לירושלים, ובינתיים יכויין מהם משקלות, אבל פירות של חולין עומדים לאכילה, ולא למשקלות]. (153) [שאם מחלל עליהם אותו מעשר שני, שהוא שוקל כנגדו, אין חששא שמא יכויין ממנו משקלות, שהרי לאחר החילול הוא חולין, ועומד לאכילה, ראה למעלה].

17 **ב. האחים** 154 שֶׁחֲלָקוּ מֵעֶשֶׂר שְׁנֵי 155 - אֵין 156 שׁוֹקְלִין
 18 זֶה כְּנֶגֶד זֶה 157. וְכֵן מְעוֹת 158 מֵעֶשֶׂר שְׁנֵי - אֵין
 19 שׁוֹקְלִים כְּנֶגְדָּן 159, וְאֵין 160 מוֹכְרִין אוֹתָם 161, וְאֵין
 20 מְחַלְפִּין, וְלֹא מְרַהֲיֵן 162. וְלֹא 163 יִתְּנֵם לְשִׁלְחָנֵי
 21 לְהַתְּנָאוֹת 164 בְּהֵן, וְלֹא יִלֹּה אוֹתָן לְהַתְּגַדֵּל בְּהֵן 165.
 22 וְאִם הִלְוִן שְׁלֹא יַעֲלֶה חֲלוּדָה 166 - מִתֵּר 167.

(154) בעיא בירושלמי שם פ"א הלכה א ונפשטה (רדב"ז ור"י קורקוס). (155) פירות של מעשר שני, וראה להלן. (156) בדפוס רומי נשמטה בבא זו בטעות. וראה בר"י קורקוס ובכסף-משנה. (157) כלומר, מעשר שני נגד מעשר שני. [ואין זה משום בזיון מעשר שני, שהרי שניהם קודש, והרי זה כמדליק נר חנוכה מנר חנוכה, שמותר (ראה בהלכה הקודמת), אלא משום גזירה "שמא יכויין ממנו משקולות", ראה שם]. (158) [בפ"א משנה א: "מעשר שני - ולא שוקלין כנגדו". ומכיון שלא אמרו: "ואפילו לחלל עליו מעשר שני" (כמו שאמרו בשבת כב: בהלכה הקודמת), נראה שהמדובר בשוקל כנגדו פירות או מעות של חולין, ונאסר מחמת בזיון קדשים (וכן פירש רבינו שם)]. ומתוך זה יש להוכיח כי המדובר במעות של מעשר שני, ולא בפירות, שהרי בפירות אסור לשקול אפילו על דעת לחלל עליו מעשר שני, משום גזירה (למעלה שם). ואם כן, גם מה

1 **יה. פיצד** 136 אֵין מְמַשְׁפְּנִין אוֹתוֹ? לֹא יִכְנַס לְבֵיתוֹ
 2 וְיִמְשָׁפְּנוּ מֵעֶשֶׂר שְׁנֵי שְׁלֹשִׁים 137. עֶבֶר וּמִשְׁפָּנוּ -
 3 מוֹצִיאִין אוֹתוֹ מִיָּדוֹ 138. פִּיצֵד אֵין מְרַהֲיֵן אוֹתוֹ? לֹא
 4 יֹאמֵר לוֹ: הֵא לָךְ מֵעֶשֶׂר זֶה וְיִהְיֶה בְּיָדְךָ 139, וְתֵן לִי
 5 עָלָיו מְעוֹת 140. פִּיצֵד 141 אֵין מְחַלְפִּין אוֹתוֹ? לֹא
 6 יֹאמֵר לוֹ: הֵא לָךְ יֵין מֵעֶשֶׂר וְתֵן לִי שְׁמֵן מֵעֶשֶׂר 142.
 7 אָבֵל אוֹמֵר לוֹ: הֵא לָךְ יֵין 143 שְׁאֵין לִי שְׁמֵן, וְאִם
 8 רָצָה חֲבֵרוֹ לְתֵן לוֹ שְׁמֵן - מִתֵּר; שְׁהָרִי לֹא הִחְלִיף
 9 עִמּוֹ, אֶלָּא הוֹדִיעֵנו שְׁאֵין לוֹ 144, וְאִם רָצָה הִלֵּה לְתֵן
 10 - יִתֵּן.

(136) תוספתא שם. (137) היינו באופן שמותר ליכנס לביתו למשכנו משכון אחר, כגון שיש לו אצל חבירו שוכר מלאכה ולא זקפו עליו במלוה, ש"נכנס לביתו ונוטל המשכון בשכרו" (פ"ג מהלכות מלוה ולוה הלכה ז). ו"מרהינין" שבסמוך, היינו שנותן לו בתורת משכון, שלבו יהיה סמוך ובטוח שישלם לו, ואינו נוטל בחובו. והשמיענו, ששני מיני המשכון הללו אסורים במעשר שני. (138) ירושלמי שם פ"א הלכה א (רדב"ז). (139) למשכון ולבטוחות. (140) בדפוס רומי: "חולין", וכן הוא בתוספתא שם. (141) תוספתא שם. (142) כלומר, אפילו באופן ששניהם מעשר שני, אסור להחליף זה בזה, שהרי זה כמכר. (143) מעשר שני. (144) ירושלמי שם: "ואין אסור משום חליפין, מכיון שאינו יכול (כלומר נותן היין) להוציאו (כלומר את השמן) ממנו בדיון, אין אלו חליפין. וליידא מילה (כלומר: ולמה) אמר, הא לך יין שאין לי שמן, דאילו הות לי משח (= שמן) הינא מיתן לך (כלומר: הייתי נותן לך שמן, אבל אין לי)". שמכיון שאפשר לפרש דבריו כך - אינו יכול לפרש דבריו שחבירו יתן לו שמן עבור היין, ולהוציאו כדיון.

11 **יט. מעשר שני** 145 - אֵין שׁוֹקְלִין כְּנֶגְדוֹ אֶפְלֹי 146
 12 דִּינְרֵי זֶהָב 147, וְאֶפְלוֹ לְחַלֵּל עֲלֵיהֶם מֵעֶשֶׂר שְׁנֵי
 13 אַחֲרָה 148. גְּזָרָה 149 שְׁמָא לֹא 150 יִכּוּן מִמֶּנּוּ מִשְׁקָלוֹ 151,
 14 וְנִמְצְאוּ הַפְּרוֹת חֲסָרִים, וְהוּא שׁוֹקֵל בְּהֵן מְעוֹת
 15 לְחַלֵּל עֲלֵיהֶם מֵעֶשֶׂר 152 אַחֲרָה 153, נִמְצָא מוֹצִיא מֵעֶשֶׂר
 16 לְחַלֵּין בְּפָחוֹת מִדְּמִיו.

(145) תוספתא מעשר שני פ"א. וראה בשבת כב: ובמאירי שם. ומדובר כאן בפירות מעשר שני שמשקלם ידוע, כדלהלן. ולא במעות, וראה בהלכה הסמוכה. (146) כן גורס המאירי שם ד"ה גורר. (147) של חולין. ואף-על-פי "שאין כאן צורך למשקל גדול" (שהם יקרים ואין משקלם גדול - מאירי שם) - אין שוקלין כנגדו, "לפי שהוא בזיון בקדשים (ראה למעלה הלכה ד) כשהוא עושה ממנו אבני משקל" (פירוש המשנה שם פ"א משנה א, וראה בהלכה הסמוכה). (148) אבל אם הוא שוקל כדי לחלל מעשר שני זה, שהוא שוקל כנגדו - מותר, ראה להלן. (149) [בגמרא שם פירשו כן משנה זו, למי שסובר מותר להדליק נר חנוכה מנר חנוכה גם על ידי קיסם, אבל למי שסובר אין מדליקין אלא נר חנוכה מנר חנוכה - אין הכרח לפרש כן הלכה זו,

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שני ט"ו שבט – ספר זרעים – הלכות מעשר שני קמא

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

שלא יחזיק לו טובה יותר מדי, ועוד שינהוג בו קדושה. ולא כתב רבינו כאן ולהלן בהלכות שמיטה שם, שאין פודין בהן שבייין, כשם שכתב למעלה בהלכות מתנות עניים שם, שפשוט הוא שאין מוסרין מעשר שני ושביעית לגוי, שהרי אין מאכילים פירות שביעית לגוי (פ"ה מהלכות שמיטה ויובל הלכה יג), והוא-הדין לפירות מעשר שני (תוספתא כפשוטה בשביעית שם).

6 **כב. לא¹⁷⁸ יאמר אדם לחברו: העל אֶת הפרות¹⁷⁹**
7 **הָאֵלו לירושלים וטל מהן חלקך¹⁸⁰; שְׁנַמְצָא זֶה**
8 **פְּנוּטֵל שָׁכַר מִמַּעַשׂוֹ שְׁנֵי עַל הַבָּאָתוֹ לירושלים¹⁸¹.**
9 **אָבַל אוֹמֵר לוֹ: הֲעֵלֶם שְׁנֵאֲכֵלֶם¹⁸² וְשִׁנְשַׁתֶּם**
10 **בירושלים¹⁸³.**

178) מעשר שני פ"ג משנה א. (179) של מעשר שני. (180) כשיעור המגיע עבור הבאתם לירושלים. (181) שהרי הוא כפורע חובו במעשר שני. וראה בעבודה זרה סב: ובמאירי שם. (182) כלומר, כדי שנאכלם (אבל לא בשכר שנאכלם). (183) "שזה אינו אלא כעין מתנת חנם, וכבר אמרו (פ"א משנה א) וכו' ונותנין זה לזה מתנת חנם" (מאירי שם, וראה בתויו"ט). ובירושלמי שם אמרו: "מה בין האומר שנאכלם ונשתם לאומר לחלק (כלומר, טול מהן חלקך), רבי זעירא בשם רבי יונתן מהלכות של עמעום היא" (כלומר אין להם טעם, שאף באומר "שנאכלם", צריך היה לאסור (רדב"ז), ואן זה דומה למה שכתב רבינו למעלה סוף הלכה יח, שאין הוא מפרש שם שהוא רוצה תמורתו, אבל כאן קרוב הוא לפרש ש"נאכלם" בשכר ההעלאה).

11 **כג. אוֹמֵר¹⁸⁴ אָדָם לְחֵבְרוֹ בירושלים¹⁸⁵ לְסוּף אוֹתוֹ**
12 **בְּשִׁמְן מַעַשְׂר שְׁנֵי, אֵף עַל פִּי שְׁנֹסֹכָה יְדוּ¹⁸⁶, וְאֵין**
13 **זֶה בְּשֹׁכֵר סִיקָתוֹ¹⁸⁷.**

184) שם פ"ב משנה ב, כחכמים ולא כרבי שמעון, וכפירוש רבינו שם. (185) שהרי חוץ לירושלים אסור לסוך כלל, שסיכה כשתיה, כנ"ל, וראה למעלה הלכה י, ובפ"ב הלכה ה. (186) של הסך, אנב משיחתו את השמן. (187) "שאיך דמים למשיחת ידו (כלומר, מעט השמן שנשפך על יד הסך, אינו תשלום עבור הסיכה, ונמצא מעט השמן, כמתנת חנם המתרת) ואין מקפידים בזה (כלומר, כיון שמעשר שני מותר לזרים, לא איכפת לנו במה שניסוכה ידו. אבל בשמן של תרומה, שאסור לזרים, לא התיר רבינו (פ"א ה"ח) לסוך אותו ע"ג כהן אלא-אם-כן סך אותו הכהן על עצמו קודם שהגעיליו הישראל על גביו, שכבר נתחללה התרומה)" - פירוש המשנה. וראה בירושלמי שם ובגליון הש"ס, ובמשנה-למלך למעלה שם.

14 **כד. פָּבֵר בְּאֶרְנו¹⁸⁸, שֶׁהַמַּעַשְׂר מִמוֹן גְּבוּהָ הוּא.**
15 **לְפִיכָּךְ אָנוֹ אוֹמְרִים¹⁸⁹, שֶׁהַגּוֹנֵב¹⁹⁰ מַעַשְׂר שְׁנֵי - אֵינוֹ**
16 **מְשַׁלֵּם תְּשֻׁלוּמֵי כֶּפֶל¹⁹¹, וְהַגּוֹלֵף¹⁹² - אֵינוֹ מְשַׁלֵּם**
17 **הַמַּשְׁ¹⁹³.**

188) למעלה בהלכה יז. (189) בדפוס רומי: "אני אומר". כוונתו לומר, שמה שאמרו בתוספתא (בבא קמא פ"ז) שהגונב מעשר שני חייב לשלם כפל, הוא לפי דעת האומר

שאמרו שם: "אין מוכרין אותו, ואין ממשכנין אותו ואין מחליפין אותו" - מדובר במעות של מעשר שני. ודין פירות של מעשר שני (למעלה הלכות יז"ט), הוא בתוספתא שם תחילת פרק א]. (159) [היינו פירות או מעות של חולין, כנ"ל. אבל פירות או מעות של מעשר שני, שאין כאן בזיון של מעשר שני, שהרי זה כמדליק נר חנוכה מנר חנוכה (ראה בהלכה הקודמת) - מותר. וגזירה "שמא יכוין ממנו משקלות" (למעלה שם) גם כן לא שייך במעות אלא בפירות, שדרכם לחסור]. (160) בדפוס רומי, חסירה בבא זו. (161) לא כתב רבינו שאין מקדשין בהן את האשה, כמו שכתב למעלה הלכה יז לגבי פירות, אבל ברור שאין חילוק בין פירות למעות, ראה להלן פ"ז הלכה יט. ועיין צ"ח לפסחים ז. (162) ראה למעלה שם. [והלכה זו אינה במשנה שם, אלא בתוספתא שם, לגבי פירות של מעשר שני]. (163) תוספתא שם. [ואף-על-פי שבתחילת ההלכה שם מדובר בפירות של מעשר שני, ראה למעלה - בדין זה של "ולא יתנם לשולחני", מדובר במעות]. (164) כלומר, שהשולחני מתנאה בהן, שנראה שיש לו מומן הרבה, ומתוך כך רבים באים אצלו. וראה בתוספתא בבא מציעא ראש פ"ד. (165) כלומר, להראות עשיר בעיני הבריות. ואסור לעשות כן משום בזיון מעשר שני, ואף אם אין הלוה מוציא את המטבעות, אלא מחזירן כמות שהן. (166) שמתוך שהלה מראן לכולם, אינם מעלים חלודה. (167) תוספתא שם. ונראה שהמדובר אפילו אם מכוין גם להתגדל בהן.

1 **כא. וְאֵין¹⁶⁸ פּוֹרְעֵין מֵהֶם¹⁶⁹ אֶת הַמְּלוּהָ¹⁷⁰, וְאֵין**
2 **עוֹשִׂין מֵהֶן¹⁷¹ שׁוֹשְׁבֵינֹת¹⁷², וְאֵין מְשַׁלְּמִין מֵהֶן**
3 **הַגְּמוּלִין¹⁷³, וְאֵין פּוֹסְקִין מֵהֶם צְדָקָה בְּבֵית**
4 **הַכְּנֹסֶת¹⁷⁴; אָבַל מְשַׁלְּמִין¹⁷⁵ מֵהֶן דְּבָרִים שֶׁהֵן גְּמִילוֹת**
5 **חֲסָדִים¹⁷⁶. וְצָרִיף לְהוֹדִיעַ¹⁷⁷.**

168) תוספתא שביעית פ"ז. וראה למעלה סוף פ"ו מהלכות מתנות עניים, ולהלן פ"ו מהלכות שמיטה ויובל הלכה י. (169) ממעות מעשר שני או מפירות מעשר שני, וראה להלן. (170) שהרי מומן גבוה הן, ואינם שלו. (171) ממעות מעשר שני, ראה להלן. (172) כלומר, מתנת נישואין לחתן או לכלה, שהיא נגבית בבית-דין (בבא בתרא קמא: ולהלן פ"ז מהלכות זכיה ומתנה הלכה ב) והרי הוא כמלוה להם את המעות. ואין דין שושבינות לגבות בבית-דין אלא במעות, אבל בפירות אין דין שושבינות ואינם נגבים בבית-דין, שאינם אלא גמילות חסדים (שם הלכה טו). ואם כן, אין איסור בנתינת פירות של מעשר שני לחתן או לכלה. וראה שם בהערה נוספת נו. (173) כלומר, אם שלח לו חבירו פירות בתורת שושבינות, שאינו חייב לשלם לו, כנ"ל, אסור לו למקבל לשלם לו מעשר שני אחר, תמורתם, שהרי הוא מראה בזה שהוא מקפיד ורוצה לשלם לו, והרי הוא כפורע חוב. (174) שאינו יכול לשלם צדקה שפסקו עליו בבית הכנסת, מומן גבוה. (175) [בתוספתא שם: "משלחין", וכן נכון. וכן הוא בדברי רבינו בהלכות שמיטה ויובל שם. וראה למעלה בהלכות מתנות עניים שם הלכה י. (176) כגון שושבינות של פירות, שאינה נגבית בבית-דין, כנ"ל. (177) למי שהוא שולח לו, שמעשר שני הוא,

קמב שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שלישי ט"ז שבט - ספר זרעים - הלכות מעשר שני

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

13 ולא יחלל ממין על שאינו מינו, ולא מן היפה על
14 הרע ואפלו באותו המין. ואם חלל - הרי הן
15 מחללות.

16 ג. הפודה מעשר שני - מברך: אשר קדשנו
17 במצותיו וצונו על פדיון מעשר שני. ואם חלל על
18 פרות אחרות או שחלל מעות על הפרות - מברך:
19 על חלול מעשר שני והפודה או המחלל מעשר
20 שני של דמאי - אינו צריך ברכה.

21 ד. כשפודין את המעשר - אין פודין אותו לשם
22 מעשר, אלא לשם חלין. ואומרין: כמה שוין פרות
23 חלין אלו? ואף על פי שהכל יודעין שהן מעשר,
24 כדי שלא יתבזה.

25 ה. אין מחללין מעות מעשר שני על מעות אחרות.
26 בין שהיו אלו ואלו כסף, או אלו ואלו נחשת, [או
27 הראשונות כסף והשניות נחשת, או] הראשונות
28 נחשת והשניות כסף. ואם עבר וחלל - הרי אלו
29 מחללין.

30 ו. אין מחללין מעות מעשר על הפרות; ואם חלל
31 - יעלו הפרות ויאכלו בירושלים. ולא יחללם על
32 בהמה חיה ועוף חיי; ואם חלל - לא קנה מעשר,
33 שקמא יגדל מהם עדרים עדרים. אבל אם חלל על
34 שחוטים - הרי הן כשאר הפרות, ויעלו ויאכלו
35 בירושלים, ויצאו המעות לחלין.

36 ז. בשעת הדחק מתר לחלל מעות הכסף על של
37 נחשת. לא שיקנים בן, אלא עד שימצא רוח ויחזור
38 ויחלל מעות הנחשת על מעות הכסף.

39 ח. מעשר שני של דמאי - מחללים אותו לכתחלה
40 כסף על כסף, וכסף על נחשת, ונחשת על נחשת,
41 ונחשת על הפרות. ויעלו אותן הפרות ויאכלו
42 בירושלים.

43 ט. אין פודין פרות מעשר אלא בכסף, שנאמר:
44 וצרת הכסף. וכן אם פדה לעצמו והוסיף חמש -
45 לא יהיה החמש אלא כסף, כגון. ואין פודין בכסף
46 שאינו מטבע, אלא בכסף מפתח שיש עליו צורה
47 או קתב; [שנאמר: וצרת הכסף]. ואם פדה בלשון
48 של כסף וכיצא בו, והוא הנקרא אסימון - לא
49 עשה כלום. ואין פודין בפחות מפרוטה, מפני
50 שהוא כפודה באסימון.

51 י. אין פודין במטבע שאינו יוצא באותו זמן ובאותו
52 מקום; שנאמר: ונתת הכסף בכל אשר תאנה נפשך

מעשר שני ממון הדיוט הוא (אור שמח). (190) הוא
"הלוקח ממון אדם בסתר ואין הבעלים יודעים" (פ"א
מהלכות גניבה הלכה ג). (191) אבל קרן - משלם. שהרי
הוא כגונב הקדש (שם פ"ב הלכה א). (192) כלומר: "לקח
בגלוי ובפרהסיא בחוזק יד" (פ"א שם). וכפר ונשבע עליו
והודה, שבגזלן אחר חייב בחומש (פ"ז מהלכות גזילה
הלכה א). (193) שכיון שהוא ממון גבוה הרי כהקדש,
שהגוזלו ונשבע עליו אינו משלם חומש, ראה בפ"ח שם
(הלכה יד), לגבי עבדים ושטרות וקרקעות, שאין נשבעין
עליהם, ופשוט שהוא-הדין להקדשות, שאף עליהן אין
נשבעין (פ"ה מהלכות טוען ונטען הלכה א).

1 כה. המקדיש¹⁹⁴ מעשר שני שלו¹⁹⁵ לברך הבית¹⁹⁶ -
2 הרי זה פודה אותו מי שפודה¹⁹⁷ על מנת לתן
3 להקדש את שלו ולמעשר שני את שלו¹⁹⁸.

(194) תוספתא מעשר שני פרק ה. (195) אבל לא של
חבירו, שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו (פ"ו מהלכות
ערכין הלכה כא). (196) שההקדש חל, כמו שמפורש
בתוספתא שם פ"ב (וראה בתוספתא כפשוטה שם). וצ"ע
מדוע דוקא בדין הבית, הרי הוא-הדין למזבח. (להלן פ"ז
הלכה יט, כתב רבינו שהמתפיס מעשר לשלמים לא קנו
שלמים, שקדושת שלמים אינה חלה על קדושת מעשר,
שהמעשר ממון גבוה הוא וצ"ע ג. ועיין מנחת-חינוך סוף
מצוה תעג, ובמאסף "אמנה" (ירושלים תרצ"ט) עמוד קא
ואילך, מה שכתב בזה הר"ש סטרילין ז"ל). (197) שכל
אחד יכול לפדות הקדש, ולא רק המקדיש. וראה בפ"ז
מהלכות ערכין הלכות ב"ד. (198) ואם פדו אותו בעליו
צריך ליתן שני חומשין: חומש להקדש וחומש למעשר שני,
כמפורש במנחות פב. ודברי הרדב"ז צ"ע (תוספתא
כפשוטה).

יום שלישי ט"ז שבט ה'תשע"ו

פרק רביעי

1 יבאר הרוצה לפדות מעשר שני איך פודה אותו, או
המחלל פירות על פירות. הפודה מאי מברך. ואם מחללין
מעות מעשר על מעות אחרות. באי זה כסף פודין מעשר
שני. המניח מעות להיות מחלל עליהם מעשר שני. מי
שעומד בטבריא ויש לו מעות בכבל. האומר מעשר שני
יהיה מחולל על סלע שתעלה בידי מכיס זה. הפודה מעשר
שני קודם שיפרישנו, ושפודים אותו בשווי.

2 א. הרוצה לפדות פרות מעשר שני - פודה אותן
3 בדמיהן ואומר: הרי המעות האלו תחת הפרות
4 האלו, או הפרות האלו מחללות על המעות האלו.
5 ואם לא פרוש אלא הפריש מעות בלבד כנגד הפרות
6 - דיו, ואינו צריך לפרש. ויצאו הפרות לחלין,
7 ויעלו המעות לירושלים ויוציאם שם. שנאמר: וכי
8 ירבה ממך הדרך פי לא תוכל שאתו.

9 ב. וכן אם רצה לחלל פרות המעשר על פרות
10 אחרות - יעלו הפרות השניות ויאכלו בירושלים.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום רביעי י"ז שבט - ספר זרעים - הלכות מעשר שני קמג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 - עד שיהיה ראוי להוצאה. ומטבע מלכים
- 2 הראשונים, אם יוצא משמם - פודין בו.
- 3 יא. אינו פודה במעות שאינן ברשותו; שנאמר:
- 4 וצרת הפסך בידך. נפל פיסו לבור והוא יכול
- 5 להוציאו - פודה בו, מפני שהוא ברשותו.
- 6 יב. היה בא בדרך ומעות בידו, ואנס בא כנגדו: אם
- 7 יכול להציל על ידי הדחק - פודה בהן פרות
- 8 שבביתו; ואם לאו, ואמר: פרות שיש לי בתוך ביתי
- 9 מחללין על המעות הללו - לא אמר פלוס.
- 10 יג. המניח מעות להיות מחלל עליהן מעשר שני -
- 11 הרי זה פודה בהן בחזקת שהן קיימים. מצאן שאבדו
- 12 - חושש לכל מה שפודה בהן למפרע.
- 13 יד. מי שהיה עומד בטבריא ויש לו מעות (בבל)
- 14 בבבל - אינו מחלל עליהם. היו לו מעות ממטבע
- 15 טבריא בבבל - מחלל עליהם. וכן כל פיוצא בזה.
- כא. אין מוליכין פרות מעשר ממקום למקום
- לפדותם שם. והמוליך ממקום היקר למקום הזול
- או ממקום הזול למקום היקר - פודה פשער מקום
- הפדוה. ואם היו דמאי - פודין אותו פשער הזול,
- הואיל ונראו להמכר בזול.
- כב. היו לו פרות מעשר שני בגרן, והוציא עליהם
- יציאות מביתו עד שהביאן לעיר והשביחו - פודה
- פשער העיר והפסיד יציאותיו.

יום רביעי י"ז שבט ה'תשע"ו

פרק חמישי

1 יבאר שהפודה מעשרו לעצמו מוסיף חומש, ואם האשה
חייבת בו. מעשר שאין בחומושו שוה פרוטה. והפודה מעשר
ביותר על דמיו. סלע בסלע בעה"ב קודם. ואם מותר
להערים בפדיון מעשרו. אשה שהכניסה לבעלה מעשר שני.
והפודה מעשר שני לעצמו ולא נתן את החומש. מעות
מעשר שני אם צורפים בדינרי זהב. ואם יחלל כסף מעשר
עם פירות מעשר על הכסף.

א. הפודה מעשרו לעצמו² - בין שהוא שלי³, בין
שנפל לו בירשה⁴, בין שנתן לו בטבלו מתנה⁵ כמו
שבארנו - הרי זה מוסיף עליו חמש. אם היה שוה
ארבעה - נתן חמשה⁶. שנאמר: ואם גאל וגאל
איש ממעשרו, חמשיתו יסף עליו.

2) רוצה לומר שגם המעות, שהוא מחלל עליהן, הן שלו,
ומחלל לעצמו, שלעולם אינו מוסיף חומש אלא אם גם
הפירות וגם הפדיון (= המעות) הם שלו. 3) שהפרישו
מפירות שדהו. ואף על פי שאין המעשר קנוי לו, שהרי
ממון גבוה הוא, אלא, חידוש הוא שחידשה התורה
שעשאתו כשלו, לעניין פדיון והוספת חומש. 4) כלומר,
המעשר עצמו (לא בטבלו). ואף על פי שממון גבוה הוא -
חידשה התורה שלעניין פדיון היורש קונה את המעשר, והרי
הוא כשלו, כשם שחידשה בבעל השדה. 5) במשנה שם:
"שנתן לו במתנה". ואמרו בקידושין נד: שלרבי מאיר
הסובר שמעשר שני ממון גבוה הוא, המדובר "כגון דיהיב
ניהליה בטבליה". 6) היינו "חומש מלבר" וכן אמרו
בבבא מציעא נג: "אבעיא להו, חומשא מלגיו (=מכפנים,
כלומר על חמישה מוסיף אחד), או חומשא מלבר

- 16 טו. האומר: מעשר שני מחלל על סלע שתעלה
- 17 בדי מכיס זה, על סלע שאפרט מדינר זהב זה, על
- 18 פונדיון שאפרט מסלע זה - הרי זה חלל, וסלע
- 19 שתעלה בידו או שיפרט תהי מעשר.
- 20 טז. אומר: הרי מעשר מחלל על סלע שהיתה ביד
- 21 בני - לא חלל, שמא לא היתה בידו באותה שעה.
- 22 יז. הפודה מעשר שני קדם שיפרישנו, כגון שאמר:
- 23 מעשר שני של פרות אלו פדוי במעות אלו - לא
- 24 אמר פלוס, ולא קבע מעשר. אבל אם קבע ואמר:
- 25 מעשר שני שלהן בצפון או בדרום מחלל על
- 26 המעות אלו - הרי זה פדוי.
- 27 יח. כשפודין מעשר שני - פודין אותו בשויו. ויש
- 28 לו לפדות בשער הזול: כמות שהחנוני לוקח, ולא
- 29 כמות שהוא מוכר. ונתן המעות כמות שהשלחני
- 30 פורט, לא כמות שהוא מצרף. ואם עבר ופדה שוה
- 31 מנה בפרוטה, או חלל שוה מנה על שוה פרוטה -
- 32 הרי זה מחלל.
- 33 יט. היתה הסלע חסרה שתות או פחות משתות, אם
- 34 היתה יוצאת על ידי הדחק - מחלל עליה לכתחלה
- 35 בשוה סלע ואינו חושש. פדה בסלע ונמצאת רעה
- 36 - יחליפנה.
- כ. אין פודין מעשר שני אכסרה, אלא מדקדק

קמד שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום רביעי י"ז שבט - ספר זרעים - הלכות מעשר שני

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(=מבחוץ, כלומר על ארבעה מוסף אחד), ובמסקנא החליטו: "חומשא מלבר".

1 **ב. וְאִשָּׁה⁷ שִׁפְדָת מַעְשָׂר שְׁנֵי שָׁלָה לְעַצְמָהּ⁸ - אֵינָה**
2 **מוֹסֵפָה הַמֵּש. מִפִּי הַשְּׂמוּעָה לְמַדוּ: אִישׁ מִמַּעְשָׂרוֹ**
3 **- וְלֹא אִשָּׁה⁹. וְכֵן¹⁰ אִם¹¹ פָּדָה פְּדִיּוֹן פְּרוֹת הַמַּעְשָׂר¹²**
4 **לְעַצְמוֹ - מוֹסֵף הַמֵּש¹³.**

(7) קדושין כד. "בוזוי דידה ומעשר דידה, איש אמר רחמנא ולא אשה". (8) כלומר: גם הפירות וגם המעות שלה, שהאיש מוסף חומש באופן זה. (9) ואם הפירות של הבעל, והיא פודה בשבילו - מוספה חומש, ששלוחו של אדם כמותו. (10) כלומר, כשם שהפודה פירות מעשר שני מוסף חומש, כמו כן הפודה פדיון המעשר, מוסף חומש. (11) ברייתא במנחות פב. "המתפיס מעות מעשר שני לשלמים, כשהוא פודן מוסף עליהן שני חומשין, אחת לקודש, ואחד למעשר". (12) כלומר, מעות מעשר שני, שפדה פירות המעשר, עליהן. (13) על הקרן, ולא על החומש הראשון.

5 **ג. פְּדָה פְּרוֹת מַעְשָׂרוֹ וְהוֹסִיף הַמֵּש, וְחִזַּר וּפְדָה**
6 **הַפְּדִיּוֹן לְעַצְמוֹ פַּעַם שְׁנִיָּה¹⁴ - מוֹסֵף הַמֵּש שְׁנֵי עַל**
7 **הַקֶּרֶן בְּלִבָּד, וְאִינוֹ מוֹסֵף הַמֵּש עַל הַחֵמֶש¹⁵.**

(14) שהוא מוסף חומש. (15) בניגוד לאוכל תרומה בשוגג, שמוסיף חומש על חומש.

8 **ד. מַעְשָׂר שְׁנֵי¹⁶ שָׂאִין בְּחֵמְשׁוֹ שָׁה פְּרוּטָה¹⁷ - אֵינוֹ**
9 **מוֹסֵף עָלָיו הַמֵּש¹⁸. וְכֵן מַעְשָׂר שָׂאִין דְּמִי דְדוּעִין¹⁹**
10 **- דִּי שְׂאִימָר²⁰: הוּא וְחֵמְשׁוֹ מְחַלְל עַל הַסֵּלַע**
11 **הָהָה²¹. וְכָל²² מַעְשָׂר שְׁהוּא אֵינוֹ פּוֹדְהוּ מִשְׁלָל²³ -**
12 **אֵינוֹ מוֹסֵף הַמֵּש²⁴. וּמַעְשָׂר שְׁנֵי שָׁל דְּמֵאֵי - אֵינוֹ**
13 **מוֹסֵף עָלָיו הַמֵּש²⁵.**

(16) שם נג: "תנו רבנן אם גאל יגאל איש ממעשרו, ממעשרו ולא כל מעשרו פרט למעשר שני שאין בו שווה פרוטה. איתמר רב אמי אמר אין בו (= אין שווה פרוטה במעשר שני עצמו), רב אסי אמר אין בחומושו". ופסק רבינו כרב אסי. ופירש רש"י שם, שאם אין בחומש שווה פרוטה, אינו בר פדיון. אבל בירושלמי מפורש: "מעשר שני שאין בחומושו שווה פרוטה, אינו מוסף חומש". וכן פסק רבינו. (17) כשהמעשר עצמו אינו שווה ארבע פרוטות. והחומש הוא מלבר (= מבחוץ). (18) אבל הוא עצמו קדוש מדבריהם. ועיין בהלכה הסמוכה, שאם יש לו מעות שחילל עליהן מעשר שני אחר - אומר: "הוא וחומשו מחולל על מעות הראשונות". (19) ואפשר שאין בו ארבע פרוטות, שאז אין בחומושו שווה פרוטה, ואינו אלא מדבריהם. (20) כלומר, ואין צריך לפדותו על פי שלושה תגרים, כמו למעלה בפרק ד הלכה יט, ששם מדובר כשהמעשר מן התורה, כגון שיש בו וודאי ארבע פרוטות, שאז אינו אלא מדבריהם - הקלו בפדיונו. וכן אין צריך להמתין עד שיהא לו עוד מעשר שני, שיצטרף עם זה, ויהא בחומשם שווה פרוטה. (21) כלומר, על סלע שכבר חיללו עליו, מעשר

שני אחר. (22) ירושלמי שם ראש הלכה ג: "אמר ר' יוחנן, כל מעשר שאינו הוא ופדיונו משלו אינו מוסף חומש. ר' יוסי בי ר' בון בשם ר' חנינא, טעמא דר' יוחנן, ואם גאל יגאל איש ממעשרו חמישיתו (כלומר, חמישית משלו) יוסיף עליו, כדי שיהא הוא ופדיונו משלו". (23) בכתב-יד מעשה רוקח: "שאינו הוא ופדיונו משלו", וכלשון הירושלמי. (24) אבל עיקר הפדיון חל מן התורה. (25) כיוון שהחומש אינו מעכב. ובירושלמי דמאי שם: "ברין היה מעשר שני של דמאי, שיפריש עליו חומש (כשהוא פודה אותו) כדרך שמפריש כשאוכל תרומת מעשר של דמאי", ולמה אמרו שלא יפריש, מפני גדירו (כלומר, גזרה) שאם את אומר לו שיפריש, אף הוא אינו מפריש [פודה] כל עיקר "ויואלכנו חוץ לירושלים בלא פדיון".

14 **ה. הַפְּדָה מַעְשָׂר שְׁנֵי, וְהָיָה לוֹ מַעְשָׂר שְׁנֵי אַחַר**
15 **שְׁלֹא נִפְדָּה, אִם אֵין בְּחֵמְשׁוֹ²⁶ שָׁה פְּרוּטָה - דִּי**
16 **שְׂאִימָר²⁷: הוּא וְחֵמְשׁוֹ מְחַלְל עַל מְעוֹת הָרֵאשׁוֹנוֹת;**
17 **לְפִי שָׂאֵי אֶפְשָׁר לְאַדָּם לְעַמְצָם אֶת מְעוֹתָיו.**

(26) של המעשר שלא נפדה. (27) כלומר, "ולא אמרינן ימתין עד שיעלה לירושלים, או ימתין עד שיצרפנו עם אחר".

18 **ו. הַפְּדָה מַעְשָׂר בְּיוֹתֵר עַל דְּמִי²⁸ - לֹא נִתְפָּסָה**
19 **הַתּוֹסֶפֶת לְמַעְשָׂר.**

(28) כלומר, הדמים, שעליהם הוא פודה, שווים יותר מהפירות. ירושלמי מעשר שני פרק ד הלכה ב: "אמר ר' יוחנן הקדש שפדאו יותר על דמיו תפס את הכל, מעשר שני שפדאו יותר על דמיו לא תפס את הכל. מה בין הקדש מה בין מעשר שני? אמר רבי אמי, שכן אדם מצוי להיות מרבה בהקדשו (כיוון שהוא נותנו לגזבר, אבל מעשר שני שנאכל לבעליו, אף שהוא ממון גבוה אינו פודהו אלא על שוויו)".

20 **ז. בַּעַל הַבַּיִת אוֹמֵר²⁹ בְּסֵלַע³⁰, וְאַחֲרָי³¹ אוֹמֵר בְּסֵלַע**
21 **- בַּעַל הַבַּיִת קוֹדֵם, מִפְּנֵי שְׁהוּא מוֹסֵף חֵמֶש. בַּעַל**
22 **הַבַּיִת אוֹמֵר בְּסֵלַע, וְאַחֲרָי אוֹמֵר בְּסֵלַע וּפְרוּטָה³² -**
23 **הָאֲחֵר קוֹדֵם, מִפְּנֵי שְׂמוּסֵף עַל הַקֶּרֶן³³.**

(29) שהרי כופין אותו לפתוח ראשון. (30) לפדיון המעשר. (31) ראה להלן פרק ט הלכה ז ובכסף משנה שם, שאחר יכול לחלל שלא מדעת בעל הפירות. (32) במשנה שם: "בסלע ואיסר". (33) ובירושלמי שם: "ואין חומושו של זה (בעל-הבית) מרובה על תוספתו של זה? אמר רבי אבין שנייא היא שהוא יכול להערים עליו (על המעשר) ולפרטרו מן החומש".

24 **ח. מֵתֵר לְהַעֲרִים³⁴ עַל פְּדִיּוֹן מַעְשָׂרוֹ. בִּיצֵד? אוֹמֵר**
25 **אַדָּם לְבָנּוֹ וּלְבָתּוֹ הַגְּדוֹלִים וְלַעֲבָדָיו הָעֵבֶרִי³⁵: הָא**
26 **לְדָבָר³⁶ אֶת הַמְּעוֹת הָאֵלוֹ וּפְדָה לָהֶן בְּהֵן הַמַּעְשָׂר, פְּדֵי**
27 **שְׁלֹא יוֹסֵף חֵמֶש. אֲבָל לֹא יֵאמַר לוֹ: פְּדָה לִי בְּהֵן³⁷.**
28 **וְכֵן אִם אָמַר לוֹ: פְּדָה לִי מִשְׁלָף - אֵינוֹ מוֹסֵף**
29 **חֵמֶש³⁸.**

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום חמישי י"ח שבט - ספר זרעים - הלכות מעשר שני קמה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

34) "תחבולת ההיתר תיקרא הערמה, ושאינו להיתר, תיקרא מרמה". (35) "עבד עברי אין גופו קנוי, אלא מעשה ידיו בלבד. והוא כמו שכיר, כמו שאמר השם יתברך כי משנה שכר שכיר וכו'". [ולא הזכירו כאן "אשתו", שכיוון שאין זו מתנה גמורה אלא על מנת להחזיר - קנתה והבעל אוכל פירות. ומה שאמרו "במתנה קנתה ואין הבעל אוכל פירות", אין זה אלא במתנה גמורה שהנותן בעין יפה הוא נותן, ובמתנה על מנת להחזיר לא אמרו כן. ובפרק א מהלכות עירובין הלכה כ, הזכירו "אשתו", לפי ששם מדובר במתנה גמורה]. (36) [נראה מדברי רש"י בגיטין סה. שזו היא מתנה על מנת להחזיר]. (37) שאין זו לשון מתנה אלא לשון שליחות וחייב בחומש. (38) כלומר: הא לך מעות ופדה פירות מעשר שני שלי על המעות שלך. שכיוון שאמר לו: "על המעות שלך" - הרי זו מתנה.

49) שהוא מוסיף חומש.

יג. מעות מעשר שני, אם רצה לצרפם⁵⁰ בדינרי זהב
כדי להקל משאן - מצרפן. ואם צרפן לעצמו - אינו
מוסיף חמש, שאין זה דרך פדיה.

(50) לפרטם.

יד. הפורט סלע ממעות מעשר שני⁵¹, בין בירושלים
בין חוץ לירושלים - לא יצרפנה⁵² בלה במעות
נחשת⁵³, אלא בשקל מעות כסף ובשקל מעות
נחשת⁵⁴.

51) כלומר: יש לו סלע של מעשר שני ורוצה לפרטו על מעות של נחושת. (52) יפרטנה. (53) שכיוון שאינו מוציא כל הכסף בבת אחת, לא התירו לפרטו כולו במעות נחושת, שכבוד הוא למעשר כשהוא מחולל על כסף. (54) וצריך לומר, שמדובר כאן בשעת הדחק, שהרי אין מחללין כסף על נחושת אלא בשעת הדחק. וכשמחלל כסף על נחושת התירו גם לחלל כסף על כסף, אף שאין מחללין כסף על כסף אפילו בשעת הדחק. ולכן לא נמנתה משנה זו בעדיות פרק א, בין הדברים שבית הלל לחומרא ובית שמאי לקולא, כיוון שיש בדברי בית הלל קולא, שהתירו לחלל כסף על כסף בשעת הדחק, אגב חילול כסף על נחושת.

טז. מתר לחלל כסף מעשר עם פרות מעשר על
הכסף⁵⁵. והוא⁵⁶ שיהו בפרות פחות משנה דינר⁵⁷;
אבל אם היה בהן שנה דינר⁵⁸ - לא יחללם עם
הכסף⁵⁹, אלא בפני עצמן. כיצד? היה לו פרות שנה
דינר ושלשה דינרין של מעשר שני - אינו מחלל
הכל על סלע אחת; אבל אם היה לו חצי דינר פרות
וחצי דינר מעות - מחלל שניהם על דינר אחד.

55) אף שכסף מעשר לבדו אין מחללין על כסף - ביחד עם הפירות, מותר. (56) יירושלמי שם: "רבי שמעון בן לקיש אוקמה פליגי רבי מאיר ורבנן, בפירות שאין בהן כדי כסף (כלומר, שאינם שווים כדי חילולם על מטבע כסף חשובה), אבל בפירות שיש בהם כדי כסף אף רבנן מודו (שאינן מחללין כסף עמהם). חצי דינר כסף וחצי דינר פירות, מותר, דינר כסף ודינר פירות, אסור, כל שכן שני דינרי כסף ושני דינרי פירות שאסור". (57) שקשה לחללם בפני עצמם. (58) שאפשר לחללם בפני עצמם. (59) שאין מחללים כסף על כסף.

יום חמישי י"ח שבט ה'תשע"ו

פרק נשייו

1) יבאר מעות חולין ומעות מעשר שנתפזרו ולקט מכאן ומכאן. סלע של מעשר שני ושל חולין שנתערבו. האומר לבנו מעשר בזוית זו ונמצא בזוית אחרת. מי שנשתתק או

ט. אבל לא יתן המעות לפדות³⁹ לבנו ולבתו
הקטנים⁴⁰ ולעבדו ושפחתו הפנענים, מפני שידן
כדין⁴¹. נתן לשפחתו העבריה, אם מעשר שני זה
מדבריהם, כגון שהיה מציעין שאינו נקוב - דבריו
קנימין; שאמה העבריה קטנה היא, ואין הקטן זוכה
לאחרים⁴² אלא בדבר שהוא מדבריהם⁴³.

39) עליהן. (40) לדעת התוספות, המדובר בשהגיעו לעונת נדרים, שתרומתם תרומה והוא הדין שפדיונו פדיון. (41) ונמצא שהמעות ברשותו, וחייב בחומש. (42) כלומר, אף על פי שהוא זוכה לעצמו מן התורה, כיוון שדעת אחרת מקנה להן - אינו יכול להקנות לאחרים. וכמו כן לפדות מעשר שני של אחרים. (43) אבל לא בדבר שהוא מן התורה.

י. וכן מערים ונותן המעשר מתנה כשהוא בטבל⁴⁴,
ואומר הנותן: הרי הפרות האלו מחללין על מעות
שפבית⁴⁵.

44) קודם שהפריש מן הכרי, ולא לאחר מכן, שכיוון שמעשר שני ממון גבוה הוא, אינו נקנה במתנה. (45) "בראשונה היו עושין כן במעות (כלומר, היה מקנה המעות לחבירו, והלה פודה הפירות על מעותיו) היו נוטלין אותן (את המעות) ובורחין, התקינו שיהו עושין כן בפירות [שאינם נוחים כל כך לתפיסה ובריחה]".

יא. שני אחין או שני שתפין, [אב ובנו]⁴⁶ - פודין
זה לזה מעשר שני, כדי שלא יוסיף חמש. אשה
שהכניסה לבעלה מעשר שני, הואיל והוא קממן
גבוה כמו שבארנו - לא קנה בעל. לפיכך, אם
פדה⁴⁷ - אינו מוסיף חמש⁴⁸.

46) ואף שכבר כתב רבינו (למעלה הלכה ח), שכן פודה לאביו, הוסיף וכתב כאן, שאף האב פודה לבנו, אף על פי שהבן קרוב ללב אביו, יותר משהאב קרוב לבנו. (47) על מעות שלו. (48) וכמו כן אם פדתה האשה, אינה מוסיפה חומש.

יב. הפודה מעשר שני⁴⁹ לעצמו, ונתן את הקרן ולא

קמו שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום חמישי י"ח שבט - ספר זרעים - הלכות מעשר שני

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

17) שם משנה ו. 18) של כסף. וראה בהלכה הקודמת משום מה התירו כאן לחלל כסף על כסף. ואינו יכול לקחת סלע אחד משני הסלעים הנ"ל ולחלל בתנאי - גזירה שמא ישכח ויקח בלי תנאי (רע"ב). ובהלכה הקודמת, שנתערבו הרבה מעות, לא חששו שמא ישכח, מכיון שיש לו שם טירחא רבה ללקט הרבה מעות - ייזכר (תוספות יום-טוב). 19) נראה שעל מעות של כסף יותר קל, וזה צריך עיון, שהרי אדרבה כסף על כסף אין מחללים אפילו בשעת הדחק, ואילו כסף על נחושת מחללין בשעת הדחק (למעלה פ"ד הלכות וז). וראה ברי"ק קורקוס. 20) שמא היא היתה של מעשר שני.

18 ג. האומר²¹ לבנו: מעשר שני בנותי זו, ונמצא בנותי 18 אחרת - הרי אלו חליין²². אמר לו: הרי שם מנה, 19 ונמצא מאתים - השאר חליין²³. הרי שם מאתים, 20 ונמצא מנה - הרי הוא חליין²⁴. הניח²⁵ מנה מעשר 21 ונמצא מאתים, מאתים ונמצא מנה, אפילו²⁶ הן²⁷ 22 בשני פיסין - הכל חליין²⁸. 23

21) שם פ"ד משנה יב. 22) שאני אומר פירות מעשר נלקחו, ואלו אחרים הם. 23) שאנו אומרים: יודע היה האב שיש שם עוד מנה חולין, אבל לא הוצרך להזכיר לו אלא המנה של מעשר שני, בכדי להזהירו שיאכלו בקדושה, מה-שאיין-כן בהניח מנה ונמצא מאתים, דלהלן, שוודאי אחרים הן, והכל חולין. 24) במשנה שלפנינו שם: "הכל מעשר", ועל-פי-זה השיגו הראב"ד. אבל בכתב-יד מינכן שם: "הכל חולין, (תוספתא כפשוטה), וכחכמים בתוספתא שם, ודלא כרבי שאמר: "מנה מונח ומנה מוטל", וראה למעלה. 25) תוספתא שם וביצה שם. 26) בביצה שם: "דרבי יוחנן ור' אלעזר, חד אמר בשני כסיין מחלוקת (רבי וחכמים), אבל בכיס אחד דברי הכל חולין (שכיון שנטל הכיס, נטלו שניהם, ואלו אחרים הם). וחד אמר בכיס אחד מחלוקת, אבל בשני כסיין דברי הכל מנה מונח ומנה מוטל". ופסק רבינו כמאן-דאמר הראשון, שהמחלוקת בשני כסיין, וכחכמים, שאפילו באופן זה הכל חולין. ואף שרב אשי שם העמיד התוספתא בכיסים מקושרים, דעת רבינו שלא אמר רב אשי זאת אלא לתרץ מה שהקשו שם על האומר בכיס אחד מחלוקת. וכן הוא ברש"י ובמאירי, ולא כהר"ח. וראה בפ"ב מהלכות יו"ט הלכה ו, שאף שם לא הזכיר רבינו "מקושרים", ובבית-יוסף אורח-חיים סי' יג. 27) שני המנים. 28) שלא כרבי שם, שאמר במנה ומצא מאתים - "חולין ומעשר שני מעורבין זה בזה" (וראה למעלה, וצריך עיון), ובמאתים ומצא מנה - "מנה מונח ומנה מוטל", אלא כחכמים שאמרו בשני האופנים הנ"ל: "הכל חולין", שאני אומר: של מעשר נטלו, ואלו אחרים הם.

24 ד. אמר²⁹ לו אביו: פיס מעשר שני³⁰ לי בבית, הלך 24 ומצא שם שלשה פיסים - הגדול שבכלן מעשר³¹, 25 והשאר חליין. ואף על פי כן, לא יאכל מן הקטנים 26 עד שיחללם על הגדול³². 27

29) תוספתא שם פ"ה הלכה ה. 30) פירות מעשר שני,

מי שאמרו לו בחלום מעשר שני של אביך במקום פלוני. האומר לבניו אל תגעו בזוית פלונית או טמן מעות בפניהם ואמר של פלוני הם. המוציא כלי וכתוב עליו מ' או ד' או ט' או ת' או ק'. ומעות הנמצאות בירושלים. ודין תיבה שנשתמש בה חולין ומעשר שני, ומעשר של ודאי ושל דמאי שנתערבו. הזורע מעשר שני אחר שנכנס לירושלים.

1 א. מעות² חליין ומעות מעשר שנתפזרו, ולקט מן 1 ומן³ - מה שלקט לקט למעשר⁴, עד שישלים⁵, 2 והשאר חליין⁶. ואם פלל וזפין⁷ או⁸ שלקט מצד 3 אחד⁹ ומצא חסר - הרי זה לפי חשבון. פיצד? הרי 4 מאתים מעשר שני ומאה חליין, נתפזרו ובללן וזפין 5 הפל, נמצאו מאתים ושבעים¹⁰ - הרי מאה ושמונים 6 מהן מעשר, ותשעים חליין. זה הפלל: המתלקטין¹¹ 7 - למעשר שני, והנבללין¹² - לפי חשבון. מתנה¹³ 8 ואומר: אם אלו שפירי הן המעשר - השאר חליין¹⁴; 9 ואם הן חליין¹⁵ - הרי מעות המעשר בכל מקום שהן 10 מחללין עליהם¹⁶. 11

2) מעשר שני פ"ב משנה ה. 3) ירושלמי שם: "אמר רבי יונה, והוא (זה שאמרו במשנה: "מה שלקט לקט למעשר") שליקט מכאן ומכאן (שכיון שאינו מלקט ממקום אחד, ייתכן שעלו בידו מעות המעשר. ומכל-מקום צריך להתנות, כדלהלן, שהרי אין הדבר ברור, ואולי מעות חולין בידו, ומעשר על גבי הקרקע), אבל אם לקט על אומן (כלומר, בשורה, מצד אחד) כבולל וחופן הוא". 4) ירושלמי שם: "אמר רבי זעירא כדי לשכר שני (כלומר, מה שאמרו "לקט למעשר", הוא כדי שמעשר שני ישתכר), שמא יאברו השאר (שלא לקט עדיין) ויהיו אלו שבידו תפוסין על השני (כלומר, וינהוג בהן כבמעשר שני, וראה להלן). 5) "מנין - של מעשר שני" (פירוש המשנה). 6) "ואם נאבד מהן דבר, של חולין נאבד" (שם). 7) כלומר, עירבן יחד ולקטן מלא חפניו. 8) ראה בירושלמי שהוא למעלה. 9) שוודאי שחפן מחולין וממעשר שני ביחד. 10) שאברו שלשים. 11) מכאן ומכאן, כנ"ל. 12) או שנלקטו מצד אחד, כנ"ל. 13) ירושלמי שם. ונראה מדברי רבינו, שזה מוסב גם על המתלקטים וגם על הנבללים (מעשה רוקח ומראה הפנים, ועיין רע"ב). 14) כלומר, ממילא הן חולין. 15) כולן או חלקן. 16) צריך עיון: הרי אין מחללים כסף על כסף או נחושת על נחושת, אף בשעת הדחק, כמפורש למעלה פ"ד הלכות ה"ז (תוספות יום-טוב). [ושמא התירו כאן מפני שהדבר ספק, שמא אלו שבידו הן המעשר, כשם שהתירו בדמאי, כמפורש שם הלכה ח]. ומעשה רוקח כתב שלא אסרו אלא לכתחילה. וכאן הרי זה בדיעבד. ועיין תוספות בביצה י: ד"ה חולין.

12 ב. סלע¹⁷ של מעשר שני ושל חליין שנתערבו - 12 מביא בסלע מעות¹⁸, ואפלו מעות נחשת¹⁹, ואומר: 13 סלע של מעשר שני בכל מקום שהיא מחללת על 14 המעות האלו; ואחר כך בורר את היפה שבשתיה²⁰ 15 ומחלל המעות של נחשת עליה, ותחזר הסלע היפה 16 למעשר. 17

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום חמישי י"ח שבט - ספר זרעים - הלכות מעשר שני קמז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

17 וראה להלן. (31) שהרי באב המצווה לבנו, אין אומרים, שמא מה שהיה ניטל, ואלו אחרים הם (בהלכה הקודמת), אלא אומרים, ודאי הוסיף על המעשר שהניח מתחילה. ואם כן, כשאומר סתם "כיס מעשר לי בבית", ודאי לגדול הוא מתכין. (32) מלשון זה נראה, שמחלל בלא תנאי, ואינו אומר "ואם כיס זה אינו מעשר, יהיו הללו מחוללים עליו" כיון שקרוב לוודאי שהגדול הוא המעשר, וראה בתוספתא כפשוטה.

18 **שְׁבִתוֹכּוּ קֶרְבָּן⁵⁵. שְׁפָן⁵⁶ הָיָה פּוֹתְבִין אוֹת אַחַת מִן הַשָּׁם בְּשַׁעַת הַסְּכָנָה⁵⁷.**

(50) מעשר שני פ"ד משנה יא, ותוספתא שם פ"ה, כחכמים ולא כרבי יוסי. (51) של חרס. וראה להלן. (52) ואין לומר שהכוונה למעשר ראשון או למעשר שני, שהרי הם מותרים לזרים ומדוע יכתוב עליו כלל. ואם משום תרומת מעשר שבו, היה כותב ת"מ. אלא ודאי הכוונה למעשר שני, ומפני החשש שמא יכשל בו באכילה מחוץ לירושלים כתבו כן (תוס' אנשי שם). (53) אבל הכלי עצמו, חולין. ש"דמי מה שבתוכו יותר מדמי הכלי, והוא אצל בני אדם גרוע כל כך, שאין מקדיש אותם שום אדם לבדק הבית. ומה שחלקו (חכמים) על רבי יהודה (שם משנה י'), הוא בכלי של מתכת (אבל לא בכלי חרס שמודים בו שהוא חולין) - פירוש (המשנה). (54) שם, כחכמים ולא כרבי יהודה. (55) שכלי של מתכת דרך בני אדם להקדיש. (56) שם משנה יא. וזה מוסב על כל ההלכה. (57) שגזרו על המצוות ופחדו לכתוב במפורש, ולכן כתבו רק ברמז. "ומשום שעת הסכנה הורגלו בכך לעולם, לכתוב אות אחת מן השם" (משנה ראשונה).

1 ה. מִי³³ שֶׁנִּשְׁתַּתֵּק³⁴, וְאָמְרוּ לוֹ: מַעֲשֵׂר שְׁנֵי שָׁלֶף
2 בְּמָקוֹם פְּלוּנִי³⁵, וְהִרְפִּין בְּרָאשׁוֹ - בּוֹדְקִין אוֹתוֹ שְׁלֹשׁ
3 פְּעָמִים³⁶, כְּדָרְף שְׁבוֹדְקִין לְגַטִּין³⁷, וְהָרִי דְבָרֵינוּ
4 קְיָמִין³⁸.

(33) שם הלכה ת. (34) כלומר, ניטל ממנו כח הדיבור, אבל הוא שומע. (35) כלומר, בלשון שאלה. (36) "שירמזו בראשו וכו' תשובה נכונה לשאלה" (פירוש המשנה לגיטין פ"ז משנה א). (37) פ"ב מהלכות גירושין הלכה טז. וראה גם בפכ"ט מהלכות מכירה הלכה ג. (38) כלומר, אם עמד בבדיקה.

19 ז. מְעוֹת⁵⁸ הַנִּמְצְאוֹת בִּירוּשָׁלַיִם⁵⁹, אֶפְלוּ דִינָרֵי זָהָב
20 עִם הַכֶּסֶף וְעִם הַמְּעוֹת - הָרִי אֵלָיו חֲלִין⁶⁰, הוֹאִיל⁶¹
21 וְשׁוּקֵי יְרוּשָׁלַיִם מִתְּפַבְּדִין בְּכָל יוֹם⁶². מִצָּא⁶³ בְּתוֹכָן
22 חֶרֶס וְכֶתוּב בּוֹ מַעֲשֵׂר - הָרִי אֵלָיו מַעֲשֵׂר שְׁנֵי⁶⁴. בְּמָה
23 דְּבָרִים אָמוּרִים⁶⁵? בְּשָׂאָר יְמוֹת הַשְּׁנָה⁶⁶; אֲבָל
24 בְּרִגְלָיו⁶⁷ - הַכֹּל מַעֲשֵׂר⁶⁸.

5 ו. אָמְרוּ³⁹ לוֹ בְּחֻלוֹם⁴⁰: מַעֲשֵׂר שְׁנֵי שָׁל אֲבִיךָ שְׁאֵתָה
6 מִבְּקֶשׁ הָרִי הוּא בְּמָקוֹם פְּלוּנִי, אֵף עַל פִּי שְׁמָצָא
7 שָׁם מָה שֶׁנִּמְצָא לוֹ - אֵינוּ מַעֲשֵׂר⁴¹. דְּבָרֵי חֲלוּמוֹת
8 לֹא מַעֲלִין וְלֹא מוֹרִידִין⁴².

(39) תוספתא שם, הלכה ט (הובאה בסנהדרין ל.). (40) ראה בתוספתא כפשוטה. (41) ואוכלו לכתחילה בלי חילול. (42) "שפועלת המדמה אף-על-פי שצודקת במקצת, הרבה פסולת מתערב עמו, ואין חוששין לו עד שיתברר" (מאירי לסנהדרין עמוד 821). וראה בפ"י מהלכות זכיה ומתנת הלכה ז, וביר"ד סי' רנט סעיף ו בהגהות הרמ"א, ובפתחי תשובה שם.

(58) שם משנה ט, ופירשה רבינו בירושלים, על פי שקלים פ"ז משנה ב, ובקצת נוסחאות כתוב כן במשנתנו (מלאכת שלמה). (59) "בכל השווקים" (פירוש המשנה לשקלים שם), ולא לפני סוחרי בהמה, דלהלן. (60) ירושלמי מעשר שני שם: "שלא תאמר הואיל ואין דרך בני אדם לעשות כן (לערב מינים שונים של מטבעות) יהא (מעשר) שני, לפום כן (לפיכך) צריך מימר, חולין" ("ולא נחוש ונאמר שמא אלו המעות חזרו וחיללן על הכסף הזה או על הזהב" - ומעות מעשר הן שנשתיירו כאן משעת הרגל - פירוש המשנה למעשר שני שם), וראה להלן. (61) פסחים ז. ובבא מציעא כו. בשם רבי שמעיא בר זירא. (62) ולכן אומרים: "קמאי קמאי (מעות המעשר שנפלו ברגל) אזלי (כבר נתכבדו) והני אחריני נינהו" (שם ושם). ודעת רבינו היא, שלא הוצרך רב שמעיא לטעם "הואיל ושוקי ירושלים מתכבדים בכל יום", אלא כדי לומר, אם מצא דינרי זהב עם כסף ועם מעות, שהם חולין, אף שיש מקום לומר שהם מעשר (ראה למעלה), אבל אם מצא סתם מעות, פשוט שהולכין אחר הרוב, ואין צורך לטעם הנ"ל. ולא כדעת רש"י והמאירי בפסחים שם. וראה להלן בהלכה יא. (63) מעשר שני שם. (64) "ולא נאמר שמא הן חולין, וזה החרס הוא מכלי שהיה בו מעשר נתון בתוכו וכתבו עליו מעשר" - כבהלכה הקודמת (פירוש המשנה שם). (65) שקלים שם. וקאי על הרישא. (66) שרוב המעות שבעיר חולין הן. (67) "שכל ישראל עולין לרגל, וכל מי

9 ז. הָאֹמְרִים⁴³ לְבָנֵינוּ: אֶפְלוּ אַתֶּם מֵתִים⁴⁴ אֵל תִּגְעוּ
10 בְּזוּיַת זוֹ, וְנִמְצְאוּ שָׁם מְעוֹת - הָרִי אֵלָיו חֲלִין⁴⁵.
11 טָמִין⁴⁶ מְעוֹת מִפְּנֵיהֶם וְאָמַר לָהֶם: שָׁל פְּלוּנִי הֵן, או
12 שָׁל מַעֲשֵׂר שְׁנֵי הֵן, אִם פְּמַעְרִים⁴⁷ - אֵין חוֹשְׁשִׁין
13 לְדְבָרֵינוּ, וְאִם פְּמַתְפּוֹן⁴⁸ - דְּבָרֵינוּ קְיָמִין⁴⁹.

(43) תוספתא שם, הלכה י. (44) כלומר, ברעב (תוספתא כפשוטה). (45) שהוא כמערים (ראה להלן), אף-על-פי שאינו נראה כן, שאם היו המעות מעשר, היה לו לפרש זאת, וראה להלן. (46) שם, הלכה יא. (47) "שעושה שלא יחזיקוהו כעשיר, או כדי שלא יקחו בניו" (הגהות מרדכי לבבא בתרא פ"א סוף סי' תרנח). (48) למסור להם עדות. (49) וראה בתוספתא כפשוטה, ובהלכה זכיה ומתנת שם, הלכה ה. וצ"ע, מדוע לא כתב רבינו כאן, מה שכתב שם בהלכה ו.

14 ח. הַמוֹצֵא⁵⁰ כְּלֵי⁵¹ וְכֶתוּב עָלָיו מ' - הָרִי מָה שְׁבִתוֹכּוּ
15 מַעֲשֵׂר שְׁנֵי⁵². ד' - דְּמָאִי. ט' - טְכָל. ת' - תְּרוּמָה.
16 ק' - קֶרְבָּן⁵³. וְאִם⁵⁴ הָיָה שָׁל מִתְּכַת ? הוּא וּמָה

קמח שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום חמישי י"ח שבט - ספר זרעים - הלכות מעשר שני

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אחר הרוב, והעמידו הברייתא באוקמתות שונות, ורבינו השמיטן, וצריך עיון למה (כסף-משנה).

- 10 **יב. מְצִיאָה** ⁸² פְּרוֹת בֵּין פְּרוֹת מְעַשֵּׂר לְפָרוֹת תְּרוּמָה -
11 **יִפְלוּ לְקָרוֹב** ⁸³. **מְחֻצָּה לְמְחֻצָּה** - **יֵאָכְלוּ פְּחָמְרֵי**
12 **שְׁנֵיהֶן**: **אֲסוּרִין לְזָרִים וְטַעֲוִינֵין רְחִיצַת יָדַיִם** ⁸⁴ **וְהַעֲרֹב**
13 **שָׁמֶשׁ** - **כְּתוּמָה** ⁸⁵; **וְאֲסוּרִים לְאוּגֵן וְטַעֲוִינִים הַבָּאת**
14 **מְקוֹם** - **כְּמַעֲשֵׂר** ⁸⁶. **יִכְן** ⁸⁷ **הַמְּעוֹת הַנִּמְצָאוֹת בֵּין חֲלִין**
15 **לְמַעֲשֵׂר** ⁸⁸.

(82) תוספתא שם. (83) אין המדובר כשנפלו הפירות מאחת הערימות ואין אנו יודעים מאיזה מהן, שאם לא כן לא היה רבינו פוסק שהולכים אחר הקרוב, שהרי רוב וקרוב הולכים אחר הרוב (פ"ט מהלכות רוצח הלכות ר"ז, ופ"ט מהלכות גזילה הלכה יח), אלא המדובר באופן שרצו להוסיף פירות על הערימות הללו ונפלו מידו של זה, ואין אנו יודעים מה היו בידו אם מעשר שני, ואם-כן רצה לתת אותם על ערימת מעשר שני, או תרומה, ורצה להוסיפם על ערימת התרומה, ולכן פסקו בזה ללכת אחר הקרוב ולא אחר הרוב. וכן נראה מפירושו המשנה לשקלים פ"ז מ"א (שכתב רבינו בסוף הלכה זו) שכתב שם: "לפי שזכר (התנא) הספק הנוגד בין השופרות (כלומר, מעות שנמצאו בין שופרות השקלים לנדבה), זכר גם כן כשנפל כיוצא בו לאדם בין מעות חולין ובין מעות מעשר שני באיזה מקום שיהיה". וראה ברדב"ז ובתוספתא כפשוטה שם. (84) פ"א מהלכות תרומות הלכה ז. (85) שם פ"ז הלכה ב. (86) למעלה פ"ב הלכה א, ופ"ג הלכה ה. (87) שקלים פ"ז סוף משנה א. (88) ראה למעלה בהערה פב.

- 16 **יג. מְעַשֵּׂר שְׁנֵינִי** ⁸⁹ **שֶׁל דְּמָאֵי וְשֶׁל וְדָאֵי שְׁנַתְעָרְבוּ** -
17 **יֵאָכְלוּ פְּחָמוֹר שְׁבָהֵן** ⁹¹.

(89) תוספתא שם. (90) באופן שאין באחד מהם לבטל את חברו. (91) (לא כתב רבינו כאן: "כחומרי שניהן" כמו שכתב בהלכה הקודמת, אלא "כחמור שבהן", לפי שכאן אין חומר בשניהם אלא אך ורק במעשר שני של ודאי, וחומר זה בזה שאינו נאכל באנינות (למעלה פ"ג שם), בניגוד למעשר שני של דמאי שהוא קל ונאכל באנינות (שם) הלכה ח, וראה בתוספתא כפשוטה). וכעין זה גם בפ"ו מהלכות פסולי המוקדשין הלכה כב, בחתיכות של קדשי קדשים שנתערבו בחתיכות קדשם קלים, או הנאכלין ליום אחד בנאכלין לשני ימים, שיאכלו כחמור שבהן - שגם שם הכוונה לאכלו כקדשי קדשים או כנאכלין ליום אחד, ולא כחמור שבשניהם, שהרי בקדשי קלים אין שום חומר שאינו בקדשי קדשים, ובנאכלים לשני ימים אין שום חומר שאינו בנאכלין ליום אחד).

- 18 **יד. פְּרוֹת מְעַשֵּׂר שְׁנַתְעָרְבוּ בְּפְרוֹת חֲלִין** ⁹² - **יֵאָכְל**
19 **הַפֶּל בְּטַהֲרָה** ⁹³ **בְּמְקוֹם** ⁹⁴ **אוּ יִפְדָּה אֶת הַמְּעַשֵּׂר**.
20 **לְפִיכָף** ⁹⁵, **אִם** ⁹⁶ **נִתְעָרְבוּ** ⁹⁷ **בִּירוּשָׁלַיִם** - **אֲסוּרִין בְּכָל**
21 **שָׁהֵן כְּמִנְיָן** ⁹⁸; **הוֹאִיל וְהוּא בִּירוּשָׁלַיִם** ⁹⁹, **הָרִי הוּא**
22 **בְּדָבָר שֵׁשׁ לוֹ מִתִּירִין** ¹⁰⁰; **וְיֵאָכְל הַפֶּל בְּטַהֲרָה**.

(92) חוץ לירושלים. ובאופן שאין באחד לבטל את חברו,

שיש אצלו מעות מעשר שני, מעלה אותן עמו" (פירוש המשנה). (68) כלומר, אף כשלא היה חרס שכתוב עליו: "מעשר", בין המעות, ואף המעות שבתערובת. וראה למעלה הערה נב בשם פירוש המשנה על הירושלמי.

- 1 **י. מְעוֹת** ⁶⁹ **הַנִּמְצָאוֹת לְפָנֵי סוּחָרֵי בְּהֵמָה בִּירוּשָׁלַיִם** -
2 **לְעוֹלָם** ⁷⁰ **מְעַשֵּׂר**; **שְׁחֻזָּת רַב הָעַם מְבִיאִין מְעוֹת**
3 **מְעַשֵּׂר וְקוֹנֵין בּוֹ בְּהֵמוֹת** ⁷¹. **וְהַנִּמְצָאוֹת בְּהַר הַבֵּית** -
4 **לְעוֹלָם** ⁷² **חֲלִין** ⁷³; **שְׁחֻזָּתָן** ⁷⁴ **מִתְרוֹמַת הַלְשָׁפָה**
5 **שְׁחֻלְלוּם הַגְּזָבְרִין עַל בְּהֵמָה** ⁷⁵.

(69) שקלים שם. (70) אף בשאר ימות השנה. (71) שנאמר (דברים יד, כו): "ונתת הכסף בכל אשר תאוו נפשך בבקר ובצאן וגו'". וראה ברש"י ובר"ח לפסחים ז. ובמנחות פב. וברבינו גרשום שם. "וכל מה שימצא לפני סוחרי הבהמות בקר וצאן, נאמר שמא (לשון ספק, וכאן משמע שהן מעשר ודאי) ממעות מעשר שני נפלו מיד הקונה (קודם שקנו הבהמות ונתחללה קדושת המעות על הבהמות)" - פירוש המשנה. וראה בבבא מציעא כו. בתוס' ד"ה לעולם. (72) אף ברגל. (73) ואין אומרים: "היא הקדש קונה המעות מדין חצר, שאין חצר להקדש (רשב"ם ותוספות בבבא בתרא עט. וראה בקצות החושן סימן ר סעיף א). (74) ירושלמי שם: "רבי בא רבי חייא בשם רבי יוחנן, שאין הכהן מוציא מן הלשכה מעות עד שהוא מחללן על הבהמה". (75) וזוהו שלא כתב רבינו, שהמעות באו מבני אדם שהכניסום בצינעא להר הבית (פסחים ובבא מציעא שם ברש"י ותוספות ד"ה בהר הבית), נראה שמה שכתב בפ"ז מהלכות בית הבחירה הלכה ב, "לא יכנס אדם להר הבית וכו' במעות הצרורין לו בסדינו", כוונתו בין בפרהסיא ובין בצינעא. וראה בירושלמי סוף מסכת ברכות, ובמשנת מכוון הערי פישל שם עמ' 67 הערה נוספת 1 של הגרמ"ל זק"ש.

- 6 **יא. תְּבַח** ⁷⁶ **שְׁנַשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ חֲלִין וּמְעַשֵּׂר שְׁנֵי, וְנִמְצָא**
7 **בְּתוֹכָהּ מְעוֹת: אִם רַב מְנִיחִין מְעַשֵּׂר** ⁷⁷ - **הָרִי הַמְּעוֹת**
8 **מְעַשֵּׂר** ⁷⁸; **וְאִם רַב מְנִיחִין חֲלִין** - **חֲלִין**; **מְחֻצָּה** ⁷⁹
9 **לְמְחֻצָּה** ⁸⁰ - **חֲלִין** ⁸¹.

(76) תוספתא מעשר שני פ"ב, והובאה בפסחים שם. (77) כלומר, רוב בני אדם המניחין בתיבה זו, מניחין בה מעות מעשר. וראה ברש"י שם ד"ה אם רוב חולין. (78) אף-על-פי שהמניח חולין, מניח יותר מהמניח מעשר, מכל-מקום כיון שרוב מכניסין מעשר, מן הסתם רוב המעות מעשר. (79) פייסקא זו אינה בברייתא. (80) כלומר, מחצית המשתמשים, מניחין חולין, ומחציתם מעשר. (81) כיון שרוב המעות חולין. וראה ברדב"ז כאן, ובסוף ההלכה הסמוכה. וכן הגירסא בכל כתבי-היד בדברי רבינו, וכן גרס בדברי רבינו, המאירי לפסחים שם. ברם המהר"ק כתב: "מצאתי השגות ישנות כתוב בהן מחצה על מחצה חולין. אמר אברהם (הראב"ד) ספרים אחרים, מעשר (כלומר, כך הגירסא בדברי רבינו - תוספתא כפשוטה שם), ובוודאי שהיא הנוסחא האמיתית וכו'". ובפסחים שם, הקשו מברייתא זו לנאמר שם, שהולכים אחר אחרון, ולא

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שישי י"ט שבט - ספר זרעים - הלכות מעשר שני קמט

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

108) ברייתא בבבא מציעא נג. (109) שם: במסקנת הגמרא, שלא חילקו חכמים בין אם ישנן מחיצות לבין אם אינן, אלא לעולם נקלט הוא במחיצות ואינו נפדה שוב. (110) המדובר כשיצא רק פסיעה אחת מירושלים, שאין טורח להחזירו, ואף-על-פי-כן אינו דבר שיש לו מתירין, כיון שנפלו מחיצות, ואי אפשר להחזירו. אבל אם לא נפלו מחיצות, הרי הוא דבר שיש לו מתירין. ואם הוציאווהו למקום רחוק, אפילו אם לא נפלו מחיצות, אינו דבר שיש לו מתירין, כיון שיש טורח רב בהעלאתו, כמו שכתבנו למעלה בהלכה יד, וראה בפרי-חדש ליו"ד סימן קב ס"ק ח. (111) משמע שאם יכול לפדותו, דינו כדבר שיש לו מתירין. וזה צריך עיון, שהרי למעלה שם, נראה מדברי רבינו שחוץ לירושלים אינו כדבר שיש לו מתירין, לא מצד אפשרות של העלאה ולא מצד אפשרות של פדייה, לפי שאין מצוה בפדייתו, וראה בספר היובל לרב"מ לוי"ן מעמוד מז ואילך. (112) שם: "לא מיבעיא יש בו (בחומשו שוה פרוטה) דאורייתא, דקלטין ליה מחיצות, אבל אין בו (בחומשו) דרבנן (שאינן המעשר אלא מדבריהם), אימא לא קלטו מחיצות, קא-משמע-לן". וראה למעלה פ"ב הלכה ט. ובהערות שם. (113) כלומר, בחומשו, כנ"ל. (114) פט"ו.

כנ"ל. אבל אם יש בחולין כדי לבטל את המעשר, הרי הוא מבטלו, שכיון שהמעשר אסור באכילה מחוץ לירושלים, הרי הוא כדבר שאין לו מתירין, שהוא מתבטל. ואף שהוא עומד להעלותו לירושלים, ושם הוא מותר באכילה, כיון שיש טורח בהעלאתו, אין זה קרוי "יש לו מתירין" (רע"ב לביכורים פ"ב משנה ב, על-פי דברי רבינו בפירוש המשנה שם). ומשום שאפשר לפדותו, אינו כדבר שיש לו מתירין, כיון שאין מצוה בפדייתו (תוספות אנשי שם, שם). וראה להלן. (93) ראה למעלה פ"ג הלכה א. (94) כלומר, בירושלים (למעלה פ"ב הלכה א). (95) כלומר לפי שהמעשר נאכל בירושלים. (96) ביכורים שם. (97) פירות מעשר בפירות חולין כנ"ל. (98) בדפוס רומי: "במנין". רצ"ל: "במנין", וכן כתב להלן בפ"ד מהלכות ביכורים הלכה טו. וכן פסק בפט"ו מהלכות מאכלות אסורות הלכה יב, שמה שאמרו: דבר שיש לו מתירין אינו בטל, אין זה אלא במין במינו (תוספות יום-טוב שם, ומשנה-למלך כאן). (99) שהוא מקום אכילתו. אבל אם נתערבו חוץ לירושלים אינו כדבר שיש לו מתירין, ראה למעלה. ועיין להלן. (100) שאוסר תערובתו במין במינו (הלכות מאכלות אסורות שם).

יום שישי י"ט שבט ה'תשע"ו

פרק שביעי

1) יבאר חומר הלקוח מכסף מעשר מפירות עצמם, ושאינן לוקחים בכסף מעשר אלא מאכל אדם. אין לוקחין תרומות בכסף מעשר וכיוצא בזה. הלוקח פירות או בהמה חוץ לירושלים בכסף מעשר. ואם לקח בהמה לשלמים ונפל בה מום. האוכל מעשר שני בתורת חולין.

11 א. פרות הנלקחות בכסף מעשר שני - אינן נפדין
12 ברחוק מקום, אלא אם כן נטמאו באב הטמאה;
13 אלא יעלו הן עצמן ויאכלו בירושלים.

14 ב. זה חמץ בלוקח בכסף מעשר מפרות מעשר
15 עצמן. ואם נטמא בולד הטמאה מדבריהם - יפדו
16 ויאכלו בירושלים.

17 ג. אין נלקח בכסף מעשר אלא מאכל אדם שגדולו
18 מן הארץ, או גדולי גדולו מן הארץ. כגון הפרט
19 המפוש בתורה: בבקר ובצאן ובמין ובשקר.

20 ד. לפיכך אין לוקחין בכסף מעשר מים ומלח,
21 כמהין ופטירות, לפי שאין גדוליהם מן הארץ. ולא
22 פרות מקברין לקרקע, ולא פרות שאינן יכולים
23 להגיע לירושלים, לפי שאינן דומין לבקר וצאן.

24 ה. הדבש והביצים והחלב - הרי הן בבקר וצאן;
25 שאף על פי שאינן גדולי קרקע, הרי הן גדולי
26 גדוליהן.

1 מזו. הזרע¹⁰¹ מעשר שני אחר שנקנס לירושלים -
2 הגדולים מעשר שני¹⁰². זרעו קדם שפנס - הגדולין
3 חלין¹⁰³, ואלו¹⁰⁴ בדבר שאין זרעו פלה. ופודין¹⁰⁵
4 אותן¹⁰⁶ בשעת זריעתן¹⁰⁷.

(101) ביכורים שם. (102) אפילו דבר שזרעו כלה, ראה בירושלמי שם. (103) בירושלמי שם הלכה ב: "אתא חד סב שאל וכו' תמן (תרומות פ"ט משנה ד) את אמר גידוליהן (של מעשר שני) מותרין, והכא (בכורים שם) את אמר גידוליהן אסורין וכו' רבי ירמיה רבי אימי בשם רבי שמעון בן לקיש, הן דתימר גידוליהן אסורין איסור מחיצה (כשנקנס לירושלים), והן דתימר גידוליהן מותרין, היתר זרות (קודם שיכנס לירושלים)" - כסף-משנה. וטעמם של דברים הוא, כמבואר למעלה, שבירושלים דינו של מעשר שני כדבר שיש לו מתירין, אבל חוץ לירושלים אינו כדבר שיש לו מתירין, ומתבטל הזרע בגידולין. (104) ירושלמי ביכורים שם, ובתרומות שם הלכה ב. (105) תרומות שם. (106) את המעשר. (107) כלומר, לכתחילה צריך לפדותו בשעת הזריעה, שאם לא כן, הרי הוא בכלל "מבטל איסור לכתחילה" שאסור (פט"ו מהלכות מאכלות אסורות הלכה יב). אולם אם בדיעבד לא פדה - הגידולין חולין, כמו שכתב רבינו בפ"ה מהלכות מעילה הלכה יא, לענין הקדש, שהרי דין מעשר שני ודין הקדש, נשנו יחד בענין זה במסכת תרומות שם.

5 מזו. מעשר שני¹⁰⁸ בטל ברב. באיזה מעשר אמרו?
6 במעשר שנקנס לירושלים ויצא, ונפלו מחיצות¹⁰⁹.
7 שהרי אין שם מחיצות להחזירו לשם¹¹⁰, ואי אפשר
8 לפדותו מאחר שנקנס¹¹¹ ואף על פי¹¹² שאין בו¹¹³
9 שוה פרוטה; ונמצא דבר שאין לו מתירין, ובטל
10 ברב, כמו שבארנו בהלכות אסורי מאכלות¹¹⁴.

41 מו. הלוקח פרות חוץ לירושלים בכסף מעשר: 42 בשוגג - כופין את המוכר להחזיר הדמים לפעלים, 43 והן מעשר כמות שהיו; במזיד - יעלו הפרות 44 ויאכלו בירושלים. ואם אין מקדש - יניחם עד 45 שירקבו.

46 מו. וכן אין לוקחין בהמה בכסף מעשר חוץ 47 לירושלים. ואם לקח: בשוגג - יחזרו הדמים 48 למקומן; במזיד תעלה ותאכל בירושלים. ואם אין 49 מקדש - תקבר היא ועורה.

50 יו. לקח עבדים וקרקעות ובהמה טמאה, בין במזיד 51 בין בשוגג, אם ברח המוכר - הרי זה יאכל פנגד 52 אותן המעות בירושלים בתורת מעשר. זה הכלל: 53 כל שהוציא חוץ לאכילה ושתיה וסיכה מדמי 54 מעשר, וברח המוכר או מת - יאכל פנגדו; ואם 55 הִיָּה המוכר קטן - יחזרו הדמים למקומן. וכן אם 56 הביא עולות וחסאות ואשמות מדמי מעשר - יאכל 57 פנגדן.

58 יח. לקח חיה לזבחי שלמים, ובהמה לבשר תאנה 59 - הרי זה כמי שקנה שור לחרישה, ולא קנה 60 שלמים. לקח בהמה לשלמים ונפל בה מום - פקעה 61 ממנה קדשת מעשר, ופודה אותה ואין הדמים 62 מעשר. ואף על פי כן, אם פדאה לעצמו - מוסיף 63 חמש.

64 יט. המתפיס מעות מעשר לשלמים - לא קנו 65 שלמים; שקדשת שלמים אינה חלה על קדשת 66 מעשר, שהמעשר ממון גבוה הוא. ואין צריף לומר, 67 אם התפיס המעשר עצמן לשלמים - שלא קנו 68 שלמים.

69 כ. האוכל מעשר שני בתורת חלין, אפלו במזיד: 70 אם פרות המעשר עצמן אכל - יצא ידי שמים; ואם 71 כסף מעשר אכל - יחזרו דמים למקומם ויעלו 72 ויאכלו בירושלים, או יאכל פנגדן בירושלים, אם 73 אין יכול להחזיר את הדמים.

יום ש"ק כ' שבט ה'תשע"ו

פרק שמיני

74 1) יבאר הלוקח בהמה לשלמים ממי שאינו תגר. והלוקח 75 כדי יין סתומות במקום שדרכן להמכר כך. מי שהיה לו יין 76 של מעשר שני והשאיל קנקיו לאותו מעשר. צבי שלקחו 77 בכסף מעשר ומת. והמניח דינר מעשר להיות אוכל כנגדו 78 עד שיצא לחולין. הלוקח פירות של מעשר ומשך הפירות 79 ולא נתן הסלע עד שהוקרו. מי שהיו לו פירות חולין

1 ו. התמד, עד שלא החמיץ - אינו נלקח בכסף 2 מעשר, מפני שהוא כמים; ומשהחמיץ - נלקח כפנין 3 וכשכר. לקחו עד שלא החמיץ והחמיץ - קנה 4 מעשר.

5 ו. במה דברים אמורים? בנתן שלשה מים ומצא 6 פחות מארבעה; אבל אם נתן שלשה והוציא 7 ארבעה - הרי זה פנין מזוג ונלקח בכסף מעשר.

8 ח. לולבי זרדין והחרובין, עד שלא נמתיקו - אין 9 נלקחין; אחר שנמתיקו - נלקחין. אבל הלוח 10 והחרדל והתרמוסין ושאר כל הנכבשים, בין 11 משנמתיקו בין עד שלא המתיקו - נלקחין. והקור 12 - נלקח בכסף מעשר.

13 ט. הפרכום - אינו נלקח, שאינו אלא למראה. וכן 14 כל פיוצא בו מנותגי ריח ומראה וטעם, הואיל ואינן 15 לאכילת גופן, אלא לטעם שנותנין - אינן נלקחין 16 בכסף מעשר. לפיכך, ראשי בשמים והפלפלין 17 והקשט והחלתית וחלות חריע וכל פיוצא באלו - 18 אינן נלקחין בכסף מעשר.

19 י. השבת, אם לתן טעם בקדרה - אינה נלקחת 20 בכסף מעשר; ואם לכמך וכיוצא בו, שהוא אוכל 21 גופה - נלקחת בכסף מעשר. ערב מים ומלח, אם 22 נתן לתוכו שמן - הרי הן כמורס, ולוקח מהן בכסף 23 מעשר. ומבליע דמי המים והמלח בדמי השמן.

24 יא. אין לוקחין תרומות בכסף מעשר, מפני שהוא 25 ממעט אכילתו ואכילתה. שאין אוכלין אותה אלא 26 פהנים מערבי שמש, ומתרת לאונן, ונאכלת בכל 27 מקום; והמעשר מתר לזרים ולטבול יום, ואסור 28 לאונן, ואינו נאכל אלא בירושלים; נמצא ממעט 29 אכילת מעשר ואכילת התרומה.

30 יב. לוקחין בהמה לזבחי שלמים מכסף המעשר, 31 שהשלמים נאכלים לזרים. בראשונה היו לוקחין 32 בהמות לאכלן חלין מכסף מעשר שני, כדי 33 להבריחם מעל המזבח; גזרו בית דין, שאין לוקחין 34 בהמה ממעות מעשר אלא לשלמים. אבל חיה ועוף 35 - לוקחין, שאינן ראויין לשלמים.

36 יג. אין לוקחין פרות שביעית בכסף מעשר, לפי 37 שהוא חזק לבצר, כמו שיתבאר.

38 יד. הלוקח מים ומלח, או פרות מחברין, או פרות 39 שאינן יכולין להגיע לירושלים - לא קנה המעשר, 40 אף על פי שניצאו המעות לחלין.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ש"ק כ' שבט - ספר זרעים - הלכות מעשר שני קנא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

12 לְהַמְכֵר פְּתוּחוֹת²⁰, או שְׁלָקַח מִן הַתֶּגֶר שְׂמֹדֶדֶק
13 בְּמִכְרֹתוֹ - לֹא יֵצֵא הַקֶּנֶן לְחִלִּין²¹. לָקַח סְלֵי תְּאֵנִים
14 וְעֵבֵבִים עִם הַכֶּלִי²² - לֹא יֵצֵאוּ דְּמֵי הַכֶּלִי לְחִלִּין²³.

18 שאז נמכר הקנקן לחוד. (19) והמוכר אינו תגר.
20 שמכירתן פתוחות, היא הוכחה שמוכרין כל אחד בפני
עצמו. (21) ונמצא ששילם הלוקח בכסף המעשר גם עבור
הקנקן, וצריך לאכול כנגדו בירושלים. (22) שמניחים
הסלים בתוכו. (23) שוודאי מוכר הוא הכלי בפני עצמו
אף אם אינו תגר, והרי הוא כמוכר חביות פתוחות. אבל
הסלים יצאו לחולין, שאינו מקפיד עליהם, אף אם הוא תגר.

15 ד. לָקַח אֲגוּזִים וְשִׁקְדִים וְכִיּוֹצֵא בָהֶן - יֵצֵאוּ קְלִפְתָּן
16 לְחִלִּין²⁴. לָקַח חוֹתֶל²⁵ שֶׁל תְּמָרִים - יֵצֵא הַחוֹתֶל
17 לְחִלִּין²⁶. קָפָה שֶׁל תְּמָרִים, אִם דְּרוֹסוֹת²⁷ - יֵצֵאוּ
18 הַקְּפוֹת²⁸ לְחִלִּין²⁹, וְאִם לָאוּ - לֹא יֵצֵאוּ לְחִלִּין³⁰.

24 שוודאי אין המוכר מקפיד עליהם, אף אם הוא תגר.
25 סל. (26) שאין המוכר מקפיד עליו, והרי הוא כסלי
תאנים וענבים. (27) שאז הן מחוברות לקופה מחמת
דריכתן, וצריכות לו. (28) פתח בלשון יחיד וסיים בלשון
רבים. (29) שטפלות הקופות לתמרים, ואין המוכר מקפיד
עליהן. (30) ודינן כדן הכלי של סלי התאנים הנזכר בסוף
ההלכה הקודמת.

19 ה. מִי שֶׁהָיָה לוֹ יַיִן³¹ שֶׁל מַעְשֵׁר שְׁנִי³², וְהִשְׁאִיל
20 קֶנֶן לְיָדוֹ לְאוֹתוֹ מַעְשֵׁר³³, אָף עַל פִּי שְׂסֵתָם אֵת פִּיהֶם³⁴
21 - לֹא קָנָה מַעְשֵׁר אֵת הַקֶּנֶנִּים³⁵. כִּנְס הַיַּיִן³⁶ לְתוֹכָן
22 סֵתָם³⁷, אִם קָרָא שֵׁם וְעָשָׂהוּ מַעְשֵׁר³⁸ עַד שֶׁלֹּא סֵתָם
23 אֵת פִּיהֶם - לֹא קָנָה מַעְשֵׁר אֵת הַקֶּנֶנִּים³⁹; וְאִם
24 מִשְׂסֵתָם פִּיהֶן קָרָא שֵׁם וְעָשָׂהוּ מַעְשֵׁר - קָנָה מַעְשֵׁר
25 אֵת הַקֶּנֶן⁴⁰. הַפְּקִיד לְתוֹף הַקֶּנֶן רְבִיעִית חִלִּין⁴¹, או
26 שְׁפִנְס⁴² לְתוֹכָן שְׂמֹן⁴³ או חֶמֶץ או צִיר⁴⁴ או דְּבֶשׂ שֶׁל
27 מַעְשֵׁר שְׁנֵי סֵתָם⁴⁵, בֵּין⁴⁶ מִשְׂסֵתָם⁴⁷ בֵּין עַד שֶׁלֹּא
28 סֵתָם - לֹא קָנָה מַעְשֵׁר אֵת הַקֶּנֶנִּים⁴⁸.

31 דווקא יין. (32) שעשאו מעשר שני על יין אחר.
33 אמר במפורש שהם מושאלים להולך בהם מעשר שני.
34 של הקנקנים, ונמצא שהם בטלים ליין שיתקלקל אם
יפתחו הקנקנים. (35) כיוון שפירש שהוא רק משאילם,
ועוד שהרי הוא כמפריש מעשר פירות בלי קליפתם, ואחר
כך הכניסם לקליפתם, שבוודאי אינו פודה אלא כנגד הפרי
גרידא והרי כאן תרתי לגריעותא. (36) שהוא עתה יין
מעשר שני. (37) שלא פירש שהוא משאיל הקנקנים, ולא
קרא לו שם עדיין, אלא כנסו כשהוא טבול למעשר שני.
38 על יין אחר. (39) אף שלאחר הסתימה צריך היין
לקנקן, ואף שלא פירש שאינו אלא משאיל הקנקנים, בכל
זאת לא קנה מעשר את הקנקן שהרי הוא כמפריש מעשר
פירות בלי קליפתם, ואחר כך מכניסם לקליפתם.
40 שכיוון שצריך היין לקנקן, הרי הוא כמפריש רמון
בקליפתו, שפודה את כל הפרי עם הקליפה. אבל פשוט הוא

בירושלים ומעות מעשר חוץ ממנה. אם מותר לחלל מעשר
שני על פירות ע"ה או על מעותיו. טמאים וטהורים שהיו
אוכלים או שותים כאחד בירושלים.

1 א. הַלּוֹקַח פְּהֵמָה לְזִבְחֵי שְׁלָמִים וְחֵיָה לְבִשָׁר תְּאֹדָה²
2 מִמֵּי³ שְׁאִינוֹ תֶּגֶר וְאִינוֹ מִדְּקֵדָה⁴ - יֵצֵא הָעוֹר לְחִלִּין⁵,
3 אֲפֹלוּ הָיוּ דְּמֵי הָעוֹר מְרֻבֵּין עַל דְּמֵי הַבֶּשָׂר⁶. אֲבָל
4 הַלּוֹקַח מִן הַתֶּגֶר - לֹא יֵצֵא הָעוֹר לְחִלִּין⁷.

(2) וכדין וכתורה עשה. (3) ירושלמי שם הלכה א: "אמר
רבי זעירא, הדא דתימא (שיצאו העור והקנקן לחולין)
כשהיה המוכר הדיוט (שאינו יודע בסחורה, כי אינו חושב
שמכר, אלא הבשר והיין בלבד, ואינו מקפיד על העור
והקנקן. ולפיכך יצאו לחולין, לפי שלא קנאם במעות מעשר
שני). אבל אם היה המוכר אומן (סוחר, שידוע דמי הבשר
והעור), נעשה כמוכר זה בפני עצמו וזה בפני עצמו (ולא
יצאו לחולין)". (4) כלומר, אינו מקפיד על העור.
(5) כלומר, אין צריך לאכול דמיו בקדושה, בירושלים, לפי
שלא נתקדש כלל בקדושת מעשר שני, שהרי הוא כמתנה
בידי הלוקח, שאין המוכר מקפיד על כך, ודין העור
המחובר לגוף הבהמה, כדין חביות סתומות. (6) שנבלעים
דמי העור בדמי הבשר. (7) ודינו כלוקח עבדים וקרקעות
ובהמה טמאה.

5 ב. וְכֵן הַלּוֹקַח כְּדֵי יַיִן סְתוּמוֹת⁸ מִמְּקוֹם שֶׁדִּרְכָם
6 לְהַמְכֵר סְתוּמוֹת⁹ מִמֵּי שְׁאִינוֹ תֶּגֶר - יֵצֵא הַקֶּנֶן
7 לְחִלִּין¹⁰. לְפִיכָּה¹¹ צָרִיף¹² הַמוֹכֵר לְפִתַח רְאִשֵׁי
8 הַפְּדִים¹³, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵצֵא הַקֶּנֶן לְחִלִּין¹⁴. וְאִם רָצָה¹⁵
9 לְהַחְמִיר עַל עֲצָמוֹ וְלִמְכֹר בְּמִדָּה¹⁶ - יֵצֵא הַקֶּנֶן
10 לְחִלִּין¹⁷.

(8) אבל פתוחות, לא יצא הקנקן לחולין. (9) אבל הלוקח
במקום שדרכם להימכר פתוחות, לא יצא הקנקן לחולין.
(10) שאז אינו מקפיד עליו, ונותנו בחינם אגב היין שבתוכו.
(11) כלומר, לפי שאמרנו שאם המוכר אינו תגר, ומכר
סתומות ובמקום שדרכם להימכר סתומות, יצאו הקנקנים
לחולין. (12) שם פרק ג משנה יג. כבית הלל שאמרו:
"מפתח (=פותח), ואינו צריך לערות", ולא כבית שמאי
שהצריכו גם לערות את היין. (13) ומדובר במקום שדרכה
להימכר סתומות כנ"ל, ובזה שהוא מוכרם פתוחות, הוא
מגלה דעתו שהוא מקפיד עליהם, והלוקח משלם בכסף
המעשר גם עבור הכדים. (14) וכל זה כדי שיתרבה
המעשר, שהרי יאכל בקדושה כנגד הקנקן, ונראה שהוא
הדין במוכר בהמה, שיאמר בפירוש שהוא מוכר העור בפני
עצמו, כדי שלא יצא לחולין. (15) המוכר שאינו תגר.
(16) כלומר, למדוד את היין בדיוק, כדי שלא יבוא להונות
את חבירו (כשהוא מוכר לו בבת אחת), ולמכור לו פחות
יין ממה שהוא משלם עבורו. (17) אף על פי שהוא פותח
את ראשי הכדים כדי למדוד את היין, שבנידון זה אין
פתיחת ראשי הכדים הוכחה לכך שהוא מקפיד על הקנקנים.

11 ג. לָקַחַן פְּתוּחוֹת¹⁸ או סְתוּמוֹת¹⁹ בְּמִקּוֹם שֶׁדִּרְכָן

60) שכשם שהולכין אחר מקום הפדייה, כן הולכין אחר זמן הפדייה. (61) ולא יותר, וכאן לא כתב רבינו "צריך", כיוון שאין בכך כלום אם יאכל עליו ביותר מחמש מעות, שאז ימצא שאכל חולין בתורת מעשר.

11 ז. הַלֹּקֶחַ⁶² פְּרוֹת⁶³ בְּסֻלַע שֶׁל כֶּסֶף מַעֲשֵׂר, וּמִשֶּׁךְ
12 הַפְּרוֹת⁶⁴ וְלֹא הַסְּפִיק לִתֵּן הַסֻּלַע⁶⁵ עַד שֶׁהוֹקְרוּ
13 הַפְּרוֹת וְעָמְדוּ בַשְּׂתִים - הֲרִי זֶה מִפְּרִישׁ עֲלֵיהֶן סֻלַע
14 בְּלִבָּד⁶⁶; שְׁנָאֵמַר: וְנָתַן אֶת הַכֶּסֶף וְקָם לוֹ - בְּנִתְיַת
15 הַכֶּסֶף קוֹנְהוֹ⁶⁷, וְהִשְׁכַּר לַמַּעֲשֵׂר⁶⁸.

62) והמדובר בלוקח בירושים. (63) של חולין על דעת לחלל עליהם סלע של מעשר שני שבידו. (64) ואילו לא משך על דעת לחלל, היה קונה אותם במשיכה כדין מטלטלין הנקנים במשיכה, אבל כיוון שמשך על דעת לפדות, אין הקניין נגמר לגבי החילול, אלא בנתינת הכסף. (65) ואילו נתן הסלע מייד, ונתפסו אז הפירות בקדושת המעשר, אין כל ספק שאם נתייקרו, נתייקרו למעשר שני. (66) כלומר, נותן למוכר סלע בלבד, לפי שגבי דין מקח וממכר, קנה הפירות במשיכה כדין כל המטלטלין, ובוזה נתפסה קדושת הסלע על כל הפירות, אף על פי שהם שווים עתה שני סלעים, לפי שלגבי קדושת המעשר אין המקח (שהוא המחלל) נגמר, אלא בכסף. (67) קידושין נד: לרבי מאיר שמעשר שני ממון גבוה, והלכה כמותו. (68) כלומר, כל הפירות, ששווים עתה שני סלעים, נתפסים בקדושת המעשר.

16 ח. מִשֶּׁךְ פְּרוֹת בַּשְּׂתִי סֻלַעִים, וְלֹא הַסְּפִיק לִתֵּן
17 הַמְּעוֹת עַד שֶׁהוֹזְלוּ הַפְּרוֹת וְעָמְדוּ בְּסֻלַע - אֵינּוּ
18 מִפְּרִישׁ עֲלֵיהֶן⁶⁹ מִמְּעוֹת מַעֲשֵׂר שְׁנֵי אֶלָּא סֻלַע
19 אַחַת⁷⁰, וּמוֹסִיף עֲלֵיהָ סֻלַע שְׁנֵיהָ מִן הַחֲלִיץ⁷¹ וְנוֹתֵן
20 לַמּוֹכְרֵה⁷². וְאִם הָיָה הַמּוֹכֵר עִם הָאָרֶץ⁷³ - הֲרִי זֶה
21 מִתֵּר לִתֵּן סֻלַע שְׁנֵיהָ מִמְּעוֹת מַעֲשֵׂר שְׁנֵי שֶׁל⁷⁴
22 דְּמַאִי⁷⁵. נָתַן לֹא⁷⁶ סֻלַע שֶׁל מַעֲשֵׂר, וְלֹא הַסְּפִיק
23 לַמִּשֶּׁךְ הַפְּרוֹת עַד שֶׁעָמְדוּ בַשְּׂתִים - מֵה שִׁפְדָּה
24 פְּדָה⁷⁷, וְהִדִּין בִּינֵיהֶן⁷⁸.

69) כלומר, אינו מחלל עליהם. (70) שהרי עתה, בשעת החילול אין הפירות שווים אלא סלע אחד. (71) אבל לא מן המעשר, שהרי אינו מתחלל על הפירות אלא סלע אחד בלבד, והרי המוכר צריך לקבל חולין ולא מעשר ששווי פחות משווי של חולין. (72) שהרי לעניין מקח וממכר קנה במשיכה, ואז היו שווים שני סלעים. (73) אבל לחבר הנזהר בקדושת מעשר שני של דמאי, אינו יכול לפטור עצמו בדמאי אלא בחולין, כפי שנתחייב. (74) "לפי שעם הארץ נופל ברוב בזה המכשול, וחזקתו שהוא משמש בדמאי, ואינו מוציא ממנו מעשר [כלומר, אינו מחלל מעות מעשר של דמאי מספק, וכיוון שהוא בין כה וכה מזולזל בדמאי, אין בכך כלום אם נמציא לו מעות דמאי]". ולא אסרו למכור דמאי לעם הארץ, אלא בפירות עצמן, אבל לא במעות. (75) אבל של וודאי לא, לפי שאין מוסרין מעות מעשר שני של וודאי לעם הארץ. (76) הלוקח למוכר. (77) כלומר, השכר למעשר, כי

שאינן הקנקן נתפס בקדושת מעשר ואין אומרים שלאחר שתיית היין יישאר בקדושתו, שלא עדיף הוא מקליפות שנקלפו מן הפירות. (41) כלומר, טבל (שלבסוף יפריש עליה תרומות ומעשרות ממקום אחר), ועל רביעית זו הוסיף יין, ואפילו קרא שם ועשאו מעשר לאחר סתם פי הקנקן, לא קנה המעשר את הקנקן, שכיוון שיש לו רביעית יין טבל חוץ מן המעשר, לא בטל הקנקן לגבי המעשר. (42) בתוספתא שם: "במי דברים אמורים (שקנה המעשר את הקנקן), בשל יין (שהיין צריך לקנקן, כנ"ל) אבל של ציר, של חומץ, של מוריס, של שמן, של דבש, בין גפם בין שלא גפם קנה מעשר". (43) בכתובות קח: אמרו: "רימון בלי קליפתו לא מינטר (אינו נשמר), שמן מינטר בלא קנקנים". (44) הוא שמן דגים. ואינו חייב כלל במעשר, ולא נזכר בתוספתא שם אלא באשגרה מפרק א שם (תוספתא כפשוטה). או שעירבו בו שמן זית. (45) שלא פירש שהוא משאיל הקנקנים ולא קרא שם עדיין. (46) שקרא שם. (47) את פי הקנקנים. (48) שכל אלו אינם כיוון הצריך לקנקן, אלא נשמרים בלעדו, ואינם כמפריש פרי בקליפתו.

1 ז. צִבִי שֶׁלֶקְחוּ⁴⁹ בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר וְמַת - יִקְבֵר פְּעוּר⁵⁰
2 לְקָחוּ חֵי וְשִׁחְטוּ⁵¹ וְנִטְמָא - הֲרִי זֶה יִפְדָּה בַּשָּׂאָר
3 פְּרוֹת שְׁנֵיטְמָאוּ⁵². הַמְּנִיחַ דִּינָר מַעֲשֵׂר שְׁנֵי לְהִיּוֹת
4 אוֹכֵל פְּנִינָה⁵³ עַד שֶׁיֵּצֵא לְחִלְצֵהוּ⁵⁴, וְהָיָה הַדִּינָר יוֹצֵא
5 בַּעֲשָׂרִים מְעָה⁵⁵, אֲכָל עֲלָיו בַּעֲשֵׂר מְעָה⁵⁶ וְהוֹזְלוּ⁵⁷
6 הַמְּעוֹת לְאַחַר זְמַן וְהָרִי הַדִּינָר יוֹצֵא בְּאַרְבָּעִים
7 מְעָה⁵⁸ - צָרִיךְ לְאַכְלֵהוּ⁵⁹ עֲלָיו בַּעֲשָׂרִים מְעָה וְאַחַר כֵּן
8 יֵצֵא לְחִלְצֵהוּ⁶⁰. הוֹקְרוּ הַמְּעוֹת וְהָרִי הַדִּינָר יוֹצֵא בַּעֲשֵׂר
9 מְעָיִן - אוֹכֵל עֲלָיו בַּחֲמֵשׁ מְעָיִן⁶¹ וְאַחַר כֵּן יֵצֵא
10 לְחִלְצֵהוּ.

49) לבשר תאוה. (50) "שאינן פודין את הקדשים להאכילם לכלבים", ומעשר שני קרוי "קדש". ואף על פי שכתב רבינו בהלכה א, שהלוקח חיה לבשר תאוה ממי שאינו תגר, יצא העור לחולין, זה אינו אלא כשהיא כשרה לאכילה, שאז אינו נותן דעתו אלא לבשר, אבל כשמת, שאינו ראוי לאכילה, הרי זה כאילו נתן עיניו בעור, ולכן החמירו לקברו עם עורו. (51) שראוי לאכילה, ואינו פודה להאכיל לכלבים. וקל וחומר כשלקחו שחוט. (52) שהם נפדים. (53) כלומר, שכשקונה פירות בירושלים מחלל מעות המעשר שבידו על הפירות. (54) כלומר, כשיאכל פירות בשווי של כל הדינר. (55) כלומר, היו עשרים מעות בדינר. (56) ונמצא חצי הדינר מעשר וחציו חולין. ודווקא כשלא אכל אלא כנגד חציו של הדינר, אבל אם אכל כנגד כולו, הרי נתחלל, ושוב אינו יכול לאכול כנגדו. (57) במשנה שם: "והלך למקום אחר וכו'". ולפי ששם מדובר באיסור של חולין וחוץ לירושלים, ואילו דברי רבינו בדינר של מעשר שני בירושלים, ולפיכך השמיט בבא זו שהרי אסור להוציא חוץ לחומת ירושלים. (58) והשאלה היא אם יאכל רק כנגד עשר מעות שנתו בדינר, וכפי שהיה שווה לפני שחלל עליו את פירות המעשר, או שיאכל כנגד כ' מעות, וכפי שהוא שווה עתה, ונמצא המעשר נפסד. (59) שאם לא כן יהא מוציא מעשר בתורת חולין.

18 **מַעְשֵׂר, וְיֹאכַל אֹתָם חֶבְרוֹ בְּטֶהְרָה⁹⁰ וְלֹא הִפְסִיד**
 19 **כְּלוּמֵי⁹¹, וַיֵּצְאוּ הַמְּעוֹת לְחֻלִּין.**

87) לדברים שאינם בכלל אכילה, שתייה וסיכה, שאסור להוציא עבורם מעות מעשר שני. (88) בין בירושלים ובין מחוצה לה. (89) ולא למכרם ולקנות בהם דברים אחרים, ואם כן לא איכפת לו להתפיסם בקדושת מעשר שני שאינו עומד אלא לאכילה. (90) כדין פירות שנקנו בכסף מעשר שני. (91) בעל הפירות, אלא טבילה לשם מעשר שני, שאף על פי שטבל לחולין, אינו אוכל במעשר שני, אלא אם טבל לשם מעשר שני.

20 **יג. בַּמָּה דְּבָרִים אָמְרוּיָם?⁹² בַּשְּׂהִיָּה חֶבְרוֹ בַּעַל**
 21 **הַפְּרוֹת חֶבְרוֹ⁹³; שְׂאִין מוֹסְרִין פְּרוֹת שֶׁל מַעְשֵׂר שְׁנֵי**
 22 **שָׁל וַדָּאֵי אֶלְיָא לְחֶבְרוֹ⁹⁴. לְפִיכָּה⁹⁵, אִם הָיוּ הַמְּעוֹת שֶׁל**
 23 **דְּמָאֵי - אוֹמַר פֶּן אָף לְעַם הָאֶרֶץ⁹⁶. וּמִתָּר לְחַלֵּל**
 24 **מַעְשֵׂר שְׁנֵי⁹⁷ עַל פְּרוֹת⁹⁸ עִם הָאֶרֶץ וְעַל מַעוֹתָיו⁹⁹,**
 25 **וְאִין חוֹשְׁשִׁין לָהֶם שְׂמָא שֶׁל מַעְשֵׂר שְׁנֵי הֵם¹⁰⁰.**

92) שהתירו לחלל מעות מעשר שלו, על פירות חולין של חברו. (93) אבל לעם הארץ אסור ליתן במעשר שני של וודאי. (94) אבל לא לעם הארץ, שהוא בחזקת טומאה. (95) לפי שלא אסרו לומר לחברו, אלא כשהמעות של מעשר וודאי. (96) כלומר, מחלל על פירותיו. (97) פירות ומעות מעשר שני של דמאי. (98) ראה למעלה פרק ד הלכה ב שלדעת רבינו מחללים פירות על פירות. (99) במשנה שם: "בראשונה היו אומרים, מחללין (מעות של מעשר דמאי) על פירות עם הארץ. חזרו לומר, אף על מעותיו". (100) "ואין קודש פודה קודש".

26 **יד. הַמְּנִיחַ דִּינָר שֶׁל מַעְשֵׂר לְהִיּוֹת אוֹכַל כְּנַגְדָּהּ¹⁰¹**
 27 **וְהוֹלֵךְ - בֵּינוֹן שְׂאֵכַל עָלָיו עַד שְׁלֹא נִשְׁאָר מִמֶּנּוּ אֶלְיָא**
 28 **פְּחוֹת מִפְּרוּטָה יֵצֵא לְחֻלִּין. בַּמָּה דְּבָרִים אָמְרוּיָם?**
 29 **בְּשָׁל דְּמָא¹⁰²; אֶבְל בְּשָׁל וַדָּאֵי - לֹא יֵצֵא לְחֻלִּין עַד**
 30 **שִׁישְׂאָר מִמֶּנּוּ פְּחוֹת מְשׁוּה פְּרוּטָה אַחַר שְׂמוֹסִיפִין**
 31 **אֶת הַחֲמִשׁ, כְּגוֹן שֶׁנִּשְׂאָר מִמֶּנּוּ פְּחוֹת מְאָרְבָּעָה**
 32 **חֲמִשִּׁי שָׁנָה פְּרוּטָה¹⁰³.**

101) כלומר, מחללו על הפירות בירושלים, ואוכלם שם. (102) שאינו מוסיף עליו חומש. (103) אבל אם יש בו ארבעה חומשי שווה פרוטה, יכול לאכול כנגדו עוד פירות בשווי פרוטה, שהרי הוא מוסיף עליו חומש מלבד, שהוא רובע מלגיו, והרי הכל ביחד, פרוטה שלמה.

33 **זו. טְמֵאִין וְטְהוּרִין שְׂהִיו אוֹכְלִין או שוֹתִין¹⁰⁴**
 34 **כְּאֶחָד בִּירוּשָׁלַיִם, וְרָצוּ הַטְּהוּרִין לְהִיּוֹת אוֹכְלִין**
 35 **מַעְשֵׂר שְׁנֵי שְׁלָהֶם - מְנִיחִין סְלַע שֶׁל מַעְשֵׂר שְׁנֵי**
 36 **וְאוֹמְרִין: פֶּל שְׂהַטְהוּרִים אוֹכְלִים וְשׁוֹתִין - סְלַע זו**
 37 **מְחַלֵּל עָלָיו. וְתַצֵּא הַסְּלַע לְחֻלִּין, שְׂהָרִי אֶכְלוּ וְשָׁתוּ**
 38 **בְּשׁוּיָה בְּטֶהְרָה¹⁰⁵. וּבְלִבְדָּ שְׁלֹא יִגְעוּ הַטְּמֵאִים**
 39 **בְּמֵאֶבְל, שְׁלֹא יִטְמְאוּהוּ.**

104) המדובר כשהמעשר בכד של חרס, שאינו מקבל

הפירות שהיו שווים אז סלע, ועכשיו שנים - נעשו מעשר. שפדיית מעשר היא משיכתו, אף שיכול המוכר לחזור בו. (78) כלומר, לעניין קניין הפירות, הרי ההלכה היא כמו בקניין שאר מטלטלין שאינם נקנים אלא במשיכה, ואם המוכר רוצה לקבל "מי שפרע", מחזיר לו ללוקח את הסלע שנתחלל, ונשארים בידו פירות מעשר בשווי של שני סלעים, שאין פדיון המעשר קשור בקנייני הממון הרגילים.

1 **טז. נָתַן לוֹ סְלָעִים שְׁתֵּים שֶׁל מַעְשֵׂר, וְלֹא הִסְפִּיק**
 2 **לְמַשֵּׁף הַפְּרוֹת עַד שִׁחְזָרוּ לְהִיּוֹת בְּסְלַע - מֵה שְׂפָדָה**
 3 **פְּדָה⁷⁹, וּמִדַּת הַדִּין בִּיגִינָה. שְׂהַמַּעְשֵׂר שְׁנֵי - פְּדָתוֹ**
 4 **הִיא מְשִׁיכְתוֹ⁸⁰.**

(79) כלומר, הסלעים יצאו לחולין, והפירות שעתה שווים סלע אחד, הם פירות מעשר, והפסיד המעשר. (80) כלומר: נתינת הכסף במעשר שני קונה, כמו המשיכה בחולין.

5 **יז. מִי שְׂהִיו לוֹ פְּרוֹת חֻלִּין בִּירוּשָׁלַיִם, וְהָיוּ לוֹ מְעוֹת**
 6 **מַעְשֵׂר שְׁנֵי חוּץ לִירוּשָׁלַיִם⁸¹ - אוֹמַר: הָרִי הַמְּעוֹת**
 7 **הָהֵם מְחַלְלִין עַל הַפְּרוֹת הָאֵלוּ; וְיֹאכְלֵם שָׂם⁸²**
 8 **בְּטֶהְרָה, וַיֵּצְאוּ אוֹתָן הַמְּעוֹת לְחֻלִּין בְּמִקְוֵי⁸³.**

(81) במשנה: "פירות בירושלים ומעות במדינה". ופירש רבינו שם: "מדינה נקראת, כל מדינה ומדינה ממדינת ארץ ישראל לבד מירושלים". (82) בירושלים. (83) שאין אנו צריכים שהמעות והפירות יהיו במקום אחד בשעת החילול.

9 **יח. הָיוּ לוֹ מְעוֹת מַעְשֵׂר שְׁנֵי בִירוּשָׁלַיִם, וַיֵּשׁ לוֹ**
 10 **פְּרוֹת⁸⁴ חוּץ לִירוּשָׁלַיִם - אוֹמַר⁸⁵: הָרִי הַמְּעוֹת הָאֵלוּ**
 11 **מְחַלְלִין עַל פְּרוֹת הָהֵם; וַיֵּצְאוּ הַמְּעוֹת לְחֻלִּין, וַיַּעֲלוּ**
 12 **הַפְּרוֹת וַיֹּאכְלוּ בִירוּשָׁלַיִם⁸⁶. שְׂאִינוּ צָרִיף לְהִיּוֹת**
 13 **הַמְּעוֹת וְהַפְּרוֹת בְּמִקְוֵם אֶחָד בְּשַׁעַת הַחִלּוּל.**

(84) חולין. (85) ומה שכתב רבינו למעלה בפרק ד הלכה ו, שאין מחללין מעות מעשר שני על פירות של חולין חוץ לירושלים, אין זה אלא באופן שגם המעות של מעשר שני וגם הפירות של חולין מחוץ לירושלים, ולמדו כן בירושלמי ממה שנאמר "והלכת אל המקום וגו' ונתת את הכסף וגו' בבקר ובצאן", שאינו אלא בקירוב מקום (=בירושלים) ולא בריחוק מקום. אבל אם מעות מעשר שני בירושלים, אף על פי שפירות חולין מחוצה לה - מחללים, כשם שמחללים אם המעות מעשר שני מחוץ לירושלים ופירות חולין בירושלים. (86) ודווקא כשפירות חולין או מעות מעשר שני בירושלים, אבל אם פירות מעשר שני בירושלים, אין מחללים אותם לא על מעות חולין שבירושלים ולא שמחוצה לה.

14 **יט. מִי שְׂהִיו לוֹ מְעוֹת מַעְשֵׂר בִירוּשָׁלַיִם וְצָרִיף**
 15 **לָהֶם⁸⁷, וַיֵּשׁ לְחֶבְרוֹ פְּרוֹת חֻלִּין⁸⁸ שְׂרוּצָה לְאֶכְלוֹ⁸⁹ -**
 16 **אוֹמַר לְחֶבְרוֹ: הָרִי הַמְּעוֹת הָאֵלוּ מְחַלְלִין עַל**
 17 **פְּרוּטָתָיָךְ. וְנִמְצְאוּ אוֹתָם הַפְּרוֹת לְקוֹחוֹת בְּכֶסֶף**

מתוך מהדורת חזק

זה מעשר שני טהור, וזה חולין טמאים]. (105) [מכאן שאם חילל מעות של מעשר שני על פירות טמאים, שאם יתפשו בקדושת מעשר יהיו אסורים באכילה, כדין מעשר שני טמא - הרי זה כקונה עבדים וקרקעות ובהמה טמאה, שאם המוכר כאן יחזור הדמים למקומן].

טומאה מגבו אלא מתוכו, והטמאים לא היו זבים שטמאים גם כלי חרס בהיסט אלא טמאי מת. וכל אחד מהם מערה מהכר אל הכלי שלו, והחילול תופש כשמערה מן הכד אל הכלי שלו. ונצריך לומר שאינם מסובים על שולחן אחד, או אינם מכירים זה את זה, שאם לא כן אסורים לאכול ביחד

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – י"ד-כ' שבט תשע"ו

33 "וַיִּצְאָה וְהִיְתָה" (שם, ב) — פֶּשֶׁם שִׁיִּצְיָאָתָה בְּשֵׁטֶר (גט) 34 כִּף הֶהָיָה (הנשואין) בְּשֵׁטֶר. וְכֵן לְמַדְנֵי שֶׁהִיא נִקְיֵית בְּכֶסֶף 35 מִמָּה-שֶׁנֶּאֱמַר בְּאֵמָה עֲבָרְיָה: "אֵין כֶּסֶף" (שמות כא, יא), 36 אָמְרוּ: אֵין כֶּסֶף לְאֶדוֹן זֶה אֲבָל יֵשׁ כֶּסֶף לְאֶדוֹן אַחֵר, וּיִמְנוּ? 37 (מיהו?) אָב. (וזהו כאשר קידשו בתו בכסף) אֲבָל קְדוּשֵׁין 38 דְאֶוְרֵיתָא הֵם בְּבִיּאָה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר בְּכִמְה מְקוֹמוֹת 39 בְּתַבְּבוֹת (ג). וְקְדוּשֵׁין (פרק א משנה א) וְנִדָּה (פרק ה משנה 40 ד). וְכִבְר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוּ בְּשִׁלְמוֹת בְּמִסְכָּתָא 41 הַמְיַחֲדֵת לְכֶף, כְּלוֹמַר: מִסְכָּת קְדוּשֵׁין. וּבְפִרוּשׁ אָמְרוּ עַל 42 קְדוּשֵׁין בְּבִיּאָה שֶׁהֵם דְאֶוְרֵיתָא הֵנָּה נִתְבָּאָר שֶׁמִּצְוֹת 43 קְדוּשֵׁין דְאֶוְרֵיתָא.

יום רביעי י"ז שבט ה'תשע"ו

מצות עשה ריג.

המצוה הרי"ג נדפסה ביום הקודם.

יום חמישי י"ח שבט ה'תשע"ו

מצות לא תעשה שנה.

44 45 46 47 48 49 50 51 52 53 54 55 56 57 58 59 60 61 62 63 64 65

הַמִּצְוָה הַשְּׁנִיָּה — הָאֲזִיזָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלְּבַעוֹל בְּלֹא 50 כְּתִיבָה וְקְדוּשֵׁין, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלָּה: "לֹא-תִהְיֶה קְדוּשָׁה 51 מִבְּנוֹת יִשְׂרָאֵל" (דברים כג, יח), וְכִבְר כֶּפֶל הָאֲזִיזָה בְּעִנְיַן 52 זֶה בְּלִשׁוֹן אַחֵר וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלָּה: "אֶל-תִּחַלֵּל אֶת-רֹב 53 בְּתָךְ לְהִזְנוֹתָה" (ויקרא יט, כט). וְלִשׁוֹן סִפְרָא (פרשת 54 קְדוּשִׁים): "אֶל-תִּחַלֵּל אֶת-בְּתָךְ" — זֶה הַמוֹסֵר בְּתוֹ פְּנוּיָה 55 שְׁלֹא לְשֵׁם אִישׁוֹת, וְכֵן הַמוֹסֵרֵת עֲצֻמָּה שְׁלֹא לְשֵׁם 56 אִישׁוֹת. וְשִׁמְעַ מִמְּנֵי לְמָה כֶּפֶל לֹא זֶה בְּלִשׁוֹן זֶה וְאִיזָה 57 עִנְיָן נוֹסֵף יֵשׁ בּוֹ, וְהוּא: שֶׁכִּבְר קִדְּם בְּמִשְׁפָּטֵי יִתְעַלָּה, 58 שֶׁהַבּוֹעֵל בְּתוֹלָה בֵּין שֶׁהִזָּה מִפְּתָה אוֹ אוֹנֵס — אֵינּוּ חֵיב 59 שׁוּם עֲנֵשׁ מִן-הַעֲנָשִׁים אֲלָא תְּשִׁלוּם מִמוֹן בְּלִבְד וְשִׁישָׂא 60 אוֹתָהּ אִשָּׁה שֶׁפָּגַע, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר בְּתוֹב. וְהִזָּה עוֹלָה 61 בְּדַעֲתָנּוּ, בֵּינָן שְׂאִין בְּדָבָר זֶה אֲלָא קִנְס מִמוֹן הָרִי הוּא 62 נוֹהֵג כְּכָל-דָּבָר שֶׁבְּמִמוֹן, וְכִשְׁם שְׂרִשָׁי אָדָם לְמִסוֹר 63 לְחִבְרוּ מִמְּמוֹנוֹ כֹּל-מַה-שִׁירְצָה אוֹ לְמַחֹל לוֹ בְּמַה-שֶׁהוּא 64 חֵיב לוֹ, כִּף גַּם יִהְיֶה רִשָׁאי לְקַחַת בְּתוֹ הַנְּעָרָה וּלְמִסְרָה 65 לְאִיזָה אָדָם לְבוֹא עֲלֶיהָ וְיִמְחֹל לוֹ בְּכֶף בֵּינָן שֶׁזֶה זְכוּת

יום ראשון י"ד שבט ה'תשע"ו

מצות עשה נט.

3 המִצְוָה הַנִּי"ט — הַצְּוִי שֶׁנֶּצְטִינּוּ לְתַקַּע בְּחֻצוֹצְרוֹת 4 בְּמִקְדָּשׁ בְּעַת הַקְּרִבַת כָּל-קָרְבָן מִקְרָבָנוֹת הַמוֹעֲדוֹת, וְהוּא 5 אָמְרוּ יִתְעַלָּה: "וּבִיּוֹם שֶׁמִּחֲתַכֶּם וּבְמוֹעֲדֵיכֶם וּבְרִאשֵׁי 6 חֳדָשֵׁיכֶם וּתְקַעְתֶּם בְּחֻצְרוֹת" (במדבר י, י). וּבְפִרוּשׁ אָמְרוּ 7 (ראש השנה כו), שֶׁמִּצְוֹת הַיּוֹם בְּחֻצְרוֹת. וְכִבְר נִתְבָּאָרוּ 8 דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּסִפְרֵי (פרשת בהעלותך) וְרֹאשׁ הַשָּׁנָה (כו): 9 וְתַעֲנִיּוֹת (טו). וְכֵן אֲנוּ מִצְוִים לְתַקַּע בְּחֻצְרוֹת בְּזִמְן 10 הַצְּרוֹת וְהַרְעוֹת כְּשֶׁנֶּצְעַק אֲלֵיו יִתְעַלָּה כְּמוֹ שֶׁאָמַר: 11 "וְכִי-תָבֹאוּ מִלְחָמָה בְּאַרְצְכֶם וְגו'" (שם, ט).

יום שני ט"ו שבט ה'תשע"ו

מצות עשה נט:

12 13 14 15

הַלְכוּת מַגִּילָה וְחִנוּכָה פֶּרֶק א-ב. נִדְפַס לְעִיל 15 בְּשִׁיעוֹר לִג' פֶּרָקִים עַמ' עַה עַד עַמוֹד פ.

16 17 18 19 20 21 22 23 24

הַמִּצְוָה הַנִּי"ט — הַצְּוִי שֶׁנֶּצְטִינּוּ לְתַקַּע בְּחֻצְרוֹת 17 בְּמִקְדָּשׁ בְּעַת הַקְּרִבַת כָּל-קָרְבָן מִקְרָבָנוֹת הַמוֹעֲדוֹת, וְהוּא 18 אָמְרוּ יִתְעַלָּה: "וּבִיּוֹם שֶׁמִּחֲתַכֶּם וּבְמוֹעֲדֵיכֶם וּבְרִאשֵׁי 19 חֳדָשֵׁיכֶם וּתְקַעְתֶּם בְּחֻצְרוֹת" (במדבר י, י). וּבְפִרוּשׁ אָמְרוּ 20 (ראש השנה כו), שֶׁמִּצְוֹת הַיּוֹם בְּחֻצְרוֹת. וְכִבְר נִתְבָּאָרוּ 21 דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּסִפְרֵי (פרשת בהעלותך) וְרֹאשׁ הַשָּׁנָה (כו): 22 וְתַעֲנִיּוֹת (טו). וְכֵן אֲנוּ מִצְוִים לְתַקַּע בְּחֻצְרוֹת בְּזִמְן 23 הַצְּרוֹת וְהַרְעוֹת כְּשֶׁנֶּצְעַק אֲלֵיו יִתְעַלָּה כְּמוֹ שֶׁאָמַר: 24 "וְכִי-תָבֹאוּ מִלְחָמָה בְּאַרְצְכֶם וְגו'" (שם, ט).

יום שלישי ט"ז שבט ה'תשע"ו

25 26 27

הַלְכוּת מַגִּילָה וְחִנוּכָה פֶּרֶק ג-ד. נִדְפַס לְעִיל 27 בְּשִׁיעוֹר לִג' פֶּרָקִים מַעֲמוֹד פ עַד עַמוֹד פֶּד.

מצות עשה ריג.

28 29 30 31 32

הַמִּצְוָה הַרִי"ג — הַצְּוִי שֶׁנֶּצְטִינּוּ לְבַעוֹל בְּקְדוּשֵׁין 30 וּבְמִתְּן דָּבָר בְּיַד הָאִשָּׁה, אוֹ בְּשֵׁטֶר, אוֹ בְּבִיּאָה — וְזוֹהִי 31 מִצְוֹת קְדוּשֵׁין. וְהִרְמִזוּ עַל כֶּף אָמְרוּ: "כִּי-יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה 32 וּבְעִלָּה" (דברים כד, א), — מִשְׁמַע שֶׁקּוֹנָה בְּבִיּאָה. וְאָמַר

11 והוא מתאים לְכַל־מַה־שֶׁהִפְרִירו חֲכָמִים וְלָמָּה שֶׁיְחִיבוּ
12 מִשְׁפָּטֵי הַתּוֹרָה. וְלֹאֵזֶה, כְּלוּמַר: לֹאֵזֶה דִּפְנוּיָהּ — לֹאֵקִין
13 עֲלָיו. וְכִבֵּר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוּ בְּכַתְּבוֹת וְקִדּוּשֵׁין.

יום שישי י"ט שבט ה'תשע"ו

14 הַמִּצְוָה הַשְּׁנִיָּה נִדְפְּסָה בְּיוֹם הַקּוֹדֶם.

יום שבת קודש כ' שבט ה'תשע"ו

16 הַמִּצְוָה הַשְּׁנִיָּה נִדְפְּסָה בְּיוֹם חֲמִישִׁי.
17

1 מְזַכְּיֹתָיו, כְּלוּמַר: הִתְחַשְׁבֵּים כְּפָסֶף (שֶׁנִּקְנַס הָאוֹנֵס אוֹ
2 הַמִּפְתָּה) שֶׁהֵם לְאָבִי הַנְּעֻרָה; אוֹ שֶׁיִּמְסְרֶנָּה לוֹ עַל מְנַת
3 שְׂיִתֵּן לוֹ כֶּף וְכַף דִּינָרִים. לְפִיכֶף הִזְהַר עַל זֶה וְנֶאֱמַר לוֹ:
4 "אַל־תִּחַלֵּל אֶת־בְּתֻךְ לְהַזְנוֹתָהּ" (ויקרא שם), לְפִי שֶׁזֶה
5 שְׂדֵנָתִי בּוֹ בְּתִשְׁלוּמֵי מִמּוֹן בְּלִבְדֹּ אֵינּוּ אֶלָּא אִם קָרָה
6 שְׁפָתָהּ אוֹ אָנֵס; אֲבָל שֶׁיַּעֲשֶׂה הַדָּבָר בְּרִצּוֹן שְׁנֵיהֶם וּבְהִתֵּר
7 — אֵין דְּרָךְ לְכֶף. וְגַלְיָה אֶת־הַטַּעַם לְכֶף וְאָמַר: "וְלֹא־
8 תִּזְנֶה הָאָרֶץ וּמִלְאָהּ הָאָרֶץ זָמָה" (שם). לְפִי שֶׁהָאוֹנֵס
9 וְהַפְתּוּי קוֹרָה מְעַט, וְאִם יִהְיֶה הַדָּבָר בְּרִצּוֹן וּבְהִתֵּר —
10 יִתְרַבֵּה וְיִתְפַּשֵּׁט כְּאָרְץ. וְזֶה טַעַם יָפֵה וְנֶאֱמַר לְפָסוּק זֶה,

אגרות קודש

ב"ה, כ' שבט, תשכ"א

ברוקלין.

שלום וברכה!

לאחרי הפסק ארוך נתקבל מכתבו מט"ו שבט, בו כותב אודות מצב רוחו וכו' ומסיים בהביקור

אצל רופא וחווה דעת הרופא.

ומוכן שבכלל גם דעתי כדעת הרופא מיוסד על הוראת תורתנו תורת חיים בכגון זה, וידועה גם

כן הוראת חז"ל מעשה רב, ורואים במוחש בכמה וכמה מקרים דומים לשלו, שכשבא בשידוכים ובמשך זמן לא ארוך היו גם הנשואין, הנה הסתדרו בחיים תקינים ומסודרים, ועד כדי כך שהתפלאו בעצמם על ההתלבטות וההרגשים שהיו לפני זה (בההתקשרות בשידוכין) וכו', וכבר נאמר כו"כ פעמים, שחיי האדם אינו מתמתקה מדויקת שבמילא יש אפשריות להעלות שחור ע"ג לבן כל הפרטים. ובמילא לערוך תכנית. ואדרבה - ברובא דרובא, כל דפשיט טפי מעלי טפי.

ויהי רצון מהשי"ת המשגיח על כאו"א בהשגחה פרטית. שעכ"פ מכאן ולהבא ילך לבטח דרכו

בבטחון בהשגחה פרטית בפועל ז.א. געמיינט פאר עם אליין, ובמילא יפעול עכ"פ חולשה בהמרה שחורה, ויתענין בהצעות נכבדות באופן המתאים והשי"ת יצליחו.

ברכה לבשו"ט.

נ.ב.

תקותי חזקה שהשתתף בהתועדות דיום הסגולה יום הילולא של כ"ק מו"ח אדמו"ר, ויהי

רצון שימשיך מענינו למשך כל השנה כולה. והרי זה גם מוסיף בברכת השי"ת כפשוטה.

המשך ביאור למסכת גיטין ליום שלישי עמ' א

8 כבור כדי לאוכלו במומו, קנסוהו שאסור לו לשוחטו עד שיפול בו
9 מום אחר, ונסתפק רבי ירמיה (שם לד): כשמת הכהן, האם קנסו גם
10 את בנו. ואף אם תימצא לומר - תפשוט את הספק לגבי כבור, שכן
11 שצ"רם - שחתך מעט באוון כבור, וזאת הכהן, קנסו את בנו אחריו,
12 יש לומר שמשום דאיסורא דאורייתא היא, ולכן קנסו גם את הבן,
13 אב"ל ה"א - במוכר עבדו לנכרי, זה רק איסורא דרבנן, ולא קנסו
14 את הבן.

1 דלא שביחא - דבר שאינו מצוי, ומלתא דלא שביחא לא נזרי בה
2 רבנן - ובדבר לא מצוי חייבוהו רק עשרה בדמיו, אולם מכירת
3 בהמה יותר מצויה, ולכן קנסו עד מאה בדמיה.
4 הגמרא מבררת האם הקנס מוטל על גוף המוכר או על ממונו: כע"פ
5 מיניה רבי ירמיה מרבי אפי, מכר את עבדו לנכרי, וזאת קודם
6 שפדאו. מהו שיקנסו את בנו אחריו לפדות את העבד. וכן הסתפק
7 רבי ירמיה במטיל מום בכבור. ששינו (במדרש לד) שכן שפגם ארון

ישעיה פרק יט י"טז

וְהָיוּ שְׂתוּתֵיהֶם מְדַבְּאִים כְּל־עוֹשֵׂי שֹׁכֵר אֲנִמְי־נֶפֶשׁ: יא אֲד־אֲוִלִים שָׂרֵי זָעַן חֲכָמֵי יַעֲצֵי פִרְעֹה עֲצָה נִבְעָרָה אִיךְ תֵּאֲמְרוּ אֶל־פִּרְעֹה בְּן־חֲכָמִים אֲנִי בְּן־מַלְכֵי־קֶדֶם: יב אִים אֶפֹּא חֲכָמִיד וְיִגִּידוּ נָא לָךְ וְיִדְעוּ מִה־יַּעֲצֵי יְהוָה צְבָאוֹת עַל־מִצְרַיִם: יג נֹאֲלֹ שָׂרֵי זָעַן נִשְׂאוּ שָׂרֵי גֹף הִתְעוּ אֶת־מִצְרַיִם פֶּנֶת שִׁבְטֵיהֶם: יד יְהוָה מָסַךְ בְּקַרְפָּה רֹחַ עוֹעִים וְהִתְעוּ אֶת־מִצְרַיִם בְּכָל־מַעֲשֵׂהוּ בְּהִתְעוֹת שֹׁכֵר בְּקִיאוֹ: טו וְלֹא־יִהְיֶה לְמִצְרַיִם מַעֲשֵׂה אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה רֹאשׁ וְזֹנֵב פֶּפֶה וְאֲנִמּוֹן: טז בְּיוֹם הַהוּא יְהִי מִצְרַיִם בְּנָשִׁים וְחָרָד וּפְחָד מִפְּנֵי תְנוּפֶת יְדִי־הוָה צְבָאוֹת אֲשֶׁר־הוּא מִנְיָ עֲלָיו:

רש"י

לפניו לאמר בני חכמים אנחנו אתה בן מלכי קדם: (יג) נואלו. ל' אוילים: נשאו. כמו הנחש השיאני (בראשית ג): (יד) מסך בקרבה. משקה מזוג להם בתוכה שעויה את רוחם לשון מסכה יינה (משלי ט) עירוב משקה בחבית עד שמעמידו בטעמו קרוי מסך: עושים. שם חולי של טירוף הדעת: (טו) אשר יעשה ראש וזנב כפה ואגמון. הם החרטומים ואיצטגנינים החוזים בכוכבים שיש ברקיע מזלות וכוכבים המכונים כן ועשוין דוגמת ראש וזנב והם נתונים בתלי (ס"א בטלה) ויש לפרש כתרגומו ראש והגמון שלטון ואטרון:

מצודת ציון

(י) שתותיה. ענין יסודות כמו כי השתות יהרסון (תהלים י"א): מדוכאים. ענין כתיחה כמו דכא לארץ חיתי (שם קמ"ג): שר. ענין סתימה כמו ויסכרו מעיינות תהום (בראשית ח): אגמי. כן יקראו מים מכונסים כמו לאגם מים (תהלים ק"ז): נפש. ענין מנוחה והשקט כמו שבת וינפש (שמו' ל"ב): (יא) נבערה. ענין כסילות כמו איש בער לא ידע (תהלים צ"ב): מלכי קדם. מלכי מזרח: (יג) נואלו. ענין אוילות ושטות כמו אשר נואלנו (במדבר י"ב): נשאו. ענין הסתה ופתוי כמו הנחש השיאני (בראשית ג): והתעו. מי ששוגה בדעתו קרוי תועה והושאל מהתועה בדרך: פנת. דבר החשוב נקרא בלשון שאלה פנה על כי הדרך לשום האבן המובחרת בפנת הבנין להיות נראה משתי הצדדים וכמ"ש אבן וכו' היתה לראש פנה (תהלים קי"ח): שבטיה. מלשון שבט ומשפחה: (יד) מסך. ענין ערוב ובבלול כמו מסכה יינה (משלי ט) שהוא ערוב המים ביין: עושים. מל' עוות ועיקמות: בקיאו. ענינו החזרת המאכל אל החוץ כמו וספק מואב בקיאו (ירמיה מ"ח): (טו) וזנב. תחתיות הדבר קורא זנב ויורה על השפלות: כפה. ענינו ענף כמו כפות תמרים (ויקרא כ"ג): ואגמון. הוא צמח רך והוא הפוך מן גומא וכן הלכוף כאגמון ראשו (לקמן נ"ח): (טז) וחרד. ענין רעדה: תנופת. ענין הרמ':

אשר יהיה נתעה בעת יקיא מאכלו בעבור רוב השכרות אשר לא ידע אז מה לעשות: (טו) ולא יהיה. לו שום תועלת בכל מעשה אשר יעשה הן הראש הן הזנב ר"ל לא יצליחו לא במעשה הראשים ולא במעשה הפחותים: כפה ואגמון. ר"ל במעשה החזק ולא במעשה החלש וכפל הענין במ"ש: (טז) כנשים. תשושי כח ורכי לבב כנשים: מניף עליי. להכותו בו:

(י) והיו שתותיה מדוכאים כל עושי שר. אישקלוש"א בלע"ז כמו (בראשית ח) ויסכרו מעינות תהום שסוכרים המים היוצאין חוץ לשפת הנהר ומתפשטים ונעשים אגם מים הנקיים ועומדין במקומן ורבים שם דגים ואמר הנביא שיהו יסודות חפירותיהן מדוכאים ויפלו אגמי השכר שעשו: אגמי נפש. אגמי שבת לשון שבת וינפש (שמות לב) שמי האגמים נוחים ועומדים במקום אחד, וירושלמי תרגם דהו עבדין סוכרא וכנשין מיא גבר לנפשיה: (יא) איך תאמרו. מעתה לפרעה כל איש מכם על עצמו בן חכמים אני ומאח' שיכשל בעצתכם איך תתהללו

מצודת דוד

(י) והיו שתותיה מדוכאים. דרך ציירי דגים לסתום בפני המים המתפשטים ויוצאים משפת הנהר שלא ישובו למקומם והמים המתפשטים נעשים אגמים נחים ועומדים במקומם ובהם צדים הדגים ולזה אמר ושתחרב היאור ידוכאו יסודי הסתימות של כל העושים סתימה להיות אגמי נפש כי הואיל ואין מים אין עוד צורך בהסתימות ההם: (יא) אך אוילים. החכמה הלכה משרי צוען ונשארו אך אוילים: חכמי יועצי פרעה. החכמים אשר ביועצי פרעה ייעצו עצה נבערה וכסילות כי לא הועילו בעצתם להציל עצמם: איך תאמרו. כל אחד מהם היה משתבח עצמו לפני פרעה ואמר אני בן חכמים והחכמה מוחזקת בידי מאבותי: בן מלכי קדם. אבותי היו מלכי קדם אשר שם נמצא הכישוף וידיעת שמות הטומאה: (יב) אים אפוא. כאלו לפרעה יאמר איה הם ואיה פה חכמיך ויגידו לך עתה כמה תנצל: וידעו. יתחכמו לדעת מה יעץ ה' וכו' להיות נשמר מהעצה היעוצה: (יג) נואלו. שרי צוען נעשו אוילים ושרי נוף נפתו בהסתת חכמים והיועצים בעצתם הנבערה: והתעו. השרים התעו את העם היושבים במצרים אשר ראש הממלכה כי השרים הבטיחו את העם בדברי היועצים לאמר שהם יהיו המנצחים במלחמה: (יד) ה' מסך. המקום ערוב ובלבל בהם רוח עוות ועוקם ר"ל בלבב דעתם בענין תכסיסי המלחמה: והתעו. היועצים והשרים התעו את מצרים בכל הדברים כמו השכור

משלי פרק כ"ז

כב דברי נרגן נרגן כמתלהמים והם ירדו חדריי כמון: כג כסף סיגים מצפה עליהרש שפתים דלקים ולברע: כד (בשפתו) בשפתיו ינכר שונא ובקרבו ישית מרמה: כה כייחנן קולו אל תאמנו בו פי שבע תועבות בלבו: כו תפסה שנאה במשאון תגלה רעתו בקהל: כז פרה שחת ביה יפל וגלל אבן אליו תשוב: כח לשון שקר ישנא דביו ופה חלק יעשה מדחה:

משלי פרק כ"ז א-ג

א אל תתהלל ביום מחר פי לא תדע מה ילד יום: ב יתללך זר ולא תפיד נכרי ואל תשפיתך: ג כבד אבן ונטל החול וכעס אויל כבד משיניהם:

רש"י

מהם כ"ד אלף ובא למדין לתבוע שכרו ונהרג ביד ישראל: וגולל. כלומר סופו של המעמיד מכשול שיכשל בו: וגולל אבן. מגללו ממקום למקום שיכשלו בו בני אדם, ואגדה פותרו באבימלך שהרג שבעים אחיו על אבן אחת וסוף מת באבן שנאמר ותשלך אשה אחת פלח רכב ותרץ גלגלתו וגו' (שופטים ט'): (כח) ישנא דכיו. מי שמקבל לשון הרע שונא את הנדכאים תחתיו שכן על לשון הרע רדף שאול לדוד והרג נוב: ופה חלק. פה של חלקלקות: יעשה מדחה. עושה דיחוי שדוחה את מקבלו מעל הקב"ה: (א) אל תתהלל. אל תתפאר עכשיו בדבר שעתידי להיות ליום מחר: כי לא תדע מה ילד יום. שמא היום יולד שום רעה שיכטל מחשבות מחר: (ג) ונטל. משא: וכעס אויל. שהאויל מכעיס להקב"ה גורם להביא כעס לעולם:

(כב) כמתלהמים. ל' מתלחמים ורז"ל פרשו כמתלהמים כמת להם דברי המרגלים היו להם למיתה: חדרי בטן. היא מיתת הדרוקן: (כג) מצופה על חרש. כסיגי כסף המדובקים על החרש שצורפין אותו בו והוא מבהיק כאלו הוא כסף ואין בו תועלת כן שפתים דולקים ולב רע. הרודפים אחר הבריות להסיתם בחלקות ומדברים אחד בפה ואחד בלב ולב רע נראין כאוהבין והם אויבים: דולקים. כמו דלקת אחרי (בראשית לא): (כד) ינכר שונא. בדבורו מתנכר השונא שלא יכירו שהוא שונא, דישקנוי"ש"ט בלעז: (כו) תכסה שנאה. העושה מעשיו במחשך ומכסה במשאון שהוא חושך (ס"א שואת חשך) את הדבר השנאו להקב"ה סוף שהקב"ה מגלה רעתו בקהל שיכירו בו שהוא רשע: (כז) כורה שחת. כגון בלעם שהשיא עצה לבלק על ישראל והפיל

מצודת ציון

(כב) כמתלהמים. ענין הכאה המשברת והוא הפוך מן יהלמני צדיק (תהלים קמב): (כג) סיגים. הוא פסולת הכסף: מצופה. מחופה: דולקים. ענין רדיפה כמו דלקת אחרי (בראשית לא): (כד) שבע. ר"ל הרבה וכן שבע יפול צדיק (לעיל כד): (כו) במשאון. בחושך כמו אמש שואה ומשואה (איוב ל): (כז) כורה. חופר כמו בור כרה (תהלים ז): שחת. בור כמו ויפול בשחת (שם) וגולל. מל' גלגול וסבוב: (כח) דכיו. ענין שבירה וכתיתה כמו או דכו במדוכה (במדבר יא): מדחה. מל' דחיה: (א) תתהלל. מל' הלול ושבח: ילד. עניינו מקרה וכן אלה תולדות יעקב (בראשית לו) ולפי שהזמן מוליד הקורות אמר ילד יום: (ג) ונטל. ענין משא כמו נטילי כסף (צפניה א):

מצודת דוד

(כב) דברי נרגן. דברי מתלונן המה קשים כמכות המשברות ועוד המה יורדים חדרי בטן אבל המכות המה מעל הגוף ממעל וכאומר הנה המכות אשר המה ממעל נוח לרפאות ולא כן מכות חדרי בטן וכן קשה לרפאות דברי המתלונן: (כג) כסף סיגים. כמו המצפה כלי חרס בכסף המעורב בסיגים הנה כאשר יראה הרואה כי סיגים המה יתן לב לבחון בפנימיותם וימצאם חרס כן השפתים הרודפים אחר אהבת הבריות ובלבו יחשוב מרמה הנה כאשר ימצא בשפתיו מאומה רע ואם מעט הוא ידוע תדע שלבו מלאה זדון: (כד) בשפתיו. בחלקלקות שפתיו יעשה השונא עצמו כאלו הוא נכרי מן השנאה ואינה עמדו אבל בקרב לבו ישים המרמה ואינה עוזבה: (כה) כי יחנן. אם ישא קולו בתחנונים

אל תאמן בו כי שבע תועבות בלבו: (כו) תכסה. כאשר תכסה השנאה בחושך ר"ל העושה דבר השנאה והרעה במקום שאין אנשים רואים הנה סוף הדבר תגלה רעתו בקהל רב ואז יקבל גמול הרעה: (כז) כורה. החופר בור לרגלי חבירו סופו הוא עצמו יפול בה וכן הגולל אבן על חבירו סופו תשוב אליו וכפל הדבר במ"ש ור"ל החורש רעה על חבירו הוא עצמו יוכשל ברעתו: (כח) לשון שקר. איש שקר ישנא את הנדכאים בשקריו ואף אם לא גמלוהו רע כי יחשוב שאויבים המה לו על כי נדכאו בשקריו אבל פה חלק ידחה את השנאה היא ר"ל אם ידבר אליו חלקלקות להראות בעצמם כאלו אינם יודעים מדברי שקריו אז השנאה היא נדחית מעצמה: (א) אל תתהלל. אל תשתבח עצמך במה שתבטיח לעשות ביום מחר כי לא תדע מה דבר יקרה כי פן יקרה דבר אשר לא תוכל עשוהו: (ב) יהללך. ר"ל אף בדבר שכבר עשית יהללך זר וגו': נכרי וגו'. הוא כפל הדבר במ"ש: (ג) כובד. הנה האבן יש לה כובד רב וגם החול משאו רב אמנם כעס האויל כבד לשאת ולסבול יותר משני אלו כי מחסרון הדעת ירבה לכעוס:

ו קפה שהיא מלאה תרמוסין ונתונה לתוך מקנה – מושיט ידו ונטל תרמוסין מתוכה והם מהורים; העלם מן המים, הנוגעים בקפה – טמאים, ושאר כל התרמוסים – מהורים. צנן שפמעה – נדה מדיחתו, והוא מהור. העלתו כל שהוא מן המים – טמא.

ז פרות שנפלו לתוך אמת המים, פשט מי שהיו ידיו טמאות ונטלן – ידיו מהורות, והפרות מהורים. ואם חשב שידוחו ידיו – ידיו מהורות, והפרות בכי יתן.

ח קדרה שהיא מלאה מים ונתונה לתוך המקנה, ופשט אב הטמאה את ידו לתוכה – טמאה; מנע טמאות – מהורה. ושאר כל הפמסקין – טמאין, שאין המים מטהרים את שאר הפמסקין.

ט הממלא בקילון, עד שלשה ימים – טמאין. רבי עקיבא אומר: אם נגבו – מיד מהורים; ואם לא נגבו – אפלו

פירוש ברטנורא

ו והם מהורין. אע"פ שפשט אדם טמא את ידו ונטל. לפי שלא הוכשרו במים שבמקנה, דכתיב (ויקרא י"א) בכל כלי יטמא, מה כלי מיוחד שהוא תלוש ומכשיר, אף כל שהוא תלוש מכשיר, לאפוקי מים שבבורות שיהיו ומערות שאינן תלושים מן הקרקע שאינן מכשירים כל זמן שלא נתלשו: העלם מן המים. הוכשרו התרמוסין לקבל טומאה במים התלושים: הנוגעים בקופה טמאים. שהקופה נעשית ראשון כשנגע בה אדם טמא, והתרמוסין הנוגעים בקופה הם שני: ושאר כל התרמוסים. שאין נוגעים בקופה: מהורין. דאין שני עושה שלשי בחולין: נדה מדיחתו והוא מהור. דלא הוכשר לקבל טומאה במים שמחברים במערה:

ז ידיו מהורות. דלא בעינן כונה לחולין. אבל אם היו פירות מעשר וכל שכן של תרומה, ידיו טמאות כשהיו, עד שיכון להטביל ידיו: והפירות מהורים. ולא הוכשרו, דלא אחשבה להך נפילה: ואם בשביל שידוחו ידיו נתכוין ליטול את הפירות מן המים, הפירות הרי הן בכי יתן ומוכשרים לקבל טומאה מכאן ולהבא. דאחשבה להך נפילת פירות ליטול ידיו בהנבחתן, והיו ליה משקה שסופו לרצון, דאע"פ שאין תולתו לרצון הרי זה בכי יתן:

ח ופשט אב הטמאה את ידיו לתוכה טמאה. דכלי חרס מקבל טומאה מאב הטומאה הנוגע בתוכו, ולא עלתה לו טבילה, ואע"פ שהוא בתוך המקנה, לפי שהמים שבתוכו חוצצים בינו ובין מי המקנה: מנע טמאות מהורה. אם לא היה אב הטומאה שנגע בה, אלא ראשון לטומאה והוא הנקרא מנע טומאות, כלומר הנוגע באבות הטמאות, או מהורה הקדירה, לפי שאין כלי חרס מקבל טומאה אלא מאב הטומאה, ונמצא שלא נממאת הקדירה אלא מחמת משקים טמאים שבתוכה שנממאו חוורים ומטמאים אותה, ומשום הכי אינה מטמאה, שהרי הושקו המים שבתוכה במי מקנה ונמחרו. אבל שאר משקים כגון יין שמן וחלב, אין המקנה נמחר אותם, דלא פלקא להו השקה, הלכך חוורים ומטמאים את הקדירה, דרבנן גורו על המשקים שהיו מטמאין, גזירה משום משקה זב ובה:

ט הממלא בקילון. כשהמים מוכנסים במקום אחד ומכשפים להביא אל שדה אחר, עושים להן דרך שיבואו בו אותן המים, ושם אותו דרך שאותן המים נמשכים בו ונקרא קילון, ועד שלשה ימים אין אותו קילון מתנגב מן המים שהמשיכו לתוכו, ומכשירין את הפירות שנפלו לתוכו, שהרי הן לרצון: רבי

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ז

פרות שנפלו לתוך אמת המים – לתוך תעלה, פשט מי שהיו ידיו טמאות ונטלן – ונטל את הפירות מתוך התעלה, ידיו מהורות – לענין אכילת חולין, שאין צריכים כוונה בנטילת ידיים לאכילת חולין (תפארת ישראל: עין ברטנורא ו'תוספות יום טוב'), והפרות מהורים – שלא הוכשרו, הואיל ונפלו מאליהם, והמים שעליהם אינם לרצונו. ואם חשב שידוחו ידיו – ששעשה שנטל את הפירות מן המים נתכוון להדיח בהם את ידיו, ידיו מהורות, והפרות בכי יתן – מוכשרים לקבל טומאה, שהוכשרו במים שעל ידיו, הואיל והם לרצונו, שהחשיבם להדחה.

באור משנה ח

קדרה – של חרס, שהיא מלאה מים ונתונה לתוך המקנה, ופשט אב הטמאה את ידו לתוכה – לתוך הקדירה, טמאה – הקדירה, שנממאה מאב הטומאה, ואין המקנה מטהר כלי חרס; מנע טמאות – אבל פשט את ידו לתוכה מי שנגע באב הטומאה, שאינו אלא ראשון לטומאה, מהורה – הקדירה, שאין כלי מקבל טומאה אלא מאב הטומאה, והמים שבקדרה לא נטמאו, מפני שהם מעורבים במי המקנה (דמ"ט; עין ברטנורא: ועין 'תוספות יום טוב' ו'משנה אחרונה). ושאר כל הפמסקין – אם היתה הקדירה מלאה שאר משקים, חוץ ממים, כגון יין, שמן, חלב, ופשט ראשון לטומאה את ידו לתוכה, טמאין – המשקים, ומטמאים את הקדירה מגזירת חכמים, אף על פי שהקדרה עם המשקים בתוך המקנה, שאין המים – שבמקנה, מטהרים את שאר הפמסקין – על ידי השקה, לפי שהשקה אינה מועילה אלא למים בלבד.

באור משנה ט

הממלא בקילון – יש מפרשים, שכשהמים מוכנסים במקום אחד

באור משנה ו

קפה שהיא מלאה תרמוסין – מין קטנית, ונתונה לתוך מקנה – ויש גורסים: ונתונה לתוך מקנה, כלומר שלא בכוונה (עין 'משנה אחרונה'), מושיט ידו – אפילו אדם טמא, ונטל תרמוסין מתוכה – מתוך הקופה, והם מהורים – שלא הוכשרו התרמוסים במים המחברים שבמקנה לקבל טומאה, שנאמר (ויקרא י"א, ד): "אשר ישתה בכל כלי" – מה כלי מיוחד שהוא תלוש מן הקרקע ומכשיר, אף כל שהוא תלוש מן הקרקע מכשיר; יצאו מים שבבורות, בשיחין ובמערות, שאינם תלושים מן הקרקע, שאינם מכשירים כל זמן שלא נתלשו; ואף על פי שכשנטל את התרמוסים עלו מים עמהם, מכל מקום לא הוכשרו, שלא נתלשו המים שעליהם לרצונו. העלם מן המים – העלה את התרמוסים בתוך הקופה מן המים: הנוגעים בקפה, טמאים – שהמים שסביבות הקופה מכשירים אותם לקבל טומאה, לפי שהם לרצונו, מאחר שהדיחו את דפנות הקופה (חרי"ש; הגר"א), ושאר כל התרמוסים, מהורים – שלא הוכשרו לקבל טומאה, לפי שאין המים שעליהם לרצונו. ויש מפרשים, שכל התרמוסים שבקופה הוכשרו במים שנתלשו, כשהעלה את הקופה, והמשנה באה ללמדנו, שאם העלה אותה אדם טמא, אפילו היה אב הטומאה, אמנם התרמוסים הנוגעים בקופה טמאים, שהקופה נממאה מנגיעת האב ונעשתה ראשון, והתרמוסים הנוגעים בקופה נעשו שני לטומאה, אבל שאר כל התרמוסים מהורים, שאין שני עושה שלשי בחולין (דמ"ט; ברטנורא: עין 'משנה אחרונה' שמקשה על פירוש זה ומביא הסברים אחרים). צנן שפמעה – שנתנוהו לתוך המים שבמערה, נדה מדיחתו – שם, והוא מהור – שלא הוכשר במים המחברים שבמערה לקבל טומאה. העלתו כל שהוא מן המים, טמא – הצנן, שהוכשר במים שעליו או שעל ידיה, מאחר שנתלשו לרצון, שהרי נתכוונה להדיחו בהם ונטמא במערה.

עד שלשים יום מְמַאִים.

י עֲצִים שֶׁנִּפְּלוּ עֲלֵיהֶם מִשְׁקִין וַיְרִדוּ עֲלֵיהֶם גְּשָׁמִים, אִם רָבוּ – טְהוּרִים. הוֹצִיאָם שִׁירְדוּ עֲלֵיהֶם גְּשָׁמִים, אִף עַל פִּי שְׂרָבוּ – מְמַאִים. בָּלְעוּ מִשְׁקִים מְמַאִים, אִף עַל פִּי שֶׁהוֹצִיאָם שִׁירְדוּ עֲלֵיהֶם גְּשָׁמִים – טְהוּרִין, וְלֹא יִסְיָקָם אֶלָּא בְּיָדֵים טְהוּרוֹת בְּלֶבֶד. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: אִם הָיוּ לַחִין וְהִסְיָקוּ, וְרַבּוּ הַמִּשְׁקִין הַיּוֹצֵאִין מִתַּחַת עַל הַמִּשְׁקִין שֶׁבָּלְעוּ – טְהוּרִים.

פירוש ברטנורא

עקיבא אומר אם נגבו מיד. ר' עקיבא לא פליג אהא קמא. דסתם קילון אינו מתנגב עד שלשה ימים, ותנא קמא בסתם איירי. והכי מוכח בהדיא בתוספתא, דמודה ר' עקיבא בסתם שהוא שלשה ימים:

י שנפלו עליהם משקים. ממאים: אם רבו. מי גשמים על המשקים ההם, בטלום וטהורום: הוציאן כדי שירדו עליהן גשמים. דאחשבינהו לגשמים: אע"פ שרבו ממאין. דנמטמו הגשמים עצמן; בלעו משקין ממאים. כגון שהעצים נגובים מבחוץ ובתוכן משקין בלועין, אע"פ שהוציאן כדי שירדו עליהן גשמים דאחשבינהו לגשמים, אפילו הכי טהורין, דלא נגעו במשקין ממאין, שהרי בלעו: לא יסיקם אלא בידים טהורות. שלא יטמאו הידים את מי הגשמים שהחושבו ויטמאו את התנור, דמשקה מטמא כלי. אבל בידים טהורות, יכול להסיקם בתנור והתנור טהור, ולא אמרינן דסוף משקה מטמא הבלוע לצאת מחמת ההיסק, דבעצים שהאש שולטת בהן ונאחו בהן האור כלן המשקים לתוכן, ואין יוצאים לחוץ כשמיסקין בתנור: אם היו לחין. עצים הללו שבלעו משקין ממאין ומחמת לחותן יצאו משקין עצמן מהן, ואם אותן משקים פלטו משקה הטמא הבלוע ורבו משקין שמעצמן על משקה הבלוע: טהורין. שביטלו אותן, ואין הלכה כר' שמעון:

משניות מבוארות – קהתי

– שאינם מקבלים טומאה, אם רבו – מי הגשמים על המשקים הטמאים, טְהוּרִים – המשקים, שנתבטלו ברוב מי הגשמים. הוֹצִיאָם – את העצים, מן הבית לחוץ, שִׁירְדוּ עֲלֵיהֶם גְּשָׁמִים – והרי שהחשיב את מי הגשמים, והם מקבלים טומאה, אִף עַל פִּי שְׂרָבוּ – מי הגשמים על המשקים, טְמָאִים – המשקים, לפי שמי הגשמים עצמם נטמאו (הר"ם; הר"ב). ויש מפרשים משנתנו לא לענין טומאה אלא לענין הכשר: עצים שנפלו עליהם משקין – משבעת המשקים המכשירים, כגון שמן או דבש, ברצון, וירדו עליהם גשמים – שלא לרצון, אם רבו – מי הגשמים על המשקים וביטולם, טהורים – אין המשקים מכשירים, שכולם שלא לרצון. הוציאם שירדו עליהם גשמים. אף על פי שרבו, טמאים – מכשירים, שהרי כולם לרצון (רמב"ם הל' סומאת אוכלין יג, ב). בָּלְעוּ – העצים, מִשְׁקִים טְמָאִים – כגון שהעצים יבשים מבחוץ ובתוכם משקים בלועים (ואף להרמב"ם מדובר כאן במשקים שהם טמאים). אִף עַל פִּי שֶׁהוֹצִיאָם שִׁירְדוּ עֲלֵיהֶם גְּשָׁמִים – שהחשיב את מי הגשמים, טְהוּרִין – מי הגשמים שעליהם, שלא נטמאו מהמשקים הבלועים, מאחר שלא נגעו בהם, וְלֹא יִסְיָקָם – את העצים, אֶלָּא בְּיָדֵים טְהוּרוֹת בְּלֶבֶד – שלא יטמאו הידים את מי הגשמים ויחזרו המים ויטמאו את התנור, שמשקים מטמאים כלים מגזירת חכמים. אבל יש סוברים, שמשקים שנטמאו מחמת ידים טמאות אינם מטמאים כלים, ומכאן מבארים הם הטעם, "גזירה שלא יסיקם הטמא (כשעליהם משקה טופח), ונמצאו המשקים שעליהם טממאים את התנור" (רמב"ם הל' סומאת אוכלין ט, ו). רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: אִם הָיוּ לַחִין – העצים שבלעו משקים טמאים, שהיו טריים, וְהִסְיָקוּ – והרי בשעת ההסקה יוצאים מהם משקים מחמת לחותם, ועמהם נפלטים גם המשקים הטמאים שבלעו, וְרַבּוּ הַמִּשְׁקִין הַיּוֹצֵאִין מִתַּחַת – מעצמם, מחמת לחותם – עַל הַמִּשְׁקִין שֶׁבָּלְעוּ, טְהוּרִים – שהמשקים שמתחת עצמם דינם כמי פירות, שאינם מקבלים טומאה, ומבטלים הם ברוב את המשקים הטמאים שבלעו. יש מפרשים, שרבי שמעון אינו חולק על תנא קמא, שכן תנא קמא מדבר בעצים יבשים, שהאש שולטת בהם, ונמצאו המשקים הבלועים בהם כלים בתוכם ואינם יוצאים לחוץ בשעת ההסקה; ורבי שמעון בא להוסיף בעצים לחים, שאין האש ממחרת לשלוט בהם עד שיתייבשו, ובתוך כך נפלטים לחוץ מי לחות העצים ועמהם אף המשקים שבלעו, כמו שבארנו לעיל (הר"ם; הר"ש). אבל הרמב"ם מפרש שרבי שמעון חולק על תנא קמא וסובר, שדווקא אם היו העצים לחים, ורבו המשקים היוצאים מהם על המשקים שבלעו, טהורים, אבל אם לא יהיה הדבר כן, אז מטמאים אותם העצים את התנור בשעת ההסקה, מחמת המשקים הטמאים שבלעו, היוצאים מתוכם.

ורוצים להעבירם אל מקום אחר, עושים להם דרך שיעברו בה המים, ודרך זו שנמשכים בה המים ממקום למקום נקראת "קילון" (הערוך, מובא בריש וברטנורא); ויש מפרשים, שקילון היינו שוקת של עץ או חרס (רמב"ם); ואף ב"ערוך" מובא פירוש דומה, שקילון בלשון יווני היינו משאבה של עץ ששואבים בה מים מבורות עמוקים (עיי' מקוואות ח, א). – ובאה משנתנו ללמד, שהמלא מים בקילון, עַד שֶׁלִּשְׁפָּה יָמִים – לאחר שמילא בו, טְמָאִין – המים שבו מכשירים לטומאה, אם נפלו פירות לתוכו, שהרי הם לרצון, ועד שלושה ימים אין הקילון מתנגב מן המים שמילאו בו, וסתמו יש בו מים כדי להטפית, אבל אחר שלושה ימים מן הסתם נתנגב. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: אִם נִגְבּוּ – המים בקילון, מִיָּד טְהוּרִים – מיד אינם מכשירים; רבי עקיבא אינו חולק על תנא קמא, שכן תנא קמא עוסק בסתם קילון, ואף רבי עקיבא סובר שסתם קילון אינו מתנגב עד שלושה ימים, אלא שהוא בא להוסיף, שאם ידוע שנגבו המים בקילון, מיד טהורים, וְאִם לֹא נִגְבּוּ – ואם רואים שלא נגבו, אֶפְּלוּ עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם טְמָאִים – מכשירים.

בארנו משנתנו לפי רוב המפרשים (ה"ש; הר"ש; הר"א; הר"ב; ברטנורא). וכולם מסתיימים כמה שמובא בפירוש בתוספתא, שמודה רבי עקיבא בסתם קילון שהוא שלושה ימים.

אבל הרמב"ם מפרש משנתנו בדרך אחרת, ולשיטתו נחלקו בה תנא קמא ורבי עקיבא: הנמצא בקילון, עד שלושה ימים טמאין – מכשירים, שהמים הנשארים בקילון הם תלושים ברצון עד שלושה ימים, אבל אחר שלושה ימים אינם תלושים ברצון, ואם נשאר שם משקה אינו מכשיר; ומבואר הטעם ב"כסף משנה", לפי שמתחילה אין דעתו יהיה תלושים לרצון אלא מה שישאר בו עד שלושה ימים, מפני שאי אפשר למלא בקילון אלא אם כן ישאר שם משקה עד שלושה ימים; ואם נשאר אחר כך אינו תלוש לרצונו. ורבי עקיבא חולק על תנא קמא, וסובר: אם נגבו מיד טהורים, ואם לא נגבו, אפילו עד שלושים יום מכשירים. ואין הלכה כרבי עקיבא.

יש מעירים, שלפי המפרשים, שקילון הוא דרך שהמים נמשכים בה ממקום למקום, צריך לפרש, שאין המים שבקילון – עד שלושה ימים – מכשירים את הפירות שנפלו לתוכם אלא כשהעלום משם, שאם לא כן, הרי המים שבקילון מחוברים הם ואינם מכשירים ("חזון חזון"). ויש מוסיפים, שאם נפלו הפירות מאלהם לתוך הקילון, אפילו כשהעלום אינם מוכשרים, כמו שנינו בתורמוסים (לעיל משנה ו'): "מושיט ידו ונטל תורמוסים מתוכה, והם טהורים". אלא שיש לפרש משנתנו, שאם נתנו פירות לתוך הקילון, הרי כשהעלום משם מוכשרים, כמו שנינו (שם) בנצנן שבמערה ("משנה אחרונה"; ועיי' שם פירוש אחר למשנתנו).

באור משנה י

עֲצִים שֶׁנִּפְּלוּ עֲלֵיהֶם מִשְׁקִין – טמאים, וַיְרִדוּ עֲלֵיהֶם גְּשָׁמִים

פ ר ק ח מ י ש י

א מי שטבל בנהר, והיה לפניו נהר אחר ועבר בו – טהרו שניים את הראשונים. דחהו חברו לשכרו, וכן לבהמתו – טהרו שניים את הראשונים. ואם כמשחק עמו – הרי זה כבי יתן.

ב השט על פני המים, הנתזין – אינן כבי יתן. ואם נתפזן להתיז על חברו – הרי זה כבי יתן. העושה צפור במים, הנתזין ואת שפיה – אינן כבי יתן.

ג פרות שגרד הדלף לתוכן ובגללן שגובו – רבי שמעון אומר: כבי יתן; וחכמים אומרים: אינן כבי יתן.

ד המודד את הבור בין לעמקו בין לרחבו – הרי זה כבי יתן; דברי רבי טרפון. רבי עקיבא אומר: לעמקו – פירוש ברטנורא

ה א מי שטבל בנהר. ומים שעליו מכשירין, שהרי לרצון הן: והיה לפניו נהר אחר, ועבר בו. ומים שעליו מן הנהר השני אינן לרצון ואינן מכשירין: טיהרו. מי הנהר השני, מים שהעל עמו מן המבילה, ואין מכשירין לא אלו ולא אלו: דחיו. דחהו: לשכרו. שהיה חברו שיכור ומתוך שכרותו דחהו והפילו בנהר: וכן לבהמתו. שהפיל את הבהמה בשכרותו בנהר, והיו עליו מי מבילה, ועל הבהמה מים לרצון: טיהרו שניים. שהיו על ידי שכרות ולא לרצון: את הראשונים. שהיו לרצון: ואם כמשחק. דחה את חברו בנהר או את הבהמה, גם השניים כבי יתן, דכולהו לרצון ניתו:

ב הנתזין. שלא בכונה: העושה ציפור במים. שמעלה על פני המים רתיחת כמין אבעבועות: הנתזין. בעשיית אבעבועות: ואת שבה. דחינו מי אבעבועות עצמן. ואית הגרסי, העושה צנור במים. כמו שעושים הנערים כמין צנור של קנה או של עץ חלול, לנתו ממנו המים בצחוק: ואת שבה. המים הנשארים בצנור:

ג ובללן שינוגבו. כלל כל הפירות במים, שכשהיו המים מפוזרים בכל הפירות יתנגבו ויתובשו יותר מהרה: וחכמים אומרים אינן כבי יתן. והלכה כחכמים:

ד לעמקו כבי יתן ולרחבו אינו כבי יתן. כשארם מודד עמקו של בור בקנה, ניכר רושם המים בקנה עד כמה הן מנעיים, ומתוך כך יודע עומקו,

משניות מבוארות – קהתי

בנהר. אף על פי שהפליג יותר ממיל, הרי הוא כבי יתן. עבר בנהר אחר או שדחהו זכרו... – סהרו שניים את הראשונים."

ב א ו ר מ ש נ ה ב

השט על פני המים, הנתזין – המים הניתזים שלא בכונה, על ידי תנועות איבריו, אינן כבי יתן – אינם מכשירים, שאינם תלושים לרצון. ואם נתפזן להתיז על חברו, הרי זה כבי יתן – המים הניתזים מכשירים, שנתלשו ברצון. העושה צפור במים – יש מפרשים, שנופח במים ומעלה על פניהם אבעבועות (הר"ש; הרא"ש; הר"ב); ויש מבארים, שעושה בקנה צורת צפור במים (הגר"א); והרמב"ם מפרש: כלי העשוי מקנים, והוא מיוחד לשחק בו בזריקתו למים: הנתזין – המים הניתזים בעשיית הצפור, ואת שפיה – דחינו מי האבעבועות עצמן (לפי הר"ש). או המים שבקנה (לפי הגר"א). או המים הנשארים בתוך הצפור, דחינו בתוך הכלי העשוי מקנים לשם משחק (לפי הרמב"ם; ועיי' ברטנורא ו'תוספות יום טוב'), אינן כבי יתן – אינם מכשירים, שאינם לרצון.

ב א ו ר מ ש נ ה ג

פרות שגרד הדלף לתוכן – שירדו עליהם מי הגשמים הנוטפים מן הגג, ובגללן – ועירב כל הפירות במים, שגיגבו – כדי שיתנגבו מהר, שעל ידי שהמים מפוזרים בכל הפירות ממהרים להתייבש, רבי שמעון אומר: כבי יתן – הוכשרו הפירות לקבל טומאה, הואיל והרטיבם בכונה (עיי' 'תוספות יום טוב' בשם מהר"ם). ונתקמים אומרים: אינן כבי יתן – שהרי לא רצה כלל שיתלחלו הפירות; ואף על פי שבללם, לא היתה כוונתו אלא כדי שימהרו להתייבש, הלכך לא הוכשרו הפירות לקבל טומאה. והלכה כחכמים.

בעל "משנה אחרונה" מפרש: רבי שמעון אומר: כבי יתן – פירוש, שהפירות הללו לא הוכשרו, אבל המים שעליהם הם תלושים ברצון, הואיל ובללם בכונה, ואם נתן פירות אחרים בצידם ונתלחלו, הם מוכשרים. וחכמים סוברים, שכל שאין לו צורך במים אלו, הרי הם שלא לרצון.

ובעל "תפארת ישראל" מפרש, שרבי שמעון וחכמים חולקים, אם הולכים אחר הכונה הסופית מכיון שרצונו היה שיתלחלו בתחילה כדי שיתנגבו בסוף.

ב א ו ר מ ש נ ה ד

המודד את הבור – של מים, בין לעמקו – בין כשהוא מודד לדעת מידת עומקו של הבור, בין לרחבו – ובין כשמודד לדעת

בעל "תוספות יום טוב" כותב, שמדברי הרמב"ם נראה, שהמחלוקת של תנא קמא ורבי שמעון היא בזה, שלדעת רבי שמעון אין לטהר אלא בלחים, כשרבו המשקים היוצאים מהן על המשקים שבלעו, אבל ביבשים, הרי הם מטמאים את התנור בשעת ההסקה, מפני פליטת המשקים הטמאים שבלעו, וסובר רבי שמעון, שאף יבשים פולטים משקים בשעת ההסקה. ולדעת תנא קמא אינם מטמאים את התנור, לפי שעצים יבשים אינם פולטים את המשקים בשעת ההסקה. אבל מהתוספתא משמע שלא כדברי הרמב"ם, אלא שנחלקו בעצים לחים, שלדעת תנא קמא אין המשקים היוצאים מהם מבטלים ברוב את המשקים הטמאים שבלעו (עיי' "תוספות יום טוב"; ועיי' "משנה אחרונה"; "חזון חזים").

ב א ו ר מ ש נ ה א

מי שטבל בנהר – והרי המים שעליו מכשירים, שהם לרצון, והיה לפניו נהר אחר – בדרכו, ועבר בו – והמים של הנהר האחר אינם לרצון, שאינו צריך להם, טהרו שניים את הראשונים – מי הנהר השני ביטלו את מי הנהר האשון, וכל המים שעליו נחשבים כתלושים שלא ברצון, ואינם מכשירים, דחהו חברו לשכרו, וכן לבהמתו – שחברו דחה בשכרותו את בהמתו, לאחר שטבל, וכן לנהר שלא לרצון, טהרו שניים את הראשונים – ביטלו המים השניים שהיו שלא לרצון את הראשונים שהיו לרצון, וכולם נחשבים כמים שאינם לרצון, ואינם מכשירים. ואם כמשחק עמו – שדחהו חברו לנהר דרך שחוק, הרי זה כבי יתן – יש בזה דין "כי יתן", שאף המים השניים היו לרצון, ומכשירים.

בענין "דחהו חברו לשכרו" כותב בעל "משנה אחרונה": דווקא לשכרו, שאין כאן צדקה, אבל דחהו בכעסו ונתכוון להפילו לנהר, הרי המים תלושים ברצונו של זה המדחה; ואף על פי שאינם ברצון הנדחה, מכל מקום תלושים ברצון הם. ואפילו להסוברים בהכשר שצריך רצון הבעלים דווקא, היינו בנפילת הפירות למים, לפי שצריך שיהא "כי יתן" דומה ל"כי יתן", והרי זה בנתינת מים על הזרוע כתוב, אבל לענין תלושים ברצון מועיל רצון כל שהוא.

ויש גורסים: "דחהו חברו לשכרו" (רמב"ם), כלומר שנתכוון להזיק, ואפשר לפרש אף לפי גירסה זו, שנתכוון להפילו על הארץ או על אבן, ונפל למים שלא בכונתו ("משנה אחרונה").

ברוך דומה מפרש הגר"א את הסיפא: "ואם כמשחק עמו הרי זה כבי יתן" – מפני שזה לרצון חברו שדחהו, שעל ידי מעשה יכול להכשיר אפילו פירות חברו, והוא הדין שיכול להחשיב את המים שעל חברו.

כן כותב הגר"א בענין שנינו ברישא: "והיה לפניו נהר אחר" – דווקא נהר אחר, אבל באותו נהר, כל הנהר הוא לרצון, שאין כוונתו דווקא לטבול במקום זה, וכל מקום באותו הנהר הוא לרצון. וכן שנו בתוספתא: "הטובל בים או

בְּכִי יִתֵּן, וְלִרְחֹבוֹ – אֵינוֹ בְּכִי יִתֵּן.

ה פֶּשֶׁט יָדוֹ, אוֹ רִגְלוֹ, אוֹ קִנְיָה לְבוֹר, לִידַע אִם יֵשׁ בוֹ מַיִם – אֵינֶן בְּכִי יִתֵּן; לִידַע בְּמָה מַיִם יֵשׁ בוֹ – הֲרֵי זֶה בְּכִי יִתֵּן. זָרֵק אֶבֶן לְבוֹר, לִידַע אִם יֵשׁ בוֹ מַיִם, הַנִּתְזוּן – אֵינֶן בְּכִי יִתֵּן, וְאֵת שְׂבָאָבָן – טְהוּרִים.

ו הַחוֹבֵט עַל הַשְּׁלַחַת, חוּץ לְמַיִם – בְּכִי יִתֵּן; לְתוֹךְ הַמַּיִם – אֵינֶן בְּכִי יִתֵּן. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אֵף לְתוֹךְ הַמַּיִם – בְּכִי יִתֵּן, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִתְפַּנֵּן שְׂוִיצָאוֹ עִם הַצּוֹאֵה.

ז הַמַּיִם הַעוֹלֵין בְּסַפְּינָה, וּבַעֲקֵל, וּבְמִשׁוֹטוֹת – אֵינֶן בְּכִי יִתֵּן; וּבְמִצְדוֹת, וּבְרִשְׁתוֹת, וּבְמִכְמָרוֹת – אֵינֶן בְּכִי יִתֵּן; וְאִם נִעַר – בְּכִי יִתֵּן. הַמּוֹלִיף אֶת הַסַּפְּינָה לַיָּם הַגְּדוֹל לְצַרְפָּה, הַמּוֹצִיא מִסְמָר לְגִשְׁמִים לְצַרְפוֹ, הַמְנַיֵחַ אֶת הָאוֹר בְּגִשְׁמִים, לְכַבּוֹתוֹ – הֲרֵי זֶה בְּכִי יִתֵּן.

פירוש ברטנורא

לפיכך רוצה הוא במשקה שברושם. אבל לרחבו אינו רוצה במשקה שברושם. והלכה כרבי עקיבא, שחור רבי טרפון להיות שונה כדבריו: **ה לידע כמה מים יש בו.** רוצה במשקה שברושם, כדאמרן, לפיכך הוי בכי יותן. אבל לידע אם יש בו מים, אין צריך רושם של משקה: ושבאבן. כלומר שבאבן נמי מהורים, שאין מכשירין:

ו החובט על השלח. מכה בעור אחר רחיצתו כדי לנעור מן המים: השלח. העור כמות שהוא כשמפשימים אותו מן הבהמה נקרא שלח. תרגום ויפשיטו ואשלחו: שהוא מתכוין שיצאו עם הצואה. מתכוין שיצאו המים עם הלכלוך שנתחבר בהן, לפיכך מכשיר מה שנתו ממנו ואפילו שהוא בתוך המים. ואין הלכה כר' יוסי:

ז העקל. מקום בשולי הספינה שמתקבצים שם המים הנכנסים בסדקים של ספינה: אם ניער. להסיר המים שעליהן. כמו המנער מליתו: לצרפה. לברקה אם המים נכנסים לתוכה אם לאו. פירוש אחר, לחוקה ולחסמה. לפי שכשהיא ביבשה נבקעת מאליה, ומנכנסים אותה כים כדי שתשרה במים ויסתמו

משניות מבוארות – קהתי

יש בו מים – בבור: הַנִּתְזוּן – המים הניתזים מן הבור, אֵינֶן בְּכִי יִתֵּן – אינם מכשירים, שאינם לרצונו, מאחר שלא רצה בהתזת המים אלא בשמיעת קול החבטה במים, וְאֵת שְׂבָאָבָן, טְהוּרִים – כלומר שאף המים שבאבן אינם מכשירים, שאף על פי שהאבן נראית למעלה משטח המים, אין דין המים שעל החלק הכולט חוץ למי הבור כדין מים תלושים, אלא דינם כדין המים שבבור. ויש גורסים: הניתזים בני יותן. ואת שבאבן טהורים, ומבארים הטעם, לפי שבניתזים הוא רוצה, כדי לדעת אם יש מים בבור, הלכך הם מכשירים; ואילו במים שבאבן אינו רוצה, שהרי יודע בניתזים, הלכך אינם מכשירים ("אליוהו רבא").

באור משנה ו

החובט על השלח – המכה על העור לאחר כיבוסו, כדי לנעור מן המים (שלח היינו העור עם השיער. כמו שמפשיטים אותו): חוּץ לְמַיִם – אם חבט עליו חוץ למים, בְּכִי יִתֵּן – המים הניתזים ממנו מכשירים, שהרי רוצה הוא ביציאת המים; לְתוֹךְ הַמַּיִם – אבל אם חבט עליו כשהוא בתוך המים, אֵינֶן בְּכִי יִתֵּן – אין המים הניתזים ממנו מכשירים, שאין כוונתו להוציא ממנו את המים, שהרי נכנסים בו מים אחרים. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אֵף לְתוֹךְ הַמַּיִם – אף החובט על השלח בתוך המים, בְּכִי יִתֵּן – המים הניתזים לחוץ מכשירים, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִתְפַּנֵּן שְׂוִיצָאוֹ עִם הַצּוֹאֵה – שרוצה הוא שיצאו המים שבתוכו עם הלכלוך שבהם, ויכנסו בו מים נקיים.

באור משנה ז

הַמַּיִם הַעוֹלֵין בְּסַפְּינָה, וּבַעֲקֵל – מקום בשולי הספינה, שמתקבצים בו המים החודרים דרך הבקיעים הזעירים שבדפני הספינה (רמב"ם); ויש מפרשים: העוגן שמורידים בשלשלת לתוך המים, כדי לעכב את הספינה (הדא"ש), וּבְמִצְדוֹת – שמיניעים בהם את הספינה, אֵינֶן בְּכִי יִתֵּן – אינם מכשירים, שאינם לרצונו; וּבְמִצְדוֹת – וכן המים העולים במצודות, וּבְרִשְׁתוֹת, וּבְמִכְמָרוֹת – הפרוסות בים, אֵינֶן בְּכִי יִתֵּן – אינם מכשירים, שאינם רוצה בהם; וְאִם נִעַר – אותם, כדי להוציא מהם את המים, בְּכִי יִתֵּן – המים מכשירים, שהם לרצונו, שהרי רוצה שיצאו משם. הַמּוֹלִיף אֶת הַסַּפְּינָה לַיָּם הַגְּדוֹל לְצַרְפָּה – לחזקה במים, שלא יתייבשו עצה (רמב"ם); ויש מפרשים: לברקה אם המים נכנסים לתוכה; הַמּוֹצִיא מִסְמָר לְגִשְׁמִים לְצַרְפוֹ – לחזקו במים, לאחר שנתלכן באש; הַמְנַיֵחַ אֶת הָאוֹר – בקעת

מידת רחבו, הֲרֵי זֶה בְּכִי יִתֵּן – המים שעל קנה המידה מכשירים, שהם לרצונו; הֲבִירִי רַבִּי טַרְפוֹן. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: לְעֵמְקוֹ – המודד את הבור לעמקו, בְּכִי יִתֵּן – המים שעל קנה המידה מכשירים, לפי שהמודד לעומקו רוצה במים שעל הקנה כדי שיוכל לדעת על ידי רושם המים שעליו את מידת העומק של הבור, וְלִרְחֹבוֹ – אבל המודד את הבור לרחבו, אֵינוֹ בְּכִי יִתֵּן – שאינו צריך למים העולים על הקנה, והרי שאינם לרצונו. הלכך אינם מכשירים. בתוספתא שנו: "אמר לו רבי טרפון (לרבי עקיבא): מה לי כשמדדו לעמקו מה לי כשמדדו לרחבו? אמר לו (רבי עקיבא לרבי טרפון): כשמדדו לרחבו אינו רוצה במשקה שברושם, כשמדדו לעמקו רוצה במשקה שברושם (שכשארם מודד עומקו של בור בקנה, ניכר רושם המים בקנה, עד כמה הם מגיעים, ומתוך כך יודע עומקם. – הר"ש). אמר לו (רבי טרפון לרבי עקיבא): אם כן יהא משקה שברושם טמא (מכשיר), למטה מן הרושם שהור (כלומר שלא יכשיר)? אמר לו (רבי עקיבא לרבי טרפון): אי אתה מודה שהממלא בחבית, המים העולים אחריה ובחבל שהוא מכוון על צווארה ובחבל שהוא לצרכה, שהם בכי יותן (כמו ששינונו לעיל ד, א), שאי אפשר למים שיפלו לתוכה עד שיגענו לאחריה? אף כאן אי אפשר למשקה שברושם עד שיהא למטה מן הרושם. וחזר רבי טרפון להיות שונה כרבי עקיבא" וכן הלכה.

באור משנה ה

פֶּשֶׁט יָדוֹ, אוֹ רִגְלוֹ, אוֹ קִנְיָה לְבוֹר, לִידַע אִם יֵשׁ בוֹ מַיִם, אֵינֶן בְּכִי יִתֵּן – המים העולים בידו או רגלו או בקנה אינם מכשירים, לפי שאינו צריך למים הללו, מאחר שבנגיעה בלבד הוא מרגיש אם יש בבור מים, ונמצא שאינם לרצונו. יש מבארים, שמשנתנו נקטה "ידו או רגלו או קנה" בדרך "לא זו אף זו", שאין צורך לומר בפשט ידו או רגלו שאינם בכי יותן, שהרי מיד בהכנסתן למים הוא מרגיש שיש שם מים, קודם שהעלץ, ובשעת העלאתן שראויים להכשיר, אין לו עוד צורך בהם, אלא אפילו פשט קנה, שצריך לראות רושם המים, מכל מקום נקרא שלא לצורך, כיון שאפשר היה לדעת בזריקת אבן לתוכו אם יש בו מים, ונמצא שאינו צריך לידע על ידי המים שבקנה, הלכך אף בקנה אין המים בכי יותן ("משנה אחרונה"). לִידַע בְּמָה מַיִם יֵשׁ בוֹ – פשט ידו או רגלו או קנה לבור, כדי למדוד כמה מים יש בו, הֲרֵי זֶה בְּכִי יִתֵּן – כמו ששינונו במשנה הקודמת במודד לעמקו, שהואיל והוא רוצה ברושם המים, כדי לדעת את עומק המים, לפיכך המים שעליהם מכשירים. זָרֵק אֶבֶן לְבוֹר, לִידַע אִם

ח קס"א של שלחנות, והשיפא של לבנים – אינן כבי יתן; ואם נער – כבי יתן.
ט כל הנצוק – טהור, חוץ מדבש הזיפין, והצפחת. בית שמאי אומרים: אף המקפא של גריסין ושל פול, מפני שהיא סולדת לאחריה.

פירוש ברטנורא

בקועיה וסדקיה: מסמר לגשמים לצרפו. לחוק ולחסמו, כשיבואו עליו מים לאחר שנתלכן באש: אוד. עין שמקצתו אכלה האש:
ח קס"א של שלחנות. כיסוי שמכסין על השולחן שלא יפול על המזון שעליו מים או דבר של טנוף ולכלוך: והשיפא של לבנים. מהצלת של שיפא ושל גמי שמכסים על הלבנים להגן מן הגשמים. והרי אלו כמו בשביל שלא ילקה הכותל שאינו כבי יתן: אבל אם ניער. שמתכוין להדיחם, הרי זה כבי יתן:
ט כל הנצוק טהור. אם מערה מכלי טהור, דנצוק אינו חיבור. חוץ מהני דחשיב, מפני שסולדים לאחוריהם, כשהקלוח נפסק חוזר הנשאר למעלה: מדבש הזיפים. אית מפרשי דבש טוב וחשוב, שמתוך חיבתו מזיפין אותו ומערבין בו פסולת. ואית דאמרי, על שם מקומו שבא מזוף. כמו בבוא הזיפים ויאמרו לשאל (תהלים נד): והצפחת. מאכל עשוי מקמח ודבש והוא רך כל כך שיכולים להציקו. ודומה לו בצפיחות בדבש: המקפה. תבשיל שאינו לא רך ולא קשה אלא קפוי קרוי מקפה: של גריסין. פולים טהונות וגריסות בריחים: ושל פולים. שלימות שאינן גריסות בריחים: מפני שהיא פולדת לאחוריה. כשהקלוח נפסק חוזר אותו עמוד השותת שהיה קצתו במשקן טמאין שבכלי התחתון ונמשך למעלה למשקן שבכלי העליון המהור, ומטמא כל מה שבכלי העליון:

משניות מבוארות – קהתי

השקילוח נפסק, חוזר סילון הקילוח הנוגע במשקים הטמאים שלמטה ונמשך לאחוריו למשקים שלמעלה ומטמא כל מה שבכלי העליון. יש מבארים טעם המחלוקת, שלדעת תנא קמא דווקא ניצוק של דבש הזיפים והצפחת הוא חיבור, מפני שיש להם ריר הרבה, והרי הם נמשכים כדבק, אבל המקפה אין בה ריר כל כך, הלכך אף על פי שהיא סמיכה אין הניצוק שלה חיבור. ובית שמאי סוברים, שאף על פי שאין במקפה ריר כל כך, מכל מקום הניצוק שלה חיבור (יתוספות יום טוב" עפ"י הגמרא ויתוספות נדר נ, ב: עיני רמב"ם ה"ל סומאת אוכלין ז, ד; ועיני תוספות חדשים, שלמסקנת הגמרא שם הסעם הוא בדבש הזיפים והצפחת משום שהם סמיכים ולא משום ריר).

בארנו משנתנו (ככל המפורשים) לענין טומאה. אבל בעל "משנה אחרונה" כותב, שיותר היה נראה לפרש את המשנה לענין הכשר לטומאה, שאלו לענין טומאה וטהרה, כבר נשנתה הלכה זו במסכת טהרות (סוף פרק ח), וכאן נשנתה לענין הכשר, ואף לגבי הכשר שייך לנקוט לשון טהור וטמא, כמו בהרבה מקומות במסכתנו, ובאה המשנה ללמד, שאף לענין הכשר אין הניצוק חיבור, כגון אם הניח כלי תחת הגג לקבל המים הנוטפים משם, שהמים שבכלי מכשירים, לפי שהם תלושים ברוצן, והמים שעל הגג אינם חיבור להם, שהניצוק אינו חיבור, ואינם מכשירים, משום שמים מחוברים הם. בענין "דבש הזיפים" מובא בגמרא (סוטה מח, ב): "מאי זיפס? אמר רבי יוחנן: דבש שמיזיפס בו (מתוך שהוא טוב וסמין מערבים בו מים ויין. – רש"י). וריש לקיש אמר: על שם מקומו. כמו שכתוב (יהושע טו, כג): "זיף וטלס ובעלות". כיוצא בדבר אתה אומר (תהלים נד, ב): "בבוא הזיפים ויאמרו לשאל. הלא דוד מסתתר עמנו" – מאי "זיפס"? אמר רבי יוחנן: בני אדם המזיפס דבריהם. ורבי אלעזר אומר: על שם מקומו. כמו שכתוב: "זיף וטלס ובעלות" (עיני "חזון נחום" שמקשה על הרמב"ם שנקט כריש לקיש ולא כר' יוחנן; וכן מניין לו להרמב"ם שאף בצפחת שם מקום?).

עין שנשרפה מקצתה – בגשמים, לזבנות – בכל אלו הרי זה כבי יתן – המים שעליהם מכשירים, שהם לרצונו. בתוספתא שנו: המניח את האוד בגשמים לכבותו. אינו כבי יתן: לעשותו פסם. בני יותן (עיני "משנה אחרונה", וכן פוסק הרמב"ם ה"ל סומאת אוכלין יג, ב).

ב א ו ר מ ש נ ה ח

קס"א של שלחנות – כיסוי שמכסים בו את השולחנות, כדי שלא יפול על המזון שעליהם מים או לכלוך (רמב"ם; ברטנורא). והשיפא של לבנים – והמהצלת של גומא, שמכסים בה את הלבנים, כדי להגין עליהן מפני השמש והגשמים, אינן כבי יתן – המים שנפלו עליהם אינם מכשירים, שאינם לרוצן; ואם נער – אותם, שנתכוון להדיחם (הר"ש; ברטנורא). כבי יתן – המים מכשירים, שהם לרוצן.

ב א ו ר מ ש נ ה ט

כל הנצוק – קילוח של משקים המעורים מכלי אל כלי, טהור – כגון המערה משקה מכלי טהור לכלי טמא, מה שבכלי העליון טהור, שאין הניצוק חיבור (עיני טהרות ח, ט). חוץ מדבש הזיפין – דבש הבא מעיר זיף, שהוא משקה סמין, והוא מכלל נוזל וסמין העשוי מקמח ודבש, ודומה לו (שמות טו, לא): "כצפיחית בדבש" ויש מפרשים, שאף הצפחת שם מקום בארץ ישראל, שהיה שם דבש סמין (רמב"ם); בשני אלו הניצוק הוא חיבור, שאם מערה אותן מכלי טהור לכלי טמא, נטמא על ידי הקילוח מה שבכלי העליון, מהטעם המבואר להלן. בית שמאי אומרים: אף המקפא של גריסין – המרק הסמין של פולים טהונים, ושל פול – ושל פולים שלמים, הניצוק שלה חיבור, מפני שהיא סולדת לאחריה – שבזמן

המשך ביאור למסכת גיטין ליום שלישי עמ' ב

10 כדי להתירו לישא בת ישראל, וכיון שרבו השני צריך לתת לו גט
11 שחרור, ששמע מינה שקנייה רבו שני – שרבו השני קנה את גופו,
12 ולא הדר זבני – והמכירה אינה בטלה למפרע, וממילא אין הקונה
13 יכול לתבוע את מעותיו, וכיון שמוכח מהבריייתא שמכירת העבד
14 אינה בטלה למפרע, עלינו לומר שבמכירת שדה ביובל המכירה
15 בטלה למפרע, וכי אמר שמואל התם – במוכר שדה בשנת היובל
16 אינה מבוזת, כוונתו היתה שהמכירה בטלה למפרע, וקצת המקח
17 חוזרין לקונה.

1 הראשונים. אלא שאמר שמואל שדין דמי המקח בשני הנידונים
2 אינו שוה, פתחא – באחד מהם הדר זבני – המכירה מתבטלת
3 למפרע, והמעות חוזרות לקונה, ופתחא – באחד מהם לא הדר
4 זבני – המכירה אינה בטלה למפרע, ומתבטלת רק מכאן ולהבא,
5 והקונה הפסיד את מעותיו, ולא ידענא הי מיניהו – ואיני יודע
6 באיזה מקרה המכירה בטלה למפרע, ובאיזה מקרה בטלה מכאן
7 ולהבא. אמר רב יוסף, ניתוי אגן – נראה אנו ונפשוט את ספיקו של
8 רב ענן, מרתני – ממזה ששנינו בברייתא, המוכר עבדו לישראל
9 הדר בחוצה לארץ, יצא העבד לחירות, וצריך גם שחרור מרבו שני

רש"י

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף פה עמוד א. נַעֲנֶה רַבִּי עֲקִיבָא וְאָמַר, דבר זה נלמד ממה שנאמר (שמות כא יד) 'וְכִי יוֹד אִישׁ עַל רֵעֵהוּ וְגו' לְהַרְגוּ בְעֶרְמָה מֵעַם מִזְבְּחֵי תִקְחֶנּוּ לְמוֹת, שאפילו כהן הוא ובא לעבוד עבודה, תדון אותו למיתה. ומלשון הפסוק משמע שרק 'מֵעַם מִזְבְּחֵי' תקחנו למוות, היינו קודם שהתחיל לעבוד, וְלֹא 'מֵעַל מִזְבְּחֵי' - אם התחיל בעבודה אין מפסיקים אותו, אלא לאחר שישלים עבודתו ידונוהו למיתה. הגמרא מבארת את לימודו של רבי עקיבא על פי דינו של רבי יוחנן: וְאָמַר רַבִּיהֵא בַר פַּר הִנֵּה אָמַר רַבִּי יוֹחֲנָן, לֹא שָׁנּוּ שְׁאִין לֹקָחִים אוֹתוֹ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ, אֲלָא לְהַמִּית אוֹתוֹ כַּשְּׁהָרָא בַּמִּזְדִּי,

דף פה עמוד ב: אֲבָל לְהַחֲיוֹת אַחַר, כגון להעיד לזכותו של נידון למיתה, אֲפִילוּ מֵעַל מִזְבְּחֵי מַפְסִיק וְהוֹלֵךְ לְהַעֲדִי. לפיכך יש לדון, וְיָמָּה כֵּהֵן יָהּ, שֶׁשֶּׁפֶק אִם יֵשׁ מִמֶּשׁ [-עדות נכונה] בְּדַבְּרֵי סִפְק אִין מִמֶּשׁ בְּדַבְּרֵי, והוא באמצע העבודה החמורה שדוּחָה שְׁפָת בַּקְּרָבוֹת צִיבוֹר שְׁזַמְנָם קְבוּעַ, מַפְסִיק אוֹתָהּ מִפְּנֵי פִיקוּחַ נֶפֶשׁ, קָל וְחֹמֶר לְפִקוּחַ נֶפֶשׁ הַחֲמוֹר מֵעֲבוּדָה [שהרי דוחה אותה] שְׁדוּחָה אֵת הַשְּׁפָת. נַעֲנֶה רַבִּי אֲלֶעָזָר וְאָמַר, פִּיקוּחַ נֶפֶשׁ שְׁדוּחָה שְׁבַת נִלְמַד מִמִּצְוֹת מִיִּלָּה. וְיָמָּה מִיִּלָּה, שְׁהִיא תִיקוּן רַק בְּאַחַד מִמְּאֵתִים וְאַרְבַּעִים וּשְׁמוֹנֶה אֵיבָרִים שְׁבָאָרַם, דוּחָה אֵת הַשְּׁפָת, קָל וְחֹמֶר לְפִיקוּחַ נֶפֶשׁ הַהִתִּיקוּן הוּא לְכָל גּוֹפּוֹ, שְׁדוּחָה אֵת הַשְּׁפָת.

דרשות נוספות לכך שפיקוח נפש דוחה שבת: רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוֹדָה אָמַר, נֹאמַר (שמות לא יג) 'אֵת שְׁבַתְתִּי תִשְׁמְרוּ', יָכוֹל הֵייתִי לֹמַר שִׁישְׁמְרָה לְכָל - בְּכָל מַקְרָה, אִפִּילוּ בַּמְקוֹם פִּיקוּחַ נֶפֶשׁ, תִּלְמוּד לֹמַר שֶׁשֶּׁמֶעוּ חֲלֵק, כְּלוֹמַר יֵשׁ מַקְרָה שְׁאִינוֹ חַיִּיב לְשַׁמֹּר אֵת הַשְּׁבַת, וְהֵיינוּ כַּשְׁכוּרִים בְּשִׁמְרֵתָהּ פִּיקוּחַ נֶפֶשׁ. רַבִּי יוֹנָתָן בֶּן יוֹסֵף אָמַר, פִּיקוּחַ נֶפֶשׁ שְׁדוּחָה שְׁבַת נִלְמַד מֵהַפְּסוּק (שם לא יד) 'כִּי קָדַשׁ הִיא לְכֶם', שִׁמְעָה שְׁהִיא - הַשְּׁבַת מְסוּרָה בְּיָדְכֶם לְחַלְלָה בַּמְקוֹם פִּיקוּחַ נֶפֶשׁ, וְלֹא אַתֶּם מְסוּרִים בְּיָדָהּ לְמוֹת עֲבוֹר שִׁמְרֵתָהּ. רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן מִנְסִיאָ אָמַר, דִּין זֶה נִלְמַד מֵהַפְּסוּק (שם לא טז) 'וְשִׁמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת הַשְּׁבַת לְעֲשׂוֹת אֵת הַשְּׁבַת'. כוונת הכתוב, שישמרו את השבת באופן שיוכלו לשמור גם שבתות נוספות. מכאן שאמרה תורה, מוטב שתחלל עליו שבת אחת להצילו ממיתה, כְּדִי שִׁישְׁמֹר שְׁבַתוֹת הַרְבֵּה.

אָמַר רַב יְהוֹדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, אִי הוּאֵי הֵתָם - אֵילוֹ הֵייתִי שֶׁם כְּשֵׁנִשְׂאֵלָה שְׂאֵלָה זֶה, הִנֵּה אֲמִינָא דִּידִי - הֵייתִי אוֹמַר דְּרֵשָׁה מְשִׁלִּי, שְׁהִיא עֲדִיפָא מִדִּידָהּ - מִהַדְרֵשׁוֹת שְׁלָהֶם. שְׁכֵן נֹאמַר עַל כָּל הַמִּצְוֹת (ויקרא יח ה) 'וְחִי בְּתֶהֱם', שִׁיחִיה בְּשִׁמְרֵתָם, וְלֹא שְׁיִמּוֹת בְּתֶהֱם, מִכָּאן שֶׁפִּיקוּחַ נֶפֶשׁ דוּחָה שְׁבַת.

המשך ביאור למסכת גיטין ליום חמישי עמ' ב

11 בי מיכסי. אָמַר לִיה רַב הוֹנָא, הֵנִי מְרַגְלִי דְעֵבְרֵי הָבֵי - אַנְשִׁים
12 אֵלוֹ רִגְלִים הֵם לְעֲשׂוֹת כָּךְ, לְלוֹוֹת וְאִין לְהֵם מַה לְשַׁלֵּם, וְהַגְּוִיִּים
13 שׁוֹבִים אוֹתָם לְעַבְדִּים, וְסוֹמְכִים הֵם עַל כָּךְ שִׁפְדוּ אוֹתָם, וְעִלְיָהֶם
14 אִמְרָה הַמְּשַׁנָּה שְׁאִין פוֹדִים אוֹתָם.
15 עַל אִף שֶׁשְׁנִינוּ שְׁאִין פוֹדִים אֵת הַרְגִיל לְמַכּוֹר עֲצָמוֹ לְעוֹבְדֵי
16 כּוֹכְבִים, הַגְּמָרָא מְבִיאָה שִׁישׁ אוֹפֵן שְׁצִרִךְ לְפִדּוֹתוֹ: מִסְפֵּרָת
17 הַגְּמָרָא, הֵהוּא נִבְרָא דְוָבִין נִפְשִׁיה לְלִדְנָא - הִיָּה אַדָּם שְׁמַכְר עֲצָמוֹ
18 לְלוֹדָא, וְהֵם אוֹמְרָה שְׁאוֹכְלִים בְּנֵי אַדָּם, אֲתָא לְקַמְיָה - הִגִּיעַ אוֹתוֹ
19 אַדָּם לְפָנֵי דְרַבִּי אָמִי, אָמַר לִיה לְרַבִּי אָמִי,

1 הִנֵּהוּ בְּנֵי מִיכְסֵי - אוֹתָם אַנְשִׁים שִׁגְרוּ בַּמְקוֹם שֶׁשְׁמוֹ בֵּי מִיכְסֵי
2 דִּיפִי זוּזֵי - שְׁהוּוּ לוֹוִים מְעוֹת מְעוֹבְרֵי בּוֹכְבִים, וְלֹא הָנָה לְהוּ
3 לְמִפְרָעֵיהוּ וְ- וְלֹא הִיָּה לְהֵם לְפִרְעוֹ, אֲתָו וְקָא נְרַבִּי לְהוּ - הִגִּיעוּ
4 הַעוֹבְדֵי כּוֹכְבִים, וְשָׁבוּ אוֹתָם לְעַבְדִּים בְּפִרְעוֹן חוֹבֶם. אֲתָו לְקַמְיָה -
5 הִגִּיעוּ הַשְּׁבוּיִים הָאֵלוֹ לְפָנֵי דְרַב הוֹנָא כְּדִי שִׁיפְדֵם, אָמַר לְהוּ רַב
6 הוֹנָא, מָאִי אֲעִבִיד לְכוּ - מַה אֲעִשֶׂה לְכֶם, אִסוּר לִי לְפִדּוֹתְכֶם, דְּרַגְנָן
7 הַמּוֹכְר אֵת עֲצָמוֹ וְאֵת בְּנָיו לְעוֹבְדֵי בּוֹכְבִים, אִין פוֹדִין אוֹתוֹ.
8 אָמַר לִיה רַבִּי אָמִי אָמַר רַב הוֹנָא, לִימְדֵנִי רַבִּינוּ שְׁהָדִין שְׁאִין פוֹדִים,
9 וְהוּא - זֶה רַק בְּאוֹפֵן שְׁמַכְר פֶּעַם אַחַת, וּפְדוּחָה וְשִׁנְיָה - וּמַכְר שְׁנִית,
10 וּפְדוּחָה שׁוֹב, וְשִׁלְשׁ - וּמַכְר בְּשִׁלְשִׁית, וּמְדוּעַ אֵינְךָ פוֹרְדָה אֵת בְּנֵי

59 **הָצִי הָצִי**, מְקַלֵּל – וּמוֹזֵה תַדִּיק דְרִישָׁא – שְׁבִרִישָׁא מְדוּבֵר דְאָמַר
60 **בּוֹלוּ**, וְאִפִּילוּ הָכִי – וּבְכַל זֹאת לֹא קִנּוּ.
61 אופן שני ליישב את סתירת הברייתות: וְאִיבְעִית אִימָא, לֹא קִישָׁי,
62 **בְּאֵן** – בְּבִרְיָא האומרת שלא קנו, מדובר שכתב זאת בְּשֵׁטֶר אָהָד,
63 ואין לשחרר שני עבדים בשטר אחד, שלומדים מגירושי אשה
64 שנאמר בהם (דברים כד א) וְכָתַב לָהּ סֵפֶר בְּרִיתָהּ דְּדוֹרֵשִׁים לָהּ וְלֹא
65 לה ולחברתה בגט אחד, והוא הדין לעבדים, ולכן לא קנו. **בְּאֵן** –
66 בְּבִרְיָא האומרת שקנו מדובר שכתב זאת בְּשֵׁנֵי שְׁטָרוֹת. מקשה
67 הגמרא, אם נפרש שבברייתא האומרת שלא קנו מדובר שכתב
68 זאת בְּשֵׁטֶר אָהָד, קשה מֵאִי אִרְיָא – למה הסיפא מפרשת שרק אם
69 כתב בשטר שמקנה הָצִי לזה והָצִי לזה לא קנו, אִפִּילוּ אָמַר שמקנה
70 בּוֹלוּ לכול אחד נמי לא קנו. מיישבת הגמרא, הָכִי נמי קָאָמַר – אכן
71 זו כוונת הברייתא, אָף עֲצָמֵן לֹא קִנּוּ, משום שאין משחררים שני
72 עבדים בשטר אחד, בְּמָה דְכָרִים אָמְרִים שלא קנו שכתב זאת
73 בְּשֵׁטֶר אָהָד, אָכֵל אם כתב בְּשֵׁנֵי שְׁטָרוֹת קִנּוּ, וְאִם אָמַר הָצִי נכסי
74 לזה והָצִי נכסי לזה, אָף אם כתב זאת בְּשֵׁנֵי שְׁטָרוֹת נמי לֹא קִנּוּ,
75 משום שיש לומר שהקנה את אותו החצי לשניהם ושייר לעצמו
76 את החצי השני.
77 אופן שלישי ליישב: וְאִיבְעִית אִימָא, לֹא קִישָׁי, ובשתייהן כתב את
78 כל נכסיו לעבדיו, אִלָּא שְׂבָאָן – בְּבִרְיָא האומרת שקנו, מדובר
79 שנתן להם את שני השטרות בְּבַת אֶתָּה, ויצאו ממנו שניהם לגמרי,
80 כי על עבד קנה חציו וחציו השני ניתן לחבירו. וְכָאֵן – בְּבִרְיָא
81 האומרת שלא קנו, מדובר שנתן להם את השטרות בְּזוּה אַחַר זֶה.
82 מקשה הגמרא על ביאור זה, בְּשֵׁלְמָא מוּבֵן שְׁבִתְרָא לֹא קִנּוּ –
83 שהאחרון שקיבל את השטר לא קנה את עצמו, דְּהָא קִנּוּ לִיה קָמָא
84 – שהרי הראשון קנאו. אִלָּא קָמָא – העבד הראשון לִיקְנֵי בְּשֵׁיבָה
85 וְלִקְנִיָּה לְחֻבְרָה – למה לא יקנה את עצמו ואת חבירו. אִלָּא
86 מְחִיבֵיהּ תַּרְשִׁינָא מְעִיקְרָא – ברור הדבר כישובים שאמרנו
87 מתחילה, ונדחה ביאור זה.
88 אופן נוסף: רב אשי אָמַר, שבברייתא השניה אינם קונים משום
89 שישאני הַתָּם דְקָא קְרִי לְהוּ – שקראם בשטר עֲבָדִי, ומוכח מלשונו
90 שלא התכוון לשחררם, שסבר שיכול להקנות להם את הנכסים גם
91 בלי לשחררם. ולפיכך לא קנו כלום שהרי הם עדיין שלו ומה
92 שקנה עבד קנה רבו.
93 הגמרא דנה בדבריו: אָמַר לִיה רַבְרַבִּי לְרַב אַשֵּׁי, וְדִלְמָא מַה שִׁקְרָא
94 להם עבדי כוונתו רק עֲבָדִי שְׁהוּ בְּבָר, מִי לֹא תֵּנּוּ במשנה בפאה
95 (פ' מה) הַפּוֹתֵב בָּל נְכָסִיו לְעַבְדֵי יֹצֵא לְחִירוֹת, כי בכלל נכסיו הקנה
96 לו גם את עצמו ונשתחרר ויכול לזכות בנכסים, אולם אם שָׁבִיר
97 קִרְקַע בָּל שְׁהוּא – שאותה אינו מקנה לו, לֹא יֹצֵא לְחִירוֹת, שכיין
98 שאיננו יודעים איזו קרקע התכוון לשייר, לא קנה שום קרקע, וכיין
99 שקרקע לא קנה גם את עצמו לא קנה. כיון שבדיבור אחד הקנה
100 את העבד ואת הקרקעות ובטל הדיבור לגבי הקרקעות, בטל גם
101 לגבי העבד ולא מחלקים את דיבורו שיחול רק לגבי העבד. רַבִּי
102 שְׁמַעוֹן אָמַר, לְעוֹלָם הוּא בְּן חוּרִין ואפילו שייר קרקע כל שהוא,
103 מכיון שפלגינן דיבורא, חוצים את דיבורו ומקימים אותו במה
104 שאפשר לקיים והרי ודאי שאין העבד נקרא קרקע ולא שייר, ואף
105 שאת הקרקעות לא קנה את עצמו קנה. עַד שֵׁיִאמַר בָּל נְכָסֵי נְתוּנִין
106 לְפָלוּנֵי עֲבָדֵי חוּץ מֵאֶחָד מְרַבּוּא שְׁבָהוּן – חלק אחד מעשרת אלפים
107 מנכסי איני מקנה לו. וכיון שאין אנו יודעים איזה חלק, יש לחשוש
108 שהתכוין לשייר את העבד עצמו, ובעינינו אינו אלא אחד מעשרת
109 אלפים בנכסיו. וממשהו זו יש לדייק, מְעִמָּא – כל הטעם שאינו
110 קונה מפני דְאָמַר [חוץ מֵאֶחָד מְרַבּוּא שְׁבָהוּן] – ואנו אומרים שאולי
111 התכוון לעבד עצמו, הָא לֹא אָמַר הָכִי אִלָּא רַק כֵּל נכסי נתונים
112 לפלוני עבדי, קִנּוּ העבד ומשתחרר, וקשה אִמָּא – למה הועיל
113 שחרורו, וְהָא עֲבָד קָא קְרִי לִיה – הרי קראו עבד, אִלָּא על כרחך
114 שכוונתו לומר עֲבָדֵי שְׁהוּ בְּבָר, הָכָא נמי בְּבִרְיָא כוונתו עֲבָדִי
115 שְׁהוּ בְּבָר, ונדחו דבריו של רב אשי.
116 שנינו במשנה שחציו עבד וחציו בן חורין, עובד את רבו יום אחד

1 מדובר בְּעֵבֶד שֶׁל שְׁנֵי שוֹתְפִין ושיחרר אחד את כל חלקו, וּמְשַׁנְתִּינוּ
2 דְבָרֵי הַכֵּל הֵיא, וחכמים מודים שמי שיש לו רק מחצה יכול
3 לשחררו, כיון שהוא משחרר כל חלקו, כאשה שיוצאת ממנו
4 לגמרי בגירושיה.
5 דין נוסף במחלוקת רבי וחכמים: אָמַר רַבְה, הַמְחַלְקֵת הִיא רַק
6 בְּשִׁיחָרְרָא את הָצִי האחד של העבד וְהִנֵּחַ את הָצִי האחר וּנְמַצָּא
7 שלא יצא ממנו כולו באחת, אָכֵל אם שיחרר את הָצִי האחד וְכָמַר
8 את הָצִי האחר או שנתן בְּמִתְנָה את הָצִי האחר בבת אחת עם
9 השחרור, בִּין דְּנִפְשִׁיךְ מִיָּנִיה בּוֹלִיה – כיון שהעבד כולו יוצא ממנו,
10 דְבָרֵי הַכֵּל קִנְה העבד את חציו וחל השחרור.
11 הגמרא מקשה, אָמַר לִיה אֲבִי לְרַבְה, וּבְבּוֹלוּ יוצא ממנו כאחד, לֹא
12 פְּלִיגֵי – אינם חולקים, וְהִנֵּחַ הָדָא – והלוא למדנו בברייתא את
13 הַפּוֹתֵב בָּל נְכָסִיו לְשְׁנֵי עֲבָדֵיו בשני שטרות, ובכל אחד כתוב שכל
14 נכסיו לאחד מהם, ויזכה את שניהם כאחת על ידי שליח, קִנּוּ את
15 הנכסים, וכך אחד זוכה במחציתם, וּמְשַׁחְרְרֵין זֶה אֶת זֶה, שהרי כל
16 אחד קנה את חצי חבירו שבכלל הנכסים, וּמְשַׁחְרְרוּ. וְהִנֵּחַ אִרְדָּךְ
17 – ושנינו בברייתא אחרת, הָאוּמַר וכתב בן בשטר, בָּל נְכָסֵי נְתוּנִין
18 לְפָלוּנֵי וּפְלוּנֵי עֲבָדִי, אָף את עצמם לֹא קִנּוּ העבדים. נמצא
19 שהברייתות סותרות. מֵאִי לָאו – האם לא נאמר שְׁהָא – הברייתא
20 הראשונה כְּרַבִּי שאפשר לשחרר מחצה בשטר, ולכן קנו
21 וּמְשַׁחְרְרִים זֶה אֶת זֶה, וְהִבְרִייתָא השניה כְּרַבְרַבִּי הַסּוֹבְרִים
22 שאין לשחרר מחצה בשטר, ואף ששקנה לשניהם בבת אחת וכמו
23 שיחרר חציו ומכר חציו לא קנו כלל. עוֹנָה הגמרא, לֹא, אִידִי וְאִידִי
24 לפי רַבְרַבִּי, הָא – בְּבִרְיָא הראשונה, מדובר דְאָמַר בּוֹלוּ, והיינו
25 שכל נכסיו נתונים לכל עבד, והקנה בשטר כל הנכסים לכל עבד,
26 וחל השחרור משום שכל העבד יוצא מהאדון בבת אחת, וכן מכר
27 חציו ושיחרר חציו חל השחרור. וְהָא – בְּבִרְיָא השניה, מדובר
28 דְאָמַר – שכתב בשטרות אני מקנה הָצִי מנכסי לזה והָצִי מנכסי לזה,
29 ולא קנה העבד כיון שלא השתחרר ממנו כולו בבת אחת, שהרי
30 מתחילה שיחרר רק חצי הראשון לבדו, ולא חל השחרור, ושוב
31 שיחרר רק חצי השני לבדו וגם לא חל השחרור. ואפילו אם נתן
32 את שתי השטרות בבת אחת לא חל השחרור, כיון שיתכן שנתן
33 את אותו חצי מנכסיו לשניהם, והחצי השני שכולל גם מחצה
34 מהעבדים נשאר אצלו, נמצא שלא חל השחרור כלל.
35 שאלת הגמרא, וְהָא בְּרַבְרַבִּי סִיפָא – והרי ממה שנאמר בסוף
36 הברייתא השניה, וְאִם אָמַר הָצִי לזה והָצִי לזה לֹא קִנּוּ, שְׁמַא הקנה
37 אותו חצי לשניהם, שִׁמְעַם שְׁכוּונַת הברייתא לומר דין נוסף שגם
38 בזה לא קנו, מְקַלֵּל דְרִישָׁא דְאָמַר בּוֹלוּ – ויש לדייק שברישא מדובר
39 במקרה אחר, שִׁמְקַנָּה לכל עבד את כולו ובכל זאת לא קנה, אף
40 שיצא ממנו הכל כאחת. עוֹנָה הגמרא, סוף הברייתא פְּרֻשֵׁי קָא
41 מְפָרֵשׁ – בא לפרש את הרישא. וזו כוונת הברייתא, האומר כל
42 נכסי נתונים לפלוני ופלוני עבדי אָף עֲצָמֵן לֹא קִנּוּ, בְּיַד בְּנִין
43 דְאָמַר הָצִי הָצִי, שחוששים שנתן לשני העבדים אותו חצי ושייר
44 לעצמו את החצי השני. אבל אם מקנה את כל הנכסים לכל עבד,
45 איך חשש ששייר לעצמו, וחל השחרור.
46 הגמרא מוכיחה את הביאור בברייתא: הָכִי נמי מְסַתְפְּרָא – כך גם
47 מסתבר שהסיפא מבארת את הרישא, דְּאִי סִלְקָא דְעֶתְדָךְ – שאם
48 תעלה בדעתך שבְּרִישָׁא מדובר דְאָמַר בּוֹלוּ – שכל נכסיו נתונים
49 לכל אחד ולא רק חצי, קשה, הַשְׁתָּא – עתה שְׁאָמַר בּוֹלוּ – שכל
50 נכסיו נתונים לכל אחד מעבדיו לֹא קִנּוּ, אם אָמַר הָצִי מנכסי נתון
51 לעבד זה והָצִי מנכסי נתון לעבד זה מִיבְעִיָּא – צריך לומר שלא קנו,
52 כל שכן הוא שהרי כאן יש יותר חשש ששייר לעצמו, ולמה
53 הצרכה הסיפא. בהכרח שחסיפא באה לכבד את הרישא כפי
54 שהסברנו לעיל. דוחה הגמרא, אִי מְשׁוּם הָא לֹא אִירְיָא – אם זה
55 מה שהוקשה לך, לאו דווקא הוא ואין הכרח לדבר, כי אפשר
56 לומר שְׁתָּא סִיפָא לְפָלוּנֵי רִישָׁא – ששנה התנא את הסיפא לגלות
57 על הרישא, שְׁלָא תֵאמַר שִׁמְדוּבֵר בְּרִישָׁא דְאָמַר הָצִי ולכן לא
58 קנו, אָכֵל אָמַר בּוֹלוּ קִנּוּ, לכן תֵּנָא – שנה את הסיפא דְאָמַר במפורש

ג'טיזן. השולח - פרק רביעי דף מב עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזולץ)" קסח תוספות רש"י

1 של שני שותפין - דכיון דאין לו בו אלא חציו - אפילו רבנן מודו דקנה כי שחררה
2 לפלגיה. דהא לא שירי מדי. והוי כאשה, דנפקא מיניה לגמרי. מחלוקת - דרבי ורבנן.
3 והניח חציו - דבעינן דניפוק כוליה מיניה, כי אשה. אבל שחרר חציו - ומכר תחילה
4 חציו, או בבת אחת. הכותב נכסיו לשני עבדיו - שכתב שני שטרות, כל נכסיו לזה, וכל
5 נכסיו לזה, וזכה לשיח אחד בבת אחת
6 ולשניהם. דפלגי, דלא קאחד אחד לחבירו. והן
7 משחררין זה את זה - לפי שכל אחד זכה בחציו
8 חבירו. הא דאמר כולו - קמייאת - כגון שכתב
9 שני שטרות כדפרישית, ובכל אחד כתב "כל
10 נכסיו לפלוגי עבדך" ומודו רבנן, דכיון דזיכה
11 להם בבת אחת, ונפקי כולוהו מיניה - קנו.
12 ובתרייתא - דאמר חצי חצי, בשטר האחד כתב
13 "חצי נכסי לך" וכן בשני לחבירו, לפיכך לא קנו.
14 דהוה ליה בכל אחד שחרר חציו והניח חציו.
15 ולא מיבעיא כתב ומסר לזה, הדר מסר לזה -
16 דלא קנו, דכי מסר לקמא - שירי פלגיה ולא
17 קנה, וכן לשני. אלא אפילו מסר לשניהם כאחת
18 - לא קנו, דכיון דרצי נכסיה כתב בכל חד -
19 דלמא חד פלגא כתב לתרייהו, ואיכא שור.
20 מדקתני סיפא - דבריייתא. ואם אמר חצי חצי
21 לא קנו - וסלקא דעתך דהכי קאמר: ואם אמר
22 חצי חצי - נמי לא קנו. מכלל דרישא דאמר
23 כולו - ואפילו הכי לא קנו. כשטר אחד - לא
24 קנה, כגון "כל נכסי לפלוגי ופלוגי עבדיי",
25 דכתב "זה" - ולא לו ולחברתה, אין שתי
26 נשים מתגשרות בגט אחד, ואין שני עבדים
27 משחררין בגט אחד. מאי איריא - דפריש
28 סיפא לרישא, דאמר חצי חצי כדאמרן. הכי
29 קאמר - כלומה, לאו פרשיש קמפרשי. אף בשני
30 שטרות נמי לא קנו - משום דשירי. כאן בבת
31 אחת - ותרייהו כדאמר כולו, והא דקתני קנו
32 - שמשטר שני השטרות בבת אחת, והא דתני לא
33 קנו - בזה אחר זה. כדשינוי מעיקרא - בהך
34 לישני כולוהו. דקרי ליה עבדיי - בשטר גופיה
35 דקתני "כל נכסי לפלוגי ופלוגי עבדיי" - שמע
36 מינה: לא שחררינן ליה דידהו, וטועה. דסבר יכול
37 הוא לתת להם שאר נכסיה בלא שחרור. שירי
38 קרקע כל שהוא - דכתב: חוץ מן הקרקע כל
39 שהוא. לא יצא בן חורין - דלא דיעבדן ויהי קרקע
40 שירי, ובכל כל שהוא אמרינן: האי שירי. וכיון
41 דקרקעות לא קנה - לגופיה נמי לא קנה, דלא
42 פלגין דיבורא. והואיל ובחד דיבורא אקני ליה
43 גופיה ונכסיה, ופלגא דיבורא לא איתקיים -
44 אדך פלגא נמי לא מיקיים. ורבי שמעון - סבר
45 פלגין, והואיל וחזיקו קרקע בשיריא - קרקעות
46 הוא דלא קנה, אבל הוא עצמו, דליכא לספוקי
47 בשיריא - קנה. חוץ מאחד מרבוה - דכיון דלא
48 פירש שיריא, אמרינן: היינו אידו דשיריה,
49 ולדידה לא חשיב ליה אלא אחד מרבוה. נגזו
50 שור - אמתניתין קאי: מי שחציו עבד כו',
51 ומימרא בעלמא הוא. יום של רבו לרבו - אם
52 ביים של רבו נגזו וחבל בו - פחת פחת רבו.
53 שור משלם נזק, דהיינו פחת דמים. איסורא לא
54 קאמרינן - דתדיוו לחצאן. אבל כל זכית
55 ממון, כי היכי דמלאכתו תלויה בימים - כן כל
56 שבח ממון. המית - בשור המועד קאי, דגבי
57 עבד נותן שלשים כסף, דהיינו קנס. דאפילו אינו
58 שוה דינר - נותן שלשים סלע. וגבי בן חורין נותן כופר, דהיינו דמי ההרוב.
59 וחצי

בַּעֲבַד שֶׁל שְׁנֵי שׁוֹתְפִין, וְדָבָרֵי הַכֹּל. אָמַר רַבְהִי:
מַחְלוֹקֶת - בְּשִׁשְׁחָרַר חֲצִיו וְהֵנִיחַ חֲצִיו, אָבֵל שִׁחְרַר
חֲצִיו וּמָכַר חֲצִיו אוּ נָתַן בְּמִתְנָה חֲצִיו, פִּיּוֹן דְּקִנְפִיק
מִיְצִיָּה פּוֹלִיָּה - דְּבָרֵי הַכֹּל קִנְהוּ. אָמַר לִיה אֲבִי: וּבְכוּלוֹ
לֹא פְּלוּגִי? וְהִתְנִי חֲדָא: הַכּוֹתֵב נִכְסֵי לְשְׁנֵי עֲבָדָיו
- קִנּוּ וּמְשַׁחֲרִין זֶה אֶת זֶה; וְהִתְנִי אִידָךְ: הָאֹמֵר
"כָּל נִכְסֵי נִתְּוִין לְפִלּוּגִי וּפְלוּגִי עֲבָדֵי" - אִף עֲצָמָם
לֹא קִנּוּ; מַאי לָאוּ הָא רַבִּי, וְהָא רַבְנָן? - לָא, אִידִי
וְאִידִי רַבְנָן, הָא דְאָמַר כּוּלוֹ, הָא דְאָמַר חֲצִי חֲצִי. -
וְהָא מְדַקְדָּקֵנִי סִיפָא: וְאִם אָמַר חֲצִי חֲצִי - לֹא קִנּוּ,
מְפָלֵל דְּרִישָׁא - דְאָמַר כּוּלוֹ - פְּרוּשֵׁי קָא מְפָרְשׁ:
אִף עֲצָמָן לֹא קִנּוּ, בִּיצִיד? בְּגוֹן דְאָמַר חֲצִי חֲצִי. הֲכִי
נִמְי מִסְתַּבְּרָא, דְאִי סִלְקָא דְעֵתְךָ רִישָׁא דְאָמַר כּוּלוֹ,
הֲשֵׁתָא אָמַר כּוּלוֹ לֹא קִנּוּ, אָמַר חֲצִי חֲצִי מִיְבַעְיָא?
- אִי מוֹשׁוּם הָא לֹא אִירִיא, תֵּנָא סִיפָא לְגַלְלוּי רִישָׁא,
שְׁלֵא תֵאמֵר: רִישָׁא דְאָמַר חֲצִי חֲצִי, אָבֵל אָמַר כּוּלוֹ
קִנּוּ, תֵּנָא סִיפָא דְאָמַר חֲצִי חֲצִי, מְפָלֵל דְּרִישָׁא דְאָמַר
כּוּלוֹ, וְאֲפִילוּ הֲכִי לֹא קִנּוּ. וְאִיבַעֲיַת אִימָא, לֹא קִשְׂיָא:
פֶּאן בְּשִׁטְר אַחֵר, פֶּאן בְּשִׁטְר אַחֵר,
מַאי אִירִיא חֲצִי חֲצִי? אֲפִילוּ אָמַר כּוּלוֹ נִמְי לֹא קִנּוּ!
- הֲכִי נִמְי קָאמַר: אִף עֲצָמָן לֹא קִנּוּ, בְּמַה דְּבָרִים
אֲמוּרִים - בְּשִׁטְר אַחֵר, אָבֵל בְּשִׁטְר שְׁטָרוֹת קִנּוּ. וְאִם
אָמַר חֲצִי חֲצִי - אִף בְּשִׁטְר שְׁטָרוֹת נִמְי לֹא קִנּוּ.
וְאִיבַעֲיַת אִימָא, לֹא קִשְׂיָא: פֶּאן בְּבַת אַחֵת, פֶּאן בּוֹה
אַחֵר זֶה. - בְּשִׁלְמָא בְּתָרָא לֹא קִנּוּ, דְהָא קִנּוּ לִיה
קָמָא, אֵלָא קָמָא לִקְנִי נְפִשְׁיָה וְלִקְנִיָּה לְחִבְרִיָּה! אֵלָא,
מִחֲוֹרְתָא פְּדִשְׁוִין מְעִיקְרָא. רַב אִשִּׁי אָמַר: שְׁאֲנִי
הֶתֵּם, דְקָא קְרִי לְהוּ "עֲבָדֵי". אָמַר לִיה רַפְרָם לְרַב
אִשִּׁי: וְדִלְמָא "עֲבָדֵי" - שְׁהָיוּ כְּבָר! מִי לֹא תִנּוּ:
הַכּוֹתֵב כָּל נִכְסֵי לְעַבְדּוֹ - יֵצֵא לְחִירוֹת, שִׁיר קְרַקַע
כָּל שְׁהוּא - לֹא יֵצֵא לְחִירוֹת; רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר:
לְעוֹלָם הוּא בֶן חוֹרִין, עַד שְׁאִמַר "כָּל נִכְסֵי נִתְּוִין
לְפִלּוּגִי עֲבָדֵי חוּץ מֵאֶחָד מִרְבּוּא שְׁבָהוֹן"; מַעֲמָא דְאָמַר
[חוּץ מֵאֶחָד מִרְבּוּא שְׁבָהוֹן], הָא לֹא אָמַר הֲכִי - קִנּוּ,
אֲמַאי? וְהָא עֲבָד קָא קְרִי לִיה! אֵלָא "עֲבָדֵי" - שְׁהָיָה
כְּבָר, הֲכָא נִמְי "עֲבָדֵי" - שְׁהָיוּ כְּבָר. נִגְזוּ שׁוֹר, יוֹם
שֶׁל רַבּוֹ - לְרַבּוֹ, יוֹם שֶׁל עֲצָמוֹ. - אֵלָא
מַעֲתָה, יוֹם שֶׁל רַבּוֹ יֵשֵׁא שְׁבָהוֹן, יוֹם שֶׁל עֲצָמוֹ יֵשֵׁא
בֵּת חוֹרִין! - אִיסוּרָא לֹא קָאמְרִין. תֵּא שְׁמַע: הַמִּית
מִי שְׁחָצִיו עֲבָד וְחָצִיו בֶּן חוֹרִין, נֹתֵן חֲצִי קִנְס לְרַבּוֹ
וְחָצִי

1 בעבד של שני שותפין דוברי הכל - ואם תאמר: הוא לרבי אליעזר דברפך "החובל" (בבא
2 קמא א.צ.) אינו יכול לשחרר חלקו, כמו שאינו יוצא בשן ועין, דבעינן עבדו המיוחד
3 לו. ומוקי ההם אליביה הא דאמר אממיר: איש ואשה שמכרו בבבסי מלוג - לא עשו ולא
4 כלום. וקאמר התם: חציו עבד וחציו בן חורין, וכן עבד של שני שותפין (פירושו: אליביה דרבי
5 אליעזר) - אין יוצאין בראש איברים ויש לומר:
6 דשותפין הדהם היינו לזה וכן לזה פירות, כמו
7 מוכר עבדו לאחר ופסק עמו על מנת שישמשנו
8 שלשים יום, דהוי דומיא דאיש ואשה. אבל כשיש
9 לו גוף פירות - יכול לשחרר חציו. והא דקאמר
10 התם חציו עבד וחציו בן חורין - היינו למשנה
11 אחרונה. ואם תאמר: הוא אממיר גופיה אית ליה
12 לעיל לחד לישנא דמפקי עבדו לזה וכן לתנה
13 בשטרו! ויש לומר: דמטר ודאי מפקיע האיטור,
14 כדאמרין לעיל: מה אשה איסורא ולא ממונא.
15 הא דאמר חצי חצי - פירש בקונטרס: שכתב
16 בשטר אחד "חצי נכסי לך", וכן בשני לחברו.
17 ואפילו מסר בבת אחת - לא קנו, דדלמא חד
18 פלגא הוא דכתב לתרייהו, ואיכא שיר. וקשה
19 לרבינו שמואל: והא מדקאמר "כל נכסי" -
20 משמע שמפרש בשטר שחציו שנתן לזה לא נתן
21 לזה, אלא הכל נתן לשניהם! ועוד: מדמפלגי בין
22 אמר כולו לאמר חצי - משמע דוקא אמר כולו
23 קנו, אבל חצי, אפילו פירש שלא חצי אחד נתון
24 לשניהם, אלא הכל - אפילו הכי לא קנו! ובראש
25 לרבינו שמואל: דהני לטעמיה, דמאי ליה בפרק
26 שני דקידושין (ג.ב.) וכו'מי שהוציא אדור" (עירובין
27 ג.א.) כל שאין בוה אחר זה - אפילו בבת אחת
28 אינו. ובוה אחר זה לא קנה - כיון דשירי. ולא דמי
29 לשחרר חציו ומכר חציו - דהתם היה בוה אחר זה
30 אם מכר חציו תחילה. וקצת קשה לפירושו: דאם
31 כן, כי אמר כולו - נמי לא ליכני בבת אחת, כיון
32 דבוה אחר זה קני, כמו במקדש שתי
33 אחיות דאינן מקודשות, כיון דבוה אחר זה לא
34 תפסי קדושין בשניה! אלא ודאי לא שייך "כל
35 שאינו בוה אחר זה" אלא היכא שדראשון מונע
36 את השני מלחול, כמו בשתי אחיות שמונעים
37 קדושי הראשונה מלחול קדושי שניה. אבל
38 הבא, הא דלא קני בשני בוה אחר זה - לאו משום
39 דלא חזי לקנות, אלא משום דכבר נתסלק התנות,
40 ואין לו בהן כלום. מידי דהוה אנתון כל נכסיו
41 לשנים וכתב לכל אחד "נכסיה נתונין לך במוטבה",
42 וזיכה לתן בבת אחת - דקנו כל הנכסים. ואין
43 לדמות ממון הראוי לחלק, ואיתיה לחצאן,
44 כדאמר התם אבעשר. מאי איריא חצי אפילו
45 כולו נמי - הבא ליכא לשנויה. תנא סיפא לגלוי
46 אירשא, דפשיטא דבשטר אחד אין חלוק בין
47 אמר חצי חצי לאמר כולו. יום של רבו לרבו -
48 היינו למשנה ראשונה. דלמשנה אחרונה מעשה
49 ידיו שלו, דבסמוך מרמי ליה למעובט וגט שחרור.
50 ומיהו נפקא מינה אף למשנה אחרונה, כגון בשל
51 יותמים קטנים, דלאו בני כפייה ניהו. או בחציה
52 שפחה וחציה בת חורין ולא נהוג בה מנוח הפקר.
53 וקצת תימה: כיון דלפי משנה אחרונה מעשה ידיו
54 שלו - מה הרויח לעיל ההוא גברא דאקני לבנו
55 קטן? והא מכי משחררה חברה לפלגיה - מיד
56 זכה העבד בעצמו, והוה ליה מעובט וגט שחרור,
57 ואין יכול להקנות לבנו אלא מה שיש לעצמו בו,
58 אבל טפי - לא ושמא הקנה לבנו קודם ששחררו חבירו, לפי שהיה יודע שחברו היה רוצה
59 לשחרר חלקו.

ישור אינו משלם אלא נוק - יש רוצים לפטור את השבור או שואל סוס מחבירו אפילו החק בפשיעה, ונתבטל הרבה ממלאכתו, כיון דסופו לחזור להתרפאות. דכי היכי דדרשינן "איש בעמיתו" ולא שור בעמיתו, הכי נמי דרשינן "איש בעמיתו" ולא איש בשור. ואין לחלק בין שומרים לאדם המזיק, מופדיק בבבא קמא (ד.ב.) ותו שומר תנם והשואל מ"ו אדם דאזיק שור הוא. והא דפריך בירש "הנתקן" (סנהדרין פד.ב.) הכחישה באבנים הכי נמי דלא מסיחגיב - היינו בהכחשה דלא הורא. ורבינו תם אומר: דלא שייך שבת אלא באדם. דשבת לא הוי בכלל נוק, דמשום שבת לא פתחי דמיו כל כך. אבל שור - פשיטא דשבתו בכלל נוק הוא. דפתחי דמיו. ומתחלה כשהוקד שמינן אותו כמה דמיו פחותים לימכר.

מאי לאו במשנה אחרונה - ולעיל לא בעי לאוקמוהו הא דנותן קנס לרבו למשנה אחרונה, דקנסא - לרבו, מעשה דיו - לעצמו. והא דנגחו שור יום של רבו לרבו - הוי למשנה ראשונה כדפרישית לעיל, כי היכי דלא לפשטו בעיא דהכא. חבלי ביה אחרני היכי ליה לרביה - אף על גב דמעשה דיו לעצמו, כיון דקנסא לרבו - חבלה נמי לרבו, זמנה לי קטליה כולו ומה לי קטליה פלגא.

הואיל ומדרש חכמים הוא - אומר רבינו תם: דחיישנן שמוא ימצאנו בשוק, ויאמר לו "עבדי אתה", אבל בשן ועין - לא חיישנן, דויל קרי בי רב הוא. מעוכב גט שחרור אוכל כו' - הך בעיא לא אתיא אליבא דריש לקיש דריש פרק בתרא דבריות (ב.ב.), דמסקינן אליבא דרבן שמעון קו גמליאל דמעוכב גט שחרור אוכל בתרומה. אי נמי יש, לחלק: דהתם במעוכב גט שחרור ע"י הפקר אוכל בתרומה, כמו שמונה בשפחה, כדפרישית לעיל. והכא איירי בחציו עבד חציו כן חורין.

הרי אלו אוכלים בתרומה - והא דאמרין בפרק קמא דבתבות (י.ג.ב.) גבי עשרה כהנים ופירש אחד מהם ובעל - הולד שותקי, שמשתיקין אותו מדין כהונה, מדכתבי "הזיתה לו ולזרעו אחריו" - שהיא זרעו מיוחס אחריו. הא אמרין בפרק "נושאין על האנוסה" (יבמות ק.ב.) דזרעו מיוחס אחריו - דרבנן, וכי גזור רבנן - בנות, בנישואין לא גזרו. אי נמי - הכא - לאחר שנולדו נתעברו.

עבד שמכרו רבו לקנס כו' - מכר קנס של עבד לא מיכביעי ליה, דאפילו לרבי מאיר לא קני. דהא לא עבידי דאתי, כדקאמרין, וכל שכן לרבנן. אלא במכרו רבו לקנס מיבעיא ליה, דדילמא אפילו לרבנן קני להו, כמו דקל לפירותיו, כדאמרין: הא קאי שור, וחתן קאי עבד, או לדמא אפילו לרבי מאיר לא קני, דלא דמי ולפירות דקלו, שהפירות יוצאים מגוף הדקל ועבידי דאתו, אבל קנסא - מעלמא אתי, ולא עבידי דאתי. מי

רבו לקנס, מכור או אינו מכור? תיבעי לרבי מאיר, תיבעי לרבי מאיר, עד פאן לא קאמרי רבי מאיר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם - אלא כגון פירות דקל דעבידי דאתו, אכל הכא מי יימר דמיננת? ואם תמצא לומר דמיננת, ממאי דמישלם?

וחצי כופר - דעד חירות. ליורשי - ולקמן פריך: יורשין מנא ליה? וצמתה - יבשה, וסופה לחזור - ושיימינן ליה כמה דמיו פחותים בכך למכור עכשיו בשוק, ואם יום של רבו היה - ינתן הכל לרבו, ואם יום של עצמו היה - הכל לעצמו. הניחא לאבי - דאמר בבבא קמא (פ.א.) באדם שהכל בתרבו בענין זה, נותן לו שבת גדולה ושבת קטנה - שבת גדולה הן פחת דמיו לימכר עכשיו בשוק, והוא נוק, ולהכי קרי ליה שבת - שפחת דמיו של עכשיו אינו אלא משום שבת, שאינו ראוי לעשות מלאכה בשתי ידיו עד זמן שתחזור ידו, אלא לשמור קישואים יתא ראו, לאחר שיקל ממנו כאב המכה קצת. ושבת קטנה - היינו כאילו הוא שומר קישואין, שנותן לו כל ימי חליו שישכב במטה מחמת חולי זה, שאינו יכול לשמור קישואים. פשי - דכיון דשייך דין כולו במכה זו - מייחייב שור עלה, וכיון דלא כליא קרנא לגמרי, יום של רבו - לרבו, יום של עצמו - לעצמו. שבתו של כל יום ויום - ואין כאן פחת דמים, והואיל וסופו לחזור, אלא לפי שבת של כל יום יתן לו. כל ימי נפילתו למוטה יתן וכו' שבת אדם שלם, לפי מלאכה שהיה גריל בה, ובשעמודה והוא ראוי לשמור קישואין. ישמור קישואין, וזה יתן לו פחת השכר. האי שור הוא - כלומר, והואיל ואדם החובל כך אינו משלם נוק אלא שבת - שור פטור לגמרי. דהמשה דברים גבי אדם חתני, ולא גבי שור, דכתבי (ויקרא כד) "איש כי יתן מום בעמיתו" - ולא שור בעמיתו. איבעית אימא - הא דאמרן לעיל יום של רבו לרבו - כשהחזיר אדם, ואיבעית אימא - לעולם בשור, וכאביי, דאמר שייך בה דין נוק, דקמקשית מינה לרבא. הך מיטרא - בעלמא היא, ואינה לא משנה ולא ברייתא. ופיטרא - רבא אמר לך, דהא מימרא לא סבירא ליה, מעוכב גט שחרור - מחוסר טעם שחורו. כל הך דאמרין בזה דינא לחירות ואין לרבו עליהם אלא שצריכין גט שחרור, כגון מקדיש, ומפיק, ומי שחציו כן חורין, דתנן: כופין את רבו. יש לו קנס - שלשים כסף לרבו, אם נגזח שור. מאי לאו במשנה אחרונה - לאוד שחרורו בית הלל לחירות דכופין את רבו, ואפילו הכי - שקיל קנס דעד עבדות, כל זמן של עבד נכתב השט, במשנה ראשונה - דלית ליה כופין, ואדון גמור הוא. הפיל - רבו שינו של עבד כנעני, ואחר כך סימא את עינו. יוצא כשני - לחירות, וקא סלקא דעתין צריך גט שחרורו. וכי סימא עינו קודם גט - נותן לו דמי עינו כבן חורין. כבול - עשרים וארבעה ראשי אברים דאמרין במסכת נגעים (פרק ו' משנה ז') לענין שאינן מטמאין משום חזיה: ראשי אצבעות לא ידים ורגלים, וראש החוטם, וראשי האזנים, וראש הגוויה, שהן משופעין לכאן ולכאן ואין נגען נראה לכתוב בבת אחת, ולא קרינא ביה "לכל מראה עיני הבדן" (ויקרא יג). עבד יוצא בתו לחירות - דמומין שבגלוהו, ואתו חורין, כשן ועין, ואתרבו בכלל ופרט וכלל, בפרק קמא דקדושין (כד.א.) המכריעין - דעת חכמים, איו נראה: ולא אתפרש מאן ניהו. והא קראי דרשינן - בקדושין (שם). אוכל בתרומה - אם עבד כהן הוא. קנין כספו אבר רהמנא - לענין תרומה. אוכלין בתרומה - שניהם, ממה נפשך: דחד כהן וחד עבד כהן, וחולקין חלק אחד - ביבמות (ט.צ.א.) מפרשים: חלק באחד, שאין נותנין להם תרומה בגורן לזה ולא זה, דקסבה אין חולקין תרומה לעבד כנעני בגורן אלא אם כן רבו עמו, דלמא אתי למימר כהן הוא, ומסקו ליה ליוחסין. והשתא לא אתי לאסוקינהו. והא מעוכב גט שחרור הוא, ואין לרבו רשות עליו, דלא ידע יו מנייהו עבד, וצריכין ששחררו זה את זה. וקתני סיפא: הגדילו התערבות - משחררין זה את זה, וקתני: אוכלין בתרומה. שפכרי רבי - לאור. לקנס - שאם יגחנו שור - יתא קנסו שלו, אבל לשאר דברים - לא מכרו. מכור - לקנס מיהא. או לא מכור - ואם נגח - קנסו לרבו ראשון, דאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם. תיבעי לרבי מאיר - דאמר: אדם מקנה דבר שלא בא לעולם: האומר לאשה: הרי את מקודשת לי לכשתגטיני כו' (קדושין ט.א.). פירות דקל - המוכר פירות דקל עד שלא חנשו, דפליגי בה רב הונא ורב נחמן אליבא דרבי מאיר.

וחצי כופר - דעד חירות. ליורשי - ולקמן פריך: יורשין מנא ליה? וצמתה - יבשה, וסופה לחזור - ושיימינן ליה כמה דמיו פחותים בכך למכור עכשיו בשוק, ואם יום של רבו היה - ינתן הכל לרבו, ואם יום של עצמו היה - הכל לעצמו. הניחא לאבי - דאמר בבבא קמא (פ.א.) באדם שהכל בתרבו בענין זה, נותן לו שבת גדולה ושבת קטנה - שבת גדולה הן פחת דמיו לימכר עכשיו בשוק, והוא נוק, ולהכי קרי ליה שבת - שפחת דמיו של עכשיו אינו אלא משום שבת, שאינו ראוי לעשות מלאכה בשתי ידיו עד זמן שתחזור ידו, אלא לשמור קישואים יתא ראו, לאחר שיקל ממנו כאב המכה קצת. ושבת קטנה - היינו כאילו הוא שומר קישואין, שנותן לו כל ימי חליו שישכב במטה מחמת חולי זה, שאינו יכול לשמור קישואים. פשי - דכיון דשייך דין כולו במכה זו - מייחייב שור עלה, וכיון דלא כליא קרנא לגמרי, יום של רבו - לרבו, יום של עצמו - לעצמו. שבתו של כל יום ויום - ואין כאן פחת דמים, והואיל וסופו לחזור, אלא לפי שבת של כל יום יתן לו. כל ימי נפילתו למוטה יתן וכו' שבת אדם שלם, לפי מלאכה שהיה גריל בה, ובשעמודה והוא ראוי לשמור קישואין. ישמור קישואין, וזה יתן לו פחת השכר. האי שור הוא - כלומר, והואיל ואדם החובל כך אינו משלם נוק אלא שבת - שור פטור לגמרי. דהמשה דברים גבי אדם חתני, ולא גבי שור, דכתבי (ויקרא כד) "איש כי יתן מום בעמיתו" - ולא שור בעמיתו. איבעית אימא - הא דאמרן לעיל יום של רבו לרבו - כשהחזיר אדם, ואיבעית אימא - לעולם בשור, וכאביי, דאמר שייך בה דין נוק, דקמקשית מינה לרבא. הך מיטרא - בעלמא היא, ואינה לא משנה ולא ברייתא. ופיטרא - רבא אמר לך, דהא מימרא לא סבירא ליה, מעוכב גט שחרור - מחוסר טעם שחורו. כל הך דאמרין בזה דינא לחירות ואין לרבו עליהם אלא שצריכין גט שחרור, כגון מקדיש, ומפיק, ומי שחציו כן חורין, דתנן: כופין את רבו. יש לו קנס - שלשים כסף לרבו, אם נגזח שור. מאי לאו במשנה אחרונה - לאוד שחרורו בית הלל לחירות דכופין את רבו, ואפילו הכי - שקיל קנס דעד עבדות, כל זמן של עבד נכתב השט, במשנה ראשונה - דלית ליה כופין, ואדון גמור הוא. הפיל - רבו שינו של עבד כנעני, ואחר כך סימא את עינו. יוצא כשני - לחירות, וקא סלקא דעתין צריך גט שחרורו. וכי סימא עינו קודם גט - נותן לו דמי עינו כבן חורין. כבול - עשרים וארבעה ראשי אברים דאמרין במסכת נגעים (פרק ו' משנה ז') לענין שאינן מטמאין משום חזיה: ראשי אצבעות לא ידים ורגלים, וראש החוטם, וראשי האזנים, וראש הגוויה, שהן משופעין לכאן ולכאן ואין נגען נראה לכתוב בבת אחת, ולא קרינא ביה "לכל מראה עיני הבדן" (ויקרא יג). עבד יוצא בתו לחירות - דמומין שבגלוהו, ואתו חורין, כשן ועין, ואתרבו בכלל ופרט וכלל, בפרק קמא דקדושין (כד.א.) המכריעין - דעת חכמים, איו נראה: ולא אתפרש מאן ניהו. והא קראי דרשינן - בקדושין (שם). אוכל בתרומה - אם עבד כהן הוא. קנין כספו אבר רהמנא - לענין תרומה. אוכלין בתרומה - שניהם, ממה נפשך: דחד כהן וחד עבד כהן, וחולקין חלק אחד - ביבמות (ט.צ.א.) מפרשים: חלק באחד, שאין נותנין להם תרומה בגורן לזה ולא זה, דקסבה אין חולקין תרומה לעבד כנעני בגורן אלא אם כן רבו עמו, דלמא אתי למימר כהן הוא, ומסקו ליה ליוחסין. והשתא לא אתי לאסוקינהו. והא מעוכב גט שחרור הוא, ואין לרבו רשות עליו, דלא ידע יו מנייהו עבד, וצריכין ששחררו זה את זה. וקתני סיפא: הגדילו התערבות - משחררין זה את זה, וקתני: אוכלין בתרומה. שפכרי רבי - לאור. לקנס - שאם יגחנו שור - יתא קנסו שלו, אבל לשאר דברים - לא מכרו. מכור - לקנס מיהא. או לא מכור - ואם נגח - קנסו לרבו ראשון, דאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם. תיבעי לרבי מאיר - דאמר: אדם מקנה דבר שלא בא לעולם: האומר לאשה: הרי את מקודשת לי לכשתגטיני כו' (קדושין ט.א.). פירות דקל - המוכר פירות דקל עד שלא חנשו, דפליגי בה רב הונא ורב נחמן אליבא דרבי מאיר.

תרומה. אוכלין בתרומה - שניהם, ממה נפשך: דחד כהן וחד עבד כהן, וחולקין חלק אחד - ביבמות (ט.צ.א.) מפרשים: חלק באחד, שאין נותנין להם תרומה בגורן לזה ולא זה, דקסבה אין חולקין תרומה לעבד כנעני בגורן אלא אם כן רבו עמו, דלמא אתי למימר כהן הוא, ומסקו ליה ליוחסין. והשתא לא אתי לאסוקינהו. והא מעוכב גט שחרור הוא, ואין לרבו רשות עליו, דלא ידע יו מנייהו עבד, וצריכין ששחררו זה את זה. וקתני סיפא: הגדילו התערבות - משחררין זה את זה, וקתני: אוכלין בתרומה. שפכרי רבי - לאור. לקנס - שאם יגחנו שור - יתא קנסו שלו, אבל לשאר דברים - לא מכרו. מכור - לקנס מיהא. או לא מכור - ואם נגח - קנסו לרבו ראשון, דאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם. תיבעי לרבי מאיר - דאמר: אדם מקנה דבר שלא בא לעולם: האומר לאשה: הרי את מקודשת לי לכשתגטיני כו' (קדושין ט.א.). פירות דקל - המוכר פירות דקל עד שלא חנשו, דפליגי בה רב הונא ורב נחמן אליבא דרבי מאיר.

61 רְאֵשׁוֹנָהּ שֶׁל בֵּית הַלֵּל, שֶׁסִּבְרוּ שָׂאִין כּוֹפִין אֶת רַבּוֹ לְשַׁחֲרֵרוֹ, וְהוּא
62 אֲדוֹן גְּמוּר.
63 הַגְּמָרָא מְנַסָּה לְפִשּׁוּט עוֹד: תָּא שְׁמַע, הַפִּיל הָאֲדוֹן אֶת שֵׁינוֹ שֶׁל
64 הָעֶבֶד וְאַחֵר כִּךְ סִימָא אֶת עֵינָיו שֶׁל הַעֲבֵד, וְיִצְא הָעֶבֶד בְּשֵׁינוֹ, כִּפִּי
65 שְׂאֵמְרָה הַתּוֹרָה שֶׁאִם יִפְלֵנָה הָאֲדוֹן יִצְא לַחֲפָשִׁי, וְנִתְּנָן הָרַב
66 לְעֶבְדוֹ דְּמֵי עֵינָיו, כִּפִּי שֶׁמִּשְׁלַם הַמְזִיק אֶדָּם בֶּן חוֹרִין, וְהַבְּיָנָה הַגְּמָרָא
67 שֶׁעַבֵּד הַיּוֹצֵא בֶּשֶׁן וְעֵין צִרְיָן גִּט שַׁחֲרוּר, וּמַעֲתָה קִשָּׁה, וְאִי אֲמַתָּה
68 שֶׁמַּעֲבֹב גִּט שַׁחֲרוּר יֵשׁ לוֹ קֶנְס וְקֶנְס לְרַבּוֹ הוּא, אִם כֵּן הַשְּׂתָא הַכְּלִי
69 בֵּית אֲחֵרֵינִי יִתְּבִי לִיהַּ לְרַבִּינָה – הַלּוֹא אִם יִחְבְּלוּ בּוֹ אַחֲרִים יִנְתְּנוּ דְּמֵי
70 הַחֲבֵלָה לְרַבּוֹ, הַכְּלִי בֵּית רַבִּינָה נִפְסִיָּה הַיּוֹבִי לִיהַּ לְרַבִּינָה – הָאִם יִתְּבִי
71 שֶׁאִם חָבֵל בּוֹ רַבּוֹ יִשְׁלַם הָרַבּ לְעֶבֶד, אֲלֵא וְדָאִי מוֹכֵחַ בְּעַמְּעוֹב
72 גִּט שַׁחֲרוּר אִין הַקֶּנְס לְאֲדוֹן. דּוּחָה הַגְּמָרָא, דְּלָמָּא – אֲפֻשֶׁר
73 שְׁבַרִיתָא זֵו סוֹבְרַת בְּכַמְּנָן דְּאֲמַר שְׁהִיּוּצָא בֶּשֶׁן וְעֵין אִינֵי צִרְיָן גִּט
74 שַׁחֲרוּר, וְלִכּוֹן מֵיֵד כְּאֲשֶׁר הַפִּיל הָאֲדוֹן אֶת שֵׁינוֹ גִּט לַחֲרִיתוֹ,
75 וְכַסְּיָמָא אֶת עֵינֵי אִינוֹ כְּבֵר עֲבָדוֹ וְלִכּוֹן עֲלִיוֹ לְשַׁלֵּם לוֹ, אֲבָל אֲבָתוֹן
76 שְׁהוּא צִרְיָן גִּט שַׁחֲרוּר מִשְׁלַם הַמְזִיק אֶת קֶנְסוֹ לְרַבּוֹ. וְנִידוּן זֵה אִם
77 הַיּוֹצֵא בֶּשֶׁן וְעֵין צִרְיָן גִּט שַׁחֲרוּר הוּא מַחְלוּקַת בְּבַרִיתָא, דְּתֵינָא,
78 בְּבֹרְחִי, בֶּשֶׁן וְעֵין וּבְכָל עֶשְׂרִים וָאַרְבַּעָה רְאִשֵׁי אֵיבְרִים, עֲבָד יוֹצֵא
79 בְּתוֹךְ לַחֲרִיתוֹ, וְצִרְיָן גִּט שַׁחֲרוּר מְרַבּוֹ עַל מַנְתָּ לְהַחֲשֵׁב בִּישְׂרָאֵל גְּמוּר
80 וְלַחֲרִית מוֹתֵר בְּבֵת יִשְׂרָאֵל, דְּכִרְיָ רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל. רַבִּי מֵאִיר אֲוִמָּר,
81 אִינֵי צִרְיָן גִּט שַׁחֲרוּר. רַבִּי אֶלְעָזָר אֲוִמָּר, צִרְיָן. רַבִּי טַרְפָּן אֲוִמָּר, אִינֵי
82 צִרְיָן. רַבִּי עֲקִיבָא אֲוִמָּר, צִרְיָן. הַמְּכַרְיָן לְפָנֵי הַכְּמִים אֲוִמָּרִים,
83 נְרָאִים מְסוֹבְרִים דְּכִרְיָ רַבִּי טַרְפָּן שְׂאֵמְרָא שֶׁאִין צִרְיָן גִּט שַׁחֲרוּר
84 בִּיּוֹצֵא מְרַבּוֹ בְּשֵׁן שֶׁהִפִּיל לוֹ וְעֵין שִׁסְמִיָּה לוֹ, הוּאִיל וְתוֹרָה זִכְתָּה לוֹ
85 שִׁיּוּצָא, וְכַתְּבָה זֹאת בְּמַפְרָשֵׁי, וְנִרְאִים דְּכִרְיָ רַבִּי עֲקִיבָא שְׂאֵמְרָא
86 שְׁהוּא זֹקֵק לְגִט שַׁחֲרוּר, בִּיּוֹצֵאתוֹ מִחֲמַת שְׂאֵר אֲבָרִים, הוּאִיל וְקֶנְס
87 הַכְּמִים הוּא מֵה שִׁיּוּצָא כְּאֲשֶׁר הָאֲדוֹן נִטְלַם וְהִפְלִם. הַגְּמָרָא
88 מַתְּהָה, הָאִם קֶנְס הוּא מְדַבְּרֵי חֲכָמִים, הַלּוֹא הָא קֶרְיָ קָא יִדְרִישֵׁן
89 – מִפְּסוּקִים לְמַדּוּן זֹאת. מִבְּאֵרַת הַגְּמָרָא, אֲלֵא אִימָא שְׂכוּנַת
90 הַבְּרִיתָא הִיא הוּאִיל וּמְדַרְשֵׁי הַכְּמִים הוּא אִינֵי נִאֲמַר בְּמַפְרָשֵׁי, לִכּוֹן
91 רַק בְּהִים הוּא צִרְיָן גִּט שַׁחֲרוּר.
92 סַפְקָ נּוֹסֶף: אִיבְעִיָּא לְהוֹ, מְעוֹבֵב גִּט שַׁחֲרוּר הוּא עֲבָדוֹ שֶׁל כְּהֵן, הָאִם
93 אֲוִכְל בְּתְרוּמָה כְּשֶׁאֵר עֲבַד כְּהֵן, אִו אִינֵי אֲוִכְל. וְצַדִּיק הַסַּפֵּק הֵם,
94 שְׁהֵרִי קֶנְס בְּכַסְּפֵי אֲמִיר רְחֻמָּנָא – נִאֲמַר לְגַבִּי אֲכִילַת תְּרוּמָה (וַיִּקְרָא כֵּב
95 יֵא) וְכֹהֵן כִּי יִקְנֶה נֶפֶשׁ קֶנְס בְּכַסְּפוֹ הוּא יִאֲכַל בּוֹ, שְׁעַבֵּד כְּהֵן שְׁהוּא
96 קֶנְס כַּסְּפוֹ אֲוִכְל בְּתְרוּמָה, וְהָאִי שְׂכַבֵּר יִצְא מִתַּחַת יַד רַבּוֹ לְעַנֵּן
97 מִמּוֹן, לְאִו קֶנְס בְּכַסְּפוֹ הוּא, שְׁהֵרִי יִצְא לַחֲרִיתוֹ וְאִינוֹ עוֹבֵד בְּשִׁבְלוֹ,
98 וְאִינוֹ אֲוִכְל בְּתְרוּמָה. אִו דְּלָמָּא בֵּין דְּמַחֲזִיקֵי גִּט שַׁחֲרוּר הוּא, קֶנְסוֹ
99 בְּכַסְּפוֹ קֶרְיָנָא בֵּיהַ, וְלִכּוֹן יוֹכֵל לְאֲכֹל בְּתְרוּמָה.
100 הַגְּמָרָא מְבִיאָה לְפִשּׁוּט אֶת הַסַּפֵּק: תָּא שְׁמַע, דְּאֲמַר רַב מִשְׁרָשִׁיא,
101 בְּהִנֵּת שְׁנַתְעֵרֵב וְלָדָה בְּלִדָּה שְׁפָחָתָהּ, וּמַת הָאֲדוֹן וַיִּרְשׁוּ הַבֵּן, אִוֹלַם
102 אִין יָדוּעַ עַתָּה מִיָּהוּ הַכְּהֵן הָאֲדוֹן וּמִיָּהוּ עֲבָדוֹ, תְּרִי אֲלֵו אֲוִכְלִין
103 בְּתְרוּמָה מִמָּה נִפְשָׁךְ, שְׂכַל אַחַד מֵהֶם הוּא אִו כְּהֵן אִו עֲבַד כְּהֵן, וְאִף
104 עֲבַד כְּהֵן אֲוִכְל תְּרוּמָה, וְחִלְקִין חֵלֶק כְּאֶחָד עַל הַגְּזֵרָה, שְׁצַרִּיכִים
105 לְקַחַת אֶת הַתְּרוּמָה יַחַד, שְׂכִינֵן שֶׁאִין נּוֹתְנִים תְּרוּמָה לְעֶבֶד כְּהֵן
106 בְּגוֹרָן אֲלֵא אִם כֵּן רַבּוֹ עֵמּוֹ, לִכּוֹן אִינֵי יְכוּלִים לְבֹא לְקַבֵּל כֵּל אַחַד
107 בְּפִנֵי עַצְמוֹ. הַגְּדִילוֹ הַתְּעַרְבוּת – שְׁנֵי אֵלוֹ שְׁנַתְעֵרְבוּ, מִשְׁתַּרְדְּרִין וְהַ
108 אֶת זֵה, וּמִמָּה נִפְשָׁךְ אוֹתוֹ שְׁהוּא עֲבַד יִצְא לַחֲרִיתוֹ. וְכֵאֵן זֵה שְׁהוּא
109 הָעֶבֶד הָאֲמִיתִי אִין רְשׁוֹת לְרַבּוֹ עֲלִיוֹ וְאִינוֹ עוֹבֵד לוֹ מִפְּנֵי הַסַּפֵּק,
110 וְהוּא רַק מַעֲבֹב גִּט שַׁחֲרוּר, וְאִף עַל פִּי כֵּן אֲוִכְל הוּא בְּתְרוּמָה
111 שֶׁנַּחֲשָׁב קֶנְס כַּסְּפוֹ שֶׁל זֵה שְׁהוּא אֲדוֹנוֹ הָאֲמִיתִי, וְנִפְשַׁט הַסַּפֵּק
112 שֶׁמַּעֲבֹב גִּט שַׁחֲרוּר אֲוִכְל בְּתְרוּמָה.
113 דּוּחָה הַגְּמָרָא, הַכִּי הַשְּׂתָא, הָאִם כֵּן הוּא הַדְּבַר, הֵתֵם – שֶׁם בֶּאלוֹ
114 שְׁהַתְּעַרְבוּ אִם יָבֵא אֲלֵיהוֹ הַנְּבִיא וַיֹּאמֶר בְּחַד מִיַּנְיָהּ – עַל אַחַד
115 מֵהֶם דְּעֵבֵד הוּא, הַלּוֹא קֶנְסוֹ בְּכַסְּפוֹ קֶרְיָנָא בֵּיהַ – הוּא יִחְשֵׁב קֶנְסוֹ כַּסְּפוֹ
116 כִּיּוֹן שְׁהַתְּבַרֵּר שְׁהוּא הוּא הָעֶבֶד, וְלִכּוֹן אֲפִילוֹ בְּשַׁעַת הַסַּפֵּק אֲוִכְל
117 בְּתְרוּמָה שְׁהֵרִי בְּאֵמַת הוּא קֶנְסוֹ כַּסְּפוֹ, אֲבָל הַכָּא לְאִו קֶנְסוֹ בְּכַסְּפוֹ
118 הוּא בְּלֵל, שֶׁאִין רְשׁוֹת רַבּוֹ עֲלִיוֹ בְּאֵמַת לֹא מִפְּנֵי סַפְקָ, וְשִׁמָּא אִין
119 זֵה נִחְשָׁב קֶנְסוֹ כַּסְּפוֹ לְגַבִּי אֲכִילַת תְּרוּמָה.

1 וְחִצִּי בּוֹפֵר לְיוֹרְשֵׁיו, מִשּׁוּם שֶׁנִּגְחַח חֲצִי בֶן חוֹרִין. וְקִשְׁדָּה אֲמַאי – לְמַה
2 נּוֹתֵן מַחְצִית לֹזֶה וּמַחְצִית לֹזֶה, הַכִּי נִמֵּי לִימָא – כִּךְ גַּם נִאֲמַר כֵּאֵן
3 שֶׁאִם נִגְחַח וְהִרְגוּ בְּיוֹם שֶׁל רַבּוֹ יִשְׁלַם קֶנְסוֹ שֶׁלם לְרַבּוֹ, וְאִם בְּיוֹם שֶׁל
4 עַצְמוֹ יִשְׁלַם כּוֹפֵר שֶׁלם לְעַצְמוֹ לְצַד חֵירוֹת שֶׁלוֹ, דְּהֵינֵי לְיוֹרְשֵׁיו.
5 מִיִּישַׁבַת הַגְּמָרָא, שְׂאֵנִי הַכָּא דְּקָא בְּלֵיאָא קֶרְיָנָא – כֵּאֵן הַתְּשׁוּלָם הוּא
6 עַל דְּבַר שְׂכֵלָה הַקֶּרֶן, וְבוּזָה בְּטֵלָה הַחֲלוּקָה מִשּׁוּם שֶׁהַקֶּרֶן שִׁיבַת
7 לְשֵׁנִיָּהּ, וְלִפְיֵךְ חוֹלְקִים בְּתַשְׁלוּם. הַגְּמָרָא מַתְּהָה, וְאֲלֵא הַיּוֹבִי דְּמֵי
8 דְּלָא קָא בְּלֵיאָא קֶרְיָנָא – וְאִין הוּא הָאֲוִפֵּן שֶׁלֹּא כֵלָה הַקֶּרֶן, וְהֵלֵא כֵּל
9 תְּשׁוּלָם שֶׁל נּוֹק הוּא עַל דְּבַר שְׂכֵלָה וְאִינוּ. מִבְּאֵרַת הַגְּמָרָא, שְׁהוּו
10 גְּנֻזָּה שְׁהַקְּהוֹ שְׁהוּו עַל יְדוֹ וְצִמְתָּה – יִבְשָׁה יְדוֹ, וְסוֹפָה לְחִזּוֹר
11 וְלַהֲתַרְפָּא, שְׂבוּזָה לֹא כֵלָה הַקֶּרֶן, וְצִרְיָן לְשַׁלֵּם כְּמָה שֶׁנִּפְתַּח עֲבָשׁוֹ
12 לְיַמְכֵר בְּשׁוֹק. מִקְשָׁה הַגְּמָרָא. הַיְיָהָא – אֲפֻשֶׁר לּוֹמַר כֵּן לְאַבְיָי,
13 דְּאֲמַר שֶׁאִם הִכָּה אֶדָּם אֶת חֵבִירוֹ עַל יְדוֹ וַיִּבְשָׁה וְסוֹפָה לְחִזּוֹר,
14 שְׁנִיתָן לֹא הַמְזִיק לְנִיזֵק שְׂפָתָהּ דְּדוּלָה, וְהוּא הַנִּקְרָא 'נוֹק' דְּהֵינֵי מַה
15 שְׁהִיָּקֵם שֶׁהַשְּׂבִיתוֹ מִמְּלֹאכְתוֹ שַׁעַד שֶׁתַּרְפָּא יְדוֹ וְתַחֲזוֹר לְתִיקְנָה
16 אִין יוֹכֵל לְעַבּוֹד כֵּלָל עִם יְדוֹ הַיִּבְשָׁה אֲלֵא כְּשׁוֹמֵר קִישׁוּאִין שֶׁשְׂכַרּוּ
17 מוּעַט יוֹתֵר, וְכֵן נּוֹתֵן לוֹ עוֹד תְּשׁוּלָם שְׂפָתָהּ קֶמְנָתָה, וְהוּא הַנִּקְרָא
18 'שְׂבִית' דְּהֵינֵי מַה שְׁהַשְּׂבִיתוֹ מִמְּלֹאכְתוֹ לְגַמְרֵי שְׂאֲפִילוֹ שׁוֹמֵר
19 קִישׁוּאִין אִינוֹ יוֹכֵל לְהִיתוֹ עַד שִׁיקַל מַעֲלֵיו כֵּאֵב מַמְכָּה, לְדַעָה זֵו
20 שִׁישׁ חֵיבּוֹב נּוֹק בְּהַכָּה כּוֹז אִף שְׁהִיא לְזִמּוֹן, שְׂפִיר אֲפֻשֶׁר לּוֹמַר שְׂכִינֵן
21 שְׂבַמְכָה זֵו יֵשׁ חֵיבּוֹב נּוֹק, גַּם שׁוֹר חֵיבּוֹב, וְכִיּוֹן שֶׁאִין כֵּלָה הַקֶּרֶן נּוֹתֵן
22 בְּיוֹם שֶׁל רַבּוֹ לְרַבּוֹ וּבְיוֹם שֶׁל עַצְמוֹ לְעַצְמוֹ. אֲלֵא לְרַבָּא דְּאֲמַר שֶׁאִם
23 הִכָּהוּ עַל יְדוֹ וַיִּבְשָׁה וְסוֹפָה לְחִזּוֹר שֶׁאִינוֹ נּוֹתֵן לוֹ תְּשׁוּלָמֵי 'נוֹק'
24 כֵּלָל, כִּיּוֹן שֶׁסוֹפּוֹ לְהַתְּרַפָּא, אֲלֵא נּוֹתֵן רַק שְׂפָתָהּ מַה שֶׁמוֹשַׁבַת
25 מִמְּלֹאכָה שְׂפָכְלָל יוֹם יוֹם, שְׁשִׁמִּים כְּמָה מִפְּסִיד כֵּל יוֹם יוֹם
26 מִהַמְּלֹאכָה שְׁהִיא רִגִיל בָּהּ, בְּשַׁעָה שֶׁאִינוֹ יוֹכֵל לְעַבּוֹד כֵּלָל,
27 וְכַסְּמִבְרִיא וְאִינוֹ יוֹכֵל לְעַבּוֹד רַק כְּשׁוֹמֵר קִישׁוּאִין, יִשְׁמוֹר קִישׁוּאִין,
28 וַיִּתֵּן לוֹ אֶת פַּחַת הַשְּׂכֵר. הֵלֵא הָאִי – כֵּאֵן בְּנִידוּן זֵה, יִסְבוֹר רַבָּא
29 שֶׁאִינוֹ מִשְׁלַם עִם כֵּן 'שְׂבִית', שְׁהֵרִי שׁוֹר הוּא שְׁנַגְתָּ וְשׁוֹר אֲפִילוֹ
30 שְׁהִיָּקֵם אֶדָּם לְצַמִּיתוֹת אִינוֹ מְשַׁלֵּם אֲלֵא נּוֹק לֹא שְׂבִית, וְאִין אֲפֻשֶׁר
31 לּוֹמַר שֶׁמְדוּבֵר בְּהַכְּהוֹ עַל יְדוֹ וַיִּבְשָׁה וְסוֹפָה לְחִזּוֹר שֶׁאִין בּוּזָה
32 תְּשׁוּלָמֵין כֵּלָל לְפִי רַבָּא.
33 מִיִּישַׁבַת הַגְּמָרָא, אִי בְּעִית אִימָא שְׁמָה שְׂאֵמְרָנוֹ עֲלֵיל שֶׁאִם הוֹכֵחַ
34 מִשְׁלַם בְּיוֹם שֶׁל רַבּוֹ לְרַבּוֹ וּבְיוֹם שֶׁל עַצְמוֹ לְעַצְמוֹ, שֶׁאִין מְדוּבֵר
35 שְׁהַכְּהוֹ שׁוֹר, אֲלֵא מְדוּבֵר בְּשִׁהַקְּהוֹ אֶדָּם שֶׁמִּשְׁלַם שְׂבִית. וְאִי בְּעִית
36 אִימָא שֶׁאִין מְדוּבֵר בְּשׁוֹר, וּמַה שֶׁמְבֹאֵר שֶׁמִּשְׁלַם הַשׁוֹר וְהַעַמְדָנוֹ
37 שְׁהַכְּהוֹ עַל יְדוֹ וַיִּבְשָׁה וְסוֹפָה לְחִזּוֹר, וּמוֹכֵחַ שִׁישׁ דִּין נּוֹק בְּהַכָּה זֵו
38 וְשֵׁלֵא כְּמוֹ שְׂאֵמְרָא רַבָּא, אִין זֵה קִשָּׁה עֲלִיוֹ, שְׁהֵלֹא מִימָרָא הִיא לֹא
39 מִשְׁנָה אִו בְּרִיתָא, וּמִימָרָא לְרַבָּא לֹא סְבִירָא לִיהַ – וְאִין רַבָּא סוֹבֵר
40 מִימָרָא זֵו.
41 עֲלֵיל (לֵא) נִאֲמַר שֶׁלְדַעוֹת שׁוֹנוֹת עֲבַד שְׁהוֹפֵקֵר אִו הוֹקֵדֵשׁ יִצְא
42 לַחֲרִיתוֹ וְצִרְיָן גִּט שַׁחֲרוּר. גַּם חֲצִיו עֲבַד וְחֲצִיו בֶּן חוֹרִין שֶׁלְמַדְנוֹ
43 בְּמַשְׁנֵתֵינוּ כְּשׁוֹפִין אֶת רַבּוֹ לְשַׁחֲרֵרוֹ, נִחְשָׁב כְּמִי שִׁיּוּצָא לַחֲרִיתוֹ
44 אִוֹלַם עֲדִינֵן צִרְיָן גִּט שַׁחֲרוּר:
45 אִיבְעִיָּא לְהוֹ, עֲבַד שֶׁאִם לַחֲרִיתוֹ וּמְעוֹבֵב גִּט שַׁחֲרוּר שְׁעַדִּין לֹא
46 שַׁחֲרוּר אֲדוּנוֹ בְּשִׁטַּר, הָאִם כְּאֲשֶׁר נִגְחַח שׁוֹר וְהִרְגוּ, יֵשׁ לוֹ קֶנְס
47 שְׁלוֹשִׁים שְׁקָלִים כֵּלָל עֲבַד שֶׁנִּגְחַח שׁוֹר וְהִרְגוּ, אִו אִין לוֹ קֶנְס כִּיּוֹן
48 שְׂכַבֵּר יִצְא לַחֲרִיתוֹ, אִף שְׁעַדִּין לֹא קִיבֵל גִּט שַׁחֲרוּר. וְצַדִּיק הַסַּפֵּק
49 הֵם, שֶׁלְגַבִּי הַקֶּנְס 'אִם עֲבָד יִגַּח הַשׁוֹר אִו אִמָּה בְּכַסְּפוֹ שְׁלִשִׁים שְׁקָלִים
50 יִתֵּן לְאֲדוֹנָיו' אֲמַר רְחֻמָּנָא (שְׂמַת כֵּב יֵא), וְהָאִי לְאִו אֲדוֹן הוּא – זֵה אִינוֹ
51 נִחְשָׁב אֲדוֹן שִׁיקְבֵל אֶת הַקֶּנְס, אִו דְּלָמָּא בֵּין דְּמַחֲזִיקֵי הָעֶבֶד גִּט
52 שַׁחֲרוּר, אֲדוֹן קֶרְיָנָא בֵּיהַ – בְּעֲלֵיוֹ עֲדִינֵן נִחְשָׁב אֲדוֹן לְקַבֵּל אֶת הַקֶּנְס.
53 הַגְּמָרָא מְנַסָּה לְפִשּׁוּט אֶת הַסַּפֵּק: תָּא שְׁמַע, שְׁנֵינוּ בְּבַרִיתָא שׁוֹר
54 שֶׁנִּגְחַח וּמִתִּי שֶׁל שְׁחָצִיו עֲבָד וְחֲצִיו בֶּן חוֹרִין, נּוֹתֵן חֲצִי קֶנְס לְרַבּוֹ,
55 וְחֲצִי בּוֹפֵר לְיוֹרְשֵׁיו. מֵאִיר לְאִו – הָאִם אִין בְּרִיתָא זֵו סוֹבְרַת בְּמַשְׁנָה
56 אֲחֵרֻנָּה שֶׁל בֵּית הַלֵּל, שְׂכַמְבּוּאֵר בְּמַשְׁנָה (עֲלֵיל מֵא) חִזּוֹר בְּהֵם וְהוֹדוּ
57 לְבֵית שְׂמַאי שְׂמִי שְׁחָצִיו עֲבַד וְחֲצִיו בֶּן חוֹרִין כּוֹפִים אֶת רַבּוֹ
58 וּמִשַׁחֲרֵרוֹ, וְהוּא נִחְשָׁב שִׁיּוּצָא לַחֲרִיתוֹ אִף שְׁהוּא מַחְסוֹר גִּט שַׁחֲרוּר,
59 וְנִאֲמַר כֵּאֵן שֶׁמְקַבֵּל קֶנְס עַל חֲצִי עֲבָדוֹתָהּ, וּמוֹכֵחַ בְּעַמְּעוֹב גִּט
60 שַׁחֲרוּר יֵשׁ לְרַבּוֹ בּוֹ קֶנְס. דּוּחָה הַגְּמָרָא, לֵא, בְּרִיתָא זֵו בְּמַשְׁנָה

63 נתן בעל השור חצי קנים לרבו, משום שנגח חצי עבד, וחצי בופר
 64 ליוחשיו, משום שנגח חצי בן חורין. ואי אמרת קידושיו של חצי עבד
 65 וחצי בן חורין לאו קידושיו, יורשין מנא ליה – מהיכן יש לו יורשים,
 66 כיון שאין יכול לקדש אשה ולהביא בנים ממנה. דוחה הגמרא,
 67 אמר רב אדא בר אבהו, אין המדובר כאן שמת ומקבלים הירשים
 68 את הכופר, אלא ששעשא השור הנוגח מרפה, שעומד למות,
 69 שחייב בעל השור בכופר אף שעודנו חי ואת הכופר מקבל הוא
 70 עצמו, ומאי יורשיו, נפשיה – הכוונה לעצמו. ואין ראייה שיכולים
 71 להיות לו יורשים.
 72 רבא חולק על כן: אמר רבא, שתי תשובות בדבר לדחות בהן את
 73 האמור, חדא, דיוחשיו קתני – נאמר יורשיו, ואין במשמע שהכוונה
 74 לעצמו. ועוד, שאף שאת הקנס המשולם על הריגת עבד ניתן
 75 לשלם גם בחייו אם עשאו טריפה, שבתורה לא נזכר בו לשון
 76 מיתה, אבל כאן בופר הוא, מה שמשולם על הריגת בן חורין, וזוה
 77 אמר ריש לקיש, שבופר אין משתלם אלא לאחר מיתה, משום
 78 שנאמר בו (שמות כא טו) – וְהַמִּית אִישׁ אִוָּ אִשָּׁה וְגו' אִם כִּפֵּר יוֹשֵׁת
 79 עֲלָיו וְגו', ונאמר כאן לשון מיתה, ואם רק עשאו טריפה וחי הוא
 80 עדיין, אינו משלם. אלא אמר רבא, אין בהכרח שיש לו יורשים,
 81 ומה שנאמר 'וחצי כופר לירשיו' הכוונה שבחציו המשוחרר ראוי
 82 ליפול כופר שינתן לירשיו ואין לו יורשים שיטלוהו, ונשכר מכך
 83 בעל השור שאין צריך לשלם.
 84 הגמרא דנה על קידושי חציה שפחה וחציה בת חורין: אמר רבא,
 85 בשם שהמקדש חצי אשה אינה מקודשת, כך חציה שפחה וחציה
 86 בת חורין שנתקדשה אין קדושיה קדושיה, כיון שרק חציה מקודש
 87 ואין קידושין בחצי אשה.
 88 דרש רבה בר רב הונא כדברי רבא, בשם שהמקדש חצי אשה אינה
 89 מקודשת, כך חציה שפחה וחציה בת חורין שנתקדשה אינה
 90 מקודשת, אמר ליה רב חסדא, מי דמי – האם דומה זה לזה, הרי –
 91 שם בקידוש חצי אשה שייך בקנינו של קנה לה מה שיש לקנות בה,
 92 אבל בגמרא – כאן במקדש חציה שפחה וחציה בת חורין, לא שייך
 93 בקנינו, שכל מה שאפשר לקנות בה קנה. הרי אוקים רבה בר רב
 94 הונא אמורא עליה ודרש – חזר רבה בר רב הונא והעמיד מתורגמן
 95 לפניו, כפי שהיה נוהג בעת דרשתו, וחזר לתקן את דבריו ואמר,
 96 נאמר (ישעיה ג) 'וְהַמְכַשְׁלָה הוּאֵת תַּחַת יָדָךְ, למה נקרא דברי תורה
 97 בשם 'מכשלה', משום שאין אדם עומד על דברי תורה לדעת אותם,
 98 אלא אם כן נקשל בהן ומורה בטעות ומכלימים אותו ואז נתן לב
 99 להבין, ואף אני נכשלתי והנני חוזר בי שאף על פי שאמרתי שהמקדש
 100 חצי אשה אינה מקודשת, אכל חציה שפחה וחציה בת חורין
 101 שנתקדשה קדושיה קדושיה, מאי מעמא משום שהרי – שם במקדש
 102 חצי אשה שייך בקנינו שלא קנאה כולה, אבל הרי – כאן במקדש
 103 חציה שפחה וחציה בת חורין לא שייך בקנינו וקנה בה כל מה
 104 שהוא בר קידושין בה.
 105 אמר רב ששת, בשם שהמקדש חצי אשה אינה מקודשת, כך חציה
 106 שפחה וחציה בת חורין שנתקדשה אין קדושיה קדושיה. ואם להשיך
 107 אדם לומר שיש לערער על כך ממה שרבי עקיבא אומר (בבביות
 108 א) שאינו היא שפחה חרופה שחייבה התורה על גנותה, זו שחציה
 109 שפחה וחציה בת חורין המאורסה לעבד עברי, אלמא בת איתרוס
 110 היא – מוכח ששייך שתתקדש. אמור לו לשואל, אין אלו אירוסין
 111 ממש, בלך – לך אצל רבי ישמעאל, החולק על רבי עקיבא
 112 בבביותא, שהוא אומר ששפחה חרופה שחייבה תורה בשפחה
 113 בגננות המאורסה לעבד עברי הכתוב מדבר, וקשה, ושפחה בגננות
 114 בת איתרוס היא – האם בת אירוסין היא להתקדש, אלא מאי אית
 115 לך לומר – מה אמר ליישב, מאי מאורסת, הכוונה היא רק
 116 שמיירות מוזמנת לעבד עברי, וגזירת הכתוב הוא שבייחוד זה
 117 בלבד יש קרבן אם זינתה עם אחר, הרי נמי – גם אם לדעת רבי
 118 עקיבא מאי מאורסת שהיא מיוחדת לו בלבד, אבל לא שתפסו בה
 119 קידושין.
 120 עוד על קידושי חציה שפחה וחציה בת חורין: אמר רב חסדא,
 121 חציה שפחה וחציה בת חורין שנתקדשה לראובן, ונתתהרהר והורה
 122 ונתקדשה לשמעון אחיו ללא שנתגרשה מראובן, ומהו שניתם,
 123 מתיבמת ללוי אחיהם.

1 דלקא היא מודה בבית דין לפני שיבואו עדים להעיד שחייב
 2 ומיפטר מלשלם, שמודה בקנס פטור, ואין זה ברור שיהיה כאן
 3 תשלום של קנס, ואולי באופן זה לא אמר רבי מאיר שאדם מקנה
 4 דבר שלא בא לעולם. וכן תבין – יש להסתפק לרבנן, שאולי עד
 5 כאן לא נאמר רבנן שאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם אלא רבנן
 6 פירות דקל, דהשתא מיהא ליתנהו – שעתה אין הפירות בעולם
 7 כלה, אכל השור עומד עבדו לקנס, הא קאי שור והא קאי עבד –
 8 הרי עומד השור ועומד העבד, שנמצאים בעולם, ואפשר שגם
 9 לחכמים מכירתו מכירה. מאי – מהו הדין בזה.
 10 הגמרא מנסה לפשוט את הספק, אמר רבי אבא, הא שמעי, נאמר
 11 בתורה לענין עבד כהן שאוכל בתרומה וכןהו פי יקנה נפש קנין
 12 כספו הוא יאכל בו ויליד ביתו הם יאכלו בלחמו' (ויקרא כב יא),
 13 שאוכלים בתרומה בין עבד שקנה שהוא 'קנין כספו', ובין 'יליד
 14 בית' שנולד משפחתו. ובמה שנאמר 'יליד בית' יש לברר מה
 15 תלמוד לומר, שהלא יש ללמודו בקל וחומר, שאם עבד שקנה
 16 בקנין כסף אוכל בתרומה, וילד בית שנולד אצל הכהן לא כל שכן
 17 שאוכל. אלא, שאילו היה כן, ולא היה נזכר יליד בית, הייתי אומר
 18 שמה עבד קנין כסף שיש בו שוה כסף אוכל בתרומה, ולכן אף יליד
 19 בית רק זה שיש בו שוה כסף אוכל בתרומה, ומנין נדע שאף על פי
 20 שאינו שוה כלום, כגון שהוא קטן וחולה וכדומה, שאוכל בתרומה,
 21 תלמוד לומר 'יליד בית' מכל מקום, אף שאין בו שוה פרוטה.
 22 הברייאא ממיסכה לברר מדוע כתוב 'קנין כספו'. ועדיין אני אומר
 23 שדווקא יליד בית בין שיש בו שוה כסף בין שאין בו שוה כסף אוכל
 24 בתרומה, וכפי שלמדנו מהפסוק, אבל עבד הנקנה בקנין כסף רק
 25 כאשר יש בו שוה כסף אוכל, אולם אפשר לומר שכאשר אין בו
 26 שוה כסף אינו אוכל, תלמוד לומר 'קנין כספו' ויליד ביתו, להקיש
 27 זה לזה, מה יליד בית אף על פי שאינו שוה כלום אוכל, אף קנין
 28 כספו אף על פי שאינו שוה כלום אוכל. ואי סלקא דעתך – אם
 29 עולה על דעתך לומר שעבד שמכרו רבו לקנס מוכר, מי אמר
 30 עבדא דלא מודבין לקנסא – האם יש עבד בעולם שאינו נמכר
 31 לקנס, שהלא הקנס הוא בכל עבד שהוא. ואין אמרה הברייאא
 32 שאינו שוה כלום הלא יכול הוא להמכר לקנס, ועל כרחך שאי
 33 אפשר למכור זאת.
 34 דוחה הגמרא את הראיה, אין – אכן, איכא עבד מרפה, כגון
 35 שנחתכה רגלו למעלה מארכובת הרגל וכדומה שאינו ראוי
 36 לחיות, ואינו נמכר לקנס מכיון שאם יגחנו שור לא ישלם כלום,
 37 שכמת הוא. שואלת הגמרא, והא הוי למיכס קמיה – והלא עדיין
 38 הוא ראוי לעמוד ולשרתו בשירותו כל יוש לו שווי. מיישבת
 39 הגמרא, מדובר בגמנוול ומוצה שחין שהוא מאוס אותו עבד טריפה
 40 שאין לו אפשרות לעבוד כלל ולכן אינו מקבל קנס.
 41 ספק אודות חציו עבד וחציו בן חורין: איבעיא להו – נסתפקו
 42 חכמים, מי שחציו עבד וחציו בן חורין שקדש בת חורין מהו שיחולו
 43 קידושיה, שהרי אין תופסים קידושין אלא בצד הבן חורין שבו,
 44 והאם יכול לקדש אשה לחציו בלבד.
 45 הגמרא מבארת, אם תמצא לומר שהלוא בן ישראל שאמר לבת
 46 ישראל התקדש לחציו מקודשת, והוא הדין שחציו עבד וחציו בן
 47 חורין יכול לקדש אשה לחציו המשוחרר. אין ללמוד מכך, דתניא
 48 לכוליה – ששם ראויה היא לכולה, שכולו בן חורין והוא בכולו בר
 49 קידושין, וכוונתו אינה אלא שיוכל לשאת אשה נוספת מלבדה.
 50 אבל הא לא תניא לכוליה – אינה ראויה אלא לחציו ולכך אינה
 51 מקודשת, שאין לקדש אשה לחצי איש. ואם תמצא לומר שיש
 52 לפשוט מההלכה שבן ישראל המקדש חצי אשה אינה מקודשת,
 53 משום שאין לקדש חצי אשה, וכן כאן נאמר שאין קידושין כל
 54 איש. אין ללמוד מכך, דשייך בקנינו שם באשה ולא קנה בה מה
 55 שאפשר לו לקנות בה, והא עבד שהוא חציו בן חורין לא שייך
 56 בקנינו, שהרי בכל מה שראוי בו לקדש, שהוא חציו המשוחרר,
 57 קידש את האשה, ושמא אין בזה חסרון. מאי – מהי ההכרעה
 58 בספק זה.
 59 הגמרא מנסה לפשוט את הספק, הא שמעי, שור שנגח והמית אדם,
 60 אין הוא שכאשר נגח עבד והרגו צריך בעל השור לתת לאדונו
 61 קנס שלושים שקלים, וכאשר נגח בן חורין צריך לתת לירשיו
 62 כופר שהוא שווי דמיו. כאשר המית מי שחציו עבד וחציו בן חורין,

גיטין. השולח – פרק רביעי דף מג עמוד א – מותר מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזולץ)" קסט רש"י תוספות

1 דלמא מודה – בבית דין, קודם העדאת עדים. ומודה בקנס – פטור. ויליד בית מה תלמוד
2 לומר – לענן אבילת תרומה "ויליד ביתו הם יאכלו בלחמו". יליד בית – בן שפחתו.
3 אילו בן – דלא כתיב אלא "קנין כספו הוא יאכל בו". אף קנין כסף אף על פי שאינו
4 שוה כלום – כגון שנעשה מוכה שחין. מי איכא עבדא דלא מודבן – בפרטוה. לקנסא

5 – שאם יגזרו שור יטול שלשים כסף. בפרפה –
6 שאין משלמין עליו קנס, דגברא קטילא הוא.
7 והא חוי למיקם קמיה – לשרתו. אף על פי
8 שנחבחה רגלו למעלה מן הארכובה, או ניכס
9 קרום המוח – ראוי לשירות קלו כמנוול –
10 דמאיס, והוי נמי טרפה, דלאו בר קנסא הוא.
11 בקדושין אמרינן: "התקדשי לחציי" – מקודשת,
12 "חצייך מקודשת לי" – אינה מקודשת, הכא מי
13 הוי קדושין או לא? אם תמצא לומר – כלומר,
14 אי בעית למפשט מדקימא לן "התקדשי לחציי"
15 מקודשת – לא דמי, הדתם בר חורין הוא, וחויא
16 לכוליה, והכי קאמר לה: אי בעינא – נסיבנא
17 אחריתי בהדיך. אבל הא – לא חויא לפלגא
18 דעבודת דירידי, ואם תמצא לומר חצייך
19 מקודשת לי אינה מקודשת – ובעית למפשט
20 הא מינה, דכי היכי דמקדש חצי אשה אינה
21 מקודשת, והאיל דלא מצינן למימר דהכי קאמר
22 לה דנתסיב אחריתא בהדי, דאיתנא לא חויא
23 לתרי, ואשתבח דפלגא הוא קדוש – הכא נמי
24 חצי איש שקדש לא הוי קדושין – לא דמי,
25 הדתם שיר בקנינו, והוה ליה לקדשה לכולה.
26 אבל האי – לא שיר מידי, דכל מה דחוי
27 למעבד עבד. כשעשאו טריפה – דהוה ליה
28 כמאן דקטליה ויהב ליה לפשיטה. ועוד כופר
29 הוא כי – דבשלמא קנס דלא כתיב ביה מיתה,
30 אלא נגיחה שנאמר "אם עבר יגח השור" וגו'
31 (שמות כא) – איכא לאוקמיה כשעשאו טריפה.
32 אבל כופר של בן חורין כתיב "המית איש או
33 אשה". ראוי ליפול – דפלגא לאו בר קנסא הוא,
34 אלא בר כופר. ואין לו – שהרי מה, וירושם אין
35 לו שגיב, וזה המצוי זכה במה שבידו, ולעולם
36 בשמת, והכי קאמר: נתן חצי קנס לרבו, וחצי
37 כופר ראוי לינתן לירשיו, אם הוי לו יורשין.
38 אוקי אמוראי עליה – העמיד מתורגמן לפניו
39 לחזור ולדרוש. והמכשלה הזאת – כלומר, כך
40 התחיל בדרשא: מקרא כתוב "המכשלה הזאת
41 תחת ידיך" באנשי ירושלים שפסקה תורה מהם,
42 והיו שואלין לחבריהם "שמלה לך קצין תתיה
43 לנו והמכשלה הזאת תחת ידיך", כלומר, דברים
44 שמכוסין בשמלה – שלך הן, שאתה בקי בהן,
45 אמור לנו ותהיה קצין, "המכשלה הזאת" –
46 דברי תורה שאין אדם עומד על אמינות עד
47 שיכשל בהן להורות טענו ויכלימונה, והוא נתן
48 לב ומבין – תחת ידיך הן. אף אני נבשלתי
49 בהוראתי, וחורני בי. ואם לחשך אדם לומר –
50 תשובה לדבר זה מאותה ששינוי במסכת
51 כריתות (א.א.) "הודפה לא נפדוה" דשפחה
52 חרופה, איוו זו – זו פדויה ואינה פדויה. חצייה
53 שפחה וחצייה בת חורין המאורסה לעבר עברי.
54 והוא הדין לכל שאר ישראל, אלא אורחא דמלחא
55 נקט, משום דעבד עברי מותר בשפחה. אלמא
56 בת אחרים היא – מדקתני "מאורסת". אמור לו
57 – וכי סבור אתה שהן אירוסין ממש? כלך אצל

1 דלמא מודה! ותפעי לרבנן, עד כאן לא
2 קאמרי רבנן אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם –
3 אלא כגון פירות דקל, דהשתא מיהא ליתנהו, אבל
4 הכא – הא קאי שור והא קאי עבד. מאי? אמר רבי
5 אבא, תא שמע: "ויליד בית" – מה תלמוד לומר?
6 אם קנין כסף אוכל, וליד בית לא כל שפני! אילו
7 בו, הייתי אומר: מה קנין כסף שיש בו שוה כסף
8 אוכל, אף וליד בית שיש בו שוה כסף אוכל. ומנין
9 שאף על פי שאינו שוה כלום? תלמוד לומר: "יליד
10 בית", מפל מקום; ועדיין אני אומר: יליד בית – בין
11 שיש בו שוה כסף בין שאין בו שוה כסף אוכל, קנין
12 כסף – יש בו שוה כסף אוכל, אין בו שוה כסף
13 אינו אוכל? תלמוד לומר: "קנין כספו... ויליד ביתו",
14 מה יליד בית – אף על פי שאינו שוה כלום אוכל,
15 אף קנין כספו – אף על פי שאינו שוה כלום אוכל;
16 ואי סלקא דעתך עבד שמכרו רבו לקנס – מכור, מי
17 איכא עבדא דלא מודבין לקנסא? – אין, איכא עבד
18 מרפה. – והא חוי למיקם קמיה! – כמנוול ומופה
19 שחין. איבעיא להו: מי שחציו עבד וחציו בן חורין
20 שקדש בת חורין, מהו? אם תמצא לומר בן ישראל
21 מקודשת, דחויא לכוליה, הא – לא חויא לכוליה;
22 חצי אשה – אינה מקודשת, דשיר בקנינו, והא עבד –
23 לא שיר בקנינו, והא עבד – לא שיר בקנינו;
24 קדושין לאו קדושין, וירשין מנא ליה? אמר רב
25 אבהו, פשעא מרפה, ומאי
26 "ירשיו" – נפשיה, אמר רבא, שתי תשובות בדבר: הדין
27 "ירשיו" קתני; ועוד, כופר הוא,
28 ואמר ריש לקיש: כופר אין משתלם אלא לאחר מיתה! אלא
29 אמר רבא: פלגא לאו בר קנסא הוא, ואי ליפול –
30 דפלגא לאו בר קנסא הוא, ואי ליפול – דפלגא לאו בר קנסא הוא,
31 חורין שנתקדשה – אין קדושיה קדושין. דרש רבה בר רב
32 הונא מקודשת, כך חצייה שפחה וחצייה בת
33 רב חסדא: מי דמי? התם שיר בקנינו, הכא לא שיר בקנינו.
34 חורין שנתקדשה – אין קדושיה קדושין. דרש רבה בר רב
35 הונא אמורא עליה, ודרש: "המכשלה הזאת תחת ידיך" –
36 אין אדם עומד על דברי תורה
37 אלא אם בן נכשל בהן, אף על פי שאמרו: המקדש חצי
38 אשה אינה מקודשת, אבל חצייה שפחה וחצייה בת
39 חורין שנתקדשה – קדושיה קדושין; מאי טעמא?
40 התם שיר בקנינו, הכא לא שיר בקנינו, והא עבד –
41 לא שיר בקנינו, והא עבד – לא שיר בקנינו;
42 חורין שנתקדשה – אין קדושיה קדושין; ואם לחשך
43 אדם לומר: איזו היא שפחה חרופה? זו שחצייה שפחה
44 בת חורין המאורסה לעבד עברי, אלמא בת
45 אחרים היא! אמור לו: פלך אצל רבי ישמעאל, שהוא
46 אומר: שהיא אומרת: שפחה פגענית המאורסה
47 לעבד עברי; ושפחה פגענית בת אחרים היא? אלא
48 מאי אית לך למימר? מאי מאורסת – מיוחדת,
49 הכא נמי מאי מאורסת – מיוחדת. אמר רב חסדא:
50 חצייה שפחה וחצייה בת חורין שנתקדשה לראובן
51 ונשתחררה, וחורה ונתקדשה לשמעון, ומתו שניהם –
52 מתיבמות ללו, ואין

1 מי איכא עבדא דלא מודבן לקנסא – ואם תאמר: כי אמר נמי
2 דאינו מכור – תקשי ליה: מי איכא עבדא דלא מודבן לקנסא,
3 שיוכל למכור כולו לגמרי? וש לומר: דלא מוצא קונים
4 שיקנהו לגמרי. אפילו לא יצטרכו לפרנסו, שיוכל לומר "עשה עמי
5 ואיני זנך" – מכל מקום מימנעי אינשי לקנותו, שלא יחיה
6 רגיל אצלם. אבל אם מכור לקנס – מכור, ומנין דחבי ליה.
7 ועוד יש לומר: דאפילו מוכרו כולו לגמרי – אינו
8 מכור, דהא אינו שוה כלום, ואינו מוכרו אלא לקנס – ולקנס אינו מכור.

9 אם תמצא לומר התקדש לחציי מקודשת – וגבי
10 אשה קאמר: אם תמצא לומר "חצייך מקודשת לי" – אינה
11 מקודשת. והוי מצי למימר איפכא – אלא האמת נקט,
12 דהכי מסיק בפרק קמא דקידושין (א.א.) "ואי אמרת
13 קדושין לאו קדושין יורשין מנא ליה – תימה: דמה תולה יורשין
14 בקדושין? והלא בן מן הפניה יורשו, כדאמר (יבמות ק.ב.)
15 גבי עשרה כהנים שפירש אחד מהן ובעל –
16 הדולד שחוקו, משתקין אותו מנחו אביו, משום
17 דלא ידעין אביו מנו. ואפילו בנו ממזר מערה
18 דלא תפסי בה קדושין, תנן בפרק שני דיבמות
19 (מבבא.) דהוי בנו לכל דבר – היינו לירשו.
20 והכא אי תפסי בה קדושין – גרע טפי, דאית צד
21 עבודת ומשתמש באשת איש כדאמרין (ב"החולין י.)
22 (שם מהא.א.) ויש לומר: דסבר התלמוד דאם
23 איתא דלאו בר קדושין הוא – אין בו מתייחס
24 אחריו. ולא דמי לערוה, דתפסי בה קדושין
25 לעלמא, אבל האי דלאו בר קדושין הוא בשום מקום –
26 אין הן מתייחס אחריו. ואין

1 "התקדשי לחציי" – מקודשת, דחויא לכוליה, הא – לא חויא לכוליה;
2 חצי אשה – אינה מקודשת, דשיר בקנינו, והא עבד – לא שיר בקנינו;
3 קדושין לאו קדושין, וירשין מנא ליה? אמר רב אבהו, פשעא מרפה,
4 ומאי "ירשיו" – נפשיה, אמר רבא, שתי תשובות בדבר: הדין "ירשיו"
5 קתני; ועוד, כופר הוא, ואמר ריש לקיש: כופר אין משתלם אלא
6 לאחר מיתה! אלא אמר רבא: פלגא לאו בר קנסא הוא, ואי ליפול –
7 דפלגא לאו בר קנסא הוא, ואי ליפול – דפלגא לאו בר קנסא הוא,
8 חורין שנתקדשה – אין קדושיה קדושין. דרש רבה בר רב הונא מקודשת,
9 כך חצייה שפחה וחצייה בת רב חסדא: מי דמי? התם שיר בקנינו,
10 הכא לא שיר בקנינו, והא עבד – לא שיר בקנינו;
11 חורין שנתקדשה – אין קדושיה קדושין; מאי טעמא?
12 התם שיר בקנינו, הכא לא שיר בקנינו, והא עבד – לא שיר בקנינו;
13 חורין שנתקדשה – אין קדושיה קדושין; ואם לחשך אדם לומר: איזו
14 היא שפחה חרופה? זו שחצייה שפחה בת חורין המאורסה לעבד עברי,
15 אלמא בת אחרים היא! אמור לו: פלך אצל רבי ישמעאל, שהוא אומר:
16 שהיא אומרת: שפחה פגענית המאורסה לעבד עברי; ושפחה פגענית
17 בת אחרים היא? אלא מאי אית לך למימר? מאי מאורסת – מיוחדת,
18 הכא נמי מאי מאורסת – מיוחדת. אמר רב חסדא: חצייה שפחה וחצייה בת
19 חורין שנתקדשה לראובן ונשתחררה, וחורה ונתקדשה לשמעון, ומתו שניהם –
20 מתיבמות ללו, ואין

1 רבי ישמעאל – דאמר התם: דבריה תורה בלשון בני אדם, ובשפחה כנענית שלא נפדית כלל קמשתעי קרא. המאורסה לעבד עברי – וכי שפחה כנענית גמורה בת קדושין היא? הא
2 חמורה בעלמא היא. עם הדומה לחמור. מיוחדת – וגזירת הכתוב היא דמחייב עלה אשם, והאיל ויחידה לעבד עברי המתור בה. וחורה ונתקדשה לשמעון – אחיו, ובחיי ראובן,
3 ראוהו לא גירשה.

ואין קני ארעא בה אשת שני מתים - ואם תאמר: וחכא מאי נפקא מינה אם היא אשת שני מתים; הא אמרינן בפרק יארבעה אחין (יבמות לא, ב.) דזיקת שני יבמין דרבנן, גזירה שמא יאמרו שתי יבמות הבאות מבית אחד מתיבמות, וזה לא שייך הכאו ויש לומר: הדהם במאמר דרבנן היא זיקת שני יבמין דרבנן, אבל בעלמא - הוי דאורייתא. **מזה** נפשך אי

קדושי ראובן בו - פירש בקונטרס: דמשום פלוגתא דאמוראי דלעיל מספקא ליה די מנייהו הוה קידושין. וקשה: דרב חסדא גופיה פשטא ליה דהוה קידושין, ורבה בר רב הונא נמי חור בו מבח דברי רב חסדא ונראה דמספקא ליה אי נגרי קדושי ראשון, אי פקעי. **גמרו** קידושי ראשון - הא דאמרינן בפרק קמא דקידושין (ו, א.) בהמה של שני שותפין, הקדיש חציה וחור ולקחה. והקדיש חציה בו - הא לא הקדישה - לא גמריי שאני התם דאפשר שתרעה ויהיו חציה המיה הקדש וחציה חולין, אבל הכא, דאי אפשר שתהא חציה מקודשת, ד"כי יקח איש אשה" כתיב, לא חצי אשה - מסתבר למימר לא גמרי, או פקעי. ואף על גב דהתם מדמי למקדש חצי אשה - לא קשה מיה, דמייתי שפיר דהיבא דאיבא דעת אחרת - לא פשטי בבולה. אי נמי, איבא למימר: דבהמה של שני שותפין ששירי בקנינו קצת, שהרי בהמה היתה בת הקדש - לפיכך לא גמרי. אבל הכא - חציה שפחה לא היתה בכלל קידושין. **אבל** הא כתב עליו אונן והו שחרורו - ואם תאמר: הא דאמר אממר לעיל (מ, א.) המפקד עבדו - אין לו תקנה. דאיסורא דאיבא גביה לא מצי מקני ליה. וכאן משמע דיש לו תקנה בשטור ועל כרחך לא משהיר ליה עד שיבירה, דאי לאלתר חיל השחרור - היכי מובין ליה ומסר ליה לגוי להשתעבד בו? ויש לומר: דלא דמי למפקד, דגוי לא קני ליה אלא למעשה ידיו, ואבתי פש. ליה גבי ישראל ממונא דקני ליה לקנס ולחולות. ולא הפקיעו ממנו חבמים עד אחר שיכתוב לו גט שחרור. **הא** לגופא - פירש בקונטרס: גבי עבד קבע לו זמן, שאם לא יפדוה - יהא גופו חלוט לגוי, ומעבשיו משתעבד בו. וכיון דמלול בתקנתא דרבנן - קנסוה, אף על גב דלא מטא זמניה. וגבי שדה איירי דקבע ליה זמן לפירי, שאם לא יפדוה עד הזמן - יאכל הפירות משם ואילך עד שפירי, הלכך אפילו מטא זמניה - אין לו אלא פירות. ותימה: כיון דעד דלא מטא זמניה אין לו פירות - מה שייך לומר פטור מן המעשר? ועוד, דהוה ליה למימר: אידי ואידי בין מטא זמניה בין לא מטא זמניה, ומדנקט לא מטא זמניה - משמע דלא מתוקמא ההיא דמעשר אלא כלא מטא זמניה! ונראה לפרשי: הא לגופא הא לפירא. כמו "הא גופא והא פירא". דגבי עבד, אף על גב דלא מטא זמניה - הנוף בבית הגוי, ומפקיעו מן המצות, ומשום הכי יצא לחירות, אבל בשדה - אין לו לישראל אלא פירות, והשהה ברושות הגוי ופטור.

בשולח

מכירה, וגבי שדה לאו מכירה היא. **הא דמפא זמניה** - הרך דגבי עבד. **אלא נבי עבד דמפא זמניה** - בלשון קשיא הוא. **הא לניפא** - גבי עבד - דקבע בו זמן לגופו, שאם לא יתן לו עד אחרו זמן - יהא גופו חלוט לגוי, ומעבשיו יהיה משתעבד בו. וכיון דלול בתקנתא דרבנן, דאסרו למכור עבד לגוי - קנסוהו, ואף על גב דלא מטא זמניה. וגבי שדה - דקבע לו זמן לפירות: עבשיו לא תאכל הפירות, ואם לא אפרע לך ליום פלוני - אכול פירות עד שאפרע מעותיך. הלכך, אפילו מטא זמניה - לאו מכירה היא, וכל שכן בדלא מטא זמניה.

ואין אני קורא בה אשת שני מתים - לומר: חציה היתה לזה וחציה לזה, ומכח שניהם היא באה. ואמרינן ביבמות (לא, א.) שלשה אחין נשואין שלש נשים נכריות ומת אחד מהם, ועשה בה השני מאמר, ומת - חולצת ולא מתיבמות, שנאמר "ומת אחד מהם" וגו' (דברים כה.) מי שעליה זיקת יבם אחד, ולא שעליה זיקת שני יבמין, חו, על ידי מאמר לא יצתה מניקת יבום הראשון כולה, ובמקצתה חל עליה זיקת יבום השני. אבל הכא - לא זיקת שנים עלה, דחד מנייהו קדושין גמורים, ודאיך לאו כלום. ומיהו, משום פלוגתא דאמוראי דלעיל מספקא לך די מנייהו הוה קדושין, והשתא דמתו ליה - מתיבמות ללוי ממה נפשך בו, וחזרה ונתקדשה לשמעון - ולא משום אחיו נקט ליה. פקעי קדושי ראשון - אפילו למאן דאמר מקודשת - בא השחרור והפקיעה, ומקודשת לשני. שהרי נשתנה גופה, והויה לה כקטן שנולד. נגמרו קדושי ראשון - על ידי השחרור גמרו. דעד עבשיו הבא עליה באשם ומלקות דיה, אפילו מויד, ומכאן ואילך - הבא עליה במיתה. לא יומתו כי לא וגו' - מוקמינן לה בחציה שפחה וחציה בת חורין, וסבירא ליה דהכי קאמר: אינן חייבין מיתה משום אשת איש - כי לא חופשה לאחד קידושין, הא חופשה לבתר הכי - יזמנה, דהוי לה אשת איש גמורה. הכי נמי - הא חופשה בתר אירוסין - וימותה וכי קידושין ראשונים כלום הויה! **אלא מאי אית לך למימר**, דזיקא דקרא הכי משמע, על חופשה וחזרה ונתקדשה - יזמנה, אם יאפה עם אחר. כרבי יוחנן בן ברוקה - במסכת יבמות. על שניהם הוא אומר בו - דאשה נמי מפקדה אפריה ורביה. מנתה הפקר היו ותנין בת - בזנות, דלא היתה מיוחדת, לאדם ולא היתה משמרת עצמה. **משנה** יצא לחירות - אם ברח מן הגוי, או שקטסוהו בית דין לפדותו, כדאמר לקמן דקונסים אותו לפדותו, וכשפדנו - לא ישתעבד לו, וקנס חבמים הוא, הואיל והפקיעו מן המצות. וכן לחוצה לארץ יצא לחירות, מפני שהוציא מארץ לחוצה לארץ. ובגמרא מפרש את מי קנסו, אם את הלוקח או את המוכר. **גמרא** אונן - שטר. לכשתבחר מן הגוי אין לי עסק בך. נמוסו - לקמן מפרש. יצא לחירות - דהויה כמכירה, וקנסוהו רבנן. נשקי - חותם וסימן עבודת שתולין לעבדים בצואריהם. **האריסין** - ישראל שנעשה אריס לגוי בקרקע הגוי. וקסבר: יש קנין לגוי בארץ להפקיע מיד מעשר. **אריס** - למחצה לשליש ולרביע. **חכירות** - שקבלה מן הגוי בכוך חטין לשנה. **ואריסין כתי אבות** - כלומר אריסות קבועה ועומדת מאבות, שהיו אבותיו של ישראל אריסין בקרקע זה לאבותיו של גוי זה - אפילו הכי לא הוי כבנו לישראל, אלא של גוי הוא, ופטור מן המעשר ישראל זה בחלקו. **אף על פי שעשה לו** - לישראל נמוסו. זמן - "אם לא פרעתוך לזמן פלוני - יהא חלוט לך". קשיא זמן אומן - דגבי עבד חשיב לה זמן.

מכירה, וגבי שדה לאו מכירה היא. **הא דמפא זמניה** - הרך דגבי עבד. **אלא נבי עבד דמפא זמניה** - בלשון קשיא הוא. **הא לניפא** - גבי עבד - דקבע בו זמן לגופו, שאם לא יתן לו עד אחרו זמן - יהא גופו חלוט לגוי, ומעבשיו יהיה משתעבד בו. וכיון דלול בתקנתא דרבנן, דאסרו למכור עבד לגוי - קנסוהו, ואף על גב דלא מטא זמניה. וגבי שדה - דקבע לו זמן לפירות: עבשיו לא תאכל הפירות, ואם לא אפרע לך ליום פלוני - אכול פירות עד שאפרע מעותיך. הלכך, אפילו מטא זמניה - לאו מכירה היא, וכל שכן בדלא מטא זמניה.

57 אותו המוכר מן הלוקח הנכרי כפי שהיבדוהו חכמים, כמבואר
 58 לקמן (מד), יצא העבד לחירות, והפודהו אינו רשאי להשתעבד בו
 59 עוד, וצריך העבד גם שחרור מרבו ראשון – מן המוכר הישראל
 60 שפדהו, כדי להפקיע את קנין האיסור שבו ולהתירו בבת ישראל.
 61 אמר רבן שמעון בן גמליאל, כמה דברים אלו שהעבד צריך גט
 62 שחרור אמורים, שרבו הישראל לא כתב עליו – על עניינו וצורכו
 63 של העבד בשעת מכירתו לנכרי, אונן – שטר, שכתוב בו משמעות
 64 שחרור, ונתן אותו ביד העבד, אבל אם בשעת המכירה כתב הרב
 65 עליו – לצורכו אונן – שטר שיש בו משמעות שחרור, ונתן אותו
 66 ביד העבד, והו גט שחרורו, ואינו זקוק לשטר אחר. שואלת
 67 הגמרא, מאי אונן – מהו לשון השחרור הכתוב בשטר שנותן כח
 68 לעבד להשתחרר בו לדעת רבן שמעון בן גמליאל. אמר רב ששת,
 69 דכתב ליה הרב לעבד בשעה שמכר אותו לנכרי הכי בלשון זו,
 70 לכתבתיך ממנו – מן הלוקח הנכרי, אין לי עסק בך – לא יא לי
 71 עסק בך, שחרב בך ממלכת אשכנז, וכיון שבמשרבו לשון זו הרב
 72 סילוק רשות הרב, וזה העבד בעצמו לאמר שכתוב מחל על
 73 שעבודו, ולכן אינו צריך גט שחרור כשיוצא מתחת יד הגוי; תנו
 74 רבנן, ליה האדון עליו – על העבד הכנעני, מן העובד בוכבים,
 75 ששעבד לו את העבד עבור החוב, פיון ששעשה לו עובד בוכבים –
 76 לעבד או לאדון, נמוסו – כמשפטו הראוי לו, יצא העבד לחירות,
 77 ומחויב רבו לפדותו, משום שהרי זה כמו שמכרו לנכרי שקנסוהו
 78 חכמים לפדותו. שואלת הגמרא, מאי 'נמוסו'. אמר רב הונא בר
 79 יהודה, שהכונה למנהג לוקחי העבדים, והוא נשקין – חותם, והוא
 80 סימן עבדות שתולים לעבדים בצואריהם. מתיב רב ששת
 81 מברייתא ששנתה לשון 'נימוס', ובדבריה אי אפשר לפרש 'נימוס'
 82 כרב הונא, ששינוי בברייתא. האריסין – ישראל שמעבד את שדה
 83 הנכרי ובשכרו נוטל מן הפירות שגדלו בשיעור קבוע, כגון מחצה
 84 או שליש או רביעי, והתקבירות – מישראל שחכר קרקע מנכרי
 85 ומגדל פירות בקרקעו, ומשלם לו עבור השימוש בקרקע בכמות
 86 פירות שנקבעה מראש, בין אם תוציא השדה פירות ובין אם לא,
 87 ואריסי כתי אבות – ישראל שהיו אבותיו אריסים בקרקע של
 88 אבות הנכרי, ועברה אריסות זו בירושה לבנים לאחר מיתת
 89 האבות, נמצא שהאריס עומד בחזקת אבותיו באריסות קבועה
 90 בשדה זו לירשי הנכרי, ועובד בוכבים שמשפן שדהו לישראל עבור
 91 חוב שנתחייב לו, ונמצאת השדה ביד הישראל עבור חוב הנכרי,
 92 אף על פי ששעשה לו ישראל נמוסו, בכל אלו האופנים, הקרקע
 93 פטורה מן המעשר, ואין הישראל צריך לעשר את הפירות שנטול
 94 מן הקרקע. ואי סלקא דעתך לפרש את דברי הברייתא עבד
 95 שרבו לוח עליו מן הנכרי שנימוסו' הכונה לנשקין – בדין סימן
 96 שעושה הלוקח להוכיח על לקיחתו, שדה פת נשקין היא – האם
 97 דרך הלוקח שדה לעשות בה סימן להוכיח על לקיחתו. אלא אמר
 98 רב ששת, יש לפרש את לשון הברייתא 'נימוסו', למנהג המלוים
 99 על נכסי הלוח, והוא קביעת זמן לפרעון החוב, שאם לא יפרע את
 100 חובו עד זמן זה יהיו נכסיו שמשכן שייכים למלוה. הגמרא שואלת
 101 על פירוש זה: אם כן קשיא מדין זמן ששינוי בברייתא שבדין
 102 העבד, אפי' – על דין הזמן ששינוי בברייתא שבדין מעשר,
 103 שלדברי הברייתא בעבד שרבו לוח עליו מן הנכרי, קביעת הזמן
 104 נחשבת כמכירת העבד למלוה ושהרי בגלל קביעת הזמן כופים
 105 את הרב לשחררו, ואילו לדברי הברייתא בשדה שנכרי משכן
 106 לישראל, קביעת הזמן אינה נחשבת כמכירת השדה למלוה ושהרי
 107 השדה פטורה מהמעשר כדין שדה של גוי. מיישבת הגמרא, לא
 108 קשיא, אמנם קביעת הזמן לבדה אינה נחשבת כמכירה, אלא שהיא
 109 – הברייתא שעוסקת בדין עבד שנויה באופן דקמא ומניה – שכבר
 110 הגיע זמן פרעון החוב והישראל לא שילם את חובו, ולכן עבד
 111 העבד לרשות הנכרי וכופים את הרב לשחררו, אך הא – הברייתא
 112 שעוסקת בדין השדה שהנכרי שעבד לישראל, שנויה באופן דלא
 113 קמא ומניה, ונמצא שהשדה עדיין ברשות הנכרי ולכן היא פטורה
 114 ממעשר. אך הגמרא חוזרת ושואלת, אלא – אם כן, שהברייתא
 115 שעוסקת לפני דין עבד שנויה דקמא ומניה, האם באופן זה צריכא

1 ואין אני קורא בה להחשיבה אשת שני מתיב' לומר שיש בה
 2 קידושין לשניהם ואשת שני מתיב' אינה מתייבמת, והטעם שאין
 3 זה כך, משום שאינה אשת שניהם, שהרי ממה נפשך, אי קדושי
 4 דראובן קדושי, שתופסים קידושין בחציה שפחה וחציה בת חורין,
 5 אם כן קדושי דשמעון לאו קדושי, שכשנשתחררה נעשתה אשתו
 6 גמורה בכלה, ולא תפסו בה קידושי אחר, ואי קדושי דשמעון
 7 קדושי, הרי זה רק משום שקדושי דראובן לאו קדושי, שאין
 8 תופסים קידושין בחציה שפחה, ובשקדשה שמעון פניה היתה
 9 ותפסו קידושי, והיא אשתו בלבד. אי תמר, חציה שפחה וחציה בת
 10 חורין שנתקדשה לראובן, ונשתחררה וחורה ונתקדשה לשמעון, רב
 11 יוסף בר קמא אמר רב נחמן, כנשתחררה פקעו קדושי ראשון,
 12 שנשתנה גופה והרי היא כקטן שנולד, וחלו רק קדושי שני. רבי
 13 יוחנן אמר רב נחמן, כשנשתחררה גמורה קדושי ראשון והתפטו על
 14 כולה והרי היא מקודשת רק לראשון. רבי יורא מוכיח כשיטתו:
 15 אמר רבי יוחנן, בנותיה דידן מסתברא, דבתיב (ה בריס ט) 'איש כי
 16 ישכב את אשה שכתב זרע והוא שפחה ונחפת לאיש וגו' לא
 17 יומתו כי לא חפשה, שהבא על שפחה חרופה, שהיא חציה שפחה
 18 וחציה בת חורין, ומקודשת לעבד עברי, לא יענש הבא עליה
 19 במיתה כדין אשת איש, והטעם, 'כי לא חופשה', דהיינו לא
 20 נשתחררה, ואינה אשת איש גמורה. ומשמע הא חופשה – אם
 21 נשתחררה, ואינה אשת איש כן בא עליה, יומתו, משום שאף שודם
 22 שחרורה היתה מקודשת לו רק חציה, אך עתה כשנשתחררה היתה
 23 היא אשת איש גמורה, משום שגמור הקידושין, ולכן יומתו.
 24 דוחה הגמרא: אמר ליה אפי' רבי יורא, לדברין קשה, ולתנא דבי
 25 רבי ישמעאל דאמר שבשפחה כנענית המאוסת לעבד עברי הכתוב
 26 מדבר, הכי נמי – האם גם לדבריו נדייק בפסוק דבי חופשה ימותו,
 27 שאם נשתחררה אחר אירוסין הבא עליה במיתה, והרי לא יתכן
 28 כך, שהרי אין תופסים בה קידושין כלל, ואין שייך שיגמרו בה
 29 קידושין אחר השחרור. אלא מאי אית לך למימר לדעת תנא דבי
 30 רבי ישמעאל, שהדייק מהפסוק הוא שלא יומתו כי לא נשתחררה,
 31 שאם היה שחופשה – נשתחררה וחורה ונתקדשה ויגנה עם אחר,
 32 יומתו, אבל אם חופשה בלבד לא יומתו, הלא נמי – לדעה
 33 שמדובר בחציה שפחה וחציה בת חורין, יש לדייק הפסוק שלא
 34 יומתו כי לא נשתחררה, אבל שפחה שחופשה – שנשתחררה
 35 וחורה ונתקדשה, יומתו, משום שכשחורה ונתקדשה הרי היא
 36 מקודשת גמורה. ואין להוכיח להיכן נשתחררה בלבד שיגמרו
 37 בה הקידושין הראשונים.
 38 מה עשה על חציה שפחה וחציה בת חורין: אמר רב הונא בר קמינא
 39 אמר רבי יצחק, מעשה באשה אחת שחציה שפחה וחציה בת חורין,
 40 וקפו את רבה ועשהו בת חורין על ידי ששחררה. הגמרא מבארת:
 41 קמאן – כמו איזו דעה סברו אלו שכפוהו, האם פרבי יוחנן בן
 42 ברוקה דאמר שעל שניהם, גם על האיש וגם האשה, הוא אומר
 43 (בראשית א בה) 'ויברך אותם אלהים ויאמר וגו' להם אלהים פרו ורבו
 44 ומלאו וגו' את הארץ, שגם אשה מצווה בפריה ורביה, וכיון
 45 שאינה יכולה להנשא, כופין את רבה לשחררה. דוחה הגמרא:
 46 אמר רב נחמן בר יצחק, לא מפני זה, אלא משום שמהני הקפך נהני
 47 בה האנשים, שבוין שלא היתה מיוחדת לאיש ולא שמה עצמה
 48 היו מזנים עמה, ולכן כפו את אדונה ושחררה כדי שתוכל להנשא
 49 ותהיה נשמרת:

משנה

51 המוכר את עבדו הכנעני לעובד בוכבים או לישראל הגר בחוצה
 52 לארץ, ויש לחוש שהלוקח יסדל את העבד לצאת עמו למקום
 53 מגוריו, ונמצא העבד מופקע ממצוות התלויות בארץ, יצא העבד
 54 משעבודו והוא בן חורין;

גמרא

55 תנו רבנן, המוכר את עבדו הכנעני לעובד בוכבים, אף אם פדה

1 הגמרא מיישבת באופן נוסף: וְאִי בְעֵיט אִימָא, הברייתא לגבי שדה
 2 מדברת באופן שהנכרי לֹוֹה על מְנַת לְמִשְׁכְּנֵוּ, והגיע זמן הפירעון,
 3 ועדיין הישראל לא מְשַׁכְּנֵוּ, ולכן פטורה ממעשר, כיון שהישראל
 4 לא גבה אותה. ולגבי עבד אף שהגיע זמן הפירעון, והנכרי עדיין
 5 לא גבה את העבד, קנסו את האדון לשחררו, מפני שנתן לנכרי כח
 6 לגבותו.
 7 הגמרא מבארת שאם הנכרי גבה עבד מעצמו, לא קנסו את האדון
 8 לשחררו: תַּנּוּ רַבְּנָן, וְנָכְאוּ הַנְּכָרִי אֶת הָעֶבֶד כְּחוֹבוֹ שֶׁל הָאָדוֹן,
 9 והאדון לא לוה על דעת כן, אִי שְׁלָקְחוּ סִקְרִיקוֹן – או שהנכרי בא
 10 להרוג את האדון, ונתן לו את העבד כדי שלא יהרגנו, לֹא יִצְאָה
 11 העבד לְחֵירוֹת – לא קנסו את הרב לשחררו, כיון שהיה אנוס.
 12 מקשה הגמרא, וְכִי כְּשֹׁגְבֵאוּ כְּחוֹבוֹ, לֹא קִנְסוּהוּ, וְרִמְיָהוּ – הלא
 13 קשה מברייתא, הֲרֵי שְׁאֵנְסוּ בֵּית הַמִּלְאָה אֶת נוֹדְנֵוּ – תבואתו של
 14 ישראל, אִם גָּבוּ כְּחוֹבוֹ שֶׁנִּתְחַיֵּב לַמֶּלֶךְ, הֵיב לִישׁוּל פִּירוֹת אַחֵרִי
 15 לְעֶשֶׂר בָּהֶם תְּבוּאָה זֶה, מפני שהוא כבומר את התבואה, אַבְל אִם
 16 נִטְלוּ בְּאִנְפֵּרוֹת – בגזל, פְּטוּר מִלְעֶשֶׂר. ומבואר שנטילה עבור חוב
 17 נחשבת כמכירה, ואם כן גם כשנכרי גבה עבד בחובו, זה כמכירה,
 18 ומדוע לא קנסו את האדון לפדותו. מתרצת הגמרא, שְׂאֵנִי הָתָם –
 19 אינו דומה מעשר, שצריך לעשר משום דְּקָא מִשְׁתַּרְשֵׁי לִיה – שהוא
 20 הנחה מפרעון החוב שגבו ממנו, שהרי היה צריך לפרוע מעות,
 21 וכיון שכן גביו לעשר, אף שאין זה כמכירה, אַבְל בַּעֲבַד כְּמִסְרָה
 22 בַּמְכִירָה, אֵינָה עֲלֵיית הָעֶבֶד כְּחוֹרָה שֶׁל הָאָדוֹן אֵינָה קִנְסוּרָה.
 23 הגמרא מוכיחה מעשה שבעתן את העבד לנכרי שלא מרצונו
 24 קנסוהו לשחררו, תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַב, הַמוֹכֵר – הנותן את עַבְדוֹ
 25 לְפִרְהֵנָּה עוֹבֵד בּוֹכְבִּים – לנכרי שתובע ממון בשקר, כדי להיפטר
 26 מעלילותיו, יִצְאָה הָעֶבֶד לְחֵירוֹת, והאדון מחויב לפדותו ולשחררו.
 27 ומבואר שקנסוהו אף שנתן את העבד שלא מרצונו. דוחה הגמרא,
 28 הָתָם – בנכרי המעליל על האדון, הָוָה לִיה – היה עליו לְפִיִּים את
 29 הנכרי בנכסים אחרים, וְלֹא פִיִּים, ולכן קנסוהו.
 30 גּוֹפֵא, אָמַר רַב, הַמוֹכֵר אֶת עַבְדוֹ לְפִרְהֵנָּה עוֹבֵד בּוֹכְבִּים – לנכרי
 31 שתובע ממנו בשקר, כדי להיפטר מעלילותיו, יִצְאָה הָעֶבֶד לְחֵירוֹת
 32 והאדון מחויב לפדותו ולשחררו. שואלת הגמרא, מדוע קנסוהו,
 33 הרי מֵאִי הָוָה לִיה לְמַעְבַּד – מה היה עליו לעשות כדי להיפטר מן
 34 הנכרי. משיבה הגמרא, הָוָה לִיה – היה עליו לְפִיִּים את הנכרי
 35 בנכסים אחרים וְלֹא פִיִּים, ולכן קנסוהו.
 36 הגמרא מסתפקת בכמה אופנים, האם קנסו: פְּעֵי רַבִּי יְרֵמְיָה, מְכָרוּ
 37 הָאָדוֹן אֶת הָעֶבֶד לַנְּכָרִי לְשִׁלְשִׁים יוֹם בְּלִבְדוּ, מָהוּ, האם גם אז
 38 קנסוהו לשחררו, או שקנסו רק במכירה גמורה. מוכיחה הגמרא,
 39 תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַב, הַמוֹכֵר אֶת עַבְדוֹ לְפִרְהֵנָּה עוֹבֵד בּוֹכְבִּים, יִצְאָה
 40 לְחֵירוֹת, וסברה הגמרא שאחר כך הוא מחזיר את העבד, ומוכח
 41 שאף במכירה לזמן קנסו. דוחה הגמרא, הָתָם – שם מדובר בְּפִרְהֵנָּה
 42 עוֹבֵד בּוֹכְבִּים שְׁטַטְטִילוּ אֵינָה הוֹזְרָת לְבַעֲלִים. עוד נסתפק רבי
 43 ירמיה, מְכָרוּ אֶת הָעֶבֶד לַנְּכָרִי, כדי להוליד ממנו ולדות, חוֹיֵן
 44 מִמְּלֵאכְתּוֹ – ולא כדי להשתעבד בו, מָהוּ, האם קנסוהו, או שכיון
 45 שלא נמכר למלאכתו אין לחוש שיתבטל ממצוות. וכן אם התנה
 46 בשעת המכירה שהוא מוכרו חוֹיֵן מִן הַפְּזוּת, והנכרי לא היה
 47 רשאי לבטלו ממצוות, מָהוּ, האם באופן זה לא קנסוהו, או שלא
 48 חילקו חכמים בתקנתם. וכן אם התנה שהוא מוכרו חוֹיֵן מִשְׁפָּחוֹת
 49 וְיָמִים מוֹכִיבִים, מָהוּ, האם קנסוהו משום שהנכרי יכול לבטלו משאר
 50 מצוות, או שהחשש הוא רק לגבי שבת ויום טוב. וכן אם מכרו לְגַד
 51 תוֹשֵׁב שאינו עובד עבודת כוכבים, אַבְל אוֹכֵל נְבִלוֹת, האם
 52 קנסוהו, או שקנסו רק עובד עבודת כוכבים. וכן אם מכרו
 53 לְיִשְׂרָאֵל מוֹכֵר לְעֹבֵדוֹת כּוֹכְבִּים, מָהוּ, האם קנסו רק במוכר לנכרי,
 54 או שישראל מומר הוא בכלל נכרי. וכן אם מכרו לְבוֹתֵי – שאינו
 55 מקפיד על המצוות כל כך, מָהוּ, האם קנסוהו, או שקנסו רק בנכרי
 56 שעלול להפקיע אותו מכל המצוות. משיבה הגמרא, פְּשׁוּט מִיָּהּ
 57 תִּיָּא – אחת מן הספקות, מדברי הברייתא, גַּר תוֹשֵׁב הֲרֵי הוּא
 58 עוֹבֵד בּוֹכְבִּים, ומבואר שקנסו את האדון. ולגבי בּוֹתֵי יִשְׂרָאֵל
 59 מוֹכֵר נַחֲלוֹת הָאֱמֹרָאִים, אָמְרֵי לָהּ – יש שאמרו שדינם עוֹבֵד
 60 בּוֹכְבִּים, וְאָמְרֵי לָהּ – ויש שאמרו שדינם בְּיִשְׂרָאֵל.

ג'טיץ. השולח - פרק רביעי דף מד עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזולץ)" קעג
רש"י תוספות

1 הכי גרסינן: ואיכתיא אימא בשלוח על מנת למשכנו ולא משכנו - הא דרשה - כגון
2 שלוח הגוי מישראל "על מנת שאם לא אפרע לזמן פלוני - בא ומשכני מרקרע זו,
3 ותהא שלך". והא דקתני פטורה מן המעשר - כל זמן שלא בא ישראל, ומשכנו, דאף
4 על גב דמטא זמניה - הויא בחוקה הגוי, ואם היה ישראל נוטל חלק בפירות - פטורה
5 מן המעשר. וגבי עבד כי האי גונא קנסה רבנן
6 לישראל, ואף על פי שלא משכנו הגוי עדיין
7 בעבד זה - קנסהו, הואיל ועבר זמנו ולא פרע.
8 נבאו - הגוי לעבד. בחובו - שהיה לו על
9 ישראל, והוא לא מכרו לו, ולא לזה עליו.
10 סיקריקון - בשעה שישאל מופקדון להריגה,
11 ואמר לגוי: שא קרעק זו או עבד זה, והניחיה. לא
12 יצא לחירות - דאנסהו, וליכא למקנסיה.
13 יציב לעשר - עליה, דהוי כמכר. באנפוטו -
14 הפסד. קא משתרשי ליה - הרי נזנה מהם,
15 שפורע חובו. הילכך, לענין עישור - חייב
16 במעשר. ומיהו גבי עבד - קנסא משום מכירה
17 היא, וזה לא מכר מדעתו אלא שלא לרצונו
18 גבאו, ואמאי נקנסיה? פרהנג - מציק עליו.
19 עלילות, ומכרו לו ברמי אנפרותו שהעליל עשו.
20 היה לו לפייס - דבר אחר, ולא פייס - ומסרו
21 לו מדעתו. לשלשים יום - ולאחר שלשים יחזור
22 אליו. לפרהנג גוי - וקא סלקא דעתך: לעבד
23 עבודת המלך עד זמן פלוני, ולשוב. חוץ
24 ממלאכתו - גופו קנוי לך ובלבד שלא
25 תשתעבד בו, שלא מכרו אלא להשיאו לשפחותו
26 לולדות, הדתהא. והאפקע ממצות החלל
27 שבתות. אי נמי, מכרו למלאכת חוץ משבתות
28 וימים טובים, מהו. לגי תושב - שקבל עליו
29 שלא לעבד עבודה זרה, ואוכל נבילות. פשוט
30 מיהא - מתניתא. חרא - מהנך בעיא. עיין
31 במכילתך - במשנה הסודרה לך, לידע מה
32 נשיב. המוכר ביתו לגוי - בארץ ישראל, דאמר
33 קרא "לא תהם" - לא תתן להם תניה בקרקע
34 (עבודה זרה כ"א). וכותב - לו שטר. ומעלהו
35 בערבותא שלהן - לחותמו, אף על פי שחשיבות
36 הוא להם. ודילמא - הא דלא גזר רבנן בך -
37 דילמא אתי לזבני מדעתו. הני מילי בית -
38 דלא סגי ליה לאינש בלא בית, ולא עבידי אינשי
39 דמבנני. אתי לזבני - וגזרינן וקא טעא מכירה
40 דעלמא. ולא תפשוט. שלח להו רבי אמי -
41 להנך דבעו מיניה. מיני אמי בר נתן תצא תורה
42 - הוראה זו לישראל. קונסים אותו - לפדות
43 מיד הגוי. ודוקא או לאו דוקא - דלא קנסין ליה
44 כולי האי, וגזמא קאמר. עד עשרה - אלמא
45 בתוך דקוטס רבנן במכירה דידהו - לא קוטס
46 כולי האי. אק מוכרין בהמה נסה גזירה משום
47 שאלה ושכירות וטסין, במסכת עבודה זרה
48 (ט"א). שאני עבד - כלומר, לעולם אימא לך
49 דעבד דוקא, ושאני עבד כו'. או לאו דוקא -
50 דאי בעו מיניה טפי - קנסין ליה, עד דפריק,
51 ואורחא דמלתא הוא דנקט. עד מאה - וקא
52 סלקא דעתך הוא הדין לעבד. שאני עבד דלא
53 הדר ליה - כלומר, דילמא תרוייהו דוקא. ועבד
54 היינו טעמא דלא קנסהו כולי האי - דלא הדר
55 למריה בתר דפריק ליה, דהא נתן. יצא לחירות.
56 ופריקין: אלא בהמה מאי מעמא קנסין ליה כולי
57 האי משום דהדרה ליה לקנסיה טפי חד - מכבר
58 דמיה ליה לך לקנסו יותר מן העבד, ותו לא.
59 הואיל וטעמא משום דהדרה ליה הוא - אק
60 כאן אלא כדי ברמיה. ואתה קנסו מעשרה עד
61 מאה: אוי לו בחורה זו. מילתא דלא שכיחא היא

1 בשלוח על מנת למשכנו כו' - פירש בקנטרס: שאם לא אפרע עד זמן פלוני - בא
2 ומשכני מרקרע זו, ותהא שלך. וכל זמן שלא בא ישראל ומשכנו - הוי בחוקה
3 גוי. וגבי עבד כי האי גונא קנסה רבנן לישראל, הואיל ועבר הזמן ולא פרע, ואף על פי שלא
4 משכנו עדיין. וקשה: דהוה ליה למימר: אידי וידי דמטא זמניה! לכך נראה דאתא לשנויי
5 שגריא קנא, הא דמטא זמניה והא דלא מטא
6 זמניה, והא דאקשינן: גבי עבד דמטא זמניה
7 צריכא למימר - בשלוח על מנת למשכנו ולא
8 משכנו. דסלקא דעתך: כיון דלא משכנו עדיין לא
9 יצא לחירות - קא משמע לך, דהואיל ובידו
10 למשכנו - דיצא לחירות.
11 המוכר עבדו לפרהנג גוי - פירש בקנטרס:
12 מציק ושם עלילות, ומכרו לו באותן
13 דמים שהעליל עשה. ולא שייך על זה לשון
14 מכירה, ולישנא קנסהו לו לפייס ולא פייס לא
15 משמע הכי. ועוד: דמדמי למוכרו לשלשים יום!
16 ונראה דהפרהנג נוטל עבדו על כורחו, אלא
17 שנתן לו דמים. לכך פריך דאמאי יצא לחירות?
18 כיון דהוי בעל כורחו, כמו גבאו בחובו ומשני:
19 דהיה לו לפייס, דכיון דנתן דמים - ודאי היה
20 מתפייס דבר ממוטע. ומדמי לו נמי למוכרו
21 לשלשים יום, דאחר שגומר מלאכתו דרכו
22 להחירו לישראל, וישראל מחזיר לו הדמים.
23 וכותב ומעלה בערבותא שלהם - פירש
24 בקנטרס: אף על פי דחשיבות הוא
25 לך. וקשה: דטרות העולין בערבותא של גוים
26 מכשרין, ולא מפליגין בין לבתחילה בין לדיעבדו
27 ומפריש רבינו תם: דאף על גב דנראה במקיים
28 המקח - שרי הכא. והויא דפרק קמא דעבודה
29 זרה (ג"א), הולכין ליריד של גוים ולוקחים מהן
30 בזמה ועבדים - מפני שזוהא כמציל מידם, ומעלה
31 בערבותא של גוים - התם נמי מקיים המקח,
32 ומתפרסם הדבר שמנחה לעבודה זרה, ואפילו
33 הכי שרי.
34 או לאו דוקא - פירש בקנטרס דלא קנסין ליה
35 כולי האי, וגזמא קאמר. וקשה: דאם כן איזה
36 שיעור יחיבו דאבתי לא ידע הויא דקונסין אותו
37 עד עשרה דינמא ביה הווא שיעורא! ונראה
38 לפרש: או לאו דוקא - אלא אפילו ביותר ממאה
39 קנסין ליה עד דפריק, כענין שפירש בקנטרס
40 ב"איכא דאמר", ומייתא מבהמה דקונסין אותו עד
41 עשרה דינמא - אלמא לאו דוקא, דהוא הדין
42 טפי, כדקאמר הכא: עד מאה גבי עבדים, והוא
43 הדין דהכא לאו דוקא.
44 התם דאיסורא דאורייתא - ובפרק "כל פסולי
45 המוקדשין" (בבבית לר"ב). גבי צרם און
46 הבכור, קאמר דליכא מדיפושט נהכא, ושאיני
47 עבד דמפקע ליה ממצות. אם כן הוה מצי למימר
48 הכא: אם תימצא לומר דהתם לא קנסו - הכא
49 קנסו, משום דמפקע ליה ממצות. וכן התם הוה
50 מצי למימר איפכא, כי הכא.
51 נטיביה

— שימכרוהו לגוי. מהו שיקנסו את בנו - לפדותו. אם תימצא לומר - הך דמכיעא לך בבכורות: כהן הצורם און הבכור, ועבר משום "כל מום לא יידיה כו" דאמרין התם. לא ישחט
עלמית, ומכיעא לך: צרם ומת. מהו שיקנסו בנו אחריו? ואם תימצא לומר בהדיא דקנסהו - הא דהכא לא מיפושט לך מניה, דהתם קא עבד אבוה איסורא דאורייתא, אבל מוכר עבדו
לגוי - איסורא דרבנן הוא דעבד.

גיטין דף מד עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שלישי) קצה

60 שהתגרשה יכולה לתבוע את נכסי הצאן ברזל עצמם או רק את
 61 שוים, תיבני – יש להסתפק הן לְמֵאן דְאָמַר – לרב יהודה הסובר
 62 שהדין עִמָּה מקבלת את הנכסים עצמם, ותיבני – יש להסתפק הן
 63 לְמֵאן דְאָמַר – רבי אמי הסובר שהדין עִמָּה מקבלת רק את שוים.
 64 ומבאר הגמרא את צדדי הספק לפי שניהם, תיבני – יש להסתפק
 65 לְמֵאן דְאָמַר הָרִין עִמָּה, שמצד אחד יש לומר, בִּין דְהָרִין עִמָּה –
 66 שכשתתגרש תקבל בחזרה את העבדים, בְּרִידָה דְמו – הם נחשבים
 67 כעומדים ברשותה, ואינם יוצאים לחירות, אִי דִילְמָא – שמה אף
 68 שעתידים לחזור לאשה כשתתגרש, מכל מקום בִּין דְמִשְׁעָבְדֵי לִיה
 69 לְפִירָא – שמושעבדים לבעל לפירותיהם, ויכול ליהנות ממעשי
 70 ידיהם, בְּרִידָה דְמו – הם נחשבים שלו, ונמצא שנכנסו לרשות בן
 71 חוץ לארץ ויוצאים לחירות. ותיבני – ויש להסתפק אף לְמֵאן
 72 דְאָמַר הָרִין עִמָּה, שמצד אחד יש לומר, בִּין דְהָרִין עִמָּה –
 73 שכשתתגרש לא תקבל את העבדים, בְּרִידָה דְמו – הם נחשבים
 74 שלו, ונמצא שנכנסו לרשות בן חוץ לארץ, ויוצאים לחירות, אִי
 75 דִילְמָא – שמה, אף שאינו חייב להחזירם אחר הגירושין, מכל
 76 מקום, בִּין דְלֵא קְנִי לִיה לְנִפְיָה – כיון שלא קנה את גופם, ודרך
 77 רוב בני אדם להחזירם אחר הגירושין, בְּרִידָה דְמו – הם נחשבים
 78 כעומדים ברשותה, ולא נכנסו לרשות הבעל לגמרי שיהיה ידנם
 79 כעבדים שנמכרו לישראל הדר בחוץ לארץ. ואומרת הגמרא, תִּיקוּ
 80 – תעמוד שאלה זו בספק.
 81 הגמרא ממשיכה לדון בקנס שקנסו את המוכר עבדו לחוץ לארץ,
 82 ומבאר כמה פרטי דינים בזה:
 83 אָמַר רַבִּי אֶבְרָהָה, שִׁנְהַ לִּי רַבִּי יוֹחָנָן בְּרִייתָא, עֲבַד שִׁיבָא מדעתו אחר
 84 רַבּוּ מֵאַרְצֵי יִשְׂרָאֵל לְסוּרְיָא, וּמְכַרֵּי שָׁם רַבּוּ לְיִשְׂרָאֵל אַחַר הָדָר שֶׁם,
 85 יָצְאָה הָעֵבֶד לְחֵירוֹת, כִּיּוֹן שֶׁהַמְכִירָה גֹרַמְתָּ שִׁישְׁתַּקַּע בְּסוּרְיָא.
 86 מקשה הגמרא, וְהָתֵּן – הלא שנה רַבִּי תִּיבָא, שעבד שיצא מדעתו
 87 עם רבו לסוריא ומכרו רבו לישראל אחר, אִיבַד הָעֵבֶד אֶת יְבוּתוֹ
 88 לְרַבִּי יוֹחָנָן נֹאמְרָה בְּמִקְרָה גֹרַמְתָּ רַבּוּ שִׁיבָא מֵאַרְצֵי יִשְׂרָאֵל
 89 לְחֵוּזָא אֵלֶיהָ, וְהַמְכִירָה בְּסוּרְיָא גֹרַמְתָּ לוֹ לְהַשְׁתַּקַּע שֶׁם, וּכְאֵן –
 90 הברייתא שנה רבי חייה נאמרה במקרה שִׁיבָא דְעַת רַבּוּ שֶׁל
 91 הָעֵבֶד בְּשַׁעַה שִׁיבָא מֵאַרְצֵי יִשְׂרָאֵל לְחֵוּזָא אֵלֶיהָ, וְלֹא הָיָה לוֹ לְצַאת
 92 אַחַר רַבּוּ, וְכִשִּׁיבָא לְסוּרְיָא אִיבַד אֶת זְכוּתוֹ לְצַאת לְחֵירוֹת. הַגְּמָרָא
 93 מוֹכִיחָה שִׁישְׁתַּקַּע כֵּן, וְהִתְנַיָּא – וכן שנינו בברייתא, יוֹצֵא הָעֲבָד
 94 אַחַר רַבּוּ מֵאַרְצֵי יִשְׂרָאֵל לְסוּרְיָא, מְהַלְשׁוֹן יוֹצֵא מִשְׁמַע שֶׁהָעֵבֶד
 95 חָיִיב לְצַאת אַחֲרָיָה לְסוּרְיָא, וְלֹכַן מִקְשָׁה הַגְּמָרָא אֵף דְרַבִּי
 96 הַבְּרִייתָא: הָאֵם כִּךְ הָדִין שֶׁהָעֵבֶד יוֹצֵא אַחַר רַבּוּ לְסוּרְיָא אֵם אֵם
 97 אֵינוֹ רוֹצֵה, וְכִי לֹא סָגִי דְלֵא נְפִיק – הָאֵם אֵין לוֹ אִפְשָׁרוֹת לֹא לְצַאת
 98 אַחַר רַבּוּ, וְהָתֵּן – בְּמַסַּכְתָּ כְּתוּבוֹת (ק), וְאֵין הִכָּל מוֹצִיאֵין, כְּלוּמַר,
 99 שֶׁאֵין לְהַכְרִיחַ מִי שֶׁמְחֻיָּב בְּמִצְוֹת לְצַאת מֵאַרְצֵי יִשְׂרָאֵל, וְאֵם כֵּן
 100 הֵרֵב אֵינוֹ יוֹכֵל לְהַכְרִיחַ אֶת הָעֵבֶד לְצַאת עִמּוֹ. אֲמַל יֵשׁ לְגֵרוֹס
 101 בְּבְרִייתָא, יָצָא הָעֲבָד מֵרְצוֹנוֹ אַחַר רַבּוּ לְסוּרְיָא, וּמְכַרֵּי רַבּוּ שָׁם
 102 לְיִשְׂרָאֵל אַחַר, אֵם הִיתָה דְעַת רַבּוּ בְּשַׁעַה שִׁיבָא מֵאַרְצֵי יִשְׂרָאֵל
 103 לְחֵוּזָא אֵלֶיהָ, בּוֹשִׁין אוֹתוֹ – אֵת הַקּוֹנָה לְשַׁחֲרָא אֶת הָעֵבֶד, מִשּׁוּם
 104 שֶׁאֵף הָעֵבֶד תְּחִבּוּן לְחֵוּזָא לְאַרְצֵי יִשְׂרָאֵל, וְאֵם אֵין דְעַת רַבּוּ בְּשַׁעַה
 105 שִׁיבָא מֵאַרְצֵי יִשְׂרָאֵל אֵלֶיהָ לְחֵוּזָא, וְהָעֵבֶד יָצָא אֵף שִׁדְעָה אֶת דְעַת
 106 רַבּוּ, אֵין בּוֹשִׁין אוֹתוֹ – אֵת הַקּוֹנָה לְשַׁחֲרָא אֶת הָעֵבֶד.
 107 הַגְּמָרָא מְבַרֵּר שֶׁבְּשַׁחֲרוֹר הָעֵבֶד הַמְכִירָה לֹא בְּטֵלָה לְמַפְרַע: אָמַר
 108 רַב עֲזַרְיָה, שֶׁמְעִית מִיָּגִיעַ דְרַב שְׁמוּאֵל תְּרַתֵּי – שמעתי משמואל שני
 109 פְּסָקִי הַלְכוּת, תְּרַתֵּי – הָאֵחָד הוּא הֵךְ – דִּין מִשְׁתַּנִּינוּ שֶׁהַמוֹכֵר עֵבֶדוֹ
 110 לְחוּץ לְאַרְצֵי יִצָא לְחֵירוֹת, וְאֵין דְרַב הַשְּׁנִי, דְאֵתְמַר, הַמוֹכֵר שְׁדוּהוּ
 111 בְּשִׁבְתָּ הַיּוֹבֵל עֲצָמָה, שֶׁבְּשַׁעַה זוֹ חֲזוּרוֹת הַשְּׁדוּת לְבַעֲלֵיהּ
 112 הָרַאשׁוֹנִים, וְנִמְצָא שֶׁאֵף שֶׁהָעֵבֶד זוֹ צְרִיכָה לְחֵוּזָא לְבַעֲלִיהָ
 113 הָרַאשׁוֹנִים, נְחָלְקוּ רַב וְשְׁמוּאֵל בְּמִכְרָה זוֹ, רַב אָמַר, הַשְּׁדָה מְכֻבָּה
 114 לְקוֹנָה וְיוֹצֵאָה מִיָּדוֹ לְאַחַר הַמְכִירָה, וְהַקּוֹנָה אִיבַד מְעוּתוֹ.
 115 וְשְׁמוּאֵל אָמַר, הַשְּׁדָה אֵינָה מְכֻבָּה כֵּל עֵיקָר וְכָלָל, וְקַל וְחֹמֶר
 116 הוּא, אֵם שְׂדָה שֶׁכָּבֵר מְכֻבָּרָה הַיּוֹבֵל מְחֻיָּב לְבַעֲלִיהָ הָרַאשׁוֹנִים,
 117 כֵּל שֶׁכֵּן שֶׁהַיּוֹבֵל מְעַבֵּב שֶׁלֹּא תִצָּא הַשְּׁדָה מֵרְשׁוֹת בַּעֲלִיהָ

1 שנינו במועד קטן (יב), שהמתחיל מלאכה קודם המועד כדי
 2 לגומרה בתוך המועד, קנסוהו שמלאכתו אסורה בהנאה. והסתפק
 3 רבי ירמיה, כשמת, האם קנסו גם את בנו, ואף אם תיבני – תוכל
 4 לומר שבין מלאכתו לגומרה בחול המועד, ומת, לא קנסו את בנו
 5 אחריו, אין להוכיח לגבי מוכר עבדו לנכרי, משום דְלֵא עֲבַד אִיפּוּרֵי
 6 – שהמכין מלאכתו במועד לא עשה אסור, שהרי מת קודם
 7 המועד, אולם הָאֵם – במוכר עבדו לנכרי יש להסתפק מֵאִי – מה
 8 הדין, האם לְרִידָה – את המוכר עצמו קנסו רַבּוּ, וְהָא לִיתִיה –
 9 והרי הוא אינו לפנינו, אִי דִילְמָא – שמה לְמִזְנוּיָה – את ממנו קנסו
 10 רַבּוּ שִׁישׁוּעֵבֶד לְפִדְיַת הָעֵבֶד, וְהָא אִיתִיה – והרי ממון זה קיים ביד
 11 הבן. אָמַר לִיה רַבִּי אֲסִי לְרַבִּי יִרְמְיָה, תְּנִיתָהּ – שנינו תשובה
 12 לשאלתך במסכת שביעית (פ"ד מ"ב) לגבי העושה מלאכה בשדה
 13 בשנת השמיטה, שָׂדֶה שֶׁל יִשְׂרָאֵל בְּאַרְצֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁנִּתְקַוְּוָה –
 14 שנטלו ממנה בעליה את הקוצים כדי לפותה, בְּשִׁבְעִיתָהּ, וזה
 15 אסור דרבנן, תְּרַעַד לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית, ולא קנסוהו זרועת בה,
 16 משום שזו מלאכה שאינה חשובה. אולם אם השדה נפְּיָרָה –
 17 נודבלה על ידי הבאת זבל, אִי נְפִידָה – נודבלה על ידי בהמות
 18 שהביאם כדי שיזבלוה, ומלאכות אלו חשובות משום שמשביחות
 19 את הקרקע לרועיה, ואף שאסורות מדרבנן קנסוהו חכמים שלא
 20 תְּרַעַד לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית, וְאָמַר רַבִּי יוֹכֵי רַבִּי חֵינְיָא, נְקַמִּינָן – מסורת
 21 היא מאבותינו, שלא קנסו חכמים אלא את המובל עצמו, אבל אם
 22 הַמְיָבָה – זיבל את השדה וְהָתֵּן, בְּנֵי רַשָּׁאי לְוִזְעָה מִיד בְּמוֹצָאֵי
 23 שְׁבִיעִית. אֲלֵמָא – מוכח שרק לְרִידָה – את עובר העבירה קנסו
 24 רַבּוּ, אֵךְ לְבִרְיָה – את בנו, לֹא קָנְסוּ רַבּוּ, וּמִכָּאֵן לֹא מוֹמְדִים לְגַבִּי
 25 מוכר עבדו לנכרי, שלא קנסו את בנו.
 26 הַגְּמָרָא מְבִיאָה דִּין נוֹסֵף שֶׁלֹּא קָנְסוּ בּוֹ אֶת הַבֵּן: אָמַר אֲבִי, נְקַמִּינָן
 27 – כלל הוא בידנו, אדם שיבא מְהָרוֹת – אוכלים או משקים
 28 טהורים שֶׁל חֲבִירוֹ, וְהָא הַמְטָמָא, לֹא קָנְסוּ רַבּוּ אֶת בְּנֵי אַחֲרָיו
 29 שישלם לניזק מירושת אביו. מֵאִי מְטָמָא, מִשּׁוּם שֶׁהָיָה שֶׁאֵינוֹ נִיבֵר
 30 בחפץ, אלא רק השתנו דיני החפץ, לֹא שָׁמִיָּה – אינו נחשב הויכ, וְהָיָה
 31 וְחִיּוֹב הַתְּשׁוּבָה מִקָּנָא דְרַבּוּ הָיָה כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה כָּל אֶחָד הַלוֹךְ
 32 וּמְטָמָא טְהוּרוֹתָיו שֶׁל חֲבִירוֹ, וְלֹכַן, לְרִידָה – את המטמא עצמו,
 33 קָנְסוּהוּ רַבּוּ לְשֵׁלֵם אֶת הַנּוֹזֵק, אֵךְ לְבִרְיָה – את בנו לֹא קָנְסוּ
 34 רַבּוּ שִׁישְׁלֵם אֶת נֹזֵק אֲבִיו.
 35 שנינו במשנה, אִי שֶׁמְכַר אֶת הָעֵבֶד לְחֵוּזָה לְאַרְצֵי, קָנְסוּ אוֹתוֹ
 36 לשחרר את העבד:
 37 הָנוּ רַבּוּ, הַמוֹכֵר עֲבָדוֹ לְיִשְׂרָאֵל הָדָר בְּחֻזָּה לְאַרְצֵי, קָנְסוּ חַכְמִים
 38 שִׁבָּא הָעֵבֶד לְחֵירוֹת מְהֻקְנָה, וְכִיּוֹן שֶׁמֶן הָדִין הַמְכִירָה חֵלָה, צְרִידָה
 39 גַּם שְׁחָרוּ מְרַבּוּ שְׁנֵי רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמַר, לְפַעְמִים יָצָא
 40 לְחֵירוֹת, וְלְפַעְמִים לֹא יָצָא לְחֵירוֹת. בִּיצָד, אֵם אָמַר הַמוֹכֵר וְכָתַב
 41 בְּשֵׁטֶר הַמְכִירָה 'לְפָנַי עֲבָדִי מְכַרְתִּיהוּ לְפָנַי אֲנִיבָבִי' עַל שֶׁם הָעֵיר
 42 אַנְטוֹכִיָא שֶׁבְּחוּץ לְאַרְצֵי, לֹא יָצָא הָעֵבֶד לְחֵירוֹת, מִשּׁוּם שֶׁאֵף אֶת
 43 הַנּוֹלָד בְּאַנְטוֹכִיָא מְכֻנִּים 'אַנְטוֹכִי', אִוְלָם אֵם כָּתַב 'לְאַנְטוֹכִי
 44 שְׁבָאנְטוֹכִיָא', יָצָא הָעֵבֶד לְחֵירוֹת. מִקְשָׁה הַגְּמָרָא, וְהָא תִּנְיָא, אֵם
 45 כָּתַב 'מְכַרְתִּיהוּ לְאַנְטוֹכִי' יָצָא לְחֵירוֹת, וְרַק אֵם כָּתַב 'לְאַנְטוֹכִי
 46 הַשְּׁרִי בְּלוֹד' שִׁיבָא בְּאַרְצֵי יִשְׂרָאֵל, לֹא יָצָא לְחֵירוֹת. וּמְבֹאֵר
 47 שֶׁלְפָנַי אַנְטוֹכִי הַכּוֹנֵה שֶׁהַקּוֹנָה דֵר בְּאַנְטוֹכִיָא. מִתְרַצָּת
 48 הַגְּמָרָא, לֹא קָשְׁיָא, הָא – דְבְרֵי רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל הֵם כְּשִׁידוּע
 49 לְנוּ דְאֵית לִיה יְבוּתָא – שִׁישְׁ לְקוֹנָה בֵּית פְּאָרְצֵי יִשְׂרָאֵל, וְיֵשׁ תְּלָלוֹת
 50 שְׁהוּא דֵר בּוּ, אֲבָל הָא – בְּבְרִייתָא מְדוּבָר דְאֵית לִיה – שִׁישְׁ לְקוֹנָה
 51 רַק אוֹשְׁפִיָא – אַכְסִינְיָא בְּאַרְצֵי יִשְׂרָאֵל, אֵךְ בְּשִׁכְתָּב 'לְאַנְטוֹכִי הַשְּׁרִי
 52 בְּלוֹד', מִשְׁמַע שֶׁהַקּוֹנָה מְתַכּוּיָן לְדוֹר בְּאַכְסִינְיָתוֹ שְׁבֹאֲרֵי יִשְׂרָאֵל.
 53 הַגְּמָרָא מְבִיאָה סַפֵּק בְּעֵינֵי הַקַּנְס מְבִירַת עֵבֶד לְחוּץ לְאַרְצֵי: אֵם
 54 רַבִּי יִרְמְיָה, בֵּן כָּבֵל שֶׁנִּשְׂאָ אִשָּׁה בְּאַרְצֵי יִשְׂרָאֵל, וְהַכְּנִיסָה לוֹ מִבְּתֵי
 55 אֲבִיהָ עֲבָדִים וְשִׁפְחוֹת וְשִׁמּוֹ אֶת שְׁוִיִּים בְּכֹתוּבָה בְּתוֹרַת נַכְסֵי צֶאֱן
 56 בְּרוּל, וְדַעְתָּהּ שֶׁל הַבַּעַל לְחֵוּזָא לְבַלְב, מֵהוּ – מה דין העבדים, האם
 57 יוצאים לחירות כעבד שנמכר לישראל בחוץ לארץ, או שאין זה
 58 כְּמִכְרָה גְּמוּרָה, וְלֹא תִיקְנוּ שִׁיבָא לְחֵירוֹת. וּמְבַרֵּר הַגְּמָרָא, שֶׁאֵף
 59 שֶׁנְּחָלְקוּ רַב יְהוּדָה וְרַבִּי אֲמִי בְּמַסַּכְתָּ יְבָמוֹת (ס) הָאֵם אִשָּׁה

1 מבארת הגמרא, וְרַב עָנָן הסתפק בזה, ולא פשט את ספיקו
 2 מהברייתא שהביא רב יוסף, משום שאת הַפְּרִייתָא לא שְׁמִיעַ לִיהּ –
 3 לא שמע, וְאִי – ואם תאמר שאפשר לפשוט את הספק מִדְּשִׁמְוֹאֵל
 4 – ממה שנחלק שמואל על רב שאמר שהמוכר שדה בשנת היובל
 5 מכורה היא ויוצאה, ואמר שאינה מכורה כל עיקר, ובפשיטות
 6 מתפרש שלא חל המקח כלל וצריך להחזיר את המעות, אין
 7 לפשוט מכה, משום שפּוֹמָאי – מנין שסובר דְּאִינָה מְכֹרָה וּמְעוֹת
 8 חוֹזְרִין משום שלא חל המקח כלל, דִּילְמָא – שמה הכוונה שאִינָה
 9 מְכֹרָה לענין שאי אפשר לקנות מטלטלין אגב קניית קרקע זו,
 10 וְהַמְּעוֹת שנתן הקונה מִתְּנֵהּ נִינְהוּ, ואין צריך להחזירם.

11 ומביאה הגמרא מקרה, שבו על אף שלא חל הקנין סובר שמואל
 12 שאין צריך להחזיר את הכסף: מִיְדֵי דִּתְּנֵהּ – כפי שמצינו אִמְקַדְשׁ
 13 במקדש אֵת אַחֲוֹת, דְּאִיתְּמַר, הַמְּקַדְשׁ אֵת אַחֲוֹת, שהיא אסורה
 14 עליו, ולכן אין קידושיה פוטסים בה כלל, רַב אֱמֵר, הַמְּעוֹת שנתן לה
 15 לשם קידושין חוֹזְרִין – צריכה היא להחזיר אותם למקדש, וְשִׁמְוֹאֵל
 16 אֱמֵר, הַמְּעוֹת מִתְּנֵהּ הם עבורה.

17 התבאר לעיל (מד) שרב יוסף פשט שלשמואל המוכר עבדו לחוץ
 18 לארץ יוצא העבד לחירות, ואין המוכר צריך להחזיר לקונה את
 19 המעות ששילם. אֱמֵר לִיהּ אַבְיֵי לְרַב יוֹסֵף, מַאי הוּיָת דְּקַנְסִינָן – מה
 20 ראית לומר שקנסו לְלוֹקַח שיפסיד את מעותיו, נְקַנְסִיהּ ו-קנסו
 21 לְמוֹכֵר שיטערץ להחזיר את מעותיו לקונה. אֱמֵר לִיהּ רַב יוֹסֵף
 22 לאבִי, היטעם שוקנסים את הלוקח, משום דְּלֹא עֲבָדְנָא גַבְבֵּי הוּא
 23 חוֹרָא גַבְבֵּי – לא העכבר הגונב את האוכל הוא הגנב, אלא הלוקח
 24 שבכחל שלתוכו הוא בורח וניצול מרודפו הוא הגנב, כלומר,
 25 לולי הלוקח לא היה המוכר יכול למכור.

26 אֱמֵר לִיהּ אַבְיֵי לְרַב יוֹסֵף, הֲרֵי אִי לֹא עֲבָבְרָא חוֹרָא מְנָא לִיהּ – לולי
 27 שהעכבר היה גונב, לא הייתה מגיעה הגניבה אל החור, וודאי שיש
 28 לענוש אף את העכבר עצמו, ואף כאן, לולי שהיה מוכר, לא היה
 29 לקונה מה לקנות. הַשִּׁיב לִי רַב יוֹסֵף, כִּיּוֹן שִׁישׁ סַבְרָא לְקַנְסוֹ אֵת
 30 שְׁנֵיהֶם, מִפְּתִיבְרָא, הֵיכָא דְּאִיבָא אִיפּוֹרָא הֵתֵם קַנְסִינָן – מי שהאיסור
 31 נמצא אצל אותו קונסים, וכיון שהעבד נמצא אצל הלוקח, הוא
 32 המפסיד.

33 הגמרא מביאה מעשה בענין הוצאת עבד מארץ ישראל לחוץ
 34 לארץ: הוּוּא עֲבָדָא דְעָרֵק – היה עבד שברח מְחוּצָה לְאַרְצֵי, לְאַרְצֵי,
 35 אִוֵּל מְרִיָּה אַפְתְּרִיהּ – הלך אדוניו אחריו כדי לכופו לשוב אליו
 36 לחוץ לארץ, אֵתָא לְקַמְיָה – הגיע אדוניו לפני דְּרַבִּי אֱמִי כדי לתבוע
 37 שישוב עבדו עמו, אֱמֵר לִיהּ רַב אַמֵּי, הַתְּנוּב לָךְ שְׁמָרָא אֲדַמְיָה –
 38 העבד יכתוב לך שטר שחיוב הוא לשלם לך את שוֹי, וְתְנוּב לִיהּ
 39 נִימָא דְּחִירוּתָא – ואתה תכתוב לו שטר שחרור, וְאִי לֹא תכתוב לו
 40 שטר שחרור, מִפְּקַנָּא לִיהּ מִינְךָ – אני אוציא אותו ממך, מְדַרְשֵׁתוּ
 41 דְּרַבִּי אַחֵי בְּרַבִּי יֹאשִׁיָהּ, דְּתַנְיָא, נֹאמַר בַּפְּסוּק (שמות כג א) לֹא יִשְׁבוּ
 42 בְּאַרְצֵךְ פֶּן יִחְטְאוּ אֶתְּךָ לִי וְגו', וְכֹל – שמה נפרש, שגם בְּעוֹבֵד
 43 בּוֹכְבִים שְׂקִיבֵל עָלָיו שְׂלֵא לְעָבֹד עֲבֹדַת בּוֹכְבִים הַתְּנוּב מְדַבֵּר,
 44 תַּלְמוּד לּוֹמַר (דברים כג טז) לֹא תִסְגִּיר עֲבֵד אֶל אֲדוֹנָיו, אֲשֶׁר יִנְצַל אֱלֹהֶיךָ
 45 מֵעַם אֲדוֹנָיו, ומפרש את הפסוק, שעבד שניצל מאדוניו זה גוי
 46 שעזב את העבודה וזה שעבד לה, כדי להמשיך לגור בארץ
 47 ישראל, ואם לא יתנו לו לגור בארץ, יש לחוש שישוב לעבודה
 48 וזה שלו, רַק מַאי ו-מה היא תַּקְנָתוּ של גוי זה שניצל מעם אדוניו,
 49 מה שנאמר בפסוק שאחריו (שם כג טז) עֲמֵךְ יִשֵּׁב בְּקִרְבְּךָ וְגו' בְּמִקּוֹם
 50 אֲשֶׁר יִבְחַר בְּאֶחָד שְׁעָרֶיךָ שְׂבוּב לוֹ לֹא תוֹנְנוּ.

51 וְקַשְׂיָא לִיהּ לְרַבִּי יֹאשִׁיָהּ עַל בְּרִיתָא זוּ, הָאֵי – וכי צריך היה להיות
 52 כתוב: אֲשֶׁר יִנְצַל אֱלֹהֶיךָ מֵעַם אֲדוֹנָיו, הֲרֵי הַעֲבוּדָה זֶה אֵינָה אֲדוֹנוֹ,
 53 ואם כן, מֵעַם אֲבוּיִ מִינְךָ לִיהּ – צריך היה הפסוק לומר: אֱלֹא אֱמֵר
 54 בְּרַבִּי יֹאשִׁיָהּ, לֹא כֵךְ מִפְּרָשִׁים אֵת הַפְּסוּק לִיהּ תִּסְגִּיר עֲבֵד אֶל אֲדוֹנָיו,
 55 אֲשֶׁר יִנְצַל אֱלֹהֶיךָ מֵעַם אֲדוֹנָיו, אֲלֵא בְּמִוֹכֵר עֲבֵדוֹ הַכְּנַעֲנִי מֵאַרְצֵי
 56 יִשְׂרָאֵל לְחוּצָה לְאַרְצֵי הַתְּנוּב מְדַבֵּר, וְהַזְהִיר הַפְּסוּק אֵת בֵּית דִּין,
 57 שלא יסגירוהו לידי אדוניו שבחוץ לארץ, אלא יוציאווה לחירות.
 58 וְקַשְׂיָא לִיהּ לְרַבִּי אַחֵי בְּרַבִּי יֹאשִׁיָהּ עַל דְּרַשְׁתָּ רַבִּי יֹאשִׁיָהּ, הָאֵי – וכי
 59 צריך היה להיות כתוב: אֲשֶׁר יִנְצַל אֱלֹהֶיךָ, הֲרֵי אֵתָּה גַר בְּאַרְצֵי
 60 יִשְׂרָאֵל, וְרוֹצִים לְהַפְרִישׁוֹ מִמֶּךָ וְלְהוֹצִיאֵהוּ לְחוּץ לְאַרְצֵי, ואם כן,

61 אֲשֶׁר יִנְצַל מֵעַמְּךָ מִינְךָ לִיהּ – צריך היה הפסוק לומר: אֱלֵא אֱמֵר
 62 בְּרַבִּי אַחֵי בְּרַבִּי יֹאשִׁיָהּ, לֹא כֵךְ מִפְּרָשִׁים אֵת הַפְּסוּק, אֲלֵא בְּעֹבֵד שְׂבָרָה
 63 מְחוּצָה לְאַרְצֵי הַתְּנוּב מְדַבֵּר, וְהוּוּ אֲשֶׁר יִנְצַל אֱלֹהֶיךָ, שְׁנִיצַל
 64 מֵעַם אֲדוֹנָיו שְׂבוּחוֹךָ לְאַרְצֵי וּמְנוִיעַ אֵלֶיךָ לְאַרְצֵי יִשְׂרָאֵל, וּמַהֲוִיר
 65 הַפְּסוּק אֵת בֵּין דִּין, שְׂכִיּוֹן שֶׁהִיַע אֵלֵיהֶם לֹא יִשׁוּבוּ לְהַסְגִירוֹ לְיַדִּי
 66 אֲדוֹנָיו, וְלִכֵּן, אִם יִסְרַב הָאֲדוֹן לְכַתּוּב לוֹ שֶׁטֵר שַׁחֲרוּר אַחַר שֶׁהַעֲבֵד
 67 יִכְתּוּב לוֹ שֶׁטֵר חוּב עַל דְּמִי, יוֹצִיאֵהוּ מִמֶּנּוּ לְלֹא מְמוֹן.

68 אגב שהביאה הגמרא מחלוקת תנאים איך לפרש את הפסוק: לֹא
 69 תִּסְגִּיר עֲבֵד אֶל אֲדוֹנָיו, מביאה הגמרא עוד דרשה בפסוק זה:
 70 תַּנְיָא אֲרִיבֵי – שנינו ברייתא אחרת, נֹאמַר בַּפְּסוּק (דברים כג טז) לֹא
 71 תִּסְגִּיר עֲבֵד אֶל אֲדוֹנָיו, בְּרַבִּי אוֹמַר, בְּלוֹקַח ו-קונה עֲבֵד מִחִבְרֵיו עַל
 72 מְנַת לְשַׁחֲרֵרוֹ הַתְּנוּב מְדַבֵּר, וּמַהֲוִיר אֵת בֵּין דִּין שִׁיכְפּוּדוֹ שְׂלֵא
 73 לְהַשְׁתַּעֲבֵד בוּ, שׁוֹאֵלֵת הַגְּמָרָא, הֵיכִי דְמִי – באיזה אופן מדובר
 74 שאסור לאדון להשתעבד בעבד שגנה. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא, אֱמֵר רַב
 75 נַחְמָן בְּרַ יִצְחָק, דְּכַתְּבַ לִיהּ תְּנִי – שכתב לעבד כן, לְבַשְׂתְּקַתְּךָ
 76 ו-לכשאקנה אותך, הֲרֵי עֲצָמְךָ קִנְיִי לָךְ מֵעַכְשָׁיו, ולכן מיד כשקונה
 77 אותו חל השחרור למפרע, ואסור לו להשתעבד בו.

78 הגמרא מביאה מעשה בעבד שברח: רַב חֲסִדָא עָרַק לִיהּ עֲבָדָא לְבִי
 79 פּוֹתְרָאֵי – ברח לו עבדו אל הכותים, שְׁלַח לְהוּ – שלח להם רב
 80 חסדא, תְּרִדוּהּ נִיחָלִי ו-החזירוהו לך, שְׁלַחוּ לִיהּ הַכּוֹתִים חוֹרָה, הֲרֵי
 81 נֹאמַר בַּפְּסוּק לֹא תִסְגִּיר עֲבֵד אֶל אֲדוֹנָיו, ואסור לנו להחזירו לך
 82 (שְׁלַח לְהוּ רַב חֲסִדָא, הֲרֵי נֹאמַר בַּפְּסוּק (דברים כג א) יְבֹן תַּעֲשֶׂה
 83 לְחַמּוֹרוֹ וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְשִׁמְלֹתוֹ וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְכָל אֲבֹדַת אַחִיךָ, שִׁישׁ חֵלוֹב
 84 הַשְּׁבֵת אֲבִידָה, שְׁלַחוּ לִיהּ הַכּוֹתִים, וְהִתְקַיְּבִי – והרי נאמר בפסוק לֹא
 85 תִסְגִּיר עֲבֵד אֶל אֲדוֹנָיו, ואיך אפשר להחזיר עבד בהשבת אבידה),
 86 שְׁלַח לְהוּ רַב חֲסִדָא, הוּוּא – פסוק זה אינו מדבר בעבד שברח
 87 מאדוניו שבחוץ לארץ למקום אחר בחוץ לארץ, אֲלֵא בְּעֹבֵד שְׂבָרָה
 88 מְחוּצָה לְאַרְצֵי לְאַרְצֵי, וְכִפְרִישׁ פְּסוּק זֶה לְפִי דְרַשְׁתּוּ דְּרַבִּי אַחֵי בְּרַבִּי
 89 יֹאשִׁיָהּ, שׁוֹאֵלֵת הַגְּמָרָא, וּמַאי שְׂנָא דְשְׁלַח לְהוּ – מדוע שלח להם
 90 רַב חֲסִדָא בְּרַבִּי אַחֵי בְּרַבִּי יֹאשִׁיָהּ לֹא כְרַבִּי. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא, מְשׁוּם
 91 דְּמִשְׁפַּחָא לְהוּ קְרָאֵי – כן משמע לכאותים פשוט הפסוק, והכותים
 92 אינם שומעים לדרשות חכמים בפסוקים.

93 הגמרא מביאה מעשה נוסף באבידה שהגיעה לידי הכותים. אַבְיֵי
 94 אֲרִיכְסֵם לִיהּ תְּמָרָא בִּי פּוֹתְרָאֵי – נאבד לו חמור אצל הכותים, שְׁלַח
 95 לְהוּ אַבְיֵי שְׂדֵרוֹת ו-שלחיהו לך, שְׁלַחוּ לִיהּ הַכּוֹתִים, שְׁלַח סִימְנָא –
 96 לתן סימן שהחמור שלך, שְׁלַח לְהוּ אַבְיֵי, דְּתִיּוּרָא בְּרִיסִיָּה – בטנו
 97 לבנה, שְׁלַחוּ לִיהּ הַכּוֹתִים, אִי לֹא דִנְתַמְנִי אֵת, לֹא תוֹה שְׂבָרְנָא לִיהּ
 98 נִיחָקֵךְ – לולי שאתה אבִי, שֶׁאֵנּוּ מְכַרִּים אֶתְּךָ שֶׁחֲסִידָא אֵתָּה וְלֹא
 99 תִשְׁקֵךְ, לֹא הֵינְנוּ שְׂלוּחִים לָךְ אֵת הַחֲמוֹר, כִּיּוֹן שֶׁחֲסִימָן שְׁנַתֵּן אֲנִי
 100 סִימֵן, שְׁהֲרֵי אֲנִי בּוֹלֵי תְּמָרָא לֹא בְּרִיסִיָּהּ חִיּוּרִין נִינְהוּ – וכי כל
 101 החמורים אין בטנם לבנה.

משנה

102 המשנה מבארת עוד תקנה שתיקנו חכמים מפני תיקון העולם: אֵין
 103 פּוֹרִין אֵת הַשְּׂבוּיִן יְתֵר עַל כְּרִי דְמִיָּהּ – יותר ממחירם כעבדים
 104 הנמכרים בשוק, מִפְּנֵי תִיקוֹן הָעוֹלָם. וְאֵין מְכַרִּיחִין אֵת הַשְּׂבוּיִן מִבֵּית
 105 הַשֶּׁבִי, מִפְּנֵי תִיקוֹן הָעוֹלָם – שמה יקצפו על השבויים שיאובדו
 106 לאחר מכן, וְכִי לְמוֹעַד מָהֵם לְבוֹרוּחַ יִקְשְׁרוּם בְּשִׁלְשׁוּלָא
 107 ויושיבום במקומות דחוקים, רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמַר, הִסִּיבָה
 108 שאין מבריחים את השבויים היא מִפְּנֵי תַקְנַת הַשְּׂבוּיִין, שמה יקצפו
 109 השבאים על השבויים שנשארו ליסרם בייסורים, ובגמרא יתבאר
 110 במה נחלק.

גמרא

113 שנינו במשנה, שאין פודים את השבויים ביותר מכדי דמיהם מפני
 114 תיקון העולם, הגמרא מבארת מהו תיקון העולם בזה: אֵיבְעִיא לְהוּ
 115 – הסתפקו בני הישיבה, הָאֵי – הדין שאין פודים את השבויים יותר
 116 מכדי דמיהם מִפְּנֵי תִיקוֹן הָעוֹלָם, הָאֵם מְשׁוּם דְּוִחְקָא דְּצִבּוּרָא הוּוּ
 117 – שלא לדחוק את הציבור ולהביאו לידי עניות כדי לפדותם, הוא

קעז
גײַטן. השולח – פרק רביעי דף מה עמוד א – מתוך מהדרות "אבן ישראל – (שטיינזולץ)"
רש"י תוספות

1 ורב ענן – דלא ידע בהי מנייהו אמר ברייתא רלעיל – לא הוה שמיע ליה דלפשוט
2 מינה. ואי מדשמואל – ואם תאמר: לפשוט מדשמואל דאמר: אינה מכורה כל עיקר,
3 אלמא: כיון דלאו מכר הוא – מעות חרוקין. כמאי דאינה מכורה ומעות חוויין דילמא
4 אינה מכורה – לענין דפרישית לעיל, ומעות מתנה. רב אמר מעות – של קידושין –
5 חרוקין, דאדם יודע שאין קידושין תופסין

6 באחותו, וגמר ונתן לשם פקדון. מאי חוית –
7 במציאות העבר דקבט ללוקח. חורא – חור
8 הכותל שהעכבר נכנס לתוכו, וניצול מפני
9 רודפיו. חורא מנא ליה – הגניבה. היכא דאיכא
10 איפורא – והנה העבד ביד הלוקח. אבתריה –
11 להשיבו בחוקה. הכי גרסינן: מפקענא ליה מינן
12 מדרבי אחי ברבי יאשיה. לא ישבו בארדך –
13 בשבעה אומות כתיב. אל אדוניו – אל
14 תרציאורו מבינים להשיבו לעבודה רזה שלו.
15 הכי גרסינן וקשיא ליה לרבי יאשיה. כמובר
16 עבדו לחוצה לארץ – כאן הוהיה הכתוב לבית
17 דין, שאם מכור – לא יסגירו ללוקח, אלא יצא
18 לחירות. הכי גרסינן: קשיא ליה לרבי אחי ברבי
19 יאשיה. מעמד מיבעי ליה – אשר יתפרש ממנו
20 מן ארץ ישראל לחוציאנו לחוצה לארץ, כמב
21 "אשר יציל אלהים מאבינו" (בראשית א.).
22 שברה מחוצה לארץ – דהיינו "אשר יציל
23 אלך" – לארץ. על מנת לשחררו – והחזיר
24 הכתוב לבית דין שיפדוהו שלא להשתעבד בו.
25 הרי עצמך קניו לך מעבשיו – לכשאחקך. וכי
26 זכין ליה הוה ליה משחרר למפרע. ומהכא
27 אמרין ביבמות (צגג.) דרבי כרבי מאיר סבירא
28 ליה, דאמר: אדם מקנה דבר שלא בא לעולם.
29 לבי כותאי – חוצה לארץ היא, ורב חסדא נמי
30 בבבלי הוה. שלח להו – "כן תעשה לכל אבידת
31 אחריך. דמשמע להו קראי – פשטיה דקרא הכי
32 משמע להו טפי, והן אינן שומעין לדברי
33 חכמים, להכי לא שלח להו כרבי. דנחמני את
34 – כלומר, מכירין אנו בך שחסידי אתה ולא
35 תשקר. משנה מפני תקנת שבוין – בגמרא
36 מפרש לה. גמרא מפני דוחקא דציבורא הוא
37 – אן עלו לדחוקו הצבור ולהביאו לידי עניות
38 שבביל אלו. או דילמא – דלא ימסרו גוים
39 נפשיהו ליה לגרבו וליתו טפי, מפני שמוכרין
40 אותן ביוקר. ונפקא מינה – אם יש לו אב עשיר
41 או קרוב שרוצה לפדותו בדמים הרבה, ולא
42 יפילוהו על הצבור. בתליסר אלפי דינרי –
43 אלמא: משום דוחקא דציבורא הוא. דליכא
44 אלא חד – שבו. תנא קמא חייש לחתיקין
45 העולם כולו, שמא יקצפו על השבויים
46 העתידים לבוא, ויתנום בשלשלאות ובחריצים.
47 ורבי שמעון לא חייש אלא אם כן יש שבויין
48 אחרים עמו, שמא יקצפו השבאין לייסור
49 ביסורין. כחשן קירדא בדידיה – מניסות
50 הקדירה בדיקון כשזאי רותחת, ותרואה כבור
51 שאין האור שולטת בוקן, שצדקניות הן. אחד
52 מאלף מצאתי – שהוא צדיק. אמר ליה –
53 עיליש להוואו גברא. מאי קאמרה – ההיא
54 עורבא. בינה מתיילא – כינה נמשלה, כתיבי
55 "יונתי תמותי" (שיר השירים ה). סדרן להדיה –
56 נועצות יחד בבית הכסא. עדי גוביך – אלו
57 השבאין בעלינו הן. ונחרדעי גוביך –
58 ישראלים, אנשינו שבנוהרדעא, בעלינו היו.
59 כלומר, כשם שהם היו בעלינו – כך אלו
60 בעלינו, אין אנו גריבין עד להם. עדי – אלו
61 כמו "ערא אמרה" – זאת אומרת (פסחים נגב.).

1 מדידי דהוה אמקדש אחרותו – ולפי האמת יש לחלק, דלא שייך התם למימר "אדם יודע"
2 כמו במקדש אחרותו, דהא רב קאמר דמכורה ויוצאה. דלא לגרבו וליתו – והא
3 דתניא בפרק "נערה" (כתובות נבא.): נשית יהו מנקשין ממנה עד עשרה בדמיה, פעם
4 ראשון – פודה. שאני אשתו, דהויא כגופו יותר מבתו דהכא, ועל עצמו לא חתיקו שלא יתן
5 כל אשר לו בעד נפשו. ורבי יהושע בן חנניא
6 דפרקיה להוואו חתיקו בממון הרבה ב"היזקין"
7 (כתובות נחא.) – לפי שהיה מופלג בחכמה. אי
8 נמי, בשעת חרובן הבית לא שייך "דלא לגרבו".
אמרי

9 ורב ענן – ברייתא לא שמיע ליה, ואי מדשמואל,
10 כמאי דאינה מכורה ומעות חוויין? דילמא אינה
11 מכורה ומעות מתנה ניהו, מידי דהוה אמקדש את
12 אחרותו, דאימרה: המקדש את אחרותו, רב אמר:
13 מעות חוויין, ושמואל אמר: מעות מתנה. אמר ליה אבוי לרב יוסף: מאי חוית דקנסינן
14 ללוקח? נקנסיה למוכרי! – אמר ליה: לאו עכברא גנב אלא חורא גנב. – אמר ליה: אי
15 לאו עכברא, חורא מנא ליה? – מסתברא, היכא דאיכא איפורא התם קנסינן, והוא עכברא
16 דערק מחוצה לארץ, אול מריה אבתריה, אתא לקמיה דרבי אמי. אמר ליה: נכתוב
17 לך שטרך אדמיה וכתוב ליה גיטא דחירותא, ואי לא, מפקענא ליה מינך, מדרבי אחי
18 ברבי יאשיה; דתניא: "לא ישבו בארדך פן יחטיו אודתך לי" – וגו' ויכול גנוי שקיבל
19 עליו שלא לעבוד עבודה זרה הפתוב מדבר? תלמוד לומר: "לא תסגיר עבד אל אדוניו
20 אשר יציל אלוך מעם אדוניו", מאי תקנתו? – "עמד ישב בקרבך" וגו'; וקשיא ליה לרבי
21 יאשיה: האי "מעם אדוניו"? "מעם אביו" מיבעי ליה! אלא אמר רבי יאשיה: כמובר עבדו
22 לחוצה לארץ הפתוב מדבר; וקשיא ליה לרבי אחי ברבי יאשיה: האי "אשר יציל אלוך"?
23 "אשר יציל מעמדך" מיבעי ליה! אלא אמר רבי אחי ברבי יאשיה: בעבד שפירח מחוצה
24 לארץ לארץ הפתוב מדבר. תניא אידך: "לא תסגיר עבד אל אדוניו" – רבי אומר: בלוקח
25 עבד על מנת לשחררו הפתוב מדבר. היכי דמי? אמר רב נחמן בר יצחק: דכתב ליה
26 הכי: "לכשאחקך הרי עצמך קניו לך מעבשיו". רב חסדא ערק ליה עבדא לבי פותאי,
27 שלח להו: הדרוה ניהלי. שלחו ליה: "לא תסגיר עבד אל אדוניו". שלח להו: "וכן תעשה
28 לחמורו וכן תעשה לשמלתו וכן תעשה לכל אבידת אחריך". שלחו ליה: והכתיב "לא
29 תסגיר עבד אל אדוניו"! שלח להו: ההוא בעבד שפירח מחוצה לארץ, וכדרכי אחי
30 ברבי יאשיה. ומאי שנא דשלח להו פדרכי אחי ברבי יאשיה? משום דמשמע להו קראי.
31 אבוי אירכס ליה חמרא בי פותאי, שלח להו: שדרוה לי. שלחו ליה: שלח סימנא. שלח
32 להו: דחיוורא פריסיה. שלחו ליה: אי לאו דנחמני את – לא הוה משדרנא ליה ניהלך,
33 אפוי בגלי חמרי לאו גריסיהו חוויין ניהו? משנה אין פודין את השבויין יתר על פדי
34 דמיהן, מפני תיקון העולם; ואין מכריחין את השבויין, מפני תיקון העולם; רבן שמעון בן
35 גמליאל אומר: מפני תקנת השבויין. גמרא איבעיא להו: האי "מפני תיקון העולם" –
36 משום דוחקא דציבורא הוא, או דילמא משום דלא לגרבו וליתו טפי? תא שמע, דלוי בר
37 דרגא פרקא לברתיה בתליסר אלפי דינרי זהב. אמר אבוי: ומאן לימא לן דברצון חכמים
38 עבד? דילמא שלא ברצון חכמים עבד. "ואין מכריחין את השבויין, מפני תיקון העולם;
39 רבן שמעון בן גמליאל אומר: מפני תקנת שבויין". מאי בינייהו? איכא בינייהו, דליכא
40 אלא חד. בנתיה דרב נחמן פתשן קרדא בדידיה. קשיא ליה לרב עיליש, פתיב: "אדם
41 אחד מאלף מצאתי ואשה בכל אלה לא מצאתי", הא איכא בנתיה דרב נחמן? גרמא להו
42 מילתא ואשתבויין, ואשתבאי איהו נמי בנהדיה. יומא חד הוה יתיב גביה, והוא גברא
43 דהוה דע בלישנא דציפורי, אתא עורבא וקא קרי ליה, אמר ליה: מאי קאמר? אמר ליה:
44 "עיליש ברה, עיליש ברה", אמר: עויבא שיקרא הוא ולא סמיכנא עליה. אדהכי אתא יונה
45 וקא קריא, אמר ליה: מאי קאמרה? אמר ליה: "עיליש ברה, עיליש ברה", אמר: פגסת
46 ישראל פיונה מתיילא, שמע מינה מתרחיש לי ניסא. אמר: איזיל אחו בנתיה דרב נחמן, אי
47 קיימן בהימנותיהו – אהדרניהו: אמר: נשי, פל מילי דאית להו סדרן להדרי בבית הכפא,
48 שכיניהו דקאמרן: עדי גוברין ונהרדעי גוברין, לימא להו לשבוייהו דלירקניהו מהכא, דלא
49 ליתו אינשין ולישמעי וליפרקנין. קם ערק, אתא איהו ויהוה גברא, לדידיה איתרחיש ליה
50 ניסא עבר במברא, ויהוה גברא אשפחהו וקטלוה. כי הדרן ואתן, אמר: הוה קא פתשן
51 קירדא בכשפים. משנה ואין לוקחין ספרים, תפילין ומזוזות מן הגוים יותר על פדי דמיהן,
52 מפי

לרחיקניהו מהכא – שירדקונו מכאן. איהו והוואו גברא – רב עיליש, ואותו האיש המכין בלשון העופות. עבר מברא – מעבר
המים, ולא יכלו להשיגו עוד.

1 אמרי לה קורין בו - פירש בקונטרס: יהיה ליה ספק ספיא; דשמא ישראל כתבו, ואפילו
2 כתבו גוי - שמא כתבו למכור לישראל, ולא לשם עבודה זרה. ואין נראה: דרב נחמן
3 קאמר: כתבו גוי - יגנו, והיינו אפילו כתבו למכור לישראל, לדלקמן מפרש טעמא - משום כל
4 שאינו בקשירה אינו בכתיבה. אלא טעמא דאמר לה קורין בו - משום דאיכא למתלי טפי
5 שישאל כתבו, דאין דרך גוי לכתוב.

1 משנה מפני תיקון העולם - אי משום דוחקא דציבורא, אי משום דלא ליגרו וליתו
2 טפי. גמרא קורין בו - ולא היישבן שמא הוא כתבו לשם עבודה זרה,
3 ופולוגאט היא לקמיה. דילמא - הך דרייקא מתניתין: הא בכדי דמיקן לוקחין - ליגנו
4 קאמר, ואין מניחין אותו בידו, שמא כשר הוא, וגונון אותו מספיא. מין - האדוק
5 בעבודה זרה, כגון כומר. ישרף - דודאי לשם
6 עבודה זרה כתבו. כתבו גוי יגנו - כדלקמן.

7 והא דתניא יגנו האי תנא הוא - הוה מצי
8 למימר דרבן שמעון בן גמליאל הוא, דבעי כתיבה
9 לשמה, כדאמר בסמוך. אלא מיייתי תנא דאירי
10 בה בהדיא. כל שישנו בקשירה ישנו בכתיבה -
11 מכאן אומר רבינו תם דאין אשה אוגדת לולב
12 ועושה ציצית. כיון דלא מפקדה. ואין נראה, דהא
13 מדפסלין בריש "התכלת" (מנחות מבא, ציצית
14 בגוי, דריש "בני ישראל ועושר" ולא בגוים -
15 מכלל דאשה כשרה. ואמרין נמי: סוכת גבין
16 כשרה, בפרק קמא דסוכה (חב). דוקא בספר
17 תורה ותפילין ומזוזות דכתיב "וקשרתם...
18 וכתבתם" דרשין הכי. עד שיעבדו לשמן -
19 כרבן שמעון בן גמליאל קיימא לך, דבעי עיבוד
20 לשמה, כדמוכח ב"הקנאות" (גיטין נדב), דההוא
21 דתנא לקמיה דרבי אבהו, אמר ליה: ספר ליה
22 שכבתה, וקולן שלו לא עבדתים לשמן, ומסיק
23 דנאמן אתה להפסיד סכך, ואין אתה נאמן
24 להפסיד ספר תורה, והא דאיפליגו אביי ורבא
25 בפרק "נגמר הדין" (סנהדרין מחב) בהומנה, אי
26 מילתא היא, ומוקי התם פולוגיתיהו בבלוגאט
27 דרבן שמעון בן גמליאל ורבנן - לא כמו שפירש
28 שם בקונטרס. דבעי עיבוד לשמן ולא מילתא היא - כרבן
29 שמעון בן גמליאל, דבעי עיבוד לשמן. דאם בן
30 קשיא הלכתא אהלכתא, דקיימא לך כרבא לגבי
31 אביי בר מיעיל קימי. אלא מפרש רבינו תם:
32 דאביי כרבנן, דלא בעי עיבוד לשמן, דמי בשאר
33 הומנות שמתקנין הקלפים ומשרטטין אותם לשמן,
34 כיון דהומנה מילתא היא. ורבא - כרבן שמעון בן
35 גמליאל, דבעי עיבוד לשמן ולא הומנה מועטת.
36 ואף על גב דאמרין ב"התכלת" (מנחות מבב),
37 דרב כרבנן ושמואל כרבן שמעון בן גמליאל,
38 והלכתא כרב באיסורי - הכא הלכתא כשמואל.
39 ואף על גב דאמר ליה התם אביי לרב שמואל בר
40 הודיה: האי תכלתא היכי צביעתו לה? אמר ליה:
41 מיייתי לך חלון וסננים, ורמינן לה ביהודה.
42 ושקלינן פורתא בביעתא וטעימין לה באורדא.
43 ושדינן להדיא ביעתא, וקלינן להאי אורדא
44 בנורא. משמע דבעינן צביעה לשמן צריך לומר:
45 דאביי לא קבלה, דאיהו לא בעי לא עיבוד ולא
46 טויה ולא צביעה לשמן. מעלין בדמיהו עד
47 כדי טרפעיך. מתוך פירוש הקונטרס משמע דקאי
48 גם אספריים. וקצת תימנה, דאין משהו תלמוד
49 ספריים שדמיהו יקרים להעלות כדי טרפעיך כמו
50 בתפילין ומזוזות? לכך נראה דקאי אתפילין
51 ומזוזות. עיבוד - לשמן בעי כתיבה לשמן לא
52 בעי - קשה: דלמא כתיבה לשמן ודאי לא בעי,
53 דמסתמא לשמן קאי. אבל סתם עיבוד עורות -
54 לא לתפילין קיימא? ולו מסתבר דפריך מעביד
55 לעיבוד, דמראקמור: כתיבה לשמן לא בעי -
משמע דמכתיבה פריך.
אי

7 מפני תיקון העולם. גמרא אמר ליה רב בודיא לרב
8 אשי: יתיר על פדי דמיהו הוא דאין לוקחין, הא
9 בכדי דמיקן לוקחין; שמע מיהו: ספר תורה שנמצא
10 ביד גוי - קורין בו? - דילמא ליגנו. אמר רב נחמן,
11 נקמינן: ספר תורה שכתבו מין - ישרף, כתבו גוי -
12 יגנו; נמצא ביד מין - יגנו, נמצא ביד גוי - אמרי לה:
13 יגנו, ואמרי לה: קורין בו. ספר תורה שכתבו גוי, תני
14 חדא: ישרף, ותניא אידך: יגנו, ותניא אידך: קורין
15 בו! - לא קשיא: הא דתניא ישרף - רבי אליעזר
16 היא, דאמר: סתם מן שכתב גוי לעבודה זרה; והא
17 דתניא יגנו - האי תנא הוא, דתני רב המנונא בריה
18 דרבא מפשורניא: ספר תורה, תפילין ומזוזות שכתבן
19 מין ומכור, גוי ועבד, אשה וקמן, וכותיו וישראל
20 מוכר - פסולין, שפאמר: "וקשרתם... וכתבתם", כל
21 שישנו בקשירה ישנו בכתיבה, וכל שאינו בקשירה
22 אינו בכתיבה; והא דתניא קורין בו - האי תנא הוא,
23 דתניא: לוקחין ספרים מן הגוים בכל מקום, ובכל
24 שיהיו כתובין בהלכתן, ומעשה בגוי אחד בצידן
25 שיהיה פותח ספרים, והתיר רבן שמעון בן גמליאל
26 ליקח מכונו. ורבן שמעון בן גמליאל, עיבוד לשמן בעי,
27 כתיבה לשמן לא בעי? דתניא: ציפן זהב, או שפלה
28 עליהו עור בהמה טמאה - פסולות, עור בהמה
29 טהורה - פשרות, ואף על פי שלא עיבדן לשמן;
30 רבי שמעון בן גמליאל אומר: אפילו עור בהמה
31 טהורה - פסולות, עד שיעבדן לשמן! אמר רב
32 בר שמואל: בגר שחור לסורו. - לסורו? כל שפן,
33 דהוה ליה מין! אמר רב אשי: שחזור לסורו משום
34 יראה. תנו רבנן: מעלין בדמיהו עד פדי מרפעיך, מאי
35 מרפעיך? אמר רב ששת: איסתורא. ההיא מיעתא
36 דאייתי תייתא דתפילי לקמיה דאביי, אמר לה: יתבת
37 לי ריש ריש בתמרי? אימלא זיהרא שקלא שדתינהו
38 בנהרא, אמר: לא אכפי לי לזולתינהו באפה פולי
39 האי משנה המוציא את אשתו משום שם רע - לא
40 יחזיר, משום גדר - לא יחזיר; רבי יהודה אומר: כל
41 גדר שיערו בו רבים - לא יחזיר, ושלא ידעו בו רבים
42 יחזיר; רבי מאיר אומר: כל גדר שצריך תקירת
43 חכם - לא יחזיר, ושאינו צריך תקירת חכם - יחזיר.
44 אמר רבי אלעזר: לא אסרו זה אלא מפני זה. אמר
45 רבי יוסי בריה יהודה: מעשה בצידן, באחד שאמר
46 לאשתו "קונם אם איני מרשיך", וגרשה, והתירו
47 לו חכמים שיחזרנה, מפני תיקון העולם. גמרא
48 "משום

49 אמר רב יוסף בר מנימוי אמר רב נחמן: והוא שאמר לה "משום שם רע אני מוציאך",
צריך. דבצריך לא היה לנו לחוש לקלקול, לפי שאינו יכול לומר: אילו הייתי יודע שחכם יכול להתירו לא הייתי מגרשיך, דאגן סהדי דאין אדם רוצה שתתבזה אשתו ביד רן פני
חכם, לילך לבית דינו ולישאל על נדרה. אלא מפני נדר שאינו צריך חכם, ובעל יכול להפר - אסרו את כולן, שלא יאמר: אילו הייתי יודע שהייתי יכול להפר - לא הייתי מגרשיך.
מעשה בצידן בו - בגמרא מפרש מאי קאמר, ומה אשמעינן. מפני תיקון העולם - בגמרא מפרש. גמרא והוא שאמר לה - בשעת גירושין.
משום

60 שצריך לפסול, משום דתני ליה – שנעשה מין שאדוק בעבודה זרה,
 61 וכל כתיבתו היא לשם עבודה זרה. מתרצת הגמרא, אָמַר רַב אֲשֵׁי,
 62 מדובר באופן שחוזר לסורו משום יראָה – שירא שמא יהרגוהו
 63 הגויים.
 64 על אף ששינוי שאסור לקנות מגוים ספרי תורה תפילין ומזוזות
 65 ביותר מכדי דמיקח, הגמרא מביאה ברייתא שמתור להעלות מעט
 66 בדמיהן: תנו רבנן, כשקונים מגוים דברי קדושה, מַעְלִין בְּדַמְיֵיהֶן שֶׁל
 67 ספרי תורה תפילין ומזוזות, עַד כְּדֵי מִרְפָּעֵיכֶם יוֹתֵר מִשּׁוּיִם, משום
 68 שבהעלאת דבר מועט לא ניכר כל כך חביבותם, ולא יתאמצו
 69 הגוים לגנוב עוד. שואלת הגמרא, מָאי – מה זה מִרְפָּעֵיכֶם, משיבה
 70 הגמרא, אָמַר רַב שְׁשֵׁת, שטרפעיק דינו אִסְתֵּיתִיא – סלע מדינה,
 71 שזה חצי דינר.
 72 הגמרא מביאה מעשה שלמדו ממנו לא לזלזל בדברי קדושה
 73 בעיני הגוים: הָיִיא מַיִיעָתָא – גויה ישמעאלית דְּאִיִּתִי חֵייתָא
 74 דְּתַפְּלִין לְקַמְיָה דְּאֲמַי – שהביאה שק קטן עם כמה זוגות תפילין
 75 לאביי, כדי שיקנם ממנה, אָמַר לָהּ אַבְי, הֲבַת לִי רִישׁ רִישׁ בְּתַמְרֵי
 76 – האם את מסכימה לתתם לי כל זוג תפילין תמורת תמר. ומרוב
 77 כעס אִמְלִיא זִהְרָא –[התמלאה ארס], שְׁקָלָא שְׁדִתְהִינְהוּ בְּנִהְרָא –
 78 לקחה והשליכתם בנהר, אָמַר אַבְי, לֹא אֲנִיעִי לִי לְזִלְזוּלְהִינְהוּ בְּאִפְסָה
 79 בְּזַלְזוּלְהִינְהוּ – לא הייתי צריך לזלזל בהם בפניה עד כדי כך.

משנה

80 המשניות הבאות מבארות דיני המגרש את אשתו מסיבות שספק
 81 אם נכונות הן, שאסור להחזירה אף קודם שנישאת לאחר, אף על
 82 הצד שהסיבה אינה נכונה, ואף זה מפני תיקון העולם הוא:
 83 הַמוֹצִיא –[המגרש] אֶת אִשְׁתּוֹ מִשּׁוּם שִׁיצָא עֲלֶיהָ שֵׁם רַע שׁוֹינְתָה,
 84 לֹא יִחְזֹר אוֹתָהּ, אף אם התברר שהשם רע אינו נכון. וכן המגרש
 85 את אשתו מִשּׁוּם שִׁנְדַּרָה נָדָר, ואמר שאינו רוצה אשה נדרנית, לֹא
 86 יִחְזֹר אוֹתָהּ, אף אם ימצא חכם פתח לנדרה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמַר,
 87 שהטעם הוא כדי שלא יהיו בנות ישראל פרוצות בעריות
 88 ובנדירים, ולכן כָּל נָדָר שֶׁיִּדְעוּ בּוֹ רַבִּים – שנדרה אותו ברבים ואין
 89 לו הפרדה, פריצות היא, ולכן לֹא יִחְזֹר, אך וְשֵׁלֵא יִדְעוּ בּוֹ רַבִּים וִישׁ
 90 לו הפרדה, אם ירצה יחזור אותה לאשה. רַבִּי מֵאִיר אוֹמַר, שהטעם
 91 הוא כדי שלא יקלקל אותה ואת ילדיה מהשני, ולכן כָּל נָדָר
 92 שֶׁצָּרִיךְ חֻקִּית חֲכָם כְּדֵי לְהַתִּירוֹ, ואין הבעל יכול להפר אותו, לֹא
 93 יִחְזֹר, משום שיכול לומר, שאילו היה יודע שיתיר החכם את
 94 נדרה, לא היה מגרשה, אך וְשֵׁאִינוּ צָרִיךְ חֻקִּית חֲכָם, אלא הבעל
 95 יכול להפר אותו, יִחְזֹר אוֹתָהּ, שאינו יכול לומר שאילו היה
 96 יודע שיתירנו חכם לא היה מגרשה, שהרי בידו היה להפר אותו.
 97 אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, לֹא אֶכְרוּ זֶה – המוציא את אשתו משום נדר
 98 שצריך חקירת חכם, אֶלְאִי מִפְּנֵי זֶה – מפני המוציא משום נדר
 99 שאינו צריך חקירת חכם, אלא הבעל יכול להפר אותו, שזה שאינו
 100 צריך חקירת חכם, יכול הבעל לומר שאילו היה יודע שיכול הוא
 101 להפר אותו לא היה מגרשה, אך נדר שאינו יכול להפר, ודאי
 102 שהיה מגרשה, כיון שאין אדם רוצה שתתבזה אשתו בבית דין
 103 לבקש היתר לנדריה, ולא היה ממתין עד שיתירו לה בית דין את
 104 נדרה. אָמַר רַבִּי יוֹסֵף בְּרַבִּי יְהוּדָה, מַעֲשֵׂה הַיָּד בְּצִינָא, פֶּאֶחָד שֶׁאֵמַר
 105 לְאִשְׁתּוֹ, קֹנָם – ייאסרו כל הפירות שאשתי עשיתי עליה בנאון כקרוב אִם
 106 אֵינִי מְנַרְשֵׁיךָ באופן שלא יהא בנינו נישואין לעולם, וְנִרְשָׁה, ואחר
 107 כך נשאל לחכם על נדרו והתיר לו את הנדר, וְהִתִּירוּ לּוֹ חֲכָמִים
 108 שֶׁיִּחְזְרוּנָה אַחַר כֵּךְ, מִפְּנֵי תִיקוֹן הָעוֹלָם:
 109

גמרא

110 שנינו במשנה, שהמוציא את אשתו משום נדר או שם רע אסור
 111 להחזירה, הגמרא מבארת באיזה אופן זה נאסר, ומה טעם
 112 האיסור: אָמַר רַב יוֹסֵף בְּרַבִּי מְנוּיָמִי אָמַר רַב נְחֻמִּי, מה ששינוי
 113 שהמוציא משום שם רע או נדר אסור להחזירה, וְהוּא – זה רק
 114 באופן שֶׁאֵמַר לָהּ בשעת הגירושין, מִשּׁוּם שֵׁם רַע שִׁיצָא עֲלֶיךָ אֲנִי
 115 מוֹצִיאָהּ,
 116

1 מִפְּנֵי תִיקוֹן הָעוֹלָם, או כדי שלא לדחוק את הציבור לעניות, או
 2 כדי שלא יתאמצו הגוים לגונבם.

גמרא

3 שנינו במשנה שאין לוקחין מעובדי כוכבים ספרי תורה תפילין
 4 ומזוזות ביותר מכדי דמיקח, אָמַר לִיה רַב בּוּדְיָא לְרַב אֲשֵׁי, משמע
 5 שרק וְתֵר עַל כְּדֵי דְמִיקַח הוּא דְאִין לִוקְחִין, הָא כְּדֵי דְמִיקַח, לִוקְחִין
 6 מהם, שְׁמַע מִינָהּ, סִפְרֵי תוֹרָה שְׁנַמְצָא בְּיַד עוֹבְדֵי בּוֹכְבִים, ואין ידוע
 7 מי כתבו, קוֹרִין בּוֹ, ואין חוששים שמא הגוי כתבו. וְהַיָּבִיב לּוֹ רַב
 8 אֲשֵׁי, דִּילְמָא, אין לוקחים מהם כדי לקרוא בו, אלא כדי לְגַנְזוּ, שלא
 9 יהא מוטל בידי הגוי בבזיון.

10 אָמַר רַב נְחֻמִּי, נְקִטְוִין – מקובל להלכה, סִפְרֵי תוֹרָה שְׁבִתְבוּ מִן –
 11 כומר האדוק בעבודה זרה, וְיִשְׂרָף, שודאי שכתב את שם ה' לשם
 12 עבודה זרה. וספר תורה שְׁבִתְבוּ עוֹבְדֵי בּוֹכְבִים שאינו מין, וְגַנְזוּ, וספר
 13 תורה שְׁנַמְצָא בְּיַד מִין, ואין ידוע מי כתבו, וְגַנְזוּ מספק, לא ישרף ולא
 14 יקראו בו. וספר תורה שְׁנַמְצָא בְּיַד עוֹבְדֵי בּוֹכְבִים ואין ידוע מי כתבו,
 15 אָמַר לָהּ –[ויש אומרים] וְגַנְזוּ, שמא הגוי כתבו, וְאָמַר לָהּ –[ויש
 16 אומרים] קוֹרִין בּוֹ, משום שיש ספק ספיקא, שמא כתבו יהודי,
 17 ואפילו אם כתבו הגוי, שמא כתבו כדי למוכרו ליהודי ולא לשם
 18 עבודה זרה.

19 הגמרא מביאה עוד בהלכות ספר תורה שכתבו גוי: סִפְרֵי תוֹרָה
 20 שְׁבִתְבוּ עוֹבְדֵי בּוֹכְבִים, שנינו בדינו שלש ברייתות הסותרות זו את
 21 זו. תַּנִּי הָרָא – שנינו ברייתא אַחַת, וְיִשְׂרָף, וְתַנִּיא אֲדִיךְ – ושנינו
 22 ברייתא אַחֶרָת, וְגַנְזוּ, וְתַנִּיא אֲדִיךְ – ושנינו ברייתא אַחֶרָת, קוֹרִין בּוֹ.
 23 מבארת הגמרא, לֹא קָשְׁיָא הַבְּרִייתוֹת זו על זו. הָא דְתַנִּיא –
 24 הברייתא ששינוי וְיִשְׂרָף, שית רַבִּי אֶלְעָזָר הָיִיא, דְּאָמַר שאפילו
 25 שחיתת יהודי עבור גוי פסולה, משום שְׁתָּם מְחַשְׁבֵת עוֹבְדֵי
 26 בּוֹכְבִים, לְעִבּוֹדָת בּוֹכְבִים היא, וכיון שהבהמה שלו, מועילה
 27 מחשבתו לעשותה תקרובת עבודה זרה, ואסורה בהנאה, ואף
 28 לענין כתיבת ספר תורה, סתם מחשבת גוי לשם עבודה זרה, ולכן
 29 ישרף. וְהָא דְתַנִּיא – הברייתא ששינוי וְגַנְזוּ, הָאִי תַנָּא – שיתת התנא
 30 הזוה הוא, דְתַנִּי רַב הַמְנוּנָא בְּרִיהַ דְרַבָּא מַפְשְׁוֹנָיא, סִפְרֵי תוֹרָה תַפְּלִין
 31 וּמְזוּזוֹת שְׁבִתְבוּן (מין) וְקִסְוֹר – שמוסר ממון ישראל ליד גוים, עוֹבְדֵי
 32 בּוֹכְבִים, וְעַבְדֵי כְנַעֲנִי, אִשָּׁה, וְקָמָן, וְכוּתִי, וְיִשְׂרָאֵל מוֹמֵר, פְּסוּלוֹן,
 33 שְׁנַמְצָא (דברים ו טו) וְיִקְשְׁרֵתָם לְאוֹת עַל יַדְךָ וְהָיוּ לְטַטְפַת בֵּין עֵינֶיךָ,
 34 וְכַתְּבָתָם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ, ודורשים מכך שהסמך
 35 הפסוק את הכתיבה לקשירה, שְׁבֵל שֶׁשֵׁנוּ בְּקִשְׁרָה – בחיוב לקשור
 36 ולהניח תפילין, וְגַנְזוּ בְּקִיבָה – כשר אף לכתביבתם, וְכָל שֵׁאִינוּ
 37 בְּקִשְׁרָה – שאינו קושר תפילין, אֵינִי בְּקִיבָה – פסול לכותבם,
 38 ומחמת פסולו גַנְזוּ. וְהָא דְתַנִּיא – והברייתא ששינוי קוֹרִין בּוֹ, הָאִי
 39 תַנָּא – שיתת התנא הזה הוא, דְתַנִּיא, לִוקְחִין –[קונים] סְפָרִים –
 40 ספרי תורה מן העוֹבְדֵי בּוֹכְבִים כְּכֹל מְקוֹם, וְכַלְכַּד שִׁיְהִיו כְּתוּבִין
 41 בְּהִלְכָתָן – כהלכות כתיבת ספר תורה, וְמַעֲשֵׂה עוֹבְדֵי בּוֹכְבִים אֶחָד
 42 בְּצִיּוֹן שֶׁהָיָה בּוֹתֵב סְפָרִים – ספרי תורה, וְהִתִּיר רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן
 43 גַּמְלִיאֵל לִיקַח –[לקנותם] מִמֶּנּוּ.

44 מקשה הגמרא, וְרַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל שהתיר לקנות ספר תורה
 45 מעובד כוכבים, וכי רק עוֹבְדֵי הַקֶּלֶף לִשְׁמֹן – לשם קדושת ספר
 46 תורה בְּעִי –[מצריך], וְכַתְּבִיהָ לִשְׁמֹן לֹא בְּעִי – אינו מצריך, דְתַנִּיא
 47 שמצריך עיבוד לשמה, צִיפָן – ציפה את התפילין וְהָב, או שְׁפִלְגָה
 48 עֲלֵיהֶן – עשה את בית התפילין מעוֹד בְּהֶמָּה מְטָמָא, פְּסוּלוֹת, כפי
 49 שדורשים מהפסוק וְהָיָה לָךְ לְאוֹת עַל יַדְךָ וְגו' לְמַעַן תִּהְיֶה תוֹרַת
 50 ה' בְּפִיךָ, וְגו', שצריך לעשות תפילין מדברים המותרים לאכול
 51 בפיך, ואם עשאן מעוֹד בְּהֶמָּה מְטוֹרָה, כְּשֵׁרוֹת, וְאֵף עַל פִּי שֵׁלֵא
 52 עֵיבְרָן – שלא עיבד את העורות לִשְׁמֹן – לשם קדושת תפילין. רַבֵּן
 53 שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמַר, אִפְּלִו אֵם עֵשָׂאן מְעוֹד בְּהֶמָּה מְטוֹרָה שֶׁלֹּא
 54 לְשֵׁמֶן פְּסוּלוֹת, עַד שֶׁעֲבָדוּן לִשְׁמֹן, וכל שכן שיצטרך שכתביבה
 55 תהיה לשמה, ומדוע מכביר כתיבת גוי.

56 מתרצת הגמרא, אָמַר רַבָּה בְּרַבִּי שְׁמוּאֵל, מה שהכשיר רבן שמעון בן
 57 גמליאל, מדובר בְּנֵי שְׁחוֹר לְסוּרוֹ – לעבוד עבודה זרה, ויודע הוא
 58 שצריך כתיבה לשמה. מקשה הגמרא, אם חזר לְסוּרוֹ, כָּל שֶׁכֵּן

53 שבועתם כדי להרוג אותם, משום שנשבעו ברבים ואי אפשר
54 להתיר שבועה זו.
55 שואלת הגמרא, וְרַבֵּן הַחֹלְקִים עַל רַבִּי יְהוּדָה, וְסוּבְרִים שֶׁאִם
56 שְׂנֵידָר בְּרַבִּים יֵשׁ לוֹ הַתְּרָה, מִדּוּעַ לֹא הִתִּירוּ נִשְׂיָא הַעֲדָה אֶת
57 שְׂבוּעָתָם. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא בְּשֵׁאלָהּ, הָתָם – בְּשׂוּבָהּ שֶׁנִּשְׂבְּעוּ
58 לִגְבוּעוֹנִים, מִי חָלָה שְׂבוּעָה עִלּוּיָהּוּ – עֲלֵיהֶם כְּלָל, הֲרֵי בֵּינוֹן דְּאִמְרוּ
59 לְהוּ הַגְּבוּעוֹנִים מֵאִרְיָן רְהוּקָה כְּאֵנוּ, וְלֹא כְּאֵנוּ מֵאִרְיָן רְהוּקָה, וְדַאי
60 שְׁלֵא תִּיְלָה שְׂבוּעָה עִלּוּיָהּוּ – עֲלֵיהֶם כְּלָל, כִּיּוֹן שֶׁנִּשְׂבְּעוּ לָהֶם
61 מִחֲמַת שְׂרִימּוֹ אוֹתָם, וְלֹא הִיוּ צְרִיכִים הַתְּרָה כְּלָל, וְהָאֵי דְלֵא
62 קְטִילָהּ – וְמָה שְׁלֵא הֲרוּגוּם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, מְשׁוּם קְרוּשַׁת הַשָּׁם, כְּדִי
63 שְׁלֵא יֵאמְרוּ הַגּוֹיִים שִׁישְׂרָאֵל עֲבָרוּ עַל שְׂבוּעָתָם.
64 שְׂנֵינּוּ בְּמִשְׁנָה, שֶׁלְּרַבִּי יְהוּדָה נָדָר שְׂהוּדָר בְּרַבִּים לֹא יְחִזִּיר. מְבַרְרַת
65 הַגְּמָרָא, וְכִפְּהָ רַבִּים – בְּפִנֵּי כַּמָּה אֲנָשִׁים צָרִיךְ לִידוֹר כְּדִי שִׁיחָא
66 נַחֲשֵׁב לְנָדָר שְׂהוּדָר בְּרַבִּים. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא, רַב נְחֻמְן אָמַר, שְׁלֵשָׁה
67 אֲנָשִׁים, רַבִּי יִצְחָק אָמַר, עֲשָׂרָה אֲנָשִׁים. מְבַאֵרֵת הַגְּמָרָא טַעְמֵיהֶם,
68 רַב נְחֻמְן שְׁאִמְרַי שְׁלֵשָׁה לּוֹמֵד אֶת מִהְכְּתוּב אֲצֵל זְבַח וְאָשָׁה כִּי זָוֵב
69 זָוֵב דְּמָה יָמִים רַבִּים, וְגו', שֶׁנַּעֲשִׂית זְבַח גְּדוּלָה, וְדַרְשׁוּ חֲכָמִים
70 שְׂמִיעוּט יָמִים, שְׁנַיִם – שְׁנֵי יָמִים, וְהוֹסִיף הַכְּתוּב לּוֹמַר רַבִּים, דְּהֵינּוּ
71 שְׁלֵשָׁה, שְׁבַשְׁלֵשָׁה יָמִים נַעֲשִׂית זְבַח גְּדוּלָה, וְאִם כֹּאן שֶׁאִמְרוּ
72 חֲכָמִים נָדָר שְׂהוּדָר בְּרַבִּים, הֵינּוּ בְּפִנֵּי שְׁלֹשָׁה. רַבִּי יִצְחָק שְׁאִמְרַי
73 שְׂרַבִּים זֶה עֲשָׂרָה, לּוֹמֵד אֶת מִדְּכַתִּיב בְּפִרְשַׁת הַמְּרַגְלִים, 'עַד מָתִי
74 הָעֵדָה הָרַעָה זֹאת' וְגו', וְדַרְשׁוּ חֲכָמִים שְׂעֵדָה זֶה עֲשֵׂרָה, מְשׁוּם
75 שֶׁהִיוּ שְׁנַיִם עֲשָׂר מְרַגְלִים, וְהוֹשִׁיעַ וְכָלֵל לֹא הִשְׁתַּתְּפוּ בַּעֲצַת
76 מְרַגְלִים, וְנִשְׂאָרוּ עֲשֵׂרָה, וְלָהֶם קוּרָא הַכְּתוּב עֵדָה.
77 שְׂנֵינּוּ בְּמִשְׁנָה, רַבִּי מֵאִיר אָמַר כָּל נָדָר שְׂצָרִיךְ וְכו', חֲקִירַת חֲכָם, לֹא
78 יְחִזִּיר, וְשֵׁאִינוּ צָרִיךְ חֲקִירַת חֲכָם, יְחִזִּיר, אִמְרַי רַבִּי אֲלֵעִזֵּר, לֹא אִסְרוּ
79 זֶה אֲלֵא מִפְּנֵי זֶה. הַגְּמָרָא מְבַאֵרֵת אֶת מַחְלֹקֶתָם: תַּנְיָא, רַבִּי אֱלֵעִזֵּר
80 אָמַר, לֹא אִסְרוּ לְהַחְזִיר אִשָּׁה שֶׁהִתְגַּרְשָׁה מִחֲמַת שְׂנֵדְרָה נָדָר
81 הַצָּרִיךְ חֲקִירַת חֲכָם, אֲחַל מִפְּנֵי זֶה שֶׁהִתְגַּרְשָׁה מִחֲמַת שְׂנֵדְרָה נָדָר
82 שְׂאִינוּ צָרִיךְ חֲקִירַת חֲכָם כְּדִי לְהַתִּירוּ. שְׂוֹאֵלֵת הַגְּמָרָא, כְּמֵאִי
83 קְמִיפְלֵגִי – בְּאִיזָה סִבְרָה נִחְלָקוּ רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי אֲלֵעִזֵּר. מְשִׁיבָה
84 הַגְּמָרָא, רַבִּי מֵאִיר כְּסָב, אִדָּם רּוֹצֵה – אִינוּ מִקְפִּיד עַל כֵּן שֶׁתַּתְּכִיבָהּ
85 אִשְׁתּוֹ בְּבֵית דִּין כְּדִי שִׁתִּירוּ לָהּ אֶת נִדְרָהּ, וְלִכְּן בְּנֵדָר שְׂצָרִיךְ
86 חֲקִירַת חֲכָם כְּדִי לְהַתִּירוּ יִכּוֹל לְקַלְקֵלָהּ, וְלּוֹמַר שֶׁאִילוּ הִיָּה יוֹדֵעַ
87 שִׁיכּוֹל הַחֲכָם לְהַתִּיר לָהּ אֶת נִדְרָהּ לֹא הִיָּה מְגַרְשָׁה, וְרַבִּי אֱלֵעִזֵּר
88 כְּסָב, אִין אִדָּם רּוֹצֵה שֶׁתַּתְּכִיבָהּ אִשְׁתּוֹ בְּבֵית דִּין, וְלִכְּן אִם הִנְדָּר צָרִיךְ
89 חֲקִירַת בֵּית דִּין, אִינוּ יִכּוֹל לּוֹמַר שֶׁאִילוּ הִיָּה יוֹדֵעַ שֶׁהַחֲכָם יִתִּירוּ
90 לֹא הִיָּה מְגַרְשָׁה, כִּיּוֹן שֶׁאִינוּ רּוֹצֵה שְׁתֵּלַךְ אִשְׁתּוֹ לְבֵית דִּין שִׁתִּירוּ
91 לָהּ אֶת הַנְּדָר.
92 שְׂנֵינּוּ בְּמִשְׁנָה, אָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי יְהוּדָה מְעַשֶׂה כְּצִידוֹ וְכו', בֵּאֲחָד
93 שֶׁאִמְרַי לֹא שִׁתּוֹ קוֹנֵם אִם אִינוּ מְגַרְשִׁיךְ, וְגַרְשָׁה, וְהִתִּירוּ לוֹ חֲכָמִים
94 שִׁיחִזִּירָהּ. שְׂוֹאֵלֵת הַגְּמָרָא, מֵאִי תַנָּא – מֵה שְׁנָה תִּהְיֶה קוֹדֵם
95 בְּנִדְרִים שְׂנֵדָר הַבֵּעַל, דְּתַנָּא – שְׂשׁוּנָה כַּעַת מְעַשֶׂה בַּעֲנִין נָדָר שְׂנֵדָר
96 הַבֵּעַל, הֲרֵי עֹסְקֵנוּ עַד כַּעַת בְּנִדְרִים שְׂנֵדָרָה אִשָּׁה. מִיִּשְׁבַּת
97 הַגְּמָרָא, תְּפִירָא מִיתְּפִירָא – חֲסַר בְּמִשְׁנָה הַלְכָהּ, וְהָכִי תַנָּא – וְכִן
98 צָרִיךְ לְשַׁנּוֹת, כְּמָה דְּרַבִּים אָמְרוּ שֶׁהַמּוֹצִיא אֶת אִשְׁתּוֹ מְשׁוּם נָדָר
99 אִסוּר לְהַחְזִירָהּ, רַק כְּשֶׁנִּדְרָהּ הִיא, וְמוֹצִיאָהּ מִחֲמַת נִדְרָהּ, שְׂבוּהָ יֵשׁ
100 לְחוּשׁ שֶׁאֲחַר כֵּן יִקְלַקֵּלָהּ, אֲכַל אִם נָדָר אִיזָה – הַבֵּעַל, שִׁיגְרָשָׁה,
101 יְחִזִּיר – יִכּוֹל לְהַחְזִיר אֹתָהּ אַחֲרַי שִׁיגְרָשָׁה אִם רּוֹצֵה, כִּיּוֹן שֶׁאִין
102 לְחוּשׁ בּוּזָה שִׁיקְלַקֵּלָהּ, וְאִמְרַי רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי יְהוּדָה, מְעַשֶׂה נְמִי שְׂהִיָּה
103 כְּצִידוֹ, בְּאִתְּךָ שְׂאִמְרַי לְאִשְׁתּוֹ קוֹנֵם אִם אִינוּ מְגַרְשִׁיךְ, וְגִירָשָׁה, וְהִתִּירוּ
104 לוֹ חֲכָמִים שִׁיחִזִּירָהּ, מִפְּנֵי תִּיקוֹן הָעוֹלָם.

1 או שאמר לה משום נדר שנדרת אני מוציאך, אך אם לא אמר לה
2 כך, רשאי להחזירה קודם שנישאת לאחר. מבארת הגמרא, קְסָבָר
3 רב נחמן, מְעַמָּא מַאי – מה הטעם שאמרו חכמים שהמגרש את
4 אשתו משום שם רע או נדר לא יחזיר, מְשׁוּם קְלַקְלָא – שחוששים
5 שמא אחר שתינשא לאחר, יתברר שהשם רע לא היה נכון או
6 שיש היתר לנדר על ידי חכם, ויאמר הבעל שאילו היה יודע זאת,
7 אפילו היו נותנים לו מאה מנה לא היה מגרשה, ואף בשעת
8 גירושיך אמר שמגרשה משום שם רע או נדר, ובדעתו היה
9 להחזירה אם יתברר שהשם רע שקר הוא ויש היתר לנדר,
10 וגירושו בטעות הם והגט בטל, ובניה מהשני ממזרים הם, ורק אי
11 אָמַר לָהּ הָכִי – אם אמר לה כך, מְצִי מְקַלְקֵל לָהּ – יכול הוא
12 לקלקלה, ולכן אסרו לו חכמים להחזירה, ואמרו שצריך לומר לו
13 זאת קודם גירושיך, ושוב אינו נאמן לומר כך, שכיון שלא המתין
14 לבדוק זאת, גילה את דעתו שאינה חביבה עליו, אך וְאֵי לֹא – ואם
15 לא אמר לה כך, לֹא מְצִי מְקַלְקֵל לָהּ – אינו יכול לקלקל אותה, ואין
16 חשש אם יחזירה קודם שנישאת לאחר.
17 הגמרא מביאה לשון אחרת בדברי רב נחמן. אִיכָּא דְאָמְרִי – יֵשׁ
18 אומרים, אָמַר רַב יוֹסֵף בְּרַי מִיְנֵימִי אָמַר רַב נְחֻמְן, הַמּוֹצִיא אֶת
19 אִשְׁתּוֹ מְשׁוּם שֵׁם רַע או נדר, תִּקְנוּ חֲכָמִים שְׂצָרִיךְ שִׂיאֵמַר לָהּ, הִיוּ
20 יוֹדְעַת שְׂמִשׁוּם שֵׁם רַע אִינוּ מוֹצִיאָהּ, וּמְשׁוּם נָדָר אִינוּ מוֹצִיאָהּ. מְבַאֵרֵת
21 הַגְּמָרָא, קְסָבָר רַב נְחֻמְן, מְעַמָּא מַאי – מה הטעם שאמרו חכמים
22 שהמוציא את אשתו משום שם רע או נדר לא יחזיר, כְּדִי שְׁלֵא יְהוּ
23 בְּנֵיֵת יִשְׂרָאֵל פְּרוּצוֹת בְּעִירוֹתָם, וְלִכְּן קִנְסוּ אוֹתָן שְׁלֵא יִכּוֹל
24 הַבֵּעַל לְהַחְזִיר, הַלְּכָהּ צָרִיךְ לְמִימַר לָהּ הָכִי – ולכן צריך לומר לה
25 כך, כדי שכל הנשים יקחו מוסר מכך שלא להיות פרוצות בעריות
26 ונדרים, אך בין אמר ובין לא אמר אסרו חכמים להחזירה.
27 הגמרא מביאה שתי ברייתות לסייע לשתיהן: תַּנְיָא בְּלִישְׁנָא
28 קָמָא – שנינו ברייתא כלשון הראשון, שטעם משנתניו הוא משום
29 חשש לקלול, וְתַנְיָא בְּלִישְׁנָא בְּתַרָא – ושנינו ברייתא כלשון אחרון,
30 שטעם משנתניו הוא משום קנס לפרוצות בעריות ונדרים, ותקנו
31 חכמים שיאמר להן כן. תַּנְיָא בְּלִישְׁנָא קָמָא, אָמַר רַבִּי מֵאִיר, מִפְּנֵי
32 מָה אָמְרוּ חֲכָמִים שֶׁהַמּוֹצִיא אֶת אִשְׁתּוֹ מְשׁוּם שֵׁם רַע לֹא יְחִזִּיר,
33 וּמְשׁוּם נָדָר לֹא יְחִזִּיר, שְׂמָא תִּלְךְ הָאִשָּׁה וְתַנְיָא לְאַחַר, וְנִמְצָאוּ אַחַר
34 כֵּן הַדְּבָרִים בְּדָאִין – שהשם רע אינו נכון, וְיֵאמַר הַבֵּעַל שִׁיגְרָשָׁה,
35 אִילוּ הִיָּיתִי יוֹדֵעַ שְׂכֵן הוּא – שהשם רע אינו נכון ויש היתר לנדר,
36 אִפְּלוּ אִם הִיוּ נּוֹתְנִים לִי מָאָה מְנָה כְּדִי שֶׁאֲגַרְשָׁה אוֹתָהּ, לֹא הִיָּיתִי
37 מְגַרְשָׁה, מִפְּנֵי שְׂהִיָּיתָה חֲבִיבָה עָלַי, וְנִמְצָא גַּם שֶׁנִּתֵּן בְּטַעוֹת כְּמֵל,
38 וְכִיָּה מְבַעֵלָה הַשְּׂנֵי מְגוּזְרִין, כִּיּוֹן שֶׁאִשְׁתּוֹ שִׁיאֲשׁוּן הִיא, לְפִיכָךְ
39 אָמְרוּ לוֹ, הִיוּ יוֹדְעִי שֶׁהַמּוֹצִיא אֶת אִשְׁתּוֹ מְשׁוּם שֵׁם רַע לֹא יְחִזִּיר,
40 וּמְשׁוּם נָדָר לֹא יְחִזִּיר, הֲרֵי שֶׁהִטַּעַם הוּא מְשׁוּם חֲשֵׁשׁ שִׁיקְלַקֵּלָהּ.
41 תַּנְיָא בְּלִישְׁנָא בְּתַרָא – שנינו ברייתא כלשון אחרון, אָמַר רַבִּי אֱלֵעִזֵּר
42 בְּרַבִּי יוֹסִי, מִפְּנֵי מָה אָמְרוּ חֲכָמִים שֶׁהַמּוֹצִיא אֶת אִשְׁתּוֹ מְשׁוּם שֵׁם
43 רַע לֹא יְחִזִּיר, וּמְשׁוּם נָדָר לֹא יְחִזִּיר, כְּדִי שְׁלֵא יְהוּ בְּנֵיֵת יִשְׂרָאֵל
44 פְּרוּצוֹת בְּעִירוֹתָם, וְכִיָּה רַבִּים, לְפִיכָךְ – כִּיּוֹן שֶׁרוּצִים אֲנוּ שְׂכָל הַנְּשִׁים
45 יְחִזְרוּ לְנִדְוָג בְּצַנִּיעוּת וְלֹא יֵצֵא עֲלֵיהֶם שֵׁם רַע וְלֹא יִדְרוּ נִדְרִים,
46 אָמְרוּ לוֹ לְבַעַל, אָמַר לָהּ בְּשַׁעַת שֶׁאֲתָה מְגַרְשָׁה, הִיוּ יוֹדְעִת,
47 שְׂמִשׁוּם שֵׁם רַע אִינוּ מוֹצִיאָהּ, וּמְשׁוּם נָדָר אִינוּ מוֹצִיאָהּ.
48 שְׂנֵינּוּ בְּמִשְׁנָה, רַבִּי יְהוּדָה אָמַר, כָּל נָדָר שְׂצִידוֹ בּוֹ רַבִּים, לֹא יְחִזִּיר,
49 וְשְׁלֵא יִדְעוּ בּוֹ רַבִּים יְחִזִּיר. הַגְּמָרָא מְפַרְשֵׁת אֶת שִׁטְתּוֹ: אָמַר רַבִּי
50 יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוי, מֵאִי מְעַמָּא – מה טעמו? דְּרַבִּי יְהוּדָה שֶׁכִּשְׂנֵדְרָה
51 בְּרַבִּים אִין לוֹ הַתְּרָה, וְלִכְּן אִסוּר לְהַחְזִירָהּ, דְּכַתִּיב אֲצֵל הַגְּבוּעוֹנִים,
52 'לֹא הַכּוֹס בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כִּי נִשְׁבְּעוּ לָהֶם נִשְׂיָא הָעֵדָה, וְלֹא הִתִּירוּ אֶת

המשך ביאור למסכת גיטין ליום שבת קודש עמ' ב

5 אָמַר רַב אֶהָא בְּרַי יַעֲקֹב, גַּם רַבִּי יִשְׁמַעֵאל מוֹדָה שֶׁאִין הַמּוֹזֵק מְשַׁלֵּם
6 אֲלֵא כַּמָּה שְׂהוּיָק, וְכֵשֶׁם שֶׁאִם הוּזֵיק עֲרוּגָה שְׂמָנָה מְשַׁלֵּם שְׂמָנָה,
7 כֵּן אִם הוּזֵיק עֲרוּגָה כַּחוּשָׁה מְשַׁלֵּם כַּחוּשָׁה, וְהַפְּסוּק לֹא בֵּא
8 לְלַמְּדֵינוּ כַּמָּה לְשַׁלֵּם, אֲלֵא מִמָּה לְשַׁלֵּם.

1 הַרְאִיָּה, כְּלוֹמַר שֶׁאִם אָדָם תּוֹבַע מִחֲבִירוֹ דְּבַר מָה, וְאֲנוּ מְסוֹפְקִים
2 דְּבַר אֲמִיתוֹת הַתְּבִיעָה, מִקְצָתָהּ אוֹ כּוֹלָהּ, עֲלֵיו לְהוֹכִיחַ בַּעֲדִים
3 אֶת תְּבִיעוֹתָהּ.
4 רַב אַחָא בְּרַי יַעֲקֹב מִיִּשְׁבַּב בַּאֲפוּן אַחַר אֶת דְּבַרִּי רַבִּי יִשְׁמַעֵאל: אֵלֵא

ג'טיץ. השולח - פרק רביעי דף מו עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזולץ)" קפא רש"י תוספות

משום נדר אני מוציאך - בהוא אסרו רבנן להחזיר, ואי לא אמר - מותר להחזיר. קסבר - רב נחמן, טעמא - דמתניתין משום קלקולא, שלא ילקלקנה על בעלה לאחר שתנשא לאחר, ויאמר: אילו הייתי יודע שהדברים בדין, או שהנדר יש לו הפרה - אפילו היו נתנן לי מאה מנה לא הייתי מגרשך. וכן אמרתי בשעת גירושך, שמפני כך אני מוציאך, וכשגרשתיך היה ברעתי להחזירך

אם ימצאו דברים כדאים. ונמצא גט בטל, ובניה ג' השני ממוזין. לפיכך אומרים לו קודם גירושך: הוי יודע שלא תחזירנה עולמית. ושוב אינו נאמן לומר כן, שכיון שידע שאסור לו להחזירה אפילו לא תנשא לאחר, ולא חש להמתין ולברוק אחר הדברים - גילה ברעתי שלא היתה חביבה עליו. ואי לא מצא מקלקל לח - שהרי לא אמר שמוציאה משום שם רע. וכן דלא מצא מקלקלה משום - לא אסור לו להחזירה עד שלא נסתה. וצריך שיאמר בו - תקנו חכמים למוציאה שיאמר לה כן. ומיהו, בין אמר בין לא אמר - לא יחזיר. קסבר טעמא - דלא יחזיר - משום קנס הוא, שלא יהו בנות ישראל בו. ונמצאו דברים בדין - של שם רע, הוה הדין לענין נדר - הותר. אומרים לו - קודם גירושך. וכיון דלא חש וגרשה - תו לא מצא מקלקלה, דגלי דעתיה דלא חביבה עליו כולי האי. מאי טעמא דרבי יהודה - דאמר: נדר שהודר ברבים - אין לו הפרה. ולא הכוס - בגבעונים כתיב. נשבעו להם - והוה להו לאתולי אשבעתייהו, אי לאו משום הוהודר ברבים. ורבנן - דאמרי דיש לו הפרה. התם - לאו משום דאין לו הפרה הוא, דאפילו הפרה לא צריך, דמי חיללה שבעה עליהו כלל הלא בטעת היתה! משום קדושת השם - שלא יאמרו הגוים: עברו על שבעתן. ימים שנים רבים שלשה - גבי וזה דרשין הכי, בשילוד נדה. עדה - עשרה, דכתיב גבי מרגלים (במדבר י"ד) "לעדה העדה" - יצאו יהושע וכלב. אדם רוצה שתתבוה - כלומר, אינו מקפיד בכך. הלכך, צריך חקירת חכם - מצא מקלקלה. מאי תנא - לעיל מינה בנדרים שגדר הוא? דקתני מעשה - הלא אין אנו עוסקין אלא בנדרים שנדרה היא אבל נדר הוא - שיגרשנה. יחזיר - אם ירצה, דליכא למיחש לקלקולא מאי

אמר לה הכי מצא מקלקל לה - נראה דחששא אז אינה כי אם לעו בעלמא, ולא שהיה ממש גט בטל ובניה ממוזים. דהא לא אמר "על מנת", דאף על גב דבבבא דוכתי מהני גילוי דעת, כמו שטר מברחת ד"האשה שנפלה" (כתובות ע"א, ט), הובן ולא איצטריכו ליה וזו דפרק "אלמנה נזונית" (שם צ"א) - הכא ליכא למימר הכי, מדבעי לרבי מאיר תנאי כפול. לכך נראה דלא אתי אלא ללעו בעלמא. שרציא עליה לעו כדי להחזירה. אף על גב דכבר נישאת לאחר - שריא ליה, דנות דשווג הוא. לכך אמרו חכמים דלא יחזיר, דהשתא שוב לא יוציא לעו. ורש"י פירש: דאפילו יאמר "אילו הייתי יודע" כו' אינו נאמן, דכיון שידע שאסור להחזירה, ולא חש להמתין ולברוק אחר הדברים - גילה ברעתי שלא היתה חביבה עליו. ולרבי מאיר דבעי תנאי כפול, כי לא כפליה למילתיה - אפילו לעו ליכא. דהא דקאמר רבי מאיר: כל נדר שצריך חקירת חכם כל יחזיר - היינו בדכפליה למילתיה, ולא כפליה לתנאיה. דאי כפליה לתנאיה - אין מועיל מה שלא יחזיר, דלעולם איכא קלקולא. דלא יחזיר - הוה בנות ישראל פרוצות בו - הני תרי לישני דרב יוסף. אליבא דתנא קמא פליגי, דלישנא קמא רע. כיון דקתני ממתניתין כו' משום שם רע, והתם אין שריך פריצות, דמה לה לעשות אם מוציאין שם רע עליה? אלא טעמא משום קלקולא הוא. ולישנא בתרא סבר: דבמוציא שם רע לא מצא מקלקל לה, דכיון דמשום שם רע מגרשה - דעתו בכל ענין לגרשה, אפילו היא בטל. וכן בנדרים, דמסתברא דהו טעמא הוי בתרייהו. והשתא אתי שפיר דמייתי תניא כלישנא קמא מדרבי מאיר אנתא קמא, דלא מייתי אלא דשייך במוציא שם רע משום קלקולא, והוה הדין לתנא קמא. ואם תאמר: לישנא בתרא דרב יוסף, דטעמא משום פריצותא - מנא לן דפליגי רבנן עליה דרבי יהודה, וסברי דנדר שהודר ברבים יש לו הפרה, דקאמר: ורבנן מי חיללא בו? ויש לומר: דהך סוגיא אתיא כלישנא קמא, דטעמיהו משום קלקול. אי נמי: דקאמר ורבנן - היינו רבי מאיר ורבי אלעזר דאמרי לא אסרו צריך בו, דקסברי טעמא משום קלקולא, ואפילו בחודר ברבים קאמר דלא אסור אלא מפני שאינו צריך. דאי ברבים אסור משום פריצותא - הוה ליה למיסר לא ידעו בו רבים אטו מפני ידעו בו רבים, ולא מפני שאין צריך.

"משום נדר אני מוציאך". קסבר: טעמא מאי? משום קלקולא, אי אמר לה הכי - מצא מקלקל לה, ואי לא - לא מצא מקלקל לה. איכא דאמרי, אמר רב יוסף בר מנימי אמר רב נחמן: צריך שיאמר לה "הוי יודעת שמשום שם רע אני מוציאך ומשום נדר אני מוציאך", קסבר: טעמא מאי? פדי שלא יהו בנות ישראל פרוצות בעריות ובנדרים, הלכך צריך למימר לה הכי. תניא פלישנא קמא, ותניא פלישנא בתרא. תניא פלישנא קמא, אמר רבי מאיר: מפני מה אמרו המוציא את אשתו משום שם רע לא יחזיר ומשום נדר לא יחזיר? שפמא תלך ותנשא לאחר, ונמצאו דברים בדין, ויאמר "אילו הייתי יודע שכן הוא, אפילו אם היו נתנים לי מאה מנה לא הייתי מגרשה", ונמצא גט בטל ובניה ממוזין, לפיכך אומרים לו: הוי יודע, שהמוציא את אשתו משום שם רע - לא יחזיר, ומשום נדר - לא יחזיר. תניא פלישנא בתרא, אמר רבי אלעזר ברבי יוסי: מפני מה אמרו המוציא את אשתו משום שם רע לא יחזיר ומשום נדר לא יחזיר? שלא יהו בנות ישראל פרוצות בעריות ובנדרים, לפיכך אומרים לו: אמור לה "הוי יודעת שמשום שם רע אני מוציאך ומשום נדר אני מוציאך". "רבי יהודה אומר: כל נדר שידעו בו רבים - לא יחזיר, ושלא ידעו בו רבים יחזיר". אמר רבי יהושע בן לוי: מאי טעמא דרבי יהודה? דכתיב: "ולא הכוס בני ישראל פי נשבעו להם נשיאי העדה". ורבנן: התם מי חלה שבעה עוליהו פלל? כיון דאמרו להו "מארץ רחוקה באנו" ולא באו, לא חיללה שבעה עוליהו פלל, והאי דלא קמלינהו - משום קדושת השם. וכמה רבים? רב נחמן אמר: שלשה, אמר: שנים, רבים - שלשה; רבי יצחק אמר: עשרה. דכתיב "עדה". "רבי מאיר אומר: כל נדר שצריך" וכו'. תניא, רבי אלעזר אומר: לא אסרו צריך אלא מפני שאינו צריך. כמפליגי? רבי מאיר סבר: אדם רוצה שתתבוה אשתו בבית דין, ואין רבי יוסף אומר: רבי יוסף רבי יהודה: מעשה בצידן" וכו'. מאי תנא דקתני מעשה? - חפזי מיחפזא והכי קתני: כמה דברים אומרים - בשנדרה היא, אכל נדר איהו - יחזיר, ואמר רבי יוסי רבי יהודה: מעשה נמי בצידן, באחד שאמר לאשתו "קונם אם איני מגרשך" וגרשה, והתירו לו חכמים שיחזירנה, מפני תיקון העולם.

בדקאמר: עד שלא יכנסו לארץ. אבל משכנסו - שמעע שלא היו יכולין להשלים, ולכך הוצרכו להערים ולומר "מארץ רחוקה באנו". ויש לומר: דעל כרחך באין ורוצים להשלים כתיב: "לא תחיה כל נשמה" (דברים כ) "וקראת אליה שלום" וגו', "ואם לא תשלם עמך" וגו' "רק מערי העמים" וגו' "לא תחיה כל נשמה". ואם תאמר: מאי טעמא דרבי יהודה? הא דהאי שבעה בטעת הוא! ועוד: לרבי יהודה אין נתיחום בארץ? כתיב (שמות כג) "לא ישבו בארץ" וגו' והוה ליה נשבע לבטל את המצוה. ועל כרחך משום חילול השם הוא, כדאמר רבנן! ויש לומר: דקסבר רבי יהודה דאי אתא דיש לו הפרה - לא היה דובר חילול השם. ואם תאמר: בלא חילול השם נמי אין יכולין להורגן כיון דבאין להגנייר, כדאמרין לעיל (ה"א), "לא ישבו בארץ פן יחטאו אותך ל" יכול בגוי שקיבל עליו שלא לעבוד עבודה זרה כו'. ואמרין נמי בפרק "אלו נאמרין" (סוטה להב). וכתבו להן מלמטה "למען אשר לא ילמדו אתכם לעשות" וגו', הא למדת שאם חרין בתשובה - שמקבלין אותן, והווא קרא בשבע אמונת כתיב! ויש לומר: דאי לאו חילול השם, נהי שלא היו יכולין להרגן - הו יכולין לגרשן מעריהם. ועוד: דבאותה שעה לא באו להתגיין" (שבעות דריי"ן" (שבעות ל"ט, א) כשאמר להם משה לישראל: הו יודעים שלא על דעתכם אני

רב נחמן בר יצחק אמר שלשה - נראה דעל דעת רבים לא בעי אלא שנים, דבפרק "שבעות דריי"ן" (שבעות ל"ט, א) כשאמר להם משה לישראל: הו יודעים שלא על דעתכם אני משביע

רב נחמן בר יצחק אמר שלשה - נראה דעל דעת רבים לא בעי אלא שנים, דבפרק "שבעות דריי"ן" (שבעות ל"ט, א) כשאמר להם משה לישראל: הו יודעים שלא על דעתכם אני משביע

משביע אתכם וכו' - ופירש שם בקונטרס: דיינינו על דעת רבים. ומיהו לפי זה לא היה היתר לחרמות בזמן הזה. ונראה דלא אמר משן כן אלא שלא יערימו, כדמפרש התם משום קניא דרבא. וכן עתה, אין עושין אלא בשביל כך. ואם תאמר: על דעת יחיד נמי לא יהא לו הפרה, כיון תהלה בו נרדו ויש לומר: דמכיל דעתו משום רבים, ולא משום יחיד.

הנודר כאילו בנה במה - מפרש רבינו אליהו:

משום דאתאי בגיורא שוה הדרולה, כתיב הכא (דברים בג) 'כי תחדל לנדור' וכתיב התם (ישעיה ג) 'חדלו לכם מן האדם וגו' כי במה נחשב הוא', ודרשינו: אל תיקרי במה - אלא במה. ובריש פרק 'ארבעה נדרים' (נדרים בבא), ליקף בהאי גיוריה שוה נקרא רשע, דכתיב 'שם רשעים חדלו רוגז' (איוב ג). **המוציא** אשתו משום אילנות - משמע הכא דאילנות בעיא גט. ותימה: דבריש יבמות (בבא משמע דלא בעיא גט, דהו קדושי טעות, דתנן: וכולן שמתו או שאינן או שנמצאו אילנות - צרותיהן מותרות! ויש לומר: דהבא מיירי בספק אילנות, ומוציאה משום חשש אילנות. הרע מדקתני סיפא: נישאת לאחר היה לה בנים. ואילו ודאי אילנות - אין לה רפואה, מדפליגי רבי יהושע ורבי עקיבא ב'יהירש' (שם ע"ג), ורבי חננה דיש לו רפואה וחולץ' חולצין לאשתו, ובאילנות לא פליגי. ודרשינו בפרק קמא דיבמות (בבא): 'אשר תלד' - פרט לאילנות. הוא דאמר (שם ס"ד): שרה אמנו אילנות היתה - אין מוכרין מעשה נסים. כדאמרין גבי איוב בריש 'אלו טריפות' (חולין א.ג.א.). והא דפליגי ב'המדי' (כתובות ע"ג) בקדשה על תנאי וכנסה סתם, דבעינן גט. משום דאין אדם עושה בעלתו בעילת זנות - היינו בשאר מומין, דמחיל. אבל באילנות - לא מחיל. ועד: דמומין מסיק ארעתיה שמא לא יתיקם התנאי, דשכיח, ובעל לשם קדושין. אבל אילנות, דלא שכיח - לא מסיק לבעול לשם קדושין. והא דתנן פרק 'אלמנה יזונת' (שם ג.ב.) הממאנת והשניה והאילנות אין להן כתובה - דמשמע: אבל גיטא בעי, דהכי דייק ב'המדי' (שם דף ע"ג.) גבי נכסה סתם ונמצאו כו' - משום שניה נטק הכי, דעל כרחק ממאנת לא בעיא גט. אי נמי, ב'המדי' לא דייק אלא משום דתני ברישא 'אינה מקדשת', ובסיפא 'ויסיפא' (שם א.ב.) בכתובה'. והא דאמרין (יבמות א.ב.) קטן וקטנה לא חולצין כו' קטנה שמא תמצא אילנות, ולא אמרין: תתייבם ממה נפשך, דאי אילנות היא - הרי הן קדושי טעות ושריא לשני! ואמר רבינו תב: דהתם בדקבלה עליויה. וכהאי גוונא משני בפרק 'בן סורר' (שם פה דהרדן ס"ט.ב.). **אומר** לה שתקוּתין? ופירש מדרוב' - ואם תאמר: ואם היא שתקה - אנן מי שתקוּתין? דהכי פריך רב פפא בסוף פרק 'הבא על יבמת' (יבמות ס"ה.) גבי נשאת לרביעי והיה לה בנים ויש לומר: דהתם נמי לא היו אלא לעו, דהא סתם גירשה ולא התנה. כדפרישית תימא. ופרוך רב פפא: דהוה לן לתקן נמי התם דלא חייו. ופריך רב לעו. כדתקן רבא. ומשני: אלא ודאי בלאו הכי אפילו לעו הכא. דהשתא הוא דבריה, ומחאי טעמא לא מצי למתבע כתובה. אבל הבא, אם היא שתקה - אנן נמי שתקוּתין. וליכא לעו, כיון דתקן דלא חייו.

מאי "קונם"? אָמַר רַב הוּנָא: בְּאוֹמֵר "יֵאָסְרוּ לִּי פִּירוֹת שֶׁבְּעוֹלָם עָלַי אִם אֵינִי מְנַרְשֵׁד". וְהִתְירוּ לוֹ שִׁיחֻוּרָהּ. פְּשִׁטָא! מַהוּ דְתִמְאָ לְגִיזוֹר מִשּׁוּם דְרַבִּי נְתָן, דְתִנְיָא, רַבִּי נְתָן אֹמֵר: הַנּוֹדֵר - פְּאִילוּ בְּנֵה בְמָתָה, וְהִמְקִימוּ - פְּאִילוּ הַקְּרִיב עָלֶיהָ קֶרֶבָן, קָא מִשְׁמַע לֵן. "מִפְּנֵי תִיקוֹן הָעוֹלָם". מַאי תִיקוֹן הָעוֹלָם אִיכָא? אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: אַרְיֵשָׁא. רַבִּינָא אָמַר: לְעוֹלָם אִסְיָא, וְהָכִי קִתְּנִי: אֵין בּוֹז מִפְּנֵי תִיקוֹן הָעוֹלָם. מִשְׁנֵה הַמוֹצִיא אֶת אִשְׁתּוֹ מִשּׁוּם אִילוּנֵת, רַבִּי יְהוּדָה אֹמֵר: לֹא יְחִוּר, וְהַכְּמִים אוֹמְרִים: יְחִוּר. נִישָׂאת לְאַחַר וְהוּוּ לָהּ בְּנִים הִמְנוּ, וְהִיא תוֹכַעַת פְּתוּבָתָהּ, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: לְמִימְרָא דְרַבִּי יְהוּדָה חִיִּישׁ לְקַלְקוּלָא, וְרַבְּנָן לֹא חִיִּישׁ לְקַלְקוּלָא? וְהָא אִיפְכָא שְׁמַעֲנִין לְהוּוּ דְתַנְּן: הַמוֹצִיא אֶת אִשְׁתּוֹ מִשּׁוּם שְׁם רַע - לֹא יְחִוּר, וּמִשּׁוּם נֶדֶר - לֹא יְחִוּר; רַבִּי יְהוּדָה אֹמֵר: כָּל נֶדֶר שֶׁיִּדְעוּ בּוֹ רַבִּים - לֹא יְחִוּר, וְשֵׁלָא יִדְעוּ בּוֹ רַבִּים - יְחִוּר; אֲלַמָּא, רַבְּנָן חִיִּישׁ לְקַלְקוּלָא, וְרַבִּי יְהוּדָה לֹא חִיִּישׁ לְקַלְקוּלָא! אָמַר שְׁמוּאֵל: אִיפּוּדָה. - וְהָא מְדַקְדְּתֵי סִיפָא: נִישָׂאת לְאַחַר וְהוּוּ לָהּ בְּנִים הִמְנוּ, וְהִיא תוֹכַעַת פְּתוּבָתָהּ, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: אֹמֵר לָהּ שְׁתִּיקוּתִיךְ יְפֵה מְדִיבּוּרִיךְ, מִכְּלָל דְרַבִּי יְהוּדָה חִיִּישׁ לְקַלְקוּלָא! - הָא נְמִי אִיפּוּדָה. אֲמַי אָמַר: לְעוֹלָם לֹא תִפּוּדָה, וְרַבִּי יְהוּדָה בְּתַהִיא סִבַּר לָהּ כְּרַבִּי מֵאִיר וְסִבַּר לָהּ פְּרַבִּי אֲלַעוּר; בְּצִירוּךְ סִבַּר לָהּ פְּרַבִּי אֲלַעוּר, מִשְׁאִינֵי צִירוּךְ סִבַּר לָהּ כְּרַבִּי מֵאִיר. אָמַר רַבָּא: דְרַבִּי יְהוּדָה אֲדַרְבֵּי יְהוּדָה קְשִׁיָא, דְרַבְּנָן אֲדַרְבְּנָן לֹא קְשִׁיָא? אֵלָא אָמַר רַבָּא: דְרַבִּי יְהוּדָה אֲדַרְבֵּי יְהוּדָה לֹא קְשִׁיָא, פְּרַשְׁשִׁינּוּ; דְרַבְּנָן אֲדַרְבְּנָן לֹא קְשִׁיָא, רַבִּי מֵאִיר, דְאָמַר: בְּעִינֵי הַנָּאִי כְּפֹל, וְהָכָא בְּמֵאִי עֶסְקִינוּ - בְּדִלָא כְּפֹלֵיהָ לְתַנְיָאֵיהּ. מִשְׁנֵה הַמוֹכֵר אֶת עַצְמוֹ וְאֵת בְּנָיו לְגוּיִם - אֵין פּוֹדִין אוֹתוֹ, אֲבָל פּוֹדִין אֶת הַבְּנִים לְאַחַר מִיתַת אֲבִיהֶן. גְּמַרָא אָמַר רַב אֲסִי: וְהוּא שְׁמֵכֶר וְשָׁנָה וְשִׁלְשׁ. הִנְהוּ בְּנֵי כִי מִכְּסִי דְיוֹפִי וְזוּי מְגוּזִים וְלֹא הָוָה לְהוּוּ לְמַפְרַעֲנֵיהוּ, אֲתוּ וְקָא גְרַבִּי לְהוּ, אֲתוּ לְקַמְיָה דְרַב הוּנָא, אָמַר לְהוּ: מַאי אֵעִבִיד לְכֹה דְתַנְּן: הַמוֹכֵר אֶת עַצְמוֹ וְאֵת בְּנָיו לְגוּיִם - אֵין פּוֹדִין אוֹתוֹ.

מאי קונם - הלא קונם לשון הקדש הוא, שאוסר הדבר עליו בהקדש, ומה אסר זה עליו? באומר יאסרו בו' - והכי קאמר: קונם פירות עליו אם איני מגרשך. פשיטא - מאי נידוש לה? כמה - בשעת איסור הבמות. והמקימו - ולא נשאל עליו לחכם להתירו. כאילו הקריב קרבן - על הבמה, וגמר עונו שלם. לפי שעל ידי כן הוא מרגיל עצמו בנדרים. והאי, כיון דקיים נדרו - ניקנסיה מלהחזיר, קא משמע לן. ארישא - קאי, דקאמר לעיל: לא חיזור, ומסיק הכא: מפני תיקון העולם, אי משום קלקולא, אי משום שלא יהו פרוצות. אין בוז וכו' - הכי קאמר: והתירו לו חכמים שיחזורנה, מפני תיקון העולם שלא נמצא כאן לאסור. משנה המוציא את אשתו - בגט. משום אילנות - שלא הכיר בה כשנסבה. ומכל מקום צריכה גט, דאין אדם עושה בעלתו בעילת זנות, ובעל לשם קדושין. רבי יהודה אומר לא חיזור - שמא תנשא ותלד, ואמר: אילו הייתי יודע שכן - אפילו נתנחן לי מאה מנה לא הייתי מגרשך. ולדעת כן גרשתך, שאם יבאו לך סימנים - שאחזיקיך. ואם ידעתי שלא תשובי אלי, ואת ראיה לילד - לא גרשתך. לפיכך אומרם לו קודם גירושך: הוי ידע שהמוציא את אשתו משום אילנות - לא חיזורנה עולמית. וחכמים אומרים חיזור - דלא חישינן לקלקולא. והיא תוכעת כתובתה - מן הראשון שהוציאה בלא כתובה, משום מקח טעות, ועבשיו נודע שלא הטעתו. שתיקותיך יפה לך - שאמרה: אילו ידעתי בסופי ליתן לך כתובה - לא גרשתך. גמרא ככלל דרבי יהודה הייש לקלקולא - שנמדבריו למדנו שאם ירצה לומר "על מנת אילנות גירשתך" - היה מקלקלה. לא תיפוך - ורבי יהודה ודאי הייש לקלקולא. וגבי נדר היינו טעמא דלא חישי - דקסבר: ליכא קלקולא, דבגדר הצריך הקירת חכם סבר לה כרבי אלעזר, דאין אדם רוצה שתתבזה אשתו בבית דין. הילכך לא מצי למימר: אילו הייתי יודע כו', ובשאינו צריך - סבר לה כרבי מאיר, דאמר: אין הבעל טועה בגדר שבזיו להפר, ואינו יכול לומר לאחר זמן: אילו הייתי יודע שאני יכול להפר לא גירשתך. מאן חכמים - דאמרמי הכא: חיזור. רבי מאיר ה"א - דאמר במסכת קדושין (א.א.א.) כל תנאי שאינו כפול כתנאי בני גו ובני ראוּבן "אם יעברו, אם לא יעברו" - אינו תנאי. והבא ברלא בפליה - שלא אמר בשעת גירושך אלא: הוי יודעת שמשום אילנות אני מוציאך, ולא אמר לה: ואם אי את אילנות - לא יהא גט. דהשתא הוי גט אפילו אינה אילנות, ולא מצי לקלקלה. משנה אין פרוין - הוהיל דרבי בבא, כדמוקי בגמרא: והוא שמכר ושנה ושילש. גמרא בני כי מיכסי - מקום. רביי להו - הוי שובין אותם לעברים. ללוואי - אומה שאוכלין בני אדם.

אָמַר לִיהָ רַבִּי אֲבָא: לִימְדַתֵּי רַבִּינוּ, וְהוּא שְׁמֵכֶר וְשָׁנָה וְשִׁלְשׁ! אָמַר לִיהָ: הִנֵּי מְרַגְל רִגְלֵי דְעִבְרֵי הֵכִי. תְּהוּא גְבַרָא דְרַבִּין נְפִישָׁה לְלוּדָא, אֲתָא לְקַמְיָה דְרַבִּי אֲמִי, אָמַר לִיהָ: פִּירְקוּ!

58 בפּוּרִים – חייב המוכר לקנות את הפירות הראשונים ולהביאם
 59 כביכורים, מִפְּנֵי תִקּוּן הַעוֹלָם, שלא ימכרו קרקעות לעובדי
 60 כוכבים, וגם מי שמכר יטרח לקנותה ממנו:

גמרא

61 הגמרא מביאה מחלוקת בענין קניינו של עובד כוכבים בארץ
 62 ישראל: אָמַר רַבָּה, אִם עַל פִּי שְׂאִין קָנָן לְעוֹבֵד בּוֹכְבִים בְּקִרְקַע
 63 שבארץ ישראל לְהַפְקִיעַ – לפטור אותה בקנינו מידי חיוב מַעֲשֵׂר,
 64 שְׁנָאמַר (יטרא כה כג) 'וְהָאֲרֵץ לֹא תִמְכַר לְצַמְתָּ כִּי לִי הָאֲרֵץ', כלומר
 65 לִי – לה, שייכת קדושת הארץ' ואין קנין העובד כוכבים מפקיעה,
 66 אָבֵל יֵשׁ קָנָן לְעוֹבֵד בּוֹכְבִים בְּאֲרֵץ יִשְׂרָאֵל לַעֲנִין זֶה שֶׁרְשָׁאֵי לְחַפּוּר
 67 בָּהּ בּוֹרוֹת, שִׁחִין וּמַעְרוֹת, שְׁנָאמַר (תהלים טו ה) 'וְהַשְּׁמַיִם שָׁמַיִם לַה'
 68 וְהָאֲרֵץ נִתְּנָה לְבְנֵי אָדָם' לכל צרכיהם, ואף לחפירת בורות.
 69 וְרַבִּי אֶלְעָזָר חוֹלֵק עַל שְׁנֵי הַדִּינִים וְאוֹמֵר, אִם עַל פִּי שֵׁשׁ קָנָן לְעוֹבֵד

70 בּוֹכְבִים בְּאֲרֵץ יִשְׂרָאֵל לְהַפְקִיעַ מִיַּד חֵיבוֹב מַעֲשֵׂר, שְׁנָאמַר (דברים יח ד)
 71 לגבי מעשר ראשית דִּנְהָךְ – תבואתך, ואנו דורשים שרק דגן של
 72 ישראל חייב במעשר ולא דגן עובד כוכבים, אָבֵל אִין קָנָן לְעוֹבֵד
 73 בּוֹכְבִים בְּקִרְקַע שְׁבָאֲרֵץ יִשְׂרָאֵל לַעֲנִין זֶה שִׁיּוּבֵל לְחַפּוּר בָּהּ בּוֹרוֹת
 74 שִׁחִין וּמַעְרוֹת, שְׁנָאמַר (תהלים כד א) 'לַה' הָאֲרֵץ וּמְלוֹאָהּ, וְאִין
 75 לְעוֹבְדֵי כּוֹכְבִים רְשׁוֹת לְחַפּוּר בָּהּ.
 76 מִבִּאֲרַת הַגְּמָרָא, בְּמַאי קָמִיתִינֵי – במה נחלקו רבה ורבי אלעזר, מִדְּ

77 רבי אלעזר כְּבִר שְׁדוּרְשֵׁים דִּנְהָךְ – רק דגן שלך, של ישראל,
 78 חייב במעשר, וְלֹא דִּנְן עוֹבֵד בּוֹכְבִים, כיון שקנינו בקרקע פטורה
 79 ממעשר. וְמִדְּ – רבה כְּבִר, שְׁדוּרְשֵׁים כְּאִילוּ נִכְתָּב 'דִּיגְוֵיךְ', כלומר,
 80 גמר אסיפת התבואה המכונה 'דיגון' הנעשה ברשות ישראל
 81 מחייב במעשר, וְלֹא דִּיגְוֵן שְׁנַעֲשֵׂה בְּרִשׁוֹת עוֹבֵד בּוֹכְבִים, ואין חילוק
 82 מי בעל הקרקע, אלא מי בעל התבואה בעת הדיגון.
 83 אָמַר רַבָּה, מִנָּא אֲמִינָא לָהּ – מנין אני מוכיח את דברי, דִּתְנִן בְּמִשְׁנָה

84 בפאה (פ"ד מט), הִלְקִינֵי – שיבולים שנפלו בקצירה, וְהַשְׁבִּיחָה – עומר
 85 שנשכח בשדה, וְהַפָּאָה – תבואה המושארת בפניות השדה, שֶׁל
 86 עוֹבֵד בּוֹכְבִים, חֵיבִין בְּמַעֲשֵׂר, אֲלֵא אִם בִּן הַפְּקוּר אוֹתָם בְּפִירוּשׁ,
 87 והפקר פטור ממעשר. מִבְּרַר רַבָּה, חֵיבִי דָּמִי – באיזה אופן מדובר,
 88 אֲלֵימָא – אם נאמר שמדובר בקרקע דִּשְׁרָאֵל, וְלִיקְמִינְהוּ – אסף
 89 את הלקט שכחה ופיאה עוֹבֵד בּוֹכְבִים וּמְכַרָּה לְיִשְׂרָאֵל, אִם כֵּן
 90 קשה הלשון אֲלֵא אִם בִּן הַפְּקוּר, וְהָאֵ – והרי כל מתנות עניים
 91 מִפְּקִירֵי יִשְׂרָאֵל – מופקרים ועומדים על ידי הבעלים. אֲלֵא לֹא –
 92 בודאי מדובר בקרקע דִּעוֹבֵד בּוֹכְבִים שֶׁהֵנִיחַ לְקַט שְׁכַחָה וּפָאָה,
 93 וְלִיקְמִינְהוּ יִשְׂרָאֵל, וכיון שהעובד כוכבים פטור מהנחת מתנות אלו
 94 אין דין התבואה כמתנות עניים' וחייבת במעשר, אִם כֵּן מוֹכֵחַ
 95 שְׁמַעְמַא – טעם פטורם הוא רק כיון דְּהַפְּקוּר אוֹתָם, הָאֵ – אך אם
 96 לֹא הַפְּקוּר, חֵיבִי יִשְׂרָאֵל הַאוּכֵלֵם לְעִשְׂרָם, וּמוֹכֵחַ שְׁקִרְקַע הָעוֹבֵד
 97 כּוֹכְבִים חַיִּיבַת בְּמַעֲשֵׂר.

98 דוחה הגמרא, לֹא – אין זו הוכחה לדברי רבה, כיון שְׁלֵעוֹלָם אִפְשָׁר
 99 לפרש שהקרקע דִּשְׁרָאֵל, וְלִיקְמִינְהוּ עוֹבֵד בּוֹכְבִים, וְדָקָא אֲמַרְתָּ –
 100 ומה שהקשית וְהָאֵ מִפְּקִירֵי יִשְׂרָאֵל – הרי הם מופקרים ופטורים
 101 ממעשר, יש לדחות, כִּי נִהֵי דְּמַפְּקִירֵי אֲדַעְתָּא דִּישְׂרָאֵל – הגם
 102 שהופקרו כדי ישראלים יטלום, אֲדַעְתָּא דִּעוֹבֵד בּוֹכְבִים מִי מַפְּקִירֵי
 103 – וכי הופקרו כדי שיתטלו עובדי כוכבים, וכיון שאין התבואה
 104 מופקרת, חייבת היא במעשר.
 105 מִבִּיאַת הַגְּמָרָא רַאִיָּה לְרַבִּי אֶלְעָזָר שְׁקִרְקַע הָעוֹבֵד כּוֹכְבִים חַיִּיבַת

106 במעשר: תָּא שְׁמַע, שִׁנְיָו בְּבִרְיִיתָא יִשְׂרָאֵל שְׁלִקָּה שְׁדָה זְרוּעָה
 107 מְעוֹבֵד בּוֹכְבִים עַד שְׁלֵא הִבְיָאָה – לא צמחה התבואה שלישי מכל
 108 צמיחתה, וְחֹזֵר וּמְכַרָּה לוֹ לְעוֹבֵד כּוֹכְבִים מְשִׁהֲבִיאָה שְׁלִישׁ, וְקַנָּה
 109 ישראל את התבואה ומירחה, חֵיבַת בְּמַעֲשֵׂר, כיון שְׁכַבְּדָה נִתְחַיֶּבֶת
 110 במעשר כשהיתה ברשות ישראל. וּמִשְׁמַע שְׂרָק אִם נִתְחַיֶּבֶת
 111 ברשות ישראל אִין – כן, כלומר חייבת במעשר, אך אם לֹא
 112 נִתְחַיֶּבֶת ברשות ישראל, היא לֹא חַיִּיבַת בְּמַעֲשֵׂר, וּמוֹכֵחַ שְׁקִרְקַע
 113 הָעוֹבֵד כּוֹכְבִים פְּטוּרָה מְמַעֲשֵׂר.

1 פִּינְקוֹן – פדה אותי כדי שלא יאכלו אותי, אָמַר לִיָּה רַבִּי אַמִּי, תְּנִן
 2 – שנינו במשנתנו, הַמוֹכֵר עֲצָמוֹ וְזָתָּה בְּנִי לְעוֹבֵד בּוֹכְבִים, אִין
 3 פוֹדִין אוֹתוֹ, אָבֵל פוֹדִין אֶת הַכְּנִים לְאַחַר מִיתַת אֲבִיהֶם, וְהַטַּעַם
 4 שְׁפוּדִים אֵת בְּנֵיו הוּא מְשׁוּם קְלִקוּלָא – שמא יתערבו בין העובדי
 5 כוכבים וילמדו ממעשיהם הרעים, וְכָל שְׁכֵן הָקָא – בזה שמכר את
 6 עצמו ללודאי, דְּאִיבָא קְמָלָא – שיש כאן חשש מיתה, שְׁעוּמַדִּים
 7 הֵם לְהוֹרֵגוֹ כְּדִי לְאֹכֹל אֵת בְּשׂוֹר.

8 אָמְרוּ לִיָּה רַבְּנָן לְרַבִּי אַמִּי, הָאֵי – האיש הזה, אִין צָרִיךְ לְפִדוֹתוֹ, כיון
 9 שִׁישְׂרָאֵל מוֹמְדָה הוּא, דְּקָא חוּז לִיָּה דְּקָאָבֵל וְ-שְׂרָאוֹ אוֹתוֹ שְׁאוּכֹל
 10 נְבִילוֹת וּמִרְיָפוֹת, אָמַר לָהּ רַבִּי אַמִּי, מִנֵּן לָכֵם שְׁהוּא מוֹמֵר
 11 לְהַכְעִיס, אִיבָא – נאמר, שאינו עושה כן להכעיס אלא לְתִיאָבוֹן
 12 הוּא דְּקָאָבֵל – אוכל את הנבילות וטריפות, וצריך לפדותו.

13 אָמְרוּ לִיָּה הַחֲכָמִים לְרַבִּי אַמִּי, וְהָאֵ וְזָתָּה דְּאִיבָא חֵימְרָא וְאִיפְרָא
 14 קָמִיהּ – והרי העידו עדים שפעמים שיש לפנינו גם בשר היתר וגם
 15 בשר איסור של נבילות וטריפות, וְשִׁבְקִי חֵימְרָא וְאָבֵל אִיפְרָא –
 16 והוא עובד מלאכול את בשר היתר ואוכל את בשר האיסור, ואם
 17 הוא עובר עבירות רק לתיאבוֹן, אִין לוֹ סִיבָה לְהַעֲדִיף אֵת בְּשַׁר
 18 הָאִיסוּר, וּמוֹכֵחַ שְׁעוּשָׂה כֵּן מַחֲמַת שְׁרַצוֹנוֹ לְהַכְעִיס אֵת בּוֹרָאוֹ.
 19 אָמַר לִיָּה רַבִּי אַמִּי לֹזָה שְׁמַכְרָא אֵת עֲצָמוֹ לְלודאי, זֵל – לך, לֹא קָא
 20 שְׁכָבְדָה לִי דְּאִפְרָקִינֵךְ – החכמים אינם נותנים לי רשות לפדותך:
 21 אַגַּב הַמַּעֲשֵׂה בִּזְדָּה שְׁמַכְרָא אֵת עֲצָמוֹ לְלודאי, מִבִּיאַת הַגְּמָרָא מַעֲשֵׂה
 22 בְּרִישׁ לְקִישׁ שְׁמַכְרָא עֲצָמוֹ לָהֶם, וְאִין יִצוּל מַהֵם:

23 רִישׁ לְקִישׁ זְבִין נְפְשִׁיהּ לְלודאי – מכר את עצמו ללודיים, כְּדִי
 24 שִׁיאֲכַלְהוּ, שְׁכָל נְפְשִׁיהּ חֵימְרָא וְזָתָּה לְקָא – לקח עמו שק עם עיגול
 25 של חוט טויה, וְאִבְנֵן אוֹ עוֹפֶרֶת עוֹגֹלָה בְּתוֹךְ הַעִיגוּל, אָמַר רִישׁ
 26 לְקִישׁ בְּלָבוֹ, גְּמִירֵי – רגילים הם, דְּיוֹמָא בְּתָרָא – שביום האחרון
 27 לפני שהורגים את האדם שרוצים לאוכלו, כָּל דְּבָעֵי מִינְיָהוּ עֲבָדִי
 28 לִיָּה – כל מה שהוא מבקש מהם הם עושים לו, כִּי חֵיבִי דְּלְחַוֹּל
 29 אֲדַמְרָא – כדי שימחול על דמו שנשפך. וְאִבְנֵן יוֹמָא בְּתָרָא – ביום
 30 האחרון, כְּשֶׁרָצוּ לְהוֹרֵגוֹ, אָמְרוּ לִיָּה הַלּוּדִיִּים, מַאי נִיחָא לָךְ – מה
 31 אתה רוצה שנעשה עבורך. אָמַר לָהּ רִישׁ לְקִישׁ, בְּעִינָא אֲקָמְטִינְכוּ
 32 וְאוֹתְבִינְכוּ – אני רוצה לקשור אתכם ולהושיב אתכם, וְכָל תְּד
 33 מִינְיָכוּ אֲמַתְיָה חֵימְרָא וְפִלְגָא – ואכה כל אחד מכם מכה וחצי עם
 34 השק, וְהַסְכִּימוּ לְמַלְאוֹת בְּקִשְׁתוֹ, קָמְטִינְהוּ וְאוֹתְבִינְהוּ – קשר אותם
 35 והושיב אותם, כָּל תְּד מִינְיָהוּ, כִּד מַתְיָה תְּד חֵימְרָא, נִפְסַח נְשָׁמְתִיה
 36 – כל אחד מהם, כשהכה אותו ריש לקיש מכה אחת, יצאה
 37 נשמתו, חֲרָקִינְיָה לְשִׁינְיָה – וכשיצאה נשמתו השמיע קול שפשוף
 38 שיניו זה בזה, וְהִיָּה נְשַׁמְעַ קוֹל צוֹחֵק, כְּדִי שֶׁלֹּא יִדְעוּ הַנּוֹתָרִים
 39 שֶׁהֵרַג אֵת חֲבֵרָם, אָמַר לִיָּה רִישׁ לְקִישׁ לֹזָה שְׁהוֹכְדָה, אַחֲוִיבֵי קָא
 40 מְחִיבִיתְכֵי, כִּי אֲמַתְיָה שֶׁלֹּא גְבִי פִלְגָא דְּחֵימְרָא – וכי אתה לועג לי,
 41 עֵדִינִי נְשָׂאֵר לָךְ לְקַבֵּל מִמֶּנִּי עוֹד חֲצִי מְכָה, וְכִךְ קָמְטִינְהוּ כּוֹלְהוּ –
 42 הרג את כולם, נִפְסַח וְאֲרָא – ויצא מהם.

43 אַגַּב שֶׁהִבִּיאָה הַגְּמָרָא מַעֲשֵׂה עִם רִישׁ לְקִישׁ, הַגְּמָרָא מִבִּיאַת עוֹד
 44 הַנְּהַגָּה שְׁלוֹ. שְׁכַל יִמְיוֹ שֶׁל רִישׁ לְקִישׁ, יְתִיב קָאָבֵל וְשָׁתִי – היה
 45 יושב ואוכל ושותה את כל מה שהשתכר, וְלֹא עֲצָמַם בְּהוֹצָאוֹת
 46 הַיּוֹם כְּדִי לְהַשְׁאִיר לְמַחֵר, אֲמַרְתָּ לִיָּה בְּרַתְיָה – אמרה לו בתו, לֹא
 47 בְּעִית מִיָּדִי לְמוֹנָא עֲלִיָּה – וכי אינך צריך דבר רך לשכב עליו. אָמַר
 48 לָהּ רִישׁ לְקִישׁ, בְּתִי, אִינִי צָרִיךְ, כיון שְׁבְרִישִׁי כְּרִי – בטני משמשת
 49 לי לכר ולכסת.

50 הַגְּמָרָא מְסַרְתָּ עוֹד, כִּי נָח נְפְשִׁיהּ – כשנפטר ריש לקיש, שְׁכָבְדָה קָמָא
 51 דְּמוֹרִיקָא – השאיר אחריו קב כרכום, הַצַּטְעַר עַל כֵּךְ רִישׁ לְקִישׁ,
 52 וְקָרָא אֲנַפְשִׁיהּ – קרא על עצמו את הפסוק (תהלים מט יא) 'וְעוֹבְדוֹ
 53 לְאַחֲרֵיהֶם חוֹלֵם':

משנה

54 במשנתנו יבואר שקנטו חכמים את המוכר קרקע בארץ ישראל
 55 לעובד כוכבים:
 56 המוכר את שדהו שבארץ ישראל לעובד כוכבים, לזקן ומביא ממנו

פירקן = פדני. משום קלקולא - שלא יזמנו בגוים וילמדו ממעשיהם. ובחיי אביון לואכ למיחש להכי, דמנטר לתון אבודון. אימא התיאבון הוא דקאכיל - ולא הוי מין, אלא מומר. ובמיניס הוא דאמרין מורידים אבל לא מעלין, אבל מומר - אמרין התם: סמי מכאן מומר. ואכיל איסורא - עדים העידו עליו כן, והוי אוכל בבלות להכעיס. חייא וגלגלתא - שק קשור ופקיע, ועיגול של אבן או

של עופרת בתוכו. דיומא כתיבא - כשהורגין אותו. להחיל ארמיה - שימחול על דמו. איקמטינכו ואתבינכו - לקשור אתכם ולהושיבכם. חייא ופלגא - כלומר מכה חצי מכה. יתיב קאכיל ושתי - כל ימיו, כל מה שהיה משתכר - לא היה מצמצם. להצניע ליום מחר. למזנא עליה - כר או כסת לישן עליו. בריסי כורי - בטני וטומן שבמעי הוא לי כר וכסת. מוריקא = כרסום. משנה אבי נרסיני: לוקח ומביא בכורים. בכל שנה חזר ליקח מן הגוי בימורי פירותיה כרמים יקרים, ומביאים לירושלים. מפני תיקון העולם - שלא יזא רגיל למכור קרקע בארץ ישראל לגוי, וגם לא מכר - יטריח לחזור אחריה ולפרות. גמרא שאין קנין כו' - אם קנה גוי קרקע בארץ - אין קנינו קני להפקיעה מקדושתה, שלא תתחייב במעשר. וישראל הקונה ממנו מן הפירות - צריך לעשר. לפני אדם - לכל צרכיו, דיעונך ולא יעונך של גוי - שאם מירדן גוי, וזן שלו בשעת מירדו, שהוא גמר מלאכתו למעשר - מירדו הגוי פוטרן, ואפילו לקחן מישראל בשבוליך. אבל אם הגדילו בקרקע הגוי, ולקחן ישראל בשבוליך ומירדן - חייבן במעשר, דקרקע ארץ ישראל ביד גוי לא הופקעה קדושתה. לקט שבחה ופאה - סתמן הפקר, ופוטרין מן המעשר, שנאמר "ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך" (דברים יד) - במי שאין לו חלק ונחלה עמך, יצאו אלו שיש לו בהן חלק ונחלה עמך, שהרי אף לו זון מופקדין. והלקט והשבחה והפאה של גוי חייבין במעשר כו'. והשתא מפרש לה ואילו. היכי דמי אלימא דישראל - שהניחן ישראל בשרדה, ולקטינהו גוי, וקאמר דאם חזר גוי ומכרן לישראל - חייב לעשרן, אלא אם כן הפקירן ישראל ראשון בשרדה. הא מפישרי וקיימי - דכל לקט ושבחה ופאה הפקר זון. ואלא דגוי - שהיו משדה הגוי, והניחן בישראל. וליקטינהו - עניי ישראל. וכיון דגוי לא מפקד להניח פאה ולקט - לא חיל עלייהו שמו. אלא אם כן הפקירן גוי ממש לשם הפקר, ולא לשם פאה להניח סתם. הא לא הפקיר חייב - במעשר. אלמא: שדה הגוי חייבת במעשר. ישראל שלקח שדה - זרועה. מן הגוי, והשדה אצלו עד שהביאה שליש, חזרו ומכרה לגוי. חייבת במעשר - אם בא ישראל ולקח מן הגוי מאותן הפירות. ומירדן. שכבר נתחייב - כשהביאה שליש ביד ישראל, דקיימא לן לענין מעשר במסכת ראש השנה (יבב). תבואה וזיתים אחר שליש. לא נתחייבה לא - אם הביאה שליש ביד גוי - פטורה. כמוריא - דמעשר דידה מדרבנן, ושם יש קנין ביד גוי להפקיע. כיבוש יחיד - דוד כיבשה, ולא היו כל ישראל שם, והיא ארם צובה.

טבל
וְקָסְכֶרָהּ פִּיבּוּשׁ יְחִיד לֹא שְׁמִיהּ פִּיבּוּשׁ. תָּא שְׁמַע: יִשְׂרָאֵל וְגוֹי שְׁלָקְהוּ שְׂדֵה בְּשׂוּתְפוּת

רייש לקיש זבין נפשיה ללודאי - קודם שחזר למוטב, דמסתמא לא היה מזלזל בעצמו כל כך. בריסי כר - דרכן היה לשכב על בטנם, כדאמרין בובחים (הא). ריש לקיש רמי אמעיהו ומקשה.

לוקח ומביא בכורים - זו גרסת הקונטרס, דקניסין ליה לחזור וליקח ממנו, אבל כולי האי לא קניסין ליקח ממנו להפריש תרומות ומעשרות. ומיהו, קשה לרבינו תם: דבגמרא מיימי ראה מואה דיש קני לגוי, דמפני תיקון העולם - אין, דאורייתא - לא. מנא ליה: דילמא תיקון העולם קאי אחא דחייבוהו ליקחו! ואומר רבינו תם: דברוב ספרים לא גרסינן "ומביא" ב"ו, והכי קאמר: כל אדם הלוקח ממנו מביא בכורים, לא שגא מוכר לא שגא אחר. ורבינו חננאל גרס: הלוקח מביא כר וכן בירושלמי. אמר רבה אף על פי שאין קנין כר - והא דתניא לעיל (מגב), אף על פי שפעשה ישראל נימוסן - פטורה מן המעשר, אלמא: יש קנין איבא לאוקמא בסוריא, כדמשני לקמיה. והדיא ד"השואל" (בבא מציעא קא.א) דהמקבל שדה אבותיו מן הגוי, דמעשר ונתון לו, ודחי לה התם: דלעולם יש קנין. אף על פי שהדיחוי אמת, כדדייק מדרגס מטיק - מכל מקום רביא רביא גמורא, ליבא, דלעולם מצוי למירדן רבא דסבר אין קנין. ואשכחן ר מאיר דסבר יש קנין בסוף פרק קמא דעבודה זרה (כא.א), דאמר: אין משכירין לתן שדות - משום דמפקע להו ממעשרות. דכל זמן שהיא של ישראל - כל מי שזורעה חייב במעשר, וכי זבנה לגוי - הזורעה פטור, דיש קנין. דאי אין קנין - אין זו הפקעה מה שאין גוי מעשר ומורדע החיבת. דהתם פירך: בית נמי מפקיע ממוחהו ומשני: מוחה חובת הדר היא, ואין זה הפקעה. והא דאמר רבי מאיר בפרק "רבי ישמעאל" (מנחות סו.ב) תורמין משל גוי על של ישראל - התם איירי כשגדלו ביד ישראל, ולהכי מוקי פלוגתייהו במירוח הגוי ולא ביש קנין. וכי פריך הבא לרבי אלעזר - הוה מצוי למירד: אנא דאמרי כרבי מאיר, אלא דמשני פשר.

מירדן ולא ידעון גוי - מתוך פירוש הקונטרס משמע דהא בהא תליא, דלרבה דאמר אין קנין, ודרש "דיעונך" ולא ידעון גוי - אית ליה מירוח הגוי פוטר, ולרבי אלעזר דאמר יש קנין, ודרש "דיעונך" ולא דגן גוי - אית ליה מירוח הגוי אינו פוטר. וקשה: דכמה תנאים נחלקו במירוח הגוי, ואם כן כל אותם תנאים נמי נחלקו ביש קנין ואין קנין, והוה דחוק דרבה ורבי אלעזר נחלקו בפלוגתא דכל הנזו תנאי עוה: דמשמע במנחות בפרק "רבי ישמעאל" (סו.א) דכולהו תנאי דרשי "דיעונך" ולא ידעון גוי. ואפילו מנא דמחייב מירוח הגוי, אלא דרדשי מיעוט אחר מיעוט דתרי "דיעונך" כתיבי. לכך נראה דרבה ורבי אלעזר אתו כבולי עלמא, ודרשי נמי רבי אלעזר "דיעונך" ולא ידעון גוי, מדכתיב "דיעונך" ולא כתיב "ובתואך", דאי הוה כתיב "ובתואך" - הוה דרשינן שפיר נמי תבואתך ולא תבואת גוי, ומכל מקום דרשי נמי "דיעונך" ולא דגן גוי, מדכתיב "דיעונך" בהדיא. ואם תאמרו: כי מילא כתיב "דיעונך" בהדיא, ואם תאמרו: כי מילא כתיב "דיעונך" ויש לומר: דלא מיתסבר לאוקמי מיעוט אחר מיעוט לכל מילא. אדעתא דגוי מי מפקיר - והא דפליגי רבי יוחנן ורבי לקיש בירושלמי דפרק ששי דמסכת

1 **טבל** וחולין מעורבין זה בזה - פירש בקונטרס: אין לך כל חטה וחטה שאין חציה טבל
 2 חציה חולין. וצריך לעשר מיניה וביה, ולא ממנו על טבל גמור, ולא מטבל גמור
 3 עליו, מפני שמפירש מן החיוב על הפטור וזמן הפטור על החיוב. אבל כי מפירש מיניה וביה
 4 - מעשר מן החיוב שבו על החיוב שבו, וזמן הפטור שבו על הפטור שבו. ואפילו חלקו - בספקן
 5 קן עומדים, דאין ברידה. וקשה: דאמר לקמן דאי

1 טבל וחולין מעורבין - אין לך כל חטה וחטה שאין חציה טבל
 2 פטור. ואף לאחר שחלקו התבואה - הלוקח מן הגוי צריך לעשר. וישראל צריך לעשר
 3 את שלו מיניה וביה, ולא ממנו על טבל גמור ולא מטבל גמור עליו, מפני שמפירש מן
 4 הפטור על החיוב וזמן החיוב על הפטור. אבל כי מעשר מיניה וביה מעשר שלם - נמצא
 5 מעשר מן החיוב שבו על החיוב שבו, וזמן הפטור

6 הן פירות לאו כקנין הגוף דמי, והאזנים שחלקו
 7 לקחות הן - לא משכחת דמייתיי בכורים. אלא חד
 8 בר חד. הא אפילו למאן דאמר אין ברידה - יש לו
 9 בודאי חלק בו, דמחייב בכורים, הדמותר שהוא
 10 חולין - מצי מקדיש ליה, כדאמרין בפרק
 11 "הספיה" (בבא בתרא פא.ב.) ודחוק לומר דלא
 12 משכחת דמייתיי בכורים בהלכתו, שלא יצטרך
 13 להקדיש לטבל, דלישנא משמע ולא מייתיי כלל
 14 קאמר. ועוד: בפרק "יש כבוד" (בכורות מח.ג.) גבי
 15 חמש סלעים ולא חצי חמש, קאמר דכולי עלמא
 16 אית להו דרב אסי, דאמר: האחין שחלקו - מחצה
 17 יורשין ומחצה לקחות. משמע, אבל אי לקחות
 18 הן - פטורין, אפילו למאן דאמר חמש ואפילו חצי
 19 חמש, דאפילו חצי חמש ליכא לך נראה דאין
 20 תקנה לטבל, דכין דאין ברידה - שמתא הניע
 21 לו כל חלקו של גוי או חציו, ולא ידעין כמה, ואי
 22 מעשר מיניה וביה - שמתא מעשר מחלקו, והשאר
 23 חלקו של גוי, או אינפא, או מקצתו. ומיהו, יכול
 24 לתקן - שיפירש עליו ממקום אחר, ופירש גם
 25 עליו ממקום אחר, ואחרון אחרון מקולקל, עד
 26 שלא ישאר כי אם מעט, וכל המעשרות
 27 והתרומות יתנם לבחן וללוו. **ולביתך** מלמד
 28 שאדם מביא בכורי אשתו - ואם תאמר: הוא מן
 29 התורה אין לבעל פירות. בבבסי אשתו, אלא
 30 תקנתא דרבנן בעלמא היא. אם כן על כרחך גזירת
 31 הכתוב הוא! ויש לומר: דרך נשים שנתנת פירות
 32 לבעליהן, וכי אינא וזנתא איירי ביה, ובענין זה
 33 אמרין ברש קדושין (הא.א.) אי כתב דחמנא
 34 מעשה ידיה לאביה - דקא מיתנתא מיניה, ואף על
 35 גב דמדאורייתא אינו חייב במזונת בתו. אלא
 36 דאורחא ומילתא הוא שהוא זן אותה.
 37 **מתה** אין לא מתה לא - ואם תאמר: מאי
 38 קושיא? דרבי יוחנן דאמר כתנא ד"לבייתך", דמה
 39 נפשך פליגי ויש לומר: דאיכא לאוקמה בנותיה, דמה
 40 דך. ואם תאמר: ולישני דרך דמותה בשלא זכתה
 41 האשה פירות נכסיה לבעל! ויש לומר: דבריייתא
 42 קתני אף בתר דתקן רבנן פירות לבעל. ועוד:
 43 דהוה ליה קפונה פירות בשוק ואחר כך קנה שדה,
 44 דאינו קורא, כדאמרין במסכת בכורים (פרק א.)
 45 אבל לריש לקיש שדחיו לו פירות תחילה - אתי
 46 שפיר, דבמתא מביא וקורא. כיון דמעיקרא אנדי
 47 בה לפירות. **בצרן** ושיגרן ביד שליח - פירש

1 **מְבַלְלֵי** וְחֹלִיִן מְעֻרְבִין זֶה בְּזֶה, דְּבָרֵי רַבִּי; רַבֵּן שְׁמַעוֹן
 2 בֶּן גַּמְלִיאֵל אָמַר: שֶׁל גֹּי פְטוּר, וְשֶׁל יִשְׂרָאֵל חַיִּיב;
 3 עַד כַּאֲן לֹא פְלִיגֵי אֱלָא דְמֹר סַבְרַ: יֵשׁ בְּרִידָה, וְכֹר
 4 סַבְרַ: אִין בְּרִידָה, אֲבָל דְכוּלֵי עֲלָמָא - יֵשׁ קִנְיִן
 5 לְגוֹי בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל לְהַפְקִיעַ מִיַּד מַעֲשֵׂר! - הֲכֵא נִמְי
 6 בְּסוּרְיָא, וְקַסְבְּרַ: כִּיבוּשׁ יַחֲד לֹא שְׁמִיָּה כִּיבוּשׁ. אָמַר
 7 רַב הֵיבֵי בְר אֲבִין, תָּא שְׁמַע: הַמּוֹכֵר שְׂדֵהוּ לְגוֹי -
 8 לֹאֲחַ וְנִמְבִיא בִּיבּוּרִים, מִפְּנֵי תִּקּוֹן הָעוֹלָם; מִפְּנֵי תִּיקּוֹן
 9 הָעוֹלָם אִין, מְדַאֲרִייתָא - לֹא! אָמַר רַב אִשִּׁי: שְׁתֵּי
 10 תִּקְנוֹת הֵווּ; מַעֲרֵקָא הוּוּ מִיִּיתֵי מְדַאֲרִייתָא. כִּינֵן דְּחַוּוֹ
 11 דְקָא מְקַרֵי וּמְזַבְּנֵי, דְסַבְרֵי בְּקַדְוִשְׁתֵּיהוּ קִינְיִן - תִּקְנֵיהוּ
 12 לְחַוּוֹ דְלֹא לִיתוּ. כִּינֵן דְּחַוּוֹ דְמֵאֵן דְלֹא סָגֵי לִיה לְזַבְּנֵן
 13 וְקָא מִשְׁתַּקְּעֵן בְּיַד גּוֹיִם - תְּדַר תִּקְנֵיהוּ לְחַוּוֹ דְלִיתוּ.
 14 אִיתְמַר: הַמּוֹכֵר שְׂדֵהוּ לְפִירוֹת, רַבִּי יוֹחֲנָן אָמַר: מְבִיא
 15 וְקוֹרֵא, רִישׁ לְקִישׁ אָמַר: מְבִיא וְאִינוּ קוֹרֵא. רַבִּי יוֹחֲנָן
 16 אָמַר מְבִיא וְקוֹרֵא - קִנְיִן פִּירוֹת כְּקִנְיִן הַגּוֹף דְמֵי, רִישׁ
 17 לְקִישׁ אָמַר מְבִיא וְאִינוּ קוֹרֵא - קִנְיִן פִּירוֹת לֹא כְּקִנְיִן
 18 הַגּוֹף דְמֵי. אִיתִּיבֵיהּ רַבִּי יוֹחֲנָן לְרִישׁ לְקִישׁ: "וְלִבְיַתְךָ"
 19 - מְלִמְד, שְׂאָדָם מְבִיא בִּיבּוּרֵי אִשְׁתּוֹ וְקוֹרֵא! אָמַר
 20 לִיה: שְׂאִנֵי הַתָּם, דְכַתְּבִיב: "וְלִבְיַתְךָ". וְאִיכָא דְאָמַרֵי,
 21 אִיתִּיבֵיהּ רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לְקִישׁ לְרַבִּי יוֹחֲנָן: "וְלִבְיַתְךָ" -
 22 מְלִמְד, שְׂאָדָם מְבִיא בִּיבּוּרֵי אִשְׁתּוֹ וְקוֹרֵא; הַתָּם הוּא
 23 דְכַתְּבִיב "וְלִבְיַתְךָ", אֲבָל בְּעֲלָמָא לֹא! אָמַר לִיה: מַעֲמָא
 24 דִּידֵי נִמְי מְהֵבָא קְאָמִינָא. אִיתִּיבֵיהּ: הֵוּהָ כָּא בְּרִדְךָ
 25 וּבִיבּוּרֵי אִשְׁתּוֹ בְּיָדוֹ, וְשִׁמְעַ שְׁמַתָּה אִשְׁתּוֹ - מְבִיא
 26 וְקוֹרֵא; מַתָּה אִין, לֹא מַתָּה - לֹא! - הוּא תְּדִין דְאָף
 27 עַל גַּב דְלֹא מַתָּה, וּמַתָּה אֲצַטְרִיכָא לִיה; סְלָקָא דְעַתְדָּךָ
 28 אָמִינָא לְיַגּוּר מְשׁוּם דְרַבִּי יוֹסִי בְר חֲנִינָא, דְאָמַר
 29 רַבִּי יוֹסִי בְר חֲנִינָא: בְּצֻרֵן וְשִׁגְרֵן בְּיַד שְׁלִיחֵי, וּמַת
 30 שְׁלִיחֵי בְּרִדְךָ - מְבִיא וְאִינוּ קוֹרֵא, שְׁנֵאמַר: "וְלִקְחָתְךָ...
 31 וְהַבְּאֵת", עַד שְׁתֵּהָא לְקִיחָה וְתִבְּאָה בְּאַחַד, קָא
 32 מְשַׁמְעַ לָן. וְאֹדְרוֹ לְטַעֲמֵיהוּ, דְאִיתְמַר: הַמּוֹכֵר שְׂדֵהוּ
 33 בּוֹמֵן

34 שביאנו שליח אחר, דאפילו לא מת שליח ראשון אינו קורא. דתנן: האשה ותומטום
 35 ואנדרוניוס והשליח - מביאין ולא קוראין, שאין יכולין לומר "אשר נתתה לי".
 36 **בומן**

37 שביאנו שליח אחר, דאפילו לא מת שליח ראשון אינו קורא. דתנן: האשה ותומטום
 38 ואנדרוניוס והשליח - מביאין ולא קוראין, שאין יכולין לומר "אשר נתתה לי".
 39 **בומן**

37 רבינו שמואל ב"הספיה" (בבא בתרא פא.ב.) בצרן הבעל ושרגן ביד שליח. דאם בצרן שליח
 38 הוביאן השליח בירושלים - שליח הוא אין יכול לקרות, כדתנן במסכת בכורים (פרק א
 39 משנה ה), אבל הבעלים קורין. דיכולין לומר "הנה הבאתי" - דשלושו של אדם כמותו. וקשה
 40 לרבינו תם: למאי חדשיב לבצירה לקיחה, למה ליה למימר ומת שליח? הוה ליה למתני: בצרן
 41 הוא ושרגן ביד השליח, או שצברן שליח הוביאן הוא ויש לומר: דאשמועינן רבותא, דאף על גב דמת שליח וגמרו הבעלים הבאה, דאיכא לקיחה ומקצת הבאה בבעלים - אפילו הכי אינו
 42 קורא. דבעינן לקיחה וכל הבאה באחד. ואי גרסינן "או מת" - אתי נמי שפיר. חו אף זו קתני. ורבינו תם מפרש: דבצירה לא היינו לקיחה, ובצרן - אורחא ומילתא נקט. שבעלים בגרסינן כדי
 43 לעשות בעין יפה, לפי שאין שיעור לבכורים. ולקיחה - היינו לקיחה מתוך הבית. וחדא קתני: בצרן ושרגן ביד השליח, ומת שליח בדרך - דאו הוא רגילות שמביאין אחר, ולא הוי לקיחה
 44 והבאה באחד. **מביא** ואינו קורא - ואם תאמר: ונימא ירקבו, כדאמרין בפרק בתרא דמכות (יח.ב.) הפריש בכורים קודם הזוג, ועבר עליהן החג - ירקבו, משום דנראו לקריאה ונדחו, וכל
 45 שאין ראוי לבליה - בילה מעכבת בו. והכא נמי, כשבצרן נראו לקריאה, וכששיגון - נדחו ויש לומר: דאמר בירושלמי ומסכת בכורים: רבי אסי אמר ריש לקיש בשם רבי אשיעי: בשליקטן
 46 לשלחן ביד אחר, אבל אם לקטן להביאין הוא - לא ישלחם ביד אחר, שכל הבכורים שראו לקריאה - אין ניתרין אלא בקריאה. ואמרין להם: מתניתין פליגא, הפריש בכורים ומכר שדחו
 47 מביא ואינו קורא. קיימננה כשתנן דעתו למכור משנה ראשונה. ולפי זה, אם הפריש בכורים קודם החג על מנת להביאין אחר החג - לא ירקבו, אלא אחר החג מביא ואינו קורא.
 48 **לא**

62 איתביה – הקשה רבי יוחנן לריש לקיש מברייא, נאמר בפרשת
 63 ביכורים (דברים כו יא) 'ושמחת בכל הטוב אשר נתן לך ה' אלהיך
 64 ולביתך, ודרשו חכמים מהלשון 'ולביתך', מלמד שאדם מביא את
 65 ביכורי הפירות של אשתו (הקרויה 'ביתו'), והיינו פירות שגדלו
 66 בקרקע של נכסי 'מלוג' שהכניסה לו אשתו והוא אוכל את
 67 פירותיה, ואף קורא פרשת ביכורים, והרי גוף הקרקע שייך
 68 לאשתו, והזכות של הבעל בנכסי אשתו היא רק 'קנין פירות',
 69 ומכך שהוא יכול להביא ולקרוא מוכח שקנין הפירות שלו נחשב
 70 כקנין הגוף.
 71 אמר ליה ריש לקיש לרבי יוחנן תירוץ לקושייתו, שאני התם –
 72 שונה דין הבעל מדין כל לוקח הקונה פירות, כיון דבתיב לגבי
 73 הפסוק 'ולביתך' המלמד שהוא רשאי להביא ולקרוא, אבל לוקח
 74 רגיל שלא נאמר לגבי פסוק זה, מביא ואינו קורא.
 75 ואיתביה – יש שאמרו שהקושיא והתירוץ נאמרו כך, איתביה
 76 – הקשה רבי שמעון בן לקיש לרבי יוחנן, דרשו בברייא מהפסוק
 77 'ולביתך', מלמד שאדם מביא ביכורי אשתו וקורא, ומכך שהזכרה
 78 התורה ללמד דבר זה, משמע שרק התם – שם הוא שנאמר דין זה
 79 שהבעל קורא כיון דבתיב 'ולביתך', אבל בעלמא – בשאר מקומות
 80 שיש לאדם רק קנין פירות, הוא לא קורא, כיון שקנין פירות אינו
 81 כקנין הגוף.
 82 אמר ליה רבי יוחנן לריש לקיש תירוץ לקושייתו, טעמא דידי נמי
 83 מהתם דאמינא – גם הטעם לדברי למדתי מדרשה זו עצמה, שכמו
 84 שזידישא כאן התורה שקנין פירות נחשב כקנין הגוף, כך בכל
 85 מקום קנין פירות כקנין הגוף.
 86 איתביה – הקשה ריש לקיש לרבי יוחנן מברייא, אדם שתיב בא
 87 בדרך לבית המקדש וביכורי אשתו בידו להקריבם לפני ה', ושמע
 88 שמתה אשתו וירש ממנה את גוף הקרקע, הדין הוא שמיביא את
 89 הביכורים ואף קורא פרשת ביכורים, ומשמע שרק אם מתה אשתו
 90 אין – כן, כלומר יכול הוא לקרוא, אבל אם לא מתה, לא, אינו יכול
 91 לקרוא, ואף שיש לו קנין פירות, ומוכח שקנין פירות אינו כקנין
 92 הגוף.
 93 מתרצת הגמרא, באמת הוא תדין דמביא הבעל וקורא אף על גב
 94 דלא מתה אשתו, ובאופן אשתו מתה אצטריכא ליה – הוצרך
 95 התנא לחדש שאף אז יכול הבעל לקרוא, כיון ששלקא דעתך
 96 אמינא – היינו מעלים בדעתינו ליגוד שאם מתה אשתו לא יקרא,
 97 משום שעלולים לקרוא גם במקרה דרבי יוסי בר חנינא. דאמר רבי
 98 יוסי בר חנינא, ענבי ביכורים שבעל הגפן בצינן ושנין לבית המקדש
 99 ביד שליח, ומה השליח בדרך, והלך בעל הגפן ולקח את הענבים
 100 מהמקום שמת השליח והעלים לבית המקדש, הדין הוא שהבעלים
 101 מביא את הענבים לבית המקדש ואינו קורא שם פרשת ביכורים,
 102 שנאמר (דברים כו ב) 'ולקחת מראשית כל פרי האדמה אשר תביא
 103 מארצך, וכיון שיכלה התורה לומר רק 'והבאת מארצך מראשית
 104 כל פרי האדמה', והוסיפה לשון לקיחה באמרה 'ולקחת', דורשים
 105 מכך שאין קוראים פרשת ביכורים עד שתהא הלקיחה של הפירות
 106 מהשדה והבאתה של הפירות לבית המקדש באדם אחד, והיינו
 107 בבעלים שהוא יחם והוא יביאם, ואילו כאן לקיחת הביכורים
 108 היתה על ידי שליח. והיה מקום לומר שאף בשמתה אשתו בדרך
 109 לא יקרא, כיון שידמו האנשים את דינו לדין שליח, ויסברו שגם
 110 הבעל לא היה ראוי לקרוא בתחילה בזמן שאשתו חיה, ורק מחמת
 111 שמתה בדרך הוא רשאי לקרוא, ויבוא לומר שאף כששליח
 112 התחיל את ההבאה והבעלים סיימה יוכל הבעלים לקרוא פרשת
 113 ביכורים, קא משמע לן – השמיעה הברייא שאין מקום לגזירה זו,
 114 כיון שאף קודם שמתה אשתו היה קורא מחמת שקנין פירות כקנין
 115 הגוף, ואין זה דומה להבאת ביכורים על ידי שליח שלא היתה כל
 116 ההבאה על ידי הבעלים.
 117 הגמרא מביאה מקרה אחר שנחלקו בו רבי יוחנן וריש לקיש האם
 118 קנין פירות כקנין הגוף:
 119 ואורו לטעמיהו – רבי יוחנן וריש לקיש שנחלקו בדין הקונה שדה
 120 לפירות, האם מביא ביכורים וקורא או שמביא ואינו קורא, הלכו
 121 כל אחד לשיטתו בנידון אחר. דאיתמר – נאמר בבית המדרש,
 122 אדם המוכר את שדהו

1 מוכר וְהולין המעורבין זה בזה, כיון שאין ברירה/ וכל חיטה וחיטה
 2 שבשדה זו חציה פטור ממעשר וחציה חייב, דברי רבי. רבן שמעון
 3 בן גמליאל אומר שיש ברירה/ וכשחלקו התברר שהחלק של
 4 העובד כוכבים הוא חולין שפטור ממעשר, וכל החלק של הישראל
 5 חייב במעשר.
 6 מוכיחה הגמרא, עד כאן לא פליגי – מחלוקתם אינה, אלא דמר –
 7 רבן שמעון בן גמליאל כבר שיש ברירה/ ומתברר היכן הטבל והיכן
 8 החולין, ובר – רבי כבר שאין ברירה/ והטבל והחולין מעורבים זה
 9 בזה, אבל דבול עלמא – לדברי הכל חלקו של העובד כוכבים
 10 פטור ממעשר, ומוכח שיש קנין לעובד כוכבים בארץ ישראל
 11 להפקיע מיד מעשר.
 12 דוחה הגמרא, הקא נמי – גם בתוספתא זו מדובר בקרקע
 13 שבסווייא, וקפכר התנא שביפוש שנעשה על ידי יהוד ולא על ידי
 14 כל ישראל לא שמייה – אינו נחשב מהתורה כפיפוש המחשיב את
 15 סווייא כארץ ישראל, ואף שמדברגן חייבת התבואה במעשר, קנין
 16 העובד כוכבים מפקיע חיוב קל כזה.
 17 מביאה הגמרא ראייה לדברי רבי אלעזר: אמר רבי תימא בר אבין,
 18 תא שמע ממשנתנו, המוכר את שדהו לעובד כוכבים, לוקח את
 19 הפירות מהעובד כוכבים ומביא אותם ביכורים מפני תיקון העולם,
 20 ומשמע שמיני תיקון העולם, אין – כן, כלומר חייב להביא
 21 ביכורים, אף מדאורייתא הוא לא חייב בכך, ומשמע שקנין העובד
 22 כוכבים מפקיע את קדושת הקרקע, שאם היתה הקרקע נשאת
 23 קדושה היה חייב מהתורה להביא ממנה ביכורים.
 24 דוחה הגמרא, אמר רב אשי, באמת חיובו להביא ביכורים הוא מן
 25 התורה, והטעם שכתבה המשנה לשון 'מפני תיקון העולם', הוא
 26 כיון ששתי תקנות היו – היו בענין זה של הבאת ביכורים, מעיקרא
 27 – בתחילה, הווי מייתי מדאורייתא – היו מוכרי הקרקעות מביאים
 28 ביכורים כחיובם מדאורייתא, וכדעת רבא ששקדושת הארץ
 29 נשאת את כשהיא ביד עובד כוכבים. אמנם ביון דהווי – שראו
 30 חכמים דקא מקרי וזופני – שקורה שבני אדם מוכרים קרקעות
 31 לעובדי כוכבים, משום דבכרי – שהיו האנשים סבורים שכיון שאף
 32 אחר המכירה, הקרקעות בקדושתיהו גיפני – עומדות בקדושתן,
 33 אין איסור למוכרם ואין עונש על כך, לכן תקינו להו – תיקנו
 34 חכמים משום סייג וגדר לדבר דלא ליהו – שלא יביאו ביכורים
 35 מקרקעות אלו, כדי שידעו שיש איסור במכירת הקרקע וימנעו
 36 מלמוכרה. אמנם ביון דהווי – שראו חכמים דקאן דלא סגי ליה –
 37 שמי שאין לו מומן מספיק, מוכר – מוכר את קרקעותיו לעובדי
 38 כוכבים, ומחמת שאינו מביא ממנה ביכורים קא משתקנו –
 39 נשארות הקרקעות ביד העובדי כוכבים, תד תפניו להו דליתו –
 40 חזרו ותיקנו שביבאו ביכורים בדין התורה, כדי שיטרח המוכר
 41 לפדות את הקרקע מיד העובדי כוכבים. ולשון המשנה 'מפני
 42 תיקון העולם', הוא ביאור מדוע ביטלו את התקנה הראשונה, אבל
 43 עיקר החיוב הוא מהתורה, וכדברי רבה.
 44 הסוגיא הבאה עוסקת בשאלה האם 'קנין פירות' נחשב כ'קנין
 45 הגוף', כלומר, האם כשיש לאדם זכות שימוש בקרקע לתקופה
 46 מסוימת אנו מחשיבים את גוף הקרקע כשלו.
 47 חלק ממצות הבאת ביכורים היא ה'קריאה/ אמירת 'פרשת
 48 ביכורים' בעת הבאתם לבית המקדש. וכיון שנאמר בה (דברים כו ב)
 49 'ועתה הנה הבאתי את ראשית פרי האדמה אשר נתת לי ה', רק
 50 אדם שהאדמה שייכת לו יכול לקרוא פרשה זו.
 51 איתמר – נאמר בבית המדרש, המוכר את שדהו לפירות, והיינו
 52 שהקרקע נשאת של המוכר הלוקח אוכל את פירותיה רק
 53 לתקופה מסוימת, רבי יוחנן אמר, הלוקח מביא ביכורים מפירות
 54 אלו ואף קורא פרשת ביכורים, וריש לקיש אמר, הלוקח מביא
 55 ביכורים ואינו קורא.
 56 מבארת הגמרא את מחלוקתם, רבי יוחנן אמר מביא וקורא, כיון
 57 שקנין הפירות שיש ללוקח בקנין הגוף דמי – הוא דומה, ויכול
 58 הלוקח לומר 'הנה הבאתי את ראשית פרי האדמה אשר נתת לי
 59 ה'. וריש לקיש אמר מביא ואינו קורא, כיון שקנין פירות לאו בקנין
 60 הגוף דמי, וכיון שאין האדמה שייכת לו אינו יכול לומר 'אשר
 61 נתתה לי'.

60 שְׂדֵה שְׂאִינָה רְאוּיָה בשעה שהקדישה לְהִיּוֹת לעולם 'שְׂדֵה אַחֻזָּה/
 61 דינה כ'שדה מקנה/ יִצְתָּה שדה זו שֶׁכֶּשְׁהקדישה היתה רְאוּיָה
 62 לְהִיּוֹת אצלו 'שְׂדֵה אַחֻזָּה' כשימות אביו, שאין דינה כ'שדה מקנה/
 63 אלא כ'שדה אחוזה' ויוצאת ביובל לכהנים, דְּבִיר רְבִי יְהוּדָה וְרַבִּי
 64 שְׁמֵעוֹן. רְבִי מֵאִיר חולק ואומר, שאם הקדיש הבן את השדה בחייו
 65 אביו נשאר דינה כ'שדה מקנה' אף אחרי שמת אביו, כיון שנמכרה
 66 לו על ידי אביו, וחוזרת אליו ביובל מחמת אביו שמכרה לו, ואת
 67 הפסוק יש לדרוש כך, מִנֵּיין לְלוֹקֵה שְׂדֵה מֵאֲבִיו והרי היא בידו
 68 כ'שדה מקנה/ וְמֵת אֲבִיו ונעשתה בידו כ'שדה אחוזה/ וְאָחֵר כֶּךָ
 69 הִקְדִּישָׁה הבן, מִנֵּיין שְׂתֵּהָ לְפָנָיו כְּשֵׂדֵה אַחֻזָּה שאינה חוזרת ביובל,
 70 תְּלִמּוּד לומר יָאֵם אֵת שְׂדֵה מִקְנָתוֹ אֲשֶׁר לֹא מִשְׂדֵה אַחֻזָּה/ ויש
 71 לדרוש שרק שְׂדֵה שְׂאִינָה שְׂדֵה אַחֻזָּה בעת ההקדשה דינה כ'שדה
 72 מקנה/ יִצְתָּה שדה זו שֶׁכֶּשְׁהקדושה היא שְׂדֵה אַחֻזָּה, אינה חוזרת
 73 אליו ביובל. ומבאר הגמרא: וְאֵלּוּ לְרַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי שְׁמֵעוֹן
 74 שְׂדוּרָשִׁים מִחֲפָסוֹק חִירוֹשׁ גְּדוּל, שאף אם הקדישה לפני שירשה,
 75 מכל מקום אחר שירשה נעשה דינה כשדה אחוזה, היינו כיון
 76 שהאופן שהביא רבי מאיר שמת אֲבִיו וְאָחֵר כֶּךָ הִקְדִּישָׁה הוא
 77 פשוט, ולא צְרִיבָא קְרָא – אין צורך בפסוק לחדש זאת, שהרי בעת
 78 שהקדישה כבר היתה בידו כשדה אחוזה. הגמרא מסיימת את
 79 ההוכחה: מֵאִי לֹא קָהָא קְמִיפְלָגִי – האם לא נחלקו בנידון זה, דְּרַבִּי
 80 מֵאִיר קָבַר שִׁקְנֵן פִּירוֹת שִׁישׁ לִבֵּן בחייו אביו בְּקִנְיֵן הַגּוֹף דְּמִי – הוא
 81 דומה, וְקָהָא – ובאופן זה, בְּמִיתַת אֲבִיו הוּא דְלֹא יָרִית וְלֹא מִיֵּדִי –
 82 הוא ירש כלום, שהרי כבר היה לו כיון הַגּוֹף, וְהַלְלָךְ – ולכן אף
 83 באופן שמת אֲבִיו וְאָחֵר כֶּךָ הִקְדִּישָׁה היה מקום לומר שדינה כ'שדה
 84 מקנה/ וְצִרְיָךְ קְרָא לחדש שדינה כ'שדה אחוזה. ואילו רְבִי יְהוּדָה
 85 וְרַבִּי שְׁמֵעוֹן קָבְרִי שִׁקְנֵן פִּירוֹת לֹא בְּקִנְיֵן הַגּוֹף דְּמִי, ובחייו האב היה
 86 לבן רק קנין פירות, וְקָהָא – באופן זה, בְּמִיתַת אֲבִיו הִשְׁתָּא הוּא דְקָא
 87 יָרִית – רק עתה כשמת האב ירש הבן את גוף הקרקע, וְהַלְלָךְ באופן
 88 שמת אֲבִיו וְזָכָה הבן בקנין הגוף וְאָחֵר כֶּךָ הִקְדִּישָׁה הבן, לֹא צְרִיבָא
 89 קְרָא לחדש שדינה כ'שדה אחוזה/ שהרי בגוף השדה זכה מבח
 90 הירושה, וממילא נעשית שדה אחוזתו, וְכִי אִיצְטְרִיף קְרָא – הצורך
 91 בפסוק הוא למקרה שהקדישה בחייו אביו כשהיתה 'שדה מקנה/
 92 וְאָחֵר כֶּךָ מֵת אֲבִיו, הוּא דְאִיצְטְרִיף – הוצרך הפסוק לחדש שאף
 93 שהקדישה בעודה שדה מקנה, מכל מקום כיון שהיה עתיד לזכות
 94 בה כ'שדה אחוזה/ דינה כ'שדה אחוזה'. ונמצא שכבר נחלקו
 95 התנאים אם קנין פירות בקנין הגוף, דוחה הגמרא: אֲמַר רַב נְחֻמָּן
 96 כִּרְצִיחָא, אין הכרח לומר שהתנאים נחלקו בזה, הלא לעולם כִּיֵּיבֹא
 97 לָךְ – באמת אפשר לומר ששְׁעָלָמָא – בשאר דיני התורה קִסְפֵּי –
 98 יסברו אף רְבִי יְהוּדָה וְרַבִּי שְׁמֵעוֹן שִׁקְנֵן פִּירוֹת בְּקִנְיֵן הַגּוֹף דְּמִי, והם
 99 מודים לרבי מאיר שיש צורך בפסוק כדי ללמד שאם הקדישה
 100 לאחר מיתת אביו דינה כשדה אחוזה. וְקָהָא – כאן, הסעם שרְבִי
 101 יְהוּדָה וְרַבִּי שְׁמֵעוֹן דורשים דין נוסף הוא כיון שְׁקָא אֲשֶׁכְּחוּ וְרִישׁוּ
 102 – הם מצאו ייתור נוסף בפסוק, ודרשו כך, לְכַתּוּב דְּחִיבָא רַק אֵם
 103 אֵת שְׂדֵה מִקְנָתוֹ אֲשֶׁר לֹא אַחֻזָּה/ ללמד ששדה מקנה שהקדיש הבן
 104 לאחר מיתת אביו דינה כשדה אחוזה, מֵאִי – מדוע הוסיפה התורה
 105 וכתבה אֲשֶׁר לֹא 'מִשְׂדֵּה' אַחֻזָּה/ אלא ללמד ש'שדה מקנה' היא
 106 רק שְׂדֵה שְׂאִינָה רְאוּיָה כלל לְהִיּוֹת שְׂדֵה אַחֻזָּה, יִצְתָּה שדה זו שקנה
 107 הבן מאביו, שְׁהִיָּה רְאוּיָה לְהִיּוֹת שְׂדֵה אַחֻזָּה אצל הבן אחרי מיתת
 108 אביו, שאף אם הקדישה בחייו אביו ואחר כך מת אביו דינה כ'שדה
 109 אחוזה'. הגמרא דנה בשיטת רבי יוחנן: אֲמַר רַב יוֹסֵף, אִי לֹא – אם
 110 לא דָּאֲמַר רְבִי יוֹחָנָן שִׁקְנֵן פִּירוֹת בְּקִנְיֵן הַגּוֹף דְּמִי, לֹא מִצָּא יְדִיו
 111 וְרִגְלָיו בְּפִית הַמְּדֻרָּשׁ – לא היה יכול לבאר את שְׁקָא אֲשֶׁכְּחוּ וְרִישׁוּ
 112 אחר. ומבאר רב יוסף את דבריו, דָּאֲמַר רְבִי אִשִּׁי, אֲמַר רְבִי יוֹחָנָן,
 113 הָאִתִּין שְׁחָלְקוּ בִירוֹשַׁת אֲבִיהֶם, אין החלוקה מבררת שכל אחד
 114 קיבל את החלק שהיה ראוי לו מתחילה, אלא 'אין ברירה/ ויתכן
 115 שכל אחד קיבל את חלק חברו, וממילא כשחלקו בנכסים
 116 'לְקוּחוֹת' הן, כאילו כל אח קנה את החלק שבידו תמורת החלק
 117 שהגיע לאחיו, וּמְחַזְרִין את הקרקעות זֶה לָזֶה בְּיֹזֵב, כדי לקיים
 118 מצוות יובל. וְאִי סְלָא דְעָמָךְ – ואם היינו מעלים בדעתנו לומר

1 בְּזִמְן שְׁהִיבֵל נוהג והקרקע חוזרת ביובל, רְבִי יוֹחָנָן אָמַר, הלוקח
 2 מְבִיא ביכורים וְקוֹרָא פִּרְשַׁת ביכורים, רִישׁ לְקִישׁ אָמַר, הלוקח מְבִיא
 3 וְאִינוּ קוֹרָא. מבאר הגמרא: רְבִי יוֹחָנָן אָמַר מְבִיא וְקוֹרָא, כיון
 4 שסובר שקנין הפירות של הלוקח, בְּקִנְיֵן הַגּוֹף דְּמִי – הוא דומה,
 5 והלוקח נחשב כבעל הקרקע, ויכול לומר 'הבאתי את ראשית פרי
 6 הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נתת לי' רִישׁ לְקִישׁ אָמַר מְבִיא וְאִינוּ קוֹרָא, כיון
 7 שסובר שקנין פירות לאו בְּקִנְיֵן הַגּוֹף דְּמִי, ואין הקרקע של הלוקח.
 8 אומר הגמרא: וְצִרְיָבָא – הוצרכו רבי יוחנן וריש לקיש לחלוק
 9 בפירושו בשני המקרים, כיון דְּאִי אִיתְמַר בְּהֵיאָא – אם היו נחלקים
 10 רק במוכר שדהו לפירות, היינו אומרים שרק בְּהֵיאָא – במקרה זה
 11 קָאֲמַר רִישׁ לְקִישׁ שאינו קורא, כיון דְּכִי קָא נְחִית – כשירד הלוקח
 12 לשדה, אֲרַעְתָּא דְּפִירָא קָא נְחִית – ירד על דעת כן שיזכה רק
 13 בפירות, ולא על דעת לקנות את הקרקע אפילו לזמן מועט, אֲבָל
 14 בְּהָךְ – בקונה קרקע בזמן היובל דְּאֲרַעְתָּא דְּגוּפֵיהָ קָא נְחִית – שירד
 15 על דעת כן שיזכה בגוף הקרקע עד היובל, אִימָא מוֹדִי לִיה – נאמר
 16 שריש לקיש מודה לרְבִי יוֹחָנָן שזכה הלוקח בקרקע והוא יכול
 17 לקרוא. וְאִי אִיתְמַר בְּהָא – אם היו נחלקים רק בקונה קרקע בזמן
 18 היובל, היינו אומרים שרק בְּהָא קָאֲמַר רְבִי יוֹחָנָן שהקונה מביא
 19 וקורא, כיון שכונתו לזכות בגוף הקרקע עד היובל, אֲבָל בְּהָךְ –
 20 במוכר שדהו לפירות, אִימָא מוֹדִי לִיה לְרִישׁ לְקִישׁ שאינו קורא, כיון
 21 שכונתו לזכות רק בפירות, לְכַךְ צְרִיבָא, הוצרכו רבי יוחנן וריש
 22 לקיש לחלוק בשני המקרים. הגמרא רוצה להוכיח שקנין פירות
 23 בְּקִנְיֵן הַגּוֹף: תָּא שְׁמַע ממשנה בביכורים (פ"א מ"א), ששנינו הַקְּנִיָּה
 24 אִילָן וְקָנָה גַם אֵת קִרְקָעוֹ – קרקע שתחת האילן וסביבו, מְבִיא
 25 הַקּוֹנֵה ביכורים וְקוֹרָא, ומוכח שאף שהקרקע תחזור ביובל יכול
 26 הלוקח לקרוא. דוחה הגמרא, הָא קָא מְבִיא עֲסָקִינָן – משנה זו עוסקת
 27 בְּזִמְן שְׁאִין יוֹזֵבֵל נוהג, ויש ללוקח קנין הגוף בקרקע. הגמרא רוצה
 28 להוכיח מִמְּקוֹם אַחֵר: תָּא שְׁמַע ממשנה בביכורים (פ"א מ"ד), הַקְּנִיָּה
 29 שְׁנֵי אֱלִנוֹת בְּתוֹךְ שְׂדֵהוּ שֶׁל דְּבִירוֹ, אינו זוכה בגוף הקרקע, ולכן
 30 מְבִיא הלוקח ביכורים וְאִינוּ קוֹרָא. משמע שְׁהָא – אבל הקונה
 31 שְׁלִשָׁה אֱלִנוֹת, שזכה גם בקרקע שסביבו, מְבִיא וְקוֹרָא, אף
 32 שהקרקע תחזור ביובל. דוחה הגמרא, הָכִי נָפִי – גם כאן מדובר
 33 בְּזִמְן שְׁאִין יוֹזֵבֵל נוהג, ולדברי הכל יש ללוקח קנין הגוף. הגמרא
 34 דוחה את הראיות ממשניות אלו באופן נוסף: וְהִשְׁתָּא – בעת דְּאֲמַר
 35 רַב הִקְדָּא, שהמְחַלְלוֹת של רבי יוחנן וריש לקיש בקונה קרקע
 36 לפירות היא רק בְּיֹזֵבֵל שְׁנֵי, כלומר מהיובל השני שבא ישראל
 37 לארץ ישראל והלאה, שכיון שהורגלו ביובל הראשון שכל קרקע
 38 החזרה לבעליה, לא תכוננו למכור ולקנות את גוף הקרקע, ובה
 39 סובר ריש לקיש שאין ללוקח קנין הגוף, ואינו קורא אֲבָל בְּיֹזֵבֵל
 40 רֵאשׁוֹן לְדְבָרֵי הַכֹּל הלוקח מְבִיא ביכורים וְקוֹרָא, כיון דְּאִתְּרִי לֹא
 41 כְּפֶךָ דְּעֵתֵיהּ – עדיין לא סמכו בדעתם שיחזרו הקרקעות. ולפי זה
 42 לֹא קָשְׁיָא – אין להקשות מהמבואר במשניות שהלוקח קורא, כיון
 43 שְׁהָא – משניות אלו עוסקות בְּיֹזֵבֵל רֵאשׁוֹן, וְהָא – ריש לקיש עוסק
 44 בְּיֹזֵבֵל שְׁנֵי. הגמרא מבררת האם נחלקו תנאים בנידון זה של קנין
 45 פירות בקנין הגוף: יש שני סוגי בעלות בקרקעות ארץ ישראל. א.
 46 'שדה אחוזה/ והיא שדה שקיבל האדם בחלוקת הארץ והורשה
 47 לבניו. ב. 'שדה מקנה/ והיא שדה שקנה אדם מחבירו וחוזרת
 48 ביובל למוכר. ויש חילוק ביניהם, שהמקדיש 'שדה אחוזה' ולא
 49 גאלה לפני היובל, ומכרה הגזבר, אין המקדיש יכול לגאול אותה
 50 שוב, וביובל היא מתחלקת לכהנים. ואילו 'שדה מקנה' שהקדישה
 51 הלוקח ולא גאלה, ומכרה הגזבר, חוזרת ביובל לבעלים
 52 הראשונים שמכרהו: שואלת הגמרא: לִימָא בְּתַנָּאִי – האם נחלקו
 53 תנאים אם קנין פירות בקנין הגוף, ששנינו במשנה (ערכין כ"א), מִנֵּיין
 54 לְלוֹקֵה [קונה] שְׂדֵה מֵאֲבִיו, והרי היא בידו 'שדה מקנה/ וְהִקְדִּישָׁה
 55 בחייו אביו. וְאָחֵר כֶּךָ מֵת אֲבִיו וירשה הבן, מִנֵּיין שְׁעַתָּה תֵּהָא השדה
 56 לְפָנָיו – אצל הבן כ'שדה אַחֻזָּה' שחוזרת ביובל לכהנים, תְּלִמּוּד
 57 לומר (ויקרא כ"ב) יָאֵם אֵת שְׂדֵה מִקְנָתוֹ אֲשֶׁר לֹא מִשְׂדֵה אַחֻזָּה
 58 וְקָדִישׁ לה', ולבאורה פשוט שאם היא 'שדה מקנת' הרי אינה
 59 'שדה אחוזה', ומה בא הפסוק ללמדנו, אלא אנו דורשים שרק

1 לא דבול עלמא קנין פירות קנין הגוף דמי - דיהויא בעלמא הוא, דרבי יהודה אית ליה
2 ב'החובל' (בבא קמא זא,ג) גבי דין יום או יומים דלאו קנין הגוף דמי.
3 א' לאו דאמר רבי יוחנן קנין פירות כו' - הקשה רבינו תם: ואנו איך מצאנו ידיו ורגליו
4 דקימא לן ברש לקיש דלאו קנין הגוף דמי, כדאמרין ברש 'החולץ' (יבמות לז,ב),
5 וקיימא לן נמי דבדאורייתא אין ברידה, דבסוף
6 מסכת ביצה (לחא,ט) פסקין כרבי אשעיא ורב
7 נחמן, דקיימא לן (תבבות ז,ג) כותיה ברינא.
8 ואמרין ברש פרק שני דקדושין (מב,ב): האחים
9 שחלקו - הרי הן כלקוחות, פרות משותות - נקנה
10 מקח, ופסקין נמי ב'המכור את הבית' (בבא
11 בתרא סה,א) דאין ליה דרך הו על זה, דמכור בעין
12 רעה מוכר - אלמא לקוחות הן, והא דפסקין
13 רעה מוכר (שם קז,א) כרב דאמר בטלה
14 מחלוקת - לאו משום דיורשין הוא, אלא משום
15 דהוה כלקוחות באחיות, ויורשין דקאמר רב -
16 לאו יורשין ממש, אלא כלומר כיורשין, וברוב
17 ספרים גרסין הכי בפרק קמא דבבא קמא (ט,א),
18 ומיהו רב אסי דאמר יחלוף ומספקא ליה אי
19 יורשין הוה - היינו יורשין ממש, דמרכיב בפרק
20 "ש' כבר" (בבא בתרא,א) כרב דאמר לוא חצי
21 חמש, ורבי אסי אמר רבי יוחנן: האחין שחלקו
22 לקוחות הן - לאו היינו רב אסי, אי נמי: הא -
23 ידידה, הא - דרידה, והא דפסקין בנדירים בפרק
24 "השופתין" (מו,ב) כרבי אליעזר בן עקיב בשותפין
25 שטריו הנאה הז' מזה, דמותר ליכנס לחצר - לאו
26 מטעמיה, דטעמיה משום ברידה, דמרכיב בפרק
27 "הפרה" (בבא קמא נא,ב), אלא משום דיתור
28 הוא, כרבינא ב'חזקת הבתים' (בבא בתרא נז,ב),
29 ומותר במורד הנאה, ויש לומר: דדוקא כהיא
30 לחודה - בהכותב לבנו ממזים ולאור מיתה,
31 קיימא לן ברש לקיש דלאו קנין הגוף דמי, משום
32 דאבא לבני ברא אחולי מחיל, דהכי מצריך ליה
33 בפרק "ש' שחלק" (שם קלו,ב) לתרי מילי דרש
34 לקיש דהבא ודהתם, אבל בעלמא - קיימא לן
35 דקנין הגוף דמי, ואף על גב דקאמר הכא רבא:
36 קרא ומתניתא מסייעי ליה לרש לקיש - לרבא
37 לא סבידא ליה הכי, דאם לא כן - לא מצא ידיו
38 ורגליו, דרבא אהוב' לקוחות הן בפרק שני דקדושין
39 (מב,ב), ודבפרק "החובל" (בבא מציעא מא,א) קאמר
40 רבא נמי גבי משיכה מפורשת מן החתונה, קרא
41 ומתניתא מסייעי ליה לרש לקיש, אף על גב
42 דרבא קאי רבי יוחנן בר תמלת (יבמות לו,א),
43 ועוד יש לומר: דדוקא רבי יוחנן אית ליה דמחירין
44 זה לזה ביובל, אבל שאר אמוראים סברי: אף על
45 גב דלקוחות הן - אין מחירין, דמכר הוא דאמר
46 רבנא דליהודא, ירשה ומתנה - לא, והשתא
47 אתי שפיר, ואם תאמר: לרבי יוחנן דמחירין זה
48 לזה ביובל - תו לא משכחת שדה אחוזה, דכולהו
49 הוו שדה מקנה, ולא תחלק לכהנים, וגם פידה
50 בשויה, ולא בית דוע חומר שעורים בחמשים
51 שקל כסף, ויש לומר: כיון דתחת ז' תחורר לו
52 אחרת - לא קרינן בה שדה מקנה, אלא שדה
53 אחוזה.

הדרן עלך השולח

1 אַחֲזֵיתָ? שְׂדֵה שְׂאִינֶה רְאוּיָה לְהוֹיֹת שְׂדֵה אַחֲזֵיתָ, יִצְתָּה זֹו שְׂרָאוּיָה לְהוֹיֹת שְׂדֵה אַחֲזֵיתָ.
2 אָמַר רַב יוֹסֵף: אִי לֹאוּ דְאָמַר רַבִּי יוֹחֲנָן קִנְיַן פִּירוֹת פְּקַנְיַן הַגּוֹף דְּמִי, לֹא מְצָא יְדוֹ וְרַגְלָיו
3 בְּבֵית הַמּוֹדֵרֶשׁ, דְּאָמַר רַבִּי אֲסִי אָמַר רַבִּי יוֹחֲנָן: הָאֲחִין שְׁחָלְקוּ לְקוֹחוֹת הֵן, וּמְחִירוּן זֶה
4 לְזֶה בְּיוֹבֵל; וְאִי סִלְקָא דְעֵתֵךְ לֹאוּ פְקַנְיַן הַגּוֹף דְּמִי, לֹא מְשַׁכַּחְתָּ דְּמִייתִי בִּיפּוּרִים אֲלֵא
5 חֵד פֵּר חֵד עַד יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹון, אָמַר רַבָּא: קְרָא וּמְתַנְיָתָא מְסִיעֵי לִיָּה לְרִישׁ לְקִישׁ; קְרָא:
6 "בַּמִּסְפָּר"

1 בזמן שהיובל נוהג - כל מכירת קרקע לפירות, שהרי חזרו הגוף ביובל. אדעתא דפריא
2 נחית - ולאו אדעתא למקניה לארעא אפילו שעה אחת. הקנהה שני אילנות בתוך שדהו
3 של חבירו - דקיימא לן בבבא בתרא (פא,א) דלא קנה קרקע, הלכך אינו קורא, דלא מצי
4 למימר 'פיי האדמה אשר נתת לי', הא שלשה - דקיימא לן דקנה קרקע תחתיהו וביניון
5 כמלא אורח וסלו. מביא וקורא - ואף על גב
6 דהדרא ביובל, מחלוקת - דריש לקיש ורבי
7 יוחנן. ביובל שני - שמנו ישראל, שכבר הורגלו
8 להחזיר קרקעות - בהחייא קאמר ריש לקיש
9 מביא ואינו קורא, דסמכא דעתיה דמוכר דודאי
10 הדרא ליה, וזה טעם שיחזרנה. (ביובל ראשון),
11 כל הני מתנייתא ביובל ראשון. כהניא - קנין
12 פירות אי קנין הגוף דמי אי לא, שדה אחוזה -
13 אם הקדישה ולא נאלא קודם היובל, ומכרה
14 גיזבר לאחר - אינה נגאלת עוד, וכשהיא
15 יוצאה ביובל מיד הלוקחה מן הגזבר -
16 מתחלקת לכהנים, שנאמר (ויקרא כז) 'ואם לא
17 יגאל את השדה' וגו' 'והיה השדה בצאתו' וגו',
18 ושדה מקנה, כשהקדישה ולא נאלא, ומכרה
19 הגזבר, כשהיא יוצאה ביובל - חזרת לבעלים
20 הראשונים שמכרהו למקדיש, שנאמר 'בשנת
21 היובל ישוב השדה לאשר קנהו מאתו' וגו',
22 מניין ללוקח שדה מאביו והקדישה - בחיי אביו,
23 בעודה בידו שדה מקנה, ואחר כך מת אביו -
24 ונעשית לו אחוזה. מנין שתהא לפניו כשדה
25 אחוזה - אם לא נאלא ומכרה הגזבר, שיוצאה
26 לכהנים ביובל. אשר לא משדה אחוזהו - שדה
27 יתירא אביו, שדה שאינה ארייה - כשהיא
28 שהקדישה, להיות לו שדה אחוזה לעולם. יצתה
29 זו כו' - וכל שכן מת אביו ואחר כך הקדישה,
30 דבשעת הקדש כבר היתה אחוזה. רבי מאיר
31 אומר - זו אינה שדה אחוזה, וחזרת לו מתמת
32 אביו שמכרה לו, וקרא כי אתא - למת אביו
33 ואחר כך הקדישה אתא. הכי גרסין ואילו לרבי
34 יהודה ורבי שמעון מת אביו ואחר כך הקדישה
35 לא צריך קרא מאי לאו כהא קמיפלגי כו', ולא
36 גרסין כהא: אלא לאו דאדילי בתר פדיון.
37 ובמסכת ערכין (יד,ב) גרסין לה, לא צריכא
38 קרא - דאי צריכא קרא, הקדישה ואחר כך מת
39 אביו מנא ליה קנין פירות - שהיתה קניה לו
40 מאביו בשעה שמת אביו, וקנין פירות הוא.
41 שהרי היובל נוהג. קנין הגוף דמי - וכי מיית
42 אביו - לא ירית מדיד, ולא הויה ליה אחוזה.
43 הלכך, אי לאו דרבייה קרא - לא הוה אמנא
44 דתייהו כשדה אחוזה, ואצטרף קרא למת אביו
45 ואחר כך הקדישה, לאו קנין הגוף דמי - וכי
46 מת אביו - ירית גופא, הלכך מת אביו ואחר
47 כך כו'. קנין הגוף דמי - ומודו דמת אביו ואחר
48 כך הקדישה - צריכא קרא, והכא קרא אשכחו
49 ודרוש - לרביי מניה אף הקדישה ואחר כך מת
50 אביו, דאם כן, דלא מרבי אלא מת אביו ואחר
51 כך הקדישה, לכתוב קרא אשר לא אחוזהו -
52 ולא לכתוב 'משדה'. לקוחות הן - דאין ברידה,
53 והוי כמו שהחליפו חלקיהן, ומחירין ביובל -
54 משום מצות יובל, וכיון דאמר ירשה
55 המתחלקת הויה לקחה, אם אית ליה קנין
56 פירות, דהיינו כל לקחה שבשעת יובל לאו
57 קנין הגוף דמי, ואין מביא וקורא. לא משכחת
58 - מביא וקורא אלא בירשה שלא תחלק
59 משנבלה בימי היחוש, דהיינו חד בר חד, שלא
60 היו לו ולאביו ולכל הדורות למפרע עד היחוש
61 שני בנים לאיש אחד, שחלקו ירשה. במספר

הניזקין שמין להן בעידיה - אין ענין נזקן אצל ג'טיץ, אלא משום דתנא לעיל ב'השולח' מילי דתיקון העולם, תנא ליה הכא. וגט פשוט דתנא בבבא בתרא ולא תנאה הכא במכילתין - משום דאיירי התם במילי שטרות כיצד נעשין, תנא התם. וכתובת אשה ביבובית - בגמרא מפרש טעמא: משום דיותר ממה שהאיש רוצה

"במספר שני תבואות ימכר לך"; מתניתא, דתניא: כבוד נוטל פי שנים בשרה החוזרת לאביו ביובל. אמר אביי, נקמינן: פלג בנכסי אשתו צריך הרשאה. ולא אמרו אלא דלא נחית אפירי, אבל נחית אפירי, מיזו דמשתעי דינא אפירי - משתעי דינא אגופא.

הדרן עלך השולח

הניזקין שמין להן בעידיה, ובעל חוב - בבינונית, וכתובת אשה - ביבובית; רבי מאיר אומר: אף כתובת אשה - בבינונית. אין נפרעין מנכסים משועבדים במקום שיש נכסים בני חורין, ואפילו הן יבוביות. אין נפרעין מנכסי יתומין אלא מן היבוביות. אין מוציאין לאכילת פירות ולשבח קרקעות ולמוזן האשה והבנות מנכסים משועבדין, מפני תיקון העולם. והמוציא מציאה לא ישבע, מפני תיקון העולם. גמרא מפי תיקון העולם? דאורייתא היא, דכתיב: "מיטב שדרו ומיטב פרמו ישלם!" אמר אביי: לא צריכא אלא לרבי ישמעאל, דאמר: מ'דאורייתא בדיניק שיימינו, קא משמע לן: מפני תיקון העולם שיימינו בדימיק. מאי רבי ישמעאל? דתניא: "מיטב שדרו ומיטב פרמו ישלם" - מיטב שדרו של גיזק ומיטב פרמו של גיזק, דברי רבי ישמעאל; רבי עקיבא אומר: לא בא הכתוב אלא לגבות לניזקין מן העידיה, וקל וחומר להקדש. ולרבי ישמעאל, אבל שמינה משלם שמינה, אבל פחושא משלם שמינה? אמר רב אדי בר אבין: הקא כמאי עסקינן - כגון שאכלה ערוגה בין הערוגות, ולא ידעינן אי פחושא אבל אי שמינה אבל, דמשלם ליה ממיטב. אמר רבא: אילו ידעינן דפחושא אבל משלם פחושא, הישתא דלא ידעינן משלם שמינה? המוציא מחברו עליו הראיה? - אלא אמר רב אחא בר יעקב: הכא

לישא האשה רוצה להנשא. וקשה דלמאן דאמר כתובה דאורייתא, דליף לה בפרק קמא דכתובות (י"א) מ'מבואר בתולות' שיהא זה כמחור התולות ומוחר התולות כזה - מדאורייתא דינה בעידיה, ואמאי הפקיעו חכמים דינה מהאי טעמא? ורבי מאיר נמי, דאמר דינה בבינונית - קסבר כתובה דאורייתא. בפרק "אף על פי" (כתובות נו"א) ויש לומר: דטעמא דהפקיעו חכמים דינה, כדאמר בגמרא (גיטין מט"א, גבי בעל חוב - שלא יראה אדם לחבירו שדה נאה ויאמר אפקעין ואזולו, הכי נמי חשו חכמים באשה - שמא תקטניו כדי שיגרשנה, ותגבה כתובה. וטעמא דיותר משהאיש רוצה לישא אשה רוצה להנשא - לא הוי אלא משום דלא תימא כמו שבעל חוב בבינונית משום נעילת דלת, אשה נמי משום חינא תהא בבינונית. אין נפרעין מנכסים משועבדין כו' - ואף על גב דלמאן דאמר שעבודא לאו דאורייתא - מדאורייתא נמי בלא תיקון העולם לא גבי ממשעבדי, ואפילו למאן דאמר שעבודא דאורייתא - מכל מקום בעל חוב דינו ביבובית מן התורה. מכל מקום, אי לאו משום תיקון העולם - היה גובה אפילו ממשעבדי בבינונית, משום נעילת דלת, להכי קאמר שפיר משום תיקון העולם. אין נפרעין מנכסי יתומים כו' - בבעל חוב ניהא, דלא הישטין לנעילת דלת, כדאמרין בגמרא (גיטין ג"א) דלא מסיק מלוה אדעתיה דמית לזה. אבל נזקין, דדינן מדאורייתא בעידיה - איך הפקיעו חכמים דינן משום יתומים? ובגמרא אמר גמיתא ביבובית, אפילו הן נזקין. ולרבא ניהא, דמוקי לה כגון שהיתה עידיה דניזק כויבובית דמוקי כו'. ולאביי ולמר וטרא דפליגי עליה - איכא למימר דסברי שעבודא לאו דאורייתא. אי נמי: לא פלוג רבנן בין בעל חוב לנזקין.

אמר אביי לא צריכא אלא לרבי ישמעאל דאמר מדאורייתא בדיניק כו' - הקשה רבינו תם: דהכא משמע לאביי דפליגי רבי ישמעאל ר' עקיבא אי שיימינו בדיניק או בדמיק, וכן תנא בהדיא לקמן. ובפרק "הכונס" (בבא קמא ט"א) מוקי אביי פלוגתייהו בניזון במשויר שבו בדיניק או בדמיק, מכל מקום משמע ליה לאביי דבניזון במשויר שבו נמי פליגי, מדקאמר רבי עקיבא: לא בא הכתוב - משמע מתוך תשובתו שכך רצה לומר: לא בא הכתוב להחמיר על המזיק כמו שאמרה, אלא לענין עידיה לבד בא הכתוב. ואי לא פליגי בניזון במשויר שבו, אלא בעידיה לחודיה - לא היה מחמיר רבי ישמעאל על המזיק בשום דבר טפי מרבי עקיבא, אלא אדרבה רבי עקיבא דאמר בדמיק שיימינו - מחמיר טפי, כמו שאפרש בסמוך. ולחכי טעי טפי במילתיה דרבי ישמעאל מדברי רבי עקיבא, דאמר: ולרבי ישמעאל אבל הכתוב משלם שמינה: דמתוך תשובתו של רבי עקיבא משמע ששעמי מרבי ישמעאל שבה הכתוב להחמיר על המזיק יותר ממה שהיוק, כדפירשו. ורבי חושה אמאי משלם שמינה? אי נמי הכי פירשו: כיון דבאכל שמינה אינו משלם אלא שמינה כמו שהיוק, ולא קניסין ליה לשלם יותר ממה שהיוק, אם כן כשאכל חושה - נמי לא לקנסיה לשלם שמינה:

הדרן עלך השולח

משנה הניזקין שמין להן - נזקין, ונזקין דמי נזקין. בעידיה - שבכסבי המזיק. שנוח לו לאדם לגבות מועט מקרקע עידיה, ולא לגבות הרבה מדיבורית. וכולוהו מפני תיקון העולם, כדמפרש בגמרא. אין מוציאין לאכילת פירות ולשבח קרקעות - הגוזל שדה ומכרה לאחר, חרעה וצמחה ועשתה פירות, ובא נגזל ובגאה עם פירותיה מן הלוקח, ואינו משלם ללוקח כי אם היציאה - חזור הלוקח על המוכר, וגובה דמי הקרקע מנכסים משועבדים, שמכרה לו באחריות, וכתב לו שטר מכירה, ודרי היא מלוה בשטר. ואת הפירות - מנכסים בני חורין ולא ממשועבדים. ובגמרא מפרש טעמא. וכן לשבח קרקעות, אם השיבה הלוקח בנטיעת אילנות או טיבה בובל ודירה. והמוציא מציאה - ומחזירה, ובעלים אומרים שלא החזיר כולה - לא ישבע. מפני תיקון העולם - אכולהו קאי. גמרא בדיניק שיימינו - מדאורייתא, שאם היתה יבובית של מוזק בעידיה של נזק - אינו מגבהו אלא מדיבורית שלו. קמשמע לן - מדרבנן, מפני תיקון העולם, שיהו נזקין מלחזיק, בדמיק שיימינו. מיטב שדרו - של נזק. השתא משמע שאם שילח בעירו ואכלה ערוגה של בית אהא בשרה חבירו - שמין ערוגה יפה שבכל שדה הניזק, ונתן לו דמיה, ואפילו היתה זו חרושה. ולקמן פריך: אבל חרושה משלם שמינה? לא בא הכתוב - להחמיר עליו, לשלם יותר ממה שהיוק. אלא לגבות לנזקין - שיעור דמי נזק כמות שהוא. מן העידיה - שאם אין לו מענה, ורוצה לפרוע לו קרקע בשומא - צריך ליתן לו מקרקע מעולה שלו. וקל וחומר לחקדש - לקמן מפרש. אבל חרושה משלם שמינה - בתמיה. ערוגה בין הערוגות - והיו בהן חרושות ושמות מעורבות זו אצל זו. ולא ידעינן - איוו. המוציא מחברו עליו הראיה - עליו להביא עדים לברר את הספק. ודאורייתא היא, בבבא קמא (מו"ב). "מי בעל דברים יגש אליהם" (שמות כו) - יגש ראה אליהם. הכא

56 בתמורה לאֲבִילת הַפִּירוֹת שהנגול גבה עם השדה, וְלֹא לְשִׁבָּה
57 הַתְּרַקְעוֹת שהשביח הלוקח. וְכֵן אֵין מוֹצִיאִים לְמוֹנֵי הָאִשָּׁה וְהַנְּבוֹת
58 שֶׁל מִי שֶׁמֵּת וְלֹא הַשְּׂאִיר לְצוֹרֵךְ כִּךְ נִכְסִים בְּנֵי חוֹרֵין, מְנַכְּסִים
59 מִשְׁוֹעֲבָדִין שֶׁנִּמְצְאִים אֲצֵל הַלּוֹקֵחַ.
60 כֹּל הַתְּקוּנָה הָאֵלּוּ, נִתְקַנּוּ מִפְּנֵי תִּיקוּן הָעוֹלָם, לְתוֹעֵלַת בְּנֵי הָאָדָם.
61 תִּקְנָה שְׁבִיעִית: וְהַמוֹצֵא מִצִּיּוֹנָה וְהַחוּזְרָה לְמֵאבֵּד, וְטוֹעֵן הַמֵּאבֵּד
62 שֶׁהַמִּצִּיאָה כִּלְלָה מִסְפֵּר דְּבָרִים שֶׁהַמוֹצֵא לֹא הַחוּזֵר לוֹ וְהַמוֹצֵא
63 מְכַוֵּשׁ. לְפִי הַדִּין הִיא הַחוּזָה צָרִיךְ לְהַשְׁבֵּעַ שְׁבִיעַת מוֹדָה
64 בְּמִקְצָת, שֶׁלֹּא לִקַּח לְעַצְמוֹ כְּלוּם, וְתִיקְנוּ חֲכָמִים שֶׁהַמוֹצֵא לֹא
65 יִשְׁבַּע, מִפְּנֵי תִּיקוּן הָעוֹלָם:

גמרא

66 הגמרא דנה בתקנה הראשונה, שהניזק גובה מעידית קרקעותיו
67 של המזיק: שואלת הגמרא, מדוע המשנה אומרת שחכמים תיקנו
68 שניזק גובה את נזקו מעידית מִפְּנֵי תִּיקוּן הָעוֹלָם, הֲלֹא מִדְּאֻרְיִיתָא
69 הִיא, דְּכִתְבִּיב בְּעֵינֵי נֹזֵק שֶׁן וְרַגְלֵי שֶׁל בְּהֵמָתוֹ(שְׁמוֹת כב ד), מִיֵּטֵב שְׂדֵהוּ
70 וּמִיֵּטֵב פְּרָמוֹ יִשְׁלֵם, כְּלוּמֵר, שֶׁעַל הַמּוֹזֵק לְשַׁלֵּם לְנִיזֵק מִהַעֲדִידִית
71 שֶׁבִּקְרָעוֹתָיו. וְאִמְרוּ בְּמִסְכַּת בָּבָא קָמָא (ה) שֶׁמִּפְסוּק זֶה לּוֹמְדִים
72 לְכָל שָׂאֵר נִיזִיקִין וְלֹא רַק שֶׁן וְרַגְלֵי, שֶׁהַנִּיזֵק גּוֹבֵה מִעִידִית.
73 מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא, אֲמַר אַבְיִי לֹא צָרִיכָא – לֹא דִּיבְרָה הַמְשֵׁנָה אֵלָּא
74 לְדַעַת רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל, דְּאֲמַר מִדְּאֻרְיִיתָא בְּדִינִיק שְׁיִימִינֵן – מִדִּין תּוֹרָה
75 צָרִיךְ הַמּוֹזֵק לְשַׁלֵּם מִנְכְּסֵיוֹ, קָרַע הַשְּׂדֵה לְקָרַע עֵידִית שִׁישׁ
76 לְנִיזֵק, אִף שֶׁאֲצֵל הַמּוֹזֵק הִיא קָרַע זִיבּוֹרִית, וַיֵּשׁ לוֹ קָרַעוֹת טוֹבוֹת
77 יוֹתֵר. קָא מְשַׁמַּע לָן מִשְׁנֵיתֵינוּ שֶׁמִּפְּנֵי תִּיקוּן הָעוֹלָם, כְּדִי שִׁיחֲרֹה
78 שֶׁלֹּא יִזְקֶה זֶה אֶת זֶה, תִּיקְנוּ חֲכָמִים שְׁיִימִינֵן בְּדִינִיק – שֶׁצָּרִיךְ
79 הַמּוֹזֵק לְשַׁלֵּם מִהַקְּרָע הַטּוֹבָה שֶׁלוֹ.
80 מְבַרְרַת הַגְּמָרָא, מֵאִי רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל – הֵיכֵן שֶׁנִּינוּ אֶת דִּינוֹ שֶׁל רַבִּי
81 יִשְׁמַעְאֵל. דְּתַנִּיא, נִאֲמַר בְּפִסּוּק בְּעֵינֵי נֹזֵק שֶׁן וְרַגְלֵי (שְׁמוֹת כב ד) 'כִּי
82 יִבְעַר אִישׁ שְׂדֵה אוֹ כְּרֶם אוֹ גֹרֵן וּבְעַר בְּשֵׂדָה אַחֵר, מִיֵּטֵב שְׂדֵהוּ וּמִיֵּטֵב
83 פְּרָמוֹ יִשְׁלֵם' וּפִירוּשׁוֹ, מִיֵּטֵב שְׂדֵהוּ שֶׁל נִיזֵק וּמִיֵּטֵב פְּרָמוֹ שֶׁל נִיזֵק,
84 דְּכָרִי רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל. הַגְּמָרָא הִבִּינָה כַּעַת, שֶׁלְּפִי רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל אֵין
85 כּוֹנֵת הַפִּסּוּק לְלַמְדֵינוּ מִמֶּה עַל הַמּוֹזֵק לְשַׁלֵּם, אֵלֹא כִּמֵּה עֵלִיו
86 לְשַׁלֵּם. שֶׁאֵם בְּהַמְתּוֹ שֶׁל אָדָם נִכְסֵה לְשֵׁדָה חִבְרֵיו וְאִכְלָה שֵׁם
87 פִּירוֹת מְעֻרְגָה בְּגוּדֵל כֹּל שֶׁהוּא, וְהִיא בְּאוֹתָהּ שְׂדֵה עֵרוּגוֹת נוֹסְפוֹת
88 מְשׁוּבַּחוֹת מִהַעֲרוּגָה שֶׁהִבְהֵמָה אֲכָלָה, שְׁמִים בֵּית דִּין אֶת מַחִירָה
89 שֶׁל הַעֲרוּגָה הַמְשׁוּבַּחַת בְּיוֹתֵר, בְּאוֹתוֹ גּוֹדֵל שֶׁל עֵרוּגָה שֶׁהִבְהֵמָה
90 אֲכָלָה, כִּמֵּה הִיא שׁוֹה עִם פִּירוֹתֶיהָ וְכִמֵּה הִיא שׁוֹה בְּלִי פִירוֹתֶיהָ,
91 וְאֵת הַהִפְרָשׁ צָרִיךְ הַמּוֹזֵק לְשַׁלֵּם לְנִיזֵק, אִף שֶׁהִבְהֵמָה אֲכָלָה עֵרוּגָה
92 פְּחוֹת מְשׁוּבַּחַת. רַבִּי עֲקִיבָא חוֹלֵק עַל רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל וְאָמַר, לֹא פָּא
93 הַכְּתוּב 'מִיֵּטֵב שְׂדֵהוּ אוֹ גֹרֵן' לְהַחֲמִיר עַל הַמּוֹזֵק לְשַׁלֵּם יוֹתֵר מִמֶּה
94 שֶׁהוּא, אֵלָּא כּוֹנֵת הַפִּסּוּק לְלַמְדֵינוּ שִׁישׁ לְנִיזֵקוֹת לְנִיזֵקִין אֶת כְּסוּם
95 הַנּוֹזֵק מִן הָעֵידִית שֶׁבִּקְרָעוֹת הַמּוֹזֵק. וְקָל וְחֹמֶר שֶׁכִּי יֵשׁ לְנַהוֹג גַּם
96 בְּתִשְׁלוּם לְהַקְדֵּשׁ.
97

98 הגמרא מקשה על הפירוש שנאמר לעיל בפסוק, לפי רבי
99 ישמעאל: וְרַבִּי יִשְׁמַעְאֵל אֵמַנָם אִם הַשּׁוֹר אֲכָל עֵרוּגָה שְׁמֵנָה –
100 מְשׁוּבַּחַת, מוֹבֵן שֶׁבְעֵלְיוֹ מְשַׁלֵּם שׁוּיָה שֶׁל עֵרוּגָה שְׁמֵנָה. אֲבָל
101 בְּמִקְרָה שֶׁהַשּׁוֹר אֲכָל עֵרוּגָה פְּחוּשָׁה – פְּחוֹתָהּ מִמֶּנָּה, הָאֵם יִתְכַן
102 שְׁכוֹנֵת הַפִּסּוּק שֶׁגַם אוֹ מְשַׁלֵּם בְּעֵלְיוֹ שׁוּיָה שֶׁל עֵרוּגָה שְׁמֵנָה.
103 מֵתֵרָא הַגְּמָרָא, אֲמַר רַב אֲבִין, הֲכֵא בְּמֵאֵי עֲסָקִינֵן –
104 הַפִּסּוּק מְדַבֵּר, בְּגוֹן שְׂאֵבְלָה הַבְּהֵמָה עֵרוּגָה אַחַת מִפְּנֵי הָעֲרֻגוֹת
105 שֶׁהִיוּ בְּשֵׂדָה, חֲלָק כַּחוֹשׁוֹת וְחֲלָקֵן שִׁמְנוֹת, מְעֻרְבוֹת לְלֹא סֹדֵר,
106 וְלֹא יִדְעִינֵן אִיזוֹ עֵרוּגָה הִיְתָה זֶה, אִי כַּחוֹשָׁה אֲכָל אִי שְׁמֵנָה אֲכָל
107 וּמִסְפֵּק אִמְרַת הַתּוֹרָה דְּמְשַׁלֵּם לִיה מְמִיטֵב – לְפִי שׁוּיָה שֶׁל הַעֲרוּגָה
108 הַמְשׁוּבַּחַת בְּיוֹתֵר שֶׁהִיְתָה שֵׁם.
109 רַבָּא דּוּחָה אֶת תְּרֻצוֹ שֶׁל רַב אֲבִין, אֲמַר רַבָּא הִיא אֵילּוּ
110 יִדְעִינֵן בְּחֹשָׁה אֲכָל – אֵילּוּ הִיְיֵנוּ יוֹדְעִים בְּבִירוֹר שֶׁהַשּׁוֹר אֲכָל
111 עֵרוּגָה כַּחוֹשָׁה, אֵין חֲלָק דְּבַר שְׁמִשְׁלֵם כַּחוֹשָׁה, הַשְּׂתָא דְּלֹא יִדְעִינֵן
112 – וְעַכְשָׁיו שֶׁאֵין אֲנִי יוֹדְעִים אִיזוֹ עֵרוּגָה אֲכָל, הִיתְכֵן שְׁמִשְׁלֵם
113 עֵרוּגָה שְׁמֵנָה, וְהֵלֵא קִימָא לָן מִהַתּוֹרָה, שֶׁהַמוֹצֵא מִחֲבֵרוֹ עֵלְיוֹ

1 'בְּמִקְפָּר שְׁנֵי תְּבוּאוֹת יִמְכֵר לָךְ', וְהִיְיֵנוּ שֶׁהַתְּשׁוּלָם עַל הַקְּרָע יוֹשֵׁב
2 לְפִי כְּמוֹת הַתְּבוּאוֹת שֶׁנִּשְׂאָרוֹ עַד הַיּוֹבֵל וְלֹא לְפִי עֵרֶךְ הַקְּרָע, הִרִי
3 שֶׁאֵין הַקְּרָע נִקְנִית לְקוֹנָה אֵלֹא פִירוֹתֶיהָ.
4 וְכֵן מִתְּנִיתָא – בְּרִייתָא מְסִיעֵת לְרִישׁ לְקִישׁ, דְּתַנִּיא בְּכוֹר נוֹטֵל פִּי
5 שְׁנַיִם בִּירוֹשָׁת אֲבִיו בְּשֵׂדָה הַחוּזְרָת מִהַלּוֹקֵחַ לְאֲבִיו בְּיֻזְבֵּל שֶׁחַל
6 אַחֲרָ מוֹת הַנּוֹטֵל. אִם גּוֹף הַקְּרָע הִיא שִׁיךְ לְלוֹקֵחַ עַד הַיּוֹבֵל, לֹא
7 הִיא הַבְּכוֹר גּוֹטֵל בָּהּ עִם שְׂהָדִי בְּשֵׁת בְּכוֹר אֵינוֹ נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם
8 בְּנִכְסִים שֶׁלֹּא הִיוּ מוֹחוּזְפִים בֵּית אֲבִיו בְּשֵׂעַת מוֹתוֹ, וּמוֹכַח שֶׁקֵּינֵן
9 הַפִּירוֹת שֶׁל הַלּוֹקֵחַ אֵינוֹ נִחְשָׁב כְּקֵינֵן הַגּוֹף.
10 אֲמַר אַבְיִי, נְקִימֵן – מְסוֹרֵת מֵאֲבוֹתֵינוּ לְהַלְכָה שֶׁפַּעֵל שְׂרוּצָה לְדוֹן
11 עִם אָדָם שֶׁמְעַרְעֵר בְּנִכְסֵי אִשְׁתּוֹ וְטוֹעֵן שֶׁהֵם שְׁלוֹ, צָרִיךְ לְקַבֵּל כְּתַב
12 הַרְשָׁאָה – פִּיּוֹ כַח מֵאִשְׁתּוֹ לְדוֹן בְּמִקּוּמָה, מִמֵּנִי שֶׁהַבַּעַל אֵינוֹ בַּעֲלִים
13 אֵלֹא עַל הַפִּירוֹת וְקֵינֵן פִּירוֹת אֵינוֹ כְּקֵינֵן הַגּוֹף.
14 וּמוֹסִיף אֲבִי, וְלֹא אֲמַרֵן – וְלֹא אִמְרוּ שֶׁהַבַּעַל צָרִיךְ הַרְשָׁאָה
15 מֵאִשְׁתּוֹ, אֵלָּא בְּאוֹפֵן דְּלֹא נְהִית אִפְרִי – שֶׁאֵין לְמַעַרְעֵר טַעְנָה עַל
16 הַפִּירוֹת, אֲבָל נְהִית אִפְרִי – אִם הַמְעַרְעֵר טוֹעֵן גַּם שֶׁהַפִּירוֹת שְׁלוֹ,
17 מִינֵו דְּמִשְׁתַּעֵי דִּינָא אִפְרִי – מֵתוֹךְ שֶׁהַבַּעַל יוֹרֵד עִמּוֹ לְדִין עַל
18 הַפִּירוֹת שֶׁהוּא בַּעֲלִים עֲלֵיהֶם, מִשְׁתַּעֵי דִּינָא אֲנוּפָא – הוּא יִכוֹל לְדוֹן
19 עִמּוֹ אִף עַל גּוֹף הַקְּרָע לְלֹא הַרְשָׁאָה מֵאִשְׁתּוֹ:

הדרן עלך השולח

פרק המישי - הניזקין

משנה

22 כהמשך למשניות בפרק הקודם שעסקו בתקנות חכמים מפני
23 תיקון העולם, עוסקת משנתנו בתקנות נוספות שנתקנו מפני תיקון
24 העולם.
25 תקנה ראשונה: הַנִּיזֵקִין שְׁבָאִים לְגַבּוֹת אֶת נֹזֵק מִהַקְּרָע שֶׁל
26 הַמּוֹזֵק, וַיֵּשׁ לְמוֹזֵק כִּמֵּה סוּגֵי קָרַעוֹת, שְׁמִינֵן לָהֵן בֵּית דִּין אֶת כְּסוּם
27 הַנּוֹזֵק, וּבְהַתָּאם לְכַר, גּוֹבִים אֶת כְּסוּם הַנּוֹזֵק בְּקָרַע עֵידִית שֶׁל
28 הַמּוֹזֵק, מִפְּנֵי שֶׁנֶּחַ לְנִיזֵק לְקַבֵּל מֵעַט קָרַע מִעִידִית שֶׁקַּל לְמוֹכְרָה,
29 וְלֹא הִרְבָּה קָרַע מִזִּיבּוֹרִית שֶׁקָּשָׁה לְמוֹכְרָה.
30 תִּקְנָה שְׁנִיָּה: וְבַעַל חוֹב – מֵלֹא שְׂבָא לְגַבּוֹת אֶת חוֹבוֹ מִקְּרַע שֶׁל
31 הַלוֹה וַיֵּשׁ לְלוֹה כִּמֵּה סוּגֵי קָרַעוֹת, בֵּית דִּין שְׁמִים כִּמֵּה יֵשׁ לְשַׁלֵּם
32 כְּנֵגַד הַחוֹב בְּקָרַע פִּינּוּיָת, וּמִמֶּנָּה מְשַׁלֵּם הַלוֹה אֶת חוֹבוֹ.
33 תִּקְנָה שְׁלִישִׁית: וְכַתּוּבַת אִשָּׁה – אִשָּׁה גּוֹרֶשָׁה אוֹ אֲלֻמְנָה שְׁבָאָה
34 לְגַבּוֹת אֶת כְּתוּבָתָהּ מִקְּרַעוֹת בַּעֲלָהּ וַיֵּשׁ לוֹ כִּמֵּה סוּגֵי קָרַעוֹת,
35 בֵּית דִּין שְׁמִים כִּמֵּה יֵשׁ לְשַׁלֵּם כְּנֵגַד הַכְּתוּבָה בְּקָרַע זִיבּוֹרִית,
36 וּמִמֶּנָּה מְקַבֵּלֵת הָאִשָּׁה אֶת כְּתוּבָתָהּ. רַבִּי מֵאִיר אֲמַר אִף כְּתוּבַת
37 אִשָּׁה דִּינָה כְּדִין בַּעַל חוֹב, שְׁשִׁמִּים כִּמֵּה יֵשׁ לְשַׁלֵּם כְּנֵגַד בְּקָרַע
38 פִּינּוּיָת, וּמִמֶּנָּה מְקַבֵּלֵת הָאִשָּׁה אֶת כְּתוּבָתָהּ וְלֹא מִזִּיבּוֹרִית.
39 תִּקְנָה רִבְעִית: תִּיקְנוּ חֲכָמִים, שֶׁהַתּוֹבַע חוֹב, הַלוֹאָה, אוֹ תְשׁוּלָם
40 נֹזֵק, אוֹ כְּתוּבָה, מְחַבְרֵיו, אֵין נִפְרָעִין – אֵין מְשַׁלְּמִים לְתוֹבַע אֶת
41 חוֹבוֹ מְנַכְּסִים מְשׁוֹעֲבָדִים וְשִׁנְמִצְאִים אֲצֵל הַלּוֹקֵחַ, בְּמָקוּם – בְּמַצַּב
42 כּוֹחַ שְׁשֵׁי נְכָסִים בְּנֵי חוֹרֵין – הַפְּנוּיִים לְגַבִּיָּה אֲצֵל הַחַיִּיב, וְאִפְּסִילוֹ
43 הַקְּרַעוֹת שֶׁאֲצֵל הַחַיִּיב הֵן זִיבּוֹרִית וּבִיד הַלּוֹקֵחַ יֵשׁ קָרַע עֵידִית
44 אוֹ בִּינּוּיָת, וְלְתוֹבַע מְגִיעָה עֵידִית כְּגוֹן שֶׁהוּא נִיזֵק, אוֹ שִׁמְנִיעָה לוֹ
45 בִּינּוּיָת, כְּגוֹן שֶׁהוּא מֵלֹא, גּוֹבִים מִהַזִּיבּוֹרִית.
46 תִּקְנָה חֲמִישִׁית: כֹּאשֶׁר הַחַיִּיב כֹּחַ וְהוּא הוֹרִישׁ לְבָנוֹ כִּמֵּה סוּגֵי
47 קָרַעוֹת, אֵין בֵּית דִּין נִפְרָעִין מִנְכְּסֵי יְתוּמִין עֹבֵר תְּשׁוּלָם הַחוֹב,
48 אֵלָּא מִן הַקְּרַע הַזִּיבּוֹרִית שִׁירְשׁוֹ.
49 תִּקְנָה שִׁשִּׁית: אָדָם שֶׁגֹּזֵל שְׂדֵה מְחַבְרֵיו וּמְכַר אוֹתָהּ לְאַחַר וְהַלּוֹקֵחַ
50 הַשְּׁבִיחַ אֶת הַקְּרָע. הַנְּגוּל הוֹצִיא אֶת הַקְּרַע הַמְשׁוּבַּחַת עִם
51 הַפִּירוֹת מִיַּד הַלּוֹקֵחַ, וְעַתָּה חוֹזֵר הַלּוֹקֵחַ לְמוֹכֵר הַגּוֹזֵל וְתוֹבַע אֶת
52 הַכֶּסֶף שֶׁשִׁלֵּם תְּמוֹרַת הַשְּׂדֵה, וְכֵן תְּשׁוּלָם עֹבֵר הַפִּירוֹת וְהַשְּׁבַחַת
53 הַקְּרָע. אִם לְגוֹזֵל אֵין כֶּסֶף לְשַׁלֵּם, אֵין מוֹצִיאִין מִנְכְּסִים שֶׁמְכַר
54 הַגּוֹזֵל לְלוֹקֵחַ אַחַר כְּדִי לְשַׁלֵּם לְלוֹקֵחַ הַרְשָׁאָה אֶת הַמְּגִיעָה לוֹ

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

1 נִזְהָגִים שְׂמֵאֲחֵרִים תְּפִלַּת עֲרֵבִית בְּמוֹצָאי שַׁבַּת פְּדֵי לְהוֹסִיף מִחוּל עַל הַקּוֹדֵשׁ אֲכַל עֶקֶר יִצִּיאַת הַשַּׁבָּת
2 הוּא מְשַׁעַת צֶאֱת ג' כּוֹכָבִים¹ קְטָנִים שְׂאִין אָנוּ בְּקִיָּאִים בְּבִינּוּנִים² וּמִיָּד שְׂיֻצְאוּ ג' כּוֹכָבִים קְטָנִים הֵיָה
3 מִתָּר בְּעֵשִׂית מְלֵאכָה אֱלָא שְׂצָרִיד לְהַמְתִּין עַד שְׂיֵהִיו ג' כּוֹכָבִים עוֹמְדִים רְצוּפִים בְּמָקוֹם אֶחָד וְלֹא מְפּוֹזְרִים

ביאורי הלכה

א] בקיאים בבינונים - אין אנו בקיאים אלו כוכבים הם בינונים, ואלו הם גדולים.
ב] בקיאים בבינונים - יש שכתבו³ שבזמננו שמחשבים ומדפיסים לוחות זמני צאת הכוכבים לפי מעלות התרחקות השמש מהאדם ונקל לדעת הזמן המדוייק לכל מקום ומקום, אפשר לסמוך על חשבון רבינו

ציונים והוספות

1) ראה לעיל סי' רסא ס"א: שמשקיעת החמה ועד צאת הכוכבים נקרא בין השמשות והוא ספק יום ספק לילה, ואסור לעשות בו מלאכה מן התורה ואם עשה חייב אשם תלוי.
וראה שם לענין עשיית דבר שאיסורו מדברי סופרים בין-השמשות.
2) זמן יציאת כוכבים בינונים: כשהרקיע בטהרתו והאוויר זך נראים אז ג' כוכבים בינונים לזכי הראות מהאצטגנין הבקיאים בגודל גוף הכוכבים כולם ברקיע ... ובגודל אורם ויודעים שאלו ג' הנראים להם הם בינונים בגודל גופם ברקיע וגם באורם ... והם אינם נראים לעולם לפני שקיעה האמיתית.
זמן יציאת כוכבים גדולים וקטנים: משא"כ בגדולים מהם בגופם או באורם שנראים לפעמים לפני שקיעה האמיתית כשהאוויר זך והקטנים מהם בגופם או באורם אינם נראים עד לאחר זמן מה יותר משליש שעה אחר שקיעה האמיתית ומה שנראים לפעמים כוכבים קטנים מאד מקודם לשליש שעה אחר השקיעה בארץ ישראל (וכפי ערך זה במדינותינו) הם באמת גדולים ברקיע אלא שלמראית עינינו נראים קטנים...
זמן יציאת כוכבים בינונים בדקות מהשקיעה: בארץ ישראל בימים השונים וגם בכל החורף כמעט הוא בשליש שעה משעות השוות אחר שקיעה האמיתית הוא ודאי לילה (שהוא 24 דקות לאחר השקיעה הנראית המופיעה בלוחות) ... ובמדינות אלו (רוסיה) זמן צאת ג' כוכבים בינונים בימים השונים הוא בכמו חצי שעה בקירוב אחר שקיעה האמיתית שהן ל"ד חלקי ששיים בקירוב אחר שקיעה הנראית בליל צח שהאוויר זך וכן בכל החורף כמעט (שבמרחשון של חדשי החמה פוחת מעט מתשרי שנראים אז ג' כוכבים בכחצי שעה אחר שקיעה הנראית ובטבת עודף מעט על תשרי ובאדר חוזר ופוחת מעט כבמרחשון, ובניסן חוזר להיות בשוה עם תשרי). (פסקי הסיידור סדר הכנסת שבת).
זמן יציאת כוכבים בינונים במעלות מהשקיעה ההנדסית: יציאת כוכבים בינונים הוא כשהחמה יורדת חמש וחצי

מעלות תחת האופק, וזמן כוכבים קטנים הוא כשהחמה יורדת שש וחצי מעלות (סדר הכנסת שבת עם ביאור הרשדב"ל הערה 47, על פי חשבון רבינו בסיידור).
3) הדיעות בהרחבה ב'סדר הכנסת שבת - עם ביאור הרשדב"ל' הערה 45 ובמכתבים שבסופו, סיידור רבינו הזקן עם ציונים והערות - סדר הכנסת שבת הערות 34-35.
4) אלא אם כן בקהילות השוכנות במקומות צפוניים (ובפרט מקומות כמדינת צרפת מחמת השעון הנהוג בהם) שהשבת יוצאת בהם בשעה מאוד מאוחרת, והמתנה לכוכבים קטנים מוסיפה למעלה מרבע שעה וגורמת שבני הבית יפסידו תפילה בציבור, קידוש או הבדלה - לכך אין ממתנינים (בקיץ) לכוכבים קטנים (אלא ממתנינים ארבע דקות לתוספת שבת), ובפרט מקילים לתפלת ערבית של ליל שבת.
עוד להעיר שבלוחות רבים מחושב הזמן בין כוכבים בינונים לקטנים לכך 10 דקות בימים השונים (ירידת השמש 8,30 מעבר לאופק, ראה בהרחבה סדר הכנסת שבת שם הערה 25), ע"פ שיטה זו יש להמתין בנ"י. בשבתות הארוכות (וממילא כל הקיץ) חמישים דקות לאחר השקיעה, אמנם במכתב כ"ק אדמו"ר (חי"ז אגרת ו'ערב) התייחס לכך: בנדון זמן מוצש"ק... הנה ידוע פסק דין רבנו הזקן בעל התניא (פוסק בנסתר דתורה) והשולחן ערוך (פוסק בנגלה דתורה) שאין זמן המתנה האמור שוה במשך כל השנה ובכל המקומות, עיין סדר הכנסת שבת לרבנו הזקן הנדפס בסיידורו, שלכן בכל מקום יש לדעת החשבון מתאים להאופק שלו, וגם בזה חילוק בזמן השנה עצמה.
מה שראיתי נוהגים כאן, בנ"י. הוא לחכות לערך חמישים רגעים לאחרי השקיעה, אבל מובן שאיני אחראי בזה, ובכלל הרי ידוע מעלת המאחר במוצש"ק, אלא שבבית הכנסת צריך להיות באופן שרוב הצבור יכולים לעמוד, ופשוט שזהו בהנוגע להידור אבל לא בהאסור ע"פ דין והרי גדולה שבת ששקולה כנגד כל המצות. ע"כ.
למעשה בבית הכנסת של כ"ק אדמו"ר נהגו נהגו להתפלל בקיץ במוצאי שבת 43 דקות לאחר השקיעה (על פי שיטת

1 שְׁזָהוּ הַשְּׁעוּר שְׁצָרִיף לְהוֹסִיף מַחֹל עַל הַקֹּדֶשׁ בִּיציאת השַׁבָּת¹⁵ אֲבָל מִיָּד שְׁנֵרָאִים ג' כּוֹכְבִים רְצוּפִים מִתָּר
2 לְהַבְדִּיל וּלְעִשׂוֹת מְלֵאכָה אַף־עַל־פִּי שְׁעָדִין לֹא הִתְפַּלֵּל עֲרִבִית⁷ וְאִם הוּא יוֹם הַמְּעַנָּן יִמְתִּין עַד שְׁיֵצֵא הַסֶּפֶק
3 מִלְּבוֹ:

חלק ב סימן רצג דין ערבית במוצאי שבת סעיף א
מתוך שולחן ערוך אדמו"ר הזקן עם ביאורי הלכה, הוצאת קה"ת

ביאורי הלכה

ג] ביציאת השבת - נהגו להוסיף ארבע דקות לתוספת שבת⁶.

צינונים והוספות

לפי דקות מהשקיעה (ולא הזכיר יציאת כוכבים קטנים))
כתב: ובמוצאי שבת להוסיף אח"כ מעט מחול על הקדש
(ולא הזכיר מספר דקות).
ובקצות השלחן סימן צג בבדה"ש סק"א כתב שהמסופק אם
הם רצופים יש לו להמתין רק שיעור תוספת שבת שהוא
כמו ד' מינוטין (ע"ד ההוספה בערב שבת והיינו ארבע דקות
לאחר שהשמש יורדת שש וחצי מעלות מתחת לאופק).
ולהעיר שבשו"ת ארץ צבי (סי' ס) הקשה על סברא זו, וכתב
שדי בפחות מכך.
7) ראה לקמן סי' רצט סט"ז: ואם רוצה לעשות אפילו
מלאכה גמורה קודם שיבדיל בתפלה או על הכוס אומר
ברוך המבדיל בין קודש לחול בלא שם ומלכות להיכר
בעלמא ללוות המלך ועושה מלאכה. וראה שם שאין לטעום
כלום קודם הבדלה על הכוס.

כ"ק אדה"ז בסידורו) ולא המתינו 50 דקות (אמנם לענין
עשיית מלאכה יש להחמיר במקום שהתקבל מנהג בזה -
ראה סדר הכנסת שבת שם).
5) עד"ז בס' תרכד ס"ב לענין מוצאי יוה"כ: וצריך
להוסיף מן החול על הקודש ביציאתו כמו בכניסתו כמ"ש
בס' תר"ח דהיינו שימתינו מעט אחר צאת הכוכבים.
עד"ז בפסקי הסידור סדר הכנסת שבת: ולפי שאין אנו
בקיאים בהם לכך צריך להחמיר בקיץ לענין קריאת שמע
של ערבית עד שעה שלימה אחר השקיעה ובמוצאי שבת
להוסיף אח"כ מעט מחול על הקדש.
6) בשוע"ר כתב ששיעור תוספת השבת הוא הזמן שבין
יציאת כוכבים קטנים לבין הזמן שנראים ג' רצופים, אך לא
ציין מה נקרא רצופים, ובס' תרכד ס"ב לענין התוספת
במוצאי יום כיפור (הובא לעיל) לא הזכיר אפילו שיעור זה,
ובסידור (סדר הכנסת שבת) (שם חישב זמן צאת הכוכבים

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות שבת - לפי לוח "רב יומי"

21 ועובר על לפני עור לא אתן מכשול ואם החפץ היה מונח
22 בענין שאף אם לא היה נותנו לו היה יכול ליטלו בעצמו
23 אינו עובר על לפני עור מן התורה אבל מדברי סופרים אסור
24 ליתנו לו אפילו הוא נכרי ואפילו בכרמלית כמו שנתבאר
25 בס' ש"ח מטעם שנתבאר שם ובישראל יש עוד איסור
26 מדברי סופרים מפני שמסייע לעוברי עבירה ולכן אסור
27 להושיט למומרין דבר איסור אפילו יכול המומר ליטלו
28 בעצמו:

29 ד וכן אסור להשאיל כלי מלאכה בשבת לישראל החשוד
30 לעשות מלאכה בשבת אפילו הוא כלי המצוי לו לשאול
31 במקום אחר ואם יש לתלות שיעשה בו מלאכת היתר מותר
32 להשאילו אם הוא כלי המצוי אבל אם אינו מצוי אסור
33 להשאילו לו אלא אם כן יש בו משום דרכי שלום אבל אם
34 אין לתלות שיעשה בו מלאכת היתר אסור להשאילו לו
35 אפילו במקום שיש בו משום דרכי שלום.

36 וכן מי שעוסק במלאכת איסור אסור לומר לו תצלה
37 מלאכתך אף על פי שדרך ארץ לומר כן לכל עוסק במלאכה
38 ואפילו לעכו"ם משום דרכי שלום מכל-מקום לישראל אסור
39 משום שמחזיק ידי עוברי עבירה:

1 א מן התורה אינו חייב אלא כשעוקר חפץ מרשות היחיד
2 ומניחו ברשות הרבים או להפך אבל העומד באחת
3 משתי רשויות אלו ופשט ידו לרשות השנייה וחפץ בידו
4 ונטלו ממנו חבירו העומד שם שזה עקב מרשות זו וזה הניח
5 ברשות השנייה שניהם פטורים שנאמר מעם הארץ בעשותה
6 העושה את כולה ולא העושה את מקצתה יחיד ועשה אותה
7 חייב שנים ועשו אותה פטורין אבל אסורים לעשות כן
8 מדברי סופרים גזרה שמא יבאו כל אחד ואחד מהם לעשות
9 מלאכה שלימה בשבת:

10 ב היה עומד באחת משתי הרשויות ופשט ידו לרשות
11 חבירו ונטל החפץ מידו והוציא לרשות שעומד בו
12 אפילו לא הניחו בארץ הואיל והוא מונח בידו הרי הוא
13 כמונח בארץ שהיד נגרת אחר הגוף והגוף הוא עומד בארץ
14 (ואפילו אם הוא עומד ברשות הרבים וידו שהחפץ בתוכה
15 היא למעלה מ' טפחים שהוא מקום פטור הרי זה חייב שכן
16 היה משא בני קהת שהיו נושאים הארון על כתפיהם והיה
17 הארון כולו למעלה מ' טפחים מהארץ):

18 ג אבל זה שניטל החפץ ממנו פטור ומותר משום איסור
19 שבת שהרי לא עשה כלום אבל אסור מן התורה משום
20 שמכשיל את חבירו ונותן לו חפץ להוציאו מרשות לרשות

תחלה באויר רשות הרבים אין זו חשובה הנחה במקום פטור
 ואם אח"כ הניח החפץ ברשות הרבים חייב לפי שהנחה על
 היד אינה חשובה הנחה אלא לחפץ שהונח עליה ממקום
 אחר אבל חפץ שהיה עליה בתחלה ברשות זו והושיטה
 לרשות ב' כיון שאין הושיטה זו חשובה כאן הנחה ליד
 עצמה שהרי היא תלויה כאן באויר הוא הדין שאינה חשובה
 הנחה להחפץ שבה שהושטת היד אינה דומה לעמידת גופו
 שכשעומד לפוש עמידה זו חשובה הנחה גם להחפץ שעל
 גופו או שעל ידו לפי שהגוף עצמו עומד ונח על גבי קרקע
 משא"כ בהושטת ידו לכדה שהיא תלויה ונחה באויר.

ויש אומרים שידו הפשוטה לרשות אחרת הרי היא לגמרי
 כאותה רשות אם רשות היחיד רשות היחיד אם רשות
 הרבים רשות הרבים והוא הדין לאחד משאר אבריו אע"פ
 שאגודים בגוף העומד ברשות אחרת.

[הגה"ה: ומה שהפושט ידו מרשות לרשות וחפץ בידו אינו
 חייב עד שיניח הוא החפץ על גבי קרקע או ליד חבירו
 העומד שם אבל אם חבירו נטלו ממנו אף הוא פטור אף על
 פי שהחפץ מונח בידו שהיא חשובה כאותה רשות לגמרי
 והרי הוציא מרשות לרשות זהו לפי שלא היתה עדיין הנחה
 לחפץ זה באותה רשות שהנחת החפץ ביד אינה חשובה
 הנחה הואיל והיה בה מתחלה כמו שנתבאר].

לפיכך אם שלשל ידו למטה מג' טפחים סמוך לארץ באותה
 רשות שהכניסה לשם בין שהיא רשות היחיד בין שהיא
 רשות הרבים חייב אע"פ שלא הניח החפץ בארץ שכל פחות
 מג' סמוך לארץ הוא כארץ וכאילו נחה ידו בארץ עצמה
 וידו היא כאותה רשות לגמרי.

(ולדברי הכל אם ידו פשוטה מרשות היחיד לרשות הרבים
 למעלה מעשרה היא מקום פטור).

ולכן יש להתיר במילה בשבת להוציא התינוק מרשות
 היחיד לרמלית על ידי שיעמדו שתי נשים בפנים ואחת
 מהן תושיט ידה לחוץ למעלה מעשרה שהן מקום פטור
 לדי"ה והשניה תטול התינוק מבפנים ותושיטנו לחוץ
 ותניחנו על ידי האשה הפשוטות לחוץ למעלה מעשרה והרי
 זו הנחה במקום פטור כיון שהתינוק הונח על ידיה ממקום
 אחר ואח"כ תניח אפילו היא עצמה את התינוק על ידי אשה
 אחרת העומדת בחוץ שהן ג"כ למעלה מעשרה שיש
 אומרים שהן מקום פטור לגבי אדם אחר כמו שנתבאר
 למעלה ויש לסמוך על דבריהם להקל בענין זה בכרמלית
 שאיסורו מדברי סופרים שבדברי סופרים הלך אחר המיקל
 ועוד כיון שיש מתירין לגמרי לטלטל מרשות היחיד
 לרמלית דרך מקום פטור כמו שנתבאר בסי' שמ"ו.

(אבל העומדת בחוץ לא תטול מעל ידי העומדת בפנים
 שהרי לגבי עצמה אין ידיה חשובות מקום פטור וכשנטולת
 התינוק בידיה הרי זה כאילו הניחתו בארץ כמו שנתבאר
 למעלה והרי נעשית כאן ע"י שלשתן הוצאה מרשות היחיד
 לרמלית דרך מקום פטור ויש אוסרים בזה ויש להחמיר
 כדבריהם כמו שנתבאר שם ומשום צורך מצוה אין מתירין
 שום איסור קל ע"י ישראל כמו שנתבאר בסי' של"א).

ה כשפשט ידו לרשות שניה וחפץ בידו והניח ביד חבירו
 העומד שם הוא חייב שעשה עקירה והנחה וחבירו
 פטור ומותר משום איסור שבת ואסור מדברי סופרים אפילו
 בכרמלית משום שמסייע לעוברי עבירה:

ו ואם הוא עומד ברה"י וחבירו ברשות הרבים והניח
 החפץ ביד חבירו והיא גבוהה למעלה מעשרה שהוא
 מקום פטור שניהם פטורים שאף שלגבי חבירו עצמו אין יד
 שלו נחשבת לו מקום פטור לפי שנגררת אחר גופו העומד
 על קרקע רשות הרבים כמו שנתבאר מכל-מקום לגבי אדם
 אחר גם גופו הוא מקום פטור למעלה מעשרה.

אבל מכל-מקום אסורים לעשות כן מדברי סופרים אלא אם
 כן חבירו מוליך החפץ דרך מעלה מעשרה ומניחו במקום
 פטור הגבוה למעלה מעשרה אבל אם מניחו בארץ הרי
 נעשית על ידי שניהם הוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים
 דרך מקום פטור ויש בזה איסור מדברי סופרים אפילו
 בכרמלית כמ"ש בסי' שמ"ו.

ואפילו אם מניחו במקום פטור שהוא למטה מעשרה הרי
 נעשה ע"י שניהם טלטול מרשות היחיד למקום פטור דרך
 אויר רשות הרבים ואפשר שיש בזה ג"כ איסור של דבריהם
 כמו במטלטל מרשות היחיד לרשות היחיד דרך אויר רשות
 הרבים כמו שיתבאר.

ואם מוליכים דרך מעלה מעשרה לאיזו רשות היחיד הרי זה
 חייב מן התורה שהרי לגבי עצמו אין ידו נחשבת לו מקום
 פטור שהיא נגרת אחר גופו וכשעקר גופו ללכת הרי עקר
 החפץ מרשות הרבים והניחו אח"כ ברשות היחיד.

ויש אומרים שגם לגבי אחרים אין ידו או שאר גופו נחשבים
 מקום פטור כמו שאין נחשבים לגבי עצמו וכן שאר בעלי
 חיים אינם מקום פטור אפילו הם גבוהים מעשרה אלא הרי
 הם כקרקע רשות הרבים שהם עומדים עליה וכן אם עומדים
 על גבי דבר שהוא כרמלית ברשות הרבים או בכרמלית
 ממש הרי הם כרמלית אפילו הם גבוהים הרבה אבל אם
 עומדים על גבי דבר שהוא מקום פטור הם מקום פטור
 לדברי הכל:

ז העומד בפנים ופשט ידיו או אחד משאר איבריו לחוץ
 אפילו הן למטה מעשרה הן מקום פטור לדברי הכל
 אפילו לגבי אותו האדם עצמו לענין שמותר לו להכניס
 לתוך ידו חפץ המונח ברשות הרבים שאין ידו נגרת אחר
 גופו להיות רשות היחיד כמוהו הואיל והן ברשויות
 מוחלקות וגם אינו כרשות הרבים שהיא בתוכה הואיל
 ואגודה בגופו העומד ברשות היחיד לפיכך הוא מקום פטור.

(ומה שאסור לו ואפילו לאחר ליתן חפץ לידו מרשות
 הרבים שיכניסנו לרשות היחיד אף על פי שמכניס ממקום
 פטור לרשות היחיד איסור זה הוא משום גזירה שמה יבא
 לעשות בעצמו עקירה מרשות הרבים והנחה ברשות היחיד
 שאסור מדברי סופרים לגרום הכנסה מרשות הרבים לרשות
 היחיד אפילו דרך מקום פטור כמו שנתבאר בסי' שמ"ו).

אבל אם הוציא חפץ בידו מרשות היחיד אפילו אם נחה ידו

30 אסור מדברי סופרים גזרה שמא יבא לעשות הנחה ברשות
31 הרבים ואפילו דרך כרמלית אסור במה דברים אמורים
32 בזורק דרך מטה מעשרה אבל דרך מעלה מעשרה שהוא
33 מקום פטור מותר לכתחלה ע"ד שיתבאר בסי' שנ"ג:

34 ט במה דברים אמורים בזורק אבל המעביר מרשות היחיד
35 לרשות היחיד דרך רשות הרבים אפילו למעלה מעשרה
36 טפחים אסור מדברי סופרים שמא יעמוד לפוש ברשות
37 הרבים ויתחייב אף על פי שהמשוי למעלה מי' טפחים כמו
38 שנתבאר למעלה ואפילו דרך כרמלית אסור וכן אסור מדברי
39 סופרים להעביר או לזרוק מכרמלית לכרמלית דרך רשות
40 היחיד:

41 י וכל זה בזורק (ומעביר ברגליו) אבל העומד ברשות
42 היחיד ומושיט מרשות היחיד זו לרשות היחיד אחרת
43 שבצדה ואורך רשות הרבים מפסיק ביניהן כגון יזו הבולט
44 מהכותל לרשות הרבים גבוה עשרה ורחב ד' שהוא רשות
45 היחיד וזיו אחר כמוהו בולט בצדו ואורך רשות הרבים
46 מפסיק ביניהם אף על פי שהוא למעלה מעשרה ומקום
47 פטור הוא אעפ"כ אסור להושיט מזה לזה ואם הושיט חייב
48 שכך היתה עבודת הלויים במשכן שתי עגלות זו אחר זו
49 ברשות הרבים ואורך רשות הרבים מפסיק ביניהם והיו
50 מושיטים הקרשים מזו לזו אבל לא היו זורקין אותן מפני
51 כובדן והעגלות היו רשות היחיד שהיו גבוהות עשרה
52 ורחבות ד' אבל אם רוחב רשות הרבים מפסיק ביניהם כגון
53 שאינם זה בצד זה בדיוטא אחת אלא זה כנגד זה שאחד
54 יוצא מכותל שבצד זה של רשות הרבים והשני מכותל
55 שבצד שכנגדו ורוחב רשות הרבים ביניהם המושיט מזה
56 לזה פטור שהושטה זו לא היתה במשכן ואפילו לכתחלה
57 מותר ע"ד שיתבאר בסי' שנ"ג כיון שמושיט דרך מעלה
58 מעשרה שהוא מקום פטור:

חלק ב סימן שמו על איזה הוצאה חייב מן התורה:

1 ואח"כ תחזור העומדת בחוץ ותניחנו על ידי חבירתה
2 וחבירתה על ידי חבירתה בפחות פחות מד' אמות והכל
3 למעלה מעשרה ואין לגזור שמא תעמוד אחת לפוש בעוד
4 התינוק על ידיה והרי זה כאלו הניחתו בארץ כמו שנתבאר
5 למעלה לפי שאף אם תעשה כן לא נעשית כאן אלא הוצאה
6 מרשות היחיד לכרמלית דרך מקום פטור ואין לנו לגזור כל
7 כך בהוצאה זו כיון שיש מתירים אותה לגמרי.

8 וכשיגיעו לפני חצר בית הכנסת שהיא רשות היחיד תחזור
9 אשה אחת ותעמוד בפנים ותושיט ידיה לחוץ למעלה
10 מעשרה והעומדת בחוץ תניחנו על ידיה שהן מקום פטור
11 לדברי הכל ונמצא שהעבירו התינוק מרשות היחיד לרשות
12 היחיד דרך מקום פטור למעלה מעשרה שהוא מותר אפילו
13 לדבר הרשות אם שתי הרשויות הם של אדם אחד שאין
14 צריך עירוב כלל.

15 אבל אם הן של שנים ואי אפשר לערב אסור כמ"ש בסי'
16 שנ"ג ולכן אף כאן אם אין שום אדם דר בחצר בית הכנסת
17 מותר על דרך שנתבאר אבל אם אדם דר שם הרי אסור
18 להביא לשם שום דבר מחצר אחר שאינה מעורבת והעירוב
19 שבבית הכנסת אינו מועיל כלום כשאסור לטלטל במבוי
20 כמו שיתבאר בסי' שס"ו לפיכך אין שום היתר בעולם
21 להביא התינוק לבית הכנסת ע"י ישראל ואפילו בזה עוקר
22 וזה מניח כמ"ש בסי' של"א ועל איסור זה של חצר שאינה
23 מעורבת אמרו שהעמידו חכמים דבריהם במקום כרת
24 לדחות המילה למחר אם אי אפשר להביא הסכין ע"י הנכרי
25 לפי שאין שום תקנה להביאו על ידי ישראל בלי עירוב
26 במקום שצריך לערב ולא כיש מי שמתיר בזה משום צורך
27 מצוה:

28 ח הזורק מרשות היחיד לרשות היחיד ורשות הרבים
29 באמצע פטור כיון שלא היתה הנחה ברשות הרבים אבל

לקוטי תורה

12 לגבי עבודת ה', ומפרק ב ואילך יבאר כיצד התפלה
13 היא הנקודה התיכונה וה"חיות" של כל עניני עבודת
14 הש"ת].

15 לא הביט און ביעקב [ולא ראה עמל בישראל]
16 בו!.

17 יש להבין כפל הלשון "לא הביט גו' ולא ראה
18 גו'". גם, מהו הענין דגבי יעקב נאמר "לא הביט
19 און", וגבי ישראל נאמר "ולא ראה עמל".
20 ויש לבאר תחילה ענין "יעקב" ו"ישראל".

21 הנה יש ב' בחינות ומדרגות למעלה, בחינת
22 יעקב ובחינת ישראל.

1 כיצד יתכן לשון "עבודה" - שהוא ענין של תיקון
2 ושירות - לגבי הקב"ה, שאינו צריך לזולתו ח"ו
3 ["עבודה" סתם - זו תפלה, כמבואר במפרשי
4 המשנה "על שלשה דברים העולם עומד, על התורה
5 ועל העבודה ועל גמילות חסדים" ש"עבודה" היא
6 קרבנות, ובזמן הזה התפלה (שבמקום קרבנות תקנוה)
7 נקראת בשם "עבודה".

8 וכך כותב הרמב"ם בספר המצוות שלו "הוא שצונו
9 לעבדו . . . ועבדתם את ה' אלקיכם . . . שהוא ציווי
10 לתפלה", הרי ש"עבודה" סתם זו תפלה.

11 בפרק א של המאמר יבאר פירוש לשון "עבודה"

41 ביכולתו לתקן בעצמו, וכיון שהרב צריך לתיקון
42 ושירות זה, נמצא שהעבד משלים דבר שחסר
43 לאדונו.

44 ואיך שייך לומר בן לגבי הקב"ה, שהוא ית'
45 "שלימו דכולהו" ואינו צריך לזולתו ח"ו, כי
46 ממך הכל כתיב.

47 כיון שלשון עבודה הוא ענין של "תיקון"
48 ושירות, אם כן צריך ביאור איך שייך לשון זה
49 כלפי הקב"ה, שהוא "שלימו דכולהו" ואינו צריך
50 לזולתו ולא חסר לו דבר ח"ו, ואדרבה, הכל בא
51 ממנו ית', כמו שכתוב "כי ממך הכל".

52 ומקרא מלא כתיב אם צדקת מה תתן לו בוי'.
53 גם צריך להבין מה אנו מתקנים עבורו ית'
54 בעבודתו, והלא מפורש בכתוב "אם צדקת מה
55 תתן לו", היינו שאין עבודתנו תופסת מקום כלל,
56 ומכל-שכן שאינה מוסיפה כלום למעלה, וא"כ איך
57 שייך לומר לגבי הקב"ה לשון "עבודה", שהוא
58 ענין של תיקון ושירות, כאמור.

59 אך הענין, דהנה ידוע המאמר נתאוה הקב"ה
60 להיות לו דירה בתחתונים.

61 כדי להבין מהו ענין ה"עבודה" שאנו עובדים
62 את הקב"ה, יש להקדים את מאמר המדרש הידוע,
63 שהקב"ה נתאוה להיות לו דירה בתחתונים,
64 פירוש, ששכינתו ית' תשכון בעולם הזה התחתון.

65 לפי פשוטו קאי המדרש על המשכן ובית
66 המקדש, היינו שהקב"ה ציוה לבני ישראל לבנות
67 את המשכן ואת בית המקדש כדי שתהי' לו דירה
68 בתחתונים, כמ"ש "ועשו לי מקדש ושכנתי
69 בתוכם". אך הפירוש הפנימי בדברי המדרש הוא
70 שהקב"ה נתאוה (כביכול) שיהי' גילוי אלקות בכל
71 העולם כולו, וזוהי הכוונה והתכלית של בריאת
72 העולם [בכלל, ובריאת האדם בפרט], וענין זה
73 יקיים בשלימות לעתיד לבוא, שתהי' "התגלות
74 כבודו וראו כל בשר יחדיו כו' וימלא כבוד ה' את
75 כל הארץ".

76 ובוזה מובן ענין ה"עבודה" של בני ישראל
77 להקב"ה (אשר הם "מתקנים" דבר-מה עבורו ית'),
78 כי לפי דברי המדרש הללו, הרי עיקר תכלית
79 עבודת האדם עלי אדמות בלימוד התורה וקיום
80 המצוות אינה בשביל האדם עצמו, אלא לכבודו

1 איתא בזהר דשני השמות שנקרא בהם יעקב
2 אבינו - "יעקב" ו"ישראל" - הם כנגד שתי בחינות
3 ומדריגות באור האלקי שלמעלה, שנמשכו והאירו
4 בנשמת יעקב אבינו, וכמו כן הן נמשכות ומאירות
5 בכל נשמות ישראל, ולכן נקראים כל בני ישראל
6 בשני שמות אלו.

7 שהם גם כן ב' בחינות שונות בעבודת ה' באדם,
8 בחינת עבד ובחינת בן.

9 כאשר שתי הבחינות והמדריגות באור האלקי
10 שלמעלה - "יעקב" ו"ישראל" - נמשכות למטה
11 להאיר בנשמות ישראל, נולדו מהן שתי בחינות
12 ומדריגות שונות באופן עבודת האדם את הקב"ה,
13 בחינת "עבד" ובחינת "בן".

14 וזהו הטעם לכך שבני ישראל מתוארים בתורה
15 בשני תוארים, "עבדי" ה' ו"בנים" למקום, כי שני
16 התוארים הללו - "עבד" ו"בן" - מתאימים לשני
17 השמות שבני ישראל נקראו בהם - "יעקב"
18 ו"ישראל".

19 היינו, בחינת יעקב הוא בחינת עבד, כמ"ש
20 "שמע אלי יעקב עבדי", ובחינת ישראל הוא
21 בחינת בן, כמ"ש "בני בכורי ישראל".

22 [וצריך להבין מה הם שתי הבחינות והמדריגות
23 הללו בעבודת ה' - בחינת "יעקב עבדי" ובחינת "בני
24 בכורי ישראל", ואיך ב' אופני עבודה אלו מרומזים
25 בשמות ובתוארים של בני ישראל].

26 ולהבין זה, צריך להקדים תחלה פירוש וענין
27 עבד, דהיינו מה שמצינו לשון עבודה שאנחנו
28 עובדים לו ית', כמ"ש ועבדתם את ה' אלקיכם,
29 תחת אשר לא עבדתם את ה' אלקיך, ובתיב
30 ולעבדו בכל לבבכם, עבדו את ה'.

31 ויש להקדים ולבאר תחילה כללות ענין
32 העבודה שאנו עובדים את הקב"ה, שנקראת בתורה
33 בלשון "עבודה" - שיש בה משמעות של מעשה
34 עבד לאדונו.

35 והנה לשון עבודה הוא ענין תיקון ושירות,
36 שהעבד משרת לרבו ומתקן לו דבר, שהרי הרב
37 צריך לתיקון ושירות זה.

38 פירוש לשון "עבודה" ("עבדות") - הוא תיקון
39 דבר, כמו עורות "עבודין"; כי העבד לאדונו "על
40 ידי השירות שמשרת לו, הוא מתקן לו דבר שאין

41 עתה (במשך שית אלפי שנים דהוי עלמא) אין שום
42 מציאות בלעדו ומלבדו, כי כמו "קודם שנברא
43 העולם הי' הוא יתברך ממלא כל המקום הזה
44 שברא בו העולם - כמו כן הוא גם עתה לפניו ית",
45 כי לית אתר פנוי מיני' (אין שום מקום פנוי וריק
46 ממנו ית').

47 וזוהי המשמעות הפנימית של הכתוב "אני ה'
48 לא שניתי" - שאין שום שינוי באחדותו ית' בין
49 קודם שנברא העולם ובין אחר שנברא העולם.

50 [ומאחר שלפי האמת, כפי שהוא אצלו ית', הרי
51 אין מקום פנוי ממנו, נמצא שבפועל הקב"ה נמצא
52 ו"דר" בכל מקום ומקום בלי יוצא מן הכלל; ואם כן,
53 צריך להבין מהו ענין "עבודת" בני ישראל לעשות לו
54 ית' "דירה בתחתונים"?

55 ובמענה לשאלה זו הולך ומבאר:]

56 רק זהו קמיה דוקא, אבל אצלנו העולם נחשב
57 ליש דובר בפני עצמו, ומסתיר אלקות, שלכך
58 נקרא בשם "עולם", על שם ההעלם, שמעלים
59 אלקות ומסתירו.

60 אף שאכן לפי האמת גם עתה, לאחר שנברא
61 העולם, אין שום שינוי אצלו ית', כי לגביו ית' אין
62 שום מציאות בלעדו, והקב"ה "ממלא כל המקום
63 הזה שברא בו העולם" כנ"ל, מכל-מקום אין הדבר
64 נראה לעינינו, כי העולם מעלים ומסתיר את
65 אלקותו ית' (שזהו פירוש לשון "עולם" - מלשון
66 "העלם" והסתר), ומחמת ההעלם וההסתר נראה
67 לעינינו כאילו אנחנו וכל הנבראים שבועולם הם
68 מציאות "יש דובר בפני עצמו", נפרד מאלקות.

69 ותכלית בריאת העולם הוא, שנתאוה הקב"ה
70 להיות לו דירה בתחתונים.

71 וזהו מה שנתאוה הקב"ה להיות לו דירה
72 "בתחתונים". פירוש הענין הוא, שהקב"ה רצה
73 שגם בידעתם ותחושתם של הנבראים (שמצד
74 עצמם הם מעלימים ומסתירים על אלקות) תתגלה
75 האמת כמו שהוא אצלו ית', היינו שהוא ית' הוא
76 יחיד ומיוחד וכולא קמי' כלא חשיב.

77 וזהו התכלית והמכוון שבשבילו ברא הקב"ה
78 את העולם.

79 [וענין זה מודגש בלשון חז"ל "דירה בתחתונים",

80 כפי שהולך ומבאר:]

1 ית', שעל ידי עבודתם הם מתקנים ועושים את
2 העולם לדירה לשכינתו ית'.

3 [להבנת הענין על בודיו יש לבאר ענין "דירה
4 בתחתונים" בעומק יותר - שהי' "ודאי מלא כל
5 הארץ כבודו בעליונים ובתחתונים", ו"לית אתר פנוי
6 מיני", ואם כן יש להבין מה נתחדש על ידי עבודת
7 בני ישראל בענין זה, שניתן לומר שבני ישראל
8 מתקנים דבר-מה עבורו ית'.

9 וזהו שממשך:]

10 כי הנה באמת [כתיב] אני הוי' לא שניתי, שאין
11 שום שינוי אצלו ית' בין קודם שנברא העולם,
12 שהיה הוא ושמו בלבד כמה אלפים ורעבות
13 שנה קודם בריאת העולם, וכן יהיה אחר שיחרב
14 העולם, וגם עתה בזמן בריאת העולם וקיומו,
15 הנה קמיה ית' כולא ממש כלא חשיב, כמו
16 קודם שנברא העולם ממש.

17 כתיב "אני ה' לא שניתי". לפי פשוטו כוונת
18 הכתוב היא שהקב"ה איננו בעל שינוי, ולדוגמא:
19 אי אפשר לומר שהקב"ה "פעמים כועס ופעמים
20 שמח", שאם כן "הי' משתנה" - ודבר זה הוא אחד
21 מיסודי האמונה.

22 אך בעומק יותר הכתוב בא להשמיענו שבריאת
23 כל העולמות איננה גורמת שום שינוי (גם)
24 באחדותו של הקב"ה, היינו בזה שהוא ית' הוא
25 המציאות היחידה ואין שום מציאות מלבדו.

26 - וכמו שקודם בריאת העולם לא הי' קיים שום
27 דבר מלבדו ית' (ובלשון חז"ל - עד שלא נברא
28 העולם "הי' הוא ושמו בלבד") וכן לאחרי שית
29 אלפי שנים דהוי עלמא, שאז יחרב העולם, יהי'
30 הוא לבדו, כמו כן "גם עתה בזמן בריאת העולם
31 וקיומו, הנה קמי' ית' כולא ממש כלא חשיב".

32 [וזהו פירוש "אני ראשון ואני אחרון ומבלעדי
33 אין אלקים", "פירוש, אני ראשון - קודם שנברא
34 העולם; ואני אחרון - לאחר שיכלו ימות המשיח
35 וחי העולם הבא, שאז יהי' הוא ושמו בלבד כמו
36 שהי' קודם שנברא העולם; וגם "מבלעדי", פירוש
37 באמצעות בין מה שהי' . . . ובין מה שיהי' הכל
38 לפניו ית' כאילו הוא ושמו בלבד ואין "אלקים"
39 והסתר"].

40 היינו שלפי האמת, כפי שהוא אצלו ית', גם

42 עליו הראוי" - לא שייך לומר שהיא נמצאת "לא רק
43 בקומה עליונה של הבית אלא גם במרתף הבית" ...
44 כי סברא שכלית אינה בגדר מקום שנאמר שנמצאת
45 למעלה או למטה. הסברא היא נכונה ואמיתית מצד
46 עצמה, מבחינת ההגיון, ובדרך ממילא היא אמת
47 ומחוייבת בכל מקום שחושבים עלי'; אבל הסברא
48 עצמה אינה בגדר "עליון" ו"תחתון".

49 ועל דרך זה - ובמכלישכן וק"ו - לא שייך
50 להגדיר את העובדה מה שהוא ית' נמצא בכל מקום
51 בלשון "שהוא נמצא לא רק בעליונים אלא גם
52 בתחתונים", כיון שהוא ית' אינו בגדר מקום].

53 ומאחר שכן, מהו הפירוש ש"הקב"ה" נתאוה
54 לדור ב"תחתונים"?

55 אלא "תחתונים" רצה לומר, עוצם ריבוי ההעלם
56 והסתר על ידי צמצומים רבים בו, והוא העולם
57 השפל.

58 אלא הביאור הוא, שב"תחתונים" אין הכוונה
59 לתחתונים במקום (ואפילו לא לגדר "תחתונים"
60 במעלה וחיבות), אלא הכוונה בלשון "תחתונים"
61 היא לגדר רגש הישות והפירוד מהאלקות, הנוצר
62 על ידי ההעלמות וההסתרים על האמת האלקית.

63 כלומר:

64 האמת האלקית שכולא קמי' כלא חשיב נקראת
65 ה"ידיעה העליונה"; והידיעה וההרגשה של
66 הנבראים שהם מציאות "יש" נקראת "ידיעת
67 התחתונים".

68 ולכן לשון "תחתונים" קאי בעיקר על העולם
69 הזה הגשמי השפל, שבו הישות והפירוד הם
70 בתכלית, עד שיכול להיות נברא האומר "אני
71 ואפסי עוד" (כנ"ל) - היפך בתכלית מה"ידיעה
72 העליונה" דכולא קמי' כלא חשיב - וישות זו באה
73 מצד ריבוי הצמצומים וההעלמות וההסתרים
74 שבעולם הזה.

75 ושם דוקא יהיה בחינת "דירה" והתגלות
76 אלקותו ית' בידיעה שלנו גם בן, כמו שהוא
77 למעלה בידיעה עליונה, דכולא קמיה כלא
78 חשיב.

79 וזהו עומק הענין דדירה "בתחתונים":

80 רצונו ית' הוא שגם ב"תחתונים" (שמצד עצמם
81 הם מעלימים ומסתירים לגמרי על אלקות והם

1 פירוש, כי העולם הזה הוא העולם היותר
2 תחתון, שההעלם בו יותר והחשך כפול
3 ומכופל.

4 הקב"ה ברא ריבוי עולמות רוחניים, עליונים
5 ותחתונים, אבל זה שהקב"ה נתאוה להיות לו ית'
6 דירה "בתחתונים", הכוונה היא לעולם הזה הגשמי
7 דוקא, שהוא עולם (מלשון "העלם") תחתון ביותר,
8 כי הגם שאפילו בעולמות העליונים קיים גדר של
9 "העלם" על אורו ית' (שהרי גם הם נקראים בשם
10 "עולמות", מלשון "העלם" והסתר) - ובלשון
11 התניא שגם עולמות העליונים הם "ירידה מאור
12 פניו ית'" - מכל-מקום אינו בערך כלל להעלם
13 והסתר של העולם הזה, "שהוא חושך כפול
14 ומכופל, עד שהוא מלא קליפות וסטרא אחרא שהן
15 נגד ה' ממש לומר אני ואפסי עוד", תכלית הישות
16 והפירוד מאלקות.

17 כלומר:

18 בעולמות רוחניים, הנה אפילו העולמות שהם
19 מציאות "יש" ונפרדים מאלקות, הרי גם הם מכירים
20 ומרגישים שמציאותם תלוי' בהקב"ה שהוא ית'
21 בראם ומקיים ומחי' אותם; אבל בעולם הזה
22 הגשמי, ההעלם הוא עד כדי כך שהנבראים שבעולם
23 הזה אינם מרגישים כלל שנבראו על ידי הקב"ה,
24 ועד שיכול להיות נברא שיהי' מנגד לקדושה ויאמר
25 "אני ואפסי עוד".

26 וזו היתה "תאוותו" של הקב"ה, כביכול, שגם
27 בידיעה ובהכרה והרגשה של הנבראים בעולם הזה
28 הגשמי, שבו ישנו ה"העלם" הגדול ביותר
29 וה"ישות" החזקה ביותר, תתגלה האמת של
30 אלקותו ית', ד"כולא קמי' כלא חשיב".

31 וזהו פירוש "בתחתונים", כי אין שייך מעלה
32 ומטה לגבי הקב"ה שאינו בגדר מקום ח"ו.

33 ובזה יובן לשון "תחתונים" שנקטו חז"ל
34 (להיות לו דירה ב"תחתונים"), דלכאורה כלפי
35 הקב"ה לא שייך כלל לשון "תחתונים" - שהרי
36 הקב"ה אינו בגדר מקום, וממילא לפניו ית' לא
37 שייכים המושגים "עליון" ו"תחתון" (שהם
38 מושגים השייכים לגדר מקום).

39 [קצת משל לדבר:

40 לגבי סברא שכלית המחוייבת מצד ההגיון
41 והסברא (כמו, למשל, הסברא ד"המוציא מתבירו

25 וזהו ענין "דירה בתחתונים".
 26 ולזה היה תכלית המכוון בבריאת העולם, הגם
 27 שאין מושג לנו הטעם שנתאוה לזה, רק שכך
 28 עלה ברצונו, אך עם כל זה לזאת היה הכוונה
 29 בודאי.
 30 "תאוותו" של הקב"ה כביכול להיות לו "דירה
 31 בתחתונים" היא התכלית והמכוון של בריאת
 32 העולם - אף שאין על זה שום טעם והסבר שכלי,
 33 שהרי מאחר שלגביו ית' אין תפיסת מקום כלל
 34 לשום מציאות מלבדו - הרי גם זה שהנבראים
 35 יכירו את האמת כפי שהיא בידיעתו ית' אינו תופס
 36 מקום כלל אצלו, ו"אין שייך לומר שהדבר הזה
 37 הוא כדאי שיקבל מזה תענוג". אלא ש"כך עלה
 38 ברצונו ית' [כלשון חז"ל - "נתאוה"] להיות נחת
 39 רוח לפניו ית' . . . שיאיר אור ה' אין-סוף ב"ה
 40 במקום החושך והסטרא-אחרא של כל עולם הזה
 41 כולו", היינו שאין על זה טעם שכלי אך מכל-מקום
 42 זוהי כוונת הבריאה.
 43 וזהו דיוק הלשון "נתאוה הקב"ה וכו", כי
 44 הלשון "תאוה" משמש גם על דבר שעושים בלי
 45 טעם והסבר שכלי, כפתגם אדמו"ר הזקן (על לשון
 46 המדרש "נתאוה הקב"ה כו") - "מאחר שנתאוה,
 47 הנה על תאוה אין שואלים קושיא" ("אויף א תאוה
 48 איז קיין קשיא ניט").

ד"ה לא הביט און ביעקב פרק א

1 בתכלית הישות) - תהי' אלקותו ית' גלוי' ומורגשת
 2 ב"ידיעה שלהם", כמו שהיא, כביכול, ב"ידיעתו
 3 העליונה".

4 כלומר, אמת זו שבאחדותו של הקב"ה שאין
 5 שום מציאות מלבדו ית' (כי כולא קמי' כלא חשיב
 6 ממש), תהי' נרגשת גם ב"ידיעה ותחושה שלנו",
 7 כפי שהיא כביכול ב"ידיעתו העליונה" ("למטה
 8 כמו למעלה").

9 וזהו גם דיוק הלשון "דירה בתחתונים", כמו
 10 בדירת האדם, למשל, כי ענין ה"דירה" הוא לא רק
 11 המקום ששם הוא נמצא - שהרי עצם האדם נמצא
 12 בכל מקום הילוכו - אלא המקום שעצמותו ומהותו
 13 של האדם מתגלה בה".

14 כלומר: כשאדם נמצא מחוץ לדירתו הוא
 15 "מגלה" לחוץ רק את מה שהוא רוצה שאחרים
 16 יראו, אבל פנימיותו ומהותו ועצמותו נשארות
 17 בתוך עצמו; ורק כשהוא בדירתו לעצמו, מכוסה
 18 מעין כל רואה, שם "מתגלית" כל מהותו ועצמותו
 19 האמיתית.

20 וכך הוא בנמשל: נתאוה הקב"ה, שהאמת של
 21 האלקות כפי שהיא מצד מהותו ועצמותו ית'
 22 שכולא קמי' כלא חשיב ממש, תתגלה דווקא
 23 ב"תחתונים" - בידיעתם של נבראים גשמיים,
 24 שמצד עצמם הם בתכלית הישות.

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

שערי תשובה

13 תמים וזה עוזר לזה כמו בחי' רצוא ושוב כא' (כמו)
 14 השט במים שמניע אנה ואנה שבאמצעות שני ההפכיים'
 15 יחד ישוט וכן עוף הפורח הרי באמצעות חיבור ב'
 16 כוחות הפכים יחד והיינו מה שמנענע בכנף למטה
 17 ולמעלה יפרח דוקא כמ"ש ובשתיים יעופף) וכן פני
 18 אריה ופני שור שמגביהים המרכבה יחד דוקא וכך
 19 בשיתוף כחות הפכיים' בחו"ג במוח ע"י הדעת הכוללם
 20 יחד שבו יוכלו ואז נק' אדם כנ"ל בציור אדם חיצוני
 21 שהוא בין כולם יחד דוקא וד"ל והמדרגה הב' דבחי'
 22 אדם הוא בלב שהוא חג"ת והיינו ג"כ ע"ד הנ"ל בדעת
 23 שבמוח והוא מ"ש והשבות אל לבבך דהנה ידוע
 24 דעיקר בחי' אדם הן המדות שבלב וגם בהן יש בחי'

1 (יד) ויובן כ"ז בבחי' רוח האדם הנ"ל בעבודה
 2 שבמוח ולב בתפל' דהנה בחי' אדם
 3 הפנימי ביותר הוא בבחי' הדעת אלקי במוח וכמ"ש
 4 וידעת היום כו' אתה הראת לדעת. ודעת זה יש בו
 5 התפעלות אלקות בכמה אופנים שונים הפכיים וכמ"ש
 6 ובדעת חדרים ימלאו פי' חדרים הוא ל"ב חדרים
 7 שבמוח שמתחלקי' לכמה הפכיים פרטים ובדעת
 8 מתכללים הכל כא' דוקא וכמו שאנו רואים שיש שכל
 9 מתפעל כך וזה מתפעל כך והיינו כל חד לפי ערך
 10 דעתו ויש ס' ריבוא דעות ועכ"ז הרי אנו רואים
 11 שבאדם א' יהי' התפעלות השגות אלקות בכמה הפכים
 12 יחד כמו בהתפעלות חדוה ומרירות במוח יחדו יהיו

23 הפכים יחד כנ"ל שבין כולם יושלם וכל א' עוזר כו'
 24 כמו שאנו רואים במעשה עצמה הפכיים לקמץ ולפזר
 25 לאהוב ולשנוא דהיינו לאהוב דבר הטוב אל העסק
 26 ולשנוא היפוכו דבר המזיק לעסק ושניהם כא' יתכללו
 27 להשלים תוכן טוב המעשה וכך במצוות דכתיב בהן
 28 בחי' אדם כמ"ש אלה המצות אשר יעשה אותם האדם
 29 וכידוע דרמ"ח פקודין נק' רמ"ח אברי' (אלא שנק'
 30 אדם חיציני) יש בהן כמה הפכים דחו"ג כמו מצות
 31 צדקה הוא בחסד ומצות ובערת הרע במרירות הנפש
 32 להרגיז כו' ב' הפכים ויש עבודה בשמחה ויש להיפך
 33 וגם בחי' מוחין שבמעש' הוא מצות ת"ת להמשיך
 34 אא"ס בחכמה והכל בבחי' המעשה דוק' וכללותו הוא
 35 ב' הפכים לשמור הטוב ולמאוס ברע וכמו בעסק משא
 36 ומתן שידבק במעשה שהוא הטוב למצוא עי"ז חיי
 37 פרנסתו וימאס ברע המזיק וגורע חייו הגשמיים כך
 38 אלה המצות אשר יעשה אותם האדם וחי בהם חיי
 39 נשמתו וכמ"ש ובחרת בחיים יש בהן בחי' חו"ג והן
 40 באים בהתכללות כא' עד שבאמצעות חיבור כולם יחד
 41 דוקא וחי בהם וזהו הנק' אדם במעשה שנמשך גילוי
 42 אלקות בסוף מעשה שע"ז א' סוף דבר כו' את האלקים
 43 ירא ומצותיו שמור בפועל ממש כי זה כל האדם
 44 שבמוח ולב וד"ל:

הקדמת שער התשובה

1 התחלקות התפעלות הלב בחו"ג כחדוה ומרירות וכו'
 2 מתכללים כא' והוא כאשר המשיך הידיע' שבמוח אל
 3 הלב מבחי' הדעת אלקי ואע"פ ששם מתחלק לל"ב
 4 חדרים חוזרים ומתכללים ונמשכים אל הלב (ולכך נק'
 5 לב שמקבל מל"ב שבילין שבמוח) וקבוצתם יחד בלב
 6 הוא עיקר ההתכללות אמיתית להיות נק' אדם בלב
 7 (וכמו שנראה בחוש במדות שבלב לאיזה דבר מה
 8 בעסקי' גשמיים דכל נפשו וחיותו בו שמתקבצים כל
 9 חלקי הפכים דאהוי"ר יחד בלב ישכנו כמו שיאהוב
 10 לעשות כך וכך וישנא מלעשות היפוכו וכמ"כ לקרב
 11 ולרחק לקמץ ולפזר ובאמצעות שניהם יחד יושלם
 12 הרצון שבלב (כמשל הנ"ל בשט ופורח כו') וזהו
 13 העיקר יותר מהתפעלות המוח וכמ"כ בעבודה שבלב
 14 בתפלה הרי עיקר גילוי אלקות הוא בלב כמ"ש
 15 והשבות אל לבבך דווקא וראי' לזה מ"ש על כי אין
 16 אלקי בקרבי דוקא שהוא בקרב הלב מצאוני הרעות
 17 האלה משמע דגם שאלקי במוח אם לא נמשך מן
 18 המוח בלב אין זה אלקי בקרבי עדיין ויוכלו הרעות
 19 להשיגו (וכמו חדלו מן האדם אשר נשמ' באפו עדיין
 20 כו') והמדרגה הג' באדם הוא בחי' אדם במעשה (שנק'
 21 נה"י) והוא במעשה המצוות בפועל ממש דהנה גם
 22 במעש' יש בחי' אדם דוקא שהוא ההתכללות מכמה

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו

18 לפי ששרש האותי' הוא מבחי' כתר כו'. אך כדי
 19 שיתעלו לשרשן שהרי דבור האדם הוא גשמי וכדי
 20 שיתעלו למעלה זהו ע"י מט"ט שהוא מעלה את
 21 התפלות. כי המלאכי' הם רוחני' שהדבור שלהם הוא
 22 כמו מח' שלנו, וע"י המלאך המקבל מזדככת התפלה
 23 מגשמי' לרוחני' ע"י המלאך ההוא, והנה גבוה מעל
 24 גבוה כו' עד עולם העליון שבו משכן מט"ט והוא גפיף
 25 ונשיק לה והוא קושר כתרי' שלמעלה מן הראש ומוחין
 26 כו' ועי"ז ממשיך אותיות חדשות, כי הנה התפלה היא
 27 בקשת יה"ר, שיתהווה בחי' רצון, שכמו שכבר נמשך
 28 רצה"ע בחכ' הנה החכ' מחייבת עפ"י התורה אין
 29 יסורים בלא עון שהעון גורם יסורים ח"ו אבל ע"י
 30 התפילה יה"ר נמשך רצה"ע שלמעלה מבחי' חכ' ושם
 31 רחמים פשוטים ורבו פשעיך כו', והיינו לפי ששרש
 32 האותי' הוא בכתר העליון למעלה מבחי' חכ' ומוחין
 33 אלא שראשית הגילוי שא"א להשכיל ולהשיג כל דבר
 34 מושכל כ"א ע"י אותיות אבל האותי' עצמן אינן בחי'

1 והנה מט"ט נק' נעל דשכינתא, והענין הוא דהנה
 2 ארז"ל מט"ט קושר כתרים לקונו מתפלותי של
 3 ישראל, דהנה כתר זה הוא בחי' תפלה, דהנה תפילה
 4 הוא בחי' יהי רצון שהוא המשכת רצון חדש כו' שהוא
 5 בחי' כתר והוא נמשך מבחי' אותי' התפלה דוקא,
 6 דלכאורה אותי' הם דומם ואיך נעשה מאותי' התפלה
 7 כתרים לקונו כו', אך הענין הוא דהנה אותי' אף שהם
 8 דומם מ"מ שרש האותי' הוא למעלה בעצם הנפש
 9 ממש שלמעלה גם מבחי' חכ' דהיינו כח המשכיל
 10 שהוא בחי' כתר, דהנה ידוע שדומם צח"מ שמדבר
 11 הוא למעלה מכולם, שחי הוא בחי' חכ' וכמ"ש והחכ'
 12 תחי' ומדבר הוא בחי' כתר, והנה המעלה של מדבר
 13 הוא שיש בו אותיות, והנה אותי' הם רק דומם כו',
 14 וא"כ מהו המעלה של מדבר כ"כ, אלא ודאי ששרש
 15 האותיות הם למעלה בעצמות הנפש שהוא בחי' כתר,
 16 וע"כ מדבר הוא בחי' כתר רק שירד למטה, אך ע"י
 17 שמעלין האותי' לשרשן עי"ז נעשו בחי' כתרים לקונו,

11 וזהו שאין המלאכי' אומרי' קדוש עד שיאמרו הנשמות
12 דוקא למטה כי עיקר המשכת הקדושה הוא דוקא
13 לנשמות ע"י בירור נה"ב, רק שאח"כ יכולים גם
14 המלאכי' לומר קדוש שהם ג"כ מקבלים מבחי' קדוש
15 כו', והיינו לפי שביור נה"ב נעשה דוקא ע"י דהיינו
16 ע"י התבוננות של יוצר אור כו' איך שהאופנים ברעש
17 גדול כו', נמצא שהם גורמין את ההילוך כו' וע"כ גם
18 הם נעשי' מהלכי' ע"י נשי", וזהו ונתתי לך מהלכים
19 בין העומדים דהיינו בפנימיות העומדים, שהם ג"כ
20 נעשים מהלכים כו'.

כה אמר ה' צבאות אם בדרכי תלך

בע"ה, שבת בהעלותך תרס"ו

1 שכל שא"א לשכל המושג להשיג ענין מהות האותי'
2 בעצמותם אלא שהן לבוש השכל והלבוש הזה הוא
3 מבחי' חיצוני' העליון שירד ונתפשט למטה להלביש
4 את השכל ומשם ירד עוד להיות אותי' מח' ודבור, וזהו
5 שמט"ט נק' נעל דשכינת', והיינו לפי שההילוך הוא
6 ע"י נעל וההילוך זה נעשה ע"י מט"ט שהוא מעלה את
7 האותי' ע"כ נק' נעל דשכינתא כי הילוך הוא בחי'
8 המשכת הקדוש, והנה קדוש הוא בגי' ת"י שהוא בחי'
9 ת"י נימין שבכתר, דהיינו המשכת האותי' שבכתר,
10 ונשי"י נק' קדושה שהם כלים לבחי' קדוש הנ"ל כו',

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

26 בעצמו הוא ע"י מחשבה, וזהו יוצר אור ובורא חושך
27 כי יצירה הוא כמו דיבור שהוא גילוי לכן נק' בשם
28 אור, אבל בריאה שהוא קרוב יותר לאצ"י נק' בשם
29 חושך, אך אינו חושך בעצם אלא כמו מח' שלגבי
30 עצמו הוא עיקר הגילוי שהרי השכל כמו שהוא אצל
31 עצמו אינו יכול לגלות ומה שמגלים ע"י דיבור הוא
32 מעט מן המעט, אלא מפני שלגבי הזולת הוא בהעלם
33 נק' בשם חושך, ולכן איתא בכהאריז"ל שליוצר אור
34 צריך למשמש בתשי" ולבורא חושך בתש"ר, ותש"ר
35 גבוה הרבה מתשי", והנשמה היתה בתחילה בטהירו
36 עילאה ואח"כ ירדה דרך מעבר הבריאה שהוא עולם
37 הנשמות בכלל, ויצרתיו הוא עולם המלאכים, עשיתיו
38 עולם הגלגלים, ועשי' אין ערוך ליצי' ויצי' לגבי
39 בריאה, וכללות ביי"ע אין ערוך לגבי אצ"י, וא"כ ירדה
40 דרך הסתר, ועוד הסתר גדול, ועוד הסתר הגדול מזה
41 ההסתר, עד מקום ההסתר והעלם לגמרי, ונתלבשה
42 בגוף ונה"ב המעלים ומסתיר לגמרי, ובתחלה היתה
43 עומדת באהוי"ר כמ"ש חי ה' אשר עמדתי לפניו שכל
44 מהותה היתה העמידה לפניו, ובירידתה למטה הרי כל
45 הדרכים בחזקת סכנה, וגם כשפועל ע"י התבוננות
46 אהוי"ר הרי יכול להיות חולף ועובר בעבור
47 ההתבוננות, וגם בעת היות האהוי"ר אין ערוך לגבי
48 האהוי"ר שהי' לה למעלה, וא"כ הי"ו ירדה גדולה
49 ועצומה ולמה היתה כזאת מלפניו, אך הירידה צורך
50 עלי', וצריך להבין מהו העלי'.

1 עשה לך תיבת עצי גופר קינים תעשה את התיבה
2 וכפרת אותה מבית ומחוץ, ואמרו במד"ר קולין
3 ומדורין, אר"י מה הקן הזה מטהר את המצורע אף
4 תיבתך מטהרתך. וצ"ל מהו שייך טהרת מצורע לתיבת
5 נח, ועוד צ"ל מה שנאמר בנח צדיק תמים מהו תיבת
6 תמים. ועוד צ"ל מהו ענין התיבה של נח ולמה הי'
7 צריך לה. והענין כי קן הוא מדור העוף כמ"ש כי יקרא
8 קן צפור, כנשר יעיר קנו, ודרור קן לה, ואיתא במאור"א
9 דקן הוא בינה שהיא מדור לחכ' או בינה שכינתא
10 עילאה, ולשני הפי' הוא למעלה מהשתלשלות כי חכ'
11 בעצם הוא למעלה מהשתלשלות, ושכינתא עילאה הוא
12 היכל קד"ק, קדשים הוא חו"ב וקדש הוא כתר, וטהרת
13 המצורע הוא דוקא ע"י קן צפור התגלות ע"ק בבינה
14 וכמ"ש לפני הוי' תטהרו.
15 ובכדי להבין זה צ"ל תחלה ירדת הנשמה בגוף
16 שהיא ירדה עצומה כי נשמה שנתת בי טהורה
17 היא מטהירו עילאה ואח"כ אתה בראת יצרת עד נפחת
18 בי כמ"ש ויפח באפיו נשמת חיים. דהנה כתיב כל הנק'
19 בשמי הוא עולם האצ"י, ולכבודי הוא מל', בראתיו
20 יצרתיו הוא מח' ודיבור כמו למשל באדם דיבור הוא
21 גילוי ההעלם לזולתו שהרי בפ"ע א"צ לדיבור אלא
22 שממח' לא ידע אדם כלל, ובכדי שיתגלה לזולת הוא
23 ע"י דיבור, ומח' הוא גילוי ההעלם העצמי לגבי עצמו
24 כי אפי' בברק המבריק יש ג"כ אותיות המחשבה שהרי
25 מבריקת השכל לא ידע אמייתת השכל ובכדי שידע

נעשה לך תיבת

בס"ד פ' נח תרל"ב

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים - תער"ב

34 משה, אלא שהוא בחינת הדעת שבכל אחד ואחד
 35 מישראל כו' - בחינת משה הקיימת אצל כל יהודי, כמו
 36 שנתבאר בספר של בינונים בתניא פרק מ"ב, אבל
 37 נאמת בנקל לכל אחד ואחד לכוא לזה וזוה מתורצת
 38 הקושיה הראשונה.
 39 (והעיקר הוא כשלא יהיה על-בלי-פנים התגברות
 40 החומריות ביותר שמעלים על הכח העצמי וכמו פריקת
 41 עול רחמנא-ליצלן וכהאי גוונא). - אמנם, זה בנקל אצל
 42 כל אחד, אך בתנאי שהאדם מסיר את המונע ומעכב
 43 שזהו התגברות החומריות ביותר, שכאשר היא מתגברת
 44 קשה ליראה הזו להתגלות, והיא העבודה של
 45 "אתכפייא" בקבלת עול (ההיפך מפריקת עול).
 46 וענין המאה ברבות שהגמרא דורשת ענין זה על הפסוק
 47 "ועתה ישראל", הוא שיהיה התגלות הרצון, כלומר
 48 היראה עצמה היא המשכת הרצון כמו שהוא, אך כדי
 49 שזה יהיה באופן של התגלות הרי זה על-ידי מאה
 50 ברכות.
 51 וכמו שנתבאר לעיל שעל-ידי המצות נמשך הרצון
 52 העליון אבל הוא בעולם עדיין כו', וענין ברבת המצות
 53 הוא שיהיה גילוי הרצון על-ידי המצות כו', שענין
 54 הברכה הוא הגילוי של הדבר.
 55 ובאשר על-ידי המצות הוא התגלות הרצון היינו שנמשך
 56 בבחינת פנימי כמו שהוא בעצם כו'. - כאשר אומרים
 57 שהרצון מתגלה אין הכוונה שהוא הופך להיות אור
 58 פנימי ומתצמצם לפי הכלים, אלא שנשאר כפי שהוא
 59 בעצמיותו ולמרות זאת הוא מתגלה.
 60 וזהו שהגמרא דורשת אל תקרי מה אלא מאה ולכאורה
 61 - כפי שהקשה הרבי נ"ע - הרי כתוב "מה" ולא "מאה",
 62 אלא דמאה הוא בחינת כתר כנודע, כי כתר כולל כל
 63 היו"ד ספירות וכל אחד מהם כלול מיו"ד, ויו"ד פעמים
 64 יו"ד הם מאה⁷⁶, ואל תקרי מה אלא מאה הוא בא
 65 לרמוז על המשכת האור מקיף (הכתר) - שהאור מקיף
 66 יאיר בבחינת פנימיות כו' וכמו שנתבאר במקום אחר.

1 וכח זה של הביטול הוא נשמות ישראל מצד עצמות
 2 נפשם שלמעלה מטעם ודעת כו', כלומר אין זה מצד
 3 התבוננות וכדומה אלא זה מצד עצם נפשם, ועל כן יש
 4 בהם בעצם בחינת הביטול כו', שהיא באה מצד היראה
 5 דוקא.
 6 והאהבה עיקרה הוא על-ידי התבוננות והשגה אלקית
 7 (לא מדובר כאן על האהבה של "בכל מאודך" אלא על
 8 אהבה שכלית) שזהו בחינת אור פנימי כו'. - כיון
 9 שהתעוררות האהבה היא על-ידי התבוננות, הרי זה
 10 שייך יותר לאור פנימי הבא באופן של התחלקות בין
 11 אחד לשני.
 12 וזהו כוונת הפסוק ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל
 13 מעמך כי אם ליראה דזה יכול להיות בכל אחד ואחד
 14 מישראל, דמדת האהבה מה שתלויה בהשגה הרי לא כל
 15 אחד ואחד שייך לזה, דזה שאינו משיג כלל הרי מונע
 16 ממנו להגיע לאהבה, שהרי תלויה בהשגה, ויש בזה
 17 הרבה חילוקי מדריגות באופן ההשגה כמה שכיבולתו
 18 להשיג כו', יש אחד שמשיג הרבה וממילא האהבה שלו
 19 עליונה יותר, ויש אחד שמשג מעט וממילא האהבה
 20 שלו נמוכה יותר.
 21 אבל יראה שזהו מכח העצמי שבנפש הרי כל אחד ואחד
 22 יכול להגיע לזה כו', שהרי עצמות הנפש קיימת אצל
 23 כולם בשווה⁷⁵.
 24 וגם זה בנקל יותר מהשגה פנימיות שלוה צריכים כלים
 25 ויניעה בהודרכות הכלי כו', מהשאיין-בן הביטול מצד
 26 עצם הנשמה הרי זה בנקל יותר כו'. - כלומר, אהבה
 27 שהיא אור פנימי ותלויה בהשגה, דורשת הרבה יגיעה
 28 לזכך את הכלי ולהתבונן וכו', אך יראה שהיא כח מקיף
 29 הרי נמצאת אצל כולם בשווה ולא תלויה בזיכוך הכלי,
 30 וממילא נקל יותר לעוררה.
 31 וזהו שאמרו בגמרא מלתא זוטרתה היא, שיראה זו דבר
 32 קטן, דבאמת הוא כן בכל ישראל, ולא רק אצל משה,
 33 ואמרו אין - כן, לגבי משה כו', לא בגלל שזה רק אצל

מתולדה כ"א תלוי ביגיעה לידע את ה' ולהתבונן כו' .. משאי"כ ענין קבלת
 עול מלכות שמים ויראת אלקים יוכל להיות בסבעו מתולדתו כנ"ל. והיינו
 מפני שאין זה תלוי באיזה ידיעה פרטית ובהשגה והתבוננות כ"א בהרגש
 אלקי, שהאלקות בכלל נרגש בנפשו תמיד שאינו נשכח ממנו אפילו רגע
 אחד.
 76 ראה מאמר ד"ה "ויהיו חיי שרה מאה שנה", כ"ב חשון
 התשנ"א ובהנסמן שם.

75 אף שיש לכל יהודי אף אהבה עצמית מסותרת, כפי
 שמובאר בתניא (לקוטי אמרים פרקים יח"ט), הנה גילוי האהבה
 הוא על ידי התבוננות והשגה, מה שאין כן היראה העצמית.
 ואולי יש לקשר זאת למה שנתבאר בקונטרס העבודה פרק ג, וזה
 לשונו: והוא להיות כי האהבה היא הקירוב והדבקות באזקות הבאה
 ע"י ידיעה פרטית בעניני אלוקות בהשגה והתבוננות טובה ובהנמקת
 הדעת וכמ"ש וידעת היום והשבות אל לבבך כו' ואינו שייך שיהי' כן

23 הגילוי הוא על-ידי הקדמת בכל מאדך.
 24 ובוה יתבאר פסוק ועתה ישראל כו' כי אם ליראה.
 25 סיכום:
 26 [לאחר שביאר במאמרים הקודמים את עניינו של האור
 27 הפנימי] במאמר זה מתחיל לבאר את עניינו של האור
 28 המקיף - אור הסובב כל עלמין. והמשל לזה הוא מכח
 29 הרצון, שאינו כח פרטי הבא במציאות כשאר הכוחות
 30 הפנימיים, אלא עניינו הוא הטיית הנפש, ולכן
 31 בהסתלקות הרצון לא נשאר שום רושם, וכן הוא למעלה
 32 - בהסתלקות הרצון העליון.
 33 והנה, בשונה מהכוחות הפנימיים הבאים בהתלבשות
 34 והשפעתם היא בשהיית זמן - כמשל השפעת השכל
 35 לתלמיד, הרצון אינו מתלבש בכוחות ובאברים ולכן
 36 השפעתו ללא סדר ושהייה. ונוסף לזה, הרצון נמשך
 37 בכל עצמותו ובאופן של שליטה והכרח, ולכן בכוחו
 38 להעלים לגמרי או לגלות ביותר את הכוחות, ולהניע
 39 האברים על פי הרצון.
 40 והסיבה לכל זה, כי הרצון נמשך בעצמותו, ולכן אינו
 41 מתאחד עם האברים, הוא תופס בהם אך אינו נתפס
 42 ומתפעל מהם, וכן בנמשל באור הסובב שאינו בא
 43 בהתחלקות, וכנראה ברצון למצוות שהוא בשווה אצל
 44 כולם, ואילו בתורה יש התחלקות.

1 וכל זה שימשך האור המקיף הוא על-ידי הקדמת היראה
 2 בבחינת ביטול והנחת עצמותו כו'. - ולכן יש קשר
 3 תוכני בין פשט הפסוק המדבר על יראה, לענין המאה
 4 - המשכת הכתר.
 5 וזהו פירושו הפנימי של הפסוק ועתה ישראל מה ה'
 6 אלקיך שואל מעמך כו' כי אם ליראה שזה ביכולת כל
 7 אחד ואחד מישראל מבחינת כחות המקיפים שבנפש
 8 שבכולם בשווה כו', ולכן זה שווה ושייך אצל כולם,
 9 ובכל זאת יש ענין של התגלות הרצון שזה דורש עבודה
 10 מצד האדם, וזהו מה שחכמים דורשים אל תקרי מה
 11 אלא מאה דחייב אדם לברך מאה ברכות להיות גילוי
 12 הרצון שיאיר בגילוי בפנימיות כו'.
 13 קיצור.

14 וכל זה הוא מפני שעצמות הרצון נמשך בלי הדרגה,
 15 ומשום זה אינו בהתאחדות עם הכחות להיות נתפס
 16 בהם לפעול כו' תוספת וגירעון (ומה שעל-ידי התגלות
 17 הכחות הוא מרוצה, הוא מהתענוג), והרצון תופס בהם
 18 לפעול עליהם, ולכן הוא בכולם בשווה,
 19 וכמו כן אור אין-סוף הסובב כל עלמין אינו בבחינת
 20 התחלקות, ולכן בתורה יש התחלקות, וחילוקים בחיוב
 21 הלימוד, והרצון דמעות הוא בלי התחלקות, והכל
 22 חייבים כוה בשווה וההמשכה במצות מעשיות, ועיקר

שבת פרשת עקב

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים קונטרסים - חלק ב

13 בחפצו כל, אזי מלך שמו נקרא, שזהו רק מן הארה
 14 והארה דהארה, דזהו ברוד שם פבוד מלכותו כו',
 15 דהתהוות העולמות הוא מבחינת מלכות שהיא הארה,
 16 ובזה גופא הוא רק בחינת שם וכבוד שהם הארה
 17 דהארה, והארה דהארה דהארה, ולכן הנה הבחינה
 18 והמדרגה בספירת המלכות המהנה ומתיה את העולמות
 19 והנבדלים נקרא בשם בחינת דבור העליון, ועל דרך
 20 משל בכחות הנפש, הנה הדבור הנה לבד זאת שאינו
 21 מכחות העצמיים דנפש כי אם הוא רק לבוש הנפש, הנה

1 התהוות העולמות וחיותם - מספירת המלכות, שהיא הארה בלבד, ונקרא דיבור העליון.
 2 דיבור באדם - לבוש חיצוני, מחשבה - לבוש פנימי. מהתבוננות שכל ההתהוות היא
 3 רק מאמירה אחת, ברוך שאמור והיה העולם, מזה באה היראה לאדם.
 4 והענין הוא, דהנה התהוות העולמות והחיות של הם
 5 היא מבחינת ספירת המלכות, וכמו שכתוב
 6 "מלכותך מלכות כל עולמים", שכל עולמים הנה
 7 התהוותם הוא מבחינת מלכות, והינו דלהיות שפלה
 8 במחשבתו ובכחו ונבדל אגא' אמלך, ואין מלך בלא
 9 עם, לזאת נעשה התהוות העולמות והנבדלים. אמנם כל
 10 זה הוא רק מן הארה לבד, ולכן נקראת בשם "מלוכה",
 11 כמו על דרך משל, המלך על המדינה הרי רק זה מה
 12 ששמו נקרא עליהם, דהדגמא מזה למעלה, להיות נעשו

22 נבְּרָאוּ כָּל הָעוֹלָמוֹת", וְיָדוּעַ שֶׁזְּהוּ מִחֻשְׁבָּה הַקְּדוּמָה
 23 הַכּוֹלֵלֶת הַכֹּל, וּבָהּ אֶתְמַר 'קָרָא הַדְּרוֹת מְרָאשׁ', דְּכָל
 24 דוֹר וָדוֹר עִם כָּל פְּרָטֵי פְּרָטִיּוֹת עֲנִינֵי הַנְּבִרָאִים מְרָאִיָּהֶם
 25 וּמַעֲשֵׂיָהֶם הַכֹּל הִיָּה כְּלוּל בְּמִחֻשְׁבָּה הַכּוֹלֵלֶת כָּל דְּבַר
 26 וְדָבָר בְּדִרְבָּר פְּרָט, וּכְמֵאֲמַר "צוּפָה וּמִבֵּית עַד סוּף כָּל
 27 הַדְּרוֹת", וְהִיא בְּחִינַת הָאֲמִירָה דְּא"ק, הִנֵּה פֶּאֶשֶׁר
 28 הָאָדָם יִתְבּוֹנֵן בְּכָל זֶה בְּהַעֲמֵקֵת הַדַּעַת נַעֲשֶׂה הַיְרָאָה,
 29 וּכְמוֹ בְּגִשְׁמִיּוֹת הִנֵּה יִרְאֵת הַמֶּלֶךְ הִיא מְגַדְּלָתוֹ וְרַב כַּחוֹ
 30 לְפַעַל וְלַעֲשׂוֹת בְּכָל עֲנִינֵי הַמְּדִינָה בְּכָל וּבְכָל אֲנָשִׁי
 31 הַמְּדִינָה בְּפָרְט, וְהִנֵּנוּ דְּמֵהָ שְׂבַכְחוּ לְפַעַל פְּעֻלוֹת גְּדוּלוֹת
 32 וְנַעֲלוֹת, לֹא לְבַד בְּכָל עֲנִינֵי קִנְיָנוֹ אֲנָשִׁי הַמְּדִינָה וּרְכוּשָׁם,
 33 כִּי אִם גַּם בְּעֲנִינֵי חַיִּיהֶם מִמֶּשׁ, לְגֹזֵר גְּזֵרוֹת וּקְנִסוֹת וְגַם
 34 לְפַעַל טוֹב לְהַתִּיר אֲסוּרִים, הִנֵּה עַל יְדֵי זֶה אֵימָתוֹ נוֹפְלֵת
 35 עַל כָּל בְּנֵי הַמְּדִינָה, וְלִכֵּן עַל פִּי הַתּוֹרָה הִנֵּה הַמֶּלֶךְ אוֹ
 36 שׂוֹר וּמוֹשֵׁל הַדְּנִים דִּינֵי נְפֻשׁוֹת בְּמִשְׁפָּט וּבְיָדָם לְהַמִּית אוֹ
 37 לְהַחַיֵּית, כְּשִׁרְוֵאָה אוֹתָן מִבְּרֵךְ עֲלֵיהֶם בְּרַפְתְּ שְׁנַתָּן כּוֹ'
 38 (מִכְבוֹדוֹ לְבָשָׂר וָדָם), וְהַדְּגָמָא מְזָה לְמַעְלָה,
 39 דְּמַהֲהַתְּבַנְּנוֹת בְּרַב כַּחוֹ וּיְכַלְתוּ יִתְבְּרֵךְ בְּהַתְּהוּיֹת
 40 הָעוֹלָמוֹת וְהַנְּבִרָאִים, וּבְפָרְט כְּשִׁמְעֵמִיק דַּעְתוֹ בְּעֲנִין
 41 הַהֲשֻׁגָּחָה פְּרָטִית וְשִׁכְלָלוֹת הַהַתְּהוּיֹת הִיא רַק בְּמֵאֲמַר
 42 וְרִיחַ פִּי יִתְבְּרֵךְ, הִנֵּה מְזָה נוֹפְלֵת הַיְרָאָה עַל הָאָדָם.

שבת פרשת מטות, פרשת שקלים, תרצ"ד

1 לְבַד זֹאת הִנֵּה גַם בְּלְבוּשֵׁי הַנֶּפֶשׁ הוּא לְבוּשׁ חִיצוֹנִי שֶׁזְּהוּ
 2 הַהֶפְרָשׁ בֵּין דְּבִיר לְמִחֻשְׁבָּה, דְּמִחֻשְׁבָּה גַם כֵּן אֵינָה אֶלָּא
 3 לְבוּשׁ הַנֶּפֶשׁ, אֲבָל הוּא לְבוּשׁ פְּנִימִי שֶׁמִּיחַד עִם הַנֶּפֶשׁ,
 4 וְהוּא רַק לַעֲצוּמוֹ בְּלְבַד, אֲבָל הַדְּבִיר הוּא לְבוּשׁ חִיצוֹנִי
 5 וּכְלוּלוֹת עֲנִין הַדְּבִיר הוּא בְּשִׁבִיל הַזּוּלוֹת, כִּי לַעֲצוּמוֹ אֵינוֹ
 6 צָרִיךְ אֶל הַדְּבִיר וְאֵינוֹ אֶלָּא בְּשִׁבִיל הַזּוּלוֹת, אֲשֶׁר מִכָּל זֶה
 7 יוֹבֵן דְּכָל עֲנִין הַהַתְּהוּיֹת הִיא רַק מְהֻאָרָה חִיצוֹנִית
 8 דְּבַחֲנִית מְלֻכּוֹת בְּלְבַד, וְלִזְאוֹת פֶּאֶשֶׁר הָאָדָם יִתְבּוֹנֵן בְּזֶה
 9 אִיךְ דְּכָללוֹת הַהַתְּהוּיֹת מְרָאשׁ כָּל דְּרָגִין עַד סוּף כָּל
 10 דְּרָגִינָה עִם כָּל פְּרָטֵי פְּרָטִיּוֹת הַנְּבִרָאִים וְעֲנִינֵיהֶם
 11 בְּפְרָטִיּוֹת הַהֲשֻׁגָּחָה הָעֲלִיוֹנָה, וְכַנ"ל בְּעֲנִין הַהֲשֻׁגָּחָה
 12 הָעֲלִיוֹנָה שֶׁהִיא הַשֻּׁגָּחָה פְּרָטִית הַמְּקַפֶּת מְהַנְּאָצְלִים
 13 הָרָאשׁוֹנִים עַד הַיְצוּרִים הַיּוֹתֵר קְלִים וּשְׁפִלִים, דְּכָל זֶה
 14 הִיא רַק מְהֻאָרָה דְּהֻאָרָה לְבַד, וּבְמֵאֲמִירָה אַחַת נְבִרָאוּ כָּל
 15 הָעוֹלָמוֹת, דְּבַעֲשָׂרָה מְאֻמְרוֹת נְבִרָא הָעוֹלָם, וְהֵלֵא
 16 בְּמֵאֲמַר אֶחָד יָכוֹל לְהַבְרָאָת, דְּכָללוֹת הַבְּרִיאָה הִיא
 17 בְּמֵאֲמַר אֶחָד דְּ"בְרָאשִׁית בְּרָא אֱלֹקִים", וּנְפָרְטוּ בַּעֲשָׂרָה
 18 מְאֻמְרוֹת, וּכְמֵאֲמַר "לֹא בַּעֲמָל וְלֹא בִּיגִיעָה בְּרָא הַקְּדוֹשׁ
 19 בְּרוּךְ הוּא אֵת עוֹלָמוֹ, אֶלָּא בְּמֵאֲמַר וְרִיחַ פִּי", וְזֶהוּ שֶׁאֵינוֹ
 20 אוֹמְרִים "בְּרוּךְ שֶׁאֵמַר וְהִיָּה הָעוֹלָם", דְּכָל הַהַתְּהוּיֹת הִיא
 21 בְּמֵאֲמִירָה אַחַת בְּלְבַד, וּבַזְּהַר אֵימָא "בְּמִחֻשְׁבָּה אַחַת

ה. מראש כל המדרגות עד סוף כל המדרגות. ו. נאמר. ז. דרגה עילאית, נעלית גם מעולם האצילות.

ספר השיחות - ה'ש"ת"ש"א בלה"ק

16 משקל גדול מיחסים למעלה על ירידה זו, כלומר
 17 העליה הנעלית הגדולה, שמצפים מהירידה, שתפעל
 18 הנשמה בגוף בפרט ובעולם התחתון בכלל.
 19 כא. קיץ תרנ"ו, באחת מהתועדויות השמחה
 20 בשבעת ימי המשתה של התנאים שלנו אמר אבי
 21 בשעת אמירת לחיים: מה יהיה עם ה"להתענג על
 22 הוי", למתי דוחים אותו. קיים חסיד שוטה הדוחה
 23 את ה"להתענג על הוי" ללאחרי מאה ועשרים שנה.
 24 תקוותו היא על אחד משני הענינים: א) על
 25 ה"בפלות⁸³ ליליא קוב"ה אתי לאשתעשעא עם
 26 צדיקא בגינתא דעדן. ב) על ה"צדיקים⁸⁴ יושבים
 27 ועטרותיהם בראשיהם ונהנין מזיו השכינה".
 28 אך, הוא חסיד שוטה, ו"חסיד" יחד עם "שוטה"
 29 אינו כלל שידוך מתאים. שוטה אינו יכול להיות חסיד,
 30 וחסיד הרי בודאי ובודאי שאינו יכול להיות שוטה.

(83) ח"א עב, א. פב, ב. קלו, ב. קעח, ב.

(84) ברכות יז, א.

1 כ. חסידות חב"ד דנה בכל הענינים בשפה ברורה,
 2 דיבורים ברורים. וכך מדברת חסידות אודות ענין
 3 ירידת הנשמה בגוף. נשמה מחכה חמשת אלפים
 4 וכמה מאות שנים עד שהיא זוכה להישלח לעולם
 5 הארצי בגוף גשמי.
 6 הזוהר אומר⁸² "כל נשמתא ונשמתא הוה קיימא
 7 בדיוקנאה קמי' מלכא קדישא". מלכא קדישא היינו
 8 ז"א של עולם האצילות, שם מעמד הנשמות, וכידוע
 9 שז"א דאצילות היא עדיין בכלל עולמות אין סוף.
 10 והנשמה כפי שהיא עומדת בעולם אין סוף של ז"א
 11 דאצילות, בודאי שעבודתה באהבה ויראה היא
 12 במדרגה נעלית. ובהיותה בעולם אין סוף של ז"א
 13 דאצילות מחכה הנשמה שנים ארוכות עד שתזכה
 14 להישלח לעולם התחתון כדי להתלבש בגוף. מזה
 15 בלבד צריכים להבין מעלת ירידת הנשמה בגוף, ואיזה

(82) לע"ע לא מצאתי מקומו וראה ח"א ז, סע"א. רכז, ב. רלג, ב.

ח"ג סא, ב. קד, ב וצ"ע.

- 1 ברם, מי שדוחה את ה"להתענג על הוי" ללאחר
 2 מאה ועשרים שנה, הוא בודאי חסיד שוטה. הוא
 3 חסיד שהרי הוא רוצה הענין של "להתענג על הוי".
 4 מתנגד אינו יודע כלל כל הענין של "להתענג על הוי".
 5 מה שמתנגד יודע הוא "להתענג עליו", שהקב"ה
 6 מתענג בחידושי התורה שלו, אך הענין של "להתענג
 7 על הוי" יודעים חסידים בלבד, ומפני שהוא דוחה את
 8 ה"להתענג על הוי" ללאחר מאה ועשרים שנה - הרי
 9 הוא שוטה. ואצל חסיד שוטה, השוטה גדול מהחסיד.
 10 **כב.** בשיחה ששח אבי בסעודת שבת פרשת
 11 תרומה תרנ"א, סיפר, שבשנת תק"ן, כשמלאו לרבי

שבת זוה"מ פסח, ה'ת"ש

אגרות קודש

- 5 הרבנים התמימים יחיו וביחוד מהתמסרותו היחידה
 6 להעבודה בהנהלת האגודה, יישר חילו ויהי השם יתברך
 7 בעזרו בכל המצטרך לו בגשמיות וברוחניות.
 8 השם יתברך ישלח רפואה שלימה לזוגי תי בקרוב
 9 ויחזקה ויאמצה ויגדלו ילידיהם שיחיו לתורה חופה
 10 ומעשים טובים.
 11 דיידו הדוי"ש ומברכו בגוי"ר
 12 **יוסף יצחק.**
 אג"ק מוהרי"צ נרך יד
- 1 ביה, כ"ח כסלו תרצ"ו
 2 ורשא
 3 אל ידידי הרה"ג הנודע לשם תהלה
 4 ווי"ח אי"א מוהר"ר ישראל שי
 5 שלום וברכה.
 6 בבוא צלחה ידידי הרה"ח הנכבד והנעלה מוהר"ר שי
 7 הורוויץ שמחתי לשמוע מהתח[לת] הסתדרות עבודת
 8 אגודת חב"ד בסדר הראוי ומהעבודה המשותפת של

אגרות קודש

ביה, י"ח שבט, תשט"ו
 ברוקלין.
 שלום וברכה!

נמסרה לי בקשת ברכה בהנוגע לבנם... שי ולהנהגתו, ובעת רצון יזכירוהו על הציון הקי של
 כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע ליראת שמים להנהגה כדבעי ולבנין בית בישראל על יסודי
 התורה והמצוה, אלא שמובן מעצמו, א) אשר מה שכותבים שעשו ככל העצות ועד עתה עוד כו, הרי
 בעניינים כמו אלו צריך לעשות ולחזור ולעשות אשר בכל עשי ועשי מקרבים העניינים אשר מבקשים
 עליהם ובפרט שאלו הם הדברים היוצאים מן הלב. ב) מוכרח הדבר שיהיו בבטחון גמור וחזק בהשי"ת
 המפליא לעשות שסוף סוף יהפך לבב בנם לעבודתו ית' כיון שאי אפשר באופן אחר ובל ידח ממנו נדח.
 ובטחונם החזק ועבודתם את השי"ת גם בזה מתוך שמחה אף שמרירות מהולה בה ימהרו את השינוי,
 ויה"ר שיהי זה בעגלא דיין.

בברכה.

אגרות קודש

ב"ה, י"ז שבט, תשט"ו
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו בו כותב אודות מצבו בהשיבה ואת אשר עבר עליו בעבר ואופני התיקון בזה.

והנה לכל לראש צריך להרבות שקידה והתמדה בלימוד הנגלה ובלמוד פנימיות התורה נשמתא דאורייתא לימוד החסידות, ולתיקון ענין שכותב אודותו אשר חיות דקדושה מתלבשת בעינים דקליפה ר"ל, - הרי צריך להשתדל ביותר וביותר להוסיף חיות בלימודו הנ"ל ולהשפיע גם על חבריו שיתוסף בהם חיותם בלימודם הם, ולא לשים לב לפיתויי היצר הרע המבלבל את האדם במחשבות שונות ומשוונות ומחשבות של ענינים שהם זרים להם, וכשירצה את כל זה באמת יצליחו השי"ת.

בברכה,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מזכיר

ב"ה, י"ח שבט, תשט"ו
ברוקלין.

שלום וברכה!

לתמהוני נודעתי מסדר היום שלו, אשר איננו כדבעי בהנוגע לשמירת נכסיו של הקב"ה הוא הגוף (עיין שו"ע רבנו הזקן הלכות נזקי גוף ונפש סעיף ד'. וברמב"ם הל' רוצח פ"א הלכה ד', ופירוש הרדב"ז שם הל' סנה' פ"ח ה"ו). ובפרט ע"פ המבואר במאמרים ובכמה שיחות, אשר בריאות הגוף הוא מדרכי השם וצריך להיות סדר העבודה דעזוב תעזוב עמו דוקא. ובפרט בדורנו חלוש זה, גם כפשוטו בגשמיות (ראה אגה"ת ריש פרק ג') - שרואים בחוש אשר חלישות הגוף מבלבלת לכל לראש לעבודת השם בעבודת התפלה, וכן בלימוד התורה ואפילו בקיום המצות - אשר לכן ברובא דרובא הסיגופים מביאים יותר הפסד מאשר שכו. ובודאי למותר להאריך בדבר המבואר.

ותקותי חזקה אשר בקבלתו מכתבי זה, הנה לא ירעיב את עצמו עד כמה וכמה שעות על היום, אלא ישתה דבר המחזק את הגוף וגם יאכל מיני מזונות בבקר ואפילו קודם התפלה. וכבר ידוע פתגם רבוה"ק והוראתם, אז מען דארף עסין צוליב דאוונען ניט דאוונען צוליב עסן. וכוונתם היתה ג"כ בפשטות, שאם הוא רעב בשעת התפלה, הרי אי אפשר, לאנשים כערכנו - שלא תהי' לזה נגיעה בהתבוננות בתפלה והאריכות בה, משא"כ כשיאכל לפני התפלה יסולק בלבול זה, וביכולתו - אם רק ברצונו - לעבוד עבודתו ביותר טוב ובאופן נעלה.

ובתור תיקון על אשר נהג עד כמה באופן אחר, הרי ישפיע גם בסביבתו, אשר כל אלו שאינם בריאים ועפמ"ש באגרת התשובה הנ"ל, לא ירעיבו את עצמם, ויתפללו בבקר וגם ילמדו אז נשמה בגוף שאינו מבלבל, והשי"ת יצליחו.

בברכה.

פרשת יתרו

יח * וישמע יתרו כהן מדין חתן משה את כל אשר עשה אלהים למשה ולישראל עמו כיהוציא יהוה את ישראל ממצרים: * ויקח יתרו חתן משה את צפרה אשת משה אחר שלוחיה: * ואת שני בניה אשר שם האחד גרשם כי אמר גר היותי בארץ נכריה: * ושם האחד אליעזר כיהוציא אבי בעזרי ויצלני מחרב פרעה: * (לוי) * ויבא יתרו חתן משה ובניו ואשתו אל משה אל המדבר אשר הוא חנה שם הר האלהים: * ויאמר אל משה אני חתנדך יתרו בן אלדך ואשתך ושני בניה עמה: * ויצא משה לקראת חתנו וישתחו וישקלו וישאלו איש לרעהו לשלום ויבאו האהלה: * * ויספר משה לחתנו את כל אשר עשה יהוה לפרעה ולמצרים על אודת ישראל את כל התלאה אשר מצאתם בדרך יהוה: * (ישאל) * * ויחד יתרו על בלהטובה אשר עשה יהוה לישראל אשר הצילו מיד מצרים: * ויאמר יתרו ברוך יהוה אשר הציל אתכם מיד מצרים ומיד פרעה אשר הציל את העם מתחת יד מצרים: * * עתה ידעתי כי גדול יהוה מפל האלהים כי בדבר אשר זדו עליהם: * * ויקח יתרו חתן משה עלה וזבחים לאלהים ויבא אהרן וכל זקני ישראל לאכל לחם עם חתן משה לפני האלהים:

האלהים:

~ נקודות משיחות קודש ~ (תורת מנחם כב עמ' 61)
 עתה ידעתי כי גדול ה' מפל האלקים (ית, יא)
 נאמר בזה, שהודאתו של יתרו היתה תכנה למתן תורה. והנה ידועים דברי החיד"א בדיק הלשון 'גר שנתגיר, ולא 'גוי שנתגיר', כי גוי לא יתגיר לעולם, וגוי שמתגיר יש בו ניצוץ קדשה שנפל שלא במקומו, וכשמתגיר יוצא ניצוץ זה לחרות. ומכאן, שפא"ש יהודי הולך לקבלת התורה, עליו לקחת אתו גם את 'יתרו', קרי: כל דבר שיש בו ניצוץ של קדשה השפך אליו.

שני * ויהי ממחרת וישב משה לשפט את העם ויעמד העם על משה מן הבקר עד הערב: * * וירא חתן משה את כל אשר הוא עשה לעם ויאמר מה יהדבר הזה אשר אתה עשה לעם מדוע אתה יושב לבדך וכל העם נצב עליך מן בקר עד ערב: * * ויאמר משה לחתנו כי יבא אלי העם לדרש אלהים: * * כיהיה להם דבר בא אלי ושפטתי בין איש ובין רעהו והודעתי את חקי האלהים ואת תורתיו: * * ויאמר חתן משה אליו לא טוב הדבר אשר אתה עשה: * * נבל תפל גם אתה גם העם הזה אשר עמך כי כבוד ממך הדבר לא תוכל עשהו לבדך: * * עתה שמע בקלי איעצך ויהי אלהים עמך היה אתה לעם מול האלהים והבאת אתה את הדברים אל האלהים: * * והוהרתה אתהם את החקים ואת התורת והודעת להם את הדרך ולכו בה ואת המעשה אשר יעשון: * * * ואתה תחזה מפל העם אנשי חיל יראי אלהים אנשי אמת שנאי בצע ושמת עליהם שרי אלפים שרי מאות שרי חמשים ושרי עשרות: * * * ושפטו את העם בכל עת ותהי כל הדבר הגדל ויבאו אליך וכל הדבר הקטן ישפטוהם והקל מעליך ונשאו אתך: * * * אם את הדבר הזה תעשה וצונו אלהים ויבלת עמך וגם כל העם הזה על מקומו יבא בשלום:

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת ט"ו בשבט תשמ"ב)
 ויהי ממחרת, מוצאי יום הכפורים קיה (רש"י יח, יג)
 פעם נכנס כ"ק מו"ח אדמו"ר אל אביו, הרבי הרשב"ב, במוצאי יום כפור, ושאלו: ומה עתה? השיב לו אביו: 'איצטער דארף מען ערשט תשובה טאן' (= במיחד עכשו יש לחזור בתשובה). והינו, שגם מי שהגיע למצב נעלה בעבודת ה' צריך להוסיף קהנה וקהנה. הדבר נרמז ברש"י: גם למחרת עבודת התשובה של יום כפור יש 'לשפט את העם', היינו להוסיף בקיום התורה והמצוות, בבחינת "את הדרך ולכו בה ואת המעשה אשר יעשון".

חמישי ויבא משה ויקרא לזקני העם וישם לפניהם את פליהדברים האלה אשר צוהו יהוה: ויענו כל העם יחדו ויאמרו כל אשר דבר יהוה נעשה וישב משה את דברי העם אל יהוה: ויאמר יהוה אל משה הנה אנכי בא אליך בעב הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם בדך יאמינו לעולם ויגד משה את דברי העם אל יהוה: ויאמר יהוה אל משה לך אל העם וקדשתם היום ומחר וכבסו שמלתם: והיו נכנים ליום השלישי כיון ביום השלישי ירד יהוה לעיני כל העם על הר סיני: והגבלת את העם סביב לאמר השמרו לכם עלות בהר ונגע בקצהו פליהנגע בהר מות יומת: לא תגע בו יד פייסקול ופקל או ירה ירה אם בהמה אם איש לא יחיה במושד היכל המה יעלו בהר: וירד משה מן ההר אל העם ויקדש את העם וכבסו שמלתם: ויאמר אל העם היו נכנים לשלשת ימים אל תגשו אלי אשה: והיו ביום השלישי בהית הפקר ויהי קלת וברקים וענן כבד על ההר וקל שפר חזק מאד ויחרד כל העם אשר במחנה: ויוצא משה את העם לקראת האלהים מן המחנה ויתיצבו בתחתית ההר: והר סיני עשן כלו מפני אשר ירד עליו יהוה באש ויעל עשנו כעשן הכבשן ויחרד כל ההר מאד: ויהי קול השפר הולך וחזק מאד משה ידבר והאלהים יענו בקול:

~ נקודות משיחות קודש ~ (תורת מנחם יח עמ' 59)

פי ביום השלישי ירד ה' לעיני כל העם (יט, יא) אלו היו ישראל חסרים אפלו אדם אחד, לא הייתה השכינה נגלית עליהן, דקתיב . . לעיני כל העם (דברים רבה ז, ח) הגוי אומר: אם הפחות שבפחותים שבעם ישראל לא היה אומר נעשה ונשמע, או שהיה חסר למנן ששים רבוא - לא היה משה רבנו יכול לקבל את התורה! שכן, כל ישראל

שלישי כד וישמע משה לקול חתנו ויעש כל אשר אמר: כה ויבחר משה אנשי חיל מפל ישראל ויתן אתם ראשים על העם שרי אלפים שרי מאות שרי חמשים ושרי עשרות: כו ושפטו את העם בכל עת את הדבר הקשה וביאון אל משה וכל הדבר הקטן ישפטו הם: כז וישלח משה את חתנו וילך לו אל ארצו: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (תורת מנחם ז עמ' 186)

כל דין שדן דין אמת לאמתו (רש"י יח, יג) כל סבא ודעה בתורה היא אמת, "אלו ואלו דברי אלקים חיים"; אבל הלכה היא אמת לאמתו, כי היא שיכת לשם הוי', כמאמר "והוי' עמו, שהלכה כמותו". דהנה, אדם שגון יכול לומר סבא טובה, דברי אלקים חיים, אבל תכון שלאחר מכן תתעורר סבא שניה, טובה יותר, שתפריד אותה; מה שאין כן פסק הלכה הוא נצחי.

רביעי יט א בחרש השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים ביום הזה באו מדבר סיני: ויסעו מרפידים ויבאו מדבר סיני ויחנו במדבר ויחזשם ישראל נגד ההר: ג ומשה עלה אל האלהים ויקרא אליו יהוה מן ההר לאמר כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל: ה אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים ואשא אתכם על פני נשרים ואבא אתכם אלי: ה ועתה אם שמעו תשמעו בקלי ושמרתם את בריתי והייתם לי סגלה מפל העמים פירלי כל הארץ: ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל:

~ נקודות משיחות קודש ~ (השימות חוברת י)

אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים (יט, ד) בני ישראל נכנסו לברית בשלשה דברים. מילה - הנציאה מן השמאה, הסרת המסך המסתיר על הנפש האלקית. טבילה - הכניסה לקדשה, טבילה אותיות הביטל. קרבן - עליה והתפללות באש שלמעלה, שהרי זה כאלו מקריב חלבו ודמו. לפי זה יש לרמוז אף כאן: אשר עשיתי למצרים - הכניעת הקלפה. ואשא אתכם - הכניסה לקדשה. ואביא אתכם אלי - חודר באור אין סוף.

וַיִּנַח בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עַל־פִּין בְּרַךְ יְהוָה אֶת־יוֹם
הַשַּׁבָּת וַיְקַדְּשֶׁהוּ: ם ך פֶּכַד אֶת־אֲבִיךָ וְאֶת־
אִמְךָ לְמַעַן יֵאָרְכוּן יְמֵיךָ עַל הָאָדָמָה אֲשֶׁר־יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ: ם י לא תִרְצַח: ם ז לא
תִּנְאַף: ם ח לא תִגְנוֹב: ם ט לא־תַעֲנֶה בְרַעַךְ עַד
שִׁקְר: ם י לא תַחְמֹד בֵּית רַעֲךָ ם יא לא־תַחְמֹד
אֶשֶׁת רַעֲךָ וְעַבְדּוֹ וְאִמְתּוֹ וְשׁוֹרוֹ וְחִמְרוֹ וְכָל
אֲשֶׁר לְרַעֲךָ: ן פ

- נקודות משיחות קודש - (לקוטי שיחות לד עמ' 192)

אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ (כ. ה)

מעמד הר סיני היה לכל ישראל כאחד, ו"אלו היו
ישראלים חסרים אפלו אדם אחד" לא היו זוכים למתן
תורה. לאיך, אחד הטעמים שעשרת הדברות נאמרו בלשון
יחיד הוא משום שנאמרו לכל יחיד ויחיד בפני עצמו. ויש
לומר, ששני ענינים אלו באפן נתינת התורה הם בהתאם
לשני הדברים שנמנו במתן תורה. התורה והמצוות - נתנו
לכל ישראל כמצויאות אחת, באפן השווה לכל. למוד התורה
- נתן לכל אחד ואחד לפי ערכו.

שביעי ן וְכָל־הָעָם רֵאִים אֶת־הַקּוֹלֹת וְאֶת־
הַלְפִידִם וְאֵת קוֹל הַשֹּׁפָר וְאֶת־הַהָר עֹשֵׂן וַיֵּרָא
הָעָם וַיִּנְעוּ וַיַּעֲמֵדוּ מֵרָחֵק: ן י וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה
דַּבֵּר־אַתָּה עִמָּנוּ וְנִשְׁמָעָה וְאֶל־יְדַבֵּר עִמָּנוּ
אֱלֹהִים פֶּן־נָמוּת: ן יא וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם אֵל־
תִּירְאוּ כִּי לִבְעֹבוֹר נַפְוֹת אֲתֹכֶם בָּא הָאֱלֹהִים
וּבְעֹבוֹר תִּהְיֶה יִרְאַתּוֹ עַל־פְּנֵיכֶם לְבַלְתִּי
תַחֲטְאוּ: ן יב וַיַּעֲמֵד הָעָם מֵרָחֵק וּמֹשֶׁה נִגַּשׁ
אֶל־הָעֶרְפֶּל אֲשֶׁר־שָׂם הָאֱלֹהִים: ם יג וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כֹּה תֹאמֶר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אַתֶּם
רְאִיתֶם כִּי מִן־הַשָּׁמַיִם דִּבַּרְתִּי עִמָּכֶם: ך לא
תַעֲשׂוּן אִתִּי אֱלֹהִי כִסֵּף וְאֱלֹהִי זָהָב לֹא תַעֲשׂוּ
לָכֶם: ם יד מִזְבַּח אֲדָמָה תַעֲשֶׂה־לִּי וּבַחֲתָ עָלָיו
אֶת־עֹלְתֶיךָ וְאֶת־שְׁלֹמֶיךָ אֶת־צִאֲנֶךָ וְאֶת־בִּקְרָךְ
בְּכָל־הַמְּקוֹם אֲשֶׁר אֲזַכִּיר אֶת־שְׁמִי אָבוֹא אֵלֶיךָ

הם 'קומה אחת שלימה', גוף אחד, ובריאותו של אבר אחד
נוגעת לכל האברים.

שש ן וַיִּרַד יְהוָה עַל־הָר סִינַי אֶל־רֹאשׁ הָהָר
וַיִּקְרָא יְהוָה לְמֹשֶׁה אֶל־רֹאשׁ הָהָר וַיַּעַל מֹשֶׁה:
כא וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה רַד הָעֵד בְּעַם פֶּן־
יְהָרְסוּ אֶל־יְהוָה לְרְאוֹת וְנִפְּל מִמֶּנּוּ רַב: ך יג וְגַם
הַפְּתָנִים הַנֹּגְשִׁים אֶל־יְהוָה יִתְקַדְּשׁוּ פֶן־יִפְרָץ
בָּהֶם יְהוָה: ך יד וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לֹא־יִוָּכַל
הָעָם לַעֲלֹת אֶל־הָר סִינַי כִּי־אַתָּה הִעַרְתָּה בְּנֹו
לְאָמֹר הַגִּבַּל אֶת־הָהָר וְקִדְּשָׁתוּ: ך יו וַיֹּאמֶר אֱלֹו
יְהוָה לְדָוִד וְעַלִּית אִתָּה וְאַהֲרֹן עִמָּךְ וְהַכֹּהֲנִים
וְהָעָם אֶל־יְהָרְסוּ לַעֲלֹת אֶל־יְהוָה פֶּן־יִפְרָץ־בָּם:
כה וַיִּרַד מֹשֶׁה אֶל־הָעָם וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם: ם יא
כ ן וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶת פְּלִי־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה
לְאָמֹר: * ם יב אֲנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עַבְדִּים: ג לא יְהִי־לָךְ
אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל־פְּנֵי: ד לא תַעֲשֶׂה־לָךְ פֶּסֶל
| וְכָל־תְּמוּנָה אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם | מִמַּעַל וְאֲשֶׁר
בָּאֶרֶץ מִתַּחַת וְאֲשֶׁר בַּמַּיִם | מִתַּחַת לָאֶרֶץ:
ה לֹא־תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תַעֲבֹדֵם כִּי אֲנֹכִי
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵל קַנָּא פֶקֶד עֹוֹן אָבוֹת עַל־בְּנֵים
עַל־שְׁלֹשִׁים וְעַל־רַבְעִים לְשָׁנָאִי: ו וְעֲשֶׂה חֶסֶד
לְאֵלִפִּים לְאֵהָבִי וּלְשֹׂמְרֵי מִצְוֹתַי: ם יז לא תִשָּׂא
אֶת־שֵׁם־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשׂוֹא כִּי לֹא יִנְקֹה יְהוָה
אֶת אֲשֶׁר־יִשָּׂא אֶת־שְׁמוֹ לְשׂוֹא: פ ה זָכוֹר
אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ: ט שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד
וְעָשִׂיתָ כָּל־מְלֹאכְתֶּךָ: י וַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת |
לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה כָּל־מְלֹאכָה אַתָּה |
וּבִנְךָ־וּבִתֶּךָ עַבְדְּךָ וְאִמְתֶּךָ וּבְהֵמְתֶךָ וּגְרֶךָ אֲשֶׁר
בְּשַׁעְרֶיךָ: ן יא כִּי שֵׁשֶׁת־יָמִים עָשָׂה יְהוָה אֶת־
הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ אֶת־הַיָּם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־בָּם

(* במעב עליון

הפננה ל'ישות', אלא למה שהתורה מגדירה פעליה וכשלימות, ואף את זה יש 'לזבח'. וכדגמת תורת הפעל-שם טוב: שויתי - הכל שנה אצלי, גם דברים שהם ברום המעלה, שכן ה' לנגדי - אינני חפץ אלא בקיום רצון העליון ולא בשום דבר אחר.

וּבְרַכְתִּיךָ: **וְאִם-מִזְבַּח אֲבָנִים תַּעֲשֶׂה-לִּי לֹא תִבְנֶה אֹתָהּן גְּזִית כִּי חֲרַבְךָ הִנֵּפֶת עָלֶיהָ וַתַּחַלְלֶנָּה: **וְלֹא-תַעֲלֶה בְּמַעֲלֹת עַל-מִזְבְּחִי אֲשֶׁר לֹא-תִגְלַה עֲרוֹתְךָ עָלָיו: פפפ****

מפטיר י' ויאמר יהוה אל-משה פה תאמר אל-בני ישראל אתם ראיכם כי מן-השמים דברתי עמכם: **לֹא תַעֲשׂוּן אִתִּי אֱלֹהִי כִסֵּף וְאֱלֹהִי זָהָב לֹא תַעֲשׂוּן לָכֶם: **כא** מִזְבַּח אֲדָמָה תַעֲשֶׂה-לִּי וּבַחַת עָלָיו אֶת-עֲלֹתֶיךָ וְאֶת-שְׁלֹמֶיךָ אֶת-צִיאֲנֶךָ וְאֶת-בְּקָרְךָ בְּכָל-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אֲזַכִּיר אֶת-שְׁמִי אָבוֹא אֵלֶיךָ וּבְרַכְתִּיךָ: **כב** וְאִם-מִזְבַּח אֲבָנִים תַעֲשֶׂה-לִּי לֹא-תִבְנֶה אֹתָהּן גְּזִית כִּי חֲרַבְךָ הִנֵּפֶת עָלֶיהָ וַתַּחַלְלֶנָּה: **כג** וְלֹא-תַעֲלֶה בְּמַעֲלֹת עַל-מִזְבְּחִי אֲשֶׁר לֹא-תִגְלַה עֲרוֹתְךָ עָלָיו: פפפ**

ע"ב פסוקים, יגד"ב סימן ~ נקודות משיחות קודש ~ (רשימות חוברת קוז)

שהיה ממלא את חלל מִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת אֲדָמָה (רש"י כ, כא) יש פאן רמז בעבודת ה': כלפי חוץ – צריך האדם לגלות עז ונחישות, ולא יבוש מפני המלעיגים, בבחינת קשה ערף למעליותא. אכל בתוכו ובפנימיותו – עליו להיות 'מלא אדמה', בבטול ובהכנעה, בבחינת ונפשי כעפר לכל תהיה.

◆ ◆ ◆
חצי קריש

יתגדל ויתקדש שמה רבא. אמן בעלמא די ברא כרעותה וימליך מלכותה, ויצמח פורקנה ויקרב משיחה. אמן בתיכון ובזמיכון ובחני דכל בית ישראל, בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמאי. יתברך: יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמאי. יתברך, וישתבח, ויתפאר, ויתרום, ויתנשא, ויתחדר, ויתעלה, ויתהלל, שמה דקדשא בריך הוא. אמן לעלא מן כל ברכתא וישירתא, תשבחתא ונחמתא, דאמירן בעלמא, ואמרו אמן: אמן

◆ ◆ ◆ ~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות נר"ב עמ' 565)

וזבחת עליו את עולותיך ואת שלמיך (כ, כא) פרש אדמו"ר הזקן: מִזְבַּח אֲדָמָה – מִזְבַּח שֶׁל בְּטוּל, כְּאֲדָמָה זֹו שֶׁהִכַּל דְּשִׁין עָלֶיהָ. וּזְבַחַת עָלָיו אֶת עוֹלוֹתֶיךָ – אֶת הַעֲלִיּוֹת שֶׁלְךָ. וְאֶת שְׁלֹמֶיךָ – הַשְּׁלֵמוֹת שֶׁלְךָ. וְהִנֵּה, אֵין

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר-שָׂם מֹשֶׁה לְפָנָיו בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עץ-חיים היא למחזיקים בה, ותמכה מאשר. דרכיה דרכי-נעם, וכל-נתיבותיה שלום. ארץ ימים בימינה, בשמאלה אשר וכבוד. יי חפץ למען צדקו, יגדיל תורה ויאדיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוצ. * האבנט חוגרים בתחילת שלישי התחתון של הספר תורה.

עטרת מרים

שי למורא

אמרת הספים, מוזות הפתח. והם מוזות פתח החיכל, שנמדדים באמות לנבה ולרחב. מקול הקורא, מקול המלאכים הקוראים, ונפית, החיכל. ופלא, הנה מתמלא. פי נדמותי, הריני מת. שלא הייתי כדאי לראות כבודי. "נדמית", ענין שתיקה, כמו "ודם אהרן" (ויקרא יג).

וגו, כלומר, אף אערך עצמי ועמי נגד קדשת המלאכים השרפים. את המלך, כלומר, את כבודו, רצפה, נחלת. במלקחיהם, כצבת. ונע על פי, היגע את הנחלת על פני. וסר עונך, בכות נגיעה הנחלת קבלת העניש, וכנה כר עונך. ואמרו רז"ל, שהעון הזה היה ששאר "בחדך עם ממו שפתים וגו'" ולא היה ראוי לומר פן על ישראל. את מי אשלה, את מי אשלה להוכיח את ישראל. ומי ילך לנו, אמר "לנו" בלשון רבים, כאלו היה מדבר עם השרפים ונמלך עמיהם. (ראה פירוש רש"י בראשית א.טו.) שמעו שמוע ולא תבינו, אני אומר לכם שמעו שמוע, ואינכם נותנים לב להבין. וראו ראו ולא תדעו, וראו נסים שעשיתי לכם, ואינכם נותנים לב לדעת אותי. השמן לב העם הזה וגו', אתם משמינים בכנה את לבכם, ומשעים (= מכסים ומחליקים כמו במתי) את עיניכם. פן יראה בעיניו וגו', כדי שלא תראו ולא תשמעו ולא תבינו בלב. ושב ורפא לו, כדי שלא תשובו בתשובה ושעל ידי התשובה תהיה לכם הרפואה

ובכות הנחלת קבלת העניש וסר עונך כמה שאמרת 'בחדך עם ממו שפתים אנכי ישב' ונחמאתך תכפר: ה ואשמע את קול אדני אמר אתמי אשלה לדבר דברי לישראל ומי ילך לנו כאלו נמלך עם השרפים ואמר הנני אני מוכן ללכת שלחני אם רצונך ככה: ט ויאמר לך ואמרת לעם

הנה שמעו שמוע הלא אתם שומעים דברי מפי הנביאים ואל תבינו ואינם נותנים לב להבין וראו ראו רואים נפלאותי ואל תדעו ואינכם שמים על לב לדעת ולהבין בהם: י הוצר הנטיע בלבו הוא הנורם כי השמן לביהעם הנה האטום הלב לכל הבין ואינו הכבד לכל שמוע ועיניו השע שם עליהם מיה פיראה בעיניו ובאזניו ישמע ולבבו יבין שלא עשה את הטוב אבל אם ישב ועשה תשובה ורפא לו יבוא לו כנה רפואת הנפש והיא הפליחה, ואין דעת הוצר נוחה מנה: יא ואמר עדמתי אדני יהיה לכם אטום מלהבין ויאמר עד שיבוא הפורענות עליהם וילכו בגולה עד אשר אס'שאו ישארו ערים מאין יושב ובהים מאין אדם והאדמה תשאה שממה: יב ורחק יהיה אתה האדם את ישראל הקרויים אדם יהיה גולה למקום רחוק ורבה זמן מרובה תהיה הארץ העזובה מהם כקרנב הארץ: יג ועוד בה עשיריה אחר מעשרה מעם ישראל ושב והיתה תשוב להיות לבער לבלון פאלה וכאלון בימי הסתי אשר בשלכת את שמשלכין העלון מעט מעט פן הרשעים שהם הקליפות והעלים, אבל מצבת הנוע והשרשים הנשאר פם ויהי זרע קדש מצבתה:

על פי ויאמר הנה נגע זה על שפתך וסר עונך ונחמאתך תכפר: ה ואשמע את קול אדני אמר אתמי אשלה ומי ילך לנו ואמר הנני שלחני: ט ויאמר לך ואמרת לעם הנה שמעו שמוע ואל תבינו וראו ראו ואל תדעו: י השמן לביהעם הנה ואזניו הכבד ועיניו השע פיראה בעיניו ובאזניו ישמע ולבבו יבין ושב ורפא לו: יא ואמר עדמתי אדני ויאמר עד אשר אס'שאו ערים מאין יושב ובתים מאין אדם והאדמה תשאה שממה: יב ורחק יהיה את האדם ורבה העזובה כקרנב הארץ: יג ועוד בה עשיריה ושב והיתה לבער פאלה וכאלון אשר בשלכת מצבת פם זרע קדש מצבתה:

שהיא הפליחה אחר התשובה. עד כתי, עד מתי יכבירו את לבם ולא ישמעו עד אשר וגו', כלומר, ודעתי שלא ישובו עד שתבוא הפרענות. שאו ערים, הערים תהינה שוממות. תשאה שממה, תתרוקן ותהיה שוממה. ורחק ה' את האדם, ויגלו ישראל למקומות רחוקים. ורבה העזובה, כלומר, לזמן רב תעוב הארץ. ועוד בה עשיריה, ועוד ימלכו בה עשרה מלכים עד המלך צדקיהו. פרוש אחר, אותה השארית שתשאר תהיה אחר מעשרה שהיו צדיקים, וגם בהם יהיה בעור עד ששאריו רק צדיקים גבורים שישבו בכל לבם. ושב והיתה לבער, וכימי צדקיהו תשוב הארץ להיות "לבער", כלומר, לבער ולבלות את יושביה. פאלה וכאלון, מיני עצי סרק. אשר בשלכת מצבת פם, כמו האלה והאלון שגושרים מהם העלים בזמן החורף ונראים כיבשים, ועם כל זה נשארת פם המצבת שהיא גוע העץ וענפיו שיונקים לחות מתפרקע, וכימי ניסן ישובו ויפרו. זרע קדש מצבתה, ככה זרע קדש שבעם ישראל ועמדו בקרשחם והם יהיו למצבתם, כלומר, אף על פי שגלו בלם, עוד יפרחו ויצמחו וישבו לארצם.

שהיא הפליחה אחר התשובה. עד כתי, עד מתי יכבירו את לבם ולא ישמעו עד אשר וגו', כלומר, ודעתי שלא ישובו עד שתבוא הפרענות. שאו ערים, הערים תהינה שוממות. תשאה שממה, תתרוקן ותהיה שוממה. ורחק ה' את האדם, ויגלו ישראל למקומות רחוקים. ורבה העזובה, כלומר, לזמן רב תעוב הארץ. ועוד בה עשיריה, ועוד ימלכו בה עשרה מלכים עד המלך צדקיהו. פרוש אחר, אותה השארית שתשאר תהיה אחר מעשרה שהיו צדיקים, וגם בהם יהיה בעור עד ששאריו רק צדיקים גבורים שישבו בכל לבם. ושב והיתה לבער, וכימי צדקיהו תשוב הארץ להיות "לבער", כלומר, לבער ולבלות את יושביה. פאלה וכאלון, מיני עצי סרק. אשר בשלכת מצבת פם, כמו האלה והאלון שגושרים מהם העלים בזמן החורף ונראים כיבשים, ועם כל זה נשארת פם המצבת שהיא גוע העץ וענפיו שיונקים לחות מתפרקע, וכימי ניסן ישובו ויפרו. זרע קדש מצבתה, ככה זרע קדש שבעם ישראל ועמדו בקרשחם והם יהיו למצבתם, כלומר, אף על פי שגלו בלם, עוד יפרחו ויצמחו וישבו לארצם.

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת,
הָאֵל הַנְּאֻמָּן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שְׁפָל דְּבָרָיו אֲמַת וְצַדִּיק:
נְאֻמָּן, אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנְאֻמָּנִים דְּבָרֶיךָ, וְדַבֵּר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזוֹר לֹא
יֵשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נְאֻמָּן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנְּאֻמָּן בְּכָל
דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפְשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה
בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:

שְׂמַחְנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיאַ עֲבָדֶיךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶיךָ,
בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לִבְנוֹ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד
אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קִדְשֶׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
בְּרוּךְ אַתָּה יי, מִגֵּן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתָּה לָנוּ יי
אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁהּ וְלִמְנוּחָהּ, לְכָבוֹד וּלְתַפְאֶרְתָּהּ. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ
מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְפָּרֵךְ שְׁמֶךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ
אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

אגרות קודש

ב"ה, כ"א שבט, תשט"ו

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מט"ו שבט, בו כתב שאין לו קישור ללימודו כי המחשבות מבלבלות אותו.

הנה ידוע אשר לכל אחד מישראל יש לו אות בתורה וכל עניניו בן בת ישראל נמשכים על ידי התורה, שלכן אי אפשר שלא יהי לו קישור לתורה תורת חיים אלא שהיצר הרע מלך זקן וכסיל מעלים ומסתיר על האמת, והעצה היא לזה מה שארז"ל אם פגע בך מנוול זה משכחו לבית המדרש, וכשיתייגע בלימודו בהתמדה ושקידה יצליחו השי"ת ובטח יהי לימודו בטהרה ע"י עבודת התפלה ומקוה טהרה ולימוד נשמתא דאורייתא פנימיות התורה תורת החסידות.

בברכה,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מזכיר

לוח זמנים לשבוע פרשת יתרו בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעות חורף (ק) = שעות קיץ

יציאת שבת	כניסת שבת	צאת הכוכבים		שקיעה		סוף זמן תפילה		סוף זמן קריאת שמע				זריחה		מדינה ועיר
								מג"א		אדמו"ר				
		ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	
17:51	16:53	17:41	17:36	17:14	17:08	10:08	10:08	09:12	09:13	08:37	08:38	06:35	06:38	באר שבע (ח)
17:48	16:42	17:38	17:32	17:13	17:07	10:08	10:08	09:13	09:14	08:37	08:38	06:37	06:40	חיפה (ח)
17:49	16:35	17:38	17:33	17:16	17:10	10:06	10:06	09:11	09:12	08:36	08:37	06:34	06:37	ירושלים (ח)
17:50	16:52	17:40	17:34	17:13	17:07	10:08	10:08	09:13	09:14	08:38	08:38	06:36	06:39	תל אביב (ח)
17:39	16:30	17:26	17:17	16:50	16:40	10:34	10:36	09:45	09:48	08:59	09:01	07:26	07:33	אוסטריה, וינה (ח)
21:19	20:19	21:06	21:11	20:37	20:41	11:12	11:09	10:00	09:56	09:17	09:12	06:30	06:24	אוסטרליה, מלבורן (ק)
17:45	16:38	17:32	17:23	16:57	16:48	10:35	10:36	09:45	09:48	09:01	09:03	07:24	07:30	אוקראינה, אודסה (ח)
17:14	16:05	17:00	16:52	16:24	16:15	10:08	10:10	09:19	09:22	08:33	08:35	07:00	07:07	אוקראינה, דונייצק (ח)
17:24	16:15	17:10	17:02	16:34	16:25	10:20	10:21	09:31	09:34	08:45	08:47	07:12	07:19	אוקראינה, דניפרופטרובסק (ח)
17:46	16:34	17:32	17:23	16:54	16:44	10:47	10:49	09:59	10:02	09:11	09:13	07:43	07:51	אוקראינה, זיטומיר (ח)
17:38	16:26	17:24	17:15	16:46	16:36	10:40	10:42	09:52	09:55	09:04	09:06	07:37	07:44	אוקראינה, קייב (ח)
18:13	17:09	18:00	17:52	17:29	17:20	11:00	11:01	10:10	10:12	09:27	09:28	07:47	07:53	איטליה, מילאנו (ח)
19:03	18:13	18:54	18:53	18:31	18:30	10:26	10:25	09:23	09:22	08:53	08:52	06:23	06:22	אקוודור, קיטו (ח)
20:43	19:46	20:31	20:35	20:03	20:07	10:48	10:45	09:37	09:33	08:57	08:52	06:11	06:05	ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)
21:54	20:51	21:41	21:46	21:08	21:13	11:35	11:32	10:21	10:17	09:35	09:29	06:49	06:41	ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)
18:06	17:05	17:54	17:48	17:24	17:17	10:38	10:39	09:46	09:47	09:07	09:08	07:16	07:20	ארה"ב, בולטימור (ח)
17:53	16:51	17:41	17:35	17:10	17:03	10:29	10:30	09:37	09:38	08:57	08:58	07:08	07:13	ארה"ב, ברוקלין (ח)
17:54	16:52	17:42	17:35	17:11	17:04	10:29	10:30	09:37	09:39	08:57	08:59	07:09	07:13	ארה"ב, ג'רסי סיטי (ח)
18:27	17:24	18:15	18:08	17:43	17:35	11:06	11:07	10:15	10:17	09:34	09:35	07:48	07:53	ארה"ב, דטרויט (ח)
18:34	17:39	18:24	18:19	17:58	17:53	10:47	10:48	09:52	09:53	09:17	09:18	07:13	07:15	ארה"ב, האוסטון (ח)
17:59	17:01	17:49	17:43	17:20	17:15	10:20	10:21	09:26	09:27	08:50	08:50	06:50	06:54	ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)
18:38	17:44	18:28	18:24	18:03	17:58	10:45	10:45	09:48	09:48	09:15	09:15	07:06	07:08	ארה"ב, מיאמי (ח)
17:48	16:46	17:36	17:29	17:05	16:57	10:25	10:26	09:33	09:35	08:53	08:54	07:05	07:10	ארה"ב, ניו הייבן (ח)
18:18	17:16	18:06	17:59	17:35	17:28	10:53	10:54	10:01	10:02	09:21	09:22	07:32	07:36	ארה"ב, פיטסבורג (ח)
17:46	16:43	17:34	17:27	17:03	16:55	10:24	10:25	09:33	09:35	08:52	08:53	07:05	07:11	ארה"ב, שיקגו (ח)
19:45	18:53	19:35	19:37	19:11	19:12	10:37	10:35	09:31	09:29	08:59	08:56	06:20	06:17	בוליביה, לה-פס (ח)
18:21	17:08	18:07	17:57	17:28	17:18	11:25	11:27	10:38	10:41	09:48	09:51	08:24	08:31	בלגיה, אנטוורפן (ח)
18:22	17:10	18:08	17:58	17:30	17:19	11:25	11:27	10:37	10:41	09:48	09:51	08:23	08:30	בלגיה, בריסל (ח)
19:32	18:43	19:21	19:24	19:00	19:02	10:08	10:05	09:00	08:57	08:26	08:22	05:44	05:39	ברזיל, סאן פאולו (ח)
19:18	18:25	19:08	19:10	18:43	18:44	09:56	09:54	08:48	08:46	08:14	08:11	05:33	05:29	ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)
17:39	16:30	17:24	17:14	16:47	16:36	10:43	10:45	09:56	10:00	09:06	09:09	07:43	07:51	בריטניה, לונדון (ח)
17:43	16:30	17:28	17:17	16:47	16:35	10:54	10:56	10:08	10:12	09:16	09:19	07:58	08:07	בריטניה, מנצ'סטר (ח)
17:43	16:29	17:28	17:18	16:49	16:38	10:51	10:53	10:04	10:08	09:13	09:16	07:52	08:01	גרמניה, ברלין (ח)
18:07	16:55	17:52	17:43	17:15	17:05	11:07	11:09	10:19	10:22	09:31	09:33	08:03	08:10	גרמניה, פרנקפורט (ח)
19:38	18:50	19:27	19:30	19:08	19:10	10:07	10:04	08:58	08:55	08:23	08:19	05:40	05:35	דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)
19:04	18:11	18:55	18:51	18:30	18:26	10:59	10:59	10:01	10:01	09:29	09:29	07:13	07:15	הודו, מומבאי (ח)
19:01	18:08	18:51	18:48	18:27	18:23	10:55	10:54	09:56	09:56	09:25	09:24	07:09	07:10	הודו, פונה (ח)
17:30	16:21	17:16	17:08	16:41	16:32	10:23	10:24	09:33	09:36	08:48	08:50	07:13	07:20	הונגריה, בודפשט (ח)
17:57	16:55	17:45	17:38	17:14	17:07	10:34	10:34	09:42	09:43	09:02	09:03	07:14	07:18	טורקיה, איסטנבול (ח)
18:26	17:26	18:15	18:09	17:45	17:39	10:56	10:57	10:03	10:05	09:25	09:26	07:32	07:36	יוון, אתונה (ח)
17:51	16:44	17:38	17:30	17:03	16:54	10:43	10:44	09:54	09:56	09:09	09:11	07:33	07:39	מולדובה, קישינב (ח)

לוח זמנים לשבוע פרשת יתרו בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
			ש	א	ש	א								
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	07:11	07:12	09:27	09:26	09:58	09:58	10:56	10:56	18:27	18:23	18:52	18:08	19:01	
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	05:20	05:11	08:06	07:59	08:54	08:59	10:15	10:11	20:04	20:10	20:41	19:47	20:56	
נפאל, קטמנדו (ח)	06:52	06:54	08:59	08:59	09:33	09:32	10:29	10:28	17:42	17:37	18:04	17:23	18:19	
סינגפור, סינגפור (ח)	07:16	07:15	09:45	09:43	10:14	10:15	11:17	11:16	19:20	19:18	19:43	19:01	19:52	
פולין, ורשא (ח)	07:21	07:29	08:42	08:45	09:37	09:33	10:20	10:22	16:18	16:07	16:58	15:58	17:13	
פרו, לימה (ח)	06:02	05:59	08:39	08:36	09:08	09:10	10:15	10:13	18:41	18:41	19:04	18:23	19:14	
צרפת, לאיון (ח)	08:06	08:12	09:44	09:46	10:30	10:28	11:18	11:19	17:43	17:34	18:09	17:23	18:30	
צרפת, פריז (ח)	08:24	08:31	09:55	09:58	10:45	10:42	11:31	11:32	17:46	17:36	18:11	17:26	18:34	
קולומביה, בוגוטה (ח)	06:12	06:11	08:39	08:38	09:08	09:09	10:10	10:09	18:07	18:05	18:30	17:49	18:39	
קנדה, טורונטו (ח)	07:37	07:42	09:20	09:21	10:04	10:02	10:53	10:54	17:28	17:20	17:50	17:09	18:10	
קנדה, מונטריאול (ח)	07:18	07:24	08:57	08:59	09:43	09:41	10:31	10:32	16:58	16:50	17:23	16:39	17:44	
קפריסין, לרנקה (ח)	06:46	06:50	08:44	08:45	09:22	09:20	10:15	10:15	17:12	17:05	17:34	16:53	17:51	
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	08:51	09:01	10:04	10:07	11:02	10:58	11:43	11:46	17:16	17:16	18:00	17:08	18:27	
רוסיה, מוסקבה (ח)	08:28	08:38	09:38	09:41	10:38	10:34	11:18	11:21	16:49	16:49	17:30	16:41	17:58	
רוסיה, ווסטוב-על-הדון (ח)	07:50	07:57	09:25	09:27	10:13	10:10	11:00	11:01	17:10	17:10	17:46	17:00	18:08	
שוויץ, ציריך (ח)	07:55	08:02	09:30	09:32	10:18	10:15	11:05	11:06	17:28	17:19	17:50	17:09	18:12	
תאילנד, בנגקוק (ח)	06:46	06:46	09:06	09:05	09:36	09:37	10:36	10:35	18:14	18:14	18:38	17:59	18:50	

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ טכ"ז - התוועדות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [= לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם: יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותציעינו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מפף פלאיב ואורב ולסמים וחיזת רעות בדרך ומפל פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו אולגה שרח בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי זוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי זוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי זוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחי

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel - ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: www.DvarMalchus.Org

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il - www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00510
24/01/2016

P.P.
שולם
1949
תל אביב

2 3 0 4 - 3 3 7 7